THOMÆ HOBBES

Malmesburienſis

OPERA PHILOSOPHICA,

Quæ Latinè ſcripſit,

OMNIA.

Antè quidem per partes, nunc autem, poſt cognitas omnium Objectiones, conjunctim & accuratiùs Edita.

AMSTELODAMI,
Apud IOANNEM BLAEV,
MDCLXVIII.

LEVIATHAN,

SIVE

De Materia, Forma, & Poteſtate

CIVITATIS

ECCLESIASTICÆ ET CIVILIS.

AUTHORE

THOMA HOBBES,

Malmesburienſi.

Ad Nobilissimum Virum

DOMINVM FRANCISCVM GODOLPHINVM,

Equitem Ordinis Balneorum.

FRatri tuo Sidneo Godolphino (Nobilissime Domine) quantum placuerint studia mea; quantum ille Authoritate Judicii sui apud viros bonos me ornaverit; quanto denique, durissimis temporibus, beneficio me adjuverit, ipse nôsti. Commemoro autem, non ut favorem, amicorum virtutem faciam meam, sed quia virorum excellentium, qualis ille erat, delector testimoniis. Excelluit enim vir ille virtute omni quam postulat, aut cultus Divinus, aut commodum Patriæ, aut Societas Civilis, aut Amicitia singularis; pius erga Deum, eruditus ad Pacem, fortis ad Bellum, in congressibus jucundus, in Amicitiis firmus. Honoris igitur & gratitudinis causa erga illum, & devotionis erga teipsum, Tractatum hunc de Potestate Civili, & Ecclesiastica, humiliter tibi Offero, Dedicoque. De illis, qui Doctrinæ, quam continet,

favere videbuntur; homines nostri quid sensuri sint, ut nunc sunt tempora, incertum est. Nam inter mucrones pugnantium de Potestate Summa, non facile est incedere sine vulnere. Causam tamen cur pars utravis succenseret mihi, nullam video. Quid enim facio, præterquam quod Potestatem Civilem, (quam quicunque possidebit, maximam esse volet) quantum possum magnifico. Neque de Jure hominum, sed de Jure simpliciter disputo; quemadmodum Anseres quondam Capitolini ad scandentium strepitum, tantùm clango. Displicebit etiam fortasse non paucis, quod loca quædam Scripturæ Sacræ, aliter interpretari ausus sim, quam ab aliis explicari soleant. Id quod non modo (in ordine ad opus institutum) necessariò feci, (quia loca illa Potestatem Civilem oppugnantia, quasi Inimicorum, mœnibus Civitatis quam obsident, admotæ turres sunt) sed etiam ne quid contra Doctrinam Ecclesiæ nostræ publicam scriberem (dissentire enim à singularibus licitum est) diligenter cavi. Sin neque ad hæc mitescant reprehensores mei, teipsum tamen rectè & facilè excusabis; Dices enim (si vis) hominem esse me, qui mea amem, & quicquid dicam verum esse putem, quod fratrem tuum coluerim, & te colam, eoque fretus, inconsulto te, subscripserim.

Servus tuus humilimè devotus

THOMAS HOBBES.

LEVIATHAN

PARS PRIMA

DE HOMINE.

NAturam, id est, illam, qua Mundum Deus condidit & gubernat, divinam Artem, eatenus imitatur Ars humana, ut possit inter alia producere artificiale Animal. Cum enim vita nihil aliud sit quam artuum motus, cujus principium est internum in parte aliqua Corporis principali, Quid obstat quo minus dicamus, Automata omnia, sive machinas omnes quæ ab Elastris Rotulisque intus dispositis motum habent, ut Horologia in seipsis, habere etiam artificialem vitam? Quid est cor, nisi Elastrum, quid Nervi, nisi chordæ, quid articuli, nisi totidem rotulæ, motum, qualem voluit artifex, toti corpori impertientes? Neque animal tantùm imitatur Ars, sed etiam nobilissimum animalium, Hominem. Magnus ille Leviathan, quæ Civitas appellatur, opificium Artis est, & Homo artificialis, quanquam Homine naturali (propter cujus protectionem & salutem excogitatus est) & mole & robore multo major. In quo *Is qui summam habet Potestatem*, pro *Anima* est, corpus totum vivificante & movente. *Magistratus* & *Præfecti*, artificiales *Artus*. *Præmia* & *Pœnæ* summæ Potestati appensæ, & à quibus Membra ad suum cujusque opus perficiendum incitantur, *Nervi* sunt, qui idem faciunt in corpore naturali. *Divitiæ singularium hominum* sunt pro *robore*. *Salus populi*, pro *Negotio*. *Consiliarii* per quos ea, quæ cognitu necessaria illi sunt, suggeruntur pro *Memoria* sunt. *Æquitas Legesque* pro artificiali *Ratione*. *Concordia*, *sanitas* est. *Seditio*, *Morbus*. *Bellum civile*, *Mors*. Postremò *Pacta* quibus partes corporis hujus politici conglutinantur, imitantur divinum illud verbum *Fiat*, sive *Faciamus Hominem*, à Deo prolatum in principio cùm crearet Mundum.

Hominis hujus Artificialis naturam describens, considerabo

1. Materiam ejus, & Artificem, id est *Hominem*.
2. Quo modo, & quibus Pactis factus est; quæ Iura, quæ Potestas sive Authoritas ejus est; & in quo resídet *Potestas summa*.
3. Quid est *Civitas Christiana*.
4. Quid est *Regnum Tenebrarum*.

Quod ad primum attinet, permulti ſunt qui ſapientiam dicunt non legendo libros, ſed legendo Homines acquiri; & ſententiæ huic conſequenter illi, qui ſapientiæ ſuæ nullum aliud ſpecimen proferre poſſunt, valde ſibimetipſis tunc placent, cum quantum profecerint inſpiciendo, cenſuris in proximos contra charitatem patefecerint. Extat autem præceptum aliud antiquius, per quod intelligere poſſent, ſi vellent, Homines. Alios rectiùs legere, nempe *Noſce teipſum.* Quod præceptum non ita intelligendum eſt, ut nonnulli putant, quaſi aut Potentiorum erga vulgus faſtui barbarico, aut humilium erga Potentiores procacitati incivili indulgeret, ſed ut doceamur cogitationes paſſioneſque hominum diverſorum adeo ſimiles inter ſe eſſe, ut quicunque in ſeipſum inſpexerit, conſideraveritque quid faciat ipſe, & quare, quando cogitat, opinatur, ratiocinatur, ſperat, timet, &c. idem ſimul leget intelligetque cogitationes paſſioneſque aliorum omnium hominum à ſimilibus cauſis orientium, ſimiles (inquam) paſſiones, non ſimilia paſſionum objecta, quæ à Conſtitutione & Educatione hominum ſingularium ita variantur, & abſconduntur, ut Cordium ſuorum characteres, ſimulatione, diſſimulatione, falſiſque opinionibus ſcribillati & confuſi, ſoli ſcrutatori Cordium ſint legibiles. Quanquam autem conſilia hominum cognoſcere aliquando poſſumus per ea quæ faciunt, difficile tamen eſt ſine comparatione cum conſiliis propriis, & ſine diſtinctione circumſtantiarum quæ effectus ſingulos mutare ſolent, tanquam ſi quis literas ignoto charactere legere tentaret ſine ſcriptoris alphabeto. Errabit ergo, aut ſimplicitate, aut ſuſpitione nimia, prout is qui legit vir probus eſt vel improbus.

Verum in cognoſcendis hominibus ſingularibus, ut peritiſſimus ſit quis, ſolos cognoſcet eos quibuſcum vivit familiariter, qui pauci ſunt. At is qui gentem aliquam univerſam recturus eſt, ex ſeipſo cognoſcere debet non hunc & illum hominem, ſed Humanum genus. Quod etſi factu difficile ſit, difficilius quam addiſcere novam Linguam, aut ſcientiam quamlibet acquirere, ſi tamen ea quæ ego de hac re explorata habeo, recto ordine, & perſpicue explicavero, minuetur difficultas aliis, quibus ſolus incumbet labor examinandi, an ea quæ dico, ipſorum cogitationibus congruant. Nam harum rerum alia non eſt Demonſtratio.

C A-

C A P V T I.

De Sensu.

COgitationes hominum primo sigillatim, deinde alias ab aliis dependentes, ut in serie considerabo. Ipsarum unaquæque, alicujus qualitatis vel accidentis in Corpore externo, quod appellari solet *Objectum*, est Apparitio sive *Repræsentatio*. Quod Objectum agendo in corporis humani Organa, nempe Oculos, Aures, &c. pro diversitate Actionis diversas producit Apparitiones.

Origo omnium nominatur *Sensus*. Nulla enim est Animi conceptio quæ non fuerat ante genita in aliquo Sensuum, vel tota simul, vel per partes. Ab his autem primis conceptibus omnes postea derivantur.

Cognitio causæ Sentiendi naturalis præsenti instituto non est absolutè necessaria; etiam alio loco de illa satis ampliter tractavimus. Veruntamen, ut præsentis Methodi partes impleantur, de eadem re iterum sed breviter differemus.

Causa *Sensionis* est Externum Corpus sive *Objectum* quod premit unius cujusque Organum proprium, vel immediatè, ut in sensu *Tactus* & *Gustus*, vel mediatè, ut in *Visu*, *Auditu*, *Olfactu*, & premendo (mediantibus Nervis & Membranis) continuum efficit motum introrsum ad Cerebrum, & inde ad Cor; unde nascitur Cordis resistentia, & contrapressio seu ἀντιτυπία, sive conatus Cordis deliberantis se à pressione per motum tendentem extrorsum; qui motus propterea apparet tanquam aliquid externum. Atque Apparitio hæc sive Phantasma est id quod vocamus *Sensionem*. Et quantum ad Oculum, *Lumen* dicitur vel *Color*; Quod attinet ad Aurem, *Sonus*; ad Nares, *Odor*; ad Palatum, *Sapor*; & ad reliquum Corpus, *Calor*, *Frigus*, *Durities*, *Mollities*, & cætera pertinentia ad Sensum *Tactus*. Quæ qualitates omnes nominari solent *Sensibiles*, & sunt in ipso Objecto nihil aliud, præter materiæ motum, quo Objectum in Organa Sensuum diversimodè operatur. Neque in nobis aliud sunt quam diversi motus. Motus enim nihil generat præter Motum, & Apparitiones illæ, tum vigilantibus, tum dormientibus mera sunt Phantasmata. Præterea, ut pressio, frictus, pulsio Oculi excitat Phantasma Lucidi, & pressio Auris sonum, ita etiam Objecta quæ videmus vel audimus eadem Phantasmata generant per pressionem sed inobservabilem. Nam si colores illi & soni in ipso Objecto essent, separari ab illis non possent. Separantur autem, ut manifestum est in reflexionibus visibilium,

per ſpecula, & audibilium per loca montana. Scimus autem corpus quod videmus in uno tantum loco eſſe, ſed apparentias in plurimis. Quanquam autem aliquando in diſtantiis parvis ipſum Objectum verum inveſtitum videatur Imagine ſua, ſemper tamen aliud eſt Objectum, aliud Objecti Imago. Senſio ergo & Phantaſma originale omnino idem ſunt, facta (ut dixi) preſſione Oculi vel aliûs Organi ab objecto externo.

Philoſophi autem Scholiaſtici locis quibuſdam freti Ariſtotelis, aliud docent, nempe, *Species* (id eſt Apparitiones) *Viſibiles* emiſſas ab Objecto in Oculum efficere Viſionem; item *Species* (id eſt Apparitiones) *Audibiles* emiſſas ab Objecto in Aurem cauſam eſſe Auditionis; cauſam denique Intelligendi eſſe quaſdam *Species* (id eſt Apparitiones) *Intelligibiles* emiſſas à re Intellecta. Non hoc dico ut Scholarum Philoſophicarum uſum improbans, ſed quia de earum in Civitate uſu inferiùs locuturus ſum, oſtendere etiam quæ in illis emendari debent (quorum unum eſt ſermo inſignificans) non putavi ne obiter quidem negligendum eſſe.

C A P V T II.

De Imaginatione.

ID quod omnino quieſcit, niſi ab alio moveatur, perpetuò quieturum eſſe nemini puto dubium eſſe. Cæterùm quod corpus ſi moveatur; niſi motus ejus ab alio extinguatur, ſemper promotum iri, quanquam ratio utrobique eadem ſit (nempe nihil poſſe movere ſeipſum) non tam facile concedi ſolet. Menſurant enim homines corpora omnia alia per ſua, videnteſque ſeipſos per motum dolori & laſſitudini obnoxios eſſe, idem judicant de aliis motis omnibus; quaſi defeſſa cuperent tandem ſua ſponte requieſcere; neque conſiderant an non ſit motus aliquis in quo conſiſtit quietis deſiderium. Atque hinc oritur doctrina illa Scholarum, *Deſcendere corpora gravia propter appetitum quieſcendi & conſervandi naturam ſuam in iis locis qui ſibi maximè conveniunt*, appetitum & Scientiam boni & mali ſui (qua homines plerumque carent) rebus inanimatis imperitè aſcribentes.

Simul ac corpus movetur movebitur (niſi aliud corpus obſtet) in æternum. Neque id quod obſtat motum hunc in inſtante, ſed in tempore & gradatim extinguit. Sicut in mari videmus fieri ut ceſſante vento, non ſtatim ceſſant fluctus, ita quoque in motu illo contingit qui eſt in partibus internis hominis tunc cum videt, ſomniat &c.

Poſt-

Postquam enim Objectum remotum est, vel Oculus clausus, imaginem tamen rei visæ retinemus, quanquam aliquanto obscuriorem. Atque hæc est imago à qua facultatem appellamus *Imaginationem*. Phantasiam Græci & melius vocant à quocunque Sensu oriatur; Imago autem propria est rerum visibilium. Imaginatio ergo nihil aliud est quam Sensio deficiens sive Phantasma dilutum & evanidum, & est hominibus cum animalibus cæteris ferè omnibus communis, sive vigilant sive dormiunt.

Quod amoto Objecto Phantasma fit dilutius, causa non est debilitas aliqua motus facti in actu Sentiendi, sed præoccupatio Organorum ab Objectis aliis; quemadmodum prædominans fulgor solis Stellarum lumen obscurum facit; quæ tamen Stellæ virtutem illam, qua videri se faciunt, non minus de die exercent, quam noctu. Verùm quia inter multos & varios ictus quos Oculi, Aures, & cætera Sensuum Organa ab externis Agentibus de die patiuntur, solus ictus prædominans est sensibilis, lux Solis prædominans causa est, quod à Stellarum actionibus minus afficiamur. Amoto autem Objecto, etsi remaneat quæ facta fuerat impressio, succedentibus tamen Objectis, & operantibus, præteriti Imaginatio diluitur & obscuratur, sicut vox hominis à strepitu diei. Itaque quanto à Visione, vel Sensione alicujus Objecti, longius est tempus, tanto dilutior est *Imaginatio* sive *Phantasma*. Etiam continua Organorum corporis mutatio progrediente tempore partes aliquot quæ in Sensione motæ erant, destruit; atque inde contingit eundem in nobis Effectum producere distantiam temporis & distantiam loci. Sicut enim in magna loci distantia obscuriora apparent, quæ aspicimus, & sine minutiorum partium distinctione; & Voces debiliores apparent, & inarticulatæ; ita quoque post magnam temporis distantiam Imaginatio Præteriti debilior fit, perdimusque (exempli causa) earum quas vidimus Vrbium multas plateas, & actionum multas circumstantias. *Sensionis dilutionem* hanc, rem ipsam indicaturi, nempe ipsum Phantasma, nominamus, ut ante dictum est, *Imaginationem*; quando autem significare volumus *dilutionem*, appellamus *Memoriam*, adeò ut eadem sit res *Imaginatio* & *Memoria*, sed propter diversas considerationes, diversis nominibus significata. *Memoria.*

Memoria multarum rerum, *Experientia* dicitur. Porrò, cum Imaginatio earum rerum tantùm fit, quas antè, vel simul, vel per partes sensu perceperimus, Imaginatio illa, quæ est simul totius Objecti, *Imaginatio simplex* est, ut quando quis imaginatur hominem, vel equum, quem antè viderat. Imaginatio autem, quæ oritur ex sen-

ſione plurium partium, ut quando à viſione hominis uno tempore, & à viſione equi alio tempore, concipimus animo Centaurum, *Compoſita* dicitur. Itaque quoties quis componit Phantaſma ſuæ ipſius perſonæ cum Phantaſmate actionum alterius hominis, ut facit is, qui ſeipſum imaginatur eſſe *Herculem* aut *Alexandrum* (id quod illis aliquando accidit, qui multum verſantur in lectione actionum Heroicarum) *Imaginatio* illa *compoſita* eſt; & nihil aliud eſt præter Figmentum animi. Multæ etiam aliæ Imaginationes in hominibus, etiam vigilantibus, oriuntur à magna impreſſione facta ſentiendo; nam ab intento aſpectu in ſolem relinquitur ante oculos longo poſt tempore Imaguncula ſolis, quaſi macula; & à longa & vehemente attentione ad Figuras Geometricas apparebunt etiam in tenebris, & vigilantibus ante oculos Lineæ Angulique. Quod genus Phantaſiæ an nomen proprium *habeat* necne neſcio; cum ſit res de qua homines non ſæpe differunt.

Somnia. Imaginationes dormientium ſunt *Somnia.* Atque hæc quoque, ſicut Imaginationes cæteræ, ante extiterunt vel integræ, vel per partes in ſenſu. Et quoniam in ſomno Cerebrum & Nervi, quæ ſunt ſenſionis Organa neceſſaria, ita ſtupefiunt, ut ab actione externorum Objectorum moveri facile non poſſint, dormientibus contingere Imaginatio nulla poteſt, adeoque ſomnium nullum, niſi quod procedat ab agitatione partium internarum corporis ſentientis; quæ partes internæ (propter connexionem cum Cerebro aliiſque Organis) intemperie ſua aliquando commovent Organa, faciuntque ut Phantaſmata ante facta appareant tanquam vigilanti. Sed quoniam Organa ſenſuum occluſa nunc in ſomno ſupponuntur, ita ut objectum aliud novum non ſit, quod ea offuſcare poſſet, neceſſe eſt, ut *Somnium*, clarius ſit in hoc ſenſuum ſilentio, quam ſunt Imaginationes vigilantium. Atque hinc eſt, quod difficile ſit & multis videatur impoſſibile, inter ſenſum & ſomnium diſtinguere accuratè. Ego, quoties conſidero, quod in ſomniis, neque ſæpe neque conſtanter, eadem Objecta, loca, perſonas, actioneſque, imaginor, quæ vigilans; neque tam longam ſeriem cogitationum cohærentium reminiſcor ſomnians, quam aliàs; & quoniam vigilans abſurditatem ſomniorum meorum ſæpe video, ſomnians autem cogitationum mearum vigilantis abſurditates non video, ſatis perſuaſus ſum vigilantem me ſcire, quòd non *ſomniem*, quanquam ſomnians videor mihi vigilare.

Quoniam autem ſomnia pro cauſa habent aliquarum partium Corporis internarum intemperiem, neceſſe eſt ut variæ intemperies variа

ria efficiant ſomnia. Atque hinc eſt, quod ſæpe accidit, ut illi, qui cubantes algent, ſæpiſſimè in ſomniis timeant, videanturque ſibi Imagines videre terrificas (motus enim à Cerebro ad partes alias corporis internas & ab illis ad Cerebrum eſt reciprocus.) Hinc etiam accidit, quòd, ſicut Ira calorem efficit in partibus aliquibus corporis, dum vigilamus; ita etiam dum dormimus, nimius earundem partium calor *efficiat* Iram, *exciteique* in Cerebro Phantaſma alicujus hoſtis. Eodem modo, ut amor in vigilantibus amorem efficit, & calorem in partibus corporis aliquibus internis; ita etiam earundem partium calor in dormientibus imaginem efficit amoris. Somnia denique & vigilantium Phantaſmata altera alterius ſunt inverſa; nimirum motu incipiente dum vigilamus ab uno termino, & ab altero dum Somniamus.

Inter Somnium & cogitationes vigilantium diſtinguere difficilimum tunc eſt, quando caſu aliquo factum eſt ut minimè animadvertamus, nos dormiiſſe; id quod facile contingit illi, qui facinoris alicujus facti, vel faciendi conſcius, & ſollicitus dormit ſine circumſtantiis exuendi veſtes, & eundi cubitum; ut qui in cathedra dormit ſedens vel reclinatus. Qui enim ad dormiendum ſe componit, ſi forte Phantaſma aliquod inſolitum aut mirandum videri contingat, non aliud illi videri poteſt quam Somnium. *Marcum Brutum* legimus (qui cum amicus fuiſſet Julius Cæſaris, & ab eo vitam condonatam acceperat, illum tamen ingratè occiderat) nocte illa quæ præceſſit diem, in quo pugnatum eſt contra Auguſtum Cæſarem apud Philippos, Phantaſma habuiſſe horribile, quod ab hiſtoricis vulgo narratur ut Viſio vera; ſed ab eo qui conſideraverit ſingulas ejus circumſtantias non Viſionem ſed Somnium fuiſſe breve judicabit. Sedenti enim in Tentorio, & (propter horrorem facti ſui temerarii) triſti & cogitabundo, nec bene ſopito, ſed dormitanti tantùm, propter aërem non ſatis calidum, Somniare facilimum erat de ea re, qua maximè terrebatur, & propter eundem terrorem, paulatim rurſus evigilare, & ſimul exiſtimare ſpectrum illud, quod apparuerat, paulatim evaneſcere, & quia dormiiſſe ſe neſciebat, neſcire etiam fuiſſe Somnium, aut aliud quicquam præter rem viſam. Neque ſunt hujuſmodi accidentia valde rara; nam etiam qui perfectè vigilant, ſi meticuloſi, ſuperſtitioſi, fabulis rerum terribilium occupati ſint, & in tenebris ſoli, ejuſdem generis imaginationibus obnoxii ſunt, creduntque ſe umbras & mortuorum Spiritus ambulantes videre in Cœmiteriis; cum tamen revera nihil videant præter mera Phantaſmata, vel decepti ſunt ab hominibus improbis, qui timore eorum ſuperſti-

tioso abutuntur, eo fine ut possint ipsi amicti vestibus defunctorum noctu per Cœmiteria aliaque loca consecrata, ad loca transire quæ nimium à se frequenter adiri videretur inhonestum.

Ab ignoratione hac distinctionis Somniorum, aliorumque Phantasmatum vividorum, à Visione & Sensione, maxima ex parte orta est antiquorum Gentilium Religio, Satyras, Faunos, Nymphas, & similia colentium Spectra; hodieque Opinio, quam habent populi rudes de Lamiis & Lemuribus, & de potentia sorcilegorum. Nam etsi sorcilegiam Potentiam aliquam realem esse non putem, puto tamen sorcilegos puniri jure posse, cum mala facinora & facere posse credant, & conentur quantum possunt. Sed ipsum sorcilegium ego non tam potentiam veram esse credo, aut Artem, aut Scientiam, quam Religionem ipsis peculiarem. Quod autem ad Lemures & Spiritus ambulantes attinet, Opinio quæ de illis hactenus valuit, de industria (puto) tradita fuit vel non confutata ad usum Exorcismorum, & signationum signo Crucis, & Aquæ Benedictæ, aliarumque similium inventionum, hominum Spiritualium sustinendum. Dubium tamen non est, quin Phantasmata supernaturalia fieri possint à Deo; quod tamen id ita sæpe facit ut timenda sint, magis quam cessatio mutatiove Naturæ, quam Deus etiam sistere vel mutare potest, Fidei Christianæ Articulus non est; sed homines improbi ex eo, quod Deus potest omnia, etiam omnia dicere audent quæ sibi utilia fore ducunt, etsi falsa esse putent. Sapientis autem est non ulterius illis credere, quam recta ratio, ea, quæ dicunt, facit videri credibilia. Si metus hic Spectrorum sublatus esset, simulque Prognostica à Somniis, aliaque multa quæ inde dependent, & quibus homines ambitiosi astutique populo simplici abutuntur, Cives in omni Civitate ad Obedientiam multo magis eruditi essent, quàm nunc sunt.

Est autem hoc Scholarum opus, quæ tamen hujusmodi doctrinas sæpius promovent, quam confutant. Nescientes enim Imaginationis & Sensionis naturam, docent quæ didicerunt, alii Imaginationes oriri à seipsis, id est sine causa, alii oriri plerumque à voluntate; cogitationesque bonas inspirari in hominem à Deo; & malas à Diabolo; vel cogitationes bonas infundi in hominem à Deo; malas à Diabolo. Dicunt alii, Sensus cum recipiunt rerum species, eas communi Sensui tradere, communem Sensum Phantasiæ, Phantasiam Memoriæ, Memoriam Iudicio, multis verbis nihil intelligi facientes.

Intellectus. Imaginatio, quæ in homine, aliove animali, à sermone, vel aliis signis voluntariis nascitur, appellatur *Intellectus*; communisque est homini-

hominibus cum bestiis. Canis enim, consuetudine doctus, vocari se vel abigi à Domino intelliget; quod facient etiam alia multa animalia. *Intellectus* qui homini peculiaris est, est *Intellectus* non solum voluntatis, sed etiam conceptuum & cogitationum aliorum hominum, per sequelas & contextum Appellationum rerum, in Affirmationes, Negationes, aliasque formulas loquendi *conceptio*. Atque de hoc genere *Intellectus* dicemus infra.

C A P V T III.

De Consequentia sive Serie Imaginationum.

PEr Seriem Imaginationum intelligo Successionem unius Cogitationis ad aliam; quam (ut distinguatur à Discursu verborum) appello *Discursum mentalem*.

Quando aliquis de re quacunque cogitat, proxima ejus Cogitatio non tam fortuita est, quam videtur esse; neque omni Cogitationi omnis Cogitatio pariter succedit. Sed ut nullam habemus Imaginationem quæ non antè fuit in Sensione vel tota vel per partes, ita nulla est transitio ab una cogitatione ad aliam cujus similis non extiterat antè in Sensione. Cujus rei causa hæc est. Phantasmata omnia Motus sunt interni, nempe motuum in Sensione factorum reliquiæ. Motus autem qui alii aliis succedunt in Sensione immediatè, remanent etiam simul, etiam post Sensionem. Adeò ut, quoties redit Cogitatio prior, prædominaturque, sequatur posterior, propter cohæsionem materiæ motæ, quemadmodum aqua super tabulam planam & levem trahitur per viam, quà ducit digitus. Sed quoniam eidem rei conceptæ sequitur modo una, modo alia res, post multa cogitata fit, ut incertum sit, quæ Cogitatio, cui Cogitationi successura sit. Hoc tantum certum est, successuram esse aliquam earum, quæ antè successerant aliquando.

Series Cogitationum irregularis.

Series Cogitationum, sive Discursus mentalis duplex est, altera *irregularis*, sine ullo Fine proposito, adeoque inconstans, ut in qua nulla est Passio quæ gubernet & dirigat Cogitationes cæteras ad finem desideratum. Tunc autem vagari videntur, & videri aliæ ad alias non pertinere, ut in Somnio. Tales plerumque sunt eorum Cogitationes, qui sunt non solum sine comitatu, sed etiam sine omnium rerum sollicitudine, quanquam etiam tunc non cessant Cogitationes, sed sine harmonia sunt, quales sunt pulsus lyræ homini imperito. Veruntamen in hac vagatione animi animadvertere aliquando

possumus methodum quandam, & quo modo una Cogitatio ab altera oriatur. Etenim in colloquio quodam circa bellum nostrum civile, quid impertinentius videre poterat quam interrogare (ut interrogatum erat) Denarii Romani quantus valor esset. Cohæsio tamen illa satis mihi manifesta videbatur. Nam à Cogitatione Belli introducta est Cogitatio de Rege à subditis suis tradito hostibus; Cogitatio illa Cogitationem genuit de proditione Iesu Christi ad Iudæos, illa rursus peperit cogitationem de 30 denariis proditionis illius pretio; inde denique facile sequuta est prædicta interrogatio. Atque hæc omnia propter celeritatem cogitationis in momento ferè temporis.

Series Cogitationum regularis.

Secunda constantior est, ut quæ ab aliquo fine desiderato *regulata* est. Nam impressio facta ab iis rebus, quas cupimus vel metuimus, vivida est & permanens, vel (si paulùm forte cesset) cito redit; adeoque est aliquando fortis, ut Somnum non modo impediat, sed etiam abrumpat. A Desiderio oritur Cogitatio medii ad rem desideratam obtinendam, quale medium videramus ante similem effectum produxisse. Eodem modo Cogitatio medii ad Finem producit Cogitationem medii ad illud medium, & sic deinceps, donec veniatur ad principium aliquod in potestate nostra. Quoniam autem Finis (propter magnitudinem impressionis) sæpe & facile recurrit animo, si cœperint forte Cogitationes evagari, facile rursus in viam reducuntur. Cujus rei observatio fecit, ut septem sapientium celebrium unus præceptum daret, quod hodie tritum est, *Respice Finem*; per quod, in omnibus actionibus sæpius respectandum esse monet ad Finem, ut ad id quod Cogitationes omnes in via ad Finem obtinendum dirigit.

Series Cogitationum *regulata* etiam duplex est. Altera quando alicujus effectus concepti Causas & Media quærimus quibus producitur. Atque hæc hominibus cum cæteris animalibus communis est. Altera est, quando imaginati rem quamcunque, effectus omnes quærimus possibiles qui inde produci possunt; id est usum ejus quærimus quis esse possit. Hujus generis Cogitationis signum, præterquam in homine nunquam vidi; curiositas enim hæc in naturam incidere vix potest Animalis cui nullæ insunt passiones præter sensuales, quales sunt Fames, Sitis, Amor, & Ira. Discursus denique animi quando à designato Fine aliquo regitur, nihil aliud est præter *Investigationem*, sive facultatem *Inveniendi* quæ *sagacitas* quoque & *solertia* appellatur, & est quasi venatio quædam per sua vestigia alicujus Causæ vel Effectus præsentis aut præteriti. Investigat aliquis id quod perdidit? Ab

eo loco & tempore ubi id ſe perdidiſſe animadvertit, recurrit animo à loco ad locum, & à tempore ad tempus, ut reperiat ubi & quando rem perditam habuerat, id eſt ut tempus aliquod & locum certum & definitum reperiat, ubi Inveſtigationis ſtatuere initium poſſit. Inde rurſus Cogitatione per eadem loca & tempora revertitur, ut actionem aliquam vel occaſionem aliam inveniat, quæ cauſa eſſe poterat ut rem quæſitam perdiderit. Atque hæc eſt facultas illa animi quæ vocatur *Reminiſcentia*.

Reminiſcentia.

Accidit aliquando ut quis locum definitum habeat intra quem Inveſtigatio inſtituenda eſt. Tunc autem Cogitationes ejus partes omnes illius loci determinati percurrunt, eo modo, ut ſi quis cubiculum everreret, ut perditam inveniret gemmam; vel quemadmodum canis venaticus campum pervagatur, donec feræ alicujus odorem ſentiat, vel ut qui percurrit animo Alphabetum, ut ſyllabam finalem inveniat homophonam.

Prudentia.

Scire quis cupit actionis alicujus futurum eventum? Cogitat ille præteritæ actionis ſimiles eventus, ordine, quo illos antè viderat; quia ſimiles actiones, ſimiles eventus plerumque conſequuntur. Ut qui ſcire vult, quid Reo criminis capitalis eventurum eſt, reminiſcitur ea quæ conſecuta ſunt ante in pari crimine, tali ordine cogitationum, Crimen, Miniſter, Carcer, Iudex, Patibulum, Genus hoc cogitationum, *Prævisio* dicitur, & *Prudentia* & *Providentia*, & quandoque *Sapientia*; quanquam *Conjectura* tantum ſit, & propter difficultatem circumſtantias omnes obſervandi, ſatis fallax. Hoc tamen dubium non eſt, quin, quanto alius alio majorem habet rerum præteritarum experientiam tanto magis ſit Prudens, & ab expectatione ſua rarius decipiatur. *Præſentia* tantùm exiſtunt in rerum natura; *Præterita* in Memoria ſola; ſed Futura omnino non exiſtunt, ut quæ nihil aliud ſunt, præter *Figmenta* animi, conſequentias actionis Præteritæ ad actionem *Præſentem* applicantis; id quod ſit maxima certitudine ab eo, cujus maxima eſt Experientia, quanquam certitudine non plena. Etſi autem quoties Expectationi reſpondet Eventus vocetur *Prudentia*, revera tamen Præſumptio tantum eſt. Prævisio enim rerum futurarum, quæ eſt Providentia, ad illum ſolum pertinet, cujus conſilio futuræ ſunt. Et ab illo ſolo, & ſupernaturaliter, proficiſcitur. Alioqui optimus conjector, optimus eſt Propheta; optimus autem conjector is eſt, qui maximè verſatus eſt in illis rebus, de quibus conjecturam facit; is enim plura habet conjicienda *Signa*.

Signa.

Signum eſt *Antecedenti Eventui Eventus conſequens*, & contra, *con-*

ſequenti Antecedens, quando ſimiles conſequentiæ obſervatæ antè fuerint: & quanto ſæpius obſervatum eſt, tanto *Signum* minus eſt incertum. Itaque is qui in quolibet genere negotii maximam habet Experientiam, plurima habet *Signa* quibus poſſit de futuro tempore conjecturam facere, & per conſequens eſt Prudentiſſimus; & tanto Prudentior eſt, quam qui ad Negotium idem novus accedit, ut nulla naturalis & extemporarii ingenii ope hic illi æquari poſſit, quanquam forte multi ſint juvenes, qui hoc conceſſuri non ſint.

Quod autem inter hominem & brutum differentiam facit eſſentialem, *Prudentia* non eſt. Sunt enim animalia alia quæ earum rerum, quæ ad finem ſuum conducunt plura obſervant & prudentius perſequuntur, unicum annum nata, quam puer decennis.

Conjectura temporis præteriti.

Sicut Prudentia eſt præſumtio Futuri contracta à Præteriti temporis Experientia: ita etiam alia eſt præſumtio quædam rerum Præteritarum ſumpta à rebus aliis (non Futuris) ſed Præteritis. Nam qui vidit quibus moribus, & gradibus Civitas aliqua inciderit in bellum civile, & quomodo inde profligata fuerit; ſi viderit alterius cujuſcunque Civitatis ruinas, conjecturam faciet, ſimiles mores & bellum ſimile illic quoque præceſſiſſe. Sed conjectura hæc eandem habet incertitudinem, quam conjectura temporis Futuri.

Humani animi actus alius nullus eſt, quod ſciam, naturaliter inſitus, talis ut ad exercitium ejus nulla alia re indigeat, præterquam naſci hominem & uſum habere quinque ejus Senſuum. Facultates illæ, de quibus paulo poſt ſermo erit, quæque hominis videntur propriè, Acquiſitæ ſunt, & ſtudio induſtriaque auctæ, habentes initium in inſtructione & diſciplina, procedenteſque ab inventione Vocabulorum & ſermonis. Nam præter Senſum & Imaginationem, & Cogitationum Seriem, humano animo nullus alius ineſt motus; quanquam Sermonis & Ordinis beneficio, eædem facultates promoveri in tantum poſſunt, ut per eas homo à cæteris animalibus omnibus diſtingui poſſit.

Quicquid imaginamur *Finitum* eſt. Nulla ergo eſt idea neque conceptus qui oriri poteſt à voce hac, *Infinitum*. Animus humanus Imaginem infinitæ magnitudinis capere non poteſt; neque concipere infinitam velocitatem, infinitam vim, infinitum tempus, aut infinitam potentiam. Quando dicimus rem aliquam eſſe *Infinitam*, hoc tantùm ſignificamus non poſſe nos illius rei terminos & limites concipere; neque aliud concipere præter noſtram impotentiam propriam. Itaque nomen Dei non uſurpatur, ut illum concipiamus (eſt enim Incomprehenſibilis, & magnitudo potentiaque ejus inconceptibilis)

lis) sed ut honoremus. Et quoniam quicquid (ut dixi suprà) concipimus, perceptum est, antè in Sensione, nulla inesse homini potest imaginatio rei, quæ non sit percipienda Sensibus. Nemo itaque concipere aliquid potest, nisi ut in loco, & finita aliqua magnitudine præditum, & divisibile in partes; neque aliquid esse totum in uno loco, & totum in altero, tempore eodem; neque duas vel plures res eodem tempore esse posse in eodem loco. Nihil enim horum fuere aut esse potuere in Sensione; sed sunt orationes insignificantes, admissæ propter authoritatem quorundam Philosophorum errantium, vel scholasticorum fallentium.

CAPUT IV.

De Sermone.

Sermonis origo.

INventio *Artis Typographicæ* quanquam ingeniosa, collata tamen cum inventione *Literarum* non magna res est. Literas autem quis invenit ignoratur. Qui primus illas intulit in *Græciam*, *Cadmum* esse ferunt, filium *Agenoris* Regis Phœniciæ. Excogitatum, ad perpetuationem memoriæ temporis præteriti, & ad conjunctionem generis humani in tot & tam distantes orbis terrarum regiones, utilissimum, idemque simul difficilimum, & utpote profectum ab observatione diligentissima motuum Linguæ, Palati, Labrorum, aliorumque loquendi organorum, ita ut totidem essent characterum differentiæ, quibus distinguerentur. Nobilissima autem & omnium utilissima fuit inventio *Sermonis*, ex *Nominibus* sive *Appellationibus* & eorum Connexione consistentis, quibus cogitata hominum conscribi, revocari in memoriam, & ab uno ad alium patefieri possunt, ad eorum conversationem & utilitatem mutuam. Nam absque eo, non fuisset inter homines, neque Respublica, neque Societas, neque Pactum, neque Pax magis quam inter Leones, Ursos, & Lupos. *Sermonis* author primus fuit Adam, qui creaturas, quas ad conspectum ejus adduxit Deus, *Nominavit*. Hactenus tantum de ea re Scriptura Sacra; sed sufficiebat hoc pro illo tempore. Nam eodem modo rebus aliis alia nomina imponere, prout experientia & creaturarum usus postularet, potuit, eaque paulatim ita connectere, ut intelligeretur; atque hoc modo succedente tempore tanta *Sermonis* copia acquiri potuit, quanta indigeret; quanquam non tanta, quanta Oratori vel Philosopho opus esset. Non enim invenio in Scripturis Sacris ex quo directè, vel per consequentiam colligi potest, imposuisse

Adamum varietati omni Figurarum, Numerorum, Menſurarum, Colorum, Sonorum, Cogitationum, Relationum nomina, multo minus impoſuiſſe illum nomina Nominibus & Orationibus, qualia ſunt *Generale*, *Speciale*, *Affirmativum*, *Negativum*, *Interrogativum*, *Optativum*, *Infinitivum*, quæ omnia ſunt utilia; minime autem omnium *Entitatem*, *Intentionalitatem*, *Quidditatem*, aliaque poſuit verba Scholaſtica inſignificantia.

Veruntamen copia hæc omnis ſive acquiſita, ſive aucta ab Adamo & poſteris ejus, interiit penitus ad Turrem Babel, quo tempore Deus omnem hominem Sermonis ſui, propter rebellionem, oblivione percuſſit. Itaque diſpergere ſe coactis in diverſas mundi partes, neceſſarium erat, ut Linguarum varietas, quæ nunc eſt, gradatim ab illis proceſſerit, prout neceſſitas (Inventionum omnium mater) illos docuerat; itaque tractu temporis Lingua unaquæque in majorem copiam verborum aucta eſt.

Sermonis uſus.

Sermonis uſus generaliſſimus, eſt converſio Diſcurſus Mentalis in Verbalem, ſive Seriem Cogitationum noſtrarum in Seriem Verborum, idque ad duos fines, quorum alter eſt conſcriptio cogitatorum; quæ cum è memoria elabi apta ſint, per verba illa quibus conſcribuntur, revocari poſſint. Primus ergo uſus nominum eſt, ut ſint pro *Notis* ad memoriam. Alter eſt (poſtquam multi eundem calluerint Sermonem) ut (ordine & connexione ſua) poſſint alter alteri quid concipiunt & de unaquaque re cogitant; quidque etiam cupiunt, metuunt, &c. ſignificare. Propter hunc uſum vocantur *Signa*. Vſus Sermonis ſpeciales ſunt hi, primò quas cogitando rerum præteritarum vel præſentium cauſas eſſe reperimus, vel quæ à rebus præſentibus vel præteritis produci poſſunt, conſcribere; namque hinc oriuntur Artes. Secundò, ut oſtendamus aliis ſcientiam à nobis acquiſitam, conſulendo & docendo. Tertiò ut patefaciamus alii aliis conſilia & voluntates noſtras, quo mutuo poſſimus alius alii auxiliari. Quartò Sermone aliquando uti poſſumus ad delectationem vel ornamentum innocenter.

Sermonis abuſus.

His Vſibus reſpondent totidem Abuſus. Primus eſt quando homines cogitationes ſuas, propter inconſtantiam ſignificationis verborum ſuorum, perperam conſcribunt; ut quando pro cogitato ponunt id, quod non cogitarant; atque ita ſeipſos fallunt. Secundus eſt, quando verbis utuntur metaphoricis, id eſt alio ſenſu quam ad quem ordinata ſunt; atque ita decipiunt alios. Tertius, quando voluntatem ſuam eam eſſe declarant verbis, quæ revera non eſt. Quartus, quando Sermone utuntur ad lædendum proximum. Cætera animalia

malia armavit natura alia dentibus, alia cornibus, hominem autem manibus, ut quando opus est lædant hostem. Sed lingua lædere Sermonis abusus est, nisi quando aliquem regere obligamur. Id vero *lædere* non est, sed corrigere & emendare.

Modus quo Sermo inservit memoriæ consequentiarum consistit in nominum impositione & connexione.

Nominum alia sunt *Propria*, significantia rem unam singularem; ut *Petrus*, *Iohannes*, *hic homo*, *hæc arbor*. Alia autem multis rebus sunt *Communia*; ut *Homo*, *Equus*, *Arbor*; nam unumquodque eorum, etsi unicum sit, multarum tamen rerum particularium nomen est. Respectu autem omnium illorum particularium, vocatur *universale*. Nihil enim in rerum natura universale est præter rerum vocabula; nam res nominatæ sunt omnes Individuæ & Singulares.

Nomina Propria, Communia, Vniversalia.

Pluribus rebus nomen Vniversale impositum unicum est, propter alicujus Qualitatis vel Accidentis similitudinem. Itaque ut nomen Proprium revocat ad animum rem unam certam, nomen Vniversale revocat rem ex multis unam quamcunque.

Nominum autem Vniversalium, alia amplioris, alia strictioris significationis sunt, ita ut nomen Amplius, nomen Strictius contineat. Alia rursus sunt amplitudinis æqualis, & comprehendunt se mutuò. Exempli causa, nomen *Corpus* comprehendit nomen *Hominem*, & præterea aliquid; nomina autem *Homo* & *Rationale* æqualia sunt, comprehendentia se mutuò. Sed notandum hic est, quod per Nomen non semper intelligimus vocabulum unicum, ut Grammatici, sed aliquando per circumlocũtionem multis vocabulis nomen unum; ut verba hæc, *Qui consulta patrum, qui Leges Iuraque servat* unicum nomen est, & nomini *Iusto* æquivalens.

Per impositionem hanc nominum amplioris & strictioris significationis computationem consequentiarum in cogitationibus, convertimus in computationem consequentiarum in nominibus. Exempli causa, is qui omni Sermonis usu caret (qualis est qui mutus & surdus natus est) si positum ante oculos triangulum viderit, & juxta triangulum duos angulos rectos (quales sunt anguli figuræ quadratæ) potest tamen meditatione, contemplando comparandoque invenire tres illius trianguli angulos, æquales esse duobus illis angulis rectis juxta positis. Ille autem, qui sermone præditus est, cum animadverterit æqualitatem illam consequentem esse, non longitudini laterum, neque cuiquam rei speciali in triangulo, sed hoc tantùm, quod latera sunt recta, & anguli tres, propter quod figuræ nomen inditum est trianguli, Vniversaliter audacterque pronuntiabit, *Trianguli angulos*

tres æquales esse duobus rectis. Atque hoc modo consequentia inventa in re singulari conscribitur ad memoriam, ut regula universalis, computationemque mentalem omni loci & temporis consideratione exonerat; atque animum omni labore liberat præter primum; facitque ut quod verum inventum est *hic* & *nunc*, pro vero omni alio *tempore* & *loco* agnoscatur.

Verborum autem usus in cogitationibus conscribendis nusquam ita manifestus est, ut in numeris. Stultus enim naturalis qui ordinem verborum numeralium, *unum, duo, tria,* &c. memoriter pronuntiare non potest, observare tamen potest singulos ordine ictus horologii, & annuens dicere *unum,unum,unum,* sed quota hora sonuit scire non potest. Videtur autem fuisse aliquando tempus in quo nomina numeralia pauca extabant, cogebanturque homines, quando numerarent, numerata digitis, primo unius manus, deinde ambarum applicare; atque inde natum esse, ut verba numeralia in omni ferè gente non excederent denarium; & in aliquibus plura non esse quam quinque, & à quinto eadem repeterent. Etiam is qui decem verba habet numeralia, nisi ordine ea recitet numerare usque ad decem non potest. Multo minus *Addere*, *Substrahere*, & cæteras perficere Operationes Arithmeticas. Itaque absque verborum usu Numerorum computatio est impossibilis, multo magis Magnitudinum, graduum velocitatis, virium, aliarumque rerum, quarum computationes ad generis humani necessitatem vel adjumentum necessariæ sunt.

Quando duo nomina conjunguntur ut fiat Affirmatio, vel Consequentia, ut cum dicimus, *Homo est Animal*, vel sic *Si est Homo tum est Animal*, & nomen posterius *Animal* significet omnia quæ significat prius nomen *Homo*, Affirmatio illa sive Consequentia *Vera* est, alioqui *Falsa*. Nam *Verum* & *Falsum* attributa sunt non rerum sed Orationis. Vbi autem Oratio non est, ibi neque *Verum* est neque *Falsum*, quanquam Error potest, ut quando expectamus id quod non erit, vel suspicamur quod non fuit; sed Falsi accusari non potest.

Definitionum usus.

Quoniam ergo in ordinatione recta nominum quando aliquid affirmamus consistit *Veritas*, is qui Veritatem accuratam quærit, meminisse debet, quid in quoque loco unumquodque *Nomen* valet, & nomina, quibus utitur, rectè collocare. Alioqui enim impeditum se inveniet verborum tricis, sicut avicula inviscata, quæ quanto magis liberare se certat, tanto magis inviscatur. Itaque in Geometria, quæ sola fere est Scientia accurata, incipere Magistri solent à constitutione significationum Nominum quibus usuri sunt, id est à Definitionibus, & in principio operis illas collocare.

Atque

Atque hinc apparet, quam sit illi opus qui ad Scientiam veram tendit, Authorum Antiquiorum *Definitiones* examinare, negligentiusque scriptas corrigere, vel sibi ipsi novas constituere. Prout enim in unaquaque Scientia procedit computatio, multiplicantur etiam, qui in Definitionibus sunt Errores; unde paulatim ducuntur lectores in conclusiones absurdas; quas etsi tandem videant, extricare tamen se non possunt, nisi denuo ab initio computare incipiant, in quo initio eorum errores fundati erant. Illis ergo qui Authoribus aliis nimium credunt, idem faciunt, quod qui multas summas minores in majorem colligunt, summulis illis non antè rectè examinatis, & perspecto tandem errore, nec suspectis Magistrorum Principiis, expedire se non possunt; sed tempus consumunt librorum folia motitantes, quemadmodum faciunt aviculæ, quæ postquam in cubiculum aliquod intraverint per caminum, inclusasque se viderint, ad fenestræ vitreæ lumen falsum, motitando alas, obliti qua via ingressæ sint, laborant frustra. Primus ergo Sermonis usus, quæ acquisitio est Scientiarum, consistit in recta nominum Definitione, primusque abusus in Definitione falsa vel nulla; atque inde procedunt falsæ & absurdæ Philosophorum Opiniones, quæ illos qui instructionem non à propria meditatione, sed ab Authoritate librorum accipiunt, tanto hominum ignorantium conditione inferiores reddunt, quanto homines vera Scientia præditi, eâdem conditione superiores sunt. Nam inter veram Scientiam, & doctrinam erroneam, ignorantia in medio est. Sensus & Imaginatio naturales absurditatibus obnoxiæ non sunt. Natura ipsa errare non potest. Quanto autem quis Sermonis copia abundat magis, tanto aut sapientior vel stultior est quam vulgus. Neque sine literis fieri solent homines insigniter sapientes, neque (nisi cui forte morbo vel prava constitutione Organorum animus læsus sit) insigniter stultus. Vocabula enim sapientium quidem calculi sunt quibus computant; stultorum autem Nummi, æstimati impressione alicujus nomine celebri ut *Aristotelis*, vel *Ciceronis*, vel *Aquinatis*, aliusve Doctoris cujuscunque humani.

Res nominata.

Res Nominata est, quæcunque cogitari vel in ratiocinatione considerari potest, sive alteri addi ad conficiendam summam, vel alteri substrahi. Latini *Rationes* vocant libellos pecuniæ computatæ, & Computationem ipsam *ratiocinationem*, & id quod nos in rationibus appellamus *Item*, illi *Nomen* vocant. Atque inde vox *Ratio* extensa est ad facultatem Computandi in rebus cæteris. Græcis vocabulum unum λόγος significat & Sermonem & Rationem; non eò, quod putarent, nullum esse Sermonem sine Ratione, sed nullam Rationem si-

ne Sermone. Actum autem Ratiocinandi dixerunt Syllogismum, quæ vox significat consequentiæ Dicti unius ad alterum conjunctionem. Sed quia eædem res in Rationes inferuntur propter diversa accidentia, earum Nomina (ad diversitatem illam significandam) diversimodò variari & torqueri solent. Diversitas autem Nominum ad quatuor capita generalia reduci potest.

Primò, res aliqua in Rationes ingredi potest ut Materia, sive Corpus, sub nomine *viventis*, *sensibilis*, *rationalis*, *calidi*, *frigidi*, *moti*, *quiescentis*, quæ Nomina significant Materiam, sive Corpus.

Secundò, res aliqua intrare in Rationes potest propter accidens vel qualitatem, quam illi rei inesse cogitamus; ut quia *movetur*, vel *quantitatem habet*, vel quia *calet*, &c. tum vero nomen ipsius rei mutamus aliquantulum, & loco *viventis* ponimus *vitam*; loco *moti corporis* ponimus *motum*; loco *calidi*, *calorem*; *loco longi*, *longitudinem* & similiter in cæteris. Quo facto nomina illa non sunt nomina Materiæ sive Corporis, sed Accidentium & Proprietatum quibus Corpus à Corpore distinguitur. Appellantur autem hujusmodi nomina *Abstracta*, non quod abstrahantur à Materia, sed à Materiæ Computatione.

Tertiò, in Rationes inferimus proprietates illas quibus ipsi res distinguimus: sicut quando *videmus*, aliquid, non Computamus semper rem *visam*, sed *visionem*, *colorem* sive *Ideam*, sive rei visæ *Phantasma*: similiter quando *audimus*, pro re ipsa quæ sonum facit, *sonum* sive *auditionem* tantum consideramus. Et sic de cæteris Phantasmatibus.

Quartò, in Rationes inferimus quandoque nomina ipsorum nominum & Sermonum, dicentes, *generale*, *universale*, *speciale*, *univocum*, *æquivocum*, quæ sunt Nomina Nominum. Item *affirmationem*, *interrogationem*, *præceptum*, *narrationem*, *syllogismum*, *orationem*, aliaque ejusmodi multa, quæ sunt nomina *Orationum*. Atque hac varietas omnis est nominum *Positivorum* significantium aliquid eorum quæ sunt in natura rerum, vel eorum quæ animo possunt fingi, ut corpora quæ sunt vel esse videri possunt, vel ut proprietates corporum quæ sunt vel esse videri possunt; vel Verba & *Sermones*.

Nomina Positiva.

Nomina Negativa.

Sunt & alia *Nomina*, *Negativa*, quæ significant, nomen aliquod, nomen rei propositæ non esse, qualia sunt *Nihil*, *Nemo*, *Infinitum*, *Indocile*, *tria minus quatuor*, & similia quæ tamen in Rationibus usum suum habent, vel in corrigendo vel revocando; quia faciunt ut nomina non rectè imposita vel usurpata recusemus.

Nomina Insignificantia.

Cætera Nomina omnia soni sunt sine significatione; & duorum gene-

generum. Alterum, quæ nova sunt nec tamen Definitione explicata; qualia à laborantibus Philosophis & Scholasticis excogitata sunt.

Alterum est quando Nomen aliquod à duobus nominibus componitur, quorum significationes sunt inconsistentes; ut nomen hoc, *corpus incorporeum*, (vel quod idem est) *substantia incorporea*; aliaque similia. Quandocunque enim affirmatio aliqua falsa est, ex duobus nominibus quibus constat si fiat nomen unum, illud erit insignificans; exempli causa si falsum sit dicere *quadratum est rotundum*, nomen illud *quadratum rotundum* sonus merus est, nihil significans. Similiter si falsum sit dicere virtutem *fundi* vel *flari* posse, verba hæc *infusa virtus*, *inflata virtus*, nomina sunt insignificantia. Itaque in verbum absurdum & insignificans non facile inciditur quod non compositum sit à nomibus quæ intelligi à vulgo hominum non possunt.

Quando cogitatio alicujus rei oritur à sermone audito, & ut oportuit ordinato, tunc qui audit, verba illa dicitur *Intelligere*; Intellectus enim aliud non est præter conceptum natum à Sermone. Itaque si sermo homini peculiaris sit (ut videtur esse) etiam homini soli proprius Intellectus est. Vnde sequitur Affirmationes falsas, easdemque *universales* intelligi non posse; quanquam nonnulli sunt qui putant se intelligere tunc quando verba audita tacitè apud se animo recitant. *Intellectus.*

Quæ orationum genera significant Appetitum, Aversionem, cæterasque animi humani Passiones; quisque sit eorum usus & abusus tunc dicam, quando dicam de Passionibus.

Nomina rerum quæ placent, quia non omnibus similiter placent res eædem, neque eidem homini, idem omni tempore, inconstantis sunt significationis.

Cum enim nomina omnia ad conceptus significandos imposita fuerint, necesse est cum easdem res non similiter sentiamus, ut easdem etiam sæpenumero dissimiliter nominemus. Etsi rei conceptæ natura non mutetur, diversitas tamen receptionis (ortæ à diversitate naturarum individuarum, & à præjudiciis Opinionum) facit ut unusquisque nomina illis imponat propria sua affectione aliquatenus tincta. Quamobrem in omni ratiocinatione cautela opus est, ne præter significationem ipsius rei, admittamus etiam aliquid de natura ingenio & affectibus hominis qui loquitur. Nomina autem hujusmodi plerumque sunt Virtutum & Vitiorum nomina. Nam quam alius *Prudentiam*, alius vocat *Metum*; quam alius *Crudelitatem*, alius vocat *Iustitiam*; quam hic *Proluvium* ille *Magnificentiam* appellat; quæ huic *Gravitas* alteri videtur *Stupor*, &c. Itaque ex hujusmodi nominibus

nibus Principia ratiocinandi constitui non possunt. Neque ex Metaphoris, aliisque orationis tropis. Sed minus sunt hæc periculosa, quia inconstantiam suam profitentur.

CAPUT V.

De Ratione & Scientia.

Ratio.

QUi *ratiocinatur*, vel Totum quærit Additione partium; vel Residuum, *Subtractione* partis à parte: id quod (si verbis fiat) nihil aliud est, præter Conceptionem consequentiæ Nominis partis ad Nomen totius, vel Nominum totius & partis ad Nomen partis reliquæ. Quanquam autem in rebus quibusdam (ut in numeris) aliæ sint operationes, præter Additionem & Subtractionem, ut Multiplicatio & Divisio, in idem tamen recidunt; nam Multiplicatio est æqualium inter se Additio; & Divisio aliud non est, quam ejusdem rei, quoties possumus, Subtractio. Neque Numeris solis operationes illæ conveniunt, sed omni rerum generi, quarum una alteri addi vel auferri potest. Sicut enim Arithmetici Addere & Subtrahere solent in Numeris; ita Geometræ facere idem docent in *Lineis, Figuris, Angulis, Proportionibus, Temporibus*, Gradibus *velocitatis, Virium, Potentiæ*, & cæteris. Idem etiam Logici faciunt in *consequentiis verborum*, Addentes *duo nomina* ad faciendam *propositionem*, & *duas propositiones* ad faciendum Syllogismum, & plures Syllogismos ad faciendam Demonstrationem; & à summa sive conclusione *Syllogismi* subtrahunt unam *propositionem*, ad inveniendam alteram. Etiam Scriptores Politici addunt simul plura pacta, ad inveniendum hominis *Officium*; & Iuris Consulti addunt simul *Leges* & *Facta* ad inveniendum, quid sit in actionibus hominum privatorum Ius & Injuria. Vbicunque locus est *Additoni*, & *Subtractioni*, ibi etiam locus est *Rationi*; & ubi illis locus non est, ibi neque rationi locus est.

Ex iis quæ dicta sunt Rationem Definire, id est vocis ejus quatenus sumitur pro Facultate animi, significationem determinare possumus. Ratio enim, hoc sensu, nihil aliud est, præter *Computationem* sive Additionem & Subtractionem Nominum generalium, quæ ad notationem sive significationem cogitationum nostrarum recipiuntur. *Notationem*, inquam, quando computamus soli; *significationem*, quando aliis computationem nostram *Demonstramus*.

Recta Ratio.

Sicut autem in Arithmetica imperiti sæpe Professores aliquando falsò computant; ita etiam in Rationibus aliarum rerum, peritissimi,

versa-

versatissimi attentissimique falli possunt, & falsas inferre *Conclusiones*; non quod Ratio non sit ipsa semper Recta Ratio, æquè, ut Arithmetica certa est *Ars*, sed quod nullius unius *Ratio*, neque verò plurium, faciat certitudinem, magis quam Computatio aliqua recta numerorum rectè facta est, ideo quia consensu multorum est approbata. Quoties igitur in computatione sive Ratiocinatione oritur controversia, illi quibus controversia est, pro recta Ratione, Arbitri alicujus vel Iudicis Rationem constituere debent voluntariè; qua uterque obligandus sit; alioqui controversia eorum aut non omnino, aut armis dijudicanda est, defectu rectæ Rationis à natura constitutæ. Idem contingit in omni genere certaminis. Quando enim homines arrogantes sapientiores se cæteris omnibus esse credunt, clamantesque pro Iudice rectam Rationem postulant, nihil aliud quærunt, quam ut res suâ ipsorum Ratione judicetur; id quod in Societate humana intolerabile æquè est, ac si quis ludens cartis pro carta dominante uti vellet ea, cujus haberet ipse maximum numerum. Quid enim aliud faciunt, qui suas quasque dominantes passiones pro recta Ratione valere certant, etiam in suis ipsorum litibus, defectum rectæ Rationis ipsa postulatione ostendentes.

Rationis usus.

Vsus Scopusque Rationis non est unius vel paucarum consequentiarum, à primis nominum Definitionibus remotarum, inventio. Ratio à primis incipit Definitionibus, inde ad plurium Definitionum consequentiam aliquam procedit, & inde ad aliam. Nam conclusionis ultimæ certitudo nulla est sine certitudine Affirmationum & Negationum à quibus composita & illata est. Sicut enim Pater familias Villici sui Rationes inspiciens, summularum singulorum generum summas in unam totalem colligat, nec an illæ summulæ rectè confectæ ab iis sint, qui Rationem redditurí sunt, examinat, nihilo plus proficit, quam si peritiæ probitatique villici sui fidens, Rationes omnino non requireret. Eodem modo in Rationibus quarumcunque rerum qui illas admittit authorum aliorum fide, nec à nominibus singulis ipse deducit, ille operam ludit, nil *sciens*, sed tantum *credens*.

Error & Absurdum.

Quando aliquis Ratiocinatur sine usu verborum, quod fieri potest in nominibus Individuis (ut quando rem aliquam videntes conjicimus, quid præcessisse, vel secuturum esse verisimile sit,) si id quod verisimile est neque præcessit neque sequitur, id in Ratiocinante appellatur *Error*. Errori autem obnoxii sunt homines etiam prudentissimi. Sed quando in verbis ratiocinamur Vniversalibus, si incidamus in conclusionem universalem eamque falsam, etsi vulgo *Error* appelletur, revera tamen est *absurditas*, id est oratio insignificans. Est

enim Error deceptio præsumentis tantum de Præterito vel Futuro, quæ etsi vera non erat, non tamen visa est impossibilis. Verum quando Conclusio universalis est, nisi & vera sit, conceptibilis non est. Verba autem quibus nihil concipimus præter sonum, insignificantia dici solent & *absurda*; qualia sunt, *quadratum est rotundum*; *substantiæ sunt immateriales*; *subditus est liber*, quod si quem ita loquentem sentirem, non illum *Errasse*, sed *Absurde* locutum esse dicerem.

Hominem cæteris animalibus præstare dixi ante, eo quod cum de re quacunque cogitaverit, in ejus rei consequentias inquirere & quomodo ea re uti potest, aptus natus sit; ejusdem præstantiæ gradum alium hic addo, quod per consequentias verborum reperire potest Regulas Generales, quæ *Theoremata*, & *Aphorismi* vocari solent, id est computare potest non solùm in Numeris, sed etiam in Rebus aliis omnibus, quarum una alteri Addi, vel Auferri potest.

Sed privilegium hoc ab alio quodam temperatur. Solius enim Hominis privilegium est *absurditas*, cui alia creatura nulla est obnoxia. Hominum autem maximè obnoxii sunt illi qui vocari solent Philosophi. Id enim dictum est à Cicerone verissimè, nihil tam esse posse absurdum, quin inveniri possit in Libris Philosophorum. Cujus rei Ratio manifesta est. Eorum enim nemo est, qui Ratiocinationes suas à Definitionibus ordiatur, sive Explicationibus nominum, quibus usuri sunt. Methodus enim hæc Geometrarum peculiaris est.

Conclusionum Absurditas in cæteris scientiis defectui Methodi imputanda est; propterea quod Ratiocinationes suas non incipiunt à Definitionibus Nominum. Quasi numerare vellent antequam numeralium Nominum valorem intelligerent. Atque hæc causa generalis est. Quoniam autem *Corpora* in Rationes propter varias considerationes (sicut in præcedente capite dictum est) inferuntur; multæ Absurditates procedunt à defectu distinctionis inter considerationes illas; unde fit ut nomina in propositiones perperam connectantur.

1. Ut primo, cum nomina *Corporum* indant *Accidentibus*, vel nomina Accidentium *Corporibus*; quemadmodum faciunt qui dicunt, *Fidem esse infusam*, vel *Inspiratam*; cum nihil neque *fusile*, sit neque *spirabile* præter *corpus*; & quemadmodum faciunt illi qui *extensionem* dicunt esse *Corpus*, & *Phantasma* esse *Spiritum*, &c.

2. Secundo, quando nomina *Accidentium* quæ sunt in *corporibus extra nos*, *Accidentibus* tribuunt *corporum nostrorum*. Quod faciunt qui dicunt *colorem esse in Objecto*; *sonum esse in Aëre*, &c.

3. Tertio, cum *Corporum* nomina *nominibus* tribuunt vel *orationibus*; ut qui dicunt esse *res universales*, vel *animal esse genus*.

Quartò,

Quartò, cum nomina *Accidentium* imponunt *nominibus*, & *orationibus*; ut qui dicunt *Definitionem esse rei naturam*, vel *mandatum cujuspiam ipsius esse voluntatem*. 4.

Quinto, quando utuntur loco verborum propriorum, metaphoris, aliisque Tropis orationis. Quanquam enim liceat (exempli causa) cum vulgo dicere, *via huc* vel *illuc tendit* vel *ducit*; *Proverbium hoc* vel *illud dicit*, inter ratiocinandum tamen hujusmodi orationes, ab iis qui veritati student, admittendæ non sunt. 5.

Sexto, quando nominibus temerè receptis, nec quicquam significantibus utuntur, quales sunt *Transubstantiatio*, *Consubstantiatio*, *Nunc stans*. similesque voces Scholasticorum. Qui scopulos vitare hos potest, haud facile incidet in absurdum, nisi forte in Ratiocinatione longa. Oblivisci enim potest alicujus propositionis quam præmiserat. Naturaliter enim homines bene & similiter ratiocinantur, si à veris & perspicuis Principiis ordiantur. Vix enim invenies hominem adeo stupidum, quin si in Geometria erraverit, erroremque ejus ipsi ostenderit alius errorem suum illico agnoscet. 6.

Scientia.

Apparet hinc Rationem non esse, sicut Sensus & Memoria, nobiscum natam; neque sola (ut prudentia) Experientia acquisitam, sed Industria; scilicet apta in primis impositione Nominum; deinde methodo recta procedendo à Nominibus ad Propositiones, & à Propositionibus ad Syllogismos, donec veniatur ad cognitionem Consequentiarum Nominum omnium quæ ad Scientiam pertinent. Sensus & Memoria, *Facti* tantum Cognitio est; *Scientia* autem Cognitio est Consequentiarum unius Facti ad alterum. Per eam autem aliquis ex eo quod nunc facere potest, docetur aliquid aliud simile facere, si velit, alio tempore. Quia quoties videmus effectuum ortum & causas, & quomodo generantur, docemur (quoties in nostra potestate sunt) causas similes, similes producere effectus.

Infantes igitur actum Rationis, antequam Sermonis usum aquisierint non habent; vocantur autem animalia Rationalia propter potestatem tantùm. Plerique autem homines etsi aliquousque ratiocinari possunt, ut forte in Numeris; non tamen multum inde adjumenti accipiunt ad vitam communem; in qua seipsos regunt alii melius, alii pejus, prout Experientia, Memoria vel appetitu inter se differunt; maximè autem fortuna bona vel adversa, & unus alterius erroribus gubernantur. Quod enim ad *Scientiam* attinet & actionum suarum Regulas certas, ita ab ea longè absunt, ut quid sit, præter suas ipsorum cupiditates vitæ Regulà non intelligant. Geometriam aliqui pro Arte Magica habuerunt. Quod autem attinet ad Scientias alias, illi

illi qui non didicerunt Principia ejus, nec tantum in illis progressum fecerunt, ut viderint quomodo generatæ & acquisitæ fuerint, ita ad eas se habent ut pueri ad Cognitionem generationis; qui fratres suos & sorores non natos, sed in horto repertos esse, credunt mulieribus.

Veruntamen qui sine omni sunt Scientia, sola Prudentia naturali, nobiliore conditione sunt, quam illi qui ratiocinando malè, vel malè ratiocinantibus credendo, incidunt in Regulas generales falsas & absurdas. Causarum enim & Regularum ignoratio non tantos errores generat, quantos Regulæ & Causæ falsæ.

Animi humani Lux est oratio perspicua justis definitionibus antè emuncta, ambiguitatibusque purgata. Ratio est *gressus*; Methodus, ad *Scientiam via* est; Scientiæ autem finis, *Bonum humanum*; Metaphoræ autem & verba nihil significantia aut ambigua, sunt *ignes fatui*; in quibus qui versatur, inter absurditates innumerabiles vagatur quæ terminantur tandem in contentione, vel seditione, vel contemptu.

Prudentia & Sapientia.

Sicut Experientia multa, fit *Prudentia*; ita Scientia multa, *Sapientia* est. Verum ut differentia quæ inter illas est, manifestiùs appareat, supponamus Hominem aliquem qui habeat dexteritatem arma sua tractandi naturaliter excellentem; alterum autem qui dexteritatem quidem æqualem, sed habeat præterea armorum Scientiam acquisitam, qua quo modo & qua parte corporis, in quacunque positione, hostem offendere vel ab eo offendi possit, perfectè didicit. Horum duorum facultates ita ad se invicem habent, sicut Prudentia & Sapientia; utraque utilis, posterior autem infallibilis. Ille autem qui confidet soli Librorum authoritati, cæcos cæcè sequitur, similis illi est, qui fidens Lanistæ alicujus Regulis falsis, hostem peritum aggressus, vel interficitur, vel armis exuitur.

Scientiæ signa.

Scientiæ signa sunt alia *certa* & infallibilia; alia *incerta. Certa* sunt, quando qui *Scire* se dicit, idem alterum docere, & veritatem perspicuè demonstrare potest. *Incertum*, quando in quibusdam tantum rebus, id quod dicit verum est, sed in multis aliis non item. Itaque signa Prudentiæ Incerta omnia sunt. Nemo enim rerum omnium quas expertus est circumstantias eventui essentiales vidisse potest, aut visarum meminisse. Cæterum in omni negotio cujus nulla est Scientia infallibilis, proprio judicio diffidere, Sententiisque Librorum ducendum se permittere, Imprudentia est. Etiam illorum hominum qui in Conciliis Rerumpublicarum, quid in Politicis, & Historiis, & quantum profecerint ostentare amant, pauci tamen, ubi suæ ipsorum res dome-

domesticæ aguntur, id faciunt; cum in sua ipsius re unusquisque satis Prudens est. In publico autem negotio magis proprii ingenii existimationi student quam negotio publico.

CAPUT VI.

De Principiis internis Motus Voluntarii, quæ vulgò Passiones *appellantur. Et de Orationibus quibus declarantur.*

Motus Vitalis & Animalis.

DUo sunt Motuum in Animalibus genera ipsis propria. Quorum unus est *Vitalis*, in generatione inceptus, & sine interruptione per totam vitam continuatus; qualis est *Motus Sanguinis*, *Pulsus*, *Spirationis*, *Concoctionis*, *Nutritionis*, *Excretionis*, qui Imaginationis Auxilio non indigent. Alter dicitur *Animalis*, & *Voluntarius*; qualis est *incessus*, *locutio*, & *artuum Motus*, qualem prius animo cogitaveramus. Sensum, Motum esse in Organis, & Partibus internis corporis humani, factum ab Objectis *Visis*, *Auditis*, &c. Phantasiam autem esse ejusdem Motus post Sensionem *reliquias*, dictum antè est in Cap. primo & secundo. Quoniam autem *incessus*, *loquela*, & similes Motus Voluntarii, semper dependent ab aliqua præcedente cogitatione, *Quo*, *qua via*, & *Quid*, manifestum est Phantasiam Motuum omnium voluntariorum Principium internum primum esse. Etsi autem sint qui Motum omnino ullum esse negant, ubi res mota invisibilis, aut spatium in quo movetur, propter brevitatem, insensibile est, illud tamen non impedit, quo minus hujusmodi Motus sint. Quantulumcunque enim spatium sit, id quod Movetur per spatium majus, cujus parvum illud spatium pars est, per illud etiam necessariò movebitur. Principia hæc Motus parva, intra humanum corpus sita, antequam *incedendo*, *loquendo*, *percutiendo*, cæterisque actionibus visibilibus appareant, vocantur *Conatus*.

Conatus. *Appetitus.* *Fames & Sitis.* *Aversio.*

Conatus hic, quando fit versus causam suam vocatur *Appetitus*, vel *Cupido*; quarum vox prima generalis est; altera sæpe restringitur ad significandum Appetitum aliquem particularem, ut Famem vel Sitim; quando autem Conatus est recedendi à re aliqua, tunc vocatur *Aversio*. Has duas voces *Appetitum* & *Aversionem*, græci significant per ὁρμὴν, & ἀφορμὴν. Natura enim homines ad veritatem aliquando ipsa urget, in quam offendunt sæpe illi qui ultra Naturam docti esse cupiunt. Scholæ enim in Appetitu Motum nullum omnino esse cen-

ſent, & quia Motus aliquis neceſſariò admittendus eſt, Appetitum Motum eſſe dicunt Metaphoricum; id quod eſt Abſurdum, cum (etſi verba poſſint) Corpora, Motuſque Metaphorica eſſe non poſſint.

Quæ Cupiunt homines eadem & *Amare* dicuntur; *Odioque* habere ea quæ Fugiunt. Itaque *Cupere*, & *Amare* idem ſunt, niſi quod in *Cupidine* objectum ſemper abeſſe intelligitur; in *Amore* plerumque & proprie adeſſe dicitur. Similiter per Averſionem, abſentiam; per Odium præſentiam objecti ſignificamus.

Appetituum, & Averſionum, aliæ nobiſcum natæ ſunt; ut Appetitus edendi, excernendi, & exonerandi; quæ Averſiones etiam alio reſpectu dici poſſunt, quia Fugæ ſunt alicujus mali in corpore pleno & onerato. Appetitus cæteri rerum particularium oriuntur ab experientia effectuum quos in nobis vel aliis hominibus produxerunt. Rerum enim quas non omnino cognoſcimus, vel quas non credimus exiſtere, appetitum alium habere præterquam experiendi impoſſibile eſt. Averſionem autem habemus etiam ab iis rebus, non ſolum quæ cognovimus nos læſiſſe; ſed etiam ab iis rebus quas an læſuræ ſint necne, neſcimus.

Contemptus. Quæ neque Cupimus neque Odimus, ea dicimur *Contemnere*. *Contemptus* enim nihil aliud eſt quam Cordis, actionibus quarundem rerum reſiſtentis, immobilitas quædam ſive Contumacia, orta ab eo quod Cor ab aliis objectis fortioribus occupatum eſt; vel ab eo quod qualia ſint ea quæ contemnimus, experti non ſimus.

Et quoniam in perpetua mutatione verſatur humani corporis conſiſtentia, impoſſibile eſt, ut eædem res producerent eoſdem ſemper Appetitus, & Averſiones; multo minùs poterunt omnes homines conſentire in Appetitu unius & ejuſdem Objecti.

Bonum. Malum. Quicquid autem Appetitus in homine quocunque Objectum eſt, eidem illud eſt quod ab ipſo appellatur *Bonum*. Similiter id quod Averſionis in ipſo & Odii cauſa eſt, ab ipſo nominatur *Malum*; atque id *Vile* appellat, quod ipſe contemnit. Voces enim *Bonum*, *Malum*, *Vile*, intelliguntur ſemper cum relatione ad perſonam quæ illis utitur; cum nihil ſit ſimpliciter ita; neque ulla *Boni*, *Mali*, & *Vilis*, communis regula, ab ipſorum objectorum naturis derivata, ſed à natura (ubi Civitas non eſt) perſonæ loquentis, vel (ſi eſt) perſonæ Civitatem repræſentantis; vel ab Arbitro vel Iudice conſtituto.

Pulchrum. Turpe. *Pulchrum* & *Turpe* prope quidem idem ſignificant, quod *Bonum* & *Malum*, ſed non adæquatè. *Pulchrum* enim id ſignificat quod ſignis apparentibus *Bonum promittit*, ſicut & *Turpe* id quod *Malum promittit*.

tit. Utriusque autem sunt diversæ Species, ut *Formosum*, *Honestum*, *Decorum*, *Iucundum*, sunt species *Pulchri*; *Deforme*, *Inhonestum*, *Molestum*, species *Turpis.* Quæ omnia vocabula nihil aliud significant præter promissionem quandam vel Boni, vel Mali. Itaque Boni tres sunt species, altera in promissione quæ Pulchritudo, Altera in re, & dicitur Bonitas, Tertia in Fine, quæ est Iucunditas. Præterea *Bonum* quod in Fine *Iucundum* dicitur, in Medio vocatur *Vtile.* Similiter *Malum* ut promissum, *Turpe*; ut in Fine Molestum appellatur.

Ut in Sensione, solus (intra corpus sentiens) Motus est, ortus ab actione Objectorum, qui tamen ad Visum, *Lux* & *color*; ad Auditum, Sonus; ad *Olfactum*, *Odor*, &c. ita objecti actio continuata ad Oculos, Aures, aliaque Sensuum organa nihil aliud est præter *Motum*, vel *Conatum*, consistentem in Appetitu vel Fuga objecti. Apparitio tamen illius Motus, illa est quæ vocatur aut *voluptas*, aut *molestia animi.*

Quoniam autem Motus hic (propter voluptatem) videtur esse Motus Vitalis adjutor; ea quæ Motum hunc efficiunt vocari solent, nec impropriè (nimirum à juvando) *jucunda*; & eorum contraria *Molesta.*

Jucundum ergo, est *apparens* Bonum; & *Molestum* apparens Malum. Itaque Appetitus omnis, amorque conjunctus est cum voluptate aliqua; & Odium & Fuga, cum Molestia aliqua.

Voluptates Sensuales, & Voluptates Animi.

Voluptatum aliæ ab Objecti præsentis Sensione oriuntur, quæ vocari possunt *voluptates Sensuales*; quæ vox, antequam lege condemnentur, nihil culpabile consignificat. Hujus generis sunt Onerationes & Exonerationes corporis; quicquid item ad *Visum*, *Auditum*, *Olfactum*, *Gustum*, *vel Tactum* jucundum est; aliæ ab Expectatione oriuntur, id est à Prævisione Finium, vel Consequentiarum rerum, sive illa ad Sensum jucunda, sive injucunda sint. Atque animi voluptates hæ sunt illis, qui consequentias illas prævident; vocanturque uno nomine *Gaudium*; similiter Molestiarum aliæ in Sensu sunt, vocanturque *Dolores* corporis; aliæ in Expectatione, & appellantur *Dolores* animi.

Gaudium.

Passiones autem istæ simplices *Appetitus*, *Cupido*, *Amor*, *Aversio*, *Odium*, *Gaudium*, & *Dolor* à diversis considerationibus quandoque variantur etiam nominibus. Vt primò, prout videntur aliæ aliis successuræ. Secundo, prout objectum appetimus, aut fugimus. Tertio, prout multæ simul considerantur. Postremo, pro modo successionis unius ad alteram. *Appetitus enim* si conjunctus sit cum opinione obtinendi, *Spes* dicitur.

Spes.

 Idem

Desperatio. Idem sine opinione obtinendi, *Desperatio.*

Metus. *Aversio* cum opinione damni secuturi, *Metus.*

Fortitudo. Eadem cum Spe damni per resistentiam superandi, *Fortitudo.*

Ira. Subita Fortitudo, est *Ira.*

Fiducia. *Animi Abjectio.* Spes in propria virtute, si constans sit, *Fiducia*; desperatio continuata *Animi Abjectio.*

Indignatio. Ira ex læsione alterius injusta, *Indignatio.*

Charitas. Alii bonum Cupere, *Benevolentia* vel *Charitas.*

Avaritia. *Ambitio.* Cupido divitiarum, *Avaritia.* Quæ vox, quia de divitiis certare homines inter se solent, accipitur semper ferè in malo sensu, etsi Cupido ipsa, aut culpanda aut probanda sit, prout Media sunt quibus quæruntur Divitiæ, bona vel mala. Cupido Dignitatum publicarum, *Ambitio.* Vox hæc quoque propter contentionem hominum, in deterius sæpissimè accipitur.

Pusillanimitas. Cupido rerum parum ad institutum nostrum conducentium; item Metus rerum institutum nostrum parum impedientium, *Pusillanimitas.*

Magnanimitas. Adjumentorum, & Impedimentorum Exiguorum Contemptus, *Magnanimitas.*

Virtus bellica. Magnanimitas in periculo mortis violentæ, aut vulnerum, *Virtus bellica.*

Liberalitas. Magnanimitas in divitiarum usu, *Liberalitas.*

Tenacitas. Pusillanimitas in usu earundem, *Tenacitas.*

Vindicta. Cupido lædendi aliquem, eo fine, ut factum aliquod suum condemnet, *Vindicta.*

Curiositas. Cupido sciendi quid & quomodo, *Curiositas*; quæ Passio soli inest Homini. Distinguitur ergo à cæteris animalibus *Homo*, non solum *Ratione*, sed etiam Passione hac, quam voco *Curiositatem.* Cætera enim animalia, in quibus Appetitus cibi, aliæque *voluptates Sensuales* prædominantur, causarum cognoscendarum cura carent, quæ Animi concupiscentia quædam est, conjuncta cum voluptate perpetua, & infatigabili, generationis scientiarum, vehementiam voluptatum sensualium brevem longè superans.

Religio. *Superstitio.* *Vera Religio.* Metus Potentiarum invisibilium, sive Fictæ illæ sint, sive ab Historiis acceptæ sint publicè, *Religio* est; si publicè acceptæ non sint, *Superstitio.* Quando autem Potentiæ illæ revera tales sunt, quales accepimus, *Vera Religio.*

Terror Panicus. Metus sine conceptione periculi unde & quale sit, *Terror Panicus*; ita vocatus à Pane, quem talium metuum authorem faciunt Fabulæ. Revera tamen, qui primus metuit, metuendi causam vidit aliquam; cæteri

cæteri autem illius primi exemplo fugiunt, credentes causam fugiendi fugientibus cæteris satis esse cognitam. Nam passio hæc, nisi in coacta multitudine nunquam accidit.

Gaudium à cognitione nova, *Admiratio*; & homini propria est, quia excitat Appetitum sciendi causam. *Admiratio.*

Gaudium quod in homine oritur ab Imaginatione Potentiæ aut Virtutis propriæ, animi exultatio quædam est, quam vocant *Gloriam*: quæ si fundetur in experientia actionum suarum, eadem est cum Fiducia. Sin fundata sit in adulatione hominum; vel à seipso ficta propter voluptatem quæ magnas actiones solet consequi, *Gloria inanis* vel *vana* dicitur. *Fiducia* enim gignit Aggressum; id quod *inanis Gloria* producere non potest. *Gloria.* *Gloria inanis.*

Dolor natus à propriæ impotentiæ opinione, *Demissio animi* dicitur. *Demissio animi.*

Inanis Gloria, quæ consistit in ficta suppositione virtutum, quas nobis scimus non inesse, propria fere est Iuvenum, aliturque à rerum magnarum Historiis, vel à narrationibus fictis; corrigitur autem magna ex parte Ætate & Negotiis.

Gloriatio subita Passio illa est, quæ producit *Risum*; habet autem pro causa, vel subitam aliquam actionem propriam, in qua, qui eam fecit, sibi placet, vel conceptum Turpitudinis vel facti alieni indecori, comparatione cujus subito sibimet ipsi commendatur. Contingit autem hoc illis maximè, qui cum virtutum paucissimarum conscii sibi sint, bonam de seipsis opinionem conservare non possunt, nisi infirmitates aliorum hominum observando. Itaque multus Risus signum est Pusillanimitatis. Animi enim magni opus proprium est auxiliari, & à contemptu alios liberare; seipsos autem cum maximis hominibus solis comparare. *Risus.*

Contra, *Demissio animi subita* passio est, quæ producit *Fletum*; cujus causa sunt accidentia illa, quæ magnam spem aliquam, vel potentiæ suæ statumen aliquod subitò destruit. *Fletus.*

Fletui autem subjecti sunt illi qui auxiliis externis maximè indigent, quales sunt fœminæ & pueri. Alii itaque jacturam deflent amicorum; alii ingratitudinem; alii etiam flent quando cum illis conciliantur, propterea quod inde oritur vindictæ speratæ obstructio subita. Semper autem tum Risus, tum Fletus motus sunt subiti; & consuetudine minuuntur. Nemo enim aut veteres jocos ridet, aut calamitates deflet veteres.

Dolor ille qui oritur ab eo, quod indécorum aliquod nostrum admissum putamus, *Pudor* dicitur, ostenditurque per Erubescentiam. *Pudor.*

 Passio

Passio hæc in Adolescentibus laudatur, ut signum cupientis nihil facere, nisi quod sit laudabile. In senibus non laudatur, propterea quod minus Venia digni sunt senes.

Impudentia. Contemptus bonæ existimationis appellatur *Impudentia*.

Misericordia. Dolor ob calamitatem alienam, dicitur *Misericordia*, oriturque à consideratione, quod sibimet ipsi contingere potest calamitas similis; Et ob eam rem vocari etiam solet *Compassio*. Calamitas itaque aliena, si à magno oriatur ipsius cui contingit scelere, tanto minus producit *Misericordiam*. Item in eadem calamitate minùs *Misericordes* sunt illi, qui calamitati simili minimè obnoxios se esse judicant.

Crudelitas. Alienæ calamitatis contemptus, nominatur *Crudelitas*, proceditque à propriæ securitatis opinione. Nam ut aliquis sibi placeat in malis alienis, sine alio fine, videtur mihi impossibile.

Dolor ob successum Competitoris alicujus circa honorem, aut divitias, aut aliud bonum, si conjunctus sit cum conatu diligentiam propriam augendi, *Æmulatio* dicitur; sin conjungatur cum conatu Competitorem fallendi vel impediendi, *Invidia* est.

Æmulatio. *Invidia.*

Quando in animo humano Appetitus, Aversio, Spes, Metus, circa rem eandem oriuntur alternatim, veniuntque in animum Faciendi, Omittendique bonæ malæque consequentiæ successivè; adeo ut interdum appetamus, interdum fugiamus; interdum speremus, interdum metuamus; tunc totum illud passionum aggregatum, eatenus durans dum res effecta sit, vel rejecta, vocatur *Deliberatio*.

Deliberatio.

Itaque de rebus præteritis *Deliberatio* nulla est, quia præteritum immutabile est; neque rerum quas scimus vel putamus esse impossibiles, quia talium *Deliberatio* vana est. Impossibilium autem quæ possibilia esse arbitramur, *Deliberatio* datur, ut quam vanam esse nescimus. *Deliberatio* autem ideo dicitur, quia libertatis quam habemus faciendi, omittendive finis est. Alterna hæc successio Appetitus, Aversionis, &c. communis est homini cum animalibus cæteris. Nam Deliberant etiam bestiæ.

Deliberatio finiri tunc dicitur, quando id, de quo *Deliberatum* est, factum est vel redditum impossibile; propterea quod eatenus libertatem faciendi vel non faciendi pro arbitrio retinemus.

Voluntas. In *Deliberatione*, Appetitus ultimus vel Aversio, actioni de qua *Deliberatum* est immediatè adhærens, est *Voluntas*; Actus, inquam, non potentia *Volendi*. Vnde sequitur bestias, quia *Deliberant*, etiam *Voluntate* præditas esse. Definitio *Voluntatis* Scholastica, nempe *Voluntatem Appetitum esse rationalem* legitima non est. Nam si esset, nulla omnino esse posset actio Voluntaria contra Rationem. Actio enim Voluntaria

luntaria est ea, quæ à Voluntate proficiscitur, nec ulla alia. Quod si pro Appetitu Rationali dicamus Appetitum, qui oritur à Deliberatione antecedente, tunc Definitio eadem est quam dixi, nempe ultimus in Deliberando Appetitus. Quanquam autem vulgo sæpissimè dicamus habuisse aliquem Voluntatem faciendi id, quod facere postea noluit; id tamen non Voluntas propriè est, sed Inclinatio, quæ actionem non facit, ut sit Voluntaria, quæ dependere debet non ab omni, sed ab ultimo Appetitu. Intervenientes enim Appetitus sive Inclinationes non sunt Voluntates; si enim essent, omnes actiones simul essent & Voluntariæ & Involuntariæ.

Manifestum hinc est Voluntarias actiones esse non modò eas, quæ incipiunt ab Appetitu alicujus rei, sed etiam illas, quæ proficiscuntur ab Aversione, vel à Metu eventuum qui consequuntur Facti alicujus omissionem.

Formula loquendi in Passionibus.

Formulæ Sermonis quibus Passiones declarantur, partim eædem sunt quibus alias significamus Cogitationes. Et primo generatim Passiones omnes proferri possunt *Indicativè*; ut Amo, Metuo, Gaudeo, Delibero, Volo, &c. Sunt autem aliquæ quæ suas habent prolationes sibi proprias; quæ tamen Affirmationes non sunt, nisi quando inserviunt Illationibus. *Deliberatio* profertur *Subjunctivè*, qui modus proprius est *Suppositionum* à quibus ducimus Consequentias; ut, *si hoc fiat, tunc sequetur illud*; nec differt à Sermone ratiocinandi, nisi quod in ratiocinatione nominibus utimur *Universalibus*; in Deliberatione plerumque *Singularibus*. Sermo Cupiditatis & Aversionis est *Imperativus*; ut, *hoc fac*, *ab hoc abstine*; quæ verba ad illum qui ad *faciendum* vel *abstinendum* obligatur, mandatum dicitur; alioqui *Precatio*; vel *Consilium*. Sermo *vanæ Gloriæ*, item Indignationis, & Misericordiæ, aliarumque multarum cupiditatum sermo est *Optativus*. Cupiditatis autem *cognoscendi* sermo peculiaris est *Interrogativus*; ut *Quid est*; *Quando erit*; *Quomodo factum est*; *Quid ita*. Passionum sermones alios non reperio. Iurationes enim maledictionesque & convitia Passiones non significant ut Verba, sed ut Actiones male moratæ linguæ.

Formulæ hæ significationes quidem sunt Passionum Voluntariæ; signa autem certa non sunt; idque, quia Voluntaria sunt. Passionis Præsentis certissima signa sunt illa, quæ à Vultu, Gestu, Actionibus, Finibus, Negotiisque hominum capiuntur.

Bonum & Malum apparens.

Quoniam in Deliberatione, Appetitus & Aversiones à prospectu Bonorum & Malorum, consequentium actionem de qua deliberamus, alternæ sunt, & catenam longam faciunt consequentiarum, cujus

jus finem sæpenumero non videmus; si in catena illa visa sint consequentia plura Bona quam Mala, totum aggregatum *Bonum est apparens*; si plura Mala quam Bona, tunc totum *Malum apparens est.* Is igitur qui Ratiocinatione vel Experientia longissimum sibi consequentiarum prospectum acquisivit, is optimè deliberat, & optimus aliis Consiliarius esse potest.

Perpetuus in rebus Cupitis bonus successus, illud ipsum est quod vocari solet *Felicitas*; Felicitatem intelligo præsentis vitæ. Nulla enim est animi dum vivimus perpetua Tranquillitas; quia vita ipsa *Motus* est, neque sine cupiditate, metuque, aliisque passionibus vivere homo potest, magis quam sine sensu.

Formula sermonis, qua quis opinionem suam significat de alicujus rei *Bonitate*, *Laus* est. Formula qua significat *potentiam & magnitudinem* rei, est *Magnificatio.* Forma qua significat opinionem quam habet de alicujus *Felicitate*, à Græcis vocatur *μακαρισμὸς*. Atque hæc de *Passionibus*, quatenus ad Institutum præsens, dicta sufficiant.

CAPUT VII.

De Discursuum Determinationibus.

Iudicium. OMnis Discursus, si à Cupiditate Cognitionis gubernetur, vel in Adeptione terminatur, vel in Rejectione. Quod si Cogitationum series pro tempore tantum interrumpatur, non ideo Determinata dicenda est.

Dubitatio. Si discursus in solis fiat Cogitationibus, tunc consistit in cogitationibus *Quod fiet*, vel *Quod non fiet*; vel *Quod fuit*, vel *Quod non fuit*, alternis. Itaque ubicunque Discursus definit, relinquitur Præsumtio quod *erit*, vel *non erit*; vel *fuit*, vel *non fuit*. Quæ Determinatio appellatur *Opinio*. Atque id quod in Deliberando de Bono & Malo, Appetitus est alternus, in inquisitione veritatis facti Præteriti vel Futuri, est alterna *Opinio*. Sicut autem in Deliberatione, Appetitus ultimus est *Voluntas*; ita in quæstione Præteriti vel Futuri, *Opinio* ultima est *Iudicium*, sive *Sententia finalis*. Et sicut tota series Appetituum alternorum in quæstione Boni vel Mali *Deliberatio* dicitur; ita in quæstione Veri vel Falsi series tota Opinionum alternarum dicitur *Dubitatio*.

Discursus nullus in Cognitione perfecta Præteriti vel Futuri terminare potest. Nam Cognitio Facti originaliter Sensio est, & deinde Memoria. Et Cognitio Consequentiarum, quæ ut ante dixi, Scien-

Scientia appellatur, Scientia Abſoluta non eſt, ſed tantum Conditionalis. Nemo per Diſcurſum ſcire poteſt *hoc vel illud eſſe, fuiſſe, vel futurum eſſe*; id quod eſt perfectè ſcire; ſed tantum, *ſi hoc ſit, tum illud eſt*; *ſi hoc fuit, tum fuit illud*; *ſi hoc erit, tum illud erit*; id quod eſt ſcire conditionaliter; & ſcire non *rei* ad *rem*, ſed *nominis* ad *nomen* conſequentiam. Si Diſcurſus ergo ſit in verbis, incipiatque à Definitionibus Verborum, procedatque per Connectionem eorum in Propoſitiones, & rurſus Propoſitionum in Syllogiſmos, determinabitur in aliqua Concluſione, quæ ſumma eſt omnium antecedentium Propoſitionum. Atque hæc *Scientia* eſt, ſive Cognitio Conſequentiarum unius verbi ad aliud. Verum ſi Diſcurſus non incipiat à Definitionibus, vel ſi Definitiones illæ non rectè connectantur in Syllogiſmos, tunc rurſus Diſcurſus terminatur in *Opinione* tantùm, veritatis concluſionis, utcunque abſurdæ & inſignificantis. Quando duo vel plures idem ſimul ſciunt, *Conſcii* dicuntur; & quia illi factorum ſuorum mutuo teſtes maximè idonei ſunt, maxima ſemper fuit & erit exiſtimata improbitas, teſtimonium contra conſcientiam dicere, vel alium ut dicat inducere. Vſurpatur autem vox *Conſcientia* ſæpiſſimè pro ſua cujuſque facti vel cogitati ſecreta cognitione. Sunt etiam qui proprias Opiniones ſuas privatas novaſque, propter amorem ingenii proprii (etſi aliquando abſurdiſſimas) obſtinatè ſuſtinent, ſub nomine illo Conſcientiæ favorabili; tamquam illas mutare peccatum maximum eſſet. Itaque veritatem illarum *ſcire* ſe videri volunt, quando nihil ſciunt niſi quod ipſi ita opinantur.

Scientia. *Conſcientia.*

Quando Diſcurſus non incipit à Definitione, terminatur ſemper in *Opinione*. Quod ſi incipit ab alicujus alterius hominis Affirmatione, de cujus hominis neque Cognitione neque Veracitate dubitamus, quia quæſtio eſt non tam de *Re*, quam de *Perſona*; tunc terminatur in *Creditione*, & *Fide*; Fide, inquam, Homini habita; *creditione* Rei. *Credere in hominem*, & *credere homini*, idem plerumque ſignificant; nempe opinionem de veracitate ejus; ſed credere aliquod dictum, ſignificat opinionem tantùm veritatis ipſius dicti. Notandum autem eſt dictionem hanc *credo in*, ut & Græcam πιςεύω εἰς, rariſſimè uſurpari præterquam in libris Theologicis. Scriptores cæteri dicunt *credo illi*; *confido illi*; *fidem illi habeo*.

Credere. *Fides.*

Sed *credere in*, in Symbolo Fidei Chriſtianæ, non propriè ſignificat Fidem quæ habetur Perſonæ, ſed doctrinæ pluribus articulis propoſitæ agnitionem ſive Confeſſionem. Etenim non Chriſtiani ſoli, ſed etiam homines omnes ita in Deum credunt, ut quicquid dixerit vel dicturus ſit pro vero agnoſcant; idque ſive intelligant, ſive non

intelligant. Qua Fide major esse nulla potest. Doctrinam autem Symboli non omnes credunt, sed soli Christiani.

Manifestum hinc est, quod qui verum aliquid esse putant, non propter argumenta sumpta ex ipsa re, aut ex principiis Rationis naturalis, sed ab authoritate & ab existimatione bona personæ loquentis, Fidei ejus objectum principaliter & propriè objectum esse personam loquentem. Itaque quando credimus Scripturas Sacras esse Verbum Dei, Fides nostra, nisi specialem aliquam habeamus Revelationem, terminatur in Ecclesia, in cujus authoritate acquievimus. Etiam illi, qui credunt id, quod narratur Dei nomine à Propheta, Fidem Prophetæ habere, illumque honorare, illi credere & fidere dicendi sunt, sive verus, sive falsus sit Propheta. Etiam circa cæteras Historias eodem modo se res habet. Nam si omnia ea quæ de virtutibus dicta sunt *Alexandri* aut *Cæsaris* credere recusarem, non puto illos merito mihi succensuros esse, aut alium quemlibet præter Historiæ conscriptorem. Si *Livio* non credamus locutam esse bovem, non Deo sed *Livio* diffidimus. Perspicuum ergo est, si quid credamus, nullo alio argumento, quam quod ducitur ab authoritate humana, Fidem nostram non Deo, sed in Homine tantùm determinari.

CAPVT VIII.

De Virtutibus Intellectualibus; Defectibusque Oppositis.

VIrtus in omni re aliquid est propter eminentiam spectabile, consistitque in comparatione. Nam si omnia omnibus æqualiter adessent, nihil esset, quod haberetur pro eximio. Per Virtutes intellectuales intelliguntur Facultates animi illæ, quas laudare, magnifacere, & sibimet ipsis inesse cupere homines solent; & vulgò nomine *Boni Ingenii* comprehenduntur; quanquam *Ingenium* significet aliquando etiam Facultatem certam à cæteris distinctam.

Ingenium naturale.

Virtutes autem hæ duorum sunt generum; *Naturales*, & *Acquisitæ*. Per Ingenium naturale non intelligo illud tantum quod cum homine nascitur, quod aliud non est quam Sensus, in quo unus homo alii non multo magis præstat quam bestiæ; sed intelligo *Ingenium*, quod usu solo & experientia, sine Methodo, Cultu vel Doctrina accedit hominibus ætate. Consistit autem in duabus rebus, *Celeritate imaginandi* (id est unius cogitationis ad aliam successione facili) & *prosecutione constanti* Finis alicujus propositi. Contrà, *imaginatio tarda* Defectum animi

mi illum facit, qui *Tarditas* vocari solet vel *Stupor*, aliisve nominibus quibus significari solet Motus *Tardus*.

Differentia autem Celeritatis à differentibus oritur hominum Passionibus, quorum alii aliud amant & fugiunt; unde cogitationes diversorum hominum diversæ procedunt, & diversimodè rebus applicantur. Cum autem in successione cogitationum nihil observari solet, nisi *similitudo* vel *dissimilitudo*; vel *cui rei* inservire & *quomodo* possunt; illi qui *similitudines* maximè adnimadvertunt, aliis rarò animadversas, *bonum* dicuntur habere *Ingenium*, id est *bonam Phantasiam*. Illi vero qui rerum cogitatarum differentias, dissimilitudinesque maximè observant; id est qui inter rem & rem bene *Distinguunt*, *Discernunt*, & *Dijudicant*, nisi Dijudicatio illa facilis sit, habere dicuntur *bonum Iudicium*. Speciatim autem in conversatione civili, negotiisque agendis (ubi tempora, loca, & personæ discernenda sunt,) virtus hæc communiter *Discretio* appellatur. Phantasia sine *Iudicio* laudari rarò solet; sed *Iudicium*, sive *Discretio* laudatur per se sine ope Phantasiæ. Præter Discretionem temporum, locorum, & personarum quæ laudari faciant Phantasiam, requiritur etiam cogitationum ad finem *suum* frequens applicatio; ita enim occurrent similitudines, non solum illustraturæ, sed etiam novis & aptis Metaphoris ornaturæ sermonem, atque insuper raritate inventionis placituræ. Cæterum nisi constans adsit cogitationum ad aliquem finem regulatio, Phantasia magna species quædam est Insaniæ, qualis est illorum, qui cum dicere inceperint, ab unaquaque fere cogitatione aliena, à propositio fine in tot & tantas digressiones & Parentheses abripiuntur, ut reverti non possint. Causa cujus rei aliquando est, quod experientia careant ita, ut videatur sibi novum & dignum dictu, id quod aliis vilescit; vel magnum sibi, quod aliis non item. Nam quicquid novum, magnum & dictu dignum est, seducere homines ab instituta sermonis serie sæpe solet.

Iudicium.

Poëtis in unoquoque genere operis tum Iudicium tum Phantasia requiritur; eminere tamen debet Phantasia, quia placent Poëmata præcipuè propter novitatem; displicere autem non debent per Indiscretionem.

In Historia legitima eminere Iudicium debet; quia Virtus Historiæ in Methodo, in Veritate, in electione Narrandorum consistit, neque locus hic est Phantasiæ præterquam in ornanda narratione:

In Laudationibus, & in Invectivis prædominari debet Phantasia; quia pro fine habent non Veritatem, sed laudem vel vituperium; quæ perficiuntur comparationibus illustribus vel vilibus vel ridiculis.

Iudicium circumſtantias tantùm ſuggerit quibus actio laudabilis vel illaudabilis efficitur.

In Hortativis & Cauſarum dictionibus, prout veritas vel ſimulatio maximè inſervit rei quæ agitur; ita Iudicium, vel Phantaſia maximè poſtulatur.

In Demonſtratione, in Conſilio, & in omni veritatis inveſtigatione ſevera, ſolum requiritur Iudicium; niſi forte aliquando ſimilitudine aliqua apta opus ſit; ut ii qui audiunt, vel legunt, dociliores fiant. Quod autem ad Metaphoras attinet, excludendæ prorſus ſunt. Fallaciam enim apertè profitentur. Illas ergo in Conſilio vel Ratiocinatione ſevera admittere, ſtultitia eſt manifeſta. In Diſcurſu quocunque, ſi Diſcretionis defectus manifeſtè appareat, quantumcunque placere poſſit Phantaſia, deſiderabitur Ingenium. Quod ſi Iudicium manifeſtum ſit, etſi vulgaris ſit Phantaſia, laudabitur tamen Ingenium.

Cogitatio hominis ſecreta per omnia diſcurrit, ſacra, prophana, munda, immunda, gravia, levia, ſine pudore, & ſine culpa; id quod ſermoni non ulterius licet quam à Iudicio circa Tempora, Loca, & Perſonas permiſſum ſit. Medico Anatomiſtæ de rebus obſcænis dicere vel ſcribere quicquid videbitur licet, ut cui Finis eſt non placere, ſed prodeſſe; aliis autem non licet, quia non eſt opus. Item in remiſſione animi & converſatione familiari, ſi quis ex verborum ſonis & ſignificationibus ludum faciat, (id quod aliquando non injucundè fieri ſolet) indecorum non eſt. Sed in Concione, vel coram perſonis incognitis vel alioqui reverendis, omnis verborum luſus ſtultitia videbitur. Id quod differentiam facit, Diſcretio ſive Iudicium eſt. Itaque ubi Ingenium deeſt, non Phantaſia, ſed Iudicium deeſt. Itaque Iudicium ſine Phantaſia Ingenium eſt; Phantaſia autem ſine Iudicio non item.

Quando quis cogitatione multitudinem rerum percurrens, cum Fine aliquo ſibi propoſito, quomodo eæ res ad Finem ſuum conducant, vel cui fini inſervire poſſint celeriter animadvertit, Ingenium ejus Bonum dicitur; dependetque ab Experientia & Memoria rerum multarum ſimilium, cum ſimilibus Conſequentiis. In hoc autem homines inter ſe non tantum differunt, quantum Iudicio & Phantaſia; quia hominum ætate æqualium, experientia non eſt valde inæqualis, quoad quantitatem, ſed rerum in quibus verſantur ſpecie variantur, cum cuique ſua ſint negotia propria. Familiam, an Regnum quis rectè gubernet nihil intereſt, quatenus ad Prudentiæ gradum, multum tamen quod attinet ad negotii ſpeciem; quemadmodum in parva aut

magna

magna tabula bene pingere non distinguit Artis gradum, sed speciem, & Agricola rudis in re sua Prudentior est plerumque, quam Philosophus in aliena.

Astutia. Ad Prudentiam si addatur Mediorum injustorum, vel inhonestorum usus, qualia sæpe suggerit Metus, vel Inopia, fit Prudentia illa sinistra, quæ appellatur *Astutia*; quæ signum plerumque est Pusillanimitatis. Auxilia enim injusta & inhonesta animus magnus aspernatur. Est etiam alia quasi Astutiæ species, quæ vocatur *Versutia*; *Versutia.* quæ est periculi vel incommodi incurrendo in pejus, ad parvum tempus dilatio; videturque dici à *Versura*, quæ significat mutui sumptionem, ad mutui solutionem.

Ingenium acquisitum. *Ingenium acquisitum*, nempe Methodo & Doctrina, nullum est præter Rationem; quæ orta à recto Sermonis usu producit Scientias. Sed de Ratione, & Scientia dictum est supra Cap. 5 & 6.

Ingeniorum differentia oritur à Passionibus; differentia autem Passionum partim à diversa corporum constitutione, partim à diversitate consuetudinum & educationis.

Passiones illæ, quæ Ingeniorum differentias maximas faciunt, sunt plerumque major vel minor Cupiditas Potentiæ, Divitiarum, Scientiæ, Dignitatis; quæ omnes reduci possunt ad Potentiam; nam Divitiæ, Scientia, Dignitas, sunt Potentiæ species.

Itaque si quis ea non magnifacit, etsi vir bonus esse possit, nunquam tamen videbitur bonum habere Ingenium. Cogitationes enim cupiditatum sunt tanquam Exploratores, emissi ad explorandas vias, quibus ad Cupita ferimur, quæ motibus animi, tum regulam, tum celeritatem tribuunt. Sicut nihil desiderare, Mortui est; ita parum vehementer Desiderare, Tardi est; & multa simul cupere Levitatis *Insania.* est; habere autem Passiones multò fortiores, vehementioresque quam in cæteris hominibus videri solent, illud est quod nominatur *Insania*.

Insaniæ autem tot sunt fere quot sunt Passionum ipsarum species; procedit tamen aliquando ab Organorum prava constitutione, vel læsione. Aliquando etiam à Passionis vehementia, vel duratione longa læduntur Organa. Vtrobique tamen ejusdem generis est Insania.

Passio cujus violentia, vel duratio facit Insaniam, aut *Gloria vana* est, quæ & *superbia* dicitur; aut animi *demissio* magna.

Superbia facit Iracundum. Iræ autem Excessus *Insaniæ* species est, quæ appellatur *furor*. Itaque vindictæ cupido ingens, si diuturna sit, organa corporis lædit, & fit Furor. Idem facit *Amor* vehemens præ-

ſertim ſi comitetur zelotypia. Magna item ſui ipſius æſtimatio propter Sapientiam, Eruditionem, Formam & ſimilia, etiam propter (quam putat quis falsò ſe habere) Inſpirationem, tendit ad Inſaniam.

Demiſſio animi obnoxium facit Metui, ubi Metus cauſa nulla eſt; quæ inſania eſt, appellari ſolita *Melancholia*, apparens diverſimodè, ut in iis qui frequentant ſolitudines; in ſuperſtitioſis & in timentibus quæ cæteri non timent. Paſſiones denique omnes, quæ actiones inſolitas exorbitanteſque producunt, nomine inſigniuntur Inſaniæ. Siquidem autem Paſſionum Exceſſus Inſania ſunt, dubitari non poteſt quin Paſſiones ipſæ, ſaltem ſi ad malum tendant, ſint ejuſdem gradus.

Exempli cauſa, quando aliqui falsò putant *inſpiratos* ſe eſſe, Inſaniæ illius effectus non eſt in uno homine per actionem aliquam, quæ ab illa opinione procedit, exorbitantem viſibilis, quando tamen multi eorum conſpirant, furor totius multitudinis ſatis manifeſtus eſt. Quodnam enim Inſaniæ argumentum majus eſſe poteſt quam clamare, ferire, & lapides in amicos jacere? Minus tamen eſt aliquantò hoc, quam quod hujuſmodi multitudines aliquando faciunt. Nam occlamant, oppugnant, & interficiunt illos, per quos omni antè-actæ vitæ tempore protecti, & defenſi ab injuriis fuerant. Iam ſi Inſania hæc ſit in multitudine, Inſania quoque eſt in hominibus ſingulis. Quemadmodum enim in medio mari, quanquam ſonum ab aqua ſibi proxima nemo percipiat, ſcit tamen partem illam aquæ proximæ fremitui maris non minus contribuere, quam alia pars quæcunque ejuſdem magnitudinis: ita etiam quanquam in uno vel paucis hominibus, non magnam videamus inquietudinem; certi tamen eſſe poſſumus Paſſiones illius unius vel paucorum, partes eſſe fremitus ſeditioſi commotæ Civitatis. Etſi nihil eſſet aliud, quod Inſaniam hujus generis indicaret, mihi tamen ipſa inſpirationis divinæ arrogatio, Inſaniæ ipſorum magnum indicium eſt. Quis enim in Morocomio dicentem Deum ſe eſſe, vel Chriſtum, cur illic concluſus ſit neſciat? Quod autem privatum *Spiritum* ſuum tanti faciant aliqui, ut ſe divinitùs inſpirari putent, ſæpenumero oritur ab erroris alicujus in Theologia vulgò recepti fœlici detectione; neſcientes enim vel obliti, quo ductu rationis in tam ſingularem veritatem (etſi interdum veritas non ſit) inciderint, ſemetipſos, ut quibus Deus ipſe ſpeciali gratia doctrinam illam ſupernaturaliter Spiritu Sancto revelaverit, admirantur.

Quod Inſania nihil aliud ſit præter ingentem enormemque Paſſionem, intelligi poteſt ab effectibus nimii Vini, quod ſimilem producit

Orga-

Organorum intemperiem. Varietas enim hominum, qui nimium biberunt eadem est in moribus, quæ cernitur in insanis; quorum aliqui furiunt, alii amant, alii rident, omnes modo insolito; sed suæ cujusque Passioni congruo. Nam etiam homines sobrios puto quando absque omni animi cura & occupatione soli incedunt, non libenter velle cogitationum suarum vanitatem atque exorbitantiam eo tempore publicè apparere; id quod confessio manifesta est, Passiones irregulares plerumque Insaniam meram esse.

Opiniones hominum circa Insaniæ causam, tum Veterum tum Recentiorum duæ sunt. Alii enim eam à Passionibus; alii à Dæmonibus, sive Spiritibus derivant, bonis vel malis, quos intrare in hominem posse, eosque possidere putaverunt, atque corporis ejus organa insolito ciere motu, qualem animadvertimus in Insanis. Alii ergo Insanos appellaverunt, quos alii Energumenos. Hodieque eosdem homines Itali vocant *Pazzi* & *Spiritati*.

Magnus erat quondam in Vrbe Abderensium confluxus populi ad Theatrum, cum ageretur Fabula Andromedæ, æstivo & fervente die; unde Spectatorum magna multitudo partim à calore, partim ab ipsa Tragœdia in Febrem incidentes, aliud nihil dicere potuerunt præter Iambos, quos ab Actoribus in Tragœdia audierant recitatos; ab hac autem Insania, superveniente Hyeme liberati sunt; & proinde visa est processione ab illa Passisse quam animis Spectatorum impresserat Tragœdia. Etiam in Civitate alia Græca Insaniæ species alia quædam orta est, quæ in Adolescentulas incidens fecit ut earum multæ se suspenderint. Hoc autem à plurimis à Diabolo profectum esse existimabatur; unus autem erat qui ipsarum contemptum hunc vitæ oriri ab animi aliqua Passione suspicatus est; putansque illas non ut vitam, sic honorem etiam contempsisse, Magistratibus consilium dedit, ut quæ se suspenderint nudæ penderent. Quod cum factum esset, Insania illa desiit. Iidem autem Græci Insaniam plerumque Eumenidum, sive Furiarum operationibus vel *Cereris* vel *Phœbi* aliorumque Deorum attribuerunt. Tantum enim Phantasmatibus attribuebatur realitatis, ut animalia aërea putarentur, vocarenturque. Romani etiam, & Iudæorum multi, de hac re cum Græcis consenserunt. Iudæi enim Insanos, aut Prophetas esse, aut (prout Spiritus illos vel bonos vel malos esse putaverunt) Dæmoniacos. Aliqui etiam eorum eundem hominem & Dæmoniacum & Prophetam. Hoc tamen in Gentibus mirandum non est; quia Morbos & Sanitatem, vitia & Virtutes, atque accidentia naturalia ab illis & vocabantur, & colebantur ut Dæmones. Adeo ut per *Dæmonem* intelligenda erat

eorum

eorum sermone non minus aliquando Febris, quam Diabolus. Vt autem ita sentirent Iudæi, magis mirandum est. Neque enim Moses neque Abrahamus Prophetiis suis prætendebant Spiritum, sed Vocem Dei, vel Visionem, vel Somnium. Neque in Lege Mosaica Morali, vel Ceremoniali quicquam extat faciens ad Enthusiasmum. Quando (Num. 11. 25.) à Spiritu, qui in Mose erat sustulisse dicitur Deus, & dedisse septuaginta Senioribus, per Spiritum Dei non intelligitur eo loco substantia Dei; nam ea indivisibilis est. Per Spiritum Dei Scripturæ sæpenumero significant Spiritum hominis Deo servientis. Vbi enim dicitur Exod. 28: 3. *Quem implevi Spiritu Sapientiæ, ad faciendum Vestimenta Aaroni.* Non intelligendus est peritus faciendi Vestimenta *Spiritus Infusus*, sed Sapientia ipsorum hominum in eo genere operis. Similiter Spiritus hominis, si producat actiones immundas, appellatur in Scripturis, *Spiritus immundus.* Etiam in aliis locis virtus vel vitium si egregium sit & eminens, appellatur Spiritus. Neque post Mosem Prophetæ Veteris Testamenti Enthusiasmum prætenderunt; neque in, sed ad se locutum esse Deum, nempe, per Visionem vel Somnium. Neque illud *onus Domini Possessio* erat, sed *Iussio.* Quomodo ergo in opinionem hanc Enthusiasmi incidere potuerunt Iudæi? Nescio, nisi quod plerisque hominibus commune est, non nimium inquirere in causas naturales; fœlicitatemque collocare in voluptatibus sensuum, & rebus illis quæ maximè istuc tendunt. Qui enim insolitam virtutem vel defectum insolitum vident, nisi simul videant unde probabiliter procedere potuit non facile putant esse naturalem. Quod si non naturalem, necessariò supernaturalem esse putant. Quænam autem esse potest res illa præter Deum aut Dæmonem qui in hominem intraverit. Itaque cum Servator noster (Marc. 3. 21.) à multitudine cingeretur, illi qui in domo erant, furere eum existimaverunt, exieruntque domo ut cohiberent. Scribæ autem dixerunt, quod haberet *Dæmonem*, nempe Belzebub, per quem ejecisse illum Dæmonia dixerant. Hinc etiam erat quod quidam (Iohan. 10. 20.) dixerunt *Dæmonium habet & Insanus est.* Quando alii qui illum pro Propheta habuerunt, dixerunt, *Non sunt hæc verba ejus qui habet Dæmonium.* Item in Testamento Veteri, is qui missus fuit (2 Reg. 9. 11.) ad ungendum Regem *Iehu*, Propheta erat; eorum tamen qui cum *Iehu* erant aliqui ipsum interrogarunt, *Quamobrem ille venit Insanus?* Manifestum ergo est, illum qui insolito modo, & ab aliorum more multùm differente se gerat videri Iudæis possessum esse bono aliquo vel malo Spiritu. Excipio tamen Sadducæos, qui ex altera parte à veritate tantum abierunt, ut Spi-

ritus omnino esse non crediderint (id quod prope accedit ad Atheismum.) Fortasse autem tanto potiùs Dæmoniacos vocabant Pharisæi Insanos, quanto magis à Sadducæis circa opinionem de Spiritibus discrepabant.

Si hoc ita sit, cur sanat illos Servator noster, non ut Insanos, sed ut Dæmoniacos? Respondeo. Argumenta quæ à formula dictionis sumuntur, firma non esse. Quoties enim loquitur Scriptura Sacra de Terra, ut immobili, quam tamen Philosophi hodie ferè omnes moveri censent signis evidentissimis? Scriptura scripta est à Prophetis & Apostolis, ad docendam non Philosophiam (quam ad exercitium Rationis naturalis, contemplationibus disputationibusque hominum reliquit Deus) sed Pietatem, & Salutis æternæ viam. Sive enim Terræ, sive Solis motus Diem & Noctem faciat; sive humanarum actionum Exorbitatio à Passionibus, sive à Diabolo oriatur, ad Pietatem & Salutem nihil refert. Eorum qui per Verba sola morbos curant, ut fecit Christus (& facere se falsò jactitant Incantatores) Dictio propria est, *Exi*, & *Jussiones* similes. Nonne Christus Matth. 8. vſ. 26.) Objurgavit Ventos, & (Luc. 4. 39) Objurgavit Febrem? Non tamen argui hinc potest Febrem esse Diabolum. Præterea eadem Phrasis non ubique Scripturarum idem significat. *In Principio erat Verbum*, significat Verbi æternitatem. *In Principio creavit Deus Cœlum & Terram* non significat fuisse Cœlum & Terram ab æterno. Vbi Servator noster (Matth. 12. 43.) loquitur de Spiritu immundo, qui cum exisset ex homine vagatus esset per loca arida, quærens requiem nec inveniens, in eundem hominem postea reversus est, cum aliis septem Spiritibus se pejoribus, Parabolica locutio est, alludens ad hominem, qui post conatum cupiditates suas relinquendi debilem victus, septies pejor quam ante erat. Non sunt ergo Scripturæ in sensu verborum rigido semper accipiendæ; neque ex illis necessariò evinci potest *Dæmoniacos* alios fuisse quam *Insanos*, *Furiosos* vel modo aliquo mente læsos.

Inter Insaniæ signa numerari etiam possunt quorundam hominum Sermones Absurdi, sive Insignificantes; de quibus dictum est Capite quinto. Atque hoc genus Insaniæ illorum hominum ferè proprium est, qui loqui, vel scribere de iis rebus audent, quæ sunt incomprehensibiles; id quod soli faciunt Scholastici & Philosophi. Nam vulgus hominum raro, ita loquuntur, ut non possint intelligi; & ob eam rem ab istis aliis egregiis hominibus habentur, spernunturque pro idiotis. Vt sciamus autem qualis sit Scholasticorum, & Philosophorum de rebus difficilibus oratio, interpretetur nobis verba ali-

quis, quæ titulum faciunt Capitis 6, Libri 1, Suaris, de *Concursu, Motu, & Auxilio Dei.* Verba autem hæc sunt, *Prima causa non influit necessariò aliquid in secundam Virtute Subordinationis essentialis causarum secundarum, quo illam adjuvet operari.* Qui simili oratione tota implent volumina, nonne insaniunt, vel alios insanire volunt? In Quæstione de *Transubstantiatione*, ubi dicunt (post certa quædam prolata verba) Albedinem, Rotunditatem, Magnitudinem, Qualitatem, &c. quæ omnia sunt incorporea, migrare è Pane, & intrare in corpus Servatoris nostri Iesu Christi, nonne faciunt ex illis Accidentibus totidem Spiritus (nam & Spiritus eidem incorporeos esse putant, etiamsi eos à loco ad locum moveri confiteantur.) Itaque genus hoc Locutionis absurdæ numerari inter Insaniæ species multas rectè potest. Tempora autem quibus cogitationes eorundem Insanorum gubernatæ à cupiditatibus mundanis perspicuè explicantur, alia non sunt quam *lucida intervalla.* Atque hæc de Virtutibus & Vitiis Intellectualibus dicta sufficiant.

CAPVT IX.

De Scientiarum Distributione.

Cognitionis duæ sunt Species. Altera Facti; & est Cognitio propria Testium, cujus conscriptio est *Historia.* Dividitur autem in *Naturalem* & *Civilem*, quarum neutra pertinet ad Institutum nostrum. Altera est consequentiarum, vocaturque Scientia; Conscriptio autem ejus appellari solet *Philosophia.* Quoniam autem subjecta Scientiarum sunt Corpora, distribuenda est in Species, eodem modo quo distribuuntur in suas Species Corpora ipsa, id est, ita ut Vniversaliora minus Vniversalibus antecedant. Vniversalia enim Specialibus essentialia sunt, & proinde universalium Scientia essentialis est Scientiæ Specierum, adeò ut hæc, nisi per illorum lucem, percipi non possint.

Generalissimum autem Subjectorum Scientiæ est Corpus, cujus Accidentia duo sunt *Magnitudo* & *Motus.* Illud ergo quod quæritur primò à Philosopho circa hoc subjectum est, quid sit *Motus*, & quid *Magnitudo.* Et Philosophiæ pars hæc appellari solet *Philosophia prima.*

Rursus Magnitudo definita, quæ & *Quantitas* dicitur, vel *Figura* vel *Numero* definitur. Itaque Corpus figura definitum subjectum est partis illius Philosophiæ, quæ *Geometria* dicitur. Partes autem Corporis numero determinatæ Scientia est dicta *Arithmetica.*

Motus

Motus autem vel *Visibiles* sunt, vel *Invisibiles*, nimirum in Corporum minutissimis partibus. Motuum autem Visibilium Scientia, eorum est, qui Machinarum, Ædificiorum secreta contemplati sunt.

Motus autem Invisibiles internarum Corporis partium qui propter effectus in Sensus nostros dicuntur *Qualitates*, subjectum est *Physicæ*, sive *Philosophiæ Naturalis*; cujus quot sunt homini Sensus, tot possunt esse Scientiæ Speciales, quarum una est quæ vocatur *Optica*, alia *Musica*.

Deinde si Corpus universi consideretur per partes ejus, ut Astra & Sublunaria; ex contemplatione Astrorum motorum quatenus Motorum orietur Scientia quæ dicitur *Astronomia*.

Et quoniam partes universi quædam non permanent, sed in interstitiis magnorum Corporum modo apparent, modo evanescunt, contemplatio Motus illorum gignit Scientiam *Meteorologicam*.

Item à contemplatione partium Telluris, qualia sunt *Mineralia*, *Vegetabilia*, & *Animalia*, totidem oriuntur Scientiæ particulares.

Ex contemplatione denique Hominis & Facultatum ejus oriuntur Scientiæ *Ethica*, *Logica*, *Rhetorica*, & tandem *Politica* sive *Philosophia Civilis*.

Sed ex subdivisione singulorum subjectorum innumeræ aliæ Scientiæ nasci possunt, quas enumerare, neque facile, neque necessarium est.

CAPUT X.

De Potentia, Dignitate, & Honore.

Potentia cujusque (universaliter sumpta) est Mediorum omnium, quæ habet ad Bonum aliquod futurum apparens adipiscendum, aggregatum. Est autem vel *Naturalis*, vel *Instrumentalis*. *Potentia.*

Potentia Naturalis, est Excellentia Facultatum Corporis, vel Animi: ut Robur, Forma, Prudentia, Ars, Eloquentia, Liberalitas, Nobilitas. *Instrumentales* sunt quæ per *Naturales* vel fortunam acquisitæ, Media & Instrumenta sunt ad Potentiam augendam: ut Divitiæ, Existimatio, Amici, & Operatio impercepta Dei, quam homines plerumque appellant Fortunam. Potentiæ enim natura hac in re Famæ similis est, eundo crescens; vel corporum gravium descensui quæ procedendo acceleratur.

Humanarum Potentiarum maxima est illa, quæ ex plurimorum hominum in unam Personam, consensu singulorum unitorum est

composita, sive illa Persona Naturalis sit, ut Homo, sive Artificialis, ut Civitas, à cujus voluntate dependent Potentiæ omnium. Proxima huic Potentia est, quæ dependet à voluntate multitudinis non unitæ; qualis est Potentia Factionis, vel Factionum fœderatarum.

Itaque multos habere Servos, Potentia est; item multos habere Amicos. Sunt enim vires unitæ.

Etiam Divitiæ conjunctæ cum Liberalitate, Potentia est; quia Servos & Amicos parant: absque Liberalitate, non item; quia non defendunt, sed Invidiæ exponunt.

Potentiæ Existimatio, Potentia est; quia adhærere sibi facit eos qui Defensione indigent.

Etiam Existimatio boni Civis & Patriam amantis (quæ vocatur Popularitas) Potentia est; propter causam proximè supra dictam.

Vniversim, Qualitas quæcunque, si gignat vel Amorem vel Metum multorum hominum, & hujusmodi Qualitatis opinio, Potentia est; quia Medium est ad auxilia & Officia multorum.

Successus fœlix, potentia est; quia gignit Prudentiæ, vel bonæ Fortunæ Opinionem; nam facit ut illum metuant, aut in illum confidant multi.

Affabilitas Potentium, est Potentiæ majoris acquisitio; quia gignit Amicitiam.

Existimatio Prudentiæ in rebus gerendis, sive Pacis, sive Belli, Potentia est; quia prudentibus regendos nos permittimus libentius quam aliis.

Nobilitas est Potentia, non ubique, sed in Civitatibus, ubi Nobilibus indulgentur privilegia; quia in his illorum consistit Potentia.

Eloquentia Potentia est, quia Prudentia Apparens.

Forma Potentia est; est enim Boni promissio, ideoque commendat hominem hominibus ignotis.

Scientia, Potentia est; sed parva; quia Scientia egregia rara est, nec proinde apparens nisi paucissimis, & in paucis rebus. Scientiæ enim ea natura est ut esse intelligi non possit, nisi ab illis qui sunt Scientia præditi.

Artes quæ conducunt multum ad utilitatem publicam, Potentia sunt; ut Artes Muniendi, Machinas aliaque instrumenta Belli fabricandi; quia ad Defensionem, & Victoriam plurimum conferunt.

Dignitas significat interdum Valorem sive pretium hominis, nempe tantum, quanti Potentiæ ejus usum aliquis emere vellet. Major ergo vel minor est, prout ab aliis æstimatur. Dux militum egregius,

gius, præsente vel imminente Bello magni Pretii est; in Pace non tanti. Iudex peritus & integer Pretii in Pace magni est; non item in Bello. Nam ut in rebus cæteris, ita etiam in hominibus, non ex vendentis, sed ex ementis arbitrio constituitur Pretium. Quanticunque quis seipsum æstimet, tanti tamen est, quanti æstimatur ab aliis.

Manifestum facere quanti aliquem æstimemus, id ipsum est, quod *Honorare*, & *Inhonorare*; nempe magni æstimare, est *Honorare*; parvi, *Inhonorare*.

Dignitas autem plerumque significat, non æstimationem qua Homo, sed qua Civitas aliquem magni æstimat, quando in illum vel imperium vel magistratum, vel negotium publicum quodcunque, vel etiam Nomen vel Titulum honoris causa confert.

Honor.

Opem poscere, Honorare est; quia Potentiam agnoscimus.

Obedire est *Honorare*; quia non paremus nisi illis qui possunt prodesse vel officere. Dona alicui dare Magna, est *Honorare*; quia Potentiæ agnitio est, & defensionis quædam emptio. Sed Parva dare, *Inhonorare* est; quia similis Eleemosynæ est. Significatque, eum qui dat, illum existimare, cui datur, etiam parvis indigere. In promovendo Bono alieno sedulum esse, etiam adulari, *Honorare* est; quia signum est quod protectione vel auxilio indigemus.

Loco cedere in re quacunque cupita, *Honorare* est; quia confessio Potentiæ majoris.

Amoris vel Metus indicia patefacere, *Honorare* est. In utroque enim est confessio Potentiæ.

Laudare, Magnificare, Beatum dicere, est *Honorare*; quia Bonitas, Potentia, & Fœlicitas maximè æstimantur. Contra, Convitiari, Irridere, Miserescere, *Inhonorare* est.

Quem alloquimur consideratè, quem adimus decorè, humiliterque, *Honoramus*; nam signa hæc sunt nolentis displicere. Contra temerè alloqui, etiam impudenter vel turpiter coram agere, *Inhonorare* est.

Credere, Fidere, *Honorantis* est; signum enim est Potentiam attribuentis.

Consilium alicujus, vel sermonem quemcunque auscultare, *Honorantis* est; signum enim est prudentiam, vel Ingenium vel Eloquentiam attribuentis. Interea dormire, exire, interloqui Contrarium.

Ea facere alicui quæ pro signis honoris ipse accipit, vel ea quæ Lex aut Consuetudo Honoris signa statuit, *Honorantis* est; quia Honorem ab aliis illi habitum confirmat.

In Opinionibus consentire, *Honorantis* est; ut Iudicium & Sapientiam ejus comprobantis. Dissentire, Contrarium est; utpote erroris (vel si dissensio sit in multis rebus) Stultitiæ exprobratio.

Imitari, *Honorantis* est; ut quæ est approbatio vehemens.

Honorare quos quis honorat, *Honorare* ipsum est; nempe Iudicii ejus approbatio.

Operâ alicujus uti, in capiendo consilio, vel in rebus arduis, *Honorantis* est; ut Sapientiæ, vel Potentiæ ejus agnitio.

Atque hæc *Honoris* signa, tum in Civitatibus, tum extra, *Naturalia* sunt. In Civitatibus autem, ubi is vel ii qui habent Authoritatem signa *Honoris* constituendi quæcunque volunt, alii sunt *Honorandi* modi.

Civitas Civem *Honorat* impertiendo Titulum, vel Provinciam, vel Negotium quodcunque, si illud *Honoris* signum esse constituerit. *Mardochæum* Rex *Persiæ* tunc Honoravit, quando per Vrbem Regio habitu circumduci illum jussit à viro Principe proclamante, *sic fiet illi, quem Rex Honore afficiet*. Contrà, quod fieri jubet Civitas contumeliæ causa, *Contumelia est*; ut quando idem Rex *Persiæ* cuidam qui rei alicujus bene gestæ præmium petiit, veste Regia amictum incedere, quod rogavit concessit, addendo quod vestem illam gereret ut Regis Scurra. Fons enim Honoris Civilis est Persona Civitatis, dependetque à voluntate ejus qui summam habet in Civitate Potestatem. Itaque Honor Civilis temporarius est, ut Magistratus, Ministerium publicum, Titulus; & aliquibus in locis *Tunicæ* & *Scuta picta*: qui autem his ornantur, *Honorabiles* sunt, atque habentes Gratiæ Publicæ totidem signa. Gratia autem publica Potentia est.

Honorabile est, Possessio, Actio, vel Qualitas quæcunque, si argumentum sit Potentiæ.

Itaque Honorari, Amari, vel Metui à multis Honorabile est; ut signum Potentiæ.

Res prosperæ (dum durant) *Honorabile* est; ut signum favoris divini. Contrà Adversitas, contemptibilis. Divitiæ sunt *Honorabiles*; sunt enim signum Potentiæ. Magnanimitas, Liberalitas, Spes, Fortitudo, Fiducia, *Honorabiles* sunt; oriuntur enim à Potentiæ Conscientia.

Id quod faciendum est, oportunè (id est nec nimis cito, nec sero) determinare, *Honorabile* est; quia natum à contemptu difficultatum & periculorum non magnorum.

Actiones omnes Sermonesque qui nascuntur vel videntur nasci à multa Experientia, Scientia, Iudicio, vel Ingenio, *Honorabiles* sunt. Sunt enim Potentiæ.

Gravi-

Gravitas, quatenus oritur vel videtur orta ab animo negotiis occupato *Honorabilis* eſt; quia res gerere Potentia eſt. Sin procedat ab ipſius Gravitatis affectatione, Turpis eſt. Gravitas enim illa prior ſimilis eſt tarditati Navis, quæ bonarum mercium onere tardè procedit. Sed gravitas illa poſterior ſimilis eſt motui Navis ſola onuſtæ ſaburra, ne evertatur.

Clarum eſſe, id eſt multis cognitum eſſe, propter Opes, Actiones, vel Bonum quodcunque, *Honorabile* eſt; ut ſignum Potentiæ propter quam cognoſcitur.

Claris parentibus ortum eſſe, *Honorabile* eſt; quia hujuſmodi homines auxilia, & amicos majorum ſuorum ad ſe facile transferunt.

Actiones quæ oriuntur ab *Æquitate*, ſi cum damno fiant, *Honorabiles* ſunt; ut ſigna Animi Magni.

Cupiditates Divitiarum ingentium, & Honorum magnorum, *Honorabiles* ſunt; ut quæ ſigna ſunt potentiæ, quam is videtur ſibi ea adipiſcendi poſſidere. Cupiditas contra rerum exiguarum, Turpis eſt.

Quod ad Actionis *Honorem* attinet, modo actio magna & ardua ſit, & proinde magnæ Potentiæ argumentum, utrum juſta, an injuſta ſit, parum refert. Conſiſtit enim Honor in ſolius Potentiæ exiſtimatione. Itaque Ethnici antiqui, qui Deos quos in verſibus ſuis Adulteria, Cædes, aliaſque magnas quidem ſed injuſtas vel immundas actiones commiſiſſe faciunt, non illos (ut exiſtimavere) dehoneſtabant, ſed valde honorabant; & propterea nihil in *Iove* magis celebrabant quam ejus Adulteria, neque in *Mercurio* quam furta & fraudes; in cujus laudibus ab *Homero* ponitur hoc,

Natus mane, die medio *factus Citharœdus*,
Armentum Phœbi fur veſpertinus *abegit*.

Antequam magnæ extiterint Civitates, ignominia non erat, ſed potius Honorificum, & negotii genus legitimum, ſi quis terra vel mari prædo erat, ut ex hiſtoriis antiquis manifeſtum eſt, præſertim Græcis. Etiam hodie in hac noſtra parte orbis terrarum, pugna ſingularis privatorum, quanquam illicita, Honorifica tamen eſt, & erit, donec excogitatæ fuerint leges, quarum virtute fieri poteſt, ut qui ad pugnam provocat, vilis, qui provocationi non reſpondet Honorandus videatur. Quod quî fieri poſſit non video. Nam promptitudo ad pugnam Fortitudinis ſignum ſemper eſt, quæ in ſtatu hominum naturali Virtus maxima, ſi non unica eſt; pugnam autem recuſare non natura ſed Legibus Virtus fit, & Legibus Natura Fortior eſt.

Tunicæ & Scuta picta hæreditaria, ubi adjuncta habent Privile-

gia,

gia, Honorabilia sunt, absque illis non item. Potentiæ enim Insignia talia consistunt in Privilegiis, vel in Divitiis, aliave re quæ in cæteris hominibus æquè Honoratur. Genus hoc Honoris vulgò dicta *Nobilitas gentis*, ab antiquis Germanis videtur derivata. Res enim omnibus incognita est, nisi quibus cogniti sunt mores Germanorum. Neque usquam hodie in consuetudine sunt, ubi illi non aliquando habitaverunt. Græcorum veterum Duces ad bellum exeuntes scuta quidem picta, sed suo quisque arbitrio gestare consueverunt; pauperis, & gregarii militis erat scutum purum. Sed ad filios non transierunt scuta ut pars hæreditatis. Romanorum familiis Insignia quidem erant sua, quæ ad posteros suos descenderunt; nec tamen scuta, sed Imagines Majorum suorum. In *Asia*, *Africa*, & *America* tale nihil est. Proprium erat hoc Germanorum; à quibus in *Angliam*, *Galliam*, *Hispaniam*, & *Italiam* manavit, quo tempore, magno numero, aut Romanis aut sibimet ipsis in his partibus mundi Occidentalibus militaverunt.

Germania enim cum esset antiquitùs (sicut cæteræ gentes) divisa inter numerum ingentem Regulorum exiguorum, sive potius Patrum Magnarum Familiarum, perpetuò inter se bellantium, Reguli illi maximè, ut cooperti Armis à militibus suis dignoscerentur, partim etiam ornamenti causa, Arma sua, aut Scuta, aut Tunicam Imagine ornabant alicujus Bestiæ, vel alius rei; etiam visibilem notam aliquam cassidi imposuerunt, quæ ornamenta sive Insignia Armorum ad filios suos descendebant; & quidem natu maximo, sicut erant à patre gestata, cæteris autem cum nota aliqua distinctionis, qualem Princeps familiæ, (id est Germanicè *herals*) constituebat. Sed quando hujusmodi familiæ co[illegible]nctæ fuerunt, ita ut magna jam Monarchia facta esset, officium hoc Principis familiæ, Scuta sive Insignia constituendi, alii demandatum est, quem nunc appellant *Heraldum*. Atque ex illorum Regulorum sobole orta est maxima & antiquissima, quæ nunc est, in hac parte orbis Nobilitas. Gestant autem aut animalia, rapina & fortitudine nota, aut Castra, Valla, Tela, & ejusmodi notas belli. Nihil enim illis temporibus in pretio tanto erat quantum Virtus Bellica. Postea autem non solum Reges, sed etiam Civitates populares exeuntibus in bellum vel à bello redeuntibus, provocandæ vel remunerandæ virtutis causa, Scuta diversimodò picta concesserunt. Quæ omnia in Historiis antiquis, tum Græcis tum Latinis, ubi de Germanorum gente & moribus verba faciunt, inveniri possunt.

Honoris Tituli, quales sunt *Dux*, *Comes*, *Marchio*, *Baro*, Honorabiles sunt, ut qui significant quantum eos æstimet is, vel illi, qui Civitatis

tatis summam habent Potestatem. Tituli autem illi fuerunt olim Ministerii publici, & derivati partim à Romanis, partim à Germanis, & Gallis. *Duces* enim erant, qui Romanorum exercitus duxerunt; *Comites*, qui comitabantur *Duces*; quibus etiam loca capta & pacata, à redeuntibus *Ducibus* regenda & tutanda relinquebantur. *Marchiones Comites* erant, qui regebant Imperii limites. Atque Tituli *Dux*, *Comes*, *Marchio*, in Imperium Romanum introducti sunt, à consuetudine Militiæ Germanicæ, circa tempore *Constantini Magni*. At *Baro*, Gallorum Titulus videtur esse, significatque magnum hominem, vel Magnatem, quorum in negotiis bellicis opera maximè utebantur Reges. Deducta autem videtur vox à Latina *Vir*, unde facilis est lapsus ad *Ber*, & *Bar*, quæ Linguæ Gallorum idem significabat quod Latinè *Vir*; inde facilis erat transitus ad *Bero* & *Baro*; & inde fiebat Ciceroni vox Latina *Berones*, & postea Gallica *Barones*, & Hispanica *Varones*. Hæc & alia multa de his scripta invenies à *Iohanne Seldeno* in libro de *Titulis Honoris*. Progrediente tempore propter quorundam hominum Potentiam in Regno Angliæ Reipublicæ incommodam, cessantibus aut ablatis Titulatorum horum Potentiis, Tituli tandem in Divites, vel bene meritos ad nullam aliam rem collati sunt, quam ad distinguendos Civium ordines, factique sunt Duces, Comites, Marchiones, & Barones locorum, ubi nec imperium ullum, neque agros habuere.

Dignitas etiam accipitur aliquando pro Aptitudine; ut Dignus sit is Imperio vel Magistratu qui *Idoneus* est, id est qui qualitatibus illis maximè præditus est, quæ ad Imperium & Magistratum administrandum sunt necessariæ. Item Dignus divitiis, qui scit illis bene uti.

Dignus etiam dicitur unusquisque ejus rei quam meretur. Meritum autem Dignitas nunquam dicitur; nam distinguuntur eo quod Meritum præsupponit jus ex promisso; Dignitas non præsupponit jus.

C A P V T XI.

De Varietate Morum.

PEr *Mores* intelligo hoc loco, non comendi, vestiendi, salutandi ritus, aliaque Moralia Parva quæ docentur pueri; sed humani generis qualitates illas, quibus Pax conservatur, & Civitatis status confirmatur.

Sciendum autem est, vitæ præsentis Fœlicitatem non consistere in

tranquillitate ſive requie animi. *Finis* enim *ultimus* & *Summum Bonum*, de quibus loquuntur Ethici Veteres, locum in præſente vita nullum habent. Neque is, cujus Cupiditates ad finem pervenerunt, vivere poteſt, magis quam is cujus Senſus & Memoria perierunt. *Fœlicitas* progreſſus perpetuus eſt ab unâ Cupiditate ad alteram; & adeptio prioris Cupiti, ad adeptionem poſterioris Via eſt. Cauſa hujus rei eſt, Quod Objectum Cupiditatis humanæ, non eſt ut eo ſemel, & quaſi ad momentum temporis fruatur homo, ſed ut fruitionem ſuam ſecuram in futurum reddat. Itaque Actiones voluntariæ non ſolum eo tendunt, ut bonum procurent, ſed etiam ut certum ſibi in perpetuum faciant. Sed non eadem via omnium procedunt Actiones, propter diverſorum hominum diverſas paſſiones; partim etiam propter differentiam opinionum, quas habent diverſi homines circa cauſas, à quibus res cupita ſit producenda.

Primo ergo loco pono, Morem omnium hominum eſſe, ut perpetuò atque indeſinenter Potentiam unam poſt aliam per omnem vitam perſequantur; non quod quis majorem ſive intenſiorem ſemper ſperet, quam qua jam fruitur, neque quod modica Potentia contentus eſſe non poſſit; ſed quod Potentiam, & bene vivendi facultates præſentes conſervare non poſſit, niſi acquirendo plura. Atque hinc eſt, quod Reges, quorum Potentia eſt maxima, ad eam, tum domi Legibus, tum Foris Armis tutandam ſe convertant. Etiam quando hoc quoque rectè ſucceſſit, Cupiditas oritur alia nova, aut Famæ aut Voluptatum novarum.

Divitiarum, Honorum, Imperii, vel Potentiæ cujuſcunque Cupiditas diſponit hominem ad Contentionem, Inimicitias, & Bellum; competitorem enim interficere, vincere, & quomodocunque repellere, competitori alteri ab obtinendum quod cupit, Via eſt.

Laudis competitio venerationem producit antiquitatis. Nam qui vivunt, cum viventibus, non cum mortuis contendunt, & his plus juſto tribuunt, ut ab illis demant.

Cupiditas Otii & Voluptatis diſponit homines ad parendum Potentiæ alicui communi; quia propter Cupiditates illas, homines Potentiam quam à ſua ipſorum Induſtria ſperare poterant, derelinquunt. Metus mortis violentæ & vulnerum diſponit ad idem, & propter cauſam eandem. Homines indigi iidemque fortes, nec ſorte ſua contenti; etiam Honoris militaris Ambitioſi diſponuntur ad bella & ſeditiones excitandas, & ad cauſas eorum alendas; quia ſine his militaris gloria nulla eſt.

Cupiditas Scientiarum, paciſque Artium, diſponit ad parendum Poten-

Potentiæ communi; continet enim Cupiditatem Otii, quod sine Potentiæ alienæ protectione haberi non potest.

Amor Laudis disponit ad Actiones laudabiles, quales placituræ illis sunt, quorum Iudicium magnifacimus; quorum autem personas eorum etiam Laudes spernimus. Cupido Famæ post mortem, idem facit, Quanquam enim post mortem, Laudes hominum non sentimus, ut quæ gaudia sunt, ab ineffabilibus gaudiis absorpta, vel ab indicibilibus doloribus extincta; vana tamen non est, quia Fama prævisa per se placet, atque etiam insuper propter bonum ad posteritatem inde redundaturum. Nam etsi hoc nesciant, imaginantur tamen; quod autem in sentiendo placet, placet etiam in imaginatione.

Majora à Paribus bona accepisse, quam speramus posse retribuere, disponit ad odium secretum, simulque amorem fictum; facitque hominem similem Debitoris, qui non est solvendo; nam talis præsentiam creditoris odit, optatque illum tacitus ibi esse, ubi videri amplius non possit. Beneficia enim obligant; obligatio autem, servitudo est; & obligatio insolubilis servitudo perpetua. Servire autem pari odiosum est. Beneficia autem accepta ab eo, quem agnoscimus superiorem, disponit ad amorem; quia obligatio hæc, depressio nova non est: etiam acceptatio grata, quæ obligantem semper obligat, habetur ubique pro retributione. Beneficia accepisse ab æquali vel etiam ab inferiore, dum spes est retribuendi, disponit ad amorem. Obligatio enim est boni mutui; unde oritur aliquando in Benefaciendo *Æmulatio*, & certamen omnium utilissimum & nobilissimum, cum quis alterum benefaciendo superabit, ubi victori sua placet victoria, & victo ipsum certasse ultio est.

Læsisse alium plus, quàm potest aut vult reparare disponit eum qui læsit, ad odium læsi. Nam aut ultionem expectat vel Veniam, quarum utraque est odiosa.

Damni ab alio metus disponit ad anticipationem, vel ad parandos socios. Nam ut quis vitæ & libertatis securus sit, via alia nulla est.

Qui ingeniis propriis diffidunt, meliùs disponuntur in seditionibus ad victoriam, quam illi, qui se sapientes vel astutos esse putant. Nam hi consulere, illi (metuentes decipi) ferire priores amant. Quia autem in seditionibus homines quasi in procinctu prælii semper sunt, bene inter se consentire, & viribus quotiescunque possunt uti, stratagema melius est, quam quod facile à subtilitate ingenii nasci potest.

Inanis Gloria, quæ nullo innixa fundamento, Virtutum alienarum, quasi suarum Fictio mera est, quos possidet, ad Ostentationem, non

ad Aggressionem urget; quia, cum ad vera pericula ventum est, nihil expectant, præterquam ut vanitas ipsorum detegatur.

Inanis Gloria, quæ pro fundamento habet, vel adulationem aliorum, vel Actionem aliquam præcedentem prosperam quidem, sed fortuitam, eos quos possidet, ad inceptum quidem acuit, in mediis autem periculis deserit. Itaque pallent, tremunt, fugiuntque, vitæ, quæ reparari non potest, prospicientes potius, quam honori, quem resarciri aliquo modo, mendacio forte, posse sperant.

Qui valde sibi videntur periti rerum politicarum, dispositi ad Ambitionem sunt. Quia hujusmodi peritiæ, nisi in negotiis publicis, honor perit. Itaque Oratores eloquentes facile ambitiosi fiunt; nam Eloquentia, tum sibimet ipsis, tum aliis habetur pro Sapientia.

Pusillanimitas cunctatorem facit, qui rerum gerundarum tempora plerumque perdit; quando enim deliberatum est, quantum permittit gerendæ rei necessitas, si quid factu optimum est, non appareat, certum est, non multum interesse, utrum hoc, an illo modo feceris; & per consequens rerum magnarum occasiones, pensitando nugas, amittuntur.

Frugalitas (quanquam in homine privato Virtus) illis quibus ea gerenda sunt quæ multorum hominum vires simul postulant, aptitudinem adimit. Conatum enim debilitat, qui nutriri & conservari Præmio debet.

Eloquentia, cum Blandiloquentia amicos acquirit quibus confidatur; quia illa, ut Sapientia apparet, hæc, ut Amor. Illis si adjungatur existimatio militaris obedientiam acquirit. Nam qualitates illæ duæ priores contra periculum ab ipso, posterior contra periculum ab aliis Cautio est.

Ignoratio causarum disponit, vel potius cogit ad consilium sequendum, & Authoritatem aliorum. Omnes enim, quorum interest, veritatem scire, si propriis consiliis non acquiescant, aliorum, quos se Sapientiores esse putant, nec cur fallerent, vident, consilia sequuntur necessariò.

Ignorare quid verba propriè *significent*, sive quod idem est non posse rectè Intelligere, facit, ut veritatem & falsitatem, atque etiam verba nihil significantia ab aliena sumamus authoritate. Neque enim error, neque contradictio verborum sine perfecto Intellectu potest detegi.

Ab eadem caussa proficiscitur, ut sine studio & intellectu claro, distingui non possit inter unam actionem multorum hominum, & plures actiones unius multitudinis. Exempli causa, differentia magna est

eſt inter actionem Senatorum Romanorum omnium unam, cum interficerent *Catilinam*, & plures actiones Senatorum illorum, qui interfecerunt *Cæſarem*. Itaque qui parum intelligunt verba, pro Actione populi, ſæpenumero accipiunt Actiones quæ fiunt ab hominum multitudine, quanquam ab unius forte inſtigatione natas.

Ignoratio cauſarum & conſtitutionis primæ Iuris, Æquitatis, Legis, & Iuſtitiæ facit, ut homines pro ſuarum actionum regula ſequantur Conſuetudinem, & Exempla temporis præteriti; putantque Injuſtum nihil aliud eſſe, quam quod puniri conſuevit; juſtumque eſſe quod aliquando impune fuit, quaſi pueri, qui boni & mali moris aliam regulam nullam habent, præter Parentum & Magiſtrorum correctiones. Pueri tamen ſua regula conſtanter ſemper uſi ſunt; homines autem adulti à conſuetudine ad rationem, & rurſus à ratione ad conſuetudinem, quoties volunt per contumaciam provocant, rationemque oppugnant, quoties ipſorum commoda oppugnat ratio. Doctrina ergo Iuſti & Injuſti perpetuò diſputatur tum Scriptis tum Armis; doctrina autem Linearum, & Figurarum non diſputatur; quare? Quia in doctrina hac, quænam ſit veritas (quia nullius ambitionem, lucrum, aut cupidinem impedit) pauci curant. Nam ſi Propoſitio hæc Euclidis, *Tres Anguli Trianguli æquales ſunt duobus rectis*, utilitati eorum, qui dominabantur contraria fuiſſet, non dubito quin illa, ſi non diſputata, ſuppreſſa tamen fuiſſet.

Ab Ignoratione Cauſarum remotarum, fit ut eventus omnes imputent homines Cauſis immediatis & inſtrumentalibus; cauſas enim alias nullas vident. Itaque quandocunque onerantur ære Publico, iras exonerant in Publicanos, id eſt Conductores, Exactores, alioſque redituum publicorum Miniſtros, iidemque reprehenſoribus publici regiminis ſeſe aggregant; cumque crimini ſe immerſerint, una cum illis Authoritatem ipſam Supremam oppugnant, vel metu ſupplicii, vel quia ignoſci pudet.

Ignoratio Cauſarum Phyſicarum Credulitatem gignit, eo uſque aliquando, ut ea credantur, quæ ſunt impoſſibilia. Nam quæ ſunt, & quæ non ſunt impoſſibilia, non omnes norunt. Credulitas autem, quia maxima pars hominum in congreſſibus auſcultari ſibi amat, Credulum mendacem plerumque facit: Itaque Ignorantia ipſa ſine alia pravitate hominem non ſolum ad mendacia credenda, ſed etiam ad narranda, & quandoque etiam ad excogitanda aptum reddit.

Futuri temporis Sollicitudo ad cauſarum inveſtigationem homines adigit; quia cauſarum cognitio, rerum præteritarum, rebus præſentibus lucem præferre ſolet.

Causas cognoscendi Amor hominem ab effectus consideratione ad quærendam causam acuit, & rursus causam causæ, & sic deinceps, donec ad cogitationem hanc veniatur, Causam aliquam esse æternam, sive qua prior nulla esse potuit. Adeo, ut, qui profundè in rerum naturalium contemplationem se immerserit, impossibile sit quin inde disponatur ad credendum unum esse Deum & Æternum, quanquam ideam naturæ divinæ, animo concipere non possit. Sicut enim homo, qui cœcus natus est, etsi audierit dicentes alios, se ad ignem calefieri, ducaturque ad eundem ignem, ut & ipse calefiat; facile cognoscet, esse aliquid eo loco, à quo ipse calefit, quemque homines Ignem vocant; cui autem rei similis sit, imaginari, aut Ideam ignis, qualem videntes habent, habere non potest. Ita homo, à contemplatione ordinis rerum visibilium, earundem causam aliquam esse, quem Deum appellant certus est, nec tamen Imaginem, aut Phantasma ejus inde aliquod animo concipere potest.

Etiam, qui de rerum naturalium causis, parum aut nihil solliciti sunt, illis tamen metus quidam inest, ortus ab eo ipso, quod an sit potentia aliqua necne, qua juvari aut lædi possunt, ignorant; atque ab eo metu proclives sunt ad Suppositionem & Fictionem variarum Potentiarum invisibilium, metuuntque sua ipsorum Phantasmata, invocantque in rebus adversis, laudantque in prosperis, & faciunt denique Deos. Atque inde factum est, ut homines à Phantasmatibus suis innumerabilibus, innumerabiles creaverint sibi Deos. Metus autem hic invisibilium Semen est ejus, quam quisque in seipso *Religionem*, in illis autem, qui diversè metuunt, coluntque *Superstitionem*.

Religionis Semen hoc, cum à pluribus animadversum fuerit, à quibusdam cultum, & in Leges formatum est, opinionesque de causis rerum futurarum variæ adinventæ sunt, quibus putabant, optimè fieri posse, ut alii servire sibi inducerentur.

C A P V T XII.

De Religione.

CVm neque signum neque fructus Religionis nisi in solo homine animadversum sit, non est dubitandum, quin Religionis Semen in homine solo sit, consistatque in aliqua qualitate (aut saltem in aliquo ejus gradu) homini propria.

Primo autem naturæ, humanæ proprium est, Causas investigare even-

eventuum quos vident, alii magis, alii minus, sed omnes, quatenus possunt causas investigant propriæ fortunæ sive bonæ sive malæ.

Secundo, homines omnes, si alicujus rei Principium viderint, concludunt statim, eandem rem Causam habuisse, quæ effecit, ut inciperet eo tempore potius quam alio.

Tertio, quia brutorum animantium fœlicitas in fruitione consistit voluptatum sensualium, ut quæ propter tarditatem ingenii consequentiarum dependentiarumque ordinem non observant; Homo autem, quæ causa, quem effectum producit animadvertit, & quæ res antecessit, & quæ consecuta est, memoria tenet; etiam quando causarum verarum inscius est, causas supponet, quas ipse imaginatur, vel suggerunt alii, quos seipso Sapientiores esse arbitratur.

Ab his Naturæ humanæ proprietatibus nascitur Anxietas. Rerum enim omnium quæ hactenus contigerunt, aut postea contingent, causas esse Homines certò sciunt, conantibusque mala quæ metuunt arcere, & bona quæ cupiunt procurare, temporis futuri sollicitudinem perpetuam evitare impossibile est. Vnusquisque ergo, maximè verò is qui in futurum tempus maximè prospicit, similem Prometheo vitam agit. Nam ut Prometheus (id est, Providentiâ excellens) monti Caucaso (unde satis longè prospicere erat) affixus, quotidie cor devorandum Aquilæ præbuit, ita ut quantum noctibus reficiebatur, tantundem interdiu consumeretur; ita Cor hominis in longitudinem nimiam prospicientis, à metu Mortis, vel egestatis, vel calamitatum, vel curis aliis mordacibus sine intermissione, præterquam in somno, roditur.

Metus hic perpetuus, qui genus humanum in causarum ignorantiâ, quasi in tenebris comitatur, Objectum habet necessariò aliquod. Quia ergo fortunarum suarum causam aliam homines non vident, nihil est quod accusare possunt, præter *Potentiam* aliquam, & *Agentem invisibilem.* Atque hinc fortasse erat, quod veterum Poëtarum aliquis, *Deos primos à Timore factos esse* dixerint. Id quod de Diis (id est, de multis Ethnicorum Diis) verum est. Agnitio verò *Vnici*, *Æterni*, *Infiniti*, *Omnipotentis Dei* ab investigatione causarum, Virtutum operationumque corporum naturalium, quam à Curâ futuri temporis, facilius derivari potuit. Nam qui ab Effectu quocunque quem viderit, ad Causam ejus proximam ratiocinaretur, & inde ad illius Causæ Causam proximam procederet, & in Causarum deinceps ordinem profunde se immergeret, inveniret tandem (cum veterum Philosophorum sanioribus) unicum esse primum Motorum, id est,

unicam

unicam & æternam Rerum omnium Causam, quam appellant omnes *Deum*; atque hoc sine omni fortunarum suarum cogitatione, quarum sollicitudo & Metum gignit, & ab inquisitione Causarum naturalium Animum avertit, simulque tot Deorum fingendorum occasionem præbet, quot sunt fere, qui eos fingunt.

Quod ad Deorum materiam sive substantiam attinet, cogitare aliam vix potuere quam qualem putaverunt esse substantiam Animæ humanæ. Animæ autem humanæ substantiam talem esse arbitrati sunt, qualis est Hominis, vel aliorum Corporum, in somnio vel speculo apparentium species; quam nihil esse aliud præter Phantasma nescientes, substantiam realem esse crediderunt, sed tenuem, & propterea eam *Spiritum* vocabant. Sunt autem *Spiritus* Corpora tenuissima. Tales fuere Ethnicorum *Agentes invisibiles*, nimirum Dii & Dæmones; sed quia modò apparere, modò evanescere solebant, more Phantasmatum, spectra & Vmbras, quàm Spiritus & substantias nominare maluerunt. Corpora tamen esse putabant. Quod autem res eadem & *Spiritus* sit & *Incorporea* intelligi non potest. Spiritus enim loco & figura, id est Terminis & magnitudine suâ aliquâ determinatur; & proinde Corpus est, utcunque tenue & insensile. Illi igitur qui meditatione propria in cognitionem venerunt unius Infiniti, Omnipotentis & Æterni Dei, maluerunt illum supra intellectum nostrum Incomprehensibilemque esse confiteri, quam Naturam ejus per *Spiritum Incorporeum* (præter Scripturæ authoritatem) definire, & deinde confiteri Definitionem illam non esse intelligibilem: Sed Deum esse Spiritum Incorporeum dixerunt fortasse non Dogmaticè, ut Naturam Divinam per ea verba comprehenderent, sed ex intentione piâ Deum Attributo aliquo honorandi, quod Corporum visibilium crassitudinem omnem à Deo removerent.

Deinde, quâ viâ Invisibilia illa Agentia effectus suos produxerunt, id est, quibus causis secundis utebantur, ii qui quid sit *Causam esse* nesciunt (id est, maxima pars Hominum) penitus ignorabant; neque aliter conjicere potuerunt, quam ex observatione & memoria ordinis, quo tempore præterito una res aliam antecessit vel consequuta est, quanquam nullam inter Antecedentia & subsequentia connexionem viderint. Itaque à similibus præteritis similia expectabant futura, sperabantque bonam, aut malam fortunam ab illis rebus quæ nihil omnino speratis contribuebant. Sic Athenienses propter res ad Naupactum à Phormione contra Lacedæmonios bene gestas, illo mortuo, alium elegerunt Phormionem. Item Romani propter res in Africâ contra Annibalem fœliciter gestas à Scipione, in eâdem

Africâ Imperatorem elegerunt contra Cæsarem alium Scipionem, ambo infœliciter. Idem aliis locis & temporibus factitatum est. Fortunam suam alii (post duos vel tres casus similes) personæ alicui astanti, vel fortunato infortunatove loco tribuerunt. Alii verbis quibusdam prolatis, quas Incantationes vocant, tantam virtutem ascribunt, ut Panem in Hominem, Quidlibet in Quodlibet mutari posse putent.

Tertiò, Cultus qui Potentiis invisibilibus, dictante solâ Naturâ, exhiberi potest, alius non est quàm quo homines superiores suos colere consueverunt; nempe signa Honoris & Reverentiæ, ut Dona, Preces, Gratiæ, Submissio, Alloquia & Gestus decori, & hujusmodi alia. Nam Sacrificia cruenta dictamen Naturæ non sunt, ut quæ ab initio ad Sacrificatores alendos à Civitatibus instituta erant. Neque Cultus naturalis videtur esse *Iusjurandum*, quia extra statum Civilem Iuramento non est locus. Ratio naturalis Cultus alios quàm quos dixi non suggerit, sed quicquid, ultrà est, Legibus relinquit singularum Civitatum.

Postremò, Quod ad modum attinet, quo Agentia hæc invisibilia hominibus præterita, futura, prospera & adversa indicant Natura nihil dictat. Itaque futura ex præteritis conjicientes, simile ejus quod Effectum aliquem aliquoties antevertit, pro prognostico habent, Effectûs similis sequuturi.

In his autem quatuor rebus, Metu Spirituum, Ignorantiâ Causarum secundarum, Cultu eorum quæ timent, & sumptione fortuitorum pro prognosticis, consistit Religionis semen naturale, quod per hominum Phantasias, Iudicia, Passiones & Consilia diversa, adeo diversas produxit ceremonias, ut quæ Lege in una Civitate comprobantur, in aliâ derideantur.

Semina autem hæc à duobus Hominum generibus culturam nacta sunt. Primum genus est eorum, qui secundùm suas ipsorum phantasias, Religionum authores extiterunt. Alterum, eorum, quibus ab ipso Deo, præcepta & præscripta Religio fuit. Vtrorumque autem consilium erat initiatos suos sibi reddere obedientiores. Illorum Religio pars Politicæ, Horum Politica pars Religionis est, & Præcepta continet, qualia illis conveniunt qui in Civitatem Dei admittuntur. Illorum Religiones à Legislatoribus Gentium, Horum Religio ab *Abrahamo*, *Mose*, & *Iesu Christo*, qui Regni Cælorum Leges nos docuerunt, instituta est.

Quod ad Agentium invisibilium nomina attinet, nihil est, si modo nomen habeat quod ab Ethnicis aliquibus pro Deo aut Dæmone habitum

bitum non sit; neque res aut locus quem non ab aliquo Spiritu animatum, habitatum, sive occupatum finxerint aliqui.

Mundi materia informis Deus habebatur, dictus Chaos. Cœlum, Terra, Oceanus, Planetæ, Ignis, Venti totidem Dii.

Viri, Fæminæ, Aves, Crocodilus, Vitulus, Canis, Anguis, Porrum, Cæpe, deificata. Omnia ferè loca Dæmonibus plena erant; Campestria Panibus & Paniscis; Silvæ Faunis & Nymphis. Omnis Fluvius & Fons Dæmonem habebat cognomen; Vnaquæque Domus suum Larem; Vnusquisque Homo suum Genium. Plenum erat Dæmonibus Infernum; Larvæ, Lemures, Vmbræ mortuorum omnibus fere locis. Etiam Accidentibus divinitatem attribuerunt, templa ædificarunt, ut Tempori, Diei, Nocti, Paci, Concordiæ, Amori, Contentioni, Victoriæ, Virtuti, Honori, Sanitati, Rubigini, Febri; quæ cum optarent aut metuerent, invocabant, quasi impendentes capitibus Deos. Etiam Ingenia propria invocabant nomine Musarum; Ignorantiam propriam nomine Fortunæ; Luxuriam propriam nomine Cupidinis; Iram propriam nomine Furiarum; Pudenda propria nomine Priapi; proprias denique Pollutiones Incubis & Succubis imputaverunt. Adeo ut nihil esset de quo ut de persona Poëta loqui potuit, quod ab illis aut Deus aut Dæmon non crederetur.

Iidem Religionis Gentium authores, cum Religionis fundamentum animadvertissent esse Causarum ignorationem, & inde innatum hominibus morem fortunas suas Causis adscribendi, nihil ad Effectum attinentibus, obtrudere ignorantibus ausi sunt pro Causis secundis secundos quosdam & ministrantes Deos, Fæcunditatem Veneri, Artes Apollini, Ingenium Mercurio, Ventos Æolo, aliosque Effectus Diis aliis ascribentes. Adeo ut quot sunt rerum agendarum genera, tot ferè veteres Ethnici habuere Deos.

Etiam ad Cultum divinum quem Natura dictat, nempe Oblationes, Preces, Gratiarum actiones, cæterasque antedictas iidem authores Imaginum tum pictarum & sculptarum, tum fusarum adorationes addidere, eo fine ut Populus, id est Ignorantium multitudo Deos ipsos in istis Imaginibus habitare existimaret, & Agris, Templis, Reditibus & Sacerdotibus donaret; quæ omnia Sacra habebantur, id est, solius Sacerdotis commodo destinata, ut Cavernæ, Luci, Sylvæ, Montes, Insulæ integræ quæ illis consecratæ erant. Diis autem istis non modò varias formas ut Hominum, Bestiarum, Monstrorum, sed etiam omne genus Passionum & Facultatum carnalium, ut Sexum, Sermonem, Cupidinem, Generationem (generationem

tionem non modò mixtione inter se Deorum, unde Dii, sed etiam mixtione Deorum cum Hominibus, unde Hybridæ orti, ut Hercules & Bacchus) attribuerunt. Etiam eosdem Deos Adulteros, Fraudulentos, Fures, omnibusque aliis vitiis conspurcatos faciebant, natis à Potentiâ, & quæ Leges humanas, potiùs quàm honorem videntur violare.

Postremò, ad Prognostica Futuri, quæ præter experientiam Præteriti naturaliter nulla sunt, neque supernaturaliter, præter revelationem divinam, iidem authores Religionum Ethnicarum fabulas excogitantes, & colloquia cum Diis simulantes, innumera addiderunt genera Divinationum, hominibusque persuaserunt, præcogniturus se fortunas suas ex Responsis absurdis, vel ambiguis Sacerdotum in Delphis, Delo, aliisque locis, propter Oracula celebribus, Responsis quæ ad eventus contrarios accommodari possent propter ambiguitatem, vel propter mentem Vatis à Vaporibus perturbatam (id quod in locis cavernosis mirabile non est) absurdis; vel ex foliis Sybillarum, quarum libri aliquot à Civitate Romanâ (quanquam libri qui eo nomine nunc extant videntur subsequentium temporum figmentum esse) pro Vaticiniis habiti sunt; vel ex hominum mente captorum deliriis, qui dicebatur Enthusiasmus. Hæc omnia Theomantia dici possunt. Deinde, futura prædicebant ex aspectibus stellarum, quæ Horoscopia erat; vel ex suo cujusque Metu vel Spe, quod Præsagium & Thumomantia appellabatur; vel ex prædictionibus Sagarum, quam (propter ficta cum mortuis colloquia) Necromantiam dicebant; vel ex Volatu aut Pastu Avium, quod erat Augurium; vel ex Animalium cæsorum Extis, quæ Aruspicina erat; Etiam ex quolibet Somnio, ex Crocitatione Corvorum, ex lineamentis Vultus & Manuum, ex qualibet Voce fortuitâ, ex quolibet insolito Accidente. Adeo facile est, cujus ignorantiam molliter tractare didiceris, quocunque velis ducere.

Fundatores ergo Civitatum, & Legislatores gentium primi, quibus Populum in obedientia continere consilium erat, sedulò providerunt, Primò, ut præcepta Religionis non ab ipsorum ingenio, sed ab alicujus Dei vel Dæmonis dictamine Populus profecta esse crederet, vel seipsos melioris naturæ homines esse quàm cæteros eo fine, ut Leges suas libentiùs acciperent. Sic Numa Pompilius Religionis Romanæ Ceremonias Nymphæ Egeriæ, Mahometes Religionem suam Spiritui Sancto (apparenti in formâ Columbæ) imputavit. Sic Peruviæ Rex primus, se & Vxorem suam à Sole genitos esse jactitavit. Secundò, ut crederent, quæ Legibus vetita erant, eadem omnia

Diis suis displicitura esse. Tertiò, ut Ceremoniis ritè accurateque peractis placari Deos, neglectis irritari crederent, adeoque Bellorum casus adversos, Pestes, Terræmotus, singulariumque calamitates Cultui neglecto, aut Ceremoniæ alicui prætermissæ imputarent. Quamquam autem apud Romanos veteres ea negare, quæ de Gaudiis & Pœnis post hanc vitam à Poëtis scripta erant, non prohiberetur, & multi magni gravissimique viri ea publicè deriderent, Fides tamen illa magis quàm contraria semper alebatur.

Per has, similesque Institutiones, ad finem suum, nempe Pacem Civitatis, hoc saltem obtinuerunt, ut Populus calamitates suas errori alicui, vel neglectui in agendis Sacris, vel propriis Legum transgressionibus attribuens, minùs contra Hectores suos incitaretur, Ludis, Pompisque Dierum Festorum contentus. Itaque ne statum conturbaret, nulla re præter Dies Festos & Panem indigebant. Omnem igitur Religionem Romani, Terrarum ferè omnium Domini, quæ non habebat aliquid in se Regimini Civili contrarium, facile tolerabant; neque ullius Gentis Religionem Romæ vetitam esse legimus præterquam Iudæorum, qui (cum essent jamdudum sub Regnum Dei) mortali Regi obedire illicitum esse crediderunt. Patet ergò, Religionem apud Ethnicos Politiæ suæ partem fuisse.

Vbi verò per revelationem supernaturalem plantavit Religionem Deus, ibi etiam Regnum sibi condidit peculiare; subditisque suis Leges dedit, non modò circa Officia eorum erga seipsum, sed etiam erga se invicem. Manifestum ergo est, in Regno Dei Politiam & Leges Civiles omnes, Religionis partem esse; ideoque distinctionem Dominii Temporalis & Spiritualis in Regno Dei nullam fuisse. Deus Terrarum quidem omnium Rex est; Nil tamen prohibet quin Gentis alicujus peculiari modo Rex esse possit; nulla enim istic incongruitas est. Totius Exercitûs Imperator, peculiarem tamen sibi habere potest Cohortem aut Centuriam. Sed de Regno Dei tum per Pactum, tum per Naturam fusiùs dicetur infra.

A constitutione Religionum apparet etiam modus, quo rursus in Principia sua prima resolvuntur, nempe in agnitionem Divinitatis, sive Potentiæ supernaturalis simpliciter; quæ agnitio nunquam ita aboleri potest, quin inde novæ Religiones (si Cultores accesserint idonei) germinaturæ sint.

Cum enim Religio omnis formata, ab initio fundata sit in fide quam habet uni alicui Personæ multitudo hominum, quam Personam non modo virum *Sapientem* esse, & *Benevolum*, sed etiam *Sanctum*, & cui Deus voluntatem suam supernaturali modo dignatus sit

sit *Revelare*; necessario sequitur, tunc quando Antistitum Religionis aut *Sapientia*, aut *Benevolentia*, aut *Sanctitas* suspecta sit, aut *Revelationis* indicium omne deest, ut Religio quam sustentatam vellent, nisi Gladius Civilis prohibeat, rejiciatur.

Existimatio *Sapientiæ* in Doctoribus tollitur quoties credi jubent Contradictoria. Sciunt enim omnes, etiam indocti, qui quid sit Contradictio nesciunt, in Contradictoriis alterum esse falsum. Itaque utrumque credi velle indicium est Ignorantiæ, omnemque eorum Doctrinam suspectam reddit. Quanquam enim vera esse possunt quæ sunt supra Rationem Naturalem, verum tamen contra Rationem nihil est.

Existimatio *Sanctitatis* tollitur faciendo dicendove ea, quæ Doctorem, quæ docet ipsum, non credere indicant. Atque facta & dicta talia, quia procedentes in via Religionis procidere aut titubare cogunt, *Scandala* dicuntur, qualia sunt Injustitia, Crudelitas, Hypocrisia, Avaritia, Luxuria, &c. Si quis enim ea quotidie faciat, quæ ab his exurgunt radicibus, quis Potentias Invisibiles illas metuendas esse credet, quibus illi alios terrere vellent.

Existimatio *Benevolentiæ* tollitur, quando non Gregis, sed sua bona quærunt, id est, quando Credenda prædicant quæ credi sibi solis, vel maximè, utilia sunt ad Potestatem vel Divitias comparandas. A quibus enim rebus cuique bonum nascitur, eas res agere censebitur non aliorum, sed sui ipsius causâ.

Postremò, quia unicum est Revelationis Divinæ testimonium Operatio Miraculorum, si quis præter Religionis receptæ Articulos, Articulos novos introducere conabitur sine miraculo edito, fides illi præter eam quam faciunt, Civitatis Leges & Consuetudinis, vel Sanctitas ferè miraculosa, nulla habebitur. Sicut enim in rebus naturalibus vir prudens argumenta naturalia, ita in supernaturalibus signa supernaturalia postulat.

Deficientis fidei causæ modò dictæ in sequentibus exemplis perspicuè apparebunt. Moses qui Populum Israëliticum eduxerat ex Ægypto, dies tantum quadraginta aberat, cum Populus ille per seditionem, relicto vero Deo qui paulò ante ipsos à servitute exemerat, fabricatoque Vitulo aureo, in Idololatriam Ægyptiorum relaberentur. Rursus, postquam Moses, Aaron & generatio illa quæ magnalia Dei viderat in Deserto mortui essent (Iud. 2. 11.) surrexit generatio nova, quæ servivit Baal. Itaque miraculis deficientibus, defecit Fides.

Samuelis filii à Patre Iudices in Bersabe constituti (1 Sam. 8. & 9.)

quia injustè judicaverunt & dona acceperunt, Populus Israëliticus, rejecto Regno Dei, Regem more Gentium poposcerunt. Itaque deficiente Rectorum Sanctitate, unà defecit fides Populi. Etiam quod ad Euangelii prædicationem primam Oracula per Imperium Romanum omnia siluerunt, numerusque Christianorum quotidie & mirabiliter augeretur, magna ex parte tribui potest Sacerdotum Avaritiæ, Spurcitiei, fictisque vaticiniis, vel ad promerendos Reges, vel ne nihil prædicere viderentur, ambiguis. Nec multum dissimili de causâ Ecclesiæ Romanæ apud Anglos, nonnullosque alios Populos enormis potestas tandem suppressa est; cessante scilicet Pastorum Sanctitate, Populi cessavit Fides.

Eadem Ecclesia, introductâ in Religionem Philosophiâ Aristotelis, innumeras inde contexuerunt Scholastici Doctrinas sibi invicem repugnantes & contradictorias, Clericorum non modò ignorantiam, sed etiam fraudulentiam detegentes. Quæ causa altera erat, quare Populus illorum jugum excuteret, Principibus partim volentibus, ut in Anglia; partim prohibere non valentibus, ut in Gallia.

Postremò, inter Articulos Fidei quos ad salutem necessarios declaravit Ecclesia Romana, adeo multi ad Papæ, & suorum in Dominiis aliorum Principum habitantium subditorum Spiritualium emolumentum manifestè tendunt, ut nisi illorum mutua obstaret æmulatio, non minus facile esset Principibus quibuscunque Potestatem illam, etiam sine Bello, ejicere; quam ex Angliâ ejecta fuit. Quis enim, cujus bono creditur Regis authoritatem nullam esse, nisi ab Episcopo coronatus sit, à Christo non esse, causam Ceremoniæ illius in coronandis Regibus, non animadvertit? Regi, si Sacerdos fiat, uxorem ducere non licere; utrum Rex in legitimo Matrimonio natus sit, judicandum esse à Curiâ Romanâ; subditos Regis Christiani ab Obedientiâ Civili absolvi posse, si Hæreticus sit Rex; Regem (ut Chilpericus Rex Galliæ) Regno privari posse; Clericos & Regulares in causâ Criminis à cognitione Civili exemptos esse; Indulgentias, Missas privatas, aliaque multa Populo ad salutem non necessaria, quo tendunt, & quantam ad extinguendam Fidem, etiam vivacissimam, vim habeant, nisi à Potestate Civili & Consuetudine foveretur nemo est qui non intelligit. Itaque Mutationum in Religionibus unam videor mihi causam assignare posse, ingratos Sacerdotes.

CAPVT XIII.

De Conditione generis Humani quantùm attinet ad felicitatem præſentis vitæ.

TUm Corporis, tum Animæ facultatibus adeo æquales inter ſe produxit Natura homines, ut quamvis alii aliis viribus aut ingenio præſtent, ſi tamen omnia ſimul conſiderentur, differentia tanta non eſt, ut promittere ſibi commodi quicquam poſſit unus, quod alius ſperare æque non poteſt. Quod attinet ad vim corpoream rarò invenias hominem ita imbecillum, ut fortiſſimum non poſſit interficere, vel dolo, vel conjunctione cum aliis quibus periculum eſt commune. Quod autem attinet ad facultates Animi (verborum artibus, id eſt ſcientiarum Regulis generalibus exceptis, quas pauci & in rebus pauciſſimis poſſident, ut quæ nec nobiſcum natæ ſint, nec à Prudentia ſine ſtudio acquiſitæ) majorem adhuc invenio æqualitatem. Prudentia enim omnis ab Experientiâ eſt, & omnibus æquali tempore in iis rebus quibus animum æqualiter applicant, æqualiter tribuitur à Naturâ. Id verò quod æqualitatem hujuſmodi dubiam videri facit; Opinio tantùm eſt eorum qui plus juſto ſe æſtimant. Nam ferè unuſquiſque ſapientiorem ſe eſſe credit multò quam eſt quilibet è vulgo, id eſt, quàm eſt alius quicunque, præter paucos quos propter famam, vel propter conſenſum cum ipſis ſolet admirari. Ea enim eſt natura Hominis, ut quamquam alium aliquem ſeipſo eloquentiorem vel eruditiorem eſſe confiteatur, prudentiorem tamen eſſe quemquam, non concedet. Ingenium enim proprium à propinquo, alienum à longinquo quiſque ſpectat. Ingeniorum autem æqualitatis argumentum quantùm ad præſens Inſtitutum attinet maximum eſt, quod unuſquiſque ſuo contentus eſt.

Ab æqualitate Naturæ, oritur unicuique ea quæ cupit acquirendi ſpes. Quoties ergo duo idem cupiunt, quo frui ambo non poſſunt, alter alterius hoſtis fit, & ad finem ſibi propoſitum (quæ eſt conſervatio propria) alter alterum conatur ſubjugare vel interficere. Itaque cui animus eſt vicinum aggrediendi, ſi nihil ſit, quo deterreatur præter vim unius hominis, quoties unus aliquis agrum paulò commodiorem poſſederit, conſeverit, plantaverit, inædificaverit, expectandi ſunt alii viribus conjunctis parati, non modo laboris ejus omnem fructum, ſed etiam vitam, vel libertatem ſublaturi, idem rurſus paſſuri ipſe à ſe fortioribus.

In tanto, & mutuo hominum metu, securitatis viam meliorem habet nemo Anticipatione; nempe ut unusquisque vi & dolo ceteros omnes tam diu subjicere sibi conetur, quàm diu alios esse, à quibus sibi cavendum esse viderit. Neque hoc majus est, quam & conservatio sua postulat, & ab omnibus concedi solet. Quoniam enim sunt, qui animi & gloriæ causâ universum terrarum orbem superare vellent, nisi alii (alioqui modicis contenti finibus) potentiam suam alios invadendo augerent, sed tantummodo se & sua defendere conarentur, subsistere diu non possent. Itaque Dominii acquisitio per vim unicuique, ut ad conservationem propriam necessaria, concedi debet.

Præterea, in Congressibus, ubi potentia nulla est, quæ omnes coërcere possit, voluptas nulla, sed contra Molestia per Naturam esset. Unusquisque enim tanti à cæteris fieri vellet, quanti ipse sese æstimat, & ad signum omne neglectionis conatur quantùm audet (id est ubi nulla extat potentia communis) quantùm ad mutuas cædes sufficit ulcisci; scilicet, ut alteri ab alteris majorem sui æstimationem à spectantibus exemplo ultionis extorqueant.

Itaque in Naturâ humanâ simultatum inveniuntur tres præcipuæ causæ, *Competitio*, *Defensio*, *Gloria*; quarum prima ad Dominium, secunda ad Securitatem, tertia ad Famam spectat. A primâ est, quod de Lucro; à secundâ, quod de Salute; à tertiâ, quod de Nugis pugnetur; nimirum de Verbo, de Risu, de Opinione, de omni signo, Parvipendii, sive Ipsorum, sive Cognatorum, Amicorum, Patriæ, Professionis vel Nominis.

Manifestum igitur est, quamdiu nulla est Potentia coërciva, tamdiu conditionem Hominum eam esse quam dixi Bellum esse uniuscujusque contra unumquemque. Consistit enim natura *Belli*, non in Pugna, sed in tractu aliquo temporis, quo durante, Voluntas Armis decertandi est manifesta. Itaque in naturâ Belli, sicut in naturâ Tempestatum considerandum est Tempus. Nam ut unus Imber non denominat Tempestatem humidam; ita neque Pugna quælibet denominat Bellum. Tempus autem Bello vacuum, *Pax* est.

Quicquid ergo Bello omnium contra omnes naturaliter adhæret, idem conditionem hominum, sine aliâ securitate quam quæ à cujusque robore & ingenio expectari potest, necessariò comitatur. In conditione autem tali locus Industriæ nullus est, quia nullus fructus. Nullus ergo Terræ cultus, nulla Navigatio, Ædificia commoda nulla, Instrumenta quibus quæ majoribus indigent viribus moveantur, nulla faciei telluris cognitio nulla, Temporum computatio

tatio nulla, nullæ Artes, neque Societas; sed quod gravissimum est, mortis violentæ metus, & periculum perpetuum, vitaque hominum solitaria, indiga, bruta & brevis.

Illis qui hæc non pensitaverunt mirum fortasse videbitur, Naturam homines dissociavisse, & ad mutuam cædem aptos produxisse; & tamen hoc perspicuè illatum est ex natura Passionum, & præterea Experientiæ consentaneum. Cogita enim, quando Iter ingrederis, cur Comites quæris, Arma gestas; quando dormitum is, fores claudis, Arcas obseras, idque legibus & ministris armatis ad omnem violentiam ulciscendam paratis, qualem habeas opinionem de concivibus, de vicinis & de domesticis. Nonne cautelâ istâ tuâ genus humanum æque accusas atque Ego? Neutri Naturam accusamus. Passiones hominum peccata non sunt, neque quæ inde oriuntur actiones, quamdiu, quæ illas prohibeat, potestatem nullam qui faciunt, vident; neque enim Lex cognosci potest quæ non sit lata; neque ferri, quamdiu in legislatorem consensum non sit. Sed quid hominibus doctis conamur demonstrare id quod ne Canes quidem ignorant, qui accedentibus oblatrant, interdiu quidem ignotis, noctu autem omnibus.

Sed omnium in omnes (inquiet aliquis) Bellum nunquam erat. Quid, nonne fratrem suum Abelem invidiâ interfecit Cain, tantum facinus non ausurus, si communis potentia quæ vindicare potuisset tunc extitisset? Nonne hodie, multis in locis ita vivitur? *Americani*, excepto quod per familias parvas legibus paternis subditi sunt, quarum familiarum concordia similitudine solâ Cupiditatum sustinetur, ita vivunt. Qualis etiam vita hominum esset nulli potentiæ communi subditorum, ex vitâ eorum cognosci potest, quibus Bellum est Civile.

Quamquam autem tempus nunquam fuerit, in quo unusquisque uniuscujusque hostis erat, Reges tamen & Personæ summam habentes potestatem, omni tempori hostes inter se sunt. Semper enim alii aliis suspecti sunt, more stantes gladiatorio, armis oculisque intentis, id est castellis & præsidiis ad confinia collocatis, & exploratoribus in hostico latitantibus, quæ est conditio Belli. Sed quia subditorum saluti provideri aliter non potest, non sequitur inde miseria illa, quæ privatorum hominum libertatem plenam sequutura esset.

Præterea Bello omnium contra omnes consequens est, ut nihil dicendum sit injustum. Nomina Iusti & Injusti locum in hac conditione non habent. Vis & Dolus in Bello Virtutes Cardinales sunt. Neque sunt Iustitia & Injustitia Corporis aut Animæ facultates; nam si essent, homini inesse possent qui in mundo solitarius esset & unicus.

Qualitates quidem Hominis ſunt, non autem quatenus Hominis, ſed quatenus Civis. Eidem conditioni hominum conſequens eſt, ut nullum ſit Dominium, nulla Proprietas, nullum Meum aut Tuum, ſed ut illud uniuſcujuſque ſit, quod acquiſivit, & quamdiu conſervare poteſt. Atque hæc ſufficiant dicta de conditione Humanâ merè Naturali; à qua tamen partim à Ratione, partim etiam à Paſſionibus liberari potuit.

Paſſiones quibus homines ad Pacem perduci poſſunt, ſunt Metus, præſertim verò Metus Mortis violentæ, & Cupiditas rerum ad bene vivendum neceſſariarum, & ſpes per induſtriam illas obtinendi. Pacis autem articulos quoſdam ſuggerit Ratio, quæ Leges ſunt Naturales; de quibus fuſiùs dicemus in duobus Capitibus proximè ſequentibus.

C A P V T X I V.

De duabus primis Legibus Naturalibus, & de Contractibus.

IUs Naturale eſt Libertas, quam habet unuſquiſque potentiâ ſuâ ad Naturæ ſuæ conſervationem ſuo arbitriò utendi, & (per conſequens) illa omnia quæ eò videbuntur tendere, faciendi.

Per Libertatem intelligo (id quod ea vox propriè ſignificat) externorum impedimentorum abſentiam.

At Lex Naturalis Præceptum eſt, ſive Regula generalis Ratione excogitata, quâ unuſquiſque id quod ad damnum ſuum ſibi tendere videbitur facere prohibetur. Etſi autem vocabulis Ius & Lex promiſcuè ſæpenumerò utantur ſcriptores, diſtingui tamen debent. Conſiſtit enim *Ius* in faciendi vel non faciendi Libertate; ſed *Lex* ad faciendum obligat vel ad non faciendum. Itaque Ius & Lex differunt ut Libertas & Obligatio, quæ circa eandem rem ſunt inconſiſtentes.

Quoniam autem conditio hominum (ut præcedente Capite oſtenſum eſt) eſt conditio Belli omnium contra omnes, & propterea unuſquiſque ſuâ ipſius ratione gubernatur; & quia nihil eſt, quod in vita contra hoſtem defendendâ utile ei aliquando eſſe non poſſit, ſequitur in conditione hominum Naturali omnium in omnia Ius eſſe ipſis hominum corporibus non exceptis. Quamdiu ergo Ius illud retinebitur, nulla cuiquam, etſi fortiſſimus ſit, ſecuritas eſſe poterit. Rationis ergo Præceptum ſive Regula generalis eſt, *Pacem quidem, dum ejus obtinendi ſpes eſt, quærendam eſſe; quando autem haberi non poteſt, auxilia undecunque quærere; & illis uti licitum eſſe.* Regulæ hujus pars prima conti-

continet legem Naturæ primam, Pacem quære & perſequere; ſecunda eſt Iuris Naturalis ſumma, *Omnibus viis & modis ſeipſum defendendi Ius unicuique eſſe.*

A lege Naturæ primâ oritur ſecunda, *Oportere unumquemque quoties Paci & defenſioni propriæ proviſum erit, à Iure ſuo in Omnia, (cæteris idem facere paratis) decedere, contentumque eſſe eâdem libertate quam cæteris concedi vellet.* Quamdiu enim faciendi omnia, quæ vult, Ius retinet, tamdiu Bellum manet. Verùm ſi cæteri Iura ſua in omnia deponere recuſent, neque ille ſuum deponere obligatur. Alioqui cæteris in prædam potius ſe exponere, quod Natura non poſtulat, quam Pacem perſequi putaretur. Atque hæc Lex eadem eſt cum illâ Euangelii, *Quicquid vobis fieri vultis id facite aliis*; & cum illâ omnium Gentium, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.*

In rem aliquam Ius ſuum *deponit, qui libertate illa ſe privat quam habet cæteros impediendi quò minùs quilibet eorum Iure ſuo utatur in rem eandem.* Nam qui Iuri ſuo renuntiat, vel Ius ſuum transfert, Ius novum quod per Naturam non ante habuit nemini tribuit, quia omnibus in omnia Ius erat; ſed cedit ei tantum, eo fine ut Ius quod ante habuit ſine impedimento à ſe orto liberè fruatur, à ſe inquam orto, non ab alio. Itaque quod alteri accedit ex Iure alieno in ſe tranſlato, nihil aliud eſt quàm ſublatio impedimentorum à parte ſolius transferentis.

Deponitur Ius vel ſimplici *Renuntiatione*, vel *Tranſlatione* ad alium. Simpliciter Renuntiat, qui in medium abjicit, nemini tribuens. Transfert, qui certo alicui concedit. Vtrovis autem modo faciat, Ius habentem, quin re utatur, impedire non debet; eſſet enim hoc ſuum ipſius actum irritum facere. Injuſtitia enim Injuria etiam dicitur ex eo, quod (depoſito ante Iure) abſque Iure impedimentum fit. Eſt enim in controverſiis hominum Injuſtitia ſimilis ejus, quam in Scholis Abſurditatem vocant. Sicut enim iis quæ initio ſuppoſita erant contradicere *Abſurdum*; ita quod faciendum voluntariè ſuſceperis, irritum facere, Injuſtum appellatur. Modus autem, quo quis Iuri ſuo Renuntiat vel Ius ſuum Transfert, talis eſt; ſigno, vel ſignis idoneis voluntariè declarat, tali Iuri ſe Renuntiare, vel Renuntiaſſe; vel ad hunc Ius ſuum ſe Transferre, vel Tranſtuliſſe. Sunt autem Signa illa vel Verba, vel Facta, vel (ut plerumque fit) utraque. Atque hæc ſunt Vincula illa quæ non à ſuâ Naturâ, ſed à Metu damni; à Promiſſi violatione robur habent.

Quotieſcunque Ius ſuum derelinquit quis, vel transfert, eâ causâ id facere intelligitur, ut ſibi reciprocè ab eo, cui tranſlatum eſt Ius aliquod vel aliud bonum accipiat. Nam qui prior tranſtulit, volun-

tariè id fecit; Voluntatis autem objectum semper Bonum est aliquod Volenti. Sunt autem res aliquæ, quæ neque Verbis, neque aliis signis transferri aut relinqui possunt, quia cui bono id fecerit, intelligi non potest. Idem de Vulneribus & Incarceratione dicendum est. Secundò, Ius contra vim se defendendi necessariò retinetur; Nam qui se defendit, quousque vis progressura est, ignorat. Tertiò, finis propter quem Relictio vel Translatio Iuris introducta est, alius non est, quàm vitæ & mediorum ad vitam conservatio. Si quis ergo Verbis, signisve aliis spoliare se fine, propter quem illis usus esse intelligitur, id fecisse voluntariè existimandus non est, sed (per ignorantiam) verborum & signorum illorum vim non intelligens.

Translatio Iuris mutua *Contractus* dicitur. Differunt autem inter se *Ius transferre* & *Rem transferre*, sive *tradere*. Traditur Res eodem tempore aliquando quo Transfertur Ius, ut fit in Emptione & Venditione, quando alter Pecuniam alter Mercem simul cum Iure Transfert; aliquando etiam Transfertur Ius, antequam Tradatur Res.

Præterea, alter Contrahentium ad tradendam Rem, vel ad Contractum exequendum altero prior esse potest; tunc posteriori *Credi* sive *Fides haberi* dicitur; & Promissio ejus *Pactum* dicitur; & non præstitisse, *Violatio Fidei*.

Quando Translatio Iuris mutua est, Contrahentium autem alter Ius vel Rem transfert, spe Amicitiæ vel Officii ab eo cui transfert, vel existimationis causâ apud alios, vel ex Charitate, talis Translatio *Donatio* & *Gratia* appellatur.

Contractuum Signa expressa, sunt Verba; debent autem prolata esse de Tempore Præsente, vel Præterito, ut *Do*, *Dedi*, *Concedo*, *Concessi*. Nam si de Futuro sunt, ut *Dabo*, *Concedam*, continent quidem transferendi Iuris promissionem, sed nondum quicquam transferunt.

Contractûs Signa per Consequens, interdum sunt Consequentiæ Verborum; interdum consequentiæ Silentii, interdum consequentiæ Actionum, interdum etiam consequentiæ Omissionum. In universum autem Signum Contractûs per Consequens, est quicquid Contrahentis Voluntatem Contrahendi satis indicat.

Verba sola, si de Futuro sunt, Donationis Signum idoneum non est. Nam Verba hæc *Cras dabo*, significant nondum Dedisse, & proinde Ius nondum Translatum esse, sed Manere. Sin de Præsenti, vel Præterito sint, ut *Do*, vel *Dedi habendum Cras*, tunc Ius Crastinum recte Transfertur, idque Vi Verborum, etsi Voluntatis Signum aliud nullum sit. Magna enim differentia est inter *Volo hoc tuum esse Cras*, & *Cras tibi hoc Dabo*. Nam illic *Volo*, Præsentem & certam Volun-

Voluntatem; hic Futuram, id est incertam, id est, nullam indicat; quia Voluntatis suæ Crastinæ dominus nemo est. Illic ergo Ius de Præsente debet intelligi.

Athlotheta in certamine Cursûs pervenienti ad metam primo, præmium promittit Verbis de Futuro; debitum tamen illi præmium est, quamquam gratis datum, quia nisi id voluisset Athlotheta, illos ad certamen non invitasset.

In Contractibus etiam Ius transit per Verba de Futuro, nempe ubi Translatio Iuris mutua est. Nam qui promisit, ideo Transferre Ius suum velle intelligitur, quia Bonum propter quod promisit jam accepit. Alioqui is qui promisit præstiturus non esset. In Emptione ergo & Venditione, aliisque Contractibus, Promissio tantum valet, quantum Pactum.

Qui in Contractû prior præstat, præstationem alterius facit debitam. Sic in certamine, vel quando projiciuntur Nummi præripienti habendi, præmium illud victori, vel præripienti Iure proprium est. Nam in ipsâ certaminis indictione Ius Transfertur.

Verùm, si Contractus fiat, quo nentes Contrahentium statim præstare obligantur, sed ad diem certum Futurum, Pactum illud in merâ conditione Naturæ, id est in Bello, si quæcunque interveniat suspicio de præstando, invalidum est. In Civitate non item. Nam qui prior præstat, in casu priore incertus est, an præstiturus sit alter; in Civitate certus est, quia est qui cogat. Itaque nisi Potentia communis aliqua sit coërciva, is qui prior præstat seipsum hosti prodit, præter Ius Naturale se & sua defendendi.

Suspicionis autem, quæ Pactum invalidum reddere possit causa debet esse aliquid quod Pactum sequitur, signumque sit Voluntatis non præstandi; alioqui Pactum irritum facere non potest. Quod enim impedire non potuit quin promiseris, impedire non debet quin promissum præstes.

Qui Ius aliquod transfert, etiam usum rei, quantum in se est, unà transfert. Ut qui agrum vendit, herbam & quodcunque agro innascitur vel inædificatur simul vendit; Et qui Molendinum vendit, aquam, quâ agebatur, avertere non debet. Et qui Regendi summam Potestatem alicui transferunt, intelliguntur iidem Ius dedisse exigendi Pecunias ad Milites alendos, & creandi Magistratus & Ministros públicos.

Pacisci cum Brutis, quia Sermone carent, quo Voluntates significare possunt, impossibile est.

Pacisci cum Deo, nisi mediante aliquo, quem Deus alloquatur, vel

vel locum Dei teneat, impossibile est; aliter enim, an Deus etiam pactus sit, nec ne ignoramus. Itaque qui vovet Deo aliquid, quod contra Legem Naturalem sit, frustra vovet, quia illicitum est; Sin Lege Naturali mandatum sit frustra est, quia Vovens, non Voto suo, sed Naturæ Lege obligatur.

Materia, sive objectum Pactorum semper aliquid est, de quo deliberari potest, propterea quod Deliberatio, quæ est actus Voluntatis, intelligitur semper de futuro, & de eo, quod à Paciscente fieri possibile existimatur.

Itaque Promittere ea, quæ Impossibilia esse scimus, Pacisci non est. At si contingat, post Impossibile esse, quod credebatur Possibile, Pactum validum est, obligatque ad præstandum (non rem Promissam) sed tantundem; sin hoc quoque sit Impossibile; ad conatum præstandi quantum potest.

Pactis liberamur duobus modis, si præstiterimus, vel si condonatum sit. Est enim Præstatio omnis Pacti terminus naturalis; Condonatio autem est Libertatis restitutio, sive remissio Iuris obligationem constituentis.

Pactum etiamsi Metu extortum sit, in conditione tamen hominum naturali validum est; ut si paciscar cum hoste, servandæ vitæ causâ, pecuniam dare, præstare teneor. Contractus enim est, in quo alter Ius in Vitam, alter in Pecuniam transfert. Itaque ubi nulla Lex alia sit (ut in conditione naturali) quæ Præstationem prohibeat, Pactum validum est. Sic bello captus, si libertatem eâ conditione acceperit, ut pretium redemptionis post solvat, solvere obligatur. Etiam Princeps cum Principe fortiore, si Pacem incommodam Metu fecerit, observare debet, nisi (ut supradictum est) causa aliqua nova & justa oriatur, quæ excuset. Item in Civitate, si à Latrone vitam redimere promissâ pecuniâ coactus fuero, præstanda pecunia est, nisi Lex Civilis prohibeat. Quicquid enim facere licitum est non obligato, idem licitè pacisci possum propter Metum. Quod autem licitum est pacisci, illicitum est non præstare.

Pactum prius posterius invalidum reddit. Iure enim quod quis transtulit hodie, cras carebit.

Si quis se seipsum non defensurum esse contra vim paciscatur, Pactum invalidum est. Nam (ut ante ostensum est) Ius se defendendi contra Mortem intentatam, vulnera, incarcerationem (quorum fugiendorum causâ Ius in omnia naturali depositum est) deponere nemo potest. Nam etsi aliquis rectè pacisci possit sic, *Nisi hoc vel illud fecero occide*, pacisci tamen non potest sic, *Nisi hoc vel illud fecero, occi-*

suro

furo non resistam. Eligit enim homo naturaliter minus malum, id est periculum à resistentiâ, potiùs quàm malum majus, nempe Mortem certam. Atque hæc norunt omnes qui condemnatos sive ad carcerem, sive ad Mortem armati ducunt.

Si quis paciscatur seipsum accusare, nisi certus veniæ fiat, Pactum invalidum est. Nam in conditione Naturæ ubi non sunt Iudicia, nullus est accusationibus locus. In statu autem Civili, accusationem sequitur supplicium; cui, cum sit vis, nemo obligatur non resistere. Idem verum est de accusatione eorum quorum condemnatione conjicimur in Miseriam, quales sunt Pater, Vxor, aliique Necessarii; testimonium enim eorum, utpote invitùs dictum à Naturâ ipsâ corrumpi præsumendum est, neque ergo recipiendum. Neque accusationes expressæ per tormenta pro testimoniis habendæ sunt: Tormenta enim explorationi tantùm inserviunt, & quicquid tortus confitetur, ad relaxationem cruciatuum spectat, non ad torquentium instructionem. Sive enim verâ sive falsâ confessione se expediat, Iure id facit, Iure inquam vitam propriam conservandi.

Verba per se (ut ante dixi) homines ad Pactorum præstationem constringendi vim non habent. Duo autem ei rei auxilia tantum sunt, nimirum Metus Damni à violatione Pacti, vel quia fallere (ut signum Impotentiæ) dedignentur. Posterior hæc causa Generositas adeo rara est, ut in rationes venire non debeat. Solus Metus considerandus est, isque duorum generum, quorum alter est Metus Potentiarum invisibilium, alter Metus Potentiæ humanæ; & prior quidem Metus est majoris Potentiæ; posterior autem major Metus. Metus prior à suâ cujusque Religione est, ineratque hominibus ante omnem Societatem Civilem. Posterior Metus cum Civitatibus natus est; sed ad cogendos homines ad Pactorum præstationem non sufficit. In conditione enim Naturæ differentia Potentiarum non discernitur, nisi per eventum Belli. Itaque ante Societatem Civilem, & quoties Societas Civilis per Bellum interrumpitur, nihil est, quo Pacta confirmari contra Cupiditates hominum meliùs possunt, quam Metus Agentis invisibilis, quem vocant omnes Deum, diversis Ritibus adorantes. Ad firmanda ergo Pacta Paciscentibus necessarium visum est, ut per Deum quem metuebant Pacta sua se præstituros esse jurarent. Iuramentum autem est *Promissioni adjuncta formula Orationis, quâ qui promittit, nisi promissum præstiterit, Deum Vltorem invocat.* Formula apud Romanos hujusmodi erat, *Mactet me Iupiter, sicut ego macto hanc bestiam*; & apud nos, *Hoc faciam ita me juvet Deus.* Atque hæc facie-

faciebat cum Ceremoniis Ritibusque unusquisque Religionis propriæ; ut tantò magis à Iuramenti violatione deterreretur.

Constat hinc, Iuramentum aliâ formâ juratum, quàm quæ est secundum Religionem Iurantis, infirmum esse. Constat item Iuramentum non esse, nisi per Deum Iurantis. Quamquam enim Ethnicorum aliqui per Reges suos Iurare soliti sunt, simul tamen intelligi Divinum illis honorem à se tribui voluerunt. Iuramenta autem illa non requisita, sed voluntaria, frequenter jurata, Iuramenta propriè dicta non sunt, sed Nominis Divini abusio, nata ex pravâ consuetudine omnia nimium vehementer asserentium.

Constat denique, quòd Obligationi, à Iuramento nihil additur. Pactum enim, si licitum sit, obligat per vim Legis Naturalis sine Iurejurando; sin illicitum sit, ne addito quidem Iurejurando obligare potest.

C A P V T XV.

De Legibus Naturæ aliis.

A Lege Naturæ, quæ impedientia Pacem humanam Iura relinqui jubet, sequitur Lex Naturæ tertia, *Præstanda esse Pacta.* Nam atque eo Ius in omnia frustra deponitur, manetque omnium contra omnes Bellum.

Atque in hac Lege consistit natura Iustitiæ. Vbi enim non præcessit Pactum, ibi Ius nullum est translatum, sed omnia omnium sunt. Nihil ergo est Injustum. Manifesta hinc est Injustitiæ Definitio, *Injustitia est Pactorum non Præstatio*, sive (quod idem est) *Fidei datæ Violatio.* Iustum autem est, quod Injustum non est.

Quoniam autem Pacta Fidei mutuæ (ut ante ostensum est) propter Metum unius, ne alter fallat, invalida sunt, etsi origo Iustitiæ sit Pactum, Pactum tamen non præstare, ubi causa Metus sublata non est, non est Injustitia. Sublata autem non est, manente Iure omnium in omnia. Vocabula ergo *Iustum* & *Injustum* ante Potentiam Civilem, quæ Violationem Pactorum ulcisci posset, & cuique Proprietatem suam Pactis acquisitam stabilire, usurpata non fuerunt. Idem intelligitur ex receptâ in Scholis Iustitiæ Definitione, *Iustitia est Voluntas, constans suum cuique tribuendi.* Nam ubi *Suum* non est, id est, ubi *Proprium* non est, ibi *Injustum* nihil est; & ubi *Civitas* non est, nihil est *Proprium.* Iustitiæ autem essentia consistit in Præstatione

Pacto-

Pactorum, quæ tunc valida esse incipiunt, quando constituta est Civitas; Itaque Civitas, Proprietas Bonorum, & Iustitia simul nata sunt.

Dixit Insipiens, Non est Iustitia. Conservationis suæ singuli & soli curam gerunt. Rationis ergò est, ut faciant singuli, quicquid eò conducere sibimet ipsis videbitur, id est, Pacta facere vel non facere, custodire vel non custodire arbitrio suo. Pacta facere licitum esse non negat, nec observationem eorum Iustitiam vocari, Violationem Injustitiam. Sed Injustitiam (sublato timore Dei) consistere aliquando posse dicit cum rectâ Ratione. Regnum (inquit) Dei acquiritur Violentia; quid si ab homine acquiri possit per Violentiam injustam, anne contra rectam Rationem esset, cum impossibile esset, ut inde ullum sibi malum, sed summum bonum sequeretur? Si contra Rationem non est, quomodò contra Iustitiam est? At hujusmodi ratiocinatione ortum est, ut ab aliquibus Scelera prospera Virtutes existimatæ sint; utque Fides, regnandi saltem causâ violanda esset. Crediderunt Ethnici, Saturnum cœlo expulsum à Iove esse, qui Iovem tamen Injustitiæ ultorem existimaverunt. Etiam, Iurisprudentium nostrorum aliqui hæredem Regni, etsi Proditor sit, statim ac moritur Rex, in Regnum succedere debere. Hujusmodi facinora quocunque nomine appellata contra Rationem (inquit) non sunt; quia omnes omnium Actiones voluntariæ tendunt naturaliter ad bonum sibimet ipsis, & maximè rationales sunt, quæ eò maximè tendunt. Verumtamen ratiocinatio hæc, utcunque speciosa, falsa est.

Quæstio enim non est de Promissis mutuis in conditione hominum naturali, ubi nulla est Potentia cogens; Nam sic Promissa illa Pacta non essent; sed existente Potentiâ, quæ cogat, & alter promissum præstiterit, ibi quæstio est, an is, qui fallit cum Ratione, & ad bonum proprium congruenter fallat. Ego verò contra Rationem, & imprudenter facere dico. Primò enim in Civitate, si quis id faciat, quod (quantùm Prospici, & Ratione intelligi potest) ad suam ipsius tendit destructionem, quanquam improvisum aliquod accidat, quod eventum felicem efficiat, factum nihilominus fuisse imprudenter, quia improvisum. In conditione autem naturali, ubi unusquisque uniuscujusque hostis est, sine ope Sociorum securè vivere nemo potest. Hominem autem, qui Pacta fallere Rationis esse putat, in Societatem (quæ mutuis Pactis ad singulorum defensionem initur,) quis (nisi per inscitiam) admittet, aut admissum retinebit? Quare, aut ejectus peribit, aut quod ejectus non sit, alienæ debebit inscitiæ, quod est contra rectam Rationem. Etiam ipsa Regni Cœlestis

per Injustitiam acquisiti Suppositio ridicula est; per solam enim Iustitiam acquiri potest.

Præterea, Supposito quod Regnum acquisitum sit per Rebellionem, etiam sic contra rectam Rationem acquisitum erit; tum quia successus tales ab initio incerti sunt, tum quia exemplo suo docentur alii tantundem audere contra ipsos. Pactorum ergo observatio, Rationis præceptum est, id est, Lex Naturalis.

Sunt alii, qui Præcepta, quæ ad conservandam vitam præsentem conducunt, Leges Naturæ esse negant, sed illa quæ ducant ad felicitatem Vitæ æternæ; ad quam conducere aliquando dicunt Pactorum violationem, quæ violatio propterea Iusta est. Atque hi sunt, qui Pietatis opus esse dicunt, Reges suos prætextu Religionis Bello persequi, deponere & interficere. Sed quoniam status humani post mortem Scientia nulla est, sed tantummodo Fides, hominibus certis habita, dicentibus se id Scire supernaturaliter, vel accepisse ab aliis supernaturaliter scientibus, & sic alii ab aliis ascendendo, Violatio Pactorum juxta illorum sententiam non Legis Naturalis, sed supernaturalis violatio est. Legem autem supernaturalem habemus nullam præter Scripturam Sacram. Ea autem Obedientiam Regibus præstare, & Pacta observare passim præcipit.

Alii rursus, Pacta observanda esse concedunt, præterquàm cum Hæreticis. Sed hoc quoque iniquum est. Nam si vitium Personæ satis causæ sit Pacti violandi, satis etiam causæ debebat esse non Paciscendi.

Iustum & Injustum vocabula, aliud *Hominibus*, aliud *Actionibus* attributa significant. Hominibus attributa Morem vel Habitum significant, ut Virtutem aut Vitium. Sic Homo cui constans est voluntas Ius suum unicuique tribuendi, etsi Actiones ejus aliquando Injustæ fuerint, ipse tamen Iustus est, modo Iustitiam amet, vel quod Injuste fecerat, etiamsi clam sit, ipse damnet, factum nollet, damnum, si quod factum sit, resarciat quantum potest. Injustus contra est, qui Iustitiam negligit, etsi Metu, vel alia causâ sinistrâ nemini unquam Injuriam fecisset; Id quod Iustitiam veram & facere, & condire solet, & est Animi generositas quædam quicquam fraudi & perfidiæ deberi dedignantis. Iustitiæ autem Actiones denominant hominem (non *Iustum* sed) *Insontem*; ut contra Injustitiæ Actiones, id est Injuriæ, non *Injustum*, sed *Sontem*.

Præterea, Injustitia Hominis est Animi ad Injuriam faciendam Habitus, Injustum faciens etiam ante quàm facta sit Injuria propter voluntatem faciendi. Sed Injustitia Actionis Personam aliquam affe-

ctam

ctam Injuria supponit, nempe illum, qui cum pactum est. Itaque contingit aliquando Injuriam alius, Damnum quod ab Injuriâ est, alius facit, ut quando Dominus debitam alicui solvere pecuniam servum jusserit, si Servus non fecerit, Injuria quæ Creditori fit à Domino est, quæ Domino fit, à Servo est; non enim Servus, sed Dominus cum Creditore pactus est. Similiter, in statu Civili, debita sibi remittere homines privati possunt; sed Latrocinia non item, quia sunt quasi debita publica, ita ut Injuriæ factæ sint Civitati.

Quod Volenti fit, Injuria non est. Nam nisi Pactum fit, ut non faceret, Injuria esse non potest; si Pactum sit, tollitur Obligatio per Voluntatem Obligantis, id ejus quicum pactum est.

Iustitia Actionum dividitur à Scriptoribus in Commutativam & Distributivam; quarum priorem dicunt in proportione Arithmeticâ, posteriorem in Geometricâ consistere; ita ut Commutativam in rerum commutandarum Æqualitate quoad pretium, Distributivam in Beneficiorum æqualiter merentibus æquali Distributione consistere dicant; quasi pluris vendere quàm emimus Injustum esset. Pretium omnium rerum Contrahentium appetitu æstimatur, pretiumque Iustum est in quod ambo Emptor & Venditor consentiunt. Meritum autem (præterquam quod in Contractibus qui prior præstat, ut alter quoque præstet pòst, Mereri dici possit) non ex Iure, sed ex Gratiâ est. Distinctio ergo illa, illo quo exponi solet sensu, bona non est. Iustitia Commutativa, propriè est Iustitia Contrahentium, id est, Conservatio pactorum de Venditione & Emptione, de mutuò Datione & Acceptione; de Conductione; de Commutationibus, aliisque Actibus Contrahentium.

Iustitia autem Distributiva est Iustitia Arbitri, qui (quia Fides ei adhibetur) si Fidem servat, utrique parti quod suum est Distribuit; & alia non est quam Æquitas.

Vt ab antecedente Pacto Iustitia, ita ab antecedente Gratia dependet Gratitudo, quæ est Lex Naturalis quarta, & comprehendi potest hac Formulâ: *Qui Beneficium gratis datum accipit, conari debet, ne danti justa causa sit Beneficii dati pœnitendi.* Nemo enim dat nisi respiciens ad Bonum sibi, propterea quòd omnis Actionis Voluntariæ finis Bonum volenti est; quod Bonum si frustra expectandum esset, homines scierint, nullum erit Benefaciendi initium, neque Confidentiæ mutuæ, neque mutui Auxilii, neque Reconciliationis inter inimicos. Manebunt ergo in conditione Belli. Quod est contra Legem Naturæ primam, quæ Pacem quærendam esse dictat.

Lex Naturæ quinta est, ut *Vnusquisque se commodum cæteris præstet.*

Quod ut intelligatur, considerandum est, esse in hominum ad Societatem aptitudine Ingeniorum diversitatem, à diversitate Passionum ortam, non dissimilem ejus, quam videmus in congestis ad Domum ædificandam lapidibus. Sicut enim Lapis, qui propter asperitatem & figuræ irregularitatem plus loci proximis adimit quàm ipse implet, neque propter duritiem complanari potest, ab ædificantibus ut inutilis & molesta abjicitur: Ita etiam homo, qui propter asperitatem Ingenii de rebus contendit, sibi quidem superfluis, vicina autem necessariis, nec (propter Affectuum contumaciam) corrigi potest, è Societate ejiciendus est. Cum enim unusquisque, Naturæ non modò Lege, sed etiam necessitate, Conservationem propriam, & quæ ad eam necessaria sunt conari intelligitur; is qui ob superflua repugnat, Belli sequuturi reus est, facitque contra Legem Naturæ primam.

Lex Naturæ sexta est, Vt *Vnusquisque acceptâ temporis futuri Cautione, præteritas Injurias pœnitentibus & petentibus condonet.* Nam condonare alicui Injuriam, nihil aliud est, quàm Pacem petentibus Pax concessa; Quæ tamen perseverantibus in Inimicitia, non est Pax, sed Metus. Pœnitentibus autem non concessa, signum est Animi à Pace alieni, & proinde contra Legem Naturæ.

Septima est, *In Vltionibus non respiciendum esse ad magnitudinem Mali præteriti, sed ad magnitudinem Boni nascituri.* Lege hac vetitum est pœnam alio consilio infligere, quàm ut qui peccavit emendetur, vel moneantur qui vident ut caveant. Sequitur enim Lex hæc ex præcedente, quæ, quando cautum est de futuro, præteriti veniam dare jubet. Vlcisci enim, nisi ad futurum Bonum dirigatur, *ἐπιχαιρεκακία* est; id est, de Malo alieno vanus & inutilis triumphus; & proinde contra Rationem, & Legem Naturæ, quæ de Vanis & Superfluis contendere prohibet. Violatio Legis hujus *Crudelitas* appellatur.

Quoniam autem Odii & Contemptus signa omnia ad Pugnam accendunt, octavo loco pro Lege Naturali ponimus, *Ne quis alium Facto, Verbo, Vultu aut Gestu Odisse vel Despicere se significet.* Lege hac prohibetur Contumelia.

Quæstio de Ordine inter homines in Conditione Naturali nulla est. Distinctio illa introducta est à Lege Civili. Scio Aristotelem lib. 1. Politicorum quasi Principio uti, Esse alios à Naturâ factos ad Imperium, nimirum, Sapientes (id est, ut innuere voluit Philosophos, qualis ipse erat) alios ad Serviendum (nempe homines corporibus & ingenio duris) quasi Dominium & Servitus non à consensu hominum, sed à differentiâ Ingeniorum originem habuerint; id quod

quod non modo contra Rationem, sed etiam contra Experientiam est. Quis enim ita stultus est, ut sibi ab aliis imperari mallet, quàm à seipso? Etiam quando vi contenditur inter illos qui habentur Sapientes, & illos qui sunt Robusti, priores illi, rarò aut nunquam victoriâ potiuntur. Si ergo homines Naturæ æquales fecit, agnoscenda est æqualitas. Sed si inæquales fecit, quia tamen unusquisque unicuique æqualem se esse putat, Pax nisi æqualibus conditionibus non habebitur. Admittenda ergo est Æqualitas, & Lex Naturæ nona est *Homines omnes inter se Naturâ æquales esse.* Hujus Legis violatio *Superbia* est.

Ex hac Lege sequitur decima, *ut in Pace ineundâ nemo reservari sibi poscat Ius aliquod, quod cuiquam cæterorum reservatum nolit.* Cum enim vitæ conservandæ causâ, sicut deponi Iura quædam Naturalia, ita retineri quædam necessarium esset, nempe Ius proprii corporis curandi, Igne, Aquâ, Aëre *fruendi*, cæterisque sine quibus Homo vivere non potest; si jam plus retinere Iuris postulat, aliquis, quàm aliis libenter concessum vellet, facit ille contra Legem præcedentem. Hujus Legis violationem Græci πλεονεξίαν, Latini *Arrogantiam* dicunt.

Si in controversiâ Iuris Sententia alicujus Arbitri fidei permittatur, Lex Naturæ est, undecima, *ut in utramque partem æquus sit.* Nam absque eo finiri Lites non possunt. Qui ergo Æquus non est, Litigantibus quantum in eo est Arbitria & Iudicia, & per consequens Pacem ipsam tollit, contra Legem Naturæ primam.

Ex hac Lege sequitur duodecima, *Quæ Dividi non possunt, eorum usum communem esse; idque, si fieri potest, & quantitas rei patiatur, sine restrictione; alioqui numero utentium proportionaliter.* Distributio enim æqualis aliter esse non potest.

Sunt autem quædam res, quarum neque Divisio, neque Usus communis esse potest. De his Lex Naturæ statuit decimatertia, ut *Ius integrum*, vel (si usus alternus placet) *possessio prima Sorte determinetur.*

Sortium duo sunt genera, *Arbitrarium* & *Naturale.* Arbitrarium in quod consentiunt Partes. Naturale est, aut Primogenitura, aut prima Occupatio.

Itaque *quarum rerum neque Divisio est, neque Usus communis, ea res vel primi Occupantis, vel Primogeniti sunt*, Sorte *acquisitæ*: Quæ est Lex Naturæ decima quarta.

Lex Naturæ decima quinta est, *Ut Pacis Mediatoribus ire & redire tutò liceat.* Lex enim quæ dictat Pacem quærendam esse, ut finem, dictat quoque Mediatorum protectionem, ut Viam.

Quoniam autem inter eos qui Leges Naturales observant, quæstiones nasci possunt, primò, an factum sit; secundò (si factum est) utrùm Iure an Injuriâ; quarum prima dicitur controversia Facti, secunda controversia Iuris; nisi Litigantes in sententiâ alicujus tertii acquiescere mutuò paciscantur, Bellum manet. Tertius autem *Arbiter* dicitur. Itaque Lex Naturæ decimasexta est *in Sententia Arbitri acquiescere.*

Quoniam autem Vnusquisque in omni Actione suâ respicere solet ad Bonum sibi, *Arbiter idoneus in causâ propria nemo est.* Quæ est Lex Naturæ decimaseptima.

Propter eandem causam, *pro Arbitro recipiendus nemo est in controversiâ quacunque, cui Lucrum, Dignitas vel Voluptas à Victoriâ partis alterutrius manifestè oritura est.* Corrumpitur enim talis Arbiter à Naturâ humanâ. Quæ est Lex Naturæ decimaoctava.

Decimanona Lex Naturæ est, *in quæstione Facti judicandum esse secundùm Testes.* Litigantium enim uni credere potiùs, quàm alteri contra Æquitatem est, nempe Legem Naturæ undecimam.

Atque hæ Naturæ Leges sunt, quæ conducunt ad multitudinem hominum in Pace conservandam. Aliæ autem res sunt, quæ ad singulorum destructionem tendunt, ut omne genus Intemperantiæ. Sed quia Naturam individuam spectant, nec ad institutam doctrinam pertinent, omittantur.

Est hæc, dicet aliquis, Legum Naturalium deductio subtilior, quàm ut intelligi ab omnibus possit, quorum maxima pars alimentis studet, aut voluptatibus. Ne tamen etiam tardissimis excusationi locus relinquatur, contraxit eas Scriptura Sacra in unam eamque brevem & perspicuam sententiam, *Quæcunque vultis facere vobis homines, id facite illis*; & Philosophi, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Quare ad totam Legem Naturalem perdiscendam, aliâ re opus non est, quàm ut Actiones alienas cum nostris pensitantes, in alteram lancem transferamus, ne Passiones propriæ ponderi fortè aliquid addiderint.

Leges Naturales obligant in *Foro interno*, id est, earum transgressio, non Crimen propriè, sed Vitium dicendum est. Sed in *Foro externo* non semper obligant. Nam qui illas observaret tunc, quando à cæteris contemnuntur, cæteris præda esset, contra fundamentum omnium Legum Naturalium, nempe Naturæ conservationem. Attamen, quando de earundem observatione à cæteris cautum est, tunc is, qui eas non observat, Bellum, non Pacem quærit.

Legem omnem, in Foro interno obligantem, Factum violat non modò

modò Legi contrarium, sed etiam congruum, si contrarium putet is qui facit. Quanquam enim Actio ipsa fuerit secundùm Legem, Voluntas contra erat. Nam in Foro interno solus Animus Reus fit.

Eædem Leges, quia ad Velle tantùm obligant, Velle inquam constanter, & sincere, faciles observatu sunt; solus Conatus sufficit. Qui illas observare quantùm potest conatus est, observavit, & Iustus est.

Legum Naturalium Scientia vera & sola, Ethica est. Ethica autem aliâ non est, præter Scientiam earum rerum quæ in Congressibus & Societate hominum, bonæ vel malæ sunt. Bonæ autem & Malæ dicuntur eædem res à diversis hominibus, propter hominum Appetitus, Aversiones, Consuetudines & Doctrinas diversas diversè; & quandoque ab eodem homine, propter mutationem Voluntatis eadem res modò bona modò mala appellatur.

Inde autem oriuntur Disputationes, Controversiæ, & tandem Bellum. Quamdiu ergo homines privati Boni & Mali mensuram faciunt, tamdiu homines sunt in conditione Belli omnium contra omnes. Pacem ergo bonam esse confitentur, quæruntque omnes. Itaque Media ad Pacem necessaria bona esse negari non potest. Sunt autem illa, Iustitia, Gratitudo, Modestia, Æquitas, & cæteræ Leges Naturæ. Bona igitur Moralia sunt, id est, Virtutes; & his contraria Mala, id est, Vitia. Scientia autem Virtutum & Vitiorum est Philosophia Moralis. Doctrina ergo de Legibus Naturæ Vera est Ethica. Scriptores Ethici, etsi easdem agnoscant Virtutes, atque eadem Vitia; in quo tamen consistit Bonitas Virtutis, & quare laudabilis sit non videntes, Virtutes alias non agnoverunt quàm Passiones, sed Mediocres; quasi Fortitudo, non causa, sed gradus Audendi; & Liberalitas, non causa, sed quantitas dati esset.

Dictamina hæc Rationis nomen quidem obtinuerunt Legum; sed impropriè dictarum. Sunt enim de iis rebus quæ ad Conservationem hominum conducunt tantùm Theoremata. Lex autem propriè dicta; est Vox Imperantis, vel prolata, vel scripta, ita ut omnes qui obedire tenentur, sciant vocem ejus esse.

CAPUT XVI.

De Personis & Authoribus.

PErsona est *is qui suo vel alieno nomine Res agit.* Si suo, Persona *Propria*, sive Naturalis est; si alieno, Persona est ejus, cujus Nomine agit *Repræsentativa*. Personam Græci vocant πρόσωπον, quod signifi-

cat

cat Faciem hominis Naturalem. Sed à Latinis Persona frequentissimè sumitur pro Facie Fictitiâ, quæ & *Larva* dicitur, quali utebantur in theatris Histriones. A Theatro autem in Forum translata est, etiam sine Larvâ; adeo ut Persona tum in Theatro, tum in Foro idem significaret quod Actor; & Personam alicujus gerere aut sustinere diceretur ille, qui Nomine cujuscunque (etsi sine Larvâ) Partes ageret. Atque eo sensu utitur vocabulo *Persona* Cicero ad Atticum, ubi dicit, *Unus sustineo* tres Personas, Mei, Iudicis, & Adversarii. Itaque Deputati, Procuratores, Proreges, aliique qui aliorum negotia faciunt, eorum Personæ sunt Repræsentativæ.

Verba & Facta Repræsentantium, ab iis quos Repræsentant aliquando pro suis agnoscuntur; tunc autem Repræsentans Actor, Repræsentatus Author dicitur, ut cujus authoritate Actor agit. Qui autem in quæstione de Bonis & Possessionibus, Dominus; in quæstione de Verbis & Actionibus, Author appellatur. Et ut Ius habendi, Dominium, ita Ius agendi, Authoritas dicitur.

Si ergo Actor Paciscatur per Authoritatem sibi datam, Authorem obligat, & Pacti consequentiis omnibus subjicit, tanquam si in Personâ suâ propriâ Pactus esset. Omnia ergo quæ de naturâ Pactorum Capp. 14. & 15. dicta sunt, vera etiam sunt, ubi Pacta fiunt per Personas Repræsentativas, sed secundùm Authoritates sibi concessas.

Itaque qui cum Actore Paciscitur, cujus Authoritatem nescit, proprio id facit periculo. Nemo enim Pacto obligatur, cujus ipse non sit Author. Quando ergo aliquis contra Legem Naturæ, Authoritate alienâ facit Actor, non Actor, sed Author Legem violat. Actio quidem contra Legem est, sed non Actoris, sed Authoris Actio est; quia Legem violasset Actor si non fecisset, cum facere Pactus esset.

Qui cum Actore, Authoritatis illi concessæ inscius, verbo ejus credens Paciscitur, nisi Authoritatem Actor rogatus ostendat, non est ulteriùs obligatus. Pactum enim sine Authoritate invalidum est. Sin qui Pactus sit aliam cautionem non expectabat præter Actoris Verbum, tum cum Paciscebatur, Pactum contra Actorem valet, quia se Authorem fecit. Et sic, ubi Authoritas manifesta est, Author; ubi ficta est, Actor obligatur.

Paucæ res sunt, quarum non possunt esse Personæ. Quamquàm enim Persona sit per Naturam aliquid quod intelligit, id tamen cujus Persona geritur non semper necessariò ita est. Itaque rei Inanimatæ, ut Ecclesiæ, Nosocomii, Pontis Persona geri potest à Rectore vel Curatore aliquo. Authores autem res Inanimatæ esse non possunt;

verùm

verùm Rectores & Curatores qui gerunt Personam rerum Inanimatarum, agent per Authoritatem eorum, quorum est Dominium illarum. Personæ ergo ejusmodi extra Statum Civilem non existunt.

Infantis, & ejus qui mentis compos non est, Persona geri potest per Tutorem; qui tamen dum Infans mentis impos est, Author non est, nisi per concessionem Civitatis. Authoritas enim Tutoribus & Curatoribus dari non potest nisi Iure Civili.

Idoli, id est meri figmenti, quales erant Dii Gentium, Personæ fuere constitutæ, quæ Bona Mobilia & Immobilia, & Iura tenuerunt Idolis consecrata. Idolum autem, cum sit nihil, nullius rei Author esse potuit. Authoritatem dederunt Civitates.

Etiam Dei veri Persona geritur, & gesta est. Mundum enim in propriâ Personâ creavit. In redimendo genere Humano Personam Dei gessit Iesus Christus. In Electis sanctificandis ejusdem Dei Personam gessit Spiritus Sanctus; Id quod docemur in Catechismo publico, nempe, *Credere in Deum Patrem qui creavit Me & totum Mundum; & in Deum Filium qui redemit Me & totum genus Humanum, & in Spiritum Sanctum qui Sanctificavit Me & omnem Electum Populum Dei.*

Etiam plurium hominum fit una Persona, quando repræsentatur ab uno, qui habet à Singulis Authoritatem. Non enim Repræsentati, sed Repræsentantis Unitas est, quæ Personam facit esse Unam; neque Unitas alio modo in Multitudine intelligi potest.

Quoniam autem Multitudo Naturaliter non Unum aliquod, sed Multi sunt; non Unus, sed Multi, nempe Singuli, Authores sunt eorum quæ dicit vel facit Actor, qui est Persona ipsos Repræsentans. Unusquisque enim eorum communi Actori suo Authoritatem tribuit suam. Sin Authoritas finita sit quæ tribuitur, Author quisque est illarum solummodo Actionum quæ in Mandatis continentur.

Si Actor, seu Persona non sit Unus homo, sed Cœtus hominum, tunc Vox partis Majoris accipienda est pro Voce Personæ. Nam si Pars Minor pronuntiet (exempli causâ) Affirmativè, Major Negativè, Voces Negativæ abundantes, ut quibus non contradicitur, Personæ, id est, Omnium Vox est; Nam alioqui (contra Naturam) Persona Muta esset.

Si Persona Repræsentans ex pluribus constet numero paribus, præsertim parvo, continget sæpenumero (Negationibus & Affirmationibus se mutuò extinguentibus) Personam fieri Mutam & proinde inutilem, & Agendi incapacem. Potest tamen fieri ut Voces contradictoriæ, eædemque æquales numero, quæstionem determinent; ut in

in Accuſationibus, eo ipſo Reum abſolvunt quod condemnare eum propter voces æquales non poſſunt; at contra non abſolvere, non eſt condemnare. Idem contingeret deliberantibus utrum aliquid ſtatim faciendum ſit, an in aliud tempus differendum. Eo enim quod præſentem executionem non decernunt, decernunt dilationem.

Porro, ſi numerus impar ſit, ut tres, vel plures; ſiquidem vox unius tolleret voces reliquorum contradictorias, numerus ille Perſona non eſſet, propter diverſitatem opinionum & appetituum in rebus multis & maximi momenti. Muta enim eſſet & ad Agendum inepta.

Authorum duo ſunt genera. Sunt enim alii ſimpliciter Authores; de quibus modò dictum eſt. Alii conditionaliter tantùm; ut qui Pactum præſtare in ſe recipit, ſi is qui Pactus eſt, ante conſtitutum diem non præſtiterit. Atque hi, quamquam Fidei habendæ Authores ſunt, aliis tamen nominibus pro variis Actionum generibus vocitantur, ut Fideijuſſores, Sponſores, Prædes, Vades.

DE CIVITATE
SIVE
REPUBLICA.

CAPUT XVII.

De Causa, Generatione, & Definitione Civitatis.

Quod homines Libertatis & Dominii per naturam amatores, ex præscripto (ut fit in statu Civili) vivere voluerunt, Finis & Causa fuit cura conservationis suæ Vitæque commodioris, id est, ut è conditione misera Belli omnium contra omnes exirent, quæ conditio Libertati naturali (propter passiones humanas) necessariò tunc adhæret, quando nulla extat potentia visibilis quæ passiones illas terrore pœnarum temporare possit, legesque naturales, & pacta observari faciat. Leges enim naturæ (ut Iustitia, Æquitas &c.) & uno verbo, *Facere aliis quod fieri vellemus nobis*, absque metu Potentiæ coactivæ, passionibus naturalibus (quales sunt *Ira*, *Superbia*, *Cupiditasque*, omnis) contrariæ sunt.

Exitum autem è conditione Belli omnium contra omnes Leges & Pacta, per se præstare non possunt. Verba enim sunt, dumque verba tantùm sunt, non timentur, ideoque ad securitatem hominum per se sine armis inutilia sunt. Itaque Leges (quas qui observare, aliis observantibus, conatus est, observavit) quoties potentiæ cogentis metus abest non obligant, neque impediunt, quin securitatem suam à viribus & artibus propriis petere unicuique licitum sit. Idem etiam docent historiæ veteris Græciæ, ubi cum nulla essent (præter paterna) Imperia, latrocinium mari terraque quæstus non modo licitus, sed etiam (à crudelitate, & ab agri colendi instrumentis abstinentibus) honorificus erat. Quod autem fecerunt tunc Familiæ parvæ, id nunc faciunt Civitates, id est Familiæ magnæ, dominia sua securitatis causa, ad omnem periculi vel invasionis hostilis suspicionem augentes; & tum hostes, tum eos qui hostibus auxiliaturi videntur, quantum possunt vi & astu debellant aut debilitant; idque, quia aliter securi esse non possunt, justè.

Neque securitatem quam quærunt præstare potest paucorum hominum inter se conspiratio, quia in parvis numeris parva Sociorum accessio ad certam sufficit victoriam, animosque addit aggressoribus. Multitudo autem quæ securitatis suæ spem præstare potest, numero non certo, sed cum viribus hostium comparato determinatur, ut major sit quam ut excessus tanti ei tam conspicui momenti ad Bellum finiendum sit, ut hostis ad aggrediendum provocetur.

Sit autem multitudo quantacunque, si tamen actiones eorum Iudiciis & Arbitriis multorum gubernentur, nullam inde expectare possunt securitatem, neque contra communem hostem, neque contra injurias alter alterius. Dissentientes enim inter se de Virium usu non sibi mutuò auxiliaturi sunt, sed oppositis consiliis vires ad nihilum reducturi. Vnde non modo à communi hoste facile superantur, sed etiam de commodis propriis inter se Bello certaturi sunt. Siquidem enim hominum numerus magnus, sine Potentia communi quæ posset omnes cogere, in Æquitatem cæterasque Leges Naturæ observandas consentire supponeretur, idem etiam de toto genere humano supponendum esset, itaque Regimine Civili omnino opus non esset, victuris scilicet hominibus in Pace, & sine Dominis.

Neque ad securitatem (quam perpetuam esse volunt) sufficit, ut gubernentur pro certo tantùm & determinato tempore, ut in uno prælio, vel Bello uno. Etsi enim (per conatum unanimem) hostem vincant, postea tamen, si communem hostem non habeant, vel si alii hostem, alii amicum, eundem putent, Societas necessariò dissolvetur, & propter voluntatum differentias, inter seipsos Bellum renovabitur.

Sed sunt, inquiet aliquis, Animalia quædam bruta, ut Apes, & Formicæ quæ pacificè in eodem Alveari, & in eadem Formicaria inter se vivunt, habenturque ab Aristotele pro Animalibus Politicis, reguntur que suo unumquodque Iudicio & Appetitu, idque sine usu Sermonis quo significare alius alii possit, quid ad utilitatem communem conducere, vel non conducere existimant. Quid ergo impedit quo minùs homines idem faciant? Ad hoc respondeo.

Primò, Quod Homines inter se de Honoribus & Dignitate perpetuò contendunt; sed Animalia illa non item. Itaque inter homines Invidia, Odium, Bellum, propter eam (inter alias) causam sæpe nascitur; inter illa rarissimè.

Secundò, Inter Animalia illa bonum Publicum & Privatum idem est. Ergo ad bonum Privatum dum naturaliter feruntur, simul procurant Bonum Commune. Homini autem in bonis propriis nihil tam jucundum est, quam quod alienis sunt majora.

Tertiò,

Tertio, Animalia illa, quia carent Ratione, in rerum suarum communium administratione nihil vident, aut videre sibi videntur, quod culpent; inter homines autem permulti sunt, qui se cæteris sapientiores, & regendæ Civitatis capaciores esse putant, quique dum suo quisque modo reformare volunt, diffident inter se & Belli causa sunt.

Quarto, Animalia illa (etsi ad cupiditates suas significandas inter se vocis usum habeant quanto egent) verborum tamen arte illa carent, qua Homines alii aliis videri faciunt Bonum Malum, & Malum Bonum; Magnum Parvum; & Parvum Magnum; & alter alterius actiones ita reprehendit, ut inde turbæ oriantur.

Quintò, Animalia bruta inter *Injuriam* & *Damnum* non distinguunt. Itaque quamdiu bene sibi est, cæteris non invident. Homo autem tunc maximè molestus est, quando otio opibusque maximè abundat. Tunc enim sapientiam suam in Regentium actionibus reprehendendis ostentare amat.

Postremò, Animalium illorum consensio à Natura est; consensio autem hominum à pactis est, & Artificiale. Mirum ergo non est, si ad firmitatem & durationem ejus, aliud præter pactum requiratur; nempe Potentia communis quam singuli metuant, & quæ omnium actiones ad bonum commune ordinet.

Communem autem Potentiam constituendi, quæ homines tum ab invasione exterorum, tum ab injuriis mutuis tueri possit, ita ut propriæ industriæ & telluris fructu contenti vivant & alantur, unica via hæc est, ut Potentiam & Vim suam omnem in hominem vel hominum Cœtum unum unusquisque transferat, unde voluntates omnium ad unicam reducantur, id est, ut unus homo vel cœtus unus Personam gerat uniuscujusque hominis singularis; utque unusquisque authorem se esse fateatur actionum omnium quas egerit Persona illa, ejusque voluntati & judicio voluntatem suam submittat. Est autem hoc aliquid amplius quam consensio aut concordia. Est enim in Personam unam vera omnium Unio; quod fit per pactum uniuscujusque cum unoquoque; tanquam si unicuique unusquisque diceret, *Ego huic homini (vel huic cœtui) Authoritatem & Ius meum regendi meipsum concedo, ea conditione, ut tu quoque tuam Authoritatem & Ius tuum tui regendi in eundem transferas.* Quo facto, Multitudo illa una Persona est, & vocatur *Civitas* & *Respublica*. Atque hæc est Generatio magni illius Leviathan, vel (ut digniùs loquar) *Mortalis Dei*; cui Pacem & Protectionem sub Deo Immortali debemus omnem. Authoritate enim tanta ab omnibus & singulis collata, tantam Potentiam

& tantarum Virium usum habet, ut terrore earum voluntates omnium ad Pacem inter se, & ad conjunctionem contra hostes conformare possit. In quo consistit essentia Civitatis, quæ sic Definitur. *Civitas Persona una est, cujus Actionum, homines magno numero, per Pacta mutua uniuscujusque cum unoquoque fecerunt se Authores; eo fine, ut Potentia omnium arbitrio suo ad Pacem & Communem Defensionem uteretur.* Is autem qui Civitatis Personam gerit, *Summam* habere dicitur *Potestatem.* Cæteri omnes *Subditi* & *Cives* appellatur. Potestas autem summa duobus modis habetur, quarum una est Vis, ut cum Pater Filios suos sibi obedire cogit; vitam enim illis, non alendo, auferre potest. Vel ut, qui victis hostibus ea conditione vitam condonat, ut imperata faciant. Alter modus est, quando homines sponte summam Potestatem in unum hominem vel cœtum, spe Protectionis conferunt. Atque hæc Civitatis Institutio; illa Civitatis Acquisitio est. Dicam autem primò de Civitate Instituta.

C A P V T X V I I I.

De Iure habentium Potestatem Summam in Civitate per Institutionem.

INstituitur Civitas, quando homines sponte sua convenientes singuli cum singulis paciscuntur, ut cuicunque homini vel cœtui pars major suffragiis suis Personam omnium gerendi Ius contribuit, illi omnes obedirent. Obligatur ergo unusquisque eorum, sive suffragium suum in illum contulerit, sive non contulerit, illi quem major pars elegerit obedire, & pro Authore actionum illius omnium habendus est. Nam nisi in parte suffragiorum majore intelligantur comprehensa suffragia omnium, frustra conventum est, & contra finem ab unoquoque sibi propositum, nempe Pacem & Protectionem omnium.

A forma Institutionis, tum Potestas omnis, & Iura omnia summam habentis Potestatem, tum Civium omnium officia derivantur.

Primò, ex eo quod Pacti sunt, intelligitur, Quod nullis Pactis prioribus obligati erant ad id quod Pacto præsenti contrarium est. Itaque qui Civitatis alicujus jam Cives sunt, Pactum novum inire non possunt quo Personam suam in alium transferre, vel cuiquam alii (non permittente qui Summam habet Potestatem) in re quacunque obedire obligetur; & , per consequens, qui sub Monarcha Cives sunt,

sunt, neque Monarchiam rejicere, neque ad Libertatem naturæ relabi, si noluerit qui habet Summam Potestatem, vel quilibet alius Civium, Iure possunt. Violarent enim Pactum initum cum singulis; & Potestatem Summam Iure jam habénti datam, contra Ius eriperent. Præterea si qui eam eripere conaretur, interfectus aut quocunque supplicio affectus fuerit, supplicii proprii Author esset; & quia Injustum est, quod facientis ipsius Authoritate punire potest, eo quoque nomine Injustum. Quod autem Cives quidam contumaciæ Pactum prætenderunt novum, non cum hominibus, sed cum Deo initum, id quoque Injustum erat. Pactum enim cum Deo iniri non potest, nisi mediante aliquo, qui Deum repræsentat; id quod solus facit is, qui Summam sub Deo habet Potestatem. Sed pretensio illa Pacti cum Deo, manifestum mendacium erat, neque Injustum tantùm, sed vilissimum factum esse, cognoverunt ipsi prætendentes.

Secundò, Summa Potestas propter malam Reipublicæ administrationem, habenti tolli non potest; primò quia cum totius Civitatis Personam gerat, quæ ut Actor facit ille, ut Author facit Civitas. Quis autem est, qui Civitatem ream faciet? Deinde is in quem confertur Potestas Summa, cum nemine paciscitur conferentium; & proinde nemini eorum Injuriam potest facere propter quam Potestate sua privaretur. Aut enim Pactus est cum tota multitudine quasi cum una Persona, quod non potuit fieri antequam eligeretur, quia multitudo illa una Persona nondum erat; aut cum singulis seorsim, & sic simul atque electus est, unusquisque malæ administrationis, cujus reum faciunt illum Author ipse est, & accusat seipsum. Velle ergo Pactis illum obligare qui Summam habet Potestatum, est ipsam Civitatem obligare velle. Verùm si concedamus, illum qui Summam habet Potestatem, Pacta cum Civitate & inire & violare posse, is autem cum violaverit violasse negaverit, quis litem hanc determinabit? Nisi autem determinetur, reditur ad Anarchiam, nec Civitas amplius est. Si determinetur à Civitate, ab ipso determinatur, qui Personam Civitatis gerit, id est à Potestatem Summam jam habente. Quem qui Pactis obligari existimant, eo videntur decepti esse, quod non distinguant inter *obligationes* quæ fiunt per Verba, & *ligationes* quæ fiunt per capistra; nec cogitant verba per se infirma esse. Postquam autem Summa Potestas constituta & armata est, tum demum vi tantæ Potestatis etiam verba capistra fiunt. Partim etiam eo decepti sunt, quod multitudinem hominum in unum locum convenientium, etiam antequam de Summa Potestate consenserint, non modo Personas, sed Personam esse, & seorsim à singularibus Loqui &

Agere

Agere imaginati sint. Quando vero in cœtu Populari Potestas Summa collocata est, Pactum tale intervenisse nemo dicit. Quis enim adeo hebes est, ut Populum (exempli causa) Romanum, qui Imperium Romæ Summum habuit quondam, Summam illam Potestatem tenuisse per Pactum cum Romanis, & proinde Populum Romanum à Romanis (nisi bene regnasset) deponi potuisse dicat? Quod autem in Monarchia, & Statu Populari quæstionem hanc eandem esse non omnes videant, causa est ipsorum Ambitio, Cœtui potius quam uni homini faventium; quia sub uno homine Vulgus sunt, sed sub cœtu Regnantis pars sunt.

Tertiò, Si consensu partis majoris Summa Potestas semel constituta sit, nemini eorum cui factum displicet, suffragii sui in contrarium testes poscere, vel memoriam rei extare, postulare licitum est. Postulatio enim talis factum mutare volentis est, & per consequens; paci factæ renuntiantis, & Bellum contra cæteros denuntiantis, & in conditionem Naturæ, quam fugiebat (contra finem, quem habuit quando cum cæteris in conventum venit) redeuntis.

Quartò, Quoniam per Institutionem ipsam, omnium Actionum illius in quem Summam contulerunt Potestatem, Author est conferentium unusquisque; manifestum est, Quod ab habente Summam Potestatem nemini conferentium fieri posse Injuriam. Nam factum Authoris, id est uniuscujusque est quicquid ille fecerit. Sibi ipsi autem Injuriam facere nemo potest. Quin is qui Summam habet Potestatem facere iniquè possit, non negaverim. Iniquum enim quod contra Legem Naturæ, Injustum quod contra Legem Civilem factum est, appellatur. Nam Iustum aut Injustum ante Civitatem constitutam nihil erat.

Quintò, non potest qui Summam habet Potestatem à Civibus occidi, aut quomodocunque Iure puniri. Nam qui Injuriam facere non potest, ne Reus quidem fieri, multo minus condemnari potest. Quicquid enim fecit, facti Author est Civium unusquisque.

Sextò, Quia Civitatis instituendæ finis Pax est & Defensio; & quicunque in finem Ius habet, Ius etiam in media habet, sequitur, ut cuicunque sive Homini, sive Cœtui tribuitur Potestas Summa eidem etiam de mediis ad Pacem & Defensionem Iudicatio tributa sit, & ut tum in ipso periculo, tum (præventionis causa) ante periculum, judicet, quid factu necessarium sit, tum ad Pacem Civium inter se, & securitatem contra hostes conservandam, tum ad damna Civitatis resarcienda.

Septimò, Summæ Potestati adhærent, quæ ad conservationem vel viola-

violationem Pacis tendunt decernere, & quando, quatenus, quibus apud multitudinem concionari permittendum sit, & qui libri publicandi, & à quibus examinandi sint. Actiones enim ab Opinionibus ortum habent: In harum ergo regulatione consistit regulatio Civium, unde oritur Pax & Concordia. Quanquam autem Doctrinarum, veritas sola scopus sit, Paci tamen, si veræ sunt, non repugnant. Doctrinæ enim Paci contrariæ veræ esse non possunt, nisi etiam Pax & Concordia contrariæ dicantur Legibus naturalibus. In Civitatibus quidem, Rectorum Doctorumque negligentiâ aut imperitiâ, errores progressu temporis universaliter pro veris recipi, & veritates displicere possunt, veritatis tamen novæ utcunque subita apparitio, etsi sopitum Bellum aliquando excitare possit, Pacem tamen nunquam violat. Qui enim adeo remissè regnatur ut Opinionis novæ introducendæ causa, capere arma audeat, etiam tunc animum rebellandi habuit. Quod autem non aggressus sit, à metu est, viventis nempe quasi in procinctu prælii. Ad Summam ergo Potestatem attinet Opinionum & Doctrinarum omnium Iudicatio, ut quæ discordiarum Bellique Civilis sæpissimè causa & origo esse solet.

Octavò, ejusdem Summæ Potestatis Ius est, Regulas præscribere, quibus, quid sit suum unusquisque sciat & fruatur, sine molestia à concivibus; & quid Agere licitè possit, & quid licitè non possit; id est regulas præscribere circa rerum Proprietatem. Nam ante Summam Potestatem constitutam Ius erat omnibus in omnia, quod erat causa Belli. Regulæ ergo quibus definiuntur *Meum*, & *Tuum*; & in Actionibus *Bonum*, *Malum*, *Licitum*, *Illicitum*, à quibus dependet Pax Civium, ab habente Potestatem Summam præscribendæ sunt. Vocantur autem Regulæ illæ *Leges Civiles*, sive Civitatis illius Leges cujus Civibus præscribuntur, quanquam nomen illud *Lex Civilis* restringatur hodie ad significandum Leges Romanas antiquas, quia Civitatis Romanæ propter Imperium Romanum latè expansum nos etiam olim pars fuimus.

Nonò, Summæ Potestatis etiam est, Ius *Iudicandi*, id est causas omnes, tum Iuris tum Facti cognoscendi, & controversias omnes decidendi. Nam alioqui Civibus ab Injuriis mutuis protectio nulla esset, & Leges de *Meo* & *Tuo* frustra essent, manerentque homines in conditione Belli omnium contra omnes.

Decimò, Ejusdem Summæ Potestatis est cum aliis Civitatibus Bellum & Pacem facere suo arbitrio, id est Iudicare utrum Bono an Malo Civitatis Bellum futurum sit necne, quantæque copiæ comparandæ, & quomodo à Civibus alendæ sint. Civium enim tutela ab

exercitibus dependet, exercituum robur à Civitatis Vnitate, Civitatis Vnitas ab unica Summam habentis Potestatem Persona. Etiam Militiæ Ius (etiam solum) Summa est Potestas; quia Ius in milites est, Ius in Potentiam totius Civitatis.

Vndecimò, Ejusdem potestatis est *Consiliarios*, *Magistratus*, Ministrosque omnes tam Pacis quam Belli eligendi Ius. Cui enim Pacis & Defensionis procurandæ imponitur onus, eidem Ius conceditur Mediis quibus se exoneret pro arbitrio suo utendi.

Duodecimò, Ejusdem Potestatis Ius est Præmia, ut Divitias Honoresque bene merentibus tribuendi, & transgressoribus Pœnas Legibus præfinitas infligendi. Vel si pœna Lege statuta non sit, faciendi Leges pœnales quæ sibi ad excitandos & terrendos improbos videbuntur commodissimæ.

Postremò, si cogitemus quanti unusquisque se æstimet, quantumque ab aliis sibi honoris deferri cupit, quibus ipse tantundem tribuere indignum putat, unde Simultates, Factiones, & Bellum denique nasci solet, fatebimur ad Civitatis dissolutionem tendere etiam controversias de Honore & Ordine Civium, & Potestatis Summæ coërcione indigere. Necessariæ ergo sunt Leges quibus quis cuique Honor tribuendus sit, in congressibus & alloquiis definiatur. Itaque conferendi Titulos, Ordinesque Civium distinguendi, ejusdem Summæ Potestatis Ius est. Atque hæc sunt Iura Summam habentis Potestatem principalia, ut ampliter hic demonstratum est, & brevius demonstrari potuit unico hoc argumento. Iura enim hæc omnia quin Civitatis sint negabit nemo; Civitas autem nisi per Personam suam (nempe eum qui Summam habet Potestatem) neque Loqui neque Agere potest. Sunt ergo Iura hæc omnia illius, qui in Civitate Summam habet Potestatem, sive is Homo sit, sive Cœtus hominum. Sunt autem & alia Iura ejusdem, sed minora, & in diversis Civitatibus diversa, quibus tamen amissis Cives protegendi potentia non amittitur, & quæ transferri possunt ad Cives privatos. Sed illa quæ enumeravimus Iura majora transferri non possunt. Iure enim Militiæ amisso, Ius Iudicandi propter defectum Potentiæ frustra erit. Iure exigendi pecuniam amisso, milites nulli erunt. Iure Regulandi doctrinas amisso, animabuntur Cives superstitiosi ad rebellionem à suis ipsorum Phantasiis. Summatim, si Iurium dictorum quodlibet unum desit, cætera cessabunt omnia, fietque divisio de qua Christus ipse loquens dixit, *Regnum divisum in seipso stare non potest.* Nisi enim Iurium horum divisio antecedat, divisio populi in exercitus oppositos nulla erit. Opinio docentium Iura Regni Anglicani divisa esse inter

Regem,

Regem, Proceres, & Cœtum Communium, causa fuit Belli quod sequutum est Civilis; etiam disputationes de quæstionibus Politicis & Theologicis, quibus tamen populus ita nunc de Iure Regio eruditus est, ut in Anglia pauci (puto) nunc sint qui Iura prædicta inseparabilia esse non videant; & publice agnituri sint simul atque redierit Pax, & quamdiu calamitatem præteritarum meminerint; sed non diutiùs, nisi meliùs erudiatur populus.

Quoniam autem Iura hæc Summæ Potestati essentialia & inseparabilia sunt, sequitur, ut quibuscunque Verbis separari & aliis concedi videantur, nisi Potestati Summæ simul & expressis verbis renunciatum sit, concessionem nullam; esse, sed concessa omnia, Summâ Potestate, id est Personâ Civitatis retentâ, inseparabiliter redire.

Cum ergo Authoritas hæc ingens indivisibilis sit, & habenti Summam Potestatem inseparabiliter adhæreat, quis color inveniri potest opinioni, qui dicunt de Regibus Civitatis Personam gerentibus, *quod etsi Singulis majores, Universis tamen minores sunt?* Nam si per *universos* intelligunt Civitatis Personam, ipsum intelligunt Regem. Itaque Rex seipso minor erit; quod est Absurdum. Sin per *universos* Multitudinem intelligunt solutam, singulos intelligunt. Itaque Rex, qui major singulis est, major quoque erit universis; quod iterum est absurdum. In Civitate autem ubi Summa Potestas est in Cœtu Populari, absurda hæc esse satis vident; in Monarchia non vident, quanquam Potestas Summa ubicunque collocatur eadem est.

Sicut autem Potestas Summa, Civis cujuscunque Potestate major est, ita & Honor ipsi debitus Honore,qui debetur cuicunque & quotcunque Civibus major est. Qui Potestatem habet Summam, Honorum & Dignitatum omnium fons est; & sicut coram Domino familiæ servi filiique omnes inter se æquales, & sine Honore sunt; ita & Cives coram eo qui gerit Personam Civitatis omnes inter se æquales sunt, quanquam extra præsentiam illius alii aliis magis splendeant; nam coram illo non amplius splendent quam stellæ præsente Sole.

Dicet fortasse aliquis conditionem Civium esse miseram, ut qui libidini & passionibus Regentium sunt obnoxii. Id autem qui sub Monarchiam vivunt, Monarchiæ; qui sub Cœtum plurium vivunt, illi regiminis Formæ imputare solent; quanquam in omni Forma quæ protegere eos possit, potestas æqualis sit. Non enim cogitant quod res humanæ sine incommodo esse non possunt; nec quod incommoda quæ in qualibet Civitatis Forma accidere possunt maxima, præ Belli calamitatibus, & quæ in conditione hominum naturali, sine Domino, sine Lege, ex rapto viventium contingunt, vix sensibilia sunt; nec deni-

denique quod graviſſima onera, quæ ab habente Poteſtatem Summam imponuntur, non ab eo, quod illos aut pauperes, aut debiles fieri cupiat proficiſcuntur, quibus divites & fortes eos eſſe Regentium commodo maximè expedit, ſed ab ipſorum Civium tenacitate, ea contribuere quæ ad Pacem & Defenſionem ſuam neceſſaria ſunt, recuſantium. Inde autem Regentibus plerumque naſcitur, dum Pax eſt, Pecuniam exigendi quantam poſſunt, neceſſitas, ut quæ opus ſunt ad Bellum, parata habeant. Sed Civibus data ſunt à Natura quaſi vitra, quæ Objecta majora, quam ſunt, videri faciunt, per quæ ſi Tributum videant quantulumcunque, magnam putant eſſe oppreſſionem. Teleſcopiis carent, nempe Scientiis, quibus à longinquo proſpicere poſſent miſerias illas impendentes, quæ ſine pecuniarum contributionibus ſunt inevitabiles.

CAPVT XIX.

De Generibus Civitatum per Inſtitutionem, & de Succeſſione ad Summam Poteſtatem.

DIſtinctio Civitatum à diſtinctione oritur Perſonæ Summam habentis Poteſtatem. Quoniam ergo Summa Poteſtas Vnius hominis eſt vel plurium, & ſiquidem plurium, aut omnium (ita, ut in Curiam conveniendi unicuique Ius ſit) aut certorum hominum à cæteris diſtinctorum. Tria tantum eſſe poſſunt Civitatum genera, nempe Monarchia, ubi Summa Poteſtas in uno homine eſt; Democratia, ubi Summa Poteſtas in Cœtu hominum eſt (in quem Cœtum quilibet Civis admittitur) & Ariſtocratia, ubi Summa Poteſtas in Cœtu Civium eſt, qui Optimates dicuntur. Alia Civitatis ſpecies nulla eſt; cum neceſſarium ſit ut Summam Poteſtatem habeat vel unus homo, vel plures, vel omnes.

Alia quidem Civitatum in Hiſtoriis libriſque Politicorum occurrunt nomina, ut Tyrannis, & Oligarchia, ſed non ſunt propria; ſignificant enim Affectum, non Conceptum ejus, qui illis utitur. Nam qui Monarchæ irati ſunt Tyrannum appellant; qui Optimates oderunt, ſtatum eorum Oligarchiam dicunt, & qui Demagogos non amant ſtatum Democraticum Anarchiam vocant; nec tamen inde ſequitur ſpeciem aliquam Regiminis eſſe Anarchiam.

Quod multitudo, antequam in Vnam Civitatem coaluerint, potuit, ſi voluiſſet, Poteſtatem Summam in Vnum hominem, non minore

nore Iure quam in Cœtum contulisse, id est Monarchæ se subjecisse non minus absolutà quàm Cœtui manifestum est. Vbi ergo Monarchia semel Instituta est, alia Persona ad multitudinem repræsentandam Iure eligi non potest, nisi ad certa & à Monarcha definita Negotia, neque hoc Monarchæ Injussu. Alioqui enim Summam Potestatem haberent duæ simul aut plures Personæ in eadem Civitate, quæ inde in conditionem Belli omnium contra omnes reduceretur, contra finem Institutionis. Sicut autem in Cœtu populi Summam habente Potestatem, qui Cives sibi subditos, per homines deputatos convenire juberet, ad negotia à Cœtu definita, puta ad consilium in rebus arduis impertiendum, vel ad nocumenta tollenda, Insanus haberetur, qui homines ita convocatos Summam Potestatem habere, & totius Civitatis multitudinem representare & Personam Civitatis gerere arbitraretur; ita etiam insanus haberi debet si de iisdem negotiis in Monarchia, Monarchæ jussu convenerint, convenientes putaret gerere Personam Civitatis. Atque hoc ita manifestum est, ut mirum sit non animadversum esse ab iis, qui Regem suum post sexcentorum annorum successionem, sine contradictione legitimum, quem & Regem agnoverunt & cui Majestatem attribuerunt, non tamen ut Civitatis Personam consideraverunt, sibimet ipsis totius Civitatis Anglicanæ Repræsentationem assumentes. Moneantur hinc qui Summam habent in quocunque Civitatis genere Potestatem, Cives suos Officii tanti Iura edocere, sed eadem Iura ipsi prius doceri, si Potestatem Summam retinere cupiant.

Differentia inter tria hæc Civitatum genera non consistit in diversitate Potestatis, sed in diversitate aptitudinis Civium ad finem suum, nempe Pacem & Defensionem. In comparatione autem Monarchiæ cum duabus reliquis, notandum est, eum qui Personam Civitatis gerit, vel, si Cœtus sit, quemlibet ex Cœtu Personam naturalem esse; & quanquam in Persona sua Politica, Civitati studeat, non tamen ideo ad rem familiarem suam, & cognatorum, & amicorum minus respicere; & sæpissimè si contingat Bonum Publicum cum Privato non congruere, Privatum Publico anteferre. Nam Passiones hominum Ratione plerumque fortiores sunt. Quando ergo Bonum Publicum & Privatum arctissimè uniuntur, tunc maximè procuratur Bonum Publicum. In Monarchia autem Bonum Publicum & Privatum idem est. Regis enim Divitiæ, Potentia, & Honor à viribus & existimatione Civium proficiscuntur. Nam Rex cujus Subditi Pauperes, debiles aut viles sunt, neque Dives, neque Magnus, neque securus esse potest. In Democratia autem Bonum Publicum minus aliquando

 homi-

hominis improbi, avari, vel ambitiosi Bono Privato expedit, quam Consilium perfidum, actio proditoria, vel Bellum Civile.

Secundò, Monarcha quem, quando, ubi vult consulit. Itaque eorum qui in re de qua deliberat versatissimi sunt, qualiscunque sint ordinis, sine fuco oratorio, ante exequendi tempus, quantum vult, & secretò consilia audire potest. Cœtus autem ubi consilio opus est, consiliarios nullos extra corpus suum habere potest, quorum maxima pars rerum civilium imperiti sunt; cæteri cum Oratores sint orationibus aut fucosis aut ineptè doctis sententias dicentes, Civitatem aut turbant, aut nihil juvant. Neque omnino Cœtui hominum Consilii quod tacitum esse expedit capiendi, propter multitudinem tempus aut locus est.

Tertiò, Monarcharum decreta inconstantiam nullam habent præter eam, quæ naturam sequitur humanam; sed in Cœtibus accedit inconstantia alia ab ipso numero hominum. Nam paucis eorum, qui decretum fecerant absentibus, quod decretum est hodie, cras rescinditur.

Quartò, Monarcha à seipso (invidia aut avaritia) dissentire nequit. Cœtus autem dissensionem in seipso habere potest, eamque tantam, ut producat Bellum Civile.

Quinto, In Monarchia Incommodum quidem est, ut possit Monarcha ad ditandum amicum aliquem, fortunis omnibus Bonum Civem (quod tamen nunquam factum legimus) spoliare. Sed idem contingit non rarò ubi Summa Potestas in Cœtu est. Eadem enim est utrobique Potentia, utrique errare possunt; nec minus facile decipi potest Cœtus à Rhetoribus & Oratoribus blandis quam Monarcha à blanditiis Aulicorum, sed facilius; nam in Cœtu alter alterius Avaritiæ & Ambitioni vicissim inservit. Sunt autem Monarchæ, ut unius hominis cognati & amici quos ditare velit pauci. Qui vero gratia apud Cœtum valent, propter necessitudinem Factionis cognati & amici multi sunt. Is cui Monarcha favet amicis æquè prodesse; & inimicis obesse potest; at Oratores, id est quibus favet Cœtus, Potestatis nocendi plusquam satis, juvandi parum habent. Accusatio enim (ut est natura hominum) minore Eloquentia indiget quam Defensio, majoremque habet cum Iustitia similitudinem Condemnatio quam Absolutio.

In Monarchia incommodum est, quod Summa Potestas descendere ad Infantem potest, vel ad virum qui inter Bonum & Malum discernere nesciat, unde Potestatis usus in alio erit, puta Curatore aut Protectore. Sed incommodum in eo consistit, quod propter tantam

tam dignitatem, & Officium tam lucrosum, nascetur inter Potentiores Cives Competitio, & ex Competitione Bellum. Verum quòd incommodum hoc non à forma Regiminis Monarchici oritur, argumento est, quod Monarcha præcedens tutelam successuri Infantis quis habiturus sit declaravit, idque vel expressè per Testamentum; vel tacitè, nempe consuetudini circa quæstiones similes non contradicendo; tunc autem si competitio, vel Bellum subsequatur, forma regiminis Monarchici culpa non est, sed Injustorum & Ambitiosorum Civium. Etsi autem Monarcha præcedens Tutelam nemini commisserit, incommodo tamen huic satis provisum est à Iure naturali, Nimirum ut Tutela illi committatur cujus per naturam maximè interest, Infantis Iura & personam conservari, & cui minimum à morte vel à diminutione ejus accessurum est emolumentum. Cum enim omnes Bonum sibi quærant, si Tutela Infantis homini committeretur qui se per illius mortem promovere posset, Tutela non esset, sed Proditio, tamquam si quis Tutelam agni committeret impranso lupo. Itaque cum provisum sit ne contentionis de Infantis Tutela causa Iusta esse possit, non est, si Pax turbetur, formæ regiminis Monarchici, sed Ambitiosis & Injustis Civibus officia sua ignorantibus attribuendum. Contra autem Civitas magna in qua Summam Potestatem habet Cœtus, vix ulla est quæ curatore tanquam Infans aliquando non indigeat, nam ut Infans à consilio curatoris dissentire propter inscitiam non potest; ita Cœtui à sententia majoris partis dissentire non est liberum. Et ut Infantibus dantur Tutores; ita Cœtibus in rebus arduis *Dictatores, Custodes Libertatis*, Protectores dari insolitum non est; quorum regimen pro tempore est Monarchicum; & à quibus sæpius Cœtibus sublata est Potestas Summa quàm Monarchis Infantibus à Curatoribus suis.

Quanquam Civitatum genera (ut dixi) tria tantùm sint, Monarchia, Democratia, & Aristocratia; considerantibus tamen Civitates singulares quæ nunc sunt, & quæ per terrarum orbem olim fuere, plura fortasse videbuntur. Exempli causa, Regnum quod vocatur Electivum, ubi Summam Potestatem pro certo aliquo tempore habet Rex. Vel qui Potestatem Summam hæreditariam quidem habet, à Civibus autem limitatam; Quæ formæ regiminis à plerisque Monarchiæ appellantur. Item Civitas Democraticè vel Aristocraticè gubernata, si Civitatem aliam Bello victam sibi obedire cogat, & per Præfectum aliumvè Ministrum regat, videri forte potest (propter Cœtum Regentem) regimen Democraticum vel Aristocraticum esse. Sed non est ita. Neque enim Reges temporarii, neque Reges quibus

Potestas

Poteſtas circumſcripta eſt, Summi ſunt, ſed Summorum Miniſtri. Neque Provincia quæ Demo aut Optimatibus ſubjecta eſt, regitur à Civitate dominante, Democraticè aut Ariſtocraticè, ſed Monarchicè.

Primò autem Rex cujus Poteſtas cum vitâ terminatur, quales nonnulli hodie ſunt in orbe Chriſtiano; aut is qui Summam quidem habet Poteſtatem, ſed poſt tempus certum, vel ad alicujus alterius voluntatem deponendam, qualis erat quondam Romæ Dictator, ſi Succeſſoris eligendi Poteſtatem habeat, non eſt amplius Monarcha temporarius, ſed imperium habet ſibi & hæredibus ſuis. Sin Poteſtate illa careat, alter habet vel Homo vel Cœtus, qui poſt illius obitum Regem novum eligere poteſt. Sed is qui hoc poteſt Summam Poteſtatem antè habuit. Dare enim alteri quod ipſe non habet nemo poteſt. Quod ſi Succeſſionem dare poteſt alius nemo, is qui Poteſtatem ante habuit retinere, & Succeſſorem ſuum eligere poteſt, immò debet, ne contra Legem naturæ Cives fidei ſuæ commiſſos deſerta Poteſtate Summa in conditionem naturæ relabentes perire patiatur.

Secundò, Rex Electus ad Poteſtatem præſcriptam, præſcribente (ſive is Homo ſit ſive Cœtus) minor eſt, & proinde non eſt Summus. Poteſtatem ergo Summam habenti Ius Succeſſoris eligendi ſemper hæret. Regiminis autem ejus forma non propriè Monarchia, ſed vel Democratia vel Ariſtocratia eſt.

Populus Romanus victam Pompejo duce Iudæam rexit. Regiminis ergo Iudæorum forma ſub populo Romano quo nomine appellabitur? Democratia non erat, neque Ariſtocratia, quia non regebatur à Cœtu hominum Iudæorum. Quid ergo, an Monarchia erat cum Summa Poteſtas non in homine uno, ſed in Cœtu Romano reſideret? Quidni? Populi Romani quanquam Summa Poteſtas in Cives Romanos Ariſtocratia erat vel Democratia, in Iudæos tamen Monarchia erat. Tam enim Civitatis unius in Civitates plures, quam unius hominis in plures homines imperium Monarchia eſt.

Quæcunque Civitatis Forma eſt, Materia (id eſt homines) Mortalis eſt. Nam homines tum ſinguli tum Cœtus integri morti ſubjecti ſunt. Itaque quemadmodum ad Civitatis conſtitutionem neceſſarius erat *Artificialis homo*, ita etiam ad conſervationem Civitatis neceſſaria erat *Artificialis vita*, ſine qua poſt ætatem unam, moriente Monarcha Civitas omnis interiret. Vita autem hæc Artificialis ea eſt, quam vocant Ius Succeſſionis.

Perfecta Civitatis Forma eſſe non poteſt, ubi Succeſſorem eligendi Ius

Ius non sit in Antecessore. Nam si in illo non est, in subdito est; ideoque ab eo qui Summam habet Potestatem assumi sibi potest. Illius ergo aut nullius est; & sic Civitas dissolvitur contra instituentium intentionem.

In Democratia Cœtus totus deficere nisi deficientibus Civibus non potest. Quæstiones igitur de Iure Successionis ad Democratiam non pertinent.

In Aristocratiis autem si quis ex Cœtu Summo moriatur, alterum in illius locum à Cœtu ipso, vel ipsius Authoritate, substituendum esse (propter eam quam habet Potestatem Summam) manifestum est.

Difficultas de Iure Successionis maxima in Monarchiis est. Circa quam duæ quæstiones esse possunt, altera an Monarchæ præsenti Ius sit quem vult eligendi; altera quis sit quem vult. Ad primam autem considerandum est, aut Ius illud Monarchæ præsentis esse, vel multitudinis solutæ. Si Monarchæ sit præsentis, moriente illo Civitas dissolvitur, quia nullus est qui Ius illud postulare sibi potest homo singularis; multitudo autem neque agere quicquam aut loqui potest, ut quæ Persona amplius non est. Redeunt ergo omnia ad conditionem belli, & per consequens Successoris constitutionem ad Monarcham præsentem pertinere ex ipsa Civitatis Institutione manifestum est. Quæstio autem quis ille sit, quem Monarcha Successorem, sive Hæredem sibi esse voluit, aut per ipsius Testamentum, aut per alia signa idonea judicandum est.

Per Testamentum, si viva voce Successorem declaraverit, ut fecerunt Imperatores Romanorum primi Hæredibus nominatis. Vox enim *Hæres* non semper filium aut cognatum significat, sed quemcunque quisque Potestatis suæ Successorem esse velit. Si ergo Monarcha Successorem suum disertè nominaverit, Summa Potestas simul atque mortuus est Antecessor, in nominato est.

Vbi vero Testamentum & verba aperta desunt, ibi voluntatis ejus alia signa naturalia observanda sunt. Quorum signorum unum est Consuetudo loci. Vbi ergo succedere consuevit is, qui genere est proximus, illius est Potestas Summa, Antecessore mortuo; quia si alium succedere sibi voluisset, facile illum vivens nominare potuisset. Eadem autem regula est, sive proximitas illa Maris fuerit sive Fœminæ. Consuetudo enim quæ Principis verbo tolli facile potuit, nec tollitur, signum est sublatam esse Nolentis.

Vbi vero neque Testamentum neque Consuetudo anteivit, ibi intelligendum est, Primò, Regimen manere Monarchicum, quia formam

mam illam regnando commendaverat, neque verbo improbaverat. Secundò, liberos suos, potius quam alios ad tantam dignitatem promovere voluisse; & ex liberis Marem quam Fœminam, ut per naturam ad sustinenda pericula aptiorem. Tertiò, si prole careat, fratrem quam alium, atque ita semper propinquiorem quam remotiorem. Præsumitur enim sanguine propinquiorem, amore quoque, cæteris paribus, potiorem esse.

Verum si Monarchæ per Testamentum aut Contractum, Successorem constituere quem velit liceat, magnum inde videtur oriri posse Civitati incommodum. Nam Potestatem Summam in hominem alienigenam transferre poterit; id quod (quia alienigenæ neque eidem forte regiminis formæ assueti sunt, neque eodem utentes sermone se mutuo contemptui aut odio habent) in Civitatis oppressionem tendere verisimile est. Sed incommodum hoc non ab eo nascitur, quod Summam Potestatem habeat alienigena, sed vel ab imperitia regentis, vel à contumacia Civium quorum alteri alterorum mores, ut æquum est, ferre nolunt. Quod incommodum Romani olim ex Civitatibus, quas sibi subjecerant, impertiendo alienigenis multis, & interdum totis Civitatibus Ius Civium Romanorum sustulerunt. Idem etiam conatus est, sed frustra per Regnorum Angliæ & Scotiæ Vnionem, Rex noster sapientissimus Jacobus. Quod si perfecisset, Bellum Civile quod utramque gentem miseram facit, nasci potuisse non videtur. Civibus ergo, si Monarcha Successorem alienigenam constituat, Injuriam nullam facit, quanquam culpa Regentium, vel ipsorum Civium, incommodum inde aliquando oriatur. Idem etiam ex eo manifestum est, quod Regna in alienigenas per cognationem descendentia, (quanquam eadem sequutura sint incommoda) pro licitè acquisitis sine contradictione haberi solent.

CAPVT XX.

De Dominio Paterno & Despotico.

Civitatem per Acquisitionem voco, ubi Summa Potestas acquisita est per vim, ita, ut mortis vel vinculorum metu, imperata facere unius personæ, sive singuli, sive pluralitate suffragiorum cuncti se obligaverunt.

Atque hoc Dominii (sive Summæ Potestatis) genus ab eo, quod fit per Institutionem, in hoc tantùm differt, quòd hic metu mutuo, ibi metu unius Cives imperium in se admittunt. Vtrique tamen id faciunt

ciunt Metu. Id quod ab iis qui Pacta propter metum inita irrita esse universaliter pronuntiare solent, notandum est.

Id enim si verum esset, Civitatis forma nulla esset, in qua obedientiam Civium Civitas exigere jure posset. In Civitate quidem, ubi vis prohibetur, & latrocinia indicare jubent leges, Promissa terrore extorta irrita sunt, non autem ex natura Pactorum irrita sunt. Etiam ubi Promissa metu facta invalida sunt, Promissorem absolvit non Pacti invaliditas, sed sententia Summæ Potestatis. Alioqui universaliter verum est Promissum licitum illicitè violari.

Jura autem Summæ Potestatis sive Institutæ, sive Vi Acquisitæ eadem sunt, neque sine habentis consensu auferri, vel transferri possunt. Itaque qui ea possidet neque puniri, neque Reus fieri jure potest. De Pace & Bello, & de Doctrinis publicè docendis & de controversiis omnibus judicat. Magistratuum, Consiliariorum in Pace, Ducum in Bello, Ministrorumque Publicorum constitutor solus est. Premiorum, Pœnarum, Honoris, & Ordinis Arbiter, Legum denique omnium Author Latorque est propter rationes capite præcedente allegatas.

Est etiam Dominii Acquisiti genus aliud per Generationem, quod Paternum dicitur. Cujus jus Patris est, non quia filium genuit, sed quia consensit filius, vel propter alia aliqua argumenta. In uniuscujusque enim filii vel filiæ Generatione, duo concurrunt Generantes. Si ergo Dominii Jus sola Generatione definiretur, duo essent Domini, quibus ambobus obedire impossibile est. Quod autem scripserunt aliqui Dominium Patris esse propter præstantiam sexus, non rectè dicitur. Neque enim Mas Fœminæ tantum aut viribus aut prudentia semper præstat, ut Dominium determinare possit sine Bello. In Civitatibus obtinet Jus Civile. Itaque ubi Mas regnat, ibi Mari, ubi Fœmina, ibi Fœminæ Dominium tribuitur in filios regios. Sed quæstio nunc est de Jure Dominii in conditione naturali, ubi Leges Matrimoniales nullæ sunt præter sexuum amorem mutuum & prolis curam naturaliter insitam, ubi Pater & Mater de Dominio in Infantem aut Pacto disponunt, aut omnino non disponunt. Si ergo disponunt, per Pactum id faciunt, & Dominium cujus sit à Pacto indicatur. Sic Amazones cum Maribus vicinorum Pacti sunt, ut geniti pueri ad illos remitterentur, puellæ apud matres remanerent.

Sin Pactum nullum interveniat, Dominium Matris est. In conditione enim naturali, ubi Leges Matrimoniales nullæ extant, quis Pater est ignoratur, nisi indicante Matre. A Matris ergo arbitrio

 dependet

dependet Dominium. Ipsius ergo est. Rursus Infans in Potestate Matris nascitur, ita ut penes illam sit aut educare aut exponere vel interficere. Si ergo alat, Matri vitam debet Infans, & propterea illi præ omnibus aliis obedire obligatur. Dominium ergo Matris est. Sin exponat illum Mater, alius autem repertum servet alatque, alentis Dominium est. Servati enim semper Dominus est Servator; quia finis propter quem alteri alteris se subjiciunt Conservatio est.

Si Pater Matris Dominus sit, etiam Infantis Dominus est. Sin Mater Patris sit Domina, ut fit quando Regina Summam habens Potestatem subdito suo nubit, Dominus Infantis Mater est, ut quæ Domina est mariti sui.

Si Vir & Uxor Potestatem in diversis Civitatibus Summam habentes Filium habeant, & de Dominio in illum contrahant, Dominium dependet à Contractu. Si non contrahant, Dominus vel Domina est cui Dominium Regni est, in quo nascitur Filius; quia is, qui Civitatis Dominium habet, Civium omnium in ea natorum Dominus est.

Qui Dominus Filii est, Dominus quoque est Filiorum filii; quia qui Jus in personam habet, Jus quoque habet in ea, quæ sunt personæ.

Jus Successionis ad Dominium Paternum, eodem modo procedit, quo in Monarchia per Institutionem, de qua dictum est in Capite præcedente.

Dominium per Victoriam in Bello acquisitum, ab aliquibus Scriptoribus Despoticum appellatur, quod est Dominium Herile in Servos. Per Victoriam autem Acquisitum tunc est, quando victi vitandæ mortis imminentis causa facturos se paciscuntur, pro Vita & Libertate Corporis concessa, quicquid à Victore imperabitur. Post Pactum illud Victus Victoris Servus est. Quod nomen utrum an à Servare an à Servire derivetur disputent Grammatici. Significat autem non captum illum qui carcere concluditur, aut catenis constringitur, sed captum illum qui Pacto servire obligatur. Vinctus enim vel incarceratus, ut qui cum Victore nihil Pactus est, nullo Iure teneri potest quin carcerem, si potest, effringere, vincula dirumpere, victorem interficere, aut in servitutem vicissim adducere jure possit. Captus autem qui pro Libertate corporea fideliter servire Pactus est, idem facere sine Pacti violatione, id est sine Injuria non potest.

Non ergo à Victoria jus Dominii, sed à Victi Pacto nascitur; neque eo obligatur quod Captus est, sed quod voluntati capientis se submisit.

ſubmiſit. Neque ob ſubmiſſionem ejus, obligatur Victor vitam ei condonare, niſi antè id promiſerit.

Quod ſoleant homines vitam ab inſtante hoſte petere, ideo faciunt, ut declinata morte quæ ab irato hoſte ſtatim expectatur, poſſint poſtea aut pecunia aut ſervitute vitam redimere; non quod Victor redemptionis pretium accipere teneatur. Tunc demum ſervus vitæ ſecurus eſt quando corpus ſuum ſibi creditur. Sin opus faciat aut quomodocunque ſine Pacto ſerviat, non id vi juris, ſed metu mortis facit.

Dominus Servi omnium bonorum quæ habet Servus Dominus eſt, & Domino acquiritur quicquid acquirit Servus. Continetur enim hoc in natura Servitutis.

Jura denique omnia Dominii Paterni tum Deſpotici ſive Herilis eadem ſunt quæ Summæ Poteſtatis in Civitate per Inſtitutionem; & propter rationes eaſdem; quæ rationes in capite præcedente ſatis explicatæ ſunt. Itaque Monarcha qui duarum aut plurium Civitatum ſummam habet Poteſtatem, in una per Inſtitutionem, in altera per acquiſitionem, ſi prætextu Victoriæ, uni quam alteri duriorem ſe præbeat, aut per iniquitatem, aut per Iuris naturalis ignorantiam id facit. Conſtat hinc Familiam magnam, niſi Civitatis alicujus pars ſit, quantum ad Iura attinet, Civitatem eſſe parvam, ſive illa Familia ex Patre & Filiis, ſive ex Domino & Servis, vel ex Patre & Filiis & Servis conſtet; & in ea Familia Monarcham Dominum Patremque eſſe. Familia tamen propriè Civitas non eſt, niſi tantæ ſit Potentiæ vel per numerum ſuum, vel per alias oportunitates, ut ſubjici ſine Bello non poſſit. Ubi enim homines manifeſtè debiliores ſunt quam ut tueri ſe poſſint uniti, unuſquiſque eorum, periculo imminente, ad vitæ ſuæ conſervationem, ſive fuga ſive deditione poteſt pro ſuo arbitrio jure uti; quemadmodum faciunt milites magno exercitu circumventi, ſi ipſi pauci ſint, arma deponere, vitam petere, vel fugere potius ſolent quam ab hoſtibus occidi. Atque hæc de juribus eorum qui Summam habent Poteſtatem ſufficiant ex rei natura deducta.

Videamus jam de eadem re quid docent Scripturæ Sacræ. Ad Moſem populus Iſraeliticus ſic loquitur: *Loquere tu nobiſcum, & audiemus; ſed nobiſcum ne loquatur Deus, ne moriamur.* Debebatur ergo *Moſi* à populo Iſraelitico pleniſſima, & abſoluta obedientia. De Iure Regum Deus ipſe (1 Sam. 8. verſ. 11. &c.) per Samuelem dicit: *Hæc erit ratio ipſa Regis qui regnabit ſuper vos; filios veſtros accipiet, ut ſibi diſponat in curribus ſuis, & in equitibus ſuis, & ut currant ante cur-*

 rum

rum suum; & ad disponendum sibi Chiliarchos, & præfectos quinquagenis; & ad arandum arva sua, & ad metendum messem suam, & ad faciendum instrumenta bellica sua, & instrumenta curruum suorum, Similiter filias vestras accipiet in unguentarias, in coquas, & in pistrices; etiam agros vestros, & vineas vestras, ac oliveta vestra optima accipiet, & dabit servis suis; servosque vestros, & ancillas vestras, ac juvenes præstantissimos, & asinos vestros accipiet, adhibebitque ad opus suum. Greges vestros decimabit; denique vos eritis ei servi. Potentia hæc absoluta est, nempe *Cives omnes Regis servi sunt.* Rursus, audita ratione Regis sui populus assensit tamen dicens, *sed Rex præerit nobis, ut simus nos quoque sicut omnes istæ gentes; & vindicet nos Rex noster, & procedens ante nos gerat Bella nostra.* Confirmata hic sunt iis, ut habent Summam Potestatem, jura omnia tum *Militiæ* tum *Iudiciorum*, quæ adeo absoluta est Potentia, ut homo ad hominem, Potentiam majorem transferre non possit. Præterea Potentiam quam à Deo petivit Salomon, hæc erat: *Des servo tuo animum intelligentem ad judicandum populum tuum discernendo inter bonum & malum.* Quamobrem jus Iudiciorum & jus præscribendi regulas Boni & Mali, id est jus Legum ferendarum pertinent ad illum qui Summam habet Potestatem Civilem. Quæsivit Davidem Saulus ut eum occideret; cum tamen Saulum occidere potuit David, & ut faceret hortati sunt eum servi ejus; vetuit eos David dicens, *absit ut facerem rem hanc Domino meo, uncto Iehovæ, extendendo manum meam contra eum; nam unctus Iehovæ est.* Confirmatur hic Regum impunitas. De Servorum obedientia dicit Sanctus Paulus, *Servi obedite Dominis vestris in omnibus.* De obedientia Filiorum dicit, *Filii obedite Parentibus in omnibus.* Debita ergo à Filiis & Servis Patribus suis & Dominis est obedientia simplex. Porrò (Matth. 23. 2, 3.) dicit Christus, *In Cathedra Mosis sedent Scribæ & Pharisæi; omnia ergo quæ dixerint vobis ut servetis, servate & facite.* Ecce rursus obedientiam simplicem. Etiam Sanctus Paulus Tit. 3. 1. *Ipsis suggere ut sese subjiciant Principibus, ac Potestatibus obtemperent.* Obedientia hæc simplex est. Postremo Servator noster ipse docet tributa imposita à Summa Potestate Civili solvenda esse, ipse solvens, & *date* (inquiens) *Cæsari ea quæ Cæsaris sunt.* Item quod quicquid is qui Summam habet Potestatem exegerit à subdito suo rectè exigitur, quando opus erit, & quod utrum opus sit necne ipse judicabit, ostendi potest ex verbis Christi Discipulis suis mandantis: *Ite in vicum qui vobis est ex adverso, & statim invenietis asinam ligatam & pullum cum ea; solventes eos adducite ad me. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite, Domino his opus est; statim autem mittet eos.* Non interrogabunt utrum necessitas,

necessitas illa sive opus jus eos capiendi Domino tribuat, neque utrum Dominus necessitatis illius Iudex sit, sed in voluntate Dei acquiescent.

His locis addi etiam potest quod dicitur Gen. 3. 5. *Eritis sicut Dii, scientes boni & mali*; & vers. 11. *quis indicavit tibi nudum esse te? An de fructu illius arboris, de quo interdixeram tibi ne comedas ex eo, comederis?* Cognitio id est Iudicatio boni & mali *vetabatur* sub nomine fructus arboris scientiæ boni & mali, in experimentum obedientiæ Adami. Diabolus autem ut ambitionem fæminæ, cui fructus ille pulcher jam visus erat, incenderet dixit, illi fore illos quasi Deos scientes boni & mali. Cum igitur comedissent ambo, arrogarunt quidem officium quod Dei solius erat, nempe Iudicationem boni & mali sibimet ipsis; quanquam facultatem novam discernendi inter bonum & malum nullam acquisierant. Quod dicitur autem, quod cum comedissent, viderunt se nudos esse, nemo locum illum ita interpretatus est, quasi cœci antè fuerint neque suas ipsorum cutes viderint. Sensus autem manifestus est, quòd eo primùm tempore nuditatem suam (in qua Deo visum est illos creare) indecoram esse judicarunt; & pudore suo Dei opus tacitè condemnarunt. Interrogat ergo Adamum Deus, *Comedisti* &c. tanquam si dixisset, Tu qui obedientiam mihi debes, arrogasti tibi Potestatem de actionibus meis Iudicandi? Vnde perspicuè (quanquam Allegoricè) significatur, facta eorum quibus Summa est Potestas, à subditis suis non esse reprehendenda, nec disputanda.

Itaque manifestè (quantum ego intelligo) non modo ex Ratione, sed etiam ex Scriptura Sacra, Summam Potestatem, sive ea in uno homine, ut in Monarchiis, sive in uno Cœtu, ut in Democratiis & Aristocratiis, collocata sit tantam esse apparet quantam facere eam possunt homines. Quanquam autem de Potestate indefinita multa incommoda homines imaginari sibi possunt, incommoda tamen quæ Potestatem limitatam comitantur (nempe bellum uniuscujusque contra vicinum suum) multo sunt majora. Conditio hominum in hac vita sine incommodis nunquam erit. Neque est in Civitate quacunque incommodum magnum, nisi quod plerumque à Civium ipsorum contumacia & à violatione Pactorum illorum in quibus essentia Civitatis consistit ortum sit. Quicunque autem Potestatem Summam nimiam esse putans, diminuere conabitur, subjiciet se Potestati majori quæ Summam limitare posse videbitur.

Maxima contra Potestatem absolutam objectio desumitur ab eo quod fieri solet, & eorum est qui interrogant *ubi* & *quando* Potestas absoluta à subditis agnita fuerit. Sed vicissim ego illos interrogo *ubi*, &c.

& quando libera à Seditione & Bello Civili extitit Civitas, ubi Poteſtas abſoluta non fuerit. In gentibus illis ubi Civitates diu duraverunt, nec niſi Bello externo perierunt, ſubditi de Potentia Summa ſuorum principum nunquam diſputaverunt. Argumentum autem à conſuetudine hominum ſumptum, qui in cauſas, & naturam rerum Civilium nunquam profundè inſpexerunt, invalidum eſt. Etſi enim homines fundamenta domorum ſuarum ſuper arenam collocarent, non tamen inde inferri poteſt, ut ita fieri debeat. Scientia conſtituendi conſervandique Civitates, regulas certas habet & infallibiles non minùs quam Arithmetica & Geometria; neque ab uſu tantùm dependet. Quas regulas excogitandi otium neque habuerunt pauperes, neque qui otium & voluntatem habuere, quæ methodo id faciendum erat intellexerunt.

C A P V T X X I.

De Libertate Civium.

L*ibertas* ſignificat propriè abſentiam impedimentorum motus externorum; & dicitur non minus de rebus irrationalibus & inanimitatis quam rationalibus. Quicquid enim ita ligatur vel concluditur, ut niſi in ſpatio ab externis Corporibus determinato moveri nequeat, id ulterius progrediendi *Libertate* carere dicimus. Itaque animalia dum muris includuntur, vel catenis ad locum certum alligantur, eundi quò alioqui itura eſſent *Libertate* carent. Quando vero impedimentum in ipſa eſt natura rei, non *Libertate*, ſed *Potentia* carere dicitur; ſic Homo qui morbo affixus lecto eſt, eundi *potentia* non *Libertate* privari dicitur.

Iuxta hanc propriam & receptam vocis ſignificationem *Liber* dicitur is, qui ex iis quæ viribus & arte propria facere poteſt, quin faciat quicquid vult non impeditur. Sed voces *Liber* & *Libertas* qui ad alias res præter corpora applicant, abutuntur. Quod enim motui ſubjectum non eſt, non eſt obnoxium impedimento. Quoties ergo dicunt (exempli cauſa) Via *Libera* eſt, non ſignificatur *Libertas* Viæ, ſed Viatoris. Item quando dicimus Donum *liberum* eſt, non rei *datæ* ſed *Datoris Libertatem* intelligimus. Etiam quandoquis *liberè* loqui dicitur, non Sermonis, ſed loquentis *Libertas* eſt. *Liberum* denique *arbitrium*, non Voluntatis Libertas ſed Volentis eſt.

Metus & *Libertas* ſimul conſiſtere in eadem actione poſſunt, ut quando aliquis Metu Naufragii bona ſua in mare projicit; nam libenter

terid facit, potuitque (si noluisset) non facere. *Liberè* ergo fecit. Sic ille qui Metu carceris debitum solvit, *Liberè* solvit, quia *Liberum* illi erat vel solvere, vel non solvere. Similiter Actiones Civium omnes quas Metu Legum faciunt, si non facere potuerunt, Liberæ erant.

Etiam *Libertas* & *Necessitas* consistere simul possunt. Nam aqua per fluminis alveum, tum Liberè tum Necessitate naturæ versus declivia movetur. Item actiones omnes voluntariæ quæ sua natura *Liberæ* sunt, quia tamen causas habent, & causæ illæ alias causas, & sic perpetuò usque ad causarum omnium Causam primam, nempe divinam voluntatem, necessariæ sunt; adeò ut illis qui causarum omnium connexionem viderent actionum omnium, etiam voluntariarum manifestè essent. Deus ergo qui videt & disponit omnia, necessitatem videt omnium actionum à sua ipsius voluntate proficiscentem. Homines enim quanquam multa faciant contra Leges divinas, id est multa quorum Deus non est Author, nullam tamen Passionem, Voluntatem aut Appetitum habent cujus causa prima & plena non sit à voluntate Dei. Nisi enim Voluntas Dei Necessitatem Voluntati humanæ imponeret, & per consequens actionibus omnibus ab ea dependentibus; Libertas voluntatis humanæ omnipotentiam, & omniscientiam & libertatem Dei tolleret. Atque hæc (quatenus ad institutum præsens) de naturali & propriè dicta *Libertate* disputata sufficiant.

Quemadmodum autem homines Pacis & Conservationis suæ causâ Hominem fecerunt *Artificialem* (quem vocant Civitatem) ita etiam Vincula excogitarunt Artificialia (quæ vocantur Leges Civiles) quæ Vincula ipsi mutuis inter se Pactis ab una parte ad illius cui Summam dederunt Potestatem Labra, ab altera parte ad suas ipsorum Aures alligarunt. Vincula autem hæc etsi natura sua fragilia, satis tamen tenacia sunt, non à difficultate sed à periculo quo frangantur.

Vincula hæc *Artificialia* ea sunt, quæ opponi intelligo Libertati Civium. Cum enim actionibus Leges præscribere omnibus, impossibile sit; *Libertatem* habere Civis dicitur ad illas actiones de quibus in Legibus nihil definitur, & ad eas solas. In his ergo unicuique id quod sibi maximè videbitur expedire, facere Liberum est. Sin de Libertate corporis à carcere & catenis Libertas Civilis intelligeretur absurdissimè conquererentur Libertatemque flagitarent hodie rebelles nostri qui ea manifestissimè fruentes rebellaverunt. Libertas igitur Civium in iis tantum rebus consistit, quas in Legibus ferendis Legislator prætermisit.

Libertas tamen hæc Civilis, quin is qui Summam habet Potestatem, vitæ & necis Civium arbiter sit, impedimento non est. Ostensum

sum enim est, Civibus ab eo qui Summam habet Potestatem (id est à Civitate) Injuriam fieri non posse, etsi per Iniquitatem Injurius esse in Deum possit. Contingere ergo potest, & contingit sæpe in Civitatibus Iussu Summam habentis Potestatem, Innocentem etiam sine Injuria interfici; ut quando filiam suam occidi jussit *Ieptha*. Etiam in occisione *Vriæ*, etsi Rex David iniquè fecit, & contra Deum graviter peccavit, contra Vriam tamen non peccavit, qui facti illius Authorem se fecerat. *Tibi soli peccavi* sunt verba ipsius ad Deum Davidis. Deo enim solo obligari potuit Rex. Etiam Populus Atheniensis cum Civem per Ostracismum in exilium mitteret, non illum criminis accusabat, sed quemcunque exulare voluit, numerus concivium maximus, is exulabat; non quia violator legum erat, sed quia (propter nimiam potentiam) violare Leges impunè posse videbatur. Itaque Aristidem, cui cognomen Iusti ipsi ante dederant, Ciuitate expulerunt. Expulerunt item Hyperbolum imi ordinis hominem scurram, quem nemo metuebat; quia voluerunt; jocularitet forte, non autem injustè, cum id jure fecerint Civitatis.

Libertas illa, de qua in Græcorum Romanorumque veterum Libris Historicis & Politicis; hodieque in Sermone & Scriptis eorum, qui Græcam & Romanam Politicam suam faciunt, tam magnifica fit mentio, non Civium singularium, sed Civitatis Libertas est, eademque quæ hominum singularium fuisset, nisi constitutæ Civitates & Leges fuissent. Sicut enim inter homines, sine Lege, sine Imperio, Bellum unicuique contra vicinum est, nulla autem hæreditas filiis transmittenda, nulla Proprietas bonorum, nulla securitas, sed Libertas unicuique plena & absoluta; ita inter Civitates, quarum una alteri non subiicitur, unicuique Civitati Libertas faciendi quicquid sibi commodum videbitur absoluta est. Sed tamen ita viuunt perpetuò ac si Bellum esset, parati ad pugnam, tormentis Bellicis contra vicinos undequaque collocatis. Itaque neque Atheniensis, neque Romanus quisquam *Liber* (à *Legibus*) erat, sed Civitates eorum. In portis murisque Vrbis *Luccæ* etsi inscribatur magnis characteribus LIBERTAS, Lucensis tamen nemo majore Libertate fruitur quam Constantinopolitanus, vtrobique enim Legibus Civilibus vinciuntur.

Dulci autem nomine Libertatis, facile decipiuntur homines, qui distinguere nescientes, id quod Civitatis solius Ius est, pro sua cujusque hæreditate privata sibi arrogant. Qui error quoties Authoritate eorum, qui propter ea, quæ scripserunt Politica, celebres sunt confirmatur, mirandum non est si Seditionem & Status mutationem pariat. In partibus orbis terrarum occiduis opiniones nostras de Institutione

tutione & Iuribus Civitatum accepimus ab *Aristotele*, *Cicerone*, aliisque Græcis & Romanis, qui cum degerent in Civitatibus Democraticis & Aristocraticis jura illa mox à Principiis naturæ deduxerunt, sed usum & consuetudinem Civitatum suarum, in Libros suos Politicos transcripserunt, non aliter, quam Regulas loquendi ex usu temporis sui describere solent Grammatici. Quoniam ergo Athenienses ne Statum mutare cuperent, liberos solos esse eos, qui in Civitate viverent populari, servosque esse, qui sub Monarcha essent, docebantur; ideo Aristoteles in Politicis (Lib. 6, cap. 2) Libertatem supponi in Democratia scripsit, neminemque in alia Civitatis forma esse liberum. Sicut autem Aristoteles; ita quoque Cicero, aliique Scriptores, Politicam doctrinam suam super Romanorum consuetudinem fundaverunt; qui Romani Monarchiam odisse didicerant, ab illis primis, qui cum Summum Imperantem, nempe Regem suum, deposuissent, Summam *Romæ* Potestatem inter se diviserant. Lectione autem Librorum horum à Græcis & Latinis Scriptorum, factum est, ut homines nostri ab Infantia opinionibus illis innutriti, sub *Libertatis* falsa specie habitum tandem contraxerint tumultibus favendi, actiones eorum, qui Summam habent Potestatem reprehendendi, & rursus reprehendendi reprehensores illos; idque cum tanti sanguinis effusione, ut verè possim (puto) affirmare nunquam quicquam tam carè emptum esse, quam Græcorum Latinorumque linguas emerunt partes hæ mundi Occidentales.

Ut veniamus jam ad ea in quibus Libertas Civium vera consistit, id est, ut dicamus, quænam illæ actiones sunt, quæ jussæ ab eo qui Summam habet Potestatem, possunt tamen sine Injustitia prætermitti; considerandum est, quænam jura illa *sint*, quæ in Civitate instituenda deponimus, sive (quod idem est) quas Libertates nobismetipsis *denegemus* tunc, quando omnium actionum simpliciter Hominis vel Cœtus quem Summum facimus, Authores nos facimus singuli. In ipsa submissione consistit tum *Obligatio* tum *Libertas*. Itaque ex eadem submissione, Obligationis & Libertatis argumenta sumi debent. Nulla enim tenetur Obligatione quisquam, quæ à sui ipsius actione non procedat; cum per naturam homines Libertatem æqualem omnes habent. Quoniam autem argumenta illa vel ab ipsis verbis, nempe *Actionum omnium ejus hominis cui Summam tribuimus Potestatem Authorem me facio*, vel ab intentione ejus, qui Potestati Summæ se submittit, (quæ intentio intelligitur à Fine propter quem se submittit) sumenda sunt; Obligatio & Libertas Civium Singulorum ab illis Verbis vel ab illâ Intentione demonstrandæ sunt. Finis autem

tem Institutionis Civilis est Pax Civium inter se, & defensio contra hostem Publicum.

Primò ergo, quia Institutio Civitatis fit per Pacta uniuscujusque cum unoquoque, manifestum est, Libertatem Civi manere circa res illas omnes, quarum jus per Pactum transferri vel abjici non potest. Sed ostensum est Cap. 14. Pacta de seipso contra vim non defendendi invalidum esse. Ergo

Si Summam habens Potestatem, Civem (quanquam jure morti condemnatum) seipsum interficere, mutilare vel vulnerare; aut vi personam ejus invadenti non resistere; aut ab alimentis, medicinâ, aëre vel alia re sine qua vivere non potest se abstinere jusserit; habet Civis ille recusandi Libertatem.

Si quis Civis interrogetur à Summam habente Potestatem, vel per Authoritatem ejus de crimine quod ipse Civis commisit, fateri Crimen (nisi facti veniâ datâ) non obligatur; quia nemo (ut ostensum est suprà) obligari Pacto potest, seipsum accusare. Præterea submissio Civis continetur his verbis, *Author sum omnium Actionum ejus cui Summam tribuimus Potestatem.* Sed in his verbis Libertatis naturalis restrictio nulla est. Etsi enim ut me occidat concedam, non obligor ut Iussu ejus occidam meipsum. Aliud enim est dicere occide me, vel concivem meum, si vis; aliud autem dicere occidam me aut concivem meum. Sequitur ergo neminem aut ad occidendum seipsum, aut concivem ex ipsis verbis obligari. Itaque obligatio quam quis habere interdum possit, jussu Summæ Potestatis faciendi actionem aliquam periculosam aut indignam, non à verbis dependet expressis quibus se submisit, sed ab intentione; quæ intelligitur ex fine Institutione Civilis. Quando ergo negatio obedientiæ Finem Institutionis Civitatis frustaneam facit, Libertas recusandi nulla est; alioqui Libertate sua naturali uti potest.

Itaque si quis jubeatur contra hostem Publicum pugnare (quanquam si recuset, Potestati Summæ puniendi eum non desit Ius) potest tamen aliquando sine Injustitia recusare, ut quando alium militem non minus idoneum substituit. Tunc enim Civitatem non deserit. Præterea à Summo Iure detrahendum est aliquid propter quorundam hominum timiditatem naturalem, non solum fœminarum (à quibus officia tanti periculi nunquam expectantur), sed etiam virorum quibus animus fœmininus est. Quando prælium committitur, fuga tandem fit ab una vel altera parte; si tamen non à perfidia, sed à metu fuga oritur, non *injustè* fugere dicuntur, sed turpiter, vel inhonestè. Propter eandem rationem, si quis prælium

conetur

conetur evitare Injuſtitia non eſt, ſed Ignavia. Veruntamen qui militem ſe conſcribi jubet timiditatis naturalis excuſationem perdit, obligaturque non modo prælium inire, ſed etiam invito ductore ſuo non fugere. Quando autem defenſio Civitatis Civium ſimul omnium uno & eodem tempore auxilium poſtulat., unuſquiſque qui vel arma geſtare poteſt, vel ad victoriam aliquid quantulumcunque contribuere, ad Militiam obligatur; quia aliqui Inſtitutio Civitatis quam conſervare Cives nolunt, vel non audent, vana eſſet.

Contra arma Civitatis, defendendi alterius causâ, ſive nocentis ſive innocentis arma ſumere, Liberum nemini eſt; quia Libertas talis Summam habenti Poteſtatem media ad defenſionem Civium aufert, ipſamque Civitatis eſſentiam deſtruit. Quid autem ſi multi ſimul, contra Civitatis Poteſtatem Summam crimen aliquod commiſerint capitale, propter quod, niſi ſe defendant, expectant mortem, quæret aliquis utrum Libertatem illi conjunctis viribus ſe mutuò defendendi habeant. Habent certè. Nam vitas ſuas defendunt tantùm; id quod & Innocenti & Nocenti æquè licet. Injuſtitia quidem erat officii violatio prima; ſed quod arma poſtea ad ſe defendendos ſumpſerint, crimen novum non eſt. Excuſatio autem ſui defenſionis oblatâ veniâ tollitur; facitque ut ſi aſſiſtere cæteris perſeverent Injuſti ſint.

Reliqua Civium Libertas dependet à Legum Silentio. Ubi enim non definit Lex, unicuique faciendi vel non faciendi Libertas eſt; eaque pro arbitrio Summæ Poteſtatis aliquando major, aliquando minor eſt. Si inter Civem & eum qui Summam habet Poteſtatem controverſia ſit de Iure agros vel bona poſſidendi, vel de debita pecunia, vel opera, vel de pœna corporea, vel pecuniaria quæ in Lege aliqua præcedente fundata ſit, Libertas Civi Lege agendi eſt contra eum qui Summam habet Poteſtatem eâdem quam haberet contra Concivem; controverſiæ autem illius Iudex erit is qui Summam habet Poteſtatem. Quoniam enim qui Summam habet Poteſtatem virtute petit Legis præcedentis, non virtute Poteſtatis Summæ non amplius petere velle intelligitur quam quod Lege illa debitum eſſe apparebit. Nihil ergo facit Civis à quo petitur contra voluntatem ejus qui habet Summam Poteſtatem. Sed ſi qui habet Summam Poteſtatem virtute Poteſtatis peteret, agere contra illum Lege Civis non poteſt. Quicquid enim virtute Poteſtatis Summæ petit, Authoritate petit ipſius Civis, & proindè qui agit contra Summam Poteſtatem, contra ſeipſum agit.

Si Monarcha vel Summam habens Poteſtatem Cœtus, uni vel pluribus

ribus Civibus Privilegium, id est Ius sive Libertatem privatam concedat, qua concessa salutem populi procurare non potest, Concessio illa invalida est, nisi simul apertis verbis Summæ Potestati renunciet, vel in alterum eam transferat. Eo enim quod potuit (si voluisset) Summæ Potestati verbis perspicuis renunciasse, vel eam in alium transtulisse, nec fecit, intelligendum est neque renuntiare neque transferre voluisse; & proinde concessionem illam ab ignorantia profectam esse repugnantiæ inter concessum privilegium, & Potestatem Summam. Retinetur ergo Potestas Summa, & per consequens Iura omnia retinentur quæ ad exercitium ejus sunt necessaria; qualia sunt Potestas Belli & Pacis, Iudiciorum, Magistratuum & Ministrorum constitutio, & cætera quæ Cap. 18. enumerantur.

Obligatio quam Cives habent erga eum qui Summam habet Potestatem, tam diu nec diutius permanere intelligitur, quam manet Potentia Cives protegendi. Ius enim hominum seipsos protegendi naturale, quando à nemine alio protegi possunt, nullo Pacto extingui potest. Is enim, qui Summam habet Potestatem, Civitatis Anima est; quæ simul atque à corpore separata est, membra motum ab illa amplius non accipiunt. Obedientiæ finis est Protectio; quam ubicunque quis viderit, sive in se, sive in alio, ad illam, obedientiam ejus & conatum ad illum conservandum applicat natura. Quanquam autem Potestas Summa ex intentione Instituentium immortalis sit sua tamen natura, non solum morti violentæ à Bello externo subjecta est sed etiam propter Ignorantiam & Passiones hominum, habet in se, ab ipsa Institutione, semina multa mortalitatis à discordiis Civium ipsorum.

Si Civis Bello captus sit; vel Personæ aut vitæ ejus necessaria intra præsidia hostium sint; hostes autem vitam & corporis Libertatem illi permittant, ea conditione, ut Victori Subditus sit, Civis ille conditionem accipiendi Libertatem habet; & cum acceptaverit, Victoris subditus est; nam alia ratione conservare, se non potuit. Si quis autem ab hoste in carcere aut vinculis detineatur, nec credatur sibi corpus suum, Pacto vinctus non intelligitur, ideoque aufugere vel servare se quocunque modo jure potest.

Si Monarcha Summæ Potestati pro se & hæredibus suis renuntiet, redeunt Cives ad Libertatem Naturæ absolutam. Quanquam enim, quis illi filius sit vel cognatione proximus indicet natura; quis tamen illi hæres sit dependet (ut ostensum est capite præcedente) à sua ipsius voluntate. Itaque si Hæredem habere nolit, Summa Potestas, & Subjectio perit. Idem contingit si moriatur sine cognatis cognitis, &

si ie

sine Hæredis declaratione. Tunc enim nulla cuiquam debetur obedientia, cum cui præstanda sit ignoretur.

Si Potestatem habens Summam Subditum in exilium mittat; manente exilio Subditus ei non est. Sed qui in Civitatem alienam mittitur de negotio aliquo, vel is cui peregrinari permittitur, Civis & Subditus manet. Sed hoc per contractum inter Civitates, vel jure Gentium fit; non vi Pacti alicujus. Quicunque enim intra fines alienæ Civitatis intrauerit, illius Civitatis Legibus Subjectus est, nisi Ius habeat ab amicitia inter se ambarum Civitatum.

Si Monarcha Bello superatus Subditum se victori faciat, priore obligatione Cives liberantur debentque Victori obedientiam. Verùm si captus detineatur, Potestatem quam habebat in Civitate sua Summam, perdidisse non intelligitur. Quare subditi ejus obligantur obedientiam Magistratibus ab eo ante constitutis & nomine ejus quanquam in captivitate existentis, solitam præstare. Manente enim Iure ejus, quæstio de sola Administratione est, id est de Magistratibus & Ministris; quos quia ipse constituere suo Arbitrio non potest, illos quos ipse antè contistuerat, probare intelligitur.

CAPVT XXII.

De Systematibus Civium.

DE Generatione, Forma & Potestate Civitatis dictum est. Dicendum nunc est de partibus ejus. Per *Systema* intelligo *numerum quemcunque hominum in rem ipsorum communem congredientium.* Quorum alia *Regularia*, alia *Irregularia* sunt, *Regularia* quidem ea sunt, in quibus Homo vel Cœtus unus Personam gerit omnium. Cœtera autem omnia sunt *Irregularia*.

Regularium alia *Absoluta* sunt sive *Independentia*, id est nemini subdita præterquam suæ propriæ Personæ Repræsentativæ; quales sunt Civitates, & quidem solæ. De quibus dictum jam est in quinque proximè superioribus Capitibus. Alia sunt *Subordinata*, nempe Summæ Potestati Civitatis, cui tum singuli tum etiam qui ipsorum Personam gerit, subiiciuntur.

De *Systematibus Subordinatis* alia *Politica* sunt, alia *Privata*. *Politica* (quæ vocari etiam solent *Corpora Politica*) ea sunt, quæ ab Authoritate Summæ Potestatis Civilis constituta sunt. *Privata* ea sunt, quæ constituuntur ab ipsis Civibus, vel Authoritate aliqua extranea; quæ Authoritas quia à Potestate extranea derivatur, *Publica* non est.

Syste-

Systematum Privatorum alia *Licita* sunt, alia *Illicita*. *Licita* ea sunt quæ probantur à Civitate; cætera *Illicita*.

Systemata Irregularia sunt quæ cum Personam non habeant consistunt in concursu tantùm Populi; quæ si Lege Civili non sint vetita & sine mala intentione fiant (qualis est confluxus populi ad Forum, vel Pompam, vel alium finem innoxium) Licita sunt. Quando autem consilio malo confluunt, vel (si multitudo magna sit) incognito, *Illicita* sunt.

In *Systematibus Subordinatis* Potestas personæ eorum semper terminatur à Potestate Civili Summa; alioqui Systema Subordinatum non esset, sed Civitas, cujus Persona Civium cunctorum Persona est; & proinde pars Civium nulla repræsentari ab alio potest, nisi quatenus Personæ Civitatis visum erit. Permittere enim ut *Systema* Civium Subordinatum partem populi in rebus omnibus repræsentaret, deferere esset Civitatis (quatenus ad partem Civium) regimen & Dominium dividere contra pacem & salutem populi; id quod is qui Summam habet Potestatem, nulla concessione facere intelligitur, qua non perspicuis verbis subjectione sua Cives exonerat; Verborum enim consequentiæ, voluntatis signa non sunt, ubi consequentiæ aliæ signa sunt in contrarium; sed erroris potius & falsæ ratiocinationis, quibus humana natura subjicitur, signa sunt.

Potestatis quam habet Systema Subordinatum limites cognoscuntur duabus rebus, nempe Literis ab eo qui Summam habet Potestatem & Lege Civitatis.

Quanquam enim in Civitatis Institutione vel Acquisitione Literis scriptis opus non sit, quia Potestas ibi Summa (ut diximus) limites nullos habet præter Naturæ Legem non scriptam; in Systematibus tamen Subordinatis, tot limitationes circa agenda, tempora, & loca necessariæ sunt, ut neque sine literis scriptis memoria retineri neque nisi Literæ illæ Patentes sint, & Summæ Authoritatis signis signatæ, cognosci possint.

Et quoniam Limitationes non semper facile, aut fortasse omnino describi Literis possunt; determinatio quid Systemati Licitum vel Illicitum factu erit, ad Leges Civiles (ubi Literæ ipsæ silent) necessariò pertinet.

Vbi in Systemate Subordinato Persona est unus homo quicquid ille facit in Persona Systematis, absque Literarum suarum & Legum Civilium Authoritate, suum ipsius, non Systematis, nequ e alicujus ejus membri præterquam sui ipsius, Factum est; propterea quod ultra limites Literis & Legibus præscriptos neminis præterquam suam ipsius

ipsius Personam habet. Quicquid autem juxta Leges & Literas facit Factum est uniuscujusque hominis eorum qui Systema constituunt; quod enim à Summa Potestate fit, ipsum facientem Authorem habet; quia Factum quod à Literis & Legibus Summæ Potestatis non recedit, ipsius Summæ Potestatis Factum est; & proinde singula Systematis membra Authores habet.

At si Persona Systematis Cœtus sit, quicquid ille Cœtus præter Legum & Literarum suarum Authoritatem fecerit vel decreverit Factum est totius Systematis, & præterea uniuscujusque eorum quorum suffragiis decretum fuerit; sed neque hominis contra cujus suffragium Factum aut decretum erat, neque hominis absentis Factum est. Cœtus enim ipsius ideo Factum est, quia majoris partis est; & siquidem crimen sit, puniendus Cœtus est, quatenus pœnæ capax est. Exempli causâ, per dissolutionem Systematis (quæ quidem ejusmodi Corporibus Fictitiis capitalis est) vel (si modo ærarium commune habeat Cœtus) per mulctam pecuniariam. Nam hujusmodi Systemata à pœnis corporeis ipsa exemit Natura. Qui autem crimini à Systemate decreto suffragium suum non dederunt, innocentes sunt; & quia Cœtus per Litteras suas neminem in Illicitis repræsentare potest, innocentes illi in suffragiis nocentium non comprehenduntur.

Si Persona Systematis sit in homine uno, & is pecuniam mutuam sumpserit ab extraneo, id est ab eo, qui membrum Systematis ejus non est; debitor est is qui habet Personam Systematis neque ad solutionem tenetur alius quicunque. Alioqui Literarum suarum Authoritate facere posset, ut quicquid ipse mutuum sumeret, alii solverent. Systematis ergo Subordinati membrum ad solutionem pecuniæ quam Persona Systematis (quoties homo est) mutuam sumpserit teneri non potest. Qui pecuniam mutuam dat cum Systemati extraneus sit pro debitoribus habet eos solos, qui solvere promiserant, Personam enim, mutuum accipiente, nullam præter ipsius hominis naturam cognoscit Solus ergo debitor is est, & solvere debet, vel ex communi thesauro, vel ex pecunia propria. Idem dicendum est de Mulcta si contingat Personam Systematis Subordinati, quam gerit homo unus, à persona Civitatis pecuniâ mulctari.

Quando autem persona Systematis in Cœtu est, debéturque pecunia extraneo, tenentur ad solutionem illi omnes, & soli, quorum suffragiis pecunia mutuò sumpta est. Unusquisque enim eorum eo ipso quod mutuum sumi suffragiis suis voluerunt, ad solutionem obligantur etiam totius debiti, quod cum quilibet unus solverit omnes liberantur.

Quod ſi pecunia uni alicui ex ipſo Cœtu debeatur, ad ſolutionem tenetur ſolus Cœtus ipſe, id eſt ipſum Syſtema. Is enim cui debetur, ſi pecuniam illam mutuam dari præſens ſuffragio ſuo voluit, etiam ſolvi voluit; ſin Suffragio ſuo mutuam dari noluit, vel ſi abſens fuerit, quia tamen mutuam dando, mutuam dari voluit ſolvi, voluit idem ergo mutuam ſumit & dat; & proinde debitum ſuum à nemine poſcere præterquam à Syſtemate ipſo Iure poteſt. Itaque ſi Syſtema (ex theſauro communi) ſolvendo non eſt, remedium habet nullum, neque poteſt niſi de ſeipſo conqueri, qui ſponte ſua imprudenter pecuniam ſuam mutuam dedit.

Manifeſtum hinc eſt, in Syſtematibus Subordinatis, ſubditiſque Poteſtati Civitatis, interdum privato homini Syſtematis membro contra decretum Cœtus proteſtari aliquando diſſentire & diſſentionis ſuæ conſervari memoriam poſtulare non modo Licitum eſſe, ſed etiam expedire, ne alioqui debita ab aliis contracta ipſe ſolvere obligetur. Sed in Cœtu Summam habente Civitatis Potentiam, Proteſtationes hujuſmodi Licitæ non ſunt, propterea quod Proteſtatis Summæ totidem ſunt negationes; etiam quia quicquid fit à Summa Poteſtate, Authoribus fit Civibus omnibus & Singulis.

Syſtematum Subordinatorum infinita ferè eſt varietas. Diſtinguuntur enim non ſolum ab Agendis, propter quæ conſtituuntur & multorum generum ſunt, ſed etiam à temporibus, locis & numeris, quæ omnia definiri debent. Conſtituuntur enim aliquando ad regendam Provinciam cum Poteſtate Literis Civitatis terminata. Sed Provinciarum quæ à Cœtibus in ipſa Provincia reſidentibus gubernantur, pauca ſunt exempla. Romani Provincias ſuas Præſidibus, Prætoribus, vel Procuratoribus adminiſtraverunt, non Cœtibus ſicut adminiſtrabatur ipſa *Roma*. Similiter emiſſæ ad *Virginiam* & *Bermudam* Coloniæ, quanquam Summa Poteſtas in illas commiſſa eſſet Cœtui Londinenſium, Cœtus tamen ille Colonias illas per Præfectos adminiſtravit. Quanquam enim unuſquiſque regiminis partem exercere cupiat, ubi adeſſe ipſe poteſt; ubi tamen adeſſe non poteſt, rem communem Monarchicè quam vel Ariſtocraticè, vel Democraticè adminiſtrari mavult naturaliter. Quod manifeſtum etiam eſt in privatis hominibus, qui multas habent poſſeſſiones; qui labore adminiſtrandi negotia propria levari cupientes Amicum vel Famulum unum potius eligunt, cui poſſeſſionum ſuarum curam committant, quam Amicorum vel Famulorum plurium Syſtemati. Poteſt tamen Provinciæ vel Coloniæ cura etiam Cœtui committi. Quando autem id fit, quodcunque ab eo Cœtu debitum contractum fuerit; &

& quodcunque decretum ab eo Cœtu Illicitum fuerit, factum est illorum tantùm qui per Suffragia sua assenserunt, non autem ejus qui dissensit vel abfuit, propter rationes supra adductas. Cœtus extra fines Coloniæ quam administrat, Potestatem in personas vel bona Coloniæ non habet, qua bona eorum in loco quocunque extra ipsam Coloniam propter debitam pecuniam exigere jure potest; quia extra Coloniam ipsam Iurisdictionem nullam habet. Idem Cœtus quanquam mulctandi membra singularia jus habeat, si Leges suas fregerint; mulctam tamen illam exequi extra Coloniam ipsam jure non possunt. Quod autem hic dictum est de administratione Provinciæ vel Coloniæ, dicendum quoque est de regimine Oppidi, vel Vniversitatis, vel Collegii, vel Ecclesiæ.

In omnibus Systematibus Subordinatis, si quis ex Systemate causam habeat contra Systema ipsum, cognitio causæ pertinet ad Iudicem Civilem qui à Summa Potestate Civitatis ordinatur, non ad ipsum Systema quod membro suo concivis est. In Cœtu Summam habente Potestatem Civitatis, aliter res se habet; ibi enim is, qui Summam habet Potestatem, etiam in sua ipsius causa Iudex erit, aut Iudex erit omnino nullus.

Systematis Subordinati ad Regulanda negotia Mercatorum constituti Persona commodissima Cœtus est, Cœtus (inquam) eorum omnium quorum negotia regulanda sunt; in quem convenire, Suffragia habere unusquisque eorum, qui pecunias suas conferunt, si velit, possit. Mercator, qui navem emere, & mercibus onerare potest, rarus est. Opus ergo habent, ut in unum Systema plures conjungantur. Finis autem Systematis Mercatorii is est, ut possint & facilius & utilius negotiari, juxta regulas à se quidem excogitatas, sed à Summa Potestate Literis confirmatas. Quibus Literis si concessum sit, ut possint ea quæ à Dominio Civitatis exportari expedit, solis emere, & quæ in Civitatis Dominium importari solis vendere juxta Systematis sui regulas; duplum habebunt Monopolium. Quorum utrumque ipsis Mercatoribus lucrosum est, sed Civibus cæteris ex parte noxium. Quoniam enim soli bona Civium domi emunt, viliùs emunt; id quod sibimetipsis lucro, reliquis autem Civibus damno est. Similiter quia in Dominiis externis soli vendunt, cariùs vendunt; id quod sibimet ipsis rursus lucro, exteris damno est. Tertiò quia Merces externas soli emunt, viliùs emunt, id quod sibi quidem utile, externis autem noxium est. Quartò quia Merces externas soli vendunt domi, cariùs vendunt; id quod sibi adhuc lucrosum, sed concivibus suis damnosum est. Bono ergo Civitatis esset, si Literis con-

concessum esset, ut soli foris Civitatis suæ Merces venderent, & Merces externas soli emerent; sed ut domi arbitrio suo, quo velint pretio importata venderent, civibus malum esset. Expedit autem singulis hujusmodi Systematis membris, ut qui pecunias suas contulerunt, & expectant lucrum singuli pecuniæ suæ collatæ proportionale, consultationibus Systematis adesse, librosque Rationum suarum inspicere, id est ut persona Systematis sit in ipso Cœtu seu Curia, ad formam Democratiæ.

Si Systema Mercatorum homini, qui Systematis membrum non sit, sed extraneus, pecuniam debeat, unumquodque membrorum seorsim obligatur ad solutionem totius debiti. Is enim, qui Systematis membrum non est Personæ artificialis notitiam nullam habet, sed Personas naturales eorum omnes obligari sibi supponit. Verum si Creditor sit Systematis membrum, Debitor quoque idem est, neque debitum suum nisi à Systemate ipso, id est à communi pecunia, si quam habet, postulare Iure potest. Si Civitas à Systemate virtute Potestatis Summæ pecuniam exigat, solvenda à membris est, collatis à singulis ad Mercaturam pecuniis proportionaliter. Nam communem pecuniam nullam habet Systema Mercatorium, nisi quæ à singulis ad Mercaturam collata est.

Eidem Systemati si imponatur ob crimen aliquod mulcta pecuniaria, illi soli ad solutionem tenentur, quorum Suffragiis fieri crimen decretum erat, vel quorum auxilio commissum erat. In cæteris enim crimen non erat, nisi crimen sit, quod membra essent Systematis peccantis. Id autem crimen non est, quia Systema ipsum Civitatis authoritate constitutum est.

Si unus ex membris pecuniam Systemati debeat nec solvat, Systema contra illum Lege Civili agere debet. Neque enim Bona ejus capi, nec persona ejus in carcerem conjici ipsius Systematis, sed Civitatis solius Authoritate potest. Concives enim sunt Systema & membrum ejus.

Systemata Subordinata etiam pro tempore præfinito constitui possunt. Exempli caussa, si Monarchæ, Dominii sui partibus singulis, ut Provinciis & Oppidis mandare visum fuerit, per Deputatos suos convenire, ut illum de conditione Dominii sui certiorem faciant, & ei circa Legum novarum constitutionem consilium suum impertiant, vel propter aliam causam quamcumque colloquanturque cum illis tanquam cum una Persona Cives omnes repræsentatura; Deputati illi simul ac loco & tempore à Summa Potestate constituto convenerint, ibi & tunc Systema sunt Regulare, & Personam gerit. Systema totius Domi-

Dominii Civium, quantum attinet ad ea quæ à Monarcha Summam habente Poteſtatem tractanda proponentur; ad alia autem non item. Etiam quando nihil amplius tractandum eſſe à Monarcha declarabitur, Syſtema illud diſſolvitur. Si enim Civium omnium, & quoad negotia omnia, Perſonam gereret, Poteſtas Syſtematis Summa eſſet, eſſentque in eodem populo Summæ Poteſtates duæ; id quod cum Pace & Salute Populi fieri non poteſt. Quæ autem tractanda ſunt in Syſtemate tali præfinita ſunt in ipſis Literis quibus convocantur. Populus enim Deputatos ſuos eligere ad alium finem non poſſunt quam qui in ipſis Monarchæ Literis continetur.

Syſtema Privatum Regulare, idemque licitum, illud eſt, quod ſine Literis aut mandato Summæ Poteſtatis, præterquam Legibus omnium Civium communibus, conſtituitur. Quod cum una Perſona factum ſit, Regulare eſt. Qualis eſt Familia, in qua Pater Familias (quatenus Leges Civiles non prohibent) Perſonam gerit totius Familiæ; & illi Filii ſervique obedire in omnibus rebus, quæ non ſunt contra Leges Civiles, obligantur. Nam ante inſtitutionem Civitatum, Patris erat in Filios & Servos Poteſtas Summa, neque Poteſtatis ejus partem ullam amiſerunt Patres, niſi quam ſuſtulerunt ipſorum conſenſu Leges Civiles.

Syſtemata Regularia quidem, ſed Illicita, ea ſunt, quæ fiunt ab hominibus in unam perſonam coeuntibus, ſine omni Authoritate Publica. Qualia ſunt, Syſtemata Mendicorum & Furum, eo fine ut mendicent furenturque commodiùs. Etiam Privata & Illicita ſunt Syſtemata ea ſive Fraternitates authoritate externâ conſtitutæ ad propagationem Doctrinarum, vel ad Factionem, contra Civitatis Poteſtatem Summam.

Syſtemata Irregularia, quæ ſua natura Fœdera tantum ſunt, & interdum concurſus tantùm Populi, ſine certo Conſilio, & ſine obligatione mutua, procedentia à ſola voluntatum morumque ſimilitudine Licita aut Illicita ſunt, prout Singulorum conſilia Licita ſunt vel Illicita. Conſilium autem cujuſque quale ſit ab occaſione intelligendum eſt.

Fœdera Civium (quoniam propter mutuam defenſionem fieri Fœdera ſolent) in Civitate (quæ Civium omnium Fœdus commune eſt) neceſſaria non ſunt, ſed ſuſpecta ſunt Conſilii contra Civitatem initi; & propterea ſunt Illicita, vocanturque vulgò Conjurationes & Factiones, quoties autem Civium vires ſuas conjungentium incognitum eſt, ut Civitati periculoſum, injuſtum & injuſtè celatum eſt.

Si Poteſtas Summa in Cœtu magno ſit, parſque illius, cæteris inſciis,

sciis, consilium seorsim capiant quomodo cœtum totum ad arbitrium suum gubernent, Factio est & conventus Illicitus, hominum per fraudem ad seditionem, ambitionis propriè causa, decipere cupientium.

In Civitatibus omnibus, si quis Civis plures habeat famulos & servos, quam conditio ejus & res agendæ postulant, Factio est illicita. Cum enim protectionem habeat Civitatis, defensionis causâ, vi privatâ non indiget.

Concursus Populi Systema est, sed Irregulare, quia sine Personæ unitate. Licitum autem vel Illicitum est, prout causa concurrendi Licita vel concurrentium numerus Civitati periculosus est. Si causa justa & cognita sit, concursus Licitus est; qualis est concursus hominum ad Pompas, & ad Theatrum numero non insolito. Nam si numerus solito insigniter major sit is qui causam legitimam, quare multitudini tantæ interfuit reddere non potest, Consilii seditiosi conscius judicabitur. Ut cum mille homines Magistratui vel Iudici supplicationem offerant, Lex fortasse civilis nulla prohibet, concursus tamen ille tumultus est seditiosus, quia per unum vel duos homines idem fieri potuit. Multitudo autem quæ concursum illicitum reddit, non numero certo definitur, sed tanta videri debet, quantam, si opus est, publici Ministri consueti superare sine periculo non possunt. Similiter si numerus hominum insolitus ad Tribunal concurrunt, alicujus hominis accusandi causa; concursus ille Illicitus est, quia paucis vel unico homine accusare illum potuerunt. Talis in *Ephe-so* erat concursus contra Discipulos, infidelium clamantium, *Magna est Diana Ephesiorum.* Ubi causa (consideratis Civitatis illius legibus) justa erat; concursus tamen illegitimus fuit & à Magistratu reprehensus. *Quod si Demetrius & qui cum eo sunt artifices; negotium habent cum aliquo, agitur forum, & Proconsules adsunt, alii alios postulanto. Si quid autem de rebus aliis requiritis, in legitima concione explicabitur. Nam periculum est, ne postulamur seditionis propter diem hodiernum, quàm nulla subsit causa, ob quam possimus reddere rationem concursus istius.* Hactenus de Systematibus dictum est, quæ partibus humani corporis Similaribus comparari possunt; nempe ea, quæ Legitima sunt, musculis; quæ legitima non sunt, Apostematibus, Tuberibus, tumoribusque à confluxu humorum noxiorum generatis.

Act. c. 19. vers. 39.

CAPUT

CAPUT XXIII.

De Potestatis Summæ Ministris Publicis.

Minister *Publicus* is est qui in rebus, quæ ad Civitatem pertinent per Authoritatem Summam habentis Potestatem, Civitatis Personam repræsentat. Quoniam autem, qui Summo loco Imperat, Personas duas gerit, sive (ut loquuntur multi) duas habet Capacitates, aliam Naturalem aliam Politicam; ille qui Summam habenti Potestatem Minister est ut Personæ Naturali, Minister Publicus non est. Qui vero Minister ejusdem est in Administratione Rei Publicæ, ille Minister Publicus est. Ianitores ergo Nuntii, aliique Ministri qui inserviunt Cœtui Summo, propter nihil aliud præter commoditatem ipsorum qui congregati sunt, Ministri Publici non sunt. Idem de Servis & Famulis domesticis Monarchæ, in Persona naturali considerati, dicendum est.

Ministrorum Publicorum aliquibus totius Dominii administrandi cura committitur; ut quando Protectori Monarchæ Infanti ab Antecessore suo, committitur Tutela cum tota Regni administratione. Quando id fit, Civis unusquisque illi obedire obligatur, & Imperata ejus facere, quatenus in Regis Infantis nomine imperabitur, & quatenus imperata ipsa Potestati Summæ Infantis non repugnabunt. Ministris aliquibus Provinciæ tantùm committitur administratio; ut quando Monarcha vel Cœtus Summus, Provinciæ alicujus Præfectum, Locum tenentem, vel Pro-regem facit. Quod cum fit unusquisque Provincialium tenetur illi obedire in omnibus quæ Monarchæ vel Summi Cœtus nomine imperabuntur, nec Potestati Summæ contraria sunt. Ejusmodi enim Ministri Ius nullum habent, quod non dependeat à voluntate Summæ Potestatis. Hujusmodi autem Ministri Publici Nervis Tendinibusque, quibus corporis humani moventur artus, comparari possunt.

Administrationem habent alii negotiorum certorum domi, alii foris. Domi Minister Publicus est ad œconomiam Civitatis, *Thesaurius*, cui Civitatis Reditus recipiendi, servandi, erogandi, Authoritas est data à Summa Potestate, & cui redituum Rationes reddendi onus incumbit. Minister autem Publicus eò est, quia Summæ Potestati servit, ut Personæ Civitatis.

Secundò, quibus Armorum, Castrorum, Portuum commissa est custodia; quibus Milites Conscribere, Ducere, Salarium solvere Autho-

Authoritas data est, vel necessaria ad Bellum sive Terra sive Mari procurare, Ministri Publici sunt. Miles autem etsi pro Civitate pugnet, Personam Civitatis coram nemine repræsentat. Neque ergo Minister Publicus est. Sed Dux, quia Imperium habet Personam Civitatis repræsentat coram Militibus, quibus imperat, & Minister Publicus est.

Etiam quibus Populum docendi Authoritas concessa est, Ministri Publici sunt; quia negotium publicum est, & Authoritate Publica administrandum. Populum enim docendi Monarchis solis & Cœtibus Summis Authoritas à Deo immediatè concessa est, ut qui soli dicantur simpliciter *Dei gratia* docere & imperare. Minister autem docendi Potestatem immediatè à Summa Potestate, quanquam etiam mediate à Deo accipit. Itaque Potestatem habet suam, *Dei & Regis gratia*, vel *Providentia Divina & voluntate Regis, vel Civitatis*.

Item illi quibus Iurisdictio à Civitate data est, id est Potestas Causas cognoscendi, Ministri Publici sunt. Personam enim Summam habentis Potestatem in Tribunalibus suis sedentes repræsentant; & sententiæ eorum, sententiæ sunt Civitatis, id est Summam habentis in Civitate Potestatem, cui causas cognoscendi jus adhærere supra ostensum est. Sunt ergo Ministri Publici. Quoniam autem Judicia duorum generum sunt, Facti & Iuris; tam Facti quam Iuris, Iudex Minister Publicus est.

Etiam Ministri Publici illi sunt, quibus à Summa Potestate, cura imponitur Iudicia exequendi; jussa Summæ Potestatis publicandi; Tumultus supprimendi, malefactores capiendi, & incarcerandi; aliarumque rerum ad conservationem Pacis pertinentium. Hujusmodi enim actiones Civitatis actiones sunt, ipsique Ministri hujusmodi, corporis humani *Manibus* comparandi sunt.

Foris Ministri Publici sunt illi, qui Personas Monarcharum suorum vel Summorum Cœtuum repræsentant ad Civitates externas; quales sunt Legati, Nuntii, Agentes, & Heraldi, Authoritate publica, de negotio publico missi. Qui autem ad Civitates externas à Civitatis suæ seditione laborantis, Factione aliqua legantur, quanquam recepti sint, neque Ministri publici neque privati sunt; qui à Civitate missi non sunt. Etiam Legatus à Principe ad Principem congratulandi vel condolendi vel in festivitate aliqua assistendi caussa missus, etsi Authoritatem habeat publicam; quia tamen negotium privatum est, Minister Publicus non est. Neque Minister Publicus is est, qui ad externas Civitates mittitur consilia eorum explorandi causa. Quanquam enim tum Authoritas tum Negotium publicum sit,

sit, quia tamen Personam Civitatis non gerit, Minister privatus est; & corporis humani Oculo comparari potest. Consiliarius autem, si sine Imperio & Iurisdictione de rebus arduis & publicis habenti Potestatem Summam consilium tantùm dandi jus habeat, Minister Publicus non est; neque vero Consiliariorum Cœtus ipse. Consilium enim Imperanti Summo coram ipso datur; Personam autem ejus coram ipso repræsentare nemo potest. Neque in Cœtu ipso Summam habente Potestatem, ullus homo singularis est Minister Publicus; quia nemo eorum Cœtus ipsius Personam in Cœtu ipso repræsentare potest.

C A P V T XXIV.

De Civitatis facultate Nutritiva & Generativa.

CIvitatis Nutritio à *Copia* & *Distributione* rerum ad vitam necessariarum dependet, & ab earum *præparatione*, & *applicatione* ad usum publicum.

Quarum rerum *copia*, nempe Nutritionis Materia, terminata ab ipsa Natura est; constatque ex fructibus, quos, à communis matris nostræ Vberibus Terra & Mari, procedentes, humano generi aut libere donat aut solo labore vendit Deus. Sunt autem Animalia, Vegetabilia, & Mineralia, quæ omnia non longè collocavit Deus à Superficie Telluris; adeo ut ad ea habenda, alia re opus non est, quam ut accipere velimus. Dependet ergo rerum necessariarum copia à sola (post benevolentiam divinam) industria & labore hominum.

Materia hæc, id est ea quæ proveniunt à Terra, Mari, & eorum Cultura *Bona*, partim *Nativa* Civitatibus singulis sunt, partim *Externa* in Civitates singulas importata. Quoniam autem Terra nulla sub unius Civitatis Dominio (nisi valde magna sit) necessaria omnia ad alimenta & motum Civitatis producit; neque rursus ulla quæ non aliqua producat superflua; bona illa superflua quæ *Nativa* sunt, superflua amplius non sunt, sed *Commutatione* vel *Bello*, vel *Labore* (nam etiam labores hominum, non minùs quam res aliæ cum bonis aliis quibuscunque commutabiles sunt) bonorum *Nativorum* defectum supplent.

Bonorum autem distributio, est *Mei, Tui, Sui* constitutio; vocaturque *Proprietas*. *Proprietas* autem in omni genere Civitatis originem habuit à Summa Potestate. Vbi enim Civitas non est, ibi omnia

omnium sunt, & Bellum perpetuum est; & Bonum unumquodque illius est, à quo rapitur & armis conservatur; quod neque *Proprietas* neque *Communitas* est, sed Concertatio. Id quod ita manifestum est, ut etiam ipse *Cicero* (Libertatis defensor vehementissimus) *Proprietatem* omnem attribuat Legibus Civilibus, quibus sublatis, vel negligenter custoditis nihil esse dicit, quod quis aut à Majoribus accipere aut filiis relinquere pro certo possit. Et rursus *tolle* inquit *Leges Civiles*, *quid suum*, *quid alienum sit*, *sciet nemo*. Quoniam ergo constitutio Proprietatis Civitatis opus est; illius opus est, qui Summam in Civitate habet Potestatem. Dependet enim *Proprietas* à Legibus Civilibus; & is qui Summam habet Potestatem in omni Civitate Legislator est. Id quod observasse videntur illi Græci veteres, qui Legem nominaverunt Νόμον (id est *Distributionem*) & Iustitiam (consequenter) esse cuique Distributionem *Sui* definiverunt.

Itaque si Civitas terram vacuam, aut Bello superatam acquisierit, distributio terræ illius inter Cives dependet ab eo, qui Summam habet in Civitate Potestatem; habebuntque portiones suas, non ut cuiquam Civi, aut Numero Civium æquum esse, vel ad Bonum Publicum conducere videbitur, sed ut videbitur Summam habenti Potestatem. Populus Israëliticus cum in Deserto esset, Civitas erat, Promissæ autem Terræ Dominus nondum erat. Postea tamen, cum illam acquisissent, non suo, sed *Eleazari* Sacerdotis, & Ducis *Iosuæ* arbitrio distributam possederunt. Ex quo intelligi potest, Proprietatem terrarum quam habet Civis, in eo consistere, ut ab illarum usu concives suos omnes prohibere jure possit; non autem ut cum excludat, qui Summam habet Potestatem, sive is Cœtus sit, sive homo unus. Habet enim is Potestatem totius Civitatis, & Terras distribuisse, ut & alia omnia fecisse in ordine ad Pacem & Bonum Civitatis intelligendus est. Quin Monarcha vel Cœtus Summus facere multa possit contra Bonum suum; etiam contra suam ipsius conscientiam, contra fidem datam, & contra Leges Naturales, non negaverim; sed ut ob eam causam Cives arma contra eum sumere, aut Reum facere, aut quocunque modo male de eo dicere, negandum est; propterea quod omnium quæ fecerit, Authores singuli fecerunt seipsos.

In distributione Terrarum, partem sibi ipsi quam velit reservare potest & colere qui Summè imperat, sicut unus ex Civibus. Quanta autem cunque portio illa sit, ad onera Civitatis omnia sustinenda, & ad ejusdem defensionem sufficere non tenebitur. Talis enim est natura hominum, ut certarum agrorum vel certorum redituum possessio

inutilis esset, tenderetque ad dissolutionem Civitatis. Simul enim ac Potestas Summa in manus veniret vel Monarchæ, vel Cœtus qui pecuniam Publicam negligentius custodiret, aut qui Civitatem temerè in nimis longum, aut nimis sumptuosum Bellum conjiceret, Civitas periret. Diætam non patiuntur Civitates; cum enim sumptus Publicus non ab ipsorum voluntate, sed ab externis Accidentibus & voluntate vicinorum terminatus sit, ab iisdem etiam definiri debent Divitiæ Publicæ. Itaque Civitati Divitias certas assignare, quas qui Summam habet Potestatem vendere vel dono dare possit, & vendit donatque aliquando, frustra est.

Ad eandem Summam Potestatem pertinet quæ Bona, & in quas terras, Civis vel Civium numerus quicunque exportabit, & quæ importabit definire. Nam si unicuique in hac re suo ipsius arbitrio uti permitteretur, non deessent qui lucri sui causa hostibus ea venderent, quibus Civitati nocere possent, eaque importarent quæ Civibus fortasse grata, sed noxia vel saltem inutilia essent. Ad Summam ergo Potestatem pertinet tum de locis, tum de materia negotiandi constituere.

Præterea cum Civibus satis non sit, proprios sibi habere Agros & certa Bona, nisi & ea habeant quæ per mutuos contractus commutent, prout singulis ad bene vivendum necessarium videbitur; hoc quoque in Summæ Potestatis arbitrio est, quo modo & forma contrahere debeant Cives quando vendunt, emunt; mutant, mutuò accipiunt, & dant; locant & locandum sumunt, ut quæ faciunt valida sint. Atque hæc de Materia & Distributione Alimentorum Publicorum (pro instituti operis modulo) dicta sufficiant.

Per *Concoctionem* intelligo Bonorum omnium quæ non illico consumenda sunt, sed conservanda ad alimentum futurum, reductionem ad aliquid quod cum tanti quidem sit, facilius à loco ad locum transferri possit; ne Civium motus necessariarum rerum pondere impediatur, utque in omni loco alimenta Civis unusquisque habeat de suo. Hoc autem præstare nihil potest, præter ex Auro & Argento Monetam. Contingit enim per totum fere terrarum orbem duo hæc Aurum & Argentum non modo Summè æstimari propter materiam ipsam, sed esse etiam Bonorum cæterorum omnium Mensuram commodissimam. Intra ipsam quidem Civitatem Moneta cujuscunque materiæ, modo Signo Publico signetur, mensuram rerum commutandarum satis idonea est; sed Aurea & Argentea ubique valet; Civitatem permeat; singulis Civibus permeando partem sui, qua alendi sint impertit, & est quasi Civitatis Sanguis. Sanguis enim etiam ex

Terræ fructibus naſcitur in homine naturali; & per membra ejus ſingula circulando pervadit, ſingula obiter nutriens.

Pecunia Aurea & Argentea, quia propter ipſam materiam æſtimantur, eximium hoc habet, ut penes unam, aut paucas Civitates non ſit, pretium ejus aut augere aut minuere. Pecunia autem ex materia viliore facta facile quoad pretium elevatur & deprimitur; neque efficere poteſt ut Civitatis vires, ſi opus erit, in externas Civitates extendantur, exercituſque foris alat, armetque, ſicut poteſt Aurea & Argentea; ſed domi manet cœli mutationis impatiens, modo cum majore, modo cum minore æſtimatione, ad damnum aliquando poſſidentium.

Publici hujus ſanguinis ductus duplex eſt, alter ad exteriora alter verſus interiora, id eſt Exitus & Reditus. Reditus fit per Collectores, Receptores, ad Theſaurarios; Exitus fit per Theſaurarios, ad Miniſtros illos, qui pecuniam publicam erogant, & ab illis ad Cives privatos. Atque in hoc quoque hominis Artificialis apparet ſimilitudo cum Naturali; cujus Venæ Sanguinem à partibus corporis exterioribus recipientes ferunt ad Cor; unde rurſus per Arterias fertur, membra vivificans, & ſingulis motum tribuens.

Civitatis denique proles, *Coloniæ* ſunt, ſive quas vocamus *Plantationes*, nimirum miſſi à Civitate Civium numeri ſub Conductore vel Rectore, terram externam habitaturi culturique. Hujuſmodi autem *Colonia*, aut Civitas eſt, ut quando à Civitate unde miſſa eſt emancipatur. Quod cum fit Civitas unde miſſa eſt, Metropolis *Coloniæ* dici ſolet; neque amplius à *Colonia* poſtulat, quam à filiis emancipatis poſtulare ſolent Patres, nempe Honorem & Amicitiam; aut Civitatis unde mittitur pars eſt, ſive Provincia. *Coloniarum* ergo jus dependet à Literis Publicis earum à quibus ſunt conditæ Civitatum.

CAPVT XXV.

De Conſilio.

DE Natura rerum ex loquendi conſuetudine judicare, quam ſit fallax, nuſquam magis apparet quam in vocibus *Conſilium*, & *Imperatum*; quorum utrumque ſignificatur dicendo *Hoc fac*, quæ vox non modo Imperantis, ſed etiam Conſulentis & Hortantis eſt. Pauci tamen ſunt qui diverſa eſſe Imperatum, & Conſultum non ſatis ſciant, vel (quoties quis ad quem loquitur cognoſcunt) non ſatis inter ea poſſunt diſcernere. Sed in Scriptoribus voces illas negligentes

ter prætereuntes, multi Præceptum illius qui Consilium dat, & Præceptum illius qui imperat idem esse putant. Vt ergo rectè intelligatur quid sit *Imperare*, quid sit *Consilium dare*, & quid *Hortari*, voces illas sic definio. *Imperare* dicitur qui dicit *Hoc fac*, vel *non fac*, ad illum qui rationem dicti in voluntate dicentis sitam esse scit. Sequitur hinc eum qui Imperat sui ipsius boni causa id facere, cum voluntatem propriam pro ratione haberi postulat. Objectum autem Voluntatis semper aliquod Volenti Bonum est.

Consilium dare dicitur, quando quis dicit *Hoc fac* vel *non fac* Consilii rationem ab eo ducens, quod bonum ei sit, cui Consilium datur. Vnde manifestum est Consilium dantem, bonum prætendere solius accipientis.

Itaque inter *Consilium* & *Imperium* differentia una magna est, quod hoc ad proprium, illud ad alienum bonum tendere intelligitur. Atque hinc differentia oritur alia, quod is cui imperatur ad obedientiam obligari possit, nempe si obedire pactus fuerit. Sed is cui Consilium datum est, ut juxta Consilium datum agat obligari non potest. Si enim obligaretur Pacto, non amplius Consilium sed Imperium esset. Tertia inter eadem differentia est, quod jus Consilii dandi postulare nemo potest, quia bonum sibi ex Consilio postulare se negat.

Ad naturam Consilii pertinet etiam hoc, quod dantem, is qui petit neque punire, neque accusare jure potest. Nam qui petit, Consilium arbitrio dantis dari voluit. Itaque qui Monarchæ, vel Cœtui Consilium dat petenti, sive placeat, sive displiceat, puniri non potest ut quod volentibus datum est. Cæterùm si Civis Civi Consilium det faciendi aliquid, quod lege prohibitum est, sive Consilium illud à prava intentione, sive ab ignorantia tantùm procedat, puniri à Civitate potest; quia ignorantia Legis illum, qui Legis notitiam habere debuit, non excusat.

Hortatio & Dehortatio Consilium quidem est, sed ut fiat, quod fieri consulit vehementer cupientis. Nam qui hortatur, severitate ratiocinationis non utitur, sed quibuscunque potest argumentis, ad actionem incitat. Itaque in Hortationibus à Passionibus & opinionibus communibus argumenta ducunt, utunturque persuadendi causâ Similitudinibus, Exemplis, Metaphoris, aliisque artis Oratoriæ utensilibus.

Constat ergo Hortationes & Dehortationes ad Hortantis & Dehortantis bonum non nihil respicere, cum homines in suis plerumque rebus vehementiores sint, quam in alienis.

Hortationes & Dehortationes in multitudine tantùm efficaces sunt. Vbi

Vbi enim hominem ſingularem alloquitur aliquis, ſæpenumero interrumpitur; ex Oratione perpetua fit Dialogus; rationes rigidius penſitantur quam in Cœtu.

Petenti Conſilium, is qui Hortationem offert, Conſiliarius bonus non eſt. Corrumpitur enim à cupiditate illa (quæcunque ea fuit) quæ vehementiam & artificium in Orationem intulit; quibus factum eſt, ut quanquam Conſilium bonum fuerit, ipſe tamen bonus Conſiliarius non ſit, niſi etiam qui accepto dono, juſtè Iudicaverit, bonus ſit Iudex. Illius autem qui jure Imperat, ut in Familia Paterfamilias, in exercitu Dux, Hortationes aliquando non modo laudabiles, ſed etiam neceſſariæ ſunt; nimirum, ſi labor imperetur durus, interdum neceſſitas, humanitas ſemper requirit, ut conſulentium dulci emolliatur potius quam aſpero Imperii ſtilo fiat durior.

Differentiæ inter *Imperatum* & *Conſilium* exempla è Sacris Scripturis ſumi poſſunt: *Ne habeas alios Deos coram me. Ne facito tibi ſculptile*, &c. *Ne aſſumito nomen Dei tui in vanum. Sanctifica Sabbatum. Honora Patrem tuum. Ne Occidito. Ne ſcortator. Ne furator*, &c. Imperata ſunt; quia ratio obedientiæ à voluntate ducitur Dei cui obedire obligamur. Sed verba hæc *Vende omnia quæ habes, da pauperibus; & ſequere me*, Conſilium eſt, propterea quod ratio propter quam ita faciendum eſt, à Bono noſtro derivatur, nempe ut *Theſaurum in Cœlis* habeamus. Sed verba hæc Chriſti Matth. 21. 2. *Ite in vicum qui vobis ex adverſo eſt, & invenietis aſinam & pullum cum ea, ſolvite & adducite*, pro Imperio dicuntur, quia Domini ſunt; Verba autem hæc, *Reſipiſcite & Baptizamini in nomine Ieſu*, Conſilium eſt, quia non ad Bonum aliquod, quod ad Deum perveniat (qui quantumcunque contumaces ſumus ſemper regnabit;) ſed ad Bonum noſtrum, qui pœnam propter peccata noſtra alia via effugere non poſſumus.

Differentia inter Conſiliarios idoneos & ineptos, à differentia dependet inter Virtutes & Defectus (de quibus ante loquuti ſumus) intellectuales. Illi enim qui Summam habet Poteſtatem pro *Memoria* & *Intellectu* ſunt. Sed cum ſimilitudine hac inter Civitatem & Hominem, diſſimilitudo quædam magni momenti conjuncta eſt. Memoriam enim & Intellectum habet Homo ab ipſis rebus, quæ Senſuum objecta ſunt; quæ objecta illum ſine omni Paſſione, & Boni ſui reſpectu quid agendum ſit docent, nec aliter docere poſſunt; ſed qui Civitati Conſilium dat, habere poteſt, & ſæpiſſimè habet ſcopum proprium, nec ſemper cum ſcopo Civitatis congruentem. Itaque pro virtute prima Conſiliarii boni habendam cenſeo; ut Fines ejus & Bonum proprium non ſint Finibus & Bono publico repugnantes.

Secundò

Secundò quia quoties de Actione aliqua agenda deliberatur, Consiliarii boni officium est Actionis consequentias, sive ea, quæ Actionem verisimiliter sequutura sunt, ita declarare, ut is cui datur Consilium ea perfectè intelligat; Consilium suum forma Orationis tali explicare debet, qualis veritati & perspicuitati maximè consentanea est, id est perspicuè loqui & firmè ratiocinari. Itaque *illationes temerariæ* (quales sunt Illationes ab Authoritate Librorum) obscuræ & ambiguæ; item dictiones Metaphoricæ, & quæ Passiones hominum excitare solent, cum officio Consiliarii boni consistere non possunt.

Tertiò, Quoniam, ut quis Consilium Civitati rectum dare possit, non modo Experientia multa, sed etiam Meditatione longa opus est; nec quæ ad Administrationem publicam necessaria sunt, omnia scire quisquam præsumi debet; *Consiliarium bonum, nisi circa res in quibus diu versatus fuerit, & de quibus diu cogitaverit, neminem esse, præsumendum est.* Ad Administrationem autem publicam scitu necessaria sunt, hominum (id est Materiæ ex qua Civitas constituitur) Ingenium, Iura Summæ Potestatis, Æquum, Iustum, Honestum, & eorum contraria quid sunt; quæ multam postulant ut rectè cognoscantur experientiam. Item quæ sint tam suæ, quam vicinarum Civitatum Vires, Opes, Præsidia, Classes, & Oportunitates; etiam qui Socii, qui Aditus, qui Affectus, quæ Factiones, & quæ agitent Consilia. Quarum rerum sine multorum simul hominum observationibus cognitio haberi non potest. Denique cognita hæc omnia, nisi recta adhibeatur ratiocinatio, inutilia sunt. Vtile enim, nescienti rectè uti, nihil est.

Quartò, Vt quis in rebus maximi momenti Civitati consulat, vidisse debet Civitatis Archiva, Fœderum vicinarum Civitatum exemplaria, Ministrorumque ad Civitates vicinas ad earum Consilia exploranda emissorum Literas. Quæ nemini præter eos, quos vult is, qui Summam habet Potestatem, videre permissum est; ita ut, nisi qui ad Consilium vocari consuevit, Consilium rectum ne sapiens quidem dare possit.

Quintò, Monarchæ cui Consiliarii sunt, audire illos satiùs est seorsim unumquemque, quam in Cœtu cunctos. Nam seorsim singulos audiendo Consilium multorum habet; Cœtum autem audiendo unius tantùm. Cœtus enim persona una est, cujus membra non ex suo ipsorum sensu, sed ex aliorum eloquentia, vel potentia, vel amicitia sententiam dicunt, eam aliquando (ne ingenii tardi esse videantur) quam non intelligunt. Plurimi etiam eorum, commodo suo publi-

publicum postponunt. Quod, si sententias seorsim sine testibus dicant, minus noxium est. Passiones enim hominum singularium moderatiores sunt per se, quam in Cœtu (non aliter quàm torres igniti disjuncti quam conferti minus ardent) ubi se nonnunquam flatu Rhetorico ad incendium Civitatis mutuò inflammant. Præterea sententiarum quas dicunt seorsim, rationes faciliùs examinantur, quam in Cœtu, ubi multitudo & varietas Orationum auditores stupere potius quam intelligere faciunt. Nonnulli etiam sunt, qui cum convocantur ad Consilium, doctrinæ aut eloquentiæ famam captantes, ad ea quæ deliberantur impertinenter dicunt, quod in Consilio unius ad unum fieri non potest. In deliberationibus denique quæ tacenda sunt, (cum in Cœtu sententiæ dicantur palam) periculum est ne hostibus patefiant.

Postremò, nemo est qui in rebus suis privatis Consiliariorum Cœtu libenter uti vellet, quanquam id facile posset. Si dubitaret Pater familias cui viro filiam daret, quam uxorem filio sumeret, quibus & quanti locaret agros, quem OEconomum, quem villicum sibi faceret, à Consiliariorum Cœtu nunquam quæreret, præsertim si in Cœtu esse crederet qui ipsi malum optarent. Etsi ergo multorum Consilium Consilio paucorum anteferendum sit, tunc tamen tantùm anteferendum est, quando Consilia singuli sua seorsim explicant. In deliberationibus enim simile aliquid video ejus quod fit in ludo pilæ; ubi optimè facit qui Secundis utitur proprias habentibus stationes. Deinde qui propriæ confidens peritiæ solus sine secundis ludit. Sed is qui in rebus propriis agendis à formato Consiliariorum Cœtu circumfertur, ubi partes dissentientes mutuò se impediunt, pessimè omnium facit; similisque est Lusori, qui in machina aliqua rotulis imposita, gravi quidem ipsa, tardiore autem propter judicia eorum, qui illam huc & illuc movent discrepantia, ad pilam admovetur.

CAPUT XXVI.

De Legibus Civilibus.

Sicut *Leges Naturæ* illæ sunt, quibus obedire tenemur quatenus Homines; ita *Leges Civiles* eæ sunt, quibus tenemur obedire, quatenus Cives. De quibus, non quænam illæ sint, in hac vel illa Civitate, sed Lex Civiles quid sit, considerandum est. Scio in Civitatibus, quæ Civitati Romanæ subditæ olim erant, Leges Civiles plerumque

rumque dici Civitatis Romanæ Leges Antiquas. De illis disputare hujus instituti non est, sed (quod fecerunt Plato, Aristoteles, Cicero aliique multi, qui Iuris peritiam tamen professi non sunt) generaliter de Lege.

Manifestum autem est Legem Consilium non esse; sed Imperatum; quod (ut in præcedente Capite dictum est) à Consilio differt.

Legem igitur *Civilem* sic definio: *Lex Civilis unicuique Civi est Regula quæ, Civitas Verbo vel Scripto, vel alio quocunque Voluntatis signo idoneo, ad distinctionem Boni & Mali, uti imperat.*

In qua Definitione ambigui nihil est. Legum autem, alia Civibus statuitur universis; alia certis Provinciis; alia certo hominum generi; alia homini quandoque singulari. Quibus autem Lex ponitur, illis solis Lex est. Neque Injustum facit quisquam, quod non sit contra Legem sibimetipsi positam. Quod autem Signis idoneis declarari ex Legis Natura debeat Lex, manifestum ex eo est, quod injustum nihil est, quod non sit transgressio alicujus Legis. Quicquid ergo à definitione hac inferri potest, negari non debet, quin sit verum. Infero autem primò, Legislatorem in omni Civitate eum esse, sive homo, sive Cœtus sit, qui Summam habet Potestatem. Civitatis enim solius est præscribere Civibus Leges. Illa autem neque præscribere, neque dicere aut facere quicquam potest, nisi per Personam ejus, id est per illum, qui Summam habet Potestatem. Is ergo Legislator solus est. Ob eandem rationem solus etiam Legem abrogare potest; quia Lex abrogari non potest, nisi per aliam Legem.

Secundò, is qui habet Summam Potestatem Legibus Civilibus non subjicitur; cum enim arbitrio suo Leges & facit & abrogat, potest quoties visum erit, subjectione illa & molestia se liberare. Legibus ergo ante solutus erat. Liberi enim sunt, qui quando volunt esse, possunt; nec potest quisquam sibiipsi obligari; quia qui obligare, idem liberare potest.

Tertiò, quando consuetudo longa vim obtinuit Legis, non à longitudine temporis vim Legis habet, sed à voluntate ejus, qui Summam habet Potestatem, per Silentium ejus significata; voluntatis enim signum aliquando etiam est Silentium. Neque diutius vim Legis consuetudo habet, quam silentium illud durat. Itaque si quæstio Iuris inter Civem & Summam Potestatem oriatur, longitudo temporis Summæ Potestati pro Præjudicio non habebitur; sed quæstio secundum Æquitatem terminabitur. Actiones enim & Sententiæ multæ sine animadversione & correctione negliguntur longiori tempore,

pore, quam ut homines meminerint; neque rationis eſt, ut conſuetudines malæ unquam omnino in Leges tranſeant. Iudicare autem quid rationis ſit, quid non ſit, ad eum pertinet, qui Summam habet Poteſtatem.

Quartò, Leges Naturæ & Leges Civiles in eadem Civitate ſe mutuò continent. Lex enim Naturalis omnis, virtus moralis eſt, ut Æquitas, Iuſtitia, Gratitudo quæ (ut dictum eſt in fine Cap. 15.) Leges propriè dictæ non ſunt; ſed Qualitates. Tum, vero Leges ſunt, eædemque Civiles, quando à Civitate obſervari imperantur. Leges ergo Naturales etiam Civiles ſunt, quod autem omnis Lex Civilis etiam Lex Naturæ ſit, ex eo patet, quod Pactum violare, & per conſequens Legem Civilem transgredi Legis Naturæ transgreſſio eſt. Itaque ut Legibus Civitatis obediamus, Lex Naturalis eſt; neque diverſa genera Legum ſunt Lex Naturæ & Civilis, ſed diverſæ partes; quarum una ſcripta eſt, quam Civilem, altera non ſcripta, quam Naturalem vocant. Leges itaque Naturales à Lege Civili non mutantur, neque reſtringuntur; ſed *Ius Naturale* tantum. Imò Legum Civilium ferendarum Finis erat reſtrictio Iuris Naturalis, ſive Iuris omnium in omnia, quo ſtante, pax nulla eſſe potuit.

Quinto, Si is, qui Summam habet in Civitate Poteſtatem, armis vel hæreditate Civitatem aliam ſibi ſubjectam habeat, nec Leges illius mutet, Legislator tamen ipſe eſt. Non enim is, cujus authoritate Leges ab initio inſtitutæ ſunt Legislator eſt, ſed is, cujus authoritate retinentur. Vbi ergo ſub eadem Civitate partes plures ſunt, quæ diverſas habent Leges, Legum earum authoritas, etſi antiquiſſimæ ſint, vim Legum, non à Conſuetudine, ſed à voluntate Summæ Poteſtatis præſentis habent.

Sextò, quoniam Leges omnes tam ſcriptæ, quam non ſcriptæ, vim ſuam à voluntate Civitatis habent, eorum qui illas mutari aut corrigi à quantocunque Civium numero, ſine conſenſu Summam habentis Poteſtatem poſſe dicunt, Sententia quanquam Iurisperitiſſimorum rejicienda eſt.

Septimò, Legem contra Rationem eſſe non poſſe, & Legislatoris Intentionem, non Literam ſcriptam eſſe Legem, Iurisperitis in confeſſo eſt. Manifeſtum autem eſt Authoritatem Legis à privati hominis Ratione non pendere, neque ex Iurisprudentia alicujus in Legibus peritia; nam ſi verum id eſſet, non pauciores de authoritate Legum inter Cives contentiones eſſent, quam circa quæſtiones Philoſophicas & Theologicas inter Scholaſticos. Non ergo Iudicum ſubordinatorum, ſed Civitatis, id eſt ejus, qui habet in Civitate Summam

mam Poteſtatem Prudentia, Prudentiam facit Legis; & Iudex ſubordinatus non ſuam, ſed ejus qui habet Summam Poteſtatem, pro Tribunali Sententiam dicere intelligendus eſt.

Octavò, Ab eo, quod Lex Imperatum eſt, Imperatum autem non eſt, ubi voluntas Imperantis non ſit vel voce, vel ſcripto, vel alio ſigno idoneo declarata, inferimus, Civitatis Imperata, id eſt Leges Civiles illis ſolis Leges eſſe, quibus fuerunt declaratæ. Itaque infantibus, mente captis, quæ Imperata intelligere non poſſunt, neque quid ſit Iuſtum & Injuſtum ſciunt, neque Pacta intelligunt, Leges Civiles non ponuntur; neque propterea illis, quibus etſi hæc omnia intelligant, declaratæ ſive promulgatæ non ſint, ita ut eas, ſi voluiſſent cognoſcere, potuiſſent. Conſiderandum ergo eſt, quæ argumenta vel ſigna ad Legem promulgandam, idonea cenſenda ſint.

Primò, ſi Lex ea talis ſit, ut Cives omnes ſine exceptione obliget, nec ſcripta ſit; dubium non eſt, quin Lex Naturæ ſit. Quod enim pro Lege habere debemus, non propter Dictamina aliorum hominum, ſed propter ſuam uniuſcujuſque Rationem, conſentanea eſſe debet univerſaliter Rationi humanæ, & per conſequens Lex Naturalis eſt. Leges itaque Naturales Publicatione, Proclamatione, Promulgatione non indigent; ut quæ in unico præcepto continentur, *Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, id vos facite illis.*

Secundò, Si Lex aliqua non omnes, ſed certum genus hominum, vel certum hominem obliget, nec ſit ſcripta, neque promulgata, Lex Naturæ eſt. Etiam Leges omnes non promulgatæ, ſi obligent, Leges Naturales ſunt. Iuſſa enim omnia Homines obligant vel quatenus Homines, vel quatenus Cives, vel non omnino obligant. Itaque ſi publico Miniſtro negotium quodcunque imponat faciendum, Civitas, ſine ſcripta regula, erit illi pro regula dictamen Rationis, Legato quidem Civitatis bonum, Iudici autem, id quod ſibi æquum videbitur. Civitas enim & Bonum ſibi, & Civibus Æquum velle intelligitur.

Legibus Naturæ exceptis, de Natura & Eſſentia Legum aliarum omnium eſt, ut promulgentur; alioqui enim obſervari non poſſunt. Temporibus antiquiſſimis, Literis nondum vulgò cognitis, Leges memoriæ cauſa, Carmine conſcribebantur. Propter eandem cauſam Iudæos, ut Decalogum digitis ſuis alligarent juſſit Salomon. Iſraëlitis ut Leges Deuteronomii filios ſuos docerent, eaſque Poſtibus & Ianuis domorum inſcriberent juſſit Moſes. Eſt ergo de Eſſentia Legum, itá declarari ut transgreſſionis earum nullam habeant Cives ab ignorantia excuſationem.

Neque satis est, ut Lex ipsa à Civibus cognoscatur, sed etiam, ut ab Authoritate processerit illius, qui Summam habet Potestatem. Legislator quidem quis sit, in omni Civitate notum esse supponitur, ex eo quod consensu singulorum Civium omnium constitutus erat; cognoscere autem, quod Lex ab illo, qui Summam habet Potestatem profecta sit, difficilius est; & propterea signis indiget, id est testimoniis, quibus Verificetur, id est verum esse sciatur, Legem à Summa Potestate latam esse; quæ quidem signa plerumque sunt, vel Archiva publica, vel Civitatis sigilla, vel Ministri, quibus Authoritas jus dicendi data est per Literas Sigillo publico signatas.

Quando ergo quæstio est de Injuria in Lege Naturali, Iudex talium causarum Legem Naturæ, quæ sit, explicabit.

Sin in Lege Civili quæstio eadem sit, consulenda sunt Archiva, ubi Leges scriptæ, eo ipso fine conservantur, ut in dubiis consulantur; quas, si quis de Actione quam meditatur, an licita an illicita sit dubitat, consulere potest, imò debet; quia qui dubitat bonumne an malum sit, quod aggreditur, & tamen facit, Legem contempsit.

Si dubitetur, an alicui, ut Ministro Publico præstanda sit obedientia, ex Literis ejus, Civitatis sigillo signatis, vel ministerii sui signo publico id sciet.

Legibus & Legislatore cognitis, restat adhuc (si Leges obligatoriæ futuræ sint) ut vera intelligatur earum Interpretatio, in qua sola consistit Legis Essentia. Ejusdem autem Personæ est & Imperare & Imperata sua interpretari, sive Iubere & Iussa explicare. Interpres ergo Legum omnium is solus est, qui Summam habet Potestatem, aut ab illo acceperit Authoritatem.

Leges omnes Scriptæ & Non Scriptæ Interpretatione indigent. Leges Naturæ, quanquam intellectu faciles sint illis quidem, qui causas cognoscunt alienas; difficiles tamen sunt illis, quorum ipsorum causæ cognoscuntur, & fortasse Legum omnium difficilimæ, & maximè opus habent Interpretatione. In Legibus Scriptis, si breves sint, unius tamen aut duarum vocum ambiguitas facere potest, ut sint obscuræ; si longæ sint, obscuriores eas reddit multarum vocum ambiguitas. Itaque Lex Scripta nulla, sive multis sive paucis verbis contineatur, intelligi potest nisi ex Legis ipsius causis Finalibus; quarum causarum cognitio in Legislatore solo est; & illi soli difficultates Legum, nodique aut extricando aut secando solubiles sunt.

In Civitate constituta, Legum Naturæ Interpretatio non à Doctoribus & Scriptoribus Moralis Philosophiæ dependent, sed ab Authoritate

thoritate Civitatis. Doctrinæ quidem veræ esse possunt; sed Authoritas non Veritas facit Legem.

Legis cujuscunque Naturalis Interpretatio recta, Sententia & ejus qui Summam habet Potestatem, vel ejus, qui Authoritatem ab eo habet causas cognoscendi; qui tunc Interpretatur cum Legem Facto applicat. Interpretatio autem illa Authentica est, non quia sua, sed quia Civitatis Sententia est; & Lex fit illis inter quos Lege agebatur, non autem Civibus universis.

Quoniam autem Iudex nullus est neque Subordinatus neque Supremus, qui interdum non erret & iniquam Sententiam ferat; idem si postea in quæstione simili errorem suum cognoscat, sententiam ferre æquiorem obligatur. Suus enim sibi error Lex non est, neque eum obligat ad persistendum in iniquitate sua. Multo minus Iudices alios obligabit. Quanquam enim Sententia, etiam iniqua, per Authoritatem Summam tacitè probata in Legibus quæ mutabiles sunt, instar novæ Legis sit; in Legibus tamen immutabilibus, quales sunt Leges Naturales, transire in Legem non potest, ut obliget ad similem sententiam semper ferendam, eundem aut alium Iudicem. Leges Civiles, & Civilia omnia transeunt & mutantur; sed Leges Naturales, cum sint divinæ transire aut mutari non possunt. In Iudiciis ergo Præjudicia valere non debent, neque sententiam iniquam excusare possunt. Vnicuique ergo Iudici incumbit, ut sententiam ferat ex sua ipsius Conscientia, & Ratione Naturali, peritiaque propria circa Æquum & Bonum, nec à Præjudiciis Iudicum præcedentium. Exempli causa *puniri innocentem*, contra Legem Naturæ est. Innocens autem est, qui coram Iudice absolutus est. Accusatur quidam Criminis capitalis, qui inimicorum suorum potentia & malitia, Iudicumque iniquitate solita cognitis, metuens, ne condemnaretur aufugit; tandem retractus ad Tribunale sistitur reus; causam dicit; absolutus est. Cæterum quoniam obtinuerat in Civitate consuetudo ex multis Præjudiciis præcedentium Iudicum, ut qui fugerit, quanquam postea absolutus fuerit, bonis suis omnibus mulctaretur, Bonis suis exutus est. Consuetudinem hanc, quorumcunque & quotcunque Præjudiciis fieri Legem potuisse nego. *Puniri* enim *innocentem* vetat Lex Naturæ æterna & divina. Metu potentium inimicorum fugere Lex nulla prohibuerat. Innocens autem eò erat quod absolutus est. Præsumptionem criminis Absolutio abstulerat. Itaque iniquè & contra Legem Naturæ bonis omnibus mobilibus spoliatus est. Præjudicia ergo in Iudiciis considerare, aut imperiti, aut iniqui Iudicis est. Etiam Axioma illud Legistarum: *nullam Probationem contra Præsumptio-*

ſumptionem Legis admittendam eſſe. Iniquum eſt; Injuſti enim Iudices ſunt, qui quod ad ſui defenſionem producit reus, audire nolunt.

Similiter quando ſententia quæritur Legis ſcriptæ, Interpres non erit, qui in Legem Commentarios ſcribit. Commentarii enim obſcuriores plerumque ſunt ipſo Textu; & proinde opus habent Commentariis; adeo ut interpretandi nullus ſit finis. Niſi ergo Authoritate Summæ Poteſtatis Interpres aliquis conſtitutus ſit, à cujus Interpretatione Iudicibus Subordinatis diſcedere non liceat, ipſi Iudices Subordinati Interpretes erunt, ut in Legibus Naturalibus; & eorum Sententiæ ad præſentis litis deciſionem, pro Legibus habendæ erunt. Sed Iudices alii in ſimilibus quæſtionibus non eo obligabuntur caſus ſimiles ſimiliter judicare.

Differentiam inter Literam & Sententiam ponere ſolent Scriptores. Literam, ſive verba Legis per ſe ſumpta, ſenſum literalem vocant; ſed Legis Sententiam eam eſſe dicunt, quam intelligi voluit Legislator. Et rectè quidem diſtinguunt. Legislator autem, quid per verba Legis intelligi voluit, unde cognoſcitur? Ex eo cognoſcitur, quod Legislator, (id eſt Perſona Civitatis) ſemper intelligendus eſt velle id, quod æquum eſt. Itaque ſi Sententiam æquam non ſuggerant Verba ipſa, Leges Naturales conſulendæ ſunt; alioqui contra injuriam remedium haberi non poſſet; id quod eſſe contra voluntatem Legislatoris, ſupponendum eſt. Facultates in bono Legis Interprete, id eſt in bono Iudice, requiſitæ, eædem non ſunt, quæ requiruntur in bono Patrono, vel Advocato, nempe ut Legum periti ſint. Iudex enim, ſicut de facto niſi à Teſtibus nihil intelligere debet; ita de Iure nihil conſtituere debet, niſi quod Leges ſcriptæ & Civitatis Conſtitutiones ante definierint, quæ Leges & Conſtitutiones palam allegantur, explicanturque coram ipſo, in ipſa cauſæ cognitione, unde ita inſtruitur Iudex, ut quanquam peritiam Legum valde mediocrem habeat, ſatis tamen inſtructus eſſe poſſit ad Sententiam ferendam Iuſtitiæ & Æquitati conſentaneam.

Quæ bonum faciunt Iudicem hæc ſunt; Primò ut Legem Naturæ præcipuam, nempe *Æquitatem* in Controverſis omnibus *bene intelligat*; id quod à multa Librorum lectione non dependet, ſed à bonitate facultatis Rationalis, & à cujuſque Meditatione propria; quas illis adeſſe maximè præſumitur qui ad Scientiam Æqui & Boni ingenio ſuo maximè feruntur, & maximum meditandi habuere otium. Secundò, *ne divitiarum nimis cupidi ſint.* Tertiò, *ut in cauſis cognoſcendis poſſint metum, iram, odium, amorem, miſericordiam exuere.* Quartò, *ut patienter audire poſſint, diligenter animum advertere, quæ audierit memoria retinere, diſponere & applicare.*

Divi-

Divisio Legum varia est, propter varias Scriptorum methodos. In *Iustiniani* Institutionibus Legum genera enumerantur septem.

1. *Edicta, Constitutiones, & Epistolæ Principum*, id est Imperatorum Romanorum, qui Summam habuere in Civitate Romana Potestatem. Similia his sunt Edicta sive Proclamationes Regum nostrorum.

2. *Decreta Populi Romani* quæ Leges primùm erant virtute residentis in Populo Summæ Potestatis; quarum quæ ab Imperatoribus abrogatæ non fuerunt, Leges propter Authoritatem Imperialem remanserunt. Hæ autem cum Actis Parlamenti comparari possunt.

3. *Decreta Plebis Romanæ* (Senatu excluso;) Horum quoque illæ quæ ab Imperatoribus abrogatæ non sunt, Legum vim retinuere.

4. *Senatusconsulta*. Nam cum numerosior jam factus esset Populus Romanus quam ut commodè congregari potuerit, visum Imperatori est, ut pro Populo consuleretur Senatus. Leges ergo erant quales ferè sunt acta Consilii Regis privati.

5. *Edicta Prætorum*. Qui Romæ erant idem ferè quod Iudices Præcipui apud nos.

6. *Responsa Prudentum*. Quæ responsa erant sententiæ Iuris-prudentum eorum quibus Authoritas de Lege consulentibus respondendi, ab Imperatore concessa est. Leges ergo erant.

7. *Consuetudines* denique *non-scriptæ* Leges erant. Non tamen naturâ suâ, sed consensu tacito Imperatoris.

Divisio Legum alia est, in *Naturales* & *Positivas*. Naturales quænam sint, dictum jam est, Æternæ sunt.

Positivæ sunt, quæ ab æterno non fuerunt, sed voluntate Summarum Potestatum factæ Leges.

Legum Positivarum aliæ sunt *Humanæ*, aliæ *Divinæ*. Humanarum aliæ sunt *Distributivæ*, aliæ *Pœnales*. Distributivæ sunt, quibus Iura Civium definiuntur; quæque Civibus præscribuntur universis.

Pœnales sunt quæ pœnas violatoribus Legum infligendas definiunt; quæque Ministros quorum officium est pœnas exequi solos alloquuntur, & cum Legibus Distributivis conjunguntur.

Leges Positivæ Divinæ (Naturales enim omnes Divinæ sunt) sunt illæ, quæ à Deo ipso positæ sunt, (non ab æterno nec universis hominibus sed populo certo;) ut pro Divinis declaratæ, per illos quibus Deus declarandi eas Authoritatem dedit.

Authoritas autem declarandi Leges Divinas ita ut Obligatoriæ sint, unde cognósci potest? Modo quidem supernaturali, homini alicui ut Leges Divinas aliis Prædicet Imperare potest Deus. Sed quia de Essentia Legis est, ut neminem obliget qui Prædicantis Authoritatem,

tem, quod à Deo sit, scire non potest, unde oritur obediendi obligatio? Quid Deus aliis dicat scire non possumus naturaliter; neque sine Revelatione Divina nobis concessa, supernaturaliter. Quanquam enim à Deo Revelatum esse alicui aliquid credere inducatur aliquis, vel propter Miracula, quæ ab eo facta esse viderit, vel propter egregiam Sanctitatem, vel egregiam Sapientiam, vel propter egregiam felicitatem, quæ omnia gratiæ divinæ signa sunt satis magna, certitudinem tamen non efficiunt? Miracula enim ex quo tempore nobis Christianis positæ sunt Leges Divinæ, cessaverunt. Miracula narrantibus credere non obligamur. Etiam ipsa Miraçula non omnibus Miracula sunt.

Cæterum ut Divina Supernaturalia Prædicantibus obedire aliquando, & alicubi debeamus, causa in promptu est; Nempe si ea quæ Prædicant pro Legibus haberi jusserit Civitas. Est enim de Lege Naturali, quæ Divina etiam est, ut in iis omnibus quæ jusserit Civitas, Civitati obediamus, quanquam non, ut credamus. Credere enim animi actus est, non à Deo jussus sed factus, quem quando & quibus vult, Deus dat negatque; & *Non credere*, Legum Divinarum Positivarum, Negatio, non Transgressio est. Pactum, quod modo supernaturali cum Abrahamo Pactus est Deus tale est: *Fœdus meum inter me & te & semen tuum post te, quod servabitis hoc est.* Semini *Abrahami* nondum existenti Pactum hoc revelatum esse non potuit. Quare ergo pro Lege Divina habere obligati fuerunt Israëlitæ, id quod pro Lege divina ab *Abrahamo* declaratum est, nisi quia in filios & servos suos summam habuerit *Abrahamus* Potestatem? Rursus ubi Deus de Abrahamo loquens (Gen. 18. 18.) *In eo*, dicit, *benedicendæ sunt omnes gentes terræ. Nam agnovi eum, ut quum præceperit filiis suis & familiæ suæ post se, etiam observent viam Iehovæ*, &c. Manifestum est obedientiam *Abrahamo* à familia sua debitam dependisse ab obedientia antè ipsi debita ut Summam habenti in ipsos filios & servos suos Potestatem. Nulla enim Familiæ facta est Revelatio Divina. In montem Sinai ad Deum ascendit solus Moses; populus ne ascenderet vetitus est ne moreretur. Obligabatur tamen. Cur? quia ipsi Mosi promiserant facere omnia quæ imperaret, dixerantque *loquere tu nobiscum & audiemus*; *sed ne loquatur nobiscum Deus, ut non moriamur.* Ex quibus duobus locis, satis constat, in omni Civitate, Civem cui non sit facta Divinæ voluntatis Revelatio certa & immediata, debere pro voluntate Divina, Legibus obedire Civitatis. Nam si pro mandatis Dei, sua vel privatorum hominum quorumcunque somnia, & Phantasmata Cives sumerent, vix duo essent, qui de mandatis Dei in-

ter

ter ſe non diſſentirent, imò etiam Mandata Civitatis non contemnerent. Dico ergo, in rebus omnibus Legi Morali, id eſt Legi Naturæ non contrariis, Cives omnes obligari ut pro Lege Divina habeant, quicquid à Lege Civili pro Lege Divina declaratur. Manifeſtum enim eſt, id quod non eſt contra Legem Naturalem, fieri poſſe à Summa Poteſtate Legem Civilem. Neque in ulla parte orbis Terrarum permiſſum eſt, aut fuit Civibus Mandata Divina alia factis ſuis prætendere, præter ea, quæ à Civitate approbantur. Et ut Civitates Chriſtianæ, deficientes à Religione Chriſtiana, ita Civitates non Chriſtianæ, à Religione ſua deficientes puniri ſolent.

Diſtinxerunt Leges alii, in *Fundamentales*, & *non Fundamentales*. *Fundamentalis* in unaquaque Civitate illa eſt, quâ ſublatâ Civitas diſſolvitur. Lex autem unica *Fundamentalis* eſt, ut ſinguli Cives Perſonæ Civitatis, id eſt Summam habenti Poteſtatem obedientiam præſtent. Nam eâ ſublatâ, Civitas nulla eſt; ea ſtante Civitas manet. De Diviſione Legum tantum eſto.

Invenio voces *Legem Civilem*, & *Jus Civile* à Scriptoribus promiſcuè uſurpatas eſſe; quod fieri non debet. *Jus* enim *Libertas* eſt, id eſt à Legibus Civilibus exemptio. Contrà, Lex Civilis *Obligatio* eſt, Libertatem à Natura datam tollens aut reſtringens. Per naturam enim unicuique *Jus* erat viribus & facultatibus ſuis, ſui ipſius arbitrio utendi; id quod Lex Civilis, niſi quibus Legis Civilis protectionem tutum non erat expectare, ſuſtulit.

C A P V T XXVII.

De Criminibus, Excuſationibus, & Extenuationibus.

IN Transgreſſione Legis non modo Peccatum ineſt, ſed etiam Legiſlatoris contemptio aliqua, quæ Legum ejus ſimul omnium inſtar violationis habita eſt. Peccatum ergo eſt, non ſolum quod factum, dictum, aut neglectum eſt contra Legem, ſed etiam ipſa transgrediendi Intentio, ſive propoſitum. Si quis tamen Bona, Servos, Uxorem videns proximi ſui, frui illis, cum delectatione imaginatus tantum fuerit abſque omni intentione vel conſilio per fraudem aut vim ea occupandi, Peccatum non eſt, neque Præcepti *Non concupiſces* violatio. Neque Voluptas quam quis habere poteſt dum inimici, à quo vivente nihil expectat niſi malum, mortem imaginatur, vel ſomniat, modo nihil contra illum moliatur, Peccatum eſt. Nam Iucundi etiam imaginatione delectari ita homini naturale eſt, ut Lex quæ id prohi-

prohiberet, etiam Hominem esse prohiberet. Sententia igitur eorum qui *Motus* animi *primos* peccata esse ajunt, tum aliis tum libimetipsis nimium severa mihi videtur. Magnum enim est, si homo existens malum facere quo delectatur ne quidem velit. Aliud enim est Imaginantem delectari; aliud velle.

Crimen omne Peccatum quidem est; ut quæ sit Legis alicujus violatio. Non autem vicissim omne peccatum Crimen est. Velle occidere vel furari peccatum est, etiamsi neque facto neque dicto voluntas occidendi vel furandi patefiat. Nam à Deo, qui consilia hominum intuetur, Reus fiet. Sed ab hominibus consilium hominis neque dicto neque facto cognitum accusari non potest. Neque ergo Crimen vocari solet. Peccatum ergo & Crimen distinguuntur, eo quod Peccatum est Legis transgressio quælibet; Crimen autem *transgressio ea sola, quæ coram Iudice homine judicari potest*, sive, *cujus Homo hominem insimulare potest*. Quanquam ergo Intentio male agendi *Peccatum* sit, si tamen signo nullo innotescat, Crimen non est.

Ubi Lex non est, Peccatum non est. Sed quia Lex Naturæ æterna est, transgressio ejus Peccatum semper erit. Cessantibus Legibus Civilibus cessant Crimina. Nulla enim præter Naturales existente Lege, unusquisque sui ipsius Iudex est, & sola sui ipsius conscientia judicatur. Cessante Potestate Civili, cessant Crimina; Iustum & Injustum, propter Ius omnium in omnia, nihil est. Verum si Civitas per seditionem dissoluta fuerit, Crimen in dissolventibus permanet; quia ab initio quod fecerunt Crimen erat; & à Civitate restituta judicari & puniri potest.

Crimina à tribus maximè causis oriuntur; vitio intellectus, quæ est Ignorantia; Imperitia ratiocinandi, id est errore; & vi Passionum. Ignorantia autem est vel Legis, vel Legislatoris, vel Pœnæ. Ignorantia Legum Naturalium excusat neminem; illi enim, qui Rationis Naturalis usum assequutus est, Leges Naturales quænam sint, cognitum esse præsumitur; nimirum *alteri faciendum non esse, quod sibi factum esse nollet*. Ubicunque ergo aliquis fuerit, si Legem loci ignorans violaverit, sine Crimine non erit. Exempli causâ si quis ad nos ab Indis adveniens, Religionem suam nostræ contrariam prædicaret, quæstio de Veritate Doctrinæ nulla fieret; sed quod nostram violaverit Legem pro Crimine habebitur, & juxta Statutas Lege pœnas punietur. Nam & is concivium suorum animos novis Religionibus sollicitari non æquo animo ferret.

Si qui Civitatis suæ Legem, quæ non satis promulgata fuerit violaverit, nec fecerit aliquid contra Legem Naturalem, ab Ignorantia excusabitur.

Si

Si quis loci in quo versatur imperium cui sit ignorans, Civitatis Authoritati resistat, non excusabitur; quia à quo Protectionem aliquamdiu acceperat ignorare non debuit.

Ignorantia Pœnæ excusat neminem. Cognita enim Lege, cognitoque quod Crimini Pœna debetur etsi ignota, aliqua; qui Crimen committit, pœnæ etiam ignotæ obnoxium se facit volens. Rationis enim est, ut qui arbitrio suo injuriam terminat, pœnas det terminatas arbitrio Civitatis.

Ubi verò Lege vel Consuetudine pœna limitatur, ubi majoris pœnæ inflictio iniqua est. Nam pœna, quæ major est, quam ut à Crimine deterreat, ad Crimen hortatur. Comparantes enim, quod in Crimine Iucundum, cum eo, quod in pœna Molestum est, id quod sibi optimum esse putant necessario eligunt. Itaque qui pœnas luunt, majores quam quas Lex præscripserat, à Lege ipsa quasi Crimen suadente, decepti sunt.

Quod ante Legem latam factum est, Crimen per Legem illam fieri nequit. Ante Leges Naturæ æternas factum nihil est. Lex autem post Factum lata, quia cognosci non potuit, obligatoria non est. Quod autem contra Legem fit jam latam sine pœna definita, pœnæ quæ post definietur, nisi solita major sit, obnoxius fiet propter causam modo supra allegatam.

Ab errore nascuntur Crimina hominum, quibus illudunt aut falsa Principia, aut falsa Legum interpretatio, aut à veris Principiis falsa Ratiocinatio. Qui ad consuetudinem hominum animum adverterunt Virtutes & Crimina prosperis vel adversis successibus metientium, videntiumque Leges à potentibus perrumpi, quibus vulgus implicatur, ut Leges parvi pendant difficile non est; & propterea plures esse solent qui vitio Legum, quam vitio hominum id fieri arbitrantur. Quorum nonnulli quasi Axiomata quædam pronuntiant, *Iustitiam præter Vocabulum nihil esse. Suum esse cuique, quod industria, aut periculo suo occupat, & tenet. Consuetudinem in omni gente obtinentem, iniquam esse non posse. Exempla longi temporis pro Legibus habenda esse*, aliaque his similia, vitam hominum ad feritatem & cædes mutuas reducentium. Eorum qui sic sentiunt, quis nisi meta à quantumvis magno Crimine se abstinebit.

Secundò, qui Leges Divinas tum Naturales tum Positivas, ad commoda sua torquentes, ita interpretantur, ut cum Legibus Civilibus, & populi tranquillitate non consistant, Civibus ab Principibus suis resistendum colorem prætextumque perpetuò præbent, vel à Religione, vel à Iure Naturali, vel Civili.

 Tertiò,

Tertiò, à mala ratiocinatione quanquam à veris Principiis, nascuntur Crimina, quando qui in doctrinis Fidei rectè sentiunt, in diversa sentientes, eo nomine sæviunt, quod errant, sævitiam suam zelum Dei nominantes. Quorum hominum aliquem libenter sic compellarem. Errant, esto; sed quid ad te? Populum corrumpunt; Quid hoc ad te cui salus Populi non committitur, sed Regi? Sed ad me sub Rege. Doce ergo. Doceo sed frustra. Ergo perfunctus officio, docere desinens accusa; nam quæcunque ulterius sæviens feceris Crimina sunt.

Passionum quæ Crimina potentissime suadent, sunt *Ira, Avaritia*, cæteræque cupiditates vehementiores, sed non sine *Spe*. Nemo enim cujuscunque boni causa Crimen committeret, cujus potiundi spem haberet nullam. Faciunt autem Spem, Divitiæ, Potentia Amicorum, Aura popularis, & Effugia quæcunque. Iudices & Testes corrumpuntur à Divitiis. Pœnam Amici deprecantur; etiam aliquando Reum per vim eripiunt. Favor Populi impunitatis spem à multitune ostendit, quam puniri sine multo sanguine difficile est, nec Civitati ut puniantur semper expedit. Amor & Admiratio Sapientiæ propriæ, quia plausum à multitudine hujusmodi homines expectare solent, facit ut temerè loquantur de Statu & Regimine Civitatis, & Religionis publicæ, id quod per se Crimen magnum, & magnarum seditionum causa frequentissima est. Quibus autem nec Divitiæ sunt, nec Authoritas, nec Gratia Popularis, Spem impunitatis præterquam in latebris, aut fugæ oportunitatibus, nullum habent. Initium quidem scelerum omnium à cupiditatibus esse manifestum est; sed nisi impunitatis antecedat Spes, nunquam fere ad finem perducuntur.

Passionum autem omnium innocentissimus est Metus; imo solus est qui homines omnes (paucis exceptis qui excelsiore animo sunt, quam ut velint debere aliquid Injustitiæ) à Criminibus committendis prohibet. Aliquando tamen in Crimen inducit etiam *Metus*.

Actionem enim non omnis excusat Metus, sed corpori tantùm suo metuentis; cujus defendendi Ius unicuique naturale semper manet. Attamen si quis se ab inimico suo nondum aggrediente, interfici aliquando Metuens, Metûsque sui justissimam causam habens, ipsum occupans interficiat, Crimen erit; nec Metu, sed odio fecisse judicabitur; propterea quod protegi, si expectasset, potuit à Civitate. Sed si illum aggredientem occidisset, Crimen non fuisset; quia auxilium à Legibus expectari non potuit. Civis à Cive verba audit plena contumeliæ, quæ nulla tamen Lege lata puniuntur; metuensque, nisi armis vindicet, pro homine haberi timido, ad arma provocat & illum inter-

interficit, Crimen est; nec Metu ejusmodi excusabitur. Quare? Quia Civitas verba Publica, id est Leges, apud Cives plus valere vult, quam verba hominis singularis; cujus verbis pœnam constituere ideo neglexit, quia eos qui ne verba quidem tolerare possunt, pro mollissimis omnium hominum habet Civitas. Crimina ne Metus quidem Dei excusat, multo minus Metus earum rerum, quæ sub nomine *Spirituum* formidabiles multis fiunt, quales habentur Lemures, Animæ mortuorum, aliaque Phantasmata dormientium vel dormitantium hominum Superstitiosorum. Crimen enim omne Injustum est; ideoque non qui Crimen facit, sed qui fugit, Deo placet. Itaque metuendum à Deo hominibus justis nihil est, quicquid illis comminentur quidam sub prætextu Religionis à vi Spirituum.

Ab his Criminum fontibus diversis manifestum est, falsum esse quod tenuerunt olim Stoici, Peccata omnia esse æqualia. Est enim non solùm *Excusationi* locus aliquando, ubi quod Crimen videbatur, rectè factum esse ostenditur; sed etiam *Extenuationi*, qua Crimen quod videbatur magnum, apparet minus. Quanquam enim Crimina omnia æqualiter Injusta appellantur, quemadmodum omnis à rectitudine deviatio vocatur curvitas; non tamen sequitur inde omnia Crimina esse æqualiter Injusta, magis quam omnia curva æqualiter esse curva.

Id quod factum aliquod planè Excusat, naturamque Criminis ipsam tollit, nihil esse potest præter id, quod Legis obligationem simul tollit. Quod enim contra Legem semel commissum est, in eo qui ad Legem servandam obligatur, necessariò Crimen est.

Legem cognoscere non potuisse totaliter excusat. Illi enim Lex nondum est.

Qui Bello captus, vel in manibus hostium utcunque existens (in manibus autem hostium esse dico, qui vel ipse vel bona sua ad vivendum necessaria ab hoste occupantur. Nec sua ipsius culpa in manus hostium venerit) non amplius Lege Civitatis obligatur. Hosti enim obediendum est necessariò, aut moriendum; vitam autem conservare omni modo licitum est.

Si quis ad faciendum aliquid contra Legem, mortis imminentis metu compulsus sit, planè excusatur; quia vitæ suæ conservationem negligere nemo obligatur. Supposito enim, quod obligatus esset, cogitaret tamen, *Nisi faciam, statim morior; si faciam post moriar. Faciendo ergo vitam aliquamdiu produco.* Compellet ergo ad faciendum Natura ipsa.

Qui alimentis, aliisve rebus ad vitam necessariis destitutus est, ne-

que sine Legum violatione vitam sustinere potest (quod in magna Fame aliquando accidit, ubi neque venalia, sunt neque alio modo obtineri alimenta possunt) alienum ad sui defensionem aut conservationem si furto vel vi eripiat, totaliter excusatur.

Facta contra Legem authoritate alienâ excusantur contra Authorem ipsum; quia Actorem suum Author accusare non debet, sed contra tertium facto læsum non excusantur; neque ergo contra Civitatem, cujus Leges violatæ fuerint. Itaque si homo vel Cœtus, qui Summam habet Potestatem Legem ante latam violare jusserit, violatio Excusatur totaliter. Factum enim, cujus Author est is, qui Summam habet Potestatem, ab ipso condemnari non potest; & Legem, quantum attinet ad factum illud particulare, Summæ Potestatis Authoritas abrogare censebitur.

Si qui Summam habet Potestatem Homo vel Cœtus, Civi Privilegium sive Libertatem concesserit, quæ cum Potestate Summa consistere non potest, ut quæ Summæ Potestatis exercitium impediat, is qui Libertatem talem exercebit, peccat, & contra officium Civis facit. Scire enim debent Cives omnes, quid Iuri Civitatis congruum sit, & quid incongruum; quia Civitas à singulis Civibus pro sua ipsorum salute, & consensu singulorum instituta erat, Libertatemque illam, quatenus Summæ Potestati repugnat, concessam esse scire per ignorantiam Concedentis, qui consequentia inde Civitati pericula non viderat. Siquidem autem Libertate sua uti pergens Ministro publico restiterit, Crimen est.

Criminum gradus variè mensurantur. Primò, per Fontis sive Causæ unde oriuntur pravitatem. Secundò, per Exempli contagium. Tertiò, per damnum inde natum. Quartò, per circumstantias Temporum, Locorum, & Personarum.

Contra Legem factum idem, si à præsumptione oriatur virium vel divitiarum, vel amicorum, quibus qui facit fretus Ministris publicis resistit, majus Crimen est, quam si à spe latendi, vel fugiendi ortum esset. Impunitatis enim præsumptio nata à fiducia potentiæ Radix est, unde omni tempore & oportunitate omnium Legum nascitur contemptio. Quod autem fit, propter spem latendi vel fugiendi, periculi agnitionem arguit, quo Legibus in futurum redditur obsequentior.

Crimen qui esse scit & facit, Crimen auget, quod si profectum esset ab opinione quod licitum esset, minus fuisset. Nam qui male facit contra suam ipsius Conscientiam, viribus confidit quibus excitatur ad idem sæpius faciendum; sed qui errore facit, cognito errore ad Leges conformatur.

Is

Is cujus error ab Authoritate Doctoris vel Legum interpretis publicè constituti oritur, minorem habet culpam, quam si natus esset à propriorum Principiorum,& rationum prosecutione obstinata. Quod enim docetur per Authoritatem publicam, à Civitate ipsa docetur, & similitudinem aliquam habet (dum non prohibetur) Legis Civilis; & Crimina, quæ negationem non continent Summæ Potestatis, neque repugnant Legi manifestæ, totaliter excusant; qui autem proprium Iudicium sequutus peccat, per proprium Iudicium, aut stat aut cadit.

Item factum, si in aliis constanter punitum est, Crimen majus est, quam si multa antecessissent impunitatis exempla. Quæ exempla totidem sunt factæ ab ipsa Summa Potestate impunitatis spes. Cum ergo is, qui spem & præsumptionem peccandi facit, in ipso Crimine partem habet, contra rationem est ut totum in Actorem conferat.

Quod à subita passione oritur, quam quod à longa meditatione, minus Crimen est; illic enim locus est Extenuationi super humanæ naturæ omnibus communem infirmitatem; sed qui meditatò facit, circumspexit, oculos conjecit in Legem, in Pœnam, & in damnum Societati humanæ sequuturum; quæ omnia simul contempsit & cupiditati propriæ postposuit. Verumtamen Passio nulla ita subita esse potest, ut totaliter excuset. Nam tempus quod intercedit inter Legis cognitionem, & criminis commissionem, omne censebitur pro tempore Deliberandi; quia unusquisque per meditationem Legum, corrigere debuit passionum suarum irregularitatem.

Ubi Lex publicè, & assiduè coram populo legitur & explicatur, Crimen quod fit contra Legem majus est, quam ubi absque tali instructione relinquuntur Cives cum difficultate, in certitudine, & occupationum propriarum cessatione, quæ sint Leges ab hominibus privatis quæsituri. Pars enim Criminis infirmitati communi tribuenda est. Sed in casu priore negligentia manifesta est, quæ sine Summæ Potestatis contemptu aliquo esse non potest.

Facta contra Legem disertis verbis vetita, si tamen à Legislatore manifestis signis tacitè approbentur, minora sunt Crimina, quam si Legislatori viderentur displicere. Cum enim Legislatoris, id est Summi Imperantis voluntas cognita instar Legis fit, quam sæpius observant Cives, quam Legem scriptam; apparent in hoc casu duæ Leges contrariæ; itaque qui Legem scriptam violant, totaliter excusarentur, nisi quod voluntas Summi Imperantis aliter, quam ex verbis Legis cognoscenda non sit. Quoniam autem non modo transgressionem Legis, sed etiam neglectam Regis voluntatem, consequitur

pœna.

majus est, quam si alio tempore aut loco factum esset; proficiscitur enim à majore Legum & cultûs Divini contemptione.

Multa alia Aggravationis & Extenuationis exempla adduci possent; sed per ea, quæ adducta sunt, obvium cuique est cujuscumque Criminis propositi altitudinem investigare.

Postremò, quia in omnibus fere Criminibus, injuria inest, non modò homini privato facta, sed etiam Civitati; idem Crimen, quando accusatur à Persona Civitatis, *Crimen publicum* appellatur; & Iudicia publicorum Criminum, *Judicia publica*, quæ nostri appellant *Placita Coronæ*.

CAPVT XXVIII.

De Pœnis & Præmiis.

POena, *Malum est, transgressori Legis Authoritate publica inflictum, eo fine, ut terrore ejus voluntates Civium ad Obedientiam conformentur.*

Antequam ab hac definitione quicquam deducam, quæstioni nonnullius momenti respondendum est, nempe, unde Civem puniendi jus, in casu quocunque, ortum sit. Manifestum enim est, Pacto obligari posse neminem, vi illatæ non resistere; itaque ut quis cuiquam jus dederit, vim sibi inferendi, intelligi non potest. In Civitate instituenda, unusquisque alium quidem defendendi jus deponit, sed non seipsum defendendi jus relinquit. Seipsum etiam, in puniendo Cive alio quocunque, illi qui Summam habet Potestatem auxiliari obligat; sed non in seipso puniendo. Sed auxilium ferre Summo Imperanti non est jus illi dare quemquam puniendi. Manifestum ergo est jus Puniendi quod habet Civitas (id est is qui personam gerit Civitatis) fundatum non esse in Concessione sive gratia Civium. Sed ostensum etiam supra est, quod ante Civitatis constitutionem unicuique quidlibet agendi quod ad conservationem sui videretur ipsi necessarium, jus erat naturale. Atque hoc juris, quod habet Civitas Civem puniendi, fundamentum verum est. Nam ut Cives Civitati tale jus concederet, frustra esset, quia jus illud unicuique ante à natura datum erat. Eo tamen, quod jus suum unusquisque deposuerat, is qui Summam habebat Potestatem tantum virium nactus est, ut jure suo naturali ad præservationem Civium omnium arbitrio suo uti potuit. Itaque jus illud illi non datum, sed relictum est; & illi soli, nec minus integrum, quam fuit ante Civitatis institutionem.

A De-

A Definitione Pœnæ deduco, Primò, neque injurias, neque ultiones privatorum hominum propriè vocari posse Pœnas, quia non procedunt ab Authoritate Civitatis.

Secundò, à Summo Imperante negligi, aut non promoveri, Civi Pœnam non esse; quia malum nullum illi inflictum est, sed in statu quem prius obtinuit relinquitur illæsus.

Tertiò, malum inflictum Authoritate publica, nisi Publica antecedat Condemnatio, nomen Pœnæ non habere, sed factum esse hostile. Quia factum quod punitur probari & judicari prius debuit Authoritate publica.

Quartò, malum inflictum ab eo, qui Summam Potestatem injuriâ usurpat, vel à quocunque, sine Authoritate concessa à Civitate, Pœnam non esse, sed factum hostile; quia actiones ejus, qui injuriâ imperat Authorem non habeant personam condemnatam; neque ergo habent Authoritatem publicam.

Quintò, malum inflictum absque consilio Cives reformandi, Pœna non est sed factum hostile; quia de essentia Pœnæ est, ut terrore ejus Cives ad obedientiam conformentur.

Sextò, cùm actionibus quibusdam consequentia mala sæpissimè adhæreant naturaliter; ut cum quis vim alii inferens occiditur vel vulneratur; vel quando quis ab actione aliqua illicita in morbum incidit; malum illud, quamquam respectu Authoris Naturæ dici rectè possit Pœna Divina, non continetur tamen nomine Pœnæ respectu hominum; quia non inflictum est Authoritate Civili.

Septimò, si Malum inflictum minus sit, quam bonum, quod Crimen commissum naturaliter sequitur, Malum illud sub definitione Pœnæ non comprehenditur; nam Pretium potius est sive redemptio Criminis, quam Pœna. Nam natura Pœnæ finem ejus continet nempe reformationem Civium. Sed Pœna quæ minus molestiæ habet, quam habet Crimen jucundi, effectum contrarium operatur.

Octavò, si Pœna Lege ipsa præscripta & terminata sit, post Crimen autem commissum infligatur Pœna major, excessus Pœnæ posterioris supra priorem Pœna non est, sed factum hostile. Cum enim Punitionum finis, ultio non sit, sed terror; terror autem Pœnæ majoris nondum cognitæ, minoris Pœnæ determinatione tollitur, additio illa, Pœna non est. Ubi vero Pœnam nullam Lex præscripsit, ibi quicquid à Civitate infligitur naturam Pœnæ habet. Qui enim Legem, cujus violatio Pœnam meretur, quæ tamen scripto nondum definitur, violat indefinitam expectat Pœnam, id est arbitrariam.

Nonò, Malum inflictum ob factum nondum Lege vetitum, Pœna

 non

non est, sed factum hostile. Nam ante Legem, transgressio Legis esse non potuit; Pœna autem factum supponit probatum & judicatum, violationem Legis esse.

Decimò, Malum inflictum in Personam Civitatis, Pœna non est, sed factum hostile, ut quod Authoritate publica, id est Authoritate ipsius Personæ Civitatis non infligitur.

Postremò, Malum inflictum hosti manifesto, nomine Pœnæ non comprehenditur; quia hostes Cives non sunt. Quanquam autem Cives ante fuerint, si se hostes tamen post declaraverint, non ut Cives, sed ut hostes patiuntur. Sequitur hinc si Civis facto aut verbo, sciens & deliberatò Personæ Civitatis Authoritatem negaverit (quæcunque Pœna Crimini læsæ Majestatis Lege præscripta fuerit) puniri tamen, cum se jam hostem Civitatis esse declaraverit Pœnâ arbitrariâ jure potest tanquam hostis.

Pœnæ *Divinæ* sunt vel *Humanæ*. De illis dicemus alio loco magis proprio inferiùs.

Humanæ sunt illæ Pœnæ, quæ Authoritate humana infliguntur; suntque vel *Corporales*, vel *Pecuniariæ*, vel *Ignominia*, vel *Incarceratio* vel *Exilium*, vel ex his mixta.

Pœna Corporalis est quæ infligitur in corpus per voluntatem infligentis; qualia sunt verbera, vulnera, & earum rerum ablatio, quæ corpori jucundæ existentes, prius possidebantur.

Quarum Pœnarum aliæ capitales, aliæ minores sunt. Capitalis, est mortis inflictio, sive simplicis, sive cum cruciatu. Minores Pœnæ sunt verbera, vulnera, vincula omnisque alia corporis afflictio, quæ sua natura non sunt lethales; etsi enim per accidens aliquod non prævisum mors sequatur, non dicetur Pœna Capitalis.

Pœna pecuniaria est ablatio non solum Summæ alicujus Pecuniæ, sed etiam cujuscunque rei Pecunia commutabilis. Quod si Lex Pœnam definiat Pecuniariam, eo fine ut à transgressoribus Legis Pecuniam auferat, Pœna propriè loquendo non est, sed Privilegii, sive exemptionis à Lege Pretium; quia factum ipsum non absolutè vetat Lex talis Civibus omnibus, sed illis tantum qui pecuniam definitam non possunt solvere. Sed in Legibus Naturæ, & Legibus de cultu Divino aliter se res habet. Nam si in eos qui sine causa juraverint, mulcta statueretur pecuniaria, pecunia illa pro Legis dispensatione haberi non posset, cum Leges Divinæ & Leges Naturæ sint indispensabiles.

Ignominia inflictio est mali, cui à Civitate nota apponitur turpitudinis, vel deprivatio Boni quod à Civitate pro Honore concessum est.

est. Sunt autem quædam naturaliter honorifica, ut Fortitudo, Magnanimitas, Prudentia, aliæque aliquæ Corporis & animi facultates. Aliæ honorifica facta sunt à Civitate, vt Insignia, Tituli, Officia, & quæcunque gratiæ apud illum qui Summam habet Potestatem, signa singularia. Priora illa tolli Lege non possunt. Posteriora à Civitate, propter Crimina, tolli possunt; & Pœnæ propriè sunt.

Per *Incarcerationem* intelligo quamcunque Libertatis Corporalis ablationem, quam duabus de causis Civitas propter Crimen tollit. Quarum altera est, ut custodiatur reus ne aufugiat, altera ut sit pro Pœna condemnati. Prior harum Pœna non est; quia antequam Iudicetur nemo justè puniri potest. Malum itaque quod quis reus antequam audiatur & condemnetur, per custodiam patitur, plus quam custodiæ necessarium est, contra Leges Naturæ infligitur; Posterior, Pœna est; quia à Civitate, & propter Crimen auditum & judicatum infligitur.

Exilium est, quando propter Crimen condemnatur Civis ad exeundum è dominio Civitatis, sive pro tempore, sive in perpetuum; videturque sua natura sine aliis circumstantiis, Pœnam non esse, sed potius Aufugium, vel mandatum publicum fugiendi Pœnam. Hujusmodi Pœnam in Civitate Romana negat esse Romanarum Legum scientissimus *Cicero*; Exiliumque periclitantium Civium Refugium vocat. Nam qui exulet, si tamen bonis suis reditibusque frui permittatur, solam cœli mutationem patitur, quæ Pœna non est; neque ad Civitatis tendit utilitatem, quæ Pœnarum finis est, sed potius damnum. Qui enim à Civitate expellitur hostis fit Legitimus. Verum si quis non modo in Exilium missus sit fortunis autem suis simul mulctatus fuerit, Pœna ejus inter Pecuniarias numeranda est.

Punitiones Civium innocentium, sive graves, sive leves, sunt omnes contra Leges Naturæ, & actiones hostiles. Punitio enim illorum tantum est, qui Crimen commiserunt.

Cæterum in hominem Innocentem Mali cujuscunque inflictio, si Civis non sit, si sine præcedentis alicujus pacti violatione fiat, si denique eo fine fiat ut juvetur Civitas, Legis Naturalis transgressio non est. Omnes enim homines aut Cives sunt aut hostes, aut pacto inter Civitates amici sunt. Sed contra hostes à Civitate Iudicatos, à quibus damnum Civitati expectatur, Iure Naturæ bellum facere licitum est; in quo bello neque gladius judicat, neque Victor distinguit quatenus ad tempus præteritum inter Nocentes & Innocentes, neque cuiquam parcit, nisiquatenus conducit ad salutem Civium. Hinc enim manifestum est in Cives eos qui Authoritatem Civitatis pernegaverint vindictam

dictam extendi licitè posse, non solum ad ipsos, sed etiam ad posteros eorum usque ad tertiam & quartam generationem nondum existentes, & per consequens facti à patribus suis commissi insontes; quia Criminis hujus natura consistit in eo, quod Civitatis regimini renuntiant, id est se Civitatis hostes esse profitentur. Qui autem sic faciunt, non ut Cives, sed ut Hostes puniri jure possunt.

Præmium dici solet, tum quod gratis, tum quod ex Pacto datur. Quando autem ex Pacto, pro mercede sumitur, & beneficium est pro bono præstito vel promisso debitum. Quando autem gratis datur, beneficium est à dantis gratia profectum, eo fine ut cæteri Cives ad Civitati bene serviendum excitentur; & propriè Præmium appellatur, differtque à mercede, quæ debita est. Etsi enim Cives omnes, desertis rebus domesticis, servire Civitati etiam sine Mercede, si opus sit, obligentur: id tamen non à Lege Naturæ neque Civitatis institutione est, nisi Civitas defendi aliâs non potest. Supponitur enim, illum qui Supremam habet Potestatem fortunis Civium omnium æquè uti posse, quibus, qui Civitatem defendunt, suis ipsorum rebus relictis remunerari debent: adeo ut militum infimus Militiæ Mercedem ut Iure debitam postulare potest.

Beneficium à Summo Imperante in Civem collocatum, metu ne Civitati noceat, Præmium non est: quia metu extorquetur: neque in Imperante *gratia* est, sed potius sacrificium, quo Civem malevolum eundemque potentem placare cupit: nec ad obedientiam, sed contra ad majorem contumaciam Cives alios excitat.

Mercedum autem aliæ certæ sunt, solvunturque ex Thesauro publico: aliæ incertæ, oriunturque ab executione ipsius Ministerii: sunt autem sæpissimè Civitati noxiæ: ut in Ministerio Iudiciorum, ubi duo inde oriri solent Incommoda: Quorum alterum est Incrementum litium. Vbi enim ex multitudine litium oritur Iudicibus Beneficium. Solent plerique numerum litium quantum possunt reddere majorem. Alterum est quod diversorum Tribunalium Iudices certaturi sunt inter se quis ad Tribunal suum ab aliis Tribunalibus plurimas lites retrahat. Sed in Ministeriis Executionis incommoda illa locum non habent. Atque hæc dicta sint de Pœnis & Præmiis, quæ sunt quasi Nervi & Tendines, quibus moventur Civitatis artus.

Hactenus de naturâ Hominis, quem superbia aliæque Passiones suæ ad submittendum se regimini alicui compulerunt: & Rectoris sui Potentia ingente disserui, comparans illum magno illi Leviathan: de quo cap. 41. Iobi. Dicit Deus *Non est Potestas super Terram, quæ comparetur ei. Factus est, ita ut non metuat. Videt sublimia omnia infra se;* &

& Rex est omnium filiorum Superbiæ. Quoniam autem mortalis est, & ut alia terrena omnia corruptioni obnoxius: & quia in cœlis (quanquam non in terris) est quod metuat, & cujus Legibus obedire debet: dicam in duobus Capitibus proxime sequentibus de morbis, & causis mortis ejus, & de Legibus Naturalibus quibus obedire obligatur.

CAPVT XXIX.

De iis rebus quæ Civitatem labefactant, tenduntque ad dissolutionem ejus.

QUanquam immortale nihil sit, quod mortales faciunt, si tamen rationis usum, quem sibi arrogant homines haberent, fieri posset Civitas adeo firma, ut ab internis saltem morbis interire non posset. Nam si Institutionis ejus spectemus finem, videbitur facta ad vitam generis humani, vel Legum Naturalium, vel Iustitiæ ipsius (à quibus vitam accipit) durationi æqualem. Quoties ergo non vi externa sed seditionibus internis Civitas destruitur, culpa est Instituentium. Homines enim, quamquam confligendo, seque mutuò vulnerando defessi, in unum ædificium libentèr coalescunt: condendarum tamen Legum ad eum finem conducentium & quibus actiones suas regerent necessariarum imperiti, patientiaque & humilitate carentes quoties amplitudinis suæ rudes & molestas eminentias resecandas esse videant, in Civitatem nisi ab architecto peritissimo compingi non possunt, quæ firma futura sit, nec vel ipsos, vel eorum posteros ruina opprimat.

Inter *Infirmitates* Civitatis primo loco ponendæ sunt illæ, quæ ab imperfecta nascuntur Institutione, similesque sunt corporis naturalis morbis illis, qui procedunt à Generatione vitiosa.

Quarum una est, *quod qui Regnum obtinere conatur, contentus quandoque sit Potestate minore, quam quæ ad salutem Civitatis necessariò requiritur.* Contingit inde ut Potestas illa quæ neglecta erat, quando ad publicam salutem resumenda est, resumptio ejus injusta visa, multos simul Cives ad seditionem (data occasione) provocet; eodem planè modo quo corpora puerorum à Parentibus morbosis, aut morti immaturæ subjecta sunt, aut humores noxii à prava generatione orti erumpunt in scabiem & ulcera. Quod autem hujusmodi jura necessaria Summi Imperantes sibi negent, non semper ab ignorantia id faciunt, sed aliquando ab eo, quod eadem jura arbitrio suo recipere se posse sperant. Sed rem non rectè supputant. Cives enim, qui illum

illum impediant, à Civitatibus aliis, qui ad Civium suorum salutem vicinos debilitandi opportunitates rarò prætermittunt, sustinebuntur. Sic Thomas Archiepiscopus Cantuariensis contra Henricum Secundum à Papa sustentatus est, eo nomine quod Gulielmus Rex Libertates Ecclesiæ Romanæ non violaturum se esse juramento promiserat. Eodem modo Baronibus Angliæ (quorum ope Gulielmus Secundus ad Regnum in se à fratre suo majore transferendum usurus erat) potestas ab ipso Gulielmo aucta est in tantum, ut non consisteret amplius cum Potestate Regia; unde rebellio contra Regem Iohannem orta est, & adjuta viribus Regis Galliarum.

Neque in solis Monarchiis contingit hoc, nam in Civitate Romana, sub Senatu populóque Romano, (ubi neque Senatus neque Populus Summam habuit Potestatem) seditiones innumeræ indies nascebantur, & bella Civilia à *Gracchis*, *Saturnino*, *Mario*, *Sylla*, *Pompejo*, *Cæsare*, quibus extincta tandem est Democratia Romana.

Secundo loco Civitatis morbos illos noto, qui oriuntur à veneno doctrinarum seditiosarum; quarum prima est, *bonarum & malarum actionum Iudicem esse Civem privatum quemlibet.* Quæ quidem in conditione naturali, nondum existentibus Legibus Civilibus, atque etiam in Civitatibus quod attinet ad actiones quæ nulla Lege prohibentur vera est. Manifestum alioqui est, mensuram Boni & Mali in actionibus, esse Legem Civilem; Iudicemque esse, qui Summam habet Potestatem. Ab hac doctrina est, quòd Cives mandata Civitatis judicare & disputare discunt; deinde obedire vel repugnare arbitrio proprio; unde Civitas in factiones discinditur & debilitatur.

Doctrina alia quæ obedientiæ Civili repugnat, est, *quicquid faciat Civis quicunque contra Conscientiam suam, Peccatum esse*; quæ doctrina ab eo nascitur, quod Iudices se faciunt homines Boni & Mali. Conscientia enim & Iudicium hominis eadem res est, & erroribus obnoxia. Etsi ergo is, qui nulla Lege Civili obligatur, contra Conscientiam agens peccet, propterea quod actionum suarum regulam aliam non habet, præter suam ipsius Rationem, aliter tamen se res habet in iis, qui Legibus Civilibus sese submiserunt: ubi non privata sed publica Lex unicuique Civi pro Conscientia habenda est. Alioqui in tanta Conscientiarum id est Opinionum privatarum varietate, necessariò Civitas dividetur, nec Summæ Potestati obediet quisquam, nisi quatenus sibimet ipsi visum erit.

Tertio est, quod docetur vulgo, *Fidem & Sanctitatem acquiri Studio & Ratione non posse, sed supernaturaliter Inspiratas, vel Infusas esse.* Quæ

Quæ si concedatur, non video quare Fidei suæ rationem quisquam reddere teneretur; aut cur homines Christiani non essent omnes Prophetæ; vel cur unusquisque Inspirationem propriam legibus Civitatis non præponeret; id quod iterum est Iudicium Boni & Mali sibi arrogare, neglectisque Civitatis Legibus regendos se præbere ab arbitrio proprio, vel aliorum privatorum hominum, qui se supernaturaliter Inspiratos esse mentirentur. Fides ab auditu nascitur; auditus autem uniuscujusque à rebus contingentibus est, quibus in præsentiam eorum, quos audire utile est, conducimur. Quæ res contingentes respectu nostri, à consilio Dei proficiscuntur, non sunt tamen supernaturales, sed tantum propter multitudinem non facile observabiles. Fides & Sanctitas etsi raræ, non ideo sunt Miracula, sed procedunt ab educatione, disciplina, correctione, aliisque caussis naturalibus, quibus Deus utitur in illis quos elegit, quo tempore ipsi visum est, instruendis.

Repugnans obedientiæ Civili doctrina quarta est, *Legibus Civilibus subditum esse illum, qui Summam habet Potestatem.* Subditum esse illum Legibus Naturæ verum est; Leges enim illæ Divinæ sunt, neque possunt ab Homine vel Civitate quacunque abrogari. Sed Legibus quas Civitas, id est quas ipse tulerit subditus non est. Non est enim cui subjiceretur præterquam sibi. Qui autem suis ipsius tantum Legibus obligatur liberrimus est. Non viderunt autem qui Summum Imperantem obligare voluerunt, erigendam sibi esse Potestatem quæ ipsum puniret, & ad hunc puniendum Potestatem aliam, ita ut nulla omnino constaret Civitas.

Eodem tendit doctrina quinta, *Civem unumquemque Bonorum suorum ita absolutum esse Dominum, ut Dominium Civitatis in Bona eadem excludatur.* Civem quidem unumquemque in bona sua Dominium proprium, quod Ius Civium cæterorum omnium excludit, habere non negamus. Sed Dominium illud à Summa Potestate habet, sine cujus protectione quicquid habet non alio jure haberet quam quicunque alius; quia omnia essent omnium. Verum si Ius etiam ejus qui Summam habet Potestatem excluderetur, protegere Cives non posset, neque ab hostibus externis neque ab injuriis mutuis, & proinde non amplius esset Civitas.

Doctrina sexta est quæ contra Essentiam Civitatis apertè, pugnat, nempe, *Summam Potestatem posse dividi.* Quid enim aliud est Potestatem Civitatis *dividere*, nisi *dissolvere*; Potestates enim divisæ mutuò se destruunt.

Quemadmodum autem doctrinæ erroneæ, ita etiam aliquando exem-

exempla Civitatum vicinarum ad mutationes Politiæ præsentis hortari solent. Ita populus Israeliticus ab imitatione Gentium vicinarum à Deo rege suo deficientes, Prophetam Samuelem eligere sibi Regem novum compulerunt. Sic etiam in Græcia antiqua, Civitates minores perpetuò turbabantur à Seditionibus Civium, quorum alii Lacedæmonios imitati Aristocratiam; alii Athenienses admirantes, Democratiam postulaverunt. Neque dubito quin nostrorum multi bellum, quod nunc geritur in Anglia libenter videant; nihil ad divitias comparandas amplius opus esse arbitrati, quam ut exemplo Batavorum Regem suum exuerent, mutationi regiminis divitias imputantes, quas homines illi, sua industria acquisierant. Homines enim Natura sua novitatis avidi, turbarum initia amare solent, etsi earundem duratione offendantur; quemadmodum qui à calore sanguinis laborant prurigine, propriis unguibus sese lacerant, ita ut dolorem tolerare ampliùs non valentes morbum agnoscant.

Seorsum in Monarchiis, inter Rebellionis causas maximas numerari potest Librorum Politicorum & Historicorum quos scripserunt veteres Græci & Romani, lectio; Iuvenes enim, aliique quicunque Rationis solidæ Antidoto muniti antè non fuerint, rerum ab illis bello magnificè gestarum, vividam jucundamque impressionem concipientes, cæteras eorum actiones sicut admirantur, Civitatumque illarum magnitudinem imputant, non (ut oportuit) virtuti quorundam Civium, sed regiminis formæ populari. Ab horum Librorum (inquam) lectione est, quod nonnulli homines Regem suum interfecerunt, quia facinora talia apud scriptores illos non flagitia, ut sunt, appellantur, sed maximis laudibus extolluntur, modo antequam interficiant, Tyrannum appellent. A lectione eorundem librorum est, quod qui sub Monarcha vivunt, se quidem servos, illos autem qui Democraticè gubernantur, solos esse liberos dicant. Mihi ergo Monarchiis nihil videtur damnosius esse posse, quam permittere, ut hujusmodi libri publicè doceantur, nisi simul à Magistris sapientibus quibus venenum corrigi possit remedia applicentur. Morbum hunc comparare libet cum Hydrophobia, nempe morbo, qui oritur à morsu canis rabidi. Quemadmodum enim is quem canis rabidus momordit, perpetuò siti cruciatur, aquam tamen quâ sola sanari potest horret; ita is qui opinione illa de Tyrannicidio infectus est, contra Monarchas latrare non desinit; & quanquam nisi à Monarchæ potentia, sanari non possit, propter tamen Tyrannophobiam quandam, habentes horret.

Sicut extiterunt Doctores quidam, qui tres Animas in eodem

Homine

Homine esse docuerunt; ita etiam sunt qui plures Animas (id est plures summè Imperantes) in una & eadem Civitate esse sustinuerunt, *Supremum Summo*, *Canones*, *Legibus*, & *Authoritatem quandam Spiritualem Civili* apponentes, & sanè multis id persuaserunt orationibus, quibusdam ne à seipsis quidem intellectis, obscuritate tali detegentes esse in regnis Regum Christianorum, regnum aliud Spirituum sive Lemurum, ambulantium in tenebris. Itaque in omni Civitate duæ essent Summæ Potestates; quod cum essentia Civitatis stare nullo modo potest. Illa enim *Temporalis* & *Spiritualis* distinctio inanis, nihil impedit, quin Civitates duæ sint, & unusquisque Civis subditus sit duobus dominis. Cum enim Potestas Spiritualis Ius declarandi quid sit *Peccatum*, sibi vendicat, vendicat per consequentiam Ius declarandi, quæ sint Leges; quia Peccatum nihil aliud est, præter transgressionem Legis. Rursus, Potestas Civilis Ius sibi assumit Legislationis. Omnis ergo Civis duobus Dominis obedire obligatur. Quod est impossibile. Ubi ergo Potestates illæ in eadem Civitate se mutuò opponunt, imminet perpetuò periculum à bello Civili unde tandem dissolvatur. Authoritas enim Civilis cum visibilior & in luce clariore posita sit, magnum ad se numerum hominum adductura est. Potestas contra Spiritualis, quanquam in Distinctionum Scholasticarum & verborum nihil significantium tenebris delitescat, ad se quoque hominum numerum attrahet, qui sufficiat ad turbandam, si non ad destruendam Civitatem, propterea quod magis metuuntur *Spiritus* quam Homines. Atque hunc Civitatis morbum Epilepsiæ, sive morbo caduco (quo qui apud Iudæos laborabant, inter Dæmoniacos numerabantur) comparare licet. Sicut enim in Epilepsia Spiritus sive ventus quidam præternaturalis in capite, Nervorum radices obstruens concutiensque, motumque eorum naturalem tollens, illos, qui hoc morbo laborant, aliquando in aquam aliquando in ignem conjicit; ita etiam in corpore Civitatis, quando membra movet Potestas Spiritualis per terrorem Pœnarum æternarum, & spem Præmiorum, aliter quam à Potestate Civili (quæ Anima Civitatis est) moveri debent, verbisque novis & peregrinis intellectum suffocat, sequentur (quasi convulsiones) dissidia Civium; unde Civitas aut fluctuantibus legibus diluetur, aut in Belli Civilis incendium conjicitur.

Est etiam in Civitatibus aliquando morbus Febri tertianæ comparandus, nempe quando mali Cives odio Regiminis vel Regentis, vel eò quod utile sit ipsis bellum Civile, Pecuniarum necessariarum ad salutem Civitatis à Civibus conferendarum collationem calumniis

 regen-

regentium impediunt. Itaque qui Summam habet Potestatem, Pecuniæ ad Thesaurum publicum affluxum impeditum videns, primo se contrahit; deinde quando vim & motum postulent negotia publica, cogitur ad stratagemata politica, quibus supplementa parvi momenti cum multa difficultate, & sæpius exigat, nec ea gerendis rebus sufficientia. Itaque vi tandem obstructio illa tollenda est, & Pecuniis ad publicum Thesaurum via aperienda, aut Civitati pereundum est. Eodem modo in Febri, quando musculi humore venenato obstruuntur, Venæ quæ sanguinem naturaliter in cor infundunt, non, ut solet fieri, supplentur ab Arteriis, inde algor sequitur primo, artuumque tremor & contractio; deinde ardor vehemens, & cordis labor, sanguinis per musculos transitum vi aperientis, & exiguis interim contenti refrigeriis; donec aut (vincente Natura) perrumpat sanguinis, humorque venenatus exsudet; aut (victa Natura) sequatur mors.

Est & alius morbus, præsertim in Civitate populari, qui Pleuritidem refert; nimirum, quando divitiæ publicæ, extra alveum proprium in unum vel paucos Cives confluit; quemadmodum in Pleuritide extravasatur sanguis in Membranas pectoris.

Etiam Civis unius nimia popularitas morbus Civitati periculosus est. Populus enim qui Civitatis Legibus regendus est, ad obedientiam uni Civi præstandam, blanditiis, ab obedientia Legibus Civitati debita abducuntur. Sed hic Civitatis popularis potiùs quam Monarchiæ morbus est, cujus exempla habemus in Civitate Romana, Manlium, Marium, Cæsarem aliosque; & in Civitate Atheniensi Alcibiadem, Pisistratum, &c.

Morbus alius, præsertim in Monarchiis, est magnitudo immoderata unius alicujus Vrbis; nempe quando tanta est, ut possit ex se ipsa exercitum subito & conscribere & alere; item oppidorum incorporatorum multitudo. Sunt enim totidem Civitates minores in majore; quasi in hominis Naturalis intestinis totidem lumbrici. Etiam disputandi libertas de summæ Potestatis Iure, morbus satis molestus est, qui genitus ab iis qui sibi videntur docti Politici, in fæce populi, facit ut perpetuò de Legibus fundamentalibus garrientes, Civitatem inquietam faciant; referunturque ad vermiculos quos *Ascaridas* vocant Medici.

His addi possunt *Bulimia* id est appetitus insatiabilis Dominii dilatandi, quo perierunt olim Civitates Atheniensis & Carthaginensis; item Civitatum victarum retinendarum, quæ quasi *Tubera* adhærent, procuratio; & præterea *Otii* & *Luxuriæ* quasi Lethargia.

Postre-

Postremò, quando in Bello sive externo sive intestino superatur Civitas, ita ut Cives à Civitate protectionem ulterius expectare non *possint*, Civitas dissolvitur; & Civi unicuique protectionem sibi arbitrio suo quærere liberum est. Is enim qui in Civitate Summam habet Potestatem, anima publica est, quæ Civitati dat vitam & motum; quæ cum expirata sit, non amplius ab ea reguntur Cives, quam regitur ab anima quam expiravit cadaver mortuum. Quanquam enim Summi Imperantis Ius, nisi à seipso extingui non potest; obligatio tamen Civium per Civitatis dissolutionem omnino tollitur.

C A P V T X X X.

De Officio Summi Imperantis.

SUmmi Imperantis Officia (sive is Monarcha sit sive Cœtus) manifestè indicat Institutionis Finis nimirum *Salus Populi*: quam Lege Naturæ obligatur quantum potest procurare: & cujus rationem Deo, & illi soli tenetur reddere. In *Salute* autem *Populi* comprehendo non solum Civium vitam, sed etiam Commoda vitæ, quæ Cives singuli, sine Civitatis damno vel periculo sibi justè acquisita tenuerint.

Sed faciendum ita esse intelligitur, studium suum non Individuis applicando: sed Providentia universali, per instructiones publicas tum à Doctrinis, tum ab Exemplis, tum etiam per Leges salubres quibus Cives singuli actiones suas applicare possunt.

Quoniam autem Iuribus Summæ Potestatis Essentialibus de quibus dictum est Cap. 18. sublatis, Civitatis dissolvitur, reditque omnium in omnes belli calamitas (id quod Civitati malum maximum est) Summi Imperantis Officium est Iura illa retinere integra. Itaque contra Officium facit, primò, si ea vel aliqua eorum deponit, vel ad alium transfert. Qui enim Media, idem Finem deserit. Et per consequens, Legibus Civilibus se subjicere; Potestati Iudicandi; Bellum indicendi, vel Pacem faciendi; Milites alendi, quando & quomodo ipsi visum fuerit; Ministros tum Pacis, tum Belli eligendi; & quæ Doctrinæ Paci, & Bono publico conformes sunt, statuendi Potestati renuntiare contra Officium est. Secundò, contra Officium ejus est permittere, ut Iurium horum Essentialium causas & fundamenta populus ignoret; quia per ignorantiam harum rerum Cives seduci ad seditionem facile possunt & solent.

Horum autem Iurium fundamenta eo magis doceri debent quod

Iuris naturalis sunt, non Civilis; & punienda eorum transgressio, non ut transgressio Legum Civilium, sed vindicanda ut facta hostilia. Continent enim rebellionem, id est Legum Civilium simul omnium transgressionem vel potiùs repudiationem; & propterea Lege Civili frustra prohibentur.

Sunt qui Iura hæc Essentialia, quibus rectores Civitatum Potestatem absolutam habent, nullis rationibus probari posse dictitant. Nam si possent, in aliqua saltem Civitate, aliquo tempore, agnita tandem ab aliquibus essent. Sed non rectè arguunt, tempus enim erat, in quo ne ædificare quidem mediocriter potuere homines; atqui qui inde fundamenta & principia artis ædificandi nulla esse concluderet, absurdè faceret. Tempus, & Industria novas indies scientias in lucem proferunt. Etsi ergo homines Civitates suas sine perfectione ultima instituerunt, ita ut aliæ citiùs, aliæ tardius vitio ab institutione corruant, impossibile tamen non est, ita Civitatem instituere, ut (nisi per vim externam) nunquam peritura esset. An Principia quæ supra posui, hæc præstare possint, nescio; talia tamen sunt, qualia inveniuntur in Scripturis Sacris; ut manifestum erit, cum de Regno Dei (ministrante Mose) in Iudæos populum suum, per pactum vetus, peculiarem disseruero.

Rursus dicunt, etsi Principia aliqua essent, quæ id præstare possent; quoniam tamen hujusmodi Principiorum capax non est vulgus hominum, frustra essent. Utinam non minus doctrinæ Civilis incapaces essent Cives divites & potentes, iique qui habentur Docti quam sunt Plebeji. Constat enim, Doctrinæ Civilis difficultatem non tam oriri ab obscuritate, quam ab eorum, qui docendi sunt Cupiditatibus: Potentes enim Potentiam aliam, quæ cupiditates suas refrænare possit: & Docti Doctrinas quibus Errores sui possunt detegi, non facile patiuntur, ne Authoritas eorum apud populum inde minuatur. Hominum autem ex plebe, animi, nisi à Potentioribus distorqueantur, aut Doctorum opinionibus scribillati sint, instar chartæ puræ impressionem ab Authoritate publica quamlibet accipiunt. Nationes integræ, ut in Religionis mysteriis maximis & difficillimis, & supra rationem positis, acquiescant, docebuntur? prædicando autem & docendo ea, quæ cum ratione naturali exquisitè congruunt, Doctores non se facient intelligi? Constat ergo in Iuribus Summæ Potestatis (quæ sunt Leges naturales) intelligendis nullam esse difficultatem (dum illi, qui Summam habet Potestatem, manet Potentia integra) quam quæ vel ab ipsius, vel ab ipsorum quorum opera in administratione Civitatis utitur, culpa oritur. Illius ergo est, videre, ut Cives rectè

rectè doceantur: nec Officium tantùm, sed etiam Beneficium est, quod maximè omnium ad sui ipsius & Civium suorum vitam sæpissimè pertinet.

Ut veniam jam ad doctrinas particulares quas populus docendus est, prima erit, ne Formas Regiminis, quas in gentibus vicinis conspiciunt, plusquam formam Civitatis propriæ adament, aut imitari cupiant, quantamcunque Gentium illarum prosperitatem videant. Non enim ab Aristocratia, vel Democratia, aut Monarchia, sed ab obedientia & concordia Civium in quacunque Civitate res secundæ oriuntur. In omni Civitatis genere, sublata obedientia (& proinde concordia) Civium, non modo non florebunt Cives, sed Civitas brevi tempore dissolvetur: iique qui sine Summæ Potestatis Authoritate corrigere tantum Civitatem vellent eam tandem non corrigent sed destruent: quemadmodum (in fabula) *Pelei*, filiæ decrepiti Patris juventutem renovare cupientes, consilio *Medeæ* illum dissecuerunt, & nescio quibus herbis commistis coquentes, occiderunt, non renovarunt. Hujusmodi reformandæ Civitatis studium, simile ejus quod prohibetur à Deo in Decalogi mandato primo, *Non habebis coram me Deos alienos*.

Secundò, docendi sunt, ne alicujus Civis vel Cœtus (præterquam summi) quantumcunque conspicui, aut virtutibus admirandi cultu, ita seducantur, ut illi obedientiam aut honorem Summæ Potestati proprium, deferant, & pro persona Civitatis repræsentativa habeant. Signum enim est, populum suum amantis, Zelotypia: Cives autem blanditiis & Popularium adulatione ut seducantur pati, quasi Civitatis prostitutio quædam est, & transgressio Mandati secundi.

Tertia est, ut doceantur quam grave sit peccatum Summo Imperanti (sive is Monarcha sit, sive Cœtus) maledicere, de potentia ejus disputare vel quocunque modo illum nisi honoris causa nominare, quibus rebus contingat ut à Civibus parvi fiat & obedientia eorum, in qua consistit Civitatis salus remittatur, quæ Mandati tertii transgressio est.

Quarta est, ut, quia populus officia sua doceri non potest, neque quis sit cui obedire debeat scire nisi à propriarum occupationum temporibus, tempora quædam eximantur, quibus ad audiendum Doctores suos convenires debeant & ubi Leges recitentur & explicentur, & cujus Authoritate latæ sint, doceatur: officium Imperantis est in hanc rem loca, tempora, & Doctores constituere. Apud Iudæos, septimo quoque die (quod Sabbatum vocabatur) Lex eorum Civilis legebatur in Templo, vel in Synagogis explicabatur: quo die à laboribus

ribus suis omnibus requieverunt: Rex iis quis esset ostendebatur, nempe Deus: Deum adoraverunt: eidem gratias pro redemptione eorum à servitute Ægyptiaca, aliisque ejus beneficiis reddiderunt: & tandem quod diei reliquum erat, gaudiis non prohibitis consumpserunt. Itaque potestatis Dei absolutæ, non modo ut Dei, sed etiam ut Pacto Iudæorum Regis Ius in Decalogi Tabula prima continetur.

Et quoniam Puerorum institutio prima dependet à cura Parentum suorum solorum: doceri illos voluit quinto loco Deus, ut Parentibus pro illo tempore obedirent, & in perpetuum honorarent. In principio enim apud omnes gentes Pater in filios Summam habuit Potestatem, vitæque necisque arbitrium. Itaque etsi in constituendis Civitatibus, Potestati tali necessariò Patres renuntiaverint, honorem tamen propter alimenta & educationem debitum derelinquere, necessarium non erat. Officium ergo Imperantis est, ut mandatum hoc Decalogi quintum imitetur.

Porrò, Officium Imperantis est, ut Cives Iustitiam doceantur: id est, ut primò, ne quis Civis Civem alium occidat, aut corpori damnum inferat sine Authoritate publica: quod est Mandatum sextum: violatur autem non modo ab iis, qui dolo aut (ut ajunt) turpiter interficiunt, sed etiam ab iis, qui hoc facere se necessariò tuendi honoris causa dictitant: homicidiumque est tota illa vanorum hominum provocantium ad gladios consuetudo: quam Civitates ferè omnes sub gravissimis pœnis hactenus frustra prohibuerunt. Nec quibus omnino Legibus extingui possit video, nisi forte Legibus jam factis addatur quoque hæc: ut quicunque nobiles sunt aut haberi cupiunt, juramento obstringantur, ne aut concivem ad certamen singulare provocent, neque provocanti respondeant: quo fiet ut laudis illa Hectoreæ (etsi Civem quemquam ab Hectore occisum esse nusquam legimus) aviditas, non modo pœnis aliis, sed etiam infamia perjurii temperetur, & provocatus pugnam declinandi prætextum habeat honestissimum.

Docendi præterea Cives sunt, quam gravia mala sint, inprimis honoris conjugalis, & deinde bonorum quorumcunque concivis tum violenta tum fraudulenta ablatio: quantoque damno Iustitiæ publicæ & Pacis communis, in cognoscendis litibus, aut testes, aut judices corrumpuntur. Atque hæc continentur in Decalogi Mandatis septimo, octavo & nono.

Postremò docendi sunt, non solum Facta Injusta, sed etiam faciendi consilia & proposita Injusta esse, etsi factum ipsum contingat impediri. Atque hoc est quod prohibet Mandatum decimum. Summa denique

denique Tabulæ ſecundæ ad unum reducitur Præceptum , *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.*

Vnde autem hæc & alia Civium Officia doceri poſſint , cognoſci poteſt , ſi tot opiniones Paci generis humani contrariæ , à Principiis falſis unde receptæ & retentæ ſint intelligatur : falſæ , inquam , opiniones , quas præcedente Capite numeravimus , nempe *Civem unumquemque Iudicem eſſe Boni & Mali. Legem ſibi eſſe cuique Conſcientiam ſuam. Ius Civitati in Bona Civium nullum eſſe. Tyrannicidium eſſe licitum.* Doctrinas has illi , quos neceſſitas aut ſtudium lucri labori & occupationibus attentos facit : & illi quos aut abundantia , aut ignavia vel luxuria voluptatibus ſuis tradidit (quæ duo hominum genera , maximam partem faciunt generis humani) cum neque otium , neque voluntatem meditandi habeant , officiorum ſuorum regulas à Theologis publicè , aut privatim ab iis accipiunt , quos de doctrina Legum & Caſibus Conſcientiæ concionari & diſputare eloquentiſſimè audiunt. Theologi autem & qui literas profitentur, Doctrinas ſuas ab Univerſitatibus & Scholis Legum Civilium , & ex Libris à Doctoribus iſtis editis acceperunt. Manifeſtum ergo eſt, populi inſtructionem dependere omnem à rectitudine opinionum , quas docent Univerſitates. Ante omnia ergo illæ reformandæ ſunt. Quid autem , inquiet aliquis, docendæne ſunt Univerſitates ? Et ſiquidem docendæ ſunt, tu ne is es qui illas doceas ? Quæſtiones moleſtæ. Sed ad primam reſpondeo. Ante tempora Regis *Henrici Octavi* , in quæſtione de Poteſtate Pontificia in Reges Chriſtianos , cum Poteſtatem Papæ in ordine ad Spiritualia , Summam in Anglia eſſe, docuerunt Univerſitates omnes; rectène docuerunt ? Negabis. Doceri ergo potuere Miniſtri illi qui (magno numero) Concionibus ſuis contra Regem optimum populum inſtigaverunt , unde doctrinas ſuas ſeditioſas , in Pulpita attulerunt? Unde Doctorum & Magiſtrorum Titulos (id eſt Authoritatem apud populum) obtinuerunt , niſi ab Univerſitatibus ? Rectène hoc ? Negabis. Doceri ergo potuerunt. Ad quæſtionem ſecundam reſpondere non eſt meum ; nec ut reſpondeam opus eſt. Nam qui legit quæ ſcribo , facile intelligat quæ ſentio.

Summam habentis Poteſtatem Officium præterea eſt providere , ut pœnæ, quæ per Leges conſtitutæ ſunt in omnes Cives , qui illas tranſgreſſi fuerint , æquè ab omnibus exigantur. Crimina quidem contra Summos Imperantes , ab ipſis ſine iniquitate ignoſci poſſunt ; ejus enim eſt ignoſcere qui injuriam paſſus eſt. Sed injuria facta contra Civem , ſine conſenſu ejus, vel compenſatione æqua, à nemine alio condonari poteſt. Quid enim ? qui Patris vel Filii mei interfectori impunitatem

nitatem præſtat, nonne ipſe quodammodo interfeciſſe dicetur? Ejuſdem eſt videre, ne vulgus Civium à Magnatibus opprimatur, multo magis ne eorum conſilio ipſe opprimat, exemplum ſpectans Rehobohami; Sunt enim Civitatis robur homines plebeji. Curare etiam, ne Cives magni modicos laceſſunt opprobris. Civi quidem infami turpitudinem ſuam obiicere, is qui in Civitate Authoritatem habet, rectè poteſt, ſed loci humilitatem pro convitio dicere, & iniquum, & Civitati periculoſum eſt. Si Cives magni quia magni propter potentiam coli poſtulant, Quidni & plebs quia multi, & potentior multo coli debeat, Quam autem Civium modicorum vilipendium Civitati periculoſum eſt ſeditio eorum in Batavia, quæ *Mendicorum* dicta eſt, monere debet. Civium inæqualitas non à re aliqua in ſeipſis eximia, ſed à voluntate Summi Imperantis profecta eſt, id eſt à voluntate Civitatis; tantoque minus, facere debent faſtum incivile. Irritandum vulgus, ne à Regibus quidem eſt; multo minus à concivibus quantuncunque ſint potentes, ne dum illos ulciſci cupiat vulgus, Civitatem ſimul, quæ illos non prohibuerit, aggrediantur.

Ad æquitatem Imperantis pertinet etiam exactio æqualis Tributorum. Æqualitas autem illa non à Civium divitiis, ſed ab eo quod unuſquiſque eorum, propter Protectionem ſuam Civitati debet. Civibus enim ad vitæ neceſſaria comparanda, non ſufficiunt labores ſui, niſi etiam ut laborent, & pugnent. Aut faciendum eſt, quod fecerunt à captivitate redeuntes Iudæi, quando altera tantum manu lapides compoſuerunt, altera (propter metum incurſionis hoſtilis) tenuerunt gladium. Tributa enim Civium pro mercede ſunt, illi qui tenet gladium Civitatis, quo Civium induſtria protegatur. Itaque pro vitæ ſuæ conſervatione idem debet pauper & dives, niſi quod qui multorum Civium opera ſimul utitur, pro multorum ſimul conſervatione ſolvere debeat. Quod cum manifeſtum ſit, hoc tantùm quærendum reſtat, quomodo illa in Tributis ſolvendis æqualitas obſervari poteſt. Rationis enim non eſt, ut is qui induſtria & parſimonia alimenta acquiſierit, quàm is qui inertia & luxuria, quod habuit decoxerit (cum à Civitate æqualiter uterque protectus ſit,) magis oneraretur. Æqualitas ergo penſionum in Publicum alia eſſe non poteſt, niſi ut unuſquiſque ſolvat pro ratione eorum quæ conſumit, id eſt niſi ut Tributa, non perſonis ſed rebus ipſis quæ conſumenda ſunt, imponantur.

Quoniam autem ſunt, qui nullo ſuo vitio, ſed accidentibus quæ prævidere non potuerunt, in calamitates incidunt, ita ut alimenta ſua nulla induſtria procurare valeant; ad Summi Imperantis officium etiam

etiam pertinet, ne quæ ad vitam necessaria sunt, illis desint. Cum enim in Summa necessitate existentibus, aliena surripere, aut etiam rapere, jure naturæ permissum sit, ne Civitati aliàs molesti sint, à Civitate alendi sunt, neque singularium Civium incertæ charitati relinquendi.

Iidem autem si corpora idonea habeant, ad laborem compellendi sunt; & ne se excusent, dicendo, *nemo conduxit*, ferendæ sunt Leges quibus Navigandi, Agriculturæ, Piscaturæ, aliæque artes omnes quæ laborem postulant, foveantur. Si tamen indigorum continuò crescat numerus, in terras nondum satis inhabitatas transferendi sunt; non tamen ut incolas veteres exterminarent, sed compellerent in habitationem arctiorem, ne magna agri spatia percurrentes, à fructibus sponte natis viverent, sed alimenta à singulis agellis cultu sedulo impetrarent. Si quando autem alimentis hominum terra non sufficeret, remedium ultimum à Bello erit, omnibus vel Victoria, vel Morte suffecturo.

Ad curam etiam Summi Imperantis pertinet, ut bonæ fiant Leges. Sed Lex Bona quænam est? Per Bonam Legem intelligo non Legem Iustam. Injusta enim non potest esse Lex; ut quæ fit uniuscujusque Civis consensu, in seipsum. Lex Bona est illa, quæ ad salutem populi *necessaria* est, & simul *perspicua*.

Finis enim Legum is non est, ut populum ab innoxia Libertate cohiberent, sed ne ab impetu passionum, temeritate, & stultitia in pericula & damna sibimet ipsis & Civitati incurrerent; quemadmodum Viæ non ut Viatoribus impedimento sint, sepiuntur, sed ne cum Injuria concivium extravagarentur. Lex itaque quæ *necessaria* non est, nec Legis finem spectat, non est Bona. Lex si Summo Imperanti utilis sit, etsi necessaria non sit, Bona tamen alicui videri potest. Sed non est ita. Bonum enim Populi, & ejus qui habet Summam Potestatem, separari à se invicem non possunt. Princeps enim, qui subditis miseris imperat, miser est; & Populus debilis est, ad quos regendos arbitrio suo, is, qui Summam habet Potestatem, non habet Potentiam. Leges non-necessariæ aliæ plerumque non sunt, quàm laquei ad capiendam pecuniam; quæ ubi Imperanti Summo obeditur, superfluæ sunt; ubi non obeditur, ad defensionem Populi non sufficiunt.

Legis Perspicuitas consistit non tam in ipsis verbis, quam in causarum propter quas Lex lata est narratione perspicua. Inde enim Legislatoris voluntatem cognoscimus, qua cognita facilius intelligitur Lex paucis quam multis verbis. Verba enim omnia ambigua sunt; multi-

 plicando

plicando ergo verba, multiplicatur ambiguitas. Præterea verborum diligentia nimia, plerisque pro argumento accipitur, quod si verba obscervant, Legem non transgrediuntur; unde multæ oriuntur lites minimè necessariæ. Dum enim cogito, Leges antiquæ quam brevi oratione scriptæ fuerint; & ut gradatim creverint; videre mihi videor certamen quoddam inter Legum Scriptores, & Advocatos; ubi illi hos circumscribere, hi illos declinare student; & vincunt Advocati. Officium ergo est Legislatorum, id est Summè Imperantium, causas uniuscujusque Legis perspicuè scribi, Legesque ipsas breves, sed verbis propriis facere, quantum possunt.

Summi Imperantis etiam est Pœnas & Præmia rectè dispensare. Cum autem Pœnarum Finis Vltio non sit, & exoneratio bilis, sed peccantis ipsius, aut (exemplo ejus) aliorum emendatio; illis Criminibus Pœnæ maximæ constituendæ sunt, quæ Civitati sunt damnosissima; qualia sunt ea, quæ ab odio Regiminis; quæ à contemptu Iustitiæ oriuntur quæ multitudinem irritant; & quæ nisi punita sint, videri possunt à Regente approbari. Indignatio enim populum non in Actores tantùm; sed etiam in Authores Injustitiæ manifestè incitat; & in Potentiam omnem, qua videntur posse suffulciri. Criminibus autem quæ à Communi hominum infirmitate proficiscuntur, qualia faciunt homines insigniter lacessiti, & in magno metu, vel magna necessitate existentes, vel qui quod faciunt, utrum Crimen necne sit ignorant, Lenitati locus est, à Lege naturæ exigitur. In seditionibus, punitio Ductorum, & instigantium, non seducti vulgi, Civitati (per exemplum) utilis est; nam quid faciunt ignorant. Ignorantia autem, præsertim Civitati ipsi, cujus culpa erat, quod melius docerentur imputanda sit condonari vel levius puniri debet.

Ejusdem Summæ Potestatis est, ita semper bonos remunerari, ut Præmia (per exemplum) ad bonum redundent Civitatis. Id quod fiet, si qui de Civitate bene meruerunt, ita promoveantur, ut alii Civitati bene serviendo promoveri sperent. Ab homine ambitioso, ne Civitati nocere velit, pecunia vel promotione emere, nihil habet in se de Natura Præmii, neque de natura Gratiæ, sed timoris; (Civitas autem *Rex est filiorum superbiæ, & facta ita, ut timere non debeat*;) neque ad utilitatem, sed ad damnum Civitatis fit; & certamen quoddam est, Summorum Imperantium cum cive ambitioso, simile ejus, quod fuit inter *Herculem* & *Hydram* multicipitem, cujus uno Capite abscisso, in locum ejus tria subnascebantur. Eodem enim modo, si Ambitiosus unus Præmio victus fuerit, consurgent (exemplo ejus) plures, eadem spe, eadem facturi; nam sicut cætera venialia omnia,

ita

ita etiam flagitia pretio crescunt. Quanquam autem malorum hominum promotione Bellum civile differri aliquando possit, periculum tamen crescit, certiorque redditur ruina publica. Itaque contra Officium Summi Imperantis est, illos qui per turbas publicas ad Potentiam aspirant, Præmiis afficere, & non potius in principiis parvo periculo, quàm postea periculo majore opprimere.

Ad Officium Imperantis etiam pertinet bonos sibi eligere Consiliarios; id quod de Monarchis intelligendum est. Nam in Cœtibus Summis, nulli sunt præter ipsos Consiliarii. Boni autem Consiliarii sunt, qui in omni genere negotii publici, maximè versati sunt, quibusque à Consilio pravo minima sit lucri spes. Quis sit qui à malo publico sibi expectet Bonum, scitu difficile est; cavendum tamen est ab iis quibus turbæ possunt esse utiles. Scire autem, qui Civitatis Consiliarii periti, & publicis negotiis pares, etiam difficilius est. In omni enim Arte, qui Artificem peritum ab imperito dijudicare potest, Artifex ipse est.

Quantumcunque autem periti in quocunque negotio publico, Consiliarii sint, Civitati melius consulent, si Consilium, Consiliique causas & rationes seorsim impertiant, quàm omnes simul per longas Orationes; meliusque præmeditatò quàm ex tempore; nam & plus habent singuli temporis ad agendorum consequentias percurrendas, & minus facile per Invidiam, Æmulationem aliasque passiones quæ nascuntur à diversitate sententiarum, seducuntur.

In iis rebus, quæ Civitates externas non respiciunt, sed Civium commoda illa, quæ ex Legibus introrsum tantum spectantibus obtineri possunt, Consilium optimum est, quod à desideriis & querimoniis sumitur à singularum Provinciarum incolis; illis enim maximè cognitum est, quibus rebus ipsi maximè indigeant. Itaque si nihil petant quod cum Iure Summæ Potestatis non consistit (quod, ut sæpius dictum est) integrum servari debet, diligenter audiendi sunt.

Dux Belli nisi Popularis sit, neque amabitur neque timebitur quantum opus est ab exercitu suo; nec proinde munere suo rectè persungetur. Industrium, Fortem, Affabilem, Benignum, Fœlicem esse oportet, ut & Famam habeat Boni Imperatoris, & ut Milites suos diligere existimetur. Popularitas est, facitque ut milites gratiæ suæ se commendent. Eadem Imperatoris, in militibus, quando opus est, corrigendis severitatem tutam efficit. Veruntamen Imperator, favore militum, nisi fidelitatis ejus cautio adhibeatur, Civitati periculosus sit; & maximè Civitati Democraticæ. Ad officium ergo ejus,

qui Summam habet Poteſtatem pertinet, ne exercituum ſuorum imperium, niſi & Ducibus idoneis, iiſdemque bonis Civibus mandare velit.

Quando autem qui Summam habet Poteſtatem Popularis ipſe eſt, à popularitate cujuſcunque Civis periculum nullum eſt. Ducem enim quantumcunque amatum, contra Regem ſuum, niſi eum aut factum ejus aliquod milites ſequutos eſſe nuſquam legimus. Imperandi enim Ius manifeſtum, res adeo popularis eſt, ut ad conſiliandos ſibi Cives, ſolùm ſufficiat.

De officiis Summorum Imperantium verſus ſe invicem nihil dicam, niſi quod contineantur in Legibus Naturæ ſupra commemoratis. Nam *Ius Gentium* & *Ius Naturæ* idem ſunt. Quod potuit fieri ante Civitates conſtitutas, à quolibet homine, idem fieri poteſt per Ius Gentium à qualibet Civitate; & Lex quæ homini ante Iura Civilia, quid agendum, & quid fugiendum ſit definit, eadem Civitatibus, per Summè Imperantium Conſcientias dictare intelligitur. Curia enim Iuſtitiæ Naturalis præter Conſcientiam nulla eſt, quam regit ſolus Deus cujus dictamina reſpectu Dei, Naturæ Authoris, regnantiſque in cordibus hominum, Leges ſunt Naturales. De Regno autem Dei dicemus in ſequentibus.

C A P V T X X X I.

De Regno Dei Naturali.

CONditionem hominum purè Naturalem, id eſt Libertatem integram, qualis eſt eorum qui neque regnant, neque regnantur, Anarchiam eſſe & Bellum; Præcepta, quæ quomodo conditio talis fugienda ſit docent, Leges eſſe Naturales; Civitatem, ſine Summa Poteſtate unius Hominis vel Cœtus, vocabulum Inane eſſe; Cives habenti Poteſtatem Summam ſimplicem debere Obedientiam, præterquam in iis rebus, quæ pugnant cum Legibus Divinis ſatis oſtenſum eſt in Superioribus. Ad Officiorum Civilium doctrinam integram, reſtat, ut quænam ſint Divinæ Leges inquiramus; quibus ignoratis, utrum is qui Summam habet Poteſtatem, congrua an incongrua Legi Divinæ imperet ignoratur; & proinde Cives, aut nimia obedientia Civili in Deum peccaturi, aut metu peccandi contra Deum, mandata Civitatis tranſgreſſuri ſunt. Ad ſcopulum utrumque fugiendum, neceſſarium eſt ut Leges Divinæ quæ ſint cognoſcamus. Quoniam autem cognitio Legis à cognitione

tione dependet Summæ Poteſtatis, dicendum eſt in ſequentibus de Regno Dei.

Dominus regnavit, exultet terra. Pſal. 91. Rurſus, *Dominus regnavit, iraſcantur populi. Qui ſedet ſuper Cherubim moveatur terra.* Pſal. 98. Homines Divinæ Potentiæ velint nolint ſubjiciuntur; & qui exiſtentiam, vel Providentiam Divinam non agnoſcent, non jugum excutient, ſed propriam ipſorum tranquillitatem. Potentia hæc Divina, non modo ſuper genus humanum, ſed etiam ſuper animalia cætera, atque etiam ſuper res inanimatas, metaphoricè tantum Regnum dicitur. Regnare enim propriè verbo, eſt *imperando*, *minando*, *promittendo*, regere. Subditi ergo in Regno Dei non ſunt res inanimatæ, neque creaturæ irrationales; quia præcepta Divina nulla intelligunt; neque Athei, aut qui actionum humanarum curam Deo eſſe non exiſtimant; propterea quod nullum agnoſcant Præceptum Divinum. Qui ergo credunt Deum eſſe, & generis humani curam gerere, & Præcepta Dei agnoſcunt, in regno Dei ſoli Cives ſunt; reliqui pro hoſtibus cenſeri ſolent. Ut quis Verbis regatur, requiritur ut verba intelligat; quia illi, niſi hoc fiat, Leges non ſunt; cùm ad Eſſentiam Legis pertineat perſpicua Promulgatio, qualis Ignorantiæ excuſationem peccantibus tollere ſufficiat. Promulgantur autem Leges Divinæ tribus modis; nempe per dictamen *Rationis Naturalis*; per *Revelationem*; vel per *vocem* alicujus hominis cui fidem apud cæteros fecit Deus, per operationem Miraculorum. Triplex ergo quodammodo dici poteſt eſſe Verbum Dei; Nimirum *Rationale*, *Senſibile*, & *Propheticum*, cui reſpondet triplex genus audiendi Deum; nempe *Recta Ratio*, *Senſus Supernaturalis*, & *Fides*. Senſus autem *ſupernaturalis*, cum ſit nihil aliud, quam *Revelatio* homini ſingulari facta, illum ſolum obligat, cui facta eſt.

A differentia inter reliqua duo verbi Divini genera, *Rationale* & *Propheticum*, attribui Deo poteſt Regnum duplex, *Naturale* & *Propheticum*. *Naturale*, quatenus illos regit; qui Providentiam ejus agnoſcunt, per dictamen Rectæ Rationis. *Propheticum* quatenus populum ſuum Electum, nempe primò Iſraelitas, & deinde Chriſtianos; quos non ſolum per dictamina rationis Naturalis regit, ſed etiam per Leges Poſitivas, illis datas per Prophetas ſuos. De Regno Dei Naturalis tractabimus in capite præſenti.

Regni Divini Naturalis Ius, quo Deus illos qui Leges Naturales violant, affligit, non ab eo derivatur; quod illos creaverit cum non eſſent; ſed ab eo, quod Divinæ Potentiæ reſiſtere impoſſibile eſt. Oſtenſum ſupra eſt Poteſtatem Summam apud homines à *Pacto* eſſe; ad

ad intelligendum autem quomodo Ius idem oriri à Natura potuit, considerandum est, in quo casu sempiternum esse potuit. Cum enim per Naturam Ius erat omnibus in omnia, & per consequens Ius Regni haberet per Naturam etsi (propter mutuam resistentiam) inutile unusquisque siquis eorum tantam habuisset potentiam, ut certam inde sibi in Bello victoriam contra omnes homines promittere potuisset, quæ ratio excogitari potest, quare non potius & se, & omnes alios homines ipse suo arbitrio, regnando in omnes, defendere vellet, quam ad sui ipsius defensionem Iura Civilia constituens, Leges in seipsum accipere? Naturæ ergo omnipotenti, cui resisti non potest Regnum & Dominium in genus humanum universum adhæreret naturaliter. Atque Iuris, quo quem velit affligit, & cui velit ignoscit Deus, Fundamentum hoc est; non autem, ut multi arbitrati sunt, Peccata hominum.

Quæstio enim, *quare malis secundæ, bonis adversæ res contingunt*, vetustissima est, & difficultatis tantæ, ut non modo vulgi, sed etiam Philosophorum, & quod majus est, Sanctorum, fidem concusserit. *Quam bonus Israel Deus* (inquit Psalmista Psal. 72. vers. 1, 2, 3) *his qui recto sunt corde. Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei. Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.* Etiam *Iob*, Cum Deo quem acriter expostulat, quod justus existens, tam graviter afflictus fuerit. Quæstionem autem de quærimonia *Iob*, decidit Deus, non argumentis à peccato ejus, sed ab omnipotentia sua derivatis. Cum enim amici Iob ab afflictionibus ad peccata argumentá sumerent, ille autem ab Innocentia sua se defenderet, Deus ipse sententiam laturus, afflictiones illas ab omnipotentia sua comprobavit. Dicendo *Vbi eras tu, quando ponebam fundamenta terræ*, aliisque similibus à Potentia ductis utendo; tandemque defensionem quidem Iobi confutavit, innocentiam vero approbavit, doctrinamque Amicorum ejus erroneam condemnavit. Atque cum sententia hac Dei congruit Servatoris nostri sententias de homine nato cœco his verbis, *neque peccavit hic, neque patres ejus; sed ut opera Dei manifestarentur.* Quanquam autem dictum sit, *intrasse in mundum mortem per peccatum* (id est nisi peccasset Adam, mors non fuisset) non tamen inde sequitur, quod Deus illum justè affligere non potuisset, nisi peccasset, sicut cætera animalia affligit, quæ peccare non possunt.

Proximo loco considerandum venit, quænam sint Leges illæ Divinæ, quæ ad officia hominum spectant mutua; & quæ sint illæ quæ spectant ad cultum Dei naturalem. Priores illæ sunt, de quibus dictum est capitibus 14, & 15. Considerandum ergo restat, quæ sint Naturalis

Naturalis Rationis (abſque alio verbo divino) dictamina circa Majeſtatis Divinæ *Honorem* & *Cultum*.

Conſiſtit Honor in cogitatione honorantis interna, nempe in opinione quam de Potentia & Bonitate quiſque habet illius quem honorare dicitur. Honorantis ergo Deum, eſt de Potentia & Bonitate Divina, quantum poſſibile eſt magnificentiſſimè ſentire. *Cultus* autem ſigna illa ſunt, quibus ita ſentire aliis indicatur. Cultus enim propriè opera vel labor ille eſt, quem quiſque in rem impendit quamcunque ut ab illa ſibi bonum aliquod obtineat. Res autem illæ unde Bonum expectamus, vel in noſtra poteſtate ſunt, ita ut bonum quod præſtant, laborem noſtrum ſequatur naturaliter; vel in poteſtate noſtra non ſunt, & proinde labori noſtro, pro voluntate noſtra, non reſpondent, ſed pro natura Rerum. In ſenſu primo, quem terræ impendimus laborem, *cultus*, & *cultura* dicitur. In ſenſu ſecundo, ubi animi hominum ad voluntatem noſtram ducendi ſunt, non per vim, ſed per officia, *Cultus* eſt omne officii genus, quo ipſis placendi ſtudium indicatur; qualia ſunt ipſos laudare, magnificare, admirari, &c.

Ab Honore interno, nempe opinione magnifica de rei honorandæ Potentia & Bonitate, naſcuntur tres Affectus; *Amor*, qui refertur ad Bonitatem; & *Spes*, & *Metus* quæ reſpiciunt ad Potentiam; item tres partes *Cultus* externi, *Laus*, *Magnificatio*, & *Benedictio*, ſive, ut loquuntur Græci, μακαρισμὸς; quarum una Bonitatem altera Potentiam, tertia fœlicitatem attribuit.

Signa honoris aliqua ſunt (tum in Attributis tum in Actionibus) quæ ita ſunt naturaliter; ut in Attributis, *Bonus*, *Juſtus*, *Liberalis*, & ſimilia; in actionibus, ut *Preces*, *Gratiarum actio*, & *Obedientia*. Alia ſigna Honoris fiunt per Voluntatem vel Conſuetudinem hominum; & proinde in temporibus quibuſdam, & locis honorifica ſunt, in aliis non ſunt; qualia ſunt Ceremoniæ, & Geſtus, quibus inter precandum homines diverſis temporibus & locis, utuntur diverſis; & dici poſſunt *Cultus Arbitrarius*.

Cultus Arbitrarius alius eſt *imperatus*, ut qui fit arbitrio imperantis; alius voluntarius.

Rurſus alius eſt *Publicus*, alius *Privatus*; *Publicus* eſt *Cultus* Civitatis; *Privatus*, Hominis Privati, ſive Civis. *Publicus* reſpectu Civitatis liber eſt. Item Cultus privatus ſecretus quidem liber, in præſentia autem multitudinis nunquam eſt ſine metu aliquo, vel à Legibus vel à reverentia aſtantium, quorum utrumque Libertatem aliquatenus diminuit.

Finis propter quem coli ſe velint homines, eſt Potentia. Quem enim

enim coli vident Potentem esse intelligunt. Finem autem propter quem coli se velit Deus Omnipotens, nullum video, præterquam ut benefaciat nobis; Cultusque noster debitus est; & illi juxta honorandi regulas, quas ratio Naturalis dictat Potentioribus à minus Potentibus observandas esse, boni adipiscendi, vel damni vitandi causa exhibendus. Inter Attributa, quæ Deo debita esse lumine naturali intelligimus, primum est *Existentia*, id est ut confiteamur *Deum esse*. Honorare enim, quod non putamus *esse*, impossibile est.

Secundum est *Omnipotentia*, & quod omnium rerum Conditor est, & Rector. Qui dicunt ergo Mundum æternum esse, Deum non honorant, quantum possunt. Neque illi, qui Deum rerum humanarum curam habere negant.

Tertium, Deum non honorant quantum possunt. qui Finitum esse dicunt. *Finito* enim addi potest. *Figuram* ergo Deo attribuere, est contra honorem Dei; propterea quod *Figura* omnis Finita est; & propter eandem rationem contra honorem, Dei est, dicere quod illum concipimus, imaginamur, vel aliquam ejus in animo habere *Ideam*. Quicquid enim concipimus Finitum est. Dicere item Deum *totum*; quia *totum* de Finito tantum dicitur. Dicere item quod Deus in loco hoc vel illo est; nam quicquid in loco est, circumscribitur, & Finitum est.

Quartum, contra Dei honorem est dicere plures esse Deos. Plura enim Infinita esse non possunt.

Quintum, contra honorem Dei est (juxta propriam verborum significationem) Deo attribuere Passiones, quæ subindicant Dolorem; ut *Pœnitentiam*, *Iram*, *Misericordiam*; vel quæ significant Indigentiam; ut Appetitum, Spem, Cupidinem; vel facultatem quamcunque Passivam. *Pati* enim est Potentia ab agente alio terminata. Itaque quando Deo attribuimus *Voluntatem*, non debemus per *Voluntatem* Appetitum Rationalem intelligere qualis in homine est, sed Divinam Potentiam quâ omnia quæ fiunt efficit. Similiter qui Deum *Videre*, *Sentire*, *Scire*, *Intelligere* dicunt (quæ facultates in hominibus nihil aliud sunt, quam animi ab Agentibus externis per corporis humani partes Organicas excitatus tumultus) nisi per ea verba intelligant Divinam & incomprehensibilem Potentiam, Deum non honorant.

Is qui Deo attribuere nomen nullum vellet nisi, quod naturali Rationi conforme sit, Nominibus uti debet vel Negativis, *Infinitus*, *Æternus*, *Incomprehensibilis*; vel Superlativis, ut *Altissimus*, *Maximus*, vel Indefinitis, ut *Bonus*, *Iustus*, *Sanctus*, *Creator*; idque eo censu, ut non velit declarare *quid sit* Deus, sed quantum ipsum admiramur & veneramur nos. Unicum enim Naturæ suæ Nomen habet EST.

Actiones

Actiones autem quæ ad Cultum Divinum pertinent, Rationis eſt, ut ſigna ſint Honoris; quales ſunt primo loco *Preces*. Secundo loco, *Gratiarum actiones*; quæ tamen à *Precibus* in Cultu Divino non aliter differunt, niſi quod beneficium præcedant *Preces*, Gratiarum Actiones ſequantur; cum tam harum, quam illarum finis unicus eſt; nempe, ut beneficiorum tam præteritorum, quam futurorum, Deum Authorem eſſe agnoſcamus. Tertio loco, *Dona*, id eſt *Sacrificia* & Oblationes (ſi in ſuo genere ſunt optima) ſigna honoris ſunt, & Cultus Divini pars Rationalis. Quartò, ſignum Honoris Deo exhibendi eſt, *non Iurare niſi per Deum*; illum enim ſolum eſſe ſcrutatorem cordium, jurando confitemur. Quintò, pars Cultus Rationalis eſt, de Deo non niſi conſideratè loqui; ſignum enim eſt Timoris, & Timor Potentiæ Divinæ Confeſſio. Nomen ergo Dei non temerè uſurpandum eſt, de Deo non niſi conſideratè loqui; ſignum enim eſt Timoris, & Timor Potentiæ Divinæ Confeſſio. Nomen ergo Dei non temerè uſurpandum eſt, neque ſine cauſa neceſſaria; nempe inter Cives ad certitudinem Iudiciorum, aut inter gentes ad evitanda bella. De Natura autem Divina diſputare honori Deo debito contrarium eſt; ſupponitur enim, de Regno Dei ſciri nihil poſſe, niſi per Rationem Naturalem, id eſt per Principia Phyſica, quæ tantum abeſt, ut naturam Divinam patefaciant, ut ne noſtram quidem aut cujuſquam rei minimæ naturam nos docere poſſint. In Attributis ergo Divinis reſpiciendum non eſt, ad Definitiones vocabulorum, ſed ad quam ſignificant honoris Intentionem. Sextò, in *Precationibus*, *Gratiarum actionibus*, *Oblationibus*, & *Sacrificiis* dictamen Rationis Naturalis eſt, ut ſint omnia in ſuo genere optima. In *Precationibus* & *Gratiarum actionibus* Dictiones, Verba, & Oratio tota ſi ſubita, levia aut ruſtica ſint, è cultu Divino, ubi omnia pulchra & decenter compoſita eſſe debent, ejicienda ſunt; nam Deum alioqui non honoramus quantum poſſumus. Quod Gentes Imagines pro Deo coluerunt, fecerunt abſurdè; ſed quod Carminibus & Muſica, tum Vocali tum Organica id fecerint, laudabile erat. Septimò, dictat ratio Naturalis non ſolum ut ſecreto colamus, ſed etiam, & præcipuè in publico coram hominibus. Nam abſque eo, id quod in Cultu gratiſſimum eſt, nempe ut alii ad colendum Deum perducantur, perit. Poſtremò, Legibus obedire (nempe Legibus Naturæ; nam loquimur hic de Cultu Naturali) optimus omnium Cultus eſt; ſicut enim apud Deum acceptior eſt *Sacrificiis* omnibus Obedientia; ita etiam mandata Dei parvi facere, maxima eſt contumeliarum. Atque hæ ſunt Divini Cultus Leges Naturales. Quoniam autem Civitas Perſona unica eſt, unicum exhibere Deo cultum

poteſt, id eſt Cultum Legibus Civilibus imperatum; qui Cultus publicus dicitur, nec poteſt eſſe, niſi uniformis.

Cumque Verba omnia (& proinde Attributa Dei) ſignificationem ſuam habeant à conſenſu & conſtitutione hominum, Attributa illa pro ſignis honorandi habenda ſunt, quæ ita haberi volunt homines. Quodcunque autem voluntate hominum fieri poteſt, ubi nulla alia Lex eſt præter Rationem; fieri etiam poteſt, volente Civitate, per Leges Civiles. Quod autem à Civitate fieri poteſt, idem etiam per illum qui Summam habet in Civitate Poteſtatem fieri poteſt. Signa ergo honorandi Deum, quæ conſtituit is, qui Summam habet Poteſtatem, pro talibus in cultu Divino publico, à privatis hominibus accipienda ſunt. Sed quia non omnes actiones poſſunt Honorificæ fieri per conſtitutionem hominum, (cum aliæ Honoris, aliæ Contumeliæ naturaliter ſigna ſint) de iis actionibus ſolis, an in Cultum Divinum admittendæ ſint, conſtituere poteſt Civitas, quæ ſuâ Naturâ nec Honorem nec Contumeliam ſignificant; & quod ſtatuerit Civitas obſervari debet.

Hactenus de Regno & Cultu Dei Naturali dictum eſt. Addam de pœnis Naturalibus hoc tantum, quod peccata non conſtitutione conſequantur, ſed natura. Nulla ferè eſt humana Actio quæ initium non ſit catenæ cujuſdam conſequentiarum, adeo longæ, ut ad finem ejus proſpicere Providentia humana nulla poſſit. Concatenantur autem accidentia jucunda & moleſta adeo inſolubiliter, ut qui jucundum ſumit, moleſtum quod adhæret, quanquam improviſum, neceſſariò etiam accipiat. Quemadmodum vim inferentes punit vis aliena; intemperantiam puniunt morbi, &c. & tales ſunt quas voco Pœnas Naturales.

De Civitatis Conſtitutione, de Iure Summam habentium Poteſtatem, & de Officiis Civium, quæ à Principiis Rationis Naturalis deducenda erant, quæ dicenda habui dixi omnia; firma, perſpicua, & Ingeniis liberis (ut puto) placitura.

Sed dum multitudinem eorum cogito, quorum Conſiliis ut ſint falſa, expedit; quando illos qui doctrinas contrarias ſuſtinent, ne Bello quidem Civili punitos, emendari video; cumque doctrinis Græcorum & Romanorum veterum ſeditioſis Ingenia optima innutriri intelligo, vereor, ne ſcriptum hoc meum reipublicæ *Platonicæ*, *Vtopiæ*, *Atlantidi*, ſimilibuſque ingeniorum luſibus annumeretur. Non deſpero; tamen, quin Regibus integris in ſua Iura; Doctoribus in officia ſua, & Civium attentiùs inſpicientibus, hæc ipſa Doctrina conſuetudine mitior facta, tandem aliquando ad bonum publicum communiter recipienda ſit.

D E

DE CIVITATE CHRISTIANA.

CAPUT XXXII.

De Politicæ Christianæ Principiis.

HActenus Summarum Poteſtatum Iura, Civiumque officia à Principiis purè Naturalibus deducta ſunt; nimirum à Definitionibus vocabulorum conſenſu hominum approbatis. Sed ad ea, quæ dicenda ſunt de Natura & Juribus *Civitatis Chriſtianæ*, cujus cognitio dependet magna ex parte à Voluntatis Divinæ revelationibus ſupernaturalibus, adhibenda ſunt Principia alia, nempè verbum Propheticum.

Veruntamen Senſibus, Experientiæ, & (quòd Verbum Dei indubitatum eſt) rectæ Rationi, renuntiandum non eſt. Sunt enim illa inſtar Minæ, quæ à Servatore noſtro hominibus ad negotiandum data eſt, nec in Fide implicitâ, quaſi in ſudario involuta, reponenda; ſed ad Iuſtitiam, Pacem, veramque Religionem expendenda. Quanquam enim in Verbo Dei Rationem humanam ſuperantia multa ſint, id eſt, quæ Ratione Naturali neque demonſtrari, neque confutari poſſunt, contra tamen rectam Rationem nihil reperitur.

Quoties ergò in locum aliquem difficiliorem, quàm ut à nobis examinari poſſit inciderimus, intellectum noſtrum verbis ipſis ſine examine Philoſophico, (propter myſteriorum Divinorum incomprehenſibilitatem) debemus ſubjicere & captivare. Myſteria enim, ut pillulæ quas morbo laborantibus præſcribunt Medici, ſi deglutiantur integræ, ſanant; manſæ autem plerumque revomuntur.

Subjectio autem intellectus non ita intelligitur, ac ſi teneretur aliquis, alicujus alterius ſententiæ conſentire; nam Senſus, Memoria, Intellectus, & Ratio noſtra in Poteſtate noſtrâ non ſunt; ſed tales ſunt, quales res ipſæ neceſſariò in nobis efficiunt. Intellectum tunc ſubjicere dicendi ſumus, quando illis, quorum eſt de doctrinis ſtatuere, non contradicimus.

Alloquitur homines Deus aut Immediatè, aut alterius hominis, cui Immediatè loquutus ante erat, Mediatione. Quo modo hominem Immediatè alloquatur, intelligi fortè poteſt ab iis, quos ita alloquutus eſt;

est; sed idem ut ab alio intelligatur, si non impossibile, certe difficilimum est. Nam si quis mihi diceret, Deum sibi supernaturaliter, & immediatè loquutum esse, dubitanti an id verum esset, non facilè intelligo, quibus argumentis mihi Fidem faceret. Siquidem ita dicit is, cui debeo obedire, obedire teneor, eatenus, ut neque verbo, neque facto dissensum meum patefaciam. Ut credam autem, non potest cogere. Quod si, qui Authoritatem nullam habeat, hujusmodi aliquid dicat, causa nulla est, neque ut credam, neque ut obediam.

Quibus Deus loquutus est in Scripturis Sacris, non Immediatè loquutus est, sed per Prophetas, idque omnibus æqualiter. Qui Deum in Somnio ad se loquutum esse dicit, Deum ad se loquutum esse somniâsse se dicit. Somnia autem aliena pro Verbo Dei nemo accipiet, præsertim si somnia maximâ ex parte naturalia esse, & ab arrogantia & superbia somniantis procedere posse sciat. Qui Visionem à Deo vidisse, aut Vocem audisse se dicit, somniâsse credetur; sæpe enim & facile vanis & imperitis hominibus somnia illudunt. Qui supernaturaliter inspiratam sibi esse à Deo doctrinam aliquam novam dicit, à sapientibus, ingenii sui admiratione insanire intelligetur. Quanquam autem in Somnio, in Visione, per Vocem, & per Inspirationem hominem alloqui potest Deus omnipotens dicenti tamen Deum sibi ita loquutum esse, credere obligatur nemo, homini scilicet qui & errare, & (quod pejus est) mentiri potest. Quibus ergo rationibus sine Divina revelatione intelligere possibile est, quis sit vel non sit Propheta verus? In quadringentis Prophetis quos consuluit Rex Israelis de bello gerendo contra *Ramoth-Gilead*, verus erat unicus *Micaiah*. Propheta ille, qui missus à Deo est, ad Prophetandum contra Altare, quod extruxerat Ierobeam, Propheta Dei erat, & miracula operatus est coram Rege; idem tamen ab alio Propheta deceptus est, qui Divino nomine abusus est. Si Propheta Prophetam non cognoscat, quomodo possibile est, ut voluntas Dei certò, præterquam Ratione Naturali, cognoscatur? Respondeo, duo esse in Scripturis indicata Prophetæ veri signa, quibus conjunctim (non seorsim) Propheta verus dignoscatur. Seorsim (inquam) neutrum horum signorum sufficit. *Si surrexerit* (dicit Deus Deut. 13.) *in medio tui Propheta, aut qui Somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum atque portentum, & evenerit quod loquutus est, & dixerit tibi, Eamus & sequamur Deos alienos quos ignoras, & serviamus eis; non audies verba Prophetæ illius aut Somniatoris &c. Propheta autem ille & fictor Somniorum interficietur; quia loquutus est, ut vos averteret à Domino Deo vestro.*

In

In his Verbis notanda duo sunt; primum, quod Deus miraculorum operationem solam pro nota Prophetæ veri haberi non vult, sed quod miraculum fieri patitur, ut constantiam populi sui experimento tentet. Miracula fecerunt etiam Incantatores Ægyptii, non tamen illis credendum erat. Secundum, quod quantumvis magnum sit miraculum, si tendat tamen ad rebellionem contra Regem, aliud non est præter fidelitatis populi probationem. Similiter, postquam servator noster Jesus Christus pro vero Messiah, id est pro Rege à Discipulis agnitus esset, monere illos de Miraculorum periculo non omisit. *Nolite* (inquit) *credere; surgent enim Pseudochristi & Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.* Unde constat fieri posse miracula etiam à Pseudoprophetis, nec tamen ut doctrina eorum pro Verbo Dei recipienda sit. Et S. Paulus ad Galatas cap. 1, vers. 8. *Si ego, aut Angelus de Cœlo Euangelium aliud prædicaverit vobis, quam quod ego prædicavi, Anathema sit.* Quid autem erat, quod prædicaverat *Paulus*, nisi quod Jesus Christus erat Rex Judæorum; adeò, ut prædicatio omnis contra Potestatem Regiam, juxta sententiam S. Pauli Anathematizanda sit.

Sicut autem miraculorum operatio, si doctrina, quam operator introducere conatur, contraria sit Doctrinæ, jam à Deo institutæ; ita veræ Doctrinæ prædicatio sine miraculi operatione, Revelationis immediatæ signum est insufficiens. Itaque qui Doctrinam veram prædicat, si sine dato Miraculo sibi credi, ut Prophetæ postularet, audiendus non esset, ut patet ex Deut. 18, 21. *Quod si tacita cogitatione responderis; Quomodo possum intelligere Verbum, quod Dominus non est loquutus; hoc habebis signum. Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non est loquutus, sed per tumorem animi sui Propheta confinxit, & idcircò non timebis eum.* Sed poterit aliquis hîc objecere, Cum Propheta prædixerit aliquid futurum, quomodo scire possumus, utrum futurum sit, necne. Prædicere enim potest, quod post tempus longissimum futurum sit; vel indefinitè, quòd futurum sit aliquando. Itaque signum hoc inutile erit. Quare ut Propheta aliquis agnoscatur, confirmari debent, quæ prædicit, per eventum, aut præsentem, aut paulò post futurum. Patet ergo, duo hæc signa, nempe Religionis receptæ prædicationem, & Miraculorum operationem, conjunctim attendere, non seorsim, quis verus sit Propheta, id est, quis sit, ad quem Deus immediatè loquutus est.

Cessantibus autem jam pridem Miraculis, signum, quô Revelationem,

nem, aut Inspirationem hominis cujusquam privati cognoscamus, aut ad Doctrinam ejus recipiendam obligemur, habemus nullum, præter Scripturas Sacras, quæ à tempore Apostolorum, miraculorum locum supplent, & Prophetiæ cessationem satis compensant. Ex quibus Scripturis, per interpretationem rectam, cautamque ratiocinationem, præcepta & regulæ ad scientiam officiorum nostrorum, tum erga Deum, tum erga homines, necessariæ, sine Enthusiasmo, aut Inspiratione supernaturali facile depromi possunt. Ex illis ergò eorum, quæ de Iure Summæ Potestatis Civitatis Christianæ dicturus sum, Principia sumenda sunt. Itaque in Capite proximo, de Libris, Scriptoribus, Scopo & Authoritate Sacri Biblii dicendum est.

C A P V T XXXIII.

De numero, Antiquitate, Scopo, Authoritate, & Interpretibus Librorum Sacrorum.

Libri Sacri illi sunt, qui pro vitæ Christianæ *Canone* sive Regulâ habendi sunt. Quoniam autem vivendi Regulæ, illis quibus præscribuntur, si illas observare obligantur Leges sunt; quæstio oritur de Legibus per totum orbem Christianum, tum naturalibus tum civilibus, quanam Authoritate Leges factæ sint. Quanquam enim in Scriptura Sacra, quas Leges unusquisque Rex, sive Cœtus Christianus constituere in Dominio suo debeat, definitum non sit; quas tamen constituere non debet, definitum est: Cum autem ostensum sit supra, illos, qui Summam habent in Civitate sua Potestatem solos Legislatores esse; sequitur, Libros illos solos Canonicos, id est Leges esse in unaquaque Civitate, quæ Summi Imperantis Authoritate latæ sunt. Imperantium omnium Imperator Deus quidem est, & illi à Civibus præstanda est obedientia; quicquid in contrarium jubet Rex terrenus. Sed de obedientiâ Deo præstandâ controversia nulla est, sed *quando* & *quid* loquutus *sit* Deus; id quod ab iis, quibus nulla data est Revelatio supernaturalis, sciri non potest, nisi per Rationem illam naturalem, qua Pacis & Iustitiæ obtinendæ causa, Authoritati Summarum Potestatum sese submiserunt. Quare nullos ego Libros pro Scriptura Sacra agnoscere debeo, præter eos, quos sancivit Ecclesia Anglicana. Quinam autem illi Libri sint, non est opus hoc loco recensere. Testamenti Veteris numerat Iosephus viginti & duos: nempe *Mosis* quinque, Prophetarum tredecim & reliquorum quatuor. Eosdem numerat Hieronymus, nimirum, *Mosis* quinque; Prophetarum Octo,

octo, & Hagiographorum novem. Vterque Librum *Sapientiæ Solomonis*, *Ecclesiasticum*, *Iudith*, *Tobiam*, primum & secundum *Machabæorum*, à Canone, excludit. Eosdem solos transtulerunt *Septuaginta Interpretes* in linguam Græcam, homines Iudæi Græcæ linguæ periti, jussu Regis *Ptolomæi*. De Libris Testamenti Novi inter Ecclesias Christianas controversia nulla est. Librorum Sacrorum Scriptores qui fuerint, ex Historiis ostendi non potest; ipsorum ergo Librorum lumine investigandi essent, si omnino investigari possent, quod lumen etsi uniuscujusque Libri Scriptorem non ostendat, ostendit tamen, quo ferè tempore quisque Scriptus fuerit.

Liber *Pentateuchi* Scriptorem habuisse *Mosem* non videtur, sed potius de *Mose*, quam à *Mose* scriptum esse. Legimus Capite ultimo Deuteronomii vers. 6. *Et non cognovit homo Sepulchrum ejus usque in præsentem diem*, id est, usque in diem, in quo Liber ille scriptus erat. Scriptum ergò esse, longo post mortem Mosis tempore, manifestum est. Quod Mosem verba hæc scripsisse per Prophetiam dicant, ineptum est. Rursùs in libro Genesios cap. 12. vers. 6. legimus, *Pertransivit Abram terram usque ad locum Sichem, usque ad convallem illustrem; Chananeus autem tunc erat in terra.* Quæ verba esse non possunt, nisi ejus, qui tunc scripsit, quando in ea terra Chananeus non erat. Non sunt ergo ea verba Mosis. Rursus Num. 21. vers. 14. sic legimus; *Dicitur in Libro bellorum Domini. Sicut fecit in Mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon.* Quæ scribi à Mose ipso non potuerunt. Ea sola scripsit Moses, quæ à Scriptore Pentateuchi scripsisse dicitur, nempe volumen Legis, quæ habetur in Deuteronomio à Capite undecimò usque ad finem Capitis vicesimi septimi, & quam in aditu terræ Chananeæ lapidibus inscribi jussit Deus. Volumen hoc scripsit ipse Moses, tradiditque Sacerdotibus, Senioribusque Israelis, Israelitis omnibus in festo Tabernaculorum septimo quoque anno recitandum. Atque hæc Lex ea est, quam Deus à sacerdotibus & levitis transscriptam, à Regibus populi Israelitici futuri legendam esse jussit.

Quod Liber *Iosuæ* longo tempore scriptus sit post mortem ejus, ex Libro ipso colligi potest. Cum in medio alveo Iordanis erexisset Iosua, in monumentum transitus Hebræorum duodecem lapides; scriptor Libri de illis dicit, *Et ibi sunt usque in præsentem diem.* Iof. 4, 9. Similiter Iof. 5, 9, cum dixisset Deus ad Iosuam, *Hodie abstuli opprobrium Ægypti à vobis.* Dicit Scriptor, *Vocatum est nomen loci illius Galgala, usque in præsentem diem.* Hæc & alia argumenta similia ex aliis locis Libri Iosuæ, ut Iof. 8, 29: 13, 13: 14, 14: 15, 63. osten-

ostendunt Librum Iosuæ scriptum esse satis longo tempore post illius mortem.

De libro *Iudicum* ex cap. 18, 30, manifestum est quod post Captivitatem decem Tribuum scriptus sit. Vbi dicitur, *Posuerunt sibi sculptile, & Ionathan ac filios ejus Sacerdotes in tribu Dan, usque ad Diem captivitatis suæ.*

Liber *Ruth* scriptus est, ut videtur ex cap. 1, 1. post Librum Iudicum.

Quod Libri *Samuelis* post mortem illius scripti fuerint, ostendunt loci sequentes 1 Sam. 5, 5: 7. 13, 15: 27, 6: & præterea 30. 25, ubi, postquam David partem spolii illis qui remanserunt ad sarcinas æquam cum descendentibus ad prælium adjudicasset, dicit scriptor, *Et factum est hoc, ex die illa, & deinceps constitutum & præfinitum quasi Lex in Israel usque in diem hanc.* Item 2 Sam. 6, 4. ubi David propter Mortem Vzzæ contristatus est, dicit Scriptor, *Vocatum est nomen loci illius Percussio Vzzæ usque in diem hanc.*

Loci ex Libris Regum & Paralipomenon similes ante dictis, nempe 1 Reg. 9, 13: 9, 21: 10, 12: 12, 19: 2 Reg. 2, 22: 8, 22: 10, 27: 14, 7: 16, 6: 17, 23: 17, 34: 17, 41: 1 Paral. 4, 41: 5, 26. ostendunt Scriptos esse illos Libros longo tempore post res ipsas gestas. Quod autem etiam post Captivitatem Babylonicam, argumento est, quod ipsa historia in Captivitatem desinit. Facta enim vetustiora esse necesse est, quam historiam, multò magis, quàm Libri illi, qui Historiam citant, ut faciunt hi Libri, qui citant Annales Regum Israel, Librum Prophetæ *Samuelis*, Librum Prophetæ *Nathan*, Librum Prophetæ *Abijah*, Visionem *Iehdo*, Libros Prophetæ *Serviah*, & Prophetæ *Addo.*

Quod Libri *Esdræ* & *Nehemiæ* scripti fuerint post reditum à Captivitate ex Libris ipsis manifestum est, reædificationem murorum & domuum Ierusalem, & Pacti renovationem, & Politiæ ordinationem enarrantibus.

Liber *Esther* in ipsa Captivitate, vel post eam scriptus est.

Temporis, in quo scriptus sit Liber *Iob*, notam in ipso nullam invenio. Quanquam autem personam veram, non fictam fuisse *Iobum* (ex *Ezekiel* 14, 14. & Iac. 5, 11.) certissimum sit; Liber tamen ille Historicus non videtur, sed Tractatus Moralis de Quæstione antiquâ, *Quare improbis in hac vita bene, probis autem plerumque male est.* Id, quòd ex eo probabilius fit, quod à principio Libri usque ad tertii Capitis, versum tertium, nempe querimoniarum Iobi initium, oratione prosâ Hebraice, scriptus est; inde autem usque ad ultimi Capitis

Capitis versum sextum Versu Hexametro, & rursus quod ultimi Capitis restat oratione prosa. Ita ut disputatio circa quæstionem tota Versus sint; prosa autem in sola Præfatione & Epilogo inveniatur. Versus autem neque illis, qui in magnis doloribus constituti sunt, ut *Job*, nec illis qui consolaturi miseros veniunt, ut amici ejus, stilus usitatus est, sed Philosophis moralibus priscis frequentissimus.

Psalmi maxima ex parte à *Davide* scripti sunt ad usum Chori, alii non multi alios Authores *Mosem*, Sanctosque homines alios habent; quorum aliqui vixerunt post reditum à Captivitate, ut Psalmus 137, & Psalmus 126, & temporibus Antiochi scriptus Psalmus 79.

Maxima item pars Proverbiorum *Solomonis* sunt; sunt autem eorum aliqua scripta ab *Agur*, aliqua à matre Regis *Lemuel*. Collecta autem in Librum unum fuisse à Solomone verisimile non est. Liber ergo ille post tempora Solomonis scriptus est.

Ecclesiastes & *Cantica Canticorum*, quin Solomonis sint, dubium nullum est.

Prophetarum antiquissimi sunt *Sophonias*, *Ionas*, *Amos*, *Hosea*, *Isaias*, & *Micajah*, vixeruntque temporibus *Amasiæ*, & *Azariæ* (alias *Oziæ*) Regum Iudææ. Liber *Ionæ* non tam Prophetia ejus est (continetur enim tota his verbis, *quadraginta dies & Ninive destruetur*) sed perversitatis & contumaciæ ejus Narratio historica. Author ergo Libri illius non fuit Propheta ipse. Liber *Amos* prophetia ipsius est. An tamen ab ipso scriptus, sit non apparet.

Ieremias, *Abdias* (sive *Obadias*) *Nahum*, & *Habacuc*, *Iosiæ* temporibus Prophetaverunt. Vtrum autem Prophetias suas ipsi scriptas ediderunt, sciri non potest. Id quod etiam de *Ezechiele*, *Daniele*, *Aggeo*, & *Zacharia*, qui vixerunt in Captivitate ipsa, dicendum est.

Quando autem prophetaverunt *Ioel* & *Malachias*, ex ipsorum Prophetiis non apparet. Veruntamen manifestum satis est veteris Testamenti Scripturam totam, ea forma, quam nunc videmus, neque ante reditum à Captivitate Babylonica, neque post *Ptolomæi Philadelphi* tempora editam fuisse. Quod si Libris Esdræ Apocryphis fides habenda sit, ab ipso Esdra edita est; nam Libri secundi Cap. 14. vers. 21,22, &c. sic scribitur: *Quoniam Lex tua incensa est, propter quod nemo scit quæ à te facta sunt, vel quæ incipient opera. Si inveni in te gratiam, immitte in me Spiritum Sanctum, & scribam omne quod factum est in seculo ab initio, quæ erant in Lege tua scripta, ut possint homines invenire semitam, & qui voluerint vivere, in novissimis, vivant.* Deinde vers. 45. *Et factum est, cum complevissent quadraginta dies, loquutus est Altissimus*

tissimus dicens: priora quæ Scripsisti, in palam pone, & legant digni & indigni; novissimos autem Septuaginta conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo.

Scriptores *Testamenti Novi* vixerunt omnes tempore ipsius Christi, & (exceptis Paulo & Luca) illum viderant. Tempus autem, in quo Testamenti Novi Libri primùm ab Ecclesia pro ipsorum scriptis agniti & recepti sunt, tempore Apostolorum aliquantò posterius erat. Sicut enim Libros Testamenti Veteris altius derivare non potuimus, quam ab Esdra, qui auxilio Spiritus Sancti, perditos restituit; ita Libri Testamenti Novi ab altiore tempore derivari non possunt, quàm ab eo, quo Rectores Ecclesiarum illos collegerant, probaverant; & ut scriptos ab Apostolis & Discipulis Christi, quorum nominibus inscribuntur, nobis commendaverant. Enumeratio Librorum tum Veteris tum Novi Testamenti prima, est in Canonibus Apostolorum facta à Clemente primo (post Petrum) Episcopo Romano. Sed quoniam de Canonibus illis controversia est, Scripturæ Sacræ, qualem habemus nunc, receptio publica, Concilio Laodicensi attribuenda est; quod Concilium habitum est Anno post Christum natum 364. Quanquam autem eo tempore apud Doctores Ecclesiæ ambitio prævaluerat, in tantum, ut Imperatores etiam Christianos, pro Ovibus, non pro Pastoribus, & Imperatores non Christianos, pro Lupis haberent, Doctrinasque suas pro Legibus non pro Consilio valere vellent, & de piis fraudibus cogitare inciperent; non tamen adducor, ut illos credam exemplaria Testamenti Novi corrupisse, in manibus eorum solis tunc ferè existentia. Nam si hoc facere voluissent, Doctrinis suis multis fecissent illa magis favorabilia. Dubium igitur non est, quin Testamenta Vetus & Novum, ut nunc extant, Monumenta vera sint earum rerum quæ dictæ & factæ sunt à Prophetis, & Apostolis, & aliis Scripturæ Sacræ Scriptoribus. Dubium etiam non est quin potuerit Ecclesia in Canonem etiam alios Libros recipere à Iudæis quanquam lingua Hebræa non scriptos, si modo cæteris Doctrinam non contrariam continuissent. Non enim à Scriptoris Dialecto, sed à Doctrina, partimque etiam à tempore scriptionis, an Liber aliquis in Canonem recipi mereatur, judicandum est. Erant autem in Iudæa Sancti viri Iudæi, qui linguam Græcam perfectè calluerunt. Sed Libri non à Scriptoris, sed ab Ecclesiæ Authoritate recipiendi sunt. Librorum autem Sacrorum Authoritati non parùm addit, quòd etsi diversis temporibus à diversis hominibus scripti sint, eòdem tamen Spiritu omnes scripserint, & in unum & eundem Scopum conspirârint, nempe explicationem Iuris Regni Cœlestis, in *Deo Patre, Filio,* & *Spiritu*

Spiritu Sancto. Nam Liber Genesios Genealogiam populi Dei deducit à Creatione usque ad exitum eorum in Ægyptum. Reliqui quatuor Libri *Mosis* explicant Regni Cœlestis Institutionem & Leges. Libri *Josuæ*, *Judicum*, *Ruth*, & *Samuelis*, populi Dei gesta narrant usque ad Regem *Saul*, quo tempore Regnum Dei recusantes, Regem postulaverunt ad morem Gentium vicinarum. Reliqua Historia Veteris Testamentis, *Davidis* Lineam per Reges *Judæ* describit, usque ad Captivitatem; ex qua Linea oriri debuit Regni Cœlestis restitutor, Servator noster Dei filius: cujus adventus in Libris Prophetarum prædictus est. Hujus vitam & facta scripserunt Euangelistæ. Postremò, Apostolorum Acta, & Epistolæ adventum declarant Spiritus Sancti, & ab eo datam Ecclesiæ Authoritatem, & Gratiam, ut prædicatione suâ homines ad salutem in Christo invitarent.

Quæstio hodie disputatur inter Christianæ Religionis Sectas. Unde habeant Scripturæ Sacræ, eam quam habent Authoritatem; quæ quæstio proponi solet sic, *Quî scimus Scripturas esse Verbum Dei*; difficultatemque habet tantummodo à quærendi modo. Nam quod Deus ipse Scripturæ Sacræ Author sit agnoscunt omnes, & credunt. Quod autem id sciant, nisi à Deo ipso supernaturaliter revelatum esset, impossibile est. Quæstionem hanc proponunt alii sic; *Cur credimus Scripturas esse Verbum Dei?* Cui quæstioni, quia, ut id credant diversi homines propter causas diversas inducuntur, responsio universalis dari non potest. Quæstionis status verus hic est, *qua Auctoritate Scripturæ Sacræ fiunt Leges.*

Quatenus non differunt Scripturæ à Legibus Naturæ, dubium non est, quin sint Leges Dei, Auctoritatemque habent, omnibus, qui Ratione Naturali præditi sunt manifestam. Sed Authoritas hæc alia non est, quàm quæ Doctrinæ omni morali, si vera sit, attribuenda est.

Si Leges à Deo ipso factæ sint, nempe Leges Divinæ positivæ, nulla accedente Authoritate humana, illis solis Leges sunt, quibus Deus ipsas ita promulgavit, ut nulla illis per ignorantiam relinquatur excusatio.

Illi igitur quibus Deus non revelavit supernaturaliter, quòd Scripturæ ab illo sint, vel eos, qui illas prædicant, ab eo missos esse, nulla, ut eas recipiant, Authoritate obligantur, præterquam ejus, qui Summam habet in Civitate Potestatem. Is enim Legislator solus est. Rursus, si Authoritas Civitatis non sit, quæ Scripturas facit esse Leges, Authoritate aliquâ aliâ vel privatâ vel publicâ id fiet. Si privatâ, is solus ad obedientiam tenetur, cui Deus illas supernaturaliter

pro Legibus dictavit. Nam si unus quisque pro Legibus Divinis habere obligaretur, quicquid aliquis prætextu Inspirationis vel Revelationis obtruderet (in tanto hominum numero, qui per arrogantiam, vel ignorantiam, somnia, phantasmata Insaniamque pro Spiritus Divini testimoniis accipientium, vel per Ambitionem falsò jactitantium) impossibile esset, ut Leges ullæ pro Divinis agnoscerentur. Sin Scripturæ Leges fieri non possunt sine Authoritate publica, Authoritas illa *Civitatis* erit, vel *Ecclesiæ*. At *Ecclesia* si una Persona sit, eadem res est cum *Civitate*; quæ quidem quia constat ex hominibus Civitas; quia constat ex hominibus Christianis *Ecclesia* appellatur. Totus autem numerus Christianorum hominum, nisi unâ Civitate comprehendantur, non est Persona una; neque ulla existit Ecclesia Vniversalis, cujus Authoritate regendi sunt. Scripturæ ergo non fiunt Leges per Authoritatem Ecclesiæ Vniversalis, Quod si Civitas una esset per totum orbem Ecclesia Vniversalis; sequeretur Reges Cœtusque Summos, pro privatis personis habendos esse & ab una Vniversali Potestate per totum Orbem Christianum judicandos, deponendos & puniendos esse. Quæstio igitur de Authoritate Scripturarum reducitur ad hanc, *Vtrum Reges Christiani, iique Cœtus, qui in Civitatibus Christianis Summam habent Potestatem, liberi sint in suis ipsorum Dominiis; an uni Vicario Christi subditi sint ab eo judicandi, condemnandi, deponendi, interficiendique, prout Vicario illi expedire bono communi Spirituali visum erit.*

De qua Quæstione determinandum non est, antequam propius inspexerimus in Iura Regni Dei; ut sciamus inde, cujus sit Scripturas Sacras interpretandi Authoritas. Quicunque enim Potestatem habet legitimam faciendi, ut Scriptura aliqua pro Lege habeatur Potestatem etiam habet, ejusdem Scripturæ Interpretationem approbandi & improbandi.

CAPUT XXXIV.

De Significatione quam habent in Scripturis Sacris Vocabula Spiritus, Angelus, Inspiratio.

CUm rectè ratiocinandi fundamentum positum sit in significatione Vocabulorum; quorum Definitiones in Doctrina sequente non dependent (ut in Scientiis Naturalibus) ab arbitrio hominum, aut vulgi usu, sed à sensu, quem habent in Scriptura Sacra; necessarium est, antequam ulterius progrediar, ut ex Scriptura Sacra, Verborum

borum eorum Significationem stabiliam, quibus per ambiguitatem suam, ea, quæ ab illis illaturus sum, reddantur obscura aut dubia. Incipiam autem à Vocabulis *Corpus* & *Spiritus*, quæ in sermone Scholastico appellari solent *Substantia Corporea* & *Incorporea*.

Corpus significat universaliter id quod *locum* aliquem certum implet sive occupat; nec dependet (ut locus ipse) ab imaginatione nostra, sed pars est *realis* ejus, quod vocamus *Vniversum*. *Vniversum* enim, cum sit Corporum omnium Aggregatum, nullam habet partem, quæ non sit etiam *Corpus*; neque dicitur propriè *Corpus*, quod non sit totius Universi aliqua pars: Quoniam autem Corpora, variè apparent, dicuntur etiam variis *Subjecta* esse Accidentibus, nimirum aliquando quiescere, modo Calida, modo Frigida; interdum Coloris, Odoris, Saporis vel Soni unius interdum alterius, & propter eam causam nominantur *Substantiæ*. Diversitas autem hæc Apparitionum (quæ oritur ab operatione varia corporum externorum in Organa sentiendi) facit, ut illas mutationibus Corporum Agentium attribuamus, & *Accidentia* esse putemus ipsorum corporum. Iuxta hanc Vocabuli *Corporis* acceptionem, *Corpus* & *Substantia* idem significant; & proinde, vox composita *Substantia Incorporea* est insignificans, æque ac si quis diceret *Corpus Incorporeum*; neque illa neque vox *Immaterialis* in Scriptura Sacra usquam invenitur.

Iuxta sensum autem vulgi, non totum Vniversum pro Corpore haberi solet, sed partes ejus illæ tantùm quas agere in se ipsos aut Tactu sentiunt, quando resistunt, aut Visu, quando prospectum Impediunt. Itaque in Sermone vulgi *Aer* & *Substantiæ Aeriæ*, non habentur pro Corporibus, sed (quoties ab illis aliquid patiuntur) Ventus & Spiritus dicitur ut *Spiritus Vitalis* & *Spiritus Animalis*. Quod autem attinet ad Idola Cerebri, sive Phantasmata, quæ videntur & non sunt, qualia in Speculis vel Somniis, vel etiam aliquando per Cerebri intemperiem vigilantibus apparent, Spectra sunt, & (quod Apostolus Vniversaliter de Idolis dicit) *Nihil*. Nihil, inquam, omnino ibi ubi videntur esse, neque in Cerebro ipso aliud quam tumultus ortus ab Organorum agitatione. Homines autem quorum animis aliis cogitationibus occupati, rerum causas non inquirunt, nesciunt, quomodo vocanda sint, & proinde facile persuaderi possunt ab illis, quorum Scientiam reverentur, ut vocent illa, non Spectra, sed Corpora; putentque compacta esse ex Aëre per Potentiam aliquam Supernaturalem; etiam persuaderi possunt alii, quod sunt Spiritus; propterea, quòd in loco ubi videntur esse, Tactu percipere nihil possunt. Propria ergo significatio *Spiritus* in Sermone vulgi, aut Corpus subtile, fluidum,

fluidum, & invisibile est, aut Spectrum, id est Idolum seu Phantasma. Significationes autem Metaphoricæ, præsertim in Scriptura Sacra, multæ sunt. Sumitur enim aliquando pro Dispositione sive Inclinatione; ut quando dicimus *Spiritum contradictionis*, *Spiritum immundum perversum*, *Spiritum Dei*, pro contentioso, pro immundo, pro perverso nomine, pro eo qui se disposuit ad serviendum Deo. Aliquando etiam accipitur pro eminente qualibet facultate, vel etiam pro morbo animi insolito; ut ubi *Egregia Sapientia* appellatur *Spiritus Sapientiæ*; & ubi homines *mente capti Spiritu* dicuntur *possideri*.

Vocabuli *Spiritus* Significationes in Scripturis Sacris alias non invenio. Siquidem ergo Scripturæ loco alicui nulla harum significationum sufficere potest, locus ille intellectum nostrum superare existimandus est. Nec mirum, cum Natura Dei incomprehensibilis sit, & Nomina ei attribuenda sunt, non tam ad naturam ejus, quam ad honorem quem illi exhibere debemus congruentia.

Gen. 1. 2. *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Per *Spiritum Dei*, si intelligatur Deus ipse, *Motus* Deo, & per consequens *Locus* attribuitur; quæ de Incorporeis intelligi non possunt. Gen. 8. 1. Ubi quando terra aquis (ut in principio) contecta erat, Deus diminuere illas volens *Adduxit Spiritum super Terram & imminutæ sunt aquæ*. In quo locus *Spiritus* videtur intelligendus esse pro *Vento*. Quid ni ergo pro eodem ponatur etiam prædicto Capite primo vers. 2.?

Gen. 41. 38. Sapientiam Iosephi appellat Pharaoh *Spiritum Dei*. Cum enim Iosephus ei consuluerat, ut virum Terræ Ægypti præficeret Sapientem, & industrium, respondit Pharaoh, *Num invenire poterimus talem virum qui Spiritu Dei plenus est.* Exod. 28. 3. *Loqueris cunctis Sapientibus corde, quos replevi Spiritu Prudentiæ, ut faciant vestes Aaroni in quibus sanctificatus ministret mihi.* Ubi rursus Prudentia, quamquam in re vestiaria tantum egregia, nominatur à Deo *Spiritus Dei*. Eodem sensu accipitur Spiritus, Exod. 31. ver. 3,4,5,6, & 36, 31. Isa. 11. 2, 3. *Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus Sapientiæ & Intellectus, Spiritus Consilii & Fortitudinis, Spiritus Scientiæ & Pietatis; & replebit eum Spiritus Timoris Domini.* Ubi manifestè intelliguntur, non totidem Spectra, sive Substantiæ Incorporeæ, sed *Gratiæ* excellentes in illum à Deo collocandæ.

In Libro Iudicum, Zelus & Fortitudo in populo Dei propugnando egregia vocatur *Spiritus Dei*, Iudic. 3. 10: 6. 34: 11. 29: 13. 25: 14. 6, 19: De *Saule*, cum nuntiaretur illi Ammonitarum in homines ex *Iabesk Gilead* contumelia, dictum est 1. Sam. 11. 6. *Quod insiluit Spiritus Domini in Saulem, cum audisset verba hæc, & iratus est furor*

ejus

ejus nimis. Intelligi autem hoc loco Phantasma, verisimile non est, sed zelus ingens crudelitatem Ammonitarum puniendi. Similiter per *Spiritum Dei* qui venerat super *Saulem*, cum Prophetis intererat, canticis & musicâ (1 Sam. 19. 20.) laudans Deum, non Spectrum intelligitur, sed subitus & improvisus Dei colendi zelus.

1 Reg. 22. 24. Interrogat *Michaiam*, Pseudopropheta *Zedekias*, Mene ergo divisit *Spiritus Domini* & loquutus est tibi? Intelligi autem hoc de Phantasmate non potest, quia *Michaias* eventum prælii, non ab *Inspiratione*, sed à *Visione* prophetaverat.

Etiam in libris Prophetarum, qui per *Spiritum Dei*, id est per Donum Dei speciale Prophetabant, præscientia, quam habuerunt rerum futurarum, non à Substantia aliqua Incorporea sibi infusa, sed à *Somnio* vel *Visione* supernaturali profecta est.

Gen. 2. 7. Legimus, *Fecit Deus hominem ex pulvere terræ, & spiravit in nares ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem.* Vbi per *spiraculum vitæ* significatur hoc tantum, Deum illi dedisse vitam. Et Iob. 27. 3. *quamdiu Spiritus Dei est in naribus meis*, significat *quamdiu vixero*; & Ezech. 1. 20. *Spiritus Vitæ erat in rotis*, id est *rotæ viventes erant*; & (Ezech. 2. 3.) *& ingressus est in me Spiritus, postquam loquutus est mihi, & statuit me super pedes meos*, id est *recepi robur vitale*, non quod ingressa sit in illum Incorporea aliqua Substantia.

Num. 11. 17. *Auferam de Spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graveris*; nempe Septuaginta Senioribus. Tunc vero duo ex illis septuaginta, in castris dicuntur prophetasse; quod cum *Iosua Mosi* narrâsset, monuissetque ne permitteret, *Moses* non consensit. Constat hinc nescîisse *Iosuam*, quod per Authoritatem *Mosis* prophetarent. *Spiritus* ergo hoc loco, pro Authoritate ponitur. Eodem sensu legitur Deut. 34. 9. *Ioshua verò filius Nun repletus est Spiritu Sapientiæ, quia Moses posuit super eum manus suas; & obedierunt ei filii Israël.* Accepit enim *Ioshua* à *Mose* Authoritatem regendi (post seipsum) populum Israëliticum.

Rom. 8. 9. *Nisi quis Spiritum Christi habeat, non est ejus.* Vbi non intelligitur Phantasma Christi, sed Doctrina Christiana. Item 1 Iohan. 4. 2. *In hoc cognoscitur Spiritus Dei. Omnis Spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est.* Spiritus hoc loco significat Fidem Christianam, sive confessionem non fictam, articuli hujus *Iesus est Christus*; non pro Substantia Incorporea.

Verba illa (Luc. 4. 1.) *Iesus plenus Spiritu Sancto*, pro zelo perficiendi opus, quod ipsi à Patre suo mandatum erat, intelligere facile est;

est; sed de Christo dicere, quod plenus erat Substantia Incorporea duriusculum est. Spiritus hactenus non Substantiam incorpoream, sed vel Substantiam, propriè dictam & realem significat Metaphoricè *gratiam* aliquam excellentem.

Discipuli Christi cum illum viderent (Matth. 14. 26. & Marc. 6. 49.) ambulantem super mare, dixerunt Spiritum esse; non quod eum Phantasma esse existimarent, dictum enim est; quod viderunt illum omnes; id quod à natura Phantasmatum alienum est. Potuerant tamen forte credere, quod esset ex Aëre compactum Corpus. Quod de illis quoque dici potest qui Petrum è carcere à Deo liberatum, dixerunt esse Angelum ejus; nam de Substantiis Incorporeis in Scripturis Iudæorum mentio omnino nulla est; sed tota illa Doctrina à Philosophis Græcis originem ducit. Negandum tamen non est, quin Apparitiones aliquæ Substantiales esse possint. (Quid enim est quod Deus perficere non possit?) Neque quin sint (quoties eorum opera Deus utitur) Angeli; habent tamen dimensiones, & siquidem finiti sunt, locum implent & moveri possunt, sed non Incorporei, id est, non sunt *nullibi*, nec cum videantur esse *aliquid*, sunt *nihil*.

Angelus, vox Græca, apud scriptores tam sacros quam prophanos, significat Nuncium; in Scripturis autem Sacris, plerumque *Nuncium à Deo*. Nuncius autem à Deo, est omne id, per quod Deus supernaturaliter præsentiam, sive Potentiam ejus extraordinariam manifestam facit, præcipuè vero in Somniis & Visionibus.

De Creatione Angelorum in Scripturis Sacris disertis verbis nihil traditur. Scriptores igitur Ecclesiastici de Naturâ Angelorum dissentiunt. Veterum autem Patrum aliquot eminentissimi corporeos eos esse putaverunt, alii nonnulli Incorporeos. Vocantur passim in Scripturis Spiritus. Sed Spiritus tum à Scriptoribus Iudæis tum Græcis, modo corpora subtilia, ut Aër, Ventus, Spiritusque animalium, modo Phantasmata existimantur; quæ nec realia sunt, nec diutius permanent quam Somnium & Visio in qua apparent. Quæ Phantasmata, sive Apparitiones, etsi substantiæ non sint, sed Accidentia Organorum sentiendi; quando tamen à Deo ad Voluntatem suam significandam, supernaturaliter producuntur, non impropriè Nuncii à Deo, id est Angeli appellantur.

Et sicut Gentes Phantasmata somniantium Substantias reales esse existimaverunt, & inde doctrinam suam de Bonis & Malis Dæmonibus deduxerunt: ita etiam Iudæi sine Veteris Testamenti Authoritate, tenuerunt ferè omnes (exceptis Sadducæis) apparitiones illas esse Angelos; nec dependere omninò à Phantasiâ, sed esse Dei creaturas

turas permanentes; &, ut Græci, alios eorum Bonos esse, & Angelos Dei; alios Malos, qualis erat Spiritus Python, & Spiritus hominis mentecapti vel Lunatici & Epileptici. Nam hujusmodi homines apud Iudæos habebantur pro Dæmoniacis.

Si loca Testamenti Veteris ubi Angelorum mentio fit, consideremus, inveniemus, plerumque si non semper per *Angelum* Ideam aliquam, in Phantasiâ excitatam à Deo ad significandam præsentiam Divinam in operatione ejus aliqua supernaturali denotari.

Legimus Gen. 16. Apparitionem unam & eandem, & Angelum vocari & *Deum*, nam (vers. 7.) Angelus Domini vocatur; sed vers. 10. dicit idem Angelus ad Agar, *semen tuum multiplicabo valdè*, quæ verba dici nisi à Deo non possunt. Constat ergo Angelum nihil aliud hoc loco significare, præter Apparitionem Divinam, per vocem à Cœlo præsentiam Dei testantem extraordinariam. Angeli, qui apparuerunt Lot, & vocantur Gen. 19. 13. *Viri*; & quibus, cum essent duo, loquitur Lot, ut ad unum, & appellat Dominum, imagines erant in Phantasia ejus formatæ à Deo, non minus quam apparitio vocatur Angelus, quæ facta est ad Agar per *Vocem*. Angelus, qui apparuit Abrahamo (Gen. 22. 11.) sacrificaturo filium suum Isaac, Vox erat; attamen satis propriè Angelus appellatus est, ut qua nunciatum est illi ne filium interficeret. Angeli, quos vidit Iacob ascendentes & descendentes de Cœlo per scalam (Gen. 28. 12.) in somno apparuerunt. Fuerunt ergo Somnium & Phantasma; quia tamen supernaturalia erant, & signa præsentiæ Divinæ, etiam Angeli. Item intelligitur ubi Iacob (Gen. 31. 11.) sic dicit, *Angelus Domini apparuit mihi in somno.* Illum autem quem hoc loco Iacob appellat *Angelum*, ipse se appellat Deum, dicens (vers. 13.) *Ego sum Deus Bethel.* Nec tamen hinc colligendum est Deum aut à Somniantibus aut à Vigilantibus videri posse.

Exod. 14. 9. Angelus qui exercitum Israëliticum per mare rubrum, primo anteivit, & mox sequutus est, dicitur (vers. 19.) Dominus ipse, apparuitque non in forma humana, sed in forma Columnæ, interdiu quidem *Nubis*, noctu autem *Ignis*; apparitio tamen hæc Angelus erat, quem Deus Mosi promisit conducendo exercitui; eademque descendisse dicitur, & stetisse ante ostium Tabernaculi, & cum Mose colloquutum esse. Itaque Motus & Sermo qui Angelis attribui solent, etiam *Nubi*, quando præsentiæ Divinæ Signum est Nubes, attribuuntur; Angelusque erat Nubes, non minùs, quàm si visus esset in specie formosi pueri, vel alatus, ut pingi solent Angeli. Non enim Forma, sed Vsus facit Angelum. Vsus au-

tem eorum est, ut præsentiam Divinam in Divinis operibus, hominibus significent.

Exod. 33. 14. Moses rogaverat Deum, ut castra Israëlitarum comitaretur, ita ut ante Vituli Aurei adorationem semper comitatus erat; & illi respondit Deus *præsentia mea comitabitur te*; non dixit Mittam Angelum. Sed cum instaret Moses, promisit illi Deus missurum qui exercitum duceret; & postquam Tabernaculum juxta præceptum Domini instruxerat Moses, misit Deus super Tabernaculum Nubem, qua manente maneret, & decedente castra moverent Israëlitæ.

Loca Veteris Testamenti, ubi nominatur Angelus, omnia percurrere longum esset. Dico ergo summatim, textum in Testamento Vetere nullum esse, ex quo inferri potest, quicquam sub nomine *Spiritus*, aut *Angeli* significari, quod non haberet Quantitatem, aut quod ab intellectu considerari non posset per partes, ita ut pars ejus una sit in uno loco, & pars proxima in loco proximo, & denique quod non sit corpus, prout corpus significat aliquid reale, & alicubi existens. Vbicunque autem Angelus in Scripturis legitur, ut *Nuncius* perspicuè intelligitur. Itaque *Iohannes Baptista* appellatur *Angelus*. Christus vocatur Angelus Testamenti. Neque dubito quin (secundum hanc Analogiam) Columba, & Linguæ Igneæ in Euangelio, cum signa essent Divinæ præsentiæ, possent, nec impropriè vocari *Angeli*. Quod Legimus (Dan. 8. 16. & 12. 1.) nomina Angelorum *Michaëlem* & *Gabriëlem*, visio erat; dicit enim *Gabriël, fac ut intelligat is Visionem hanc.* Deus enim opus non habet, ut servos suos cœlestes distinguat Nominibus, quæ ad Memorias Mortalium adjuvandas inventa sunt.

Neque in Testamento Novo locus ullus invenitur, unde probari possit, Angelos res esse permanentes & simul Incorporeas. Quod quidem Angeli aliqui Substantiæ sint, & permanentes, colligi potest ex verbis Servatoris nostri, *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus*; qui locus si malorum Angelorum permanentiam probat, corporeitatem unà probat. Ignis enim rerum Incorporearum, id est impatibilium pæna non est. 1 Cor. 6. 3. *Nescitis quoniam Angelos Iudicabimus.* 2 Petr. 2. 4. *Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos in judicium reservari.* Iud. 1. 6. *Angelos verò, qui non servàverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit.* Quæ verba etsi naturam

turam Angelicam permanentem esse evincunt, materialitatem simul probant. Item (Matth. 22. 30.) *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in Cœlis*; unde colligitur, quod sicut homines, ita quoque Angeli in resurrectione erunt non incorporei, sed permanentes. Angeli itaque neque ex Veteri neque ex Novo Testamento probantur esse Incorporei.

Significatio vocis *Inspiratio* dependet à voce *Spiritus*. Significat autem propriè inflationem corporis alicujus subtilis, ut Aëris in locum aliquem ubi antè non erat; eo modo quo quis spirando vesicam inflat; id quod de rebus Incorporeis intelligi non potest. Vox ergo *Inspiratio* in Scripturis Sacris Metaphoricè tantum usurpatur: Vt (Genes. 2. 7.) ubi Deus dicitur inspirasse in Adamum Spiraculum vitæ, per *Inspirationem* intelligitur *vivificatio*. Et (2 Timoth. 3. 16.) *Omnis Scriptura data est per Inspirationem Divinam*. Item est ac si dixisset, Deus Spiritus sive Animos Prophetarum per suam gratiam disposuit, quæ utilia futura essent ad Doctrinam, reprehensionem, correctionem, & instructionem in via ad salutem ubi autem S. Petrus (2 Petr. 1. 21.) sic dicit: *Non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu Sancto Inspirati, loquuti sunt Sancti Dei homines*, per Spiritum Sanctum intelligit vocem Dei in Somnio vel Visione supernaturali; sic enim loquutus est Deus ad Prophetas, non autem spirando. Item quando Servator noster spiravit in Discipulos suos dicens, *Accipite Spiritum Sanctum*, non voluit halitum suum, sed Divinam gratiam intelligi. Item Servator noster ipse, quando dicitur plenus Spiritu Sancto, non intelligitur Substantiam Divinam, eo tempore infusam esse (nam Deus erat Christus ab æterno) sed Divinas gratias in humanitatem ejus accumulatas. Postremò, Ioël. 2. 28. cum dicit Deus *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ, senes vestri Somnia somniabunt, & juvenes vestri Visiones videbunt*. Non intelligit juxta sensum literalem Spiritum effundi posse quasi aquam, sed intelligit ipsa Somnia & Visiones supernaturales.

Inspirationem igitur intelligere, tanquam Spiritus Dei in illos intraret propriè dictus, per quem prophetarent, vel Spiritus mali intrarent in Phreneticos, Lunaticos, vel Epilepticos, non est verbo illo uti secundum Sensum Scripturæ Sacræ. Nam Spiritus Dei pro gratia sive Potentia Dei sumitur operantis per modum nobis ignotum. Etiam (Actor. 2. 2.) Ventus qui dicitur domum illam implêsse ubi congregati erant Apostoli in die Pentecostes, non ita intelligendus est, ac si Spiritus Sanctus, id est Substantia Divina ipsa Ventus

 esset,

esset, sed pro signo externo præsentiæ Divinæ, efficientis in illis virtutes illas Sacras, quæ ad functionem Apostolicam erant necessariæ.

C A P V T XXXV.

De significatione in Scripturis Sacris vocabulorum Regnum Dei, Sanctum, Sacrum & Sacramentum.

REgnum Dei in Scriptis Theologorum, præsertim in Concionibus & Libris Devotionum, sumitur pro Fœlicitate Æterna, qua post hanc Vitam Electi in summo Cœlo fruituri sunt; quod *Regnum Gloriæ* vocant. Sumitur etiam pro Fœlicitatis hujus arrabone, nempe Gratiâ sanctificante, quod appellant *Regnum Gratiæ*. Sed pro Monarchia Civili propriè dicta, id est, pro Summa Potestate super Cives, per ipsorum suffragia acquisita, quæ est significatio Regni, nunquam sumitur. Contra in Scripturis Sacris invenio *Regnum Dei*, ubiqui ferè significare *Regnum propriè dictum*, nempe Regnum quod constitutum est consensu populi Israëlitici, qui Deum in Regem sibi Pacto elegerunt. Pactum autem erat hoc, quod Deus Israëlitis traderet terram Chanaan in possessionem æternam; & quod populus Deo obediret. Ab ipsa creatione mundi Deus in omnes homines regnavit non modo *naturaliter* sive jure Omnipotentiæ, sed etiam in quosdam homines quibus Voce imperavit. Sic regnavit super Adamum, Imperans, ne comederet de arbore Cognitionis Boni & Mali, & puniens eum, cum imperatum ejus transgressus esset, nempe cum arrogâsset sibi judicare de Bono & Malo, non per Creatoris sui mandatum, sed per suum ipsius Sensum; privavit enim illum vitâ æternâ, quam habere potuit propter arborem Vitæ.

Rursus regnavit Deus in Noah & familiam ejus; qui quamquam octo tantum essent personæ, erant tamen *Regnum Dei* propriè dictum.

Postea alloquutus est Deus Abrahamum (Genes. 17. 7, 8.) fecitque cum illo Pactum in hac verba, *Statuam Pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno: ut sim Deus tuus, & seminis tui post te. Daboque tibi, & semini tuo terram peregrinationis tuæ, & omnem terram Canaan in possessionem æternam.* Abrahamus in hoc Pacto promittit, pro se & posteritate sua Deo obedire illi, qui ipsum alloquutus est. Ex alterâ parte paciscitur Deus dare Abrahamo terram Canaan in possessionem æternam. Pro monumento

numento autem Pacti hujus (verſ. 11.) inſtituit Deus Sacramentum Circumciſionis. Atque hoc illud eſt, quod vocatur Pactum & Teſtamentum Vetus. Quanquam autem nomen *Regis* in eo Pacto non ſit, res tamen manifeſtè apparet. Etiam nomen *Regni* expreſsè ponitur in Pacto hoc, miniſtrante Moſe, poſtea renovato. Sacramentum autem Circumciſionis aliud non erat, quam Sacramentum Fidelitatis, ut nunc ſub Teſtamentum novum eſt Baptiſmus.

Pactum ad montem Sinai cum Moſe renovatum (Exod. 19. 5.) tale eſt, *Si ergo audieritis vocem meam, & cuſtodieritis Pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis; mea eſt enim omnis terra. Et vos eritis mihi in Regnum Sacerdotale & gens ſancta.* Idem narratur, Tit. 2. 14. ubi dicitur Chriſtum dediſſe ſe pro nobis, ut purificaret ſibi nos, in populum περιούσιον, id eſt peculiarem, id eſt (ut ſequitur Exod. 19.) *non ſicut gentes aliæ meæ ſunt.* Cæteræ enim gentes potentiæ quidem Divinæ ſubditæ erant per naturam, non autem per conſenſum & Pactum ſicut Iſraëlitæ. Dicitur autem in textu prædicto *Regnum Sacerdotale*, & (1 Petr. 2. 9.) *Sacerdotium Regale*, Propterea quod Summam Poteſtatem poſt Deum, habuere in illo Regno ſummi Sacerdotes. Manifeſtum ergo eſt *Regnum Dei* uſque ad Samuëlem fuiſſe Regnum propriè dictum. Nec diſſentire videntur Poteſtatis Pontificiæ propugnatores, qui argumenta ſua pro Poteſtate Papæ pleraque deducunt ab exemplo Summorum Sacerdotum populi Iſraëlitici. Rurſus, idem confirmatur ab eo, quod populum ſuum appellat gentem ſanctam. *Sanctum* enim ſignificat, id quod Dei eſt Iure ſpeciali. Dei eſt omnis terra; ſed non omnis terra *Sancta* dicitur, ſed ea ſola quæ ſeparatur & conſecratur ad uſum Divinum ſpecialiter. *Regnum Dei & Civitas Dei* idem ſignificant;nec modo Leges Ceremoniales & Cultum Divinum apud Iſraëlitas ordinavit Deus, ſed etiam Leges Civiles, quibus ſcirent Iſraëlitæ officia ſua erga ſe invicem.

Rurſus (1 Sam. 12. 12.) alloquitur Samuël populum dicens, *Videntes quod Naas Rex filiorum Ammon veniſſet adverſum vos, dixiſtis mihi, Nequaquam ſed Rex imperabit nobis: cum Dominus Deus veſter regnaret in vobis.* Vnde conſtat eorum Regem propriè dictum fuiſſe Deum.

De loco Regni Dei loquitur *Iſaias* 24. 23: *Erubeſcet Luna, & confundetur Sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, & in Ieruſalem*, id eſt ſuper Terram. Et Micajas 4. 7: *Et Dominus regnavit ſuper illos in monte Sion*, id eſt in Terra. Et Ezech. 20. 23: *Vivo ego, dicit Dominus Deus, quòd in manu forti, & in brachio extento, & in furore effuſo, regnabo ſuper vos.* & verſ. 37: *Subjiciam vos ſceptro meo, & indi-*

& inducam vos in vinculis fœderis, id est faciam, ut stetis Pacto quod pepegistis mecum per Mosem.

Etiam in Testamento Novo de Servatore nostro, dicit Angelus Gabriël Luc. 1. 32, 33: *Erit magnus, & filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, & regnabit in domo Iacob in æternum.* Regnavit autem David in Terra. Adde, quod eo nomine ad mortem condemnatus sit, quod regnum Iudæorum postulaverit sibi, & ut inimicus Cæsaris; quod titulum in cruce ejus scripserit Pilatus, *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum*; quod corona ex spinis per ludibrium coronatus sit; quodque Discipuli ejus (Actor. 17. 7.) in crimen vocati sint à populo clamante, *Hi qui orbem concitant huc venerunt, quos suscepit Iason, & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, Regem alium dicentes esse Iesum.* Regnum ergò Dei in Scripturis, propriâ, non metaphoricâ significatione dicitur. Idque agnoscunt, quicunque in Oratione Dominica dicunt: *Tuum est Regnum, Potentia, & Gloria.* Iesum confirmatur à prædicatione Apostolorum, *appropinquat Regnum Cœlorum*; & ab omnibus Christianis precantibus, *adveniat Regnum tuum.*

Idem confirmantia, loca Scripturæ Sacræ, adeo multa sunt, ut quod interpretatio contraria reciperetur, mirandum esset, nisi Regibus Christianis, ut Iura sua in regenda Ecclesia perspicerent, Lucem nimiam præferrent.

Concludimus ergo Regnum Dei, Regnum esse Civile; primùm in populo Israëlitico, ubi à Mose Leges Civiles receperunt; & Proregem Dei primum fuisse Mosem, & post eum Summos Sacerdotes singulos, usque ad tempus electionis Regis Saul quando abolitum est; & quod prædixerunt Prophetæ restituendum esse; & quam restitutionem à Deo rogamus, quoties dicimus in Oratione Dominica *Adveniat Regnum tuum*; & cujus Ius agnoscimus dicendo, *tuum est Regnum Potentia, & Gloria in secula seculorum*; & cujus Promulgatio facta est ab Apostolis; & ad quod præparandi sunt homines per Euangelii prædicationem. Item Regnum Dei (propter Divini Throni celsitudinem dictum Regnum cœleste) si à Proregibus & Vicariis suis administrandum non esset in terris, tanta contentio tum Scriptis tum Bello, quantam videmus, de quæstione per quem Deus nos alloquitur, non fuisset; neque tantum curarum sibi dedissent Sacerdotes circa Iurisdictionem Spiritualem, quantum prætendunt; neque Iurisdictionem in Cœlo Rex quisquam illis indidisset.

Ab hâc interpretatione secundum literam vocabuli *Regnum Dei*, manifesta fit significatio vocabuli Sanctum. *Sanctum* enim in Regno Dei,

Dei, respondet vocabulo *Publicum*, in Civitatibus humanis.

Rex in omni Civitate est persona *Publica*; In Civitate Dei appellatus est Deus *Sanctus* Israëlis. Populus ubique Civitatis, populus est ejus, qui personam gerit Publicam; Israëlitæ autem, nempe populus Dei, dicuntur (Exod. 19. 6.) *Gens Sancta*. Nihil enim in Scripturis Sacris Sanctum dicitur, præter id, quod Dei est peculiariter vel ipsum Deum; sicut Publicum semper est vel Civitatis ipsius persona, vel aliquid, quod illius est ita proprium, ut nemo privatus in eandem rem jus ullum habeat.

Itaque Sabbathum (dies Dei) est *dies Sanctus*; Templum Dei (quod est Dei domus) *Domus Sancta*; Sacrificia, Decimæ & Oblationes (quæ sunt vectigalia Dei) *officia Sancta*; Sacerdotes, Prophetæ, Reges uncti (Ministri Dei) *Viri Sancti*; Spiritus Cœlestes, qui Deo ministrant (Dei nuncii) *Angeli Sancti*. Vbicunque denique vox Sanctum propriè sumitur, ibi significatur aliquid quod Dei est proprium.

Vox *Profanum* in Scripturâ Sacrâ sumitur pro eo quod est *Commune*; & per consequens *Sanctum*, & *Proprium* in Regno Dei idem sunt. Metaphoricè autem Sancti vocantur etiam viri devoti, qui rebus mundanis renunciantes, Deo se totos dedicaverunt. *Sanctificari* autem dicitur, quod dedicando vel consecrando servitio divino, Sanctum factum est; ut Septimus dies in præcepto Decalogi quarto; & ut Electi in Testamento Novo, quando præditi Spiritu Pietatis, dicuntur *sanctificari*. *Sacrum* autem est, quod Deo ab hominibus datum & dedicatum, sive Sanctum factum est, ita ut in solo cultu Divino utendum sit; qualia sunt Templa, aliæque domus Orationis, una cum Vtensilibus, Ministris, Victimis, & Oblationibus.

Sanctitatis gradus sunt. Earum enim rerum quæ ad usum Divini cultus separantur, aliquæ separari rursum possunt ad servitium vel cultum magis specialem. Tota gens Israëlitarum gens Sancta erat; erant tamen inter Israëlitas, Tribus Levi speciatim tribus Sancta; & inter Levitas sanctiores cæteris erant Sacerdotes; & inter Sacerdotes Sanctissimus erat Sacerdos summus. Terra Iudæorum erat Terra Sancta, sed Vrbs, in qua colendus erat Deus magis Sancta erat; & Vrbe Sanctius erat Templum; & Templo Sanctior ea pars, quæ appellabatur *Sanctum Sanctorum*.

Sacramentum est, quod à communi usu separatum Deo consecratur, in signum admissionis in Regnum Dei (quæ est quasi Naturalizatio sive Iuris Civitatis acquisitio) vel in memoriam tanti beneficii institutum. In Vetere Testamento signum *Admissionis* erat *Circumcisio*,

in Testamento Novo, *Baptismus. Commemoratio* in Vetere Testamento erat *Agni Paschalis* esus, per quem renovabatur noctis illius memoria in qua liberati erant à servitute Ægyptiaca; in Testamento novo, celebratio *Cœnæ Dominicæ*, in qua memoratur liberatio nostra per mortem in cruce Servatoris nostri, à servitute peccati. Sacramentum Admissionis semel tantum fit, propterea quod semel tantum Admittimur. Sed quoniam ut beneficium Dei in hominibus servandis, & debitum nostrum fidelitatis opus habet, ut sæpe inculcetur, Sacramentum commemorationis sæpius repetendum est. Atque hæc duo Sacramenta præcipuè sunt, & quasi Iuramenta solennia Fidelitatis nostræ erga Deum nostrum Regem & Redemptorem. Actio quidem consecrandi omnis Sacramentum dici potest; sed Sacramentum id est Iuramentum Fidelitatis in Civitate Dei aliud nullum erat, in Vetere Testamento, præter *Circumcisionem* & *Pascham*; neque in Novo Testamento præter *Baptismum* & *Cœnam Dominicam*.

CAPVT XXXVI.

De Verbo Dei & Prophetis.

QUando in Scripturis Sacris reperitur *Verbum Dei*, vel *Verbum Hominis*, non intelligendum est pro parte Orationis, ut sumitur *Verbum* apud Grammaticos; sed pro Sermone perfecto, significante aliquid; ut quando is, qui loquitur, *affirmat*, *negat*, *jubet*, *promittit*, *minatur*, *optat*, vel *interrogat*. In quo sensu *Verbum* non est vocabulum, sed sermo, Græcè λόγος.

Rursus, *Verbum Dei*, vel *Hominis* intelligitur aliquando pro eo, quod Deus vel Homo loquutus est. Sic Euangelium Matthei, *Verbum* est Matthei; aliquando pro eo, de quo loquutus est. Atque hoc sensu, ubi legimus in Vetere Testamento, *Verba dierum Regum Israelis*, intelligenda sunt res illis diebus gestæ quæ Verborum illorum Subjectum erant.

In Testamento Novo Græcè scripto, *Verbum Dei* sæpe ponitur, (non pro eo, quod loquutus est Deus) sed pro eo, quod de Deo, & de Regno ejus; id est pro doctrina Christiana dictum est.

In hoc autem sensu idem significant λόγος Θεοῦ & Theologia, ut manifestum est Actor. 3. 46. *Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt; Vobis oportebat primùm loqui Verbum Dei. Sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicâstis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes.* Id quod appellatur hic *Verbum Dei*, Doctrina erat Christiana. Item

(Actor. 5.

(Actor. 5. 20.) ubi Angelus Apostolos alloquitur dicens, *Ite, & stantes loquimini in Templo plebi omnia verba vitæ hujus: verba hujus vitæ* significant Doctrinam Euangelicam; ut patet ex eo, quòd versu ultimo fecisse dicuntur, nempe, *Omni autem die non cessabant in Templo docentes & prædicantes Iesum Christum.* Christus itaque subjectum erat Verbi Vitæ. Porro (Actor. 15. 7.) *Verbum Dei* appellatur *Verbum Euangelii*, quia continet Doctrinam de Regno Christi. Idem verbum (Rom. 10. 1, 9.) vocatur Verbum Fidei, id est, ut ibi explicatur, Doctrina de Christo venturo & à mortuis suscitato. Et (Matth. 13. ỷs. 19.) appellatur idem *Verbum Regni*, id est Doctrina, quam docuit Deus circa Regnum Dei. Idem denique Verbum (Actor. 12. 24.) Crevisse & multiplicatum esse dicitur. Id quod de Doctrina Euangelica intelligere facile est, sed de Voce Dei difficilimum. Etiam ubi Sanctus Paulus loquitur de *doctrina Dæmonum*, non intelligit id, quod dictum est de Dæmone aliquo, sed Dæmonologiam Gentium.

Ex his duabus *Verbi Dei* significationibus, posterior, ubi sumitur pro Doctrina Christiana, continet Scripturam Sacram totam. Prior non item. Quanquam enim verba hæc, *Ego sum Dominus Deus tuus* &c. usque ad finem Decalogi, verba sunt ipsius Dei Mosem alloquentis; præfatio tamen illa *Loquutus est Dominus cunctos sermones hos*, sunt verba ejus, qui Historiam conscripserat. *Verbum Dei*, quando sumitur pro eo, quod loquutus est Deus, significationem habet interdum *Propriam*, interdum *Tropicam*. Propriam, ut verba, quæ loquutus est ad Prophetas suos: Tropicam, quando ponitur verbum pro Sapientia, vel Potentia Dei, vel pro Decreto ejus æterno de condendo mundo. Atque hoc sensu Verbum Dei est *Fiat lumen, Fiat firmamentum, Faciamus hominem.* Eodem sensu (Ioh. 1. 3.) de Verbo Dei dictum est, *Omnia per illud facta sunt, & sine illo factum est nihil eorum quæ facta sunt.* Et (Heb. 1. 3.) *Per quem fecit secula, & portat omnia verbo virtutis suæ.* Et (Hebr. 11. 3.) *Fide intelligimus aptata esse secula Verbo Dei. Verbum* autem hoc sensu verborum omnium quæ Deus loquutus est, est primum, ut in ipso principio mundi pronuntiatum. Etiam Latini Ethnici vocabulo *Fatum* in eodem sensu usi sunt.

Sumitur etiam sæpissimè in Scripturis Sacris *Verbum* pro Verbi effectu vel eventu, id est pro eo, quod verbo Affirmatur, Imperatur, vel promittitur; ut (Psal. 105. 19.) ubi Ioseph dicitur in carcere retentus, *donec Verbum ejus venerit*, id est donec factum esset, quod prædixerat Pharaonis pincernæ circa restitutionem ejus in ministerium suum. Item 1 Reg. 18. 36, dicit Elijah Deo, *feci omnia verba tua*, pro feci omnia quæ jussisti. Et (Ier. 17. 15.) *ubi est Verbum Domini*,

mini, ponitur pro, *ubi est malum quod minatus est Dominus.* Et (Ezek. 12. 28.) *& quodcunque loquutus fuero Verbum, fiet. Non prolongabitur amplius*, *Verba* ponuntur pro factis, quæ facere populo promiserat. Etiam in Testamento Novo (Matth. 24. 35) *Cœli & Terra transibunt, sed mea verba non transibunt*, id est *quicquid promisi fiet.* Item Iohannes Euangelista (Ioh. 1. 1.) in hoc sensu, *Verbum Dei* appellat ipsum *Christum*, & paulò post *Verbum factum est Caro. Christus* enim à principio promissus est, (Gen. 1.) *eratque in principio apud Deum*, nempe venturum illum ab æterno decreverat Deus, & assumpturum carnem humanam. Itaque Servator noster eo loco appellatur *Verbum*, non quia Christus *Promissio*, sed *res Promissa. Verbum* hoc, idem Iohannes in Epistola prima, appellat *Verbum Vitæ*, & *Vitam æternam quæ erat apud Patrem*; & in Apocalypsi 19. 13. *Nomen ejus est Verbum Dei*, quasi diceret, hic est quem venturum esse Deus ab æterno decreverat, & in principio mundi promiserat. Nihil ergo hic dicitur de incarnatione promissione, Vocis, aut Soni, sed de Incarnatione ipsius *Dei Filii*.

Sunt etiam loca nonnulla in Scriptura Sacra, ubi *Verbum Dei* ponitur pro Verbis Æquitatis & Rationis, etsi neque à Propheta prolata neque à viro Sancto. Nam *Pharaoh Necho Idololatra* erat; quando tamen Nuntio misso Iosiam monuit, ne sibi invadenti *Carchemish* opponeret, Verba ejus profecta esse dicuntur ab ore Dei; etiam *Iosias*, quia verbis illis non obedivit, prælio occisus est, ut legere est 2 Chron. 35. vers. 21, 22, 23.

Verbum Dei aliquando etiam sumitur pro dictamine rectæ Rationis; ut quando, in cordibus hominum scriptum dicitur, ut Psal. 36. 31. Ierem. 31. 33. & multis aliis locis.

Vox *Propheta* in Scripturis Sacris significat aliquando *Prolocutorem*, id est, illum, qui alloquitur homines, ut missus à Deo; vel Deum alloquitur ab homine. Significat etiam aliquando eum, qui futura prædicit. Aliquando etiam illum, qui (ut mente captus) loquitur verba incohærentia. Sæpissimè autem ponitur pro eo, qui in nomine Dei alloquitur populum. Quo sensu *Moses*, *Samuel*, *Elijah*, *Isaiah*, *Ieremiah*, aliique Prophetæ erant. Etiam in hoc sensu Summus Sacerdos Propheta erat, ut (Ioh. 11. 15.) *hoc autem* (Caiphas) *à semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius, Prophetavit.* Etiam qui populum in Ecclesiis Christianis docuerunt (1 Cor. 14. 3.) dicuntur Prophetâsse. Eodem sensu ad *Mosem* dicit Deus (Exod. 4. 16.) de Aarone, *erit tibi pro Prolocutore ad populum; eritque tibi instar oris, & eris ei tu instar Dei.* Et cap. 7. 1. *Ecce feci te Pharaoni Deum, & frater tuus Aaron erit Propheta tuus. Abrahamus* autem ideò Propheta dicitur, (Gen. 27.) quia

quia loquutus est pro homine ad Deum. Deus enim *Abimelecum* in somnio alloquens dicit, *nunc ergò restitue homini uxorem suam, nam est Propheta, & orabit pro te.* Intelligi hinc potest illos, qui in Ecclesiis Christianis, ad officium vocati sunt publicè precandi, non impropriè Prophetas dici. Prophetæ etiam erant, quibus immiscuit se *Saul.* (1 Sam. 10. 5, 6.) Eodem sensu *Miriam* (Exod. 15. 20.) dicitur *Prophetissa.* Ita quoque sumi debet (1 Cor. 11. 4, 5.) ubi dicit S. Paulus, *Vnusquisque qui precatur vel prophetat capite operto*, &c. Prophetia enim aliud non significat eo loco præterquam Psalmis & Cantilenis Sacris laudare Deum; id quod facere in Ecclesiis etiam fœminis licuit.

Prophetia, quatenus sumitur pro Prædictione futurorum Contingentium, non solum veris Prophetis, sed etiam aliquando Impostoribus attribuitur, qui prædicere se futura dicunt per Spiritus, & per Divinationem superstitiosam, idque multis modis, ut supra (Cap. 12.) speciatim diximus. Atque hi existimationem Prophetiæ majorem per unum aliquem eventum fortuitò prædictum sibi acquirunt, quàm quæ innumeris prædictionibus rerum quæ non evenerunt, potest tolli. *Prophetia* non est Ars, neque (ut sumitur pro Prædictione) negotium constans, sed onus temporarium atque extraordinarium impositum à Deo, plerumque viris bonis, sed interdum etiam malis. Mulier illa ab *Endor*, quæ dicta est suscitâsse Phantasma Samuelis per Spiritum familiarem, prædixitque mortem Saulis, non ob eam rem Prophetissa erat. Neque enim Scientiam aliquam habuit, per quam id potuit facere, neque apparet jussu Dei factum esse, etsi Imposturam illam ita rexit Deus, ut Saul inde territus debilitatusque animo, prælio victus caderet. Etiam Sermones incohærentes apud Gentes habebantur pro *Prophetia*; Prophetæ enim Oraculorum suorum, tunc prophetabant, quando vapor aliquis animos eorum expulerat, ita ut verba quidem protulerint inter se incohærentia, & ex quibus, ut ex *Materia prima*, fieri posset quicquid quisque vellet.

Quanquam autem in Scripturis Sacris, vocabuli *Propheta* tot sint significationes, frequentissima tamen ea est, in qua sumitur pro eo cui Deus illud immediatè loquutus est, quod is homini vel hominibus loquutus erat. Sed quomodo (dicet aliquis) propriè dici potest loquutum esse Deum, qui linguam, aliaque organa loquendi non habet, sicut homo. Quid autem, *qui fecit oculum* (dicit David) *non videbit? Is qui fecit aurem non audiet?* Etsi nec videt nec audit Deus ut homo, facit tamen quæ dicimus & facimus. Cæterum verba illa *Davidis* non ponuntur ad naturæ Divinæ declarationem, sed ad voluntatis nostræ in-

in Deo honorando significationem. *Videre* enim & *audire* sunt Attributa honoris, & Deo attribui possunt. Sed si in propria & stricta significatione sumerentur, à cæteris etiam partibus corporis humani argumenta similia sumi possent, tribuendi Deo cæteras omnes actiones humanas; quarum plurimæ turpes sunt, & proinde attribuere illas Deo contumelia maxima esset. Itaque vocem Dei ad homines immediatam sumere oportet eo modo (quicunque is sit) per quem facit Deus, ut voluntas sua intelligatur. Modi autem quibus id facit, multi sunt, & in Scripturis Sacris solis reperiendi.

Ad *Adamum, Evam,* & *Cain* loquutus est Deus, voce supernaturali. Quomodo loquutus est Deus *Abrahamo*, antequàm è patria sua venisset ad Sichem Chananæorum, non dicitur; tunc autem (Gen. 27. 7.) dicitur *apparuisse* ei. Unus ergo modus, quo Deus præsentiam declaravit, erat *Apparitio* sive *Visio.* Rursus (Gen. 15. 1.) Verbum Domini venit ad Abrahamum in *Visione*, id est signum aliquod illi apparuit præsentiæ Divinæ. Deinde Dominus (Gen. 18. 1.) apparuit *Abrahamo* in Visione trium Angelorum; & *Abimelecho* (Gen. 23.) in Somnio; & ad *Lot* (Gen. 19. 1.) in Apparitione duorum Angelorum; & ad *Hagar* (Gen. 21. 17.) in Apparitione unius Angeli. Iterum ad *Abrahamum* (Gen. 20. 11.) in *Voce* à Cœlo; & ad *Isaac* (Gen. 26. 24.) noctu in *Somnio*; & *Iacobo* (Gen. 18. 12. & Gen. 32. 1.) in Visione Angelorum. Ad *Mosem* (Exod. 3. 2.) in Visione flammæ & Rubo. Etiam post ævum Mosi (ubi modus Divinæ loquutionis immediatæ in veteri Testamento exprimitur) semper loquutus est per *Visionem* vel per *Somnium*; ut *Gideoni, Samueli, Eliæ, Elishæ, Isaiæ, Ezechieli,* cæterisque Prophetis; & in Novo Testamento, ut *Josepho, Petro, Paulo,* & *Johanni* Euangelistæ in Apocalypsi.

Soli *Mosi*, modo extraordinario loquutus est in monte *Sina*, & in *Tabernaculo*; & Summo Sacerdoti in *Tabernaculo*; & in *Sancta Sanctorum.* Sed *Moses*, & post eum Summi Sacerdotes, Prophetæ erant eminentioris gradus quam cæteri, & gratiam apud Deum majorem invenerunt. Nam Deus ipse de *Mose* id testatur (Num. 12. 6, 7, 8.) dicens: *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in Visione apparebo ei, vel per Somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moses, qui in omni domo mea fidelissimus est*; *ore enim ad os loquor ei palam, & non per ænigmata & figuras Dominum videt*; Et (Exod. 33. 11.) *Dominus loquutus est ad Mosem os ad os, sicut homo loquitur ad amicum suum.* Veruntamen *Mosem* non aliter alloquutus est Deus quam per Angelum vel Angelos; ut habetur verbis perspicuis (Act. 7. 35.) ubi *Stephanus* de *Mose* loquens, *Hic est* (inquit) *qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo qui*

loquebatur ei in monte Sinai. Ubi *Paulus* de Lege dicit; *Ordinata erat per Angelos in manu Mediatoris.* Mediator autem ille erat *Moses.* Quid ergo dicendum est de modo quo Deus loquutus est *Mosi*, nisi quod Visio erat, sed clarior quam cæteris Prophetis data est. Deut. 13. 1. *Si surrexerit inter vos Propheta vel Somniator Somniorum*, vox posterior, interpretatio tantum est prioris. Ioël. 2. 28. dicit Deus, *& erit post hæc, effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ, Senes vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt*, ubi rursus Prophetia exponitur per *Somnia* & *Visiones*, & *Spiritum.* Item quando Deus *Solomoni* promisit sapientiam, somnium erat, ut constat ex verbis ipsis, (1 Reg. 3. 15.) *Evigilavit Solomon & intellexit quod esset somnium.* Manifestum ergo est Prophetas extraordinarios Veteris Testamenti Vocem Dei non aliter intellexisse, quam per *Somnia* & *Visiones*, id est à Phantasiis supernaturalibus. Quæ vocabantur etiam *Spiritus Dei*, ut (Zach. 7. 12.) ubi dicit Deus, *Cor suum posuerunt in adamantem ne audirent Legem & verba quæ misit Dominus exercituum in Spiritu suo Sancto per manum Prophetarum priorum.*

Prophetarum autem in Veteri Testamento habentium Vocationem perpetuam, alii *Supremi*, alii *Subordinati* erant. Supremorum primus erat Moses, & post eum *Summi Sacerdotes*, suo quisque tempore, dum Sacerdotium regale erat. Postquam autem jugum Dei excusserant Israëlitæ, & factum est Officium Summi Sacerdotis Ministeriale; quoties consulendus erat Deus, Sacerdotes Israëlitarum vestimenta sacra induerunt, & consuluerunt Dominum, non suo arbitrio, sed jussu Regum, à quibus aliquando etiam Sacerdotio privabantur. Nam *Saulus* (1 Sam. 13. 9.) Holocaustum afferri jussit sibi, & (1 Sam. 14. 18.) Sacerdoti imperat, ut Arcam afferret sibi, & (vers. 19.) ne afferret. Etiam in eodem Capite, consuluit Deum *Saulus.* Idem fecit *David*, postquam unctus fuisset, etsi antequam Regnum possedisset; quæsivit enim à Domino (1 Sam. 23. 2.) utrum pugnaret necne contra Philistæos in Keilah. Item (vers. 10.) imperavit *David* Sacerdoti ut Ephodum opportaret ipsi, ut Dominum consuleret. Præterea Rex *Solomon* (1 Reg. 2. 27.) Sacerdotium *Abiatharo* auferens, dedit *Zadocho.* *Moses* ergo, Summi Sacerdotes, & Reges Pii, qui Deum semper in rebus difficilibus consuluerunt, Prophetæ erant Supremi. Quod Prophetis extraordinariis loquutus sit, dictum est supra. Quomodo autem loquutus est ad Prophetas hos, Vocationis perpetuæ? Si dicamus Deum loquutum esse, vel apparuisse eis, prout in sua natura existit, negabimus Deum infinitum, invisibilem, incomprehensibilem esse. Si dicamus loquutum esse per Infusionem

sionem *Spiritus Sancti*, quatenus Spiritus Sanctus significat Divinitatem ipsam, æquabimus Mosem Christo, in quo solo Divinitas (Coll. 2. 9.) habitat *corporaliter*. Postremò si dicamus loquutum Deum esse per *Spiritum Sanctum*, quatenus Spiritus Sanctus significat Gratias Divinas, nihil illis attribuimus supernaturale. Homines enim ad Pietatem, Iustitiam, Misericordiam, Veritatem, Fidem, & Virtutum genus omne, tum Morale tum Intellectuale disponit Deus per Doctrinam, Exemplum, aliasque vias naturales & quotidianas. Quomodo ergo Deus Prophetas perpetuæ Vocationis alloquutus est, quando ab illis consulebatur, scriptum non invenio, nisi quod Summis Sacerdotibus in *Sancto Sanctorum* per vocem, ex inter Cherubinos loquutus est; sed vox illa, ut & cætera omnia Divinæ præsentiæ signa, Angelus dici potest, quemadmodum Somnia & cætera signa supernaturalia.

Prophetis autem vocationis perpetuæ, sed subordinatis loquutum esse Deum supernaturaliter, in Scripturis nusquam constat, sed naturaliter tantùm, eo modo quo ad Pietatem Fidem, & Iustitiam disponit Deus quos ad salutem destinavit. Qui modus, etsi consistat in Instructione, Educatione hominum, verè tamen dici potest Spiritus Sancti operatio; nam inclinatio omnis tum ad sanctitatem tum ad virtutem à Deo est; quando igitur Propheta loqui dicitur per *Spiritum Dei*, intelligere debemus, ita illum loqui, ut Deus per Prophetam suum summum (cui Propheta subordinatus obedire obligatur) loqui illum jussit.

Vivente *Mose*, præter ipsum, in castris Israëlitarum Septuaginta erant viri qui prophetaverunt. Quo modo illos Deus alloquutus sit, declaratum est Num. 11. 15: *Descendit Dominus per nubem, & loquutus est ad Mosem, auferens de Spiritu qui erat in Mose, & dans Septuaginta viris. Cumque requievisset in eis Spiritus, prophetaverunt, nec ultra cessaverunt.* Ex quibus verbis manifestum est, primò, Prophetationem eorum ad populum, subservientem & subordinatam fuisse Prophetationi *Mosis*, per cujus Spiritum prophetaverunt, id est, ita ut voluit *Moses*; quod confirmatur (*vers. 27.*) ex eo, quod cum *Mosi* dixisset *Iosua prohibe illos*, noluit *Moses*, dicens: *ne æmulare pro me.* Secundò, ex eodem loco colligitur, Spiritum Dei non aliud ibi significare, præter parendi voluntatem, & adjuvandi *Mosem* in administratione Regiminis. De substantia enim Divina intelligi non potest, quæ solummodò in Christo habitavit corporaliter. Spiritus ergo ibi significat Donum sive Gratiam Divinam, qua ducti cum *Mose* cooperabantur, cujus habebant Spiritum; Septuaginta enim

illi

illi viri, electi à *Mose* antè erant, quàm Spiritum *Mosis* accepissent. Etiam (1 Sam. 16.13, 14.) Spiritus Dei eandem habet significationem, ubi ablatus à *Saulo*, in *Davidem* collatus est, nimirum, quem ad populum suum regendum elegerat Deus, eidem gratiam suam, qua id rectè facere posset, impertivit.

Loquutus Deus est etiam aliquando per Sortes; quæ Sortes per illos semper ordinabantur, qui Summam in populo habuerunt potestatem. Sic manifestam fecit per Sortes, quos ordinavit Saulus (1 Sam. 14. 43.) culpam *Ionathani* filii *Sauli*; & (Iosh. 18.10.) divisit Deus terram Cananæorum per *Sortes, quas Iosua ordinavit coram Domino in Shiloh.* Videtur etiam per Sortes fuisse, quod detexit Deus (Iosh. 17.16.) *Achani* furtum. Atque hi modi sunt per quos voluntatem suam patefecit Deus in Testamento Veteri.

Iisdem etiam usus est in Testamento Novo. Nam Virgini *Mariæ* loquutus est per *Visionem Angeli*; *Iosepho* per *Somnium*; *Paulo* proficiscenti Damascum in *Visione*; Petro in *Visione* lintei magni emissi è cœlo; eidem in carcere per *Visionem Angeli*: Apostolis & Scriptoribus Testamenti Novi per *Gratias* varias Spiritus Divini; & Apostolis rursus (cum Matthiam in Apostolum eligerent) per *Sortes*. Cum ergo omnis Prophetia præsupponat *Visionem*, vel *Somnium*, vel *Gratiam* aliquam Divinam egregiam; cùmque tam hujusmodi *Gratiæ* quam *Somnia* vel *Visiones*, proficisci possint, non solum supernaturaliter & immediatè, sed etiam naturaliter, & per Causas secundas; judicio & ratione naturali opus est, ut inter *Gratias*, *Visiones*, *Somnia* naturalia & supernaturalia rectè distinguamus; debemusque cauti esse in obedientia præstanda homini qui Prophetam se esse dicit, jubetque ut in via ad salutem æternam, illum sequamur. Nam qui ducem se offert viæ ad fœlicitatem, regere & regnare vult; cujus rei per naturam homines omnes avidi sunt, & per consequens Ambitionis & Imposturæ merito suspecti; & proinde ab unoquoque, antequam obedientiam præstat examinandi, nisi forte regere in via salutis is vult, qui in Civitate Summam habet Potestatem, vel qui ab eo Authoritatem acceperit. Nisi enim examinatio Prophetarum, & Spirituum, unicuique ex populo permissa esset, notæ & signa omnia quibus Prophetæ veri à falsis distinguuntur, frustra fuissent. Quoniam ergo signa distinguendi Prophetas & Spiritus, exposita sunt Deut. 13. 1. & 1 Ioh. 4. 1; & quoniam tanta erat sub Veteri Testamenti, & in Novo, tanta prædicatio contra Prophetas; & quoniam major plerumque est Prophetarum falsorum, quam verorum numerus, obligatur unusquisque periculo animæ suæ Doctrinas Prophetarum examinare, & quem sequatur

tur diligenter considerare. Tempore Regis *Achab* (1 Reg. 12.) in quadringentis Prophetis unicus erat verus *Michaeas*. De Prophetis Ieremias Propheta cap. 14. 14. dicit à Deo, *Falsò Prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos & non præcepi eis, neque loquutus sum ad eos; visionem mendacem, & divinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis*; Et (cap. 23. 16.) jubet Deus ipse ne illos audiamus. *Nolite* (inquit) *audire verba Prophetarum, qui Prophetant vobis, & decipiunt vos: Visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini.*

Quoniam igitur sub Testamento Veteri inter Prophetas Visionarios tot erant rixæ, contendentium inter se, & quærentium, *Quando discessit à me Spiritus iturus ad te*, vocantiumque se mutuò mendaces (ut Ierem. 14. 14.) totque controversiæ hodie sunt sub Testamento Novo, prætendentium Spiritum Sanctum; unusquisque tunc obligabatur, & nunc obligatur Ratione sua naturali uti, ad regulas illas, quas nobis præscripsit Deus, ad distinguendum inter verum & falsum Prophetam, Prophetarum Doctrinis applicandas. Quarum regularum sub Testamento Veteri, una erat, ut Doctrina Prophetæ conformis esset Doctrinæ, quam docuerat Propheta supremus *Moses*, nempe qui Summam habuit in castris Israëlitarum Potestatem. Regula altera erat, ut posset Miracula operari, ut ostensum est supra ex Deut. 13. 1, &c. Sub Novo Testamento unica distinguendi inter Prophetas regula reperitur, nempe si Doctrinam hanc prædicaret *Iesum esse Christum*, id est Iesum esse Iudæorum Regem, quem venturum Prophetæ Veteris Testamenti prophetarunt. Quicunque autem Doctrinam hanc negaret, quæcunque Miracula videretur facere, Propheta falsus est. Nam Iohannes Euangelista (1 Epist. 4. 2, &c.) de examine Spirituum, an ex Deo essent necne differens, *In hoc* (inquit) *cognoscitur Spiritus Dei. Omnis Spiritus qui confitetur Iesum Christum in carnem venisse, ex Deo est*, id est, Propheta Dei est Concionator Euangelicus ille, qui confitetur prædicatque Iesum esse Christum, sive Concionator talis sit vir pius, sive impius. Propheta enim non per suos ipsius mores, aut fidem, sed per Authoritatem Legitimam Propheta fit. Loquitur enim interdum Deus per Prophetas, quorum personas reprobavit, ut per *Baalamum*, & fœminam ab Endor maleficam. Rursus versu proximo Iohannes idem, *Omnis* (inquit) *Spiritus qui solvit* (id est non prehendit) *Iesum, ex Deo non est; & hic est Antechristus.* Regula ergo utrinque recta est, nempe eum, qui Messiam jam venisse prædicat in persona Iesu, Prophetam verum esse; eum autem, qui venisse negat, sed venturum expectat in persona alicujus Impostoris futuri, Prophetam esse falsum. Uniuscujusque ergo hominis Christiani, & de

& de salute animæ suæ solliciti interest, conari scire, & diligenter considerare, quis sit in Civitate sua Propheta Summus, id est, quis sit ille homo, vel Cœtus hominum, qui in Civitate gerit Personam Dei; & quando illum cognovit, Doctrinam quam doceri ille jusserit in Dei nomine, pro regula habere in Doctrinarum earum discussione, quæ à Prophetis, sive cum, sive sine Miraculo proferuntur. Quod si Prophetam aliquem contra regulam hanc docentem audierit, non ipse vindicabit, sed faciet quod fecerunt illi qui in castris Israëlitarum prophetantes audierunt; id est Summo Imperanti indicabit, atque illi permittet statuere ut vult; & siquidem doctrinas eorum improbet, improbabit; sin probet, sequetur, illisque obediet, ut quibus Deus Spiritum dedit ex Spiritu ejus cui Summam dederat Potestatem. Nam homines Christiani, nisi Regem suum, vel Cœtum Supremum, pro Propheta Dei agnoscant, necesse est, ut sua ipsorum somnia, & cordium suorum tumorem, pro Spiritu Dei habeant, & sequantur; vel ut duci se sinant à Potestatibus externis, contra salutem Civitatis; vel à concivibus suis ambitiosis, per calumnias, ad seditionem excitari, sine alio, quod doctrinam eorum confirmet, Miraculo, præter successum, & impunitatem aliquando admirabilem.

CAPUT XXXVII.

De Miraculis, & eorum usu.

PEr *Miracula* intelliguntur opera Dei mirabilia. Quoniam autem dubitare solent homines suam ipsorum sequuti Rationem naturalem, utrum quod à Propheta pro mandato Dei pronuntiatur, mandatum ipsius Dei sit necne, *Miracula* in Sacris Scripturis vocantur Signa, ut quæ voluntatis Dei signa sunt; sicut etiam apud Scriptores Ethnicos, propter eandem causam vocantur *Ostenta* & *Portenta*. Vt intelligatur ergò, quid sit *Miraculum*, observandum est, quænam opera ea sint, quæ homines *Admirantur*. Sunt autem, quæ faciunt, ut opus aliquod admirentur, duæ tantum res. Altera si sit rarum, cujus simile raro aut nunquam ante factum viderant; altera, si postquam factum est, concipere non possunt per causas naturales factum esse, sed solummodo per operationem Dei immediatam. Nam si facti causas naturales intelligimus, utcunque opus rarum fuerit, vel si factum simile sæpe viderimus, etsi causam ejus naturalem non concipimus, non amplius admiramur, nec *Miraculum* appellamus.

Itaque si Bos aut Equus loqueretur, *Miraculum* vocaretur, quia rarum,

rarum, & cujus cauſam naturalem non poſſumus imaginari. Similiter in generatione animalium, naturæ deviatio omnis inſolita, pro *Miraculo* haberetur. At ſi Homo vel animal aliud ſui ſimile generet, quanquam & hoc & illud quomodo factum ſit æque neſciamus, *Miraculum* eſſe non putamus. Item ſi homo transformaretur in lapidem, *Miracu'um* eſſet; quia rarum. Sed ſi lignum ita mutaretur, quia ſæpe fit, *Miraculum* non eſt; æquè tamen ignoramus, quomodo id in homine & ligno Deus operetur.

Arcus primus in Cœlo apparens, Miraculum erat; quia primus, id eſt inſolitus; & quia pro ſigno in Cœlo à Deo oſtenſus eſt, ad ſignificandum non amplius diluvio periturum eſſe mundum. Verum hodie, quia arcus cœleſtes videntur ſæpe, *Miracula* nemini ſunt. Rurſus opera Mirabilia Arte humana multa producuntur; quia tamen poſtquam facta ſunt, quomodo facta ſunt, intelligimus, non habemus ea pro *Miracu'is*.

Admiratio dependet plerumque à ſcientia & experientia hominum, ita ut alii videatur, quod vidit *Miraculum*, alii non videatur. Itaque homines imperiti & ſuperſtitioſi pro magnis *Miraculis* habere ſolent ea, quæ periti doctique omnino non mirantur. Eclipſes Solis & Lunæ pro operibus ſupernaturalibus à vulgo habitæ quondam ſunt; quarum cauſas naturales docti viri intelligentes, eas prædixerunt Etiam homines callidi inter ſe confœderati, ſecretas actiones incauti & imperiti hominis exquirentes, eaſdemque ipſi poſt narrantes, magnæ admirationi fuerunt, cum cautis prudentibuſque viris non tam facile imponere potuiſſent.

Ad naturam *Miraculi* etiam pertinet, ut eo fine factum ſit, ut Nunciis, Miniſtris & Prophetis Dei fides apud populum habeatur, ſciatque inde populus miſſos illos eſſe à Deo. Itaque Creatio Mundi, & poſtea Diluvium univerſale mirabiliſſima opera erant; quoniam tamen non eo fine à Deo facta erant, ut Miniſtro ſuo fidem facerent, *Miracula* appellari non ſolent. Sed opera Dei in Ægypto per *Moſem*, *Miracula* erant; propterea quod eo fine facta ſunt, ut crederet populus Iſraëliticus veniſſe ad eos *Moſem*, non conſilio ſuo, & commodi ſui cauſa, ſed miſſum à Deo. Quando enim juſſerat illum Deus Iſraëlitas à ſervitute Ægyptiaca liberare, dixit Deo *Moſes*, *Non mihi credent, ſed dicent, Dominus non apparuit mihi.* Poteſtatem ergò illi dedit Deus convertendi Virgam, quam in manu habebat, in Serpentem, & rurſus Serpentem convertendi in Virgam; & manum ſuam leproſam faciendi, & rurſus ſanandi, eo fine ut crederent Iſraëlitæ Deum Patrum ſuorum illi apparuiſſe. Cum autem *Miracula* hæc

coram

coram populo operatus esset, tunc dicitur *populum illi credidisse*. Populus tamen illi non statim obedivit, metuens *Pharaonem*. Alia igitur *Miracula* fecit Deus, percutiens Ægyptios, sed de eo fine ut *Mosi* Israëlitæ crederent. Similiter si *Miracula* facta à Deo per *Mosem*, Prophetasque, usque ad Captivitatem; atque ea, quæ facta sunt à Servatore nostro, & Apostolis ejus, consideraverimus, inveniemus facta esse eo fine omnia, ut fidem facerent, vel confirmarent, non advenisse eos sua ipsorum causa, sed à Deo missos fuisse. Nec tamen *Miraculorum* scopus erat universim in omnibus fidem facere, sed in Electis tantum, nempe iis, qui salvandi erant. Plagarum enim Ægypti finis non erat conversio *Pharaohnis*, cujus cor obduraturum se esse prædixerat Deus, ne populum abire sineret; & *Pharaoh* cum eos dimisit, non *Miraculis*, sed Plagis motus id fecit. Item de Servatore nostro (Matth. 13. 58) scriptum est, *non multa Miracula operatum illum esse in patria sua, propter eorum incredulitatem*; & (Marc. 6. 5.) scribitur, *non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit, & mirabatur propter incredulitatem eorum.* Absit, ut putemus Potentia caruisse; aut finem *Miraculorum* alium fuisse, quam convertere incredulos. Nam quæ fecerunt *Miracula Moses* & Prophetæ, & ipse *Christus*, & Apostoli ejus, homines ad Ecclesiam aggregandi causa omnia fecerunt. Quid ergo dicendum est, nisi quod Servator noster missus à Patre, Potentia à Patre data aliter uti non potuit, quam ad conversionem eorum tantùm quos Pater ejus non reprobaverat. Quod locum hunc S. Marci exponentes quidam poni dicunt, *non poterat*, pro *non voluit*, non necessariò id faciunt, & sine exemplo linguæ Græcæ. Ab his, quæ jam dicta sunt de natura *Miraculi*, definiri potest, *Miraculum* esse *opus Dei (præter operationem naturæ in Creatione ordinatam) eo fine factum, ut cognoscerent Electi Nuncium à Deo extraordinarium ad eos salutis eorum causa missum esse.*

Ab hac autem definitione inferimus, primò, *Miraculum* non esse effectum Virtutis alicujus in ipso Propheta, ad cujus verbum factum est, sed opus Dei immediatum.

Secundò, neque Diabolum, neque Angelum, neque Spiritum creatum quemcunque *Miraculum* facere posse. Nam neque si virtute Naturalis alicujus Scientiæ id faciunt, neque si Incantatione, aut Excantatione, id est Virtute Verborum *Miraculum* dicendum est. Si propria Potentia id facere possit Incantator, Potentia aliqua esset, quæ à Deo non dependeret; quod omnes negant. Sin Potentia à Deo data extraordinaria faciat, *Miraculum* eorum non est, sed Dei factum immediatum.

 Sunt

Sunt Scripturæ Sacræ loca aliqua, quæ *Miraculorum* operationem attribuere videntur Incantationibus, & Artibus Magicis; ut ubi legimus quod postquam *Moses* Virgam suam projiciendo in terram convertisset in Serpentem, *Magi Ægyptii simile fecerunt Incantationibus suis.* Et quod postquam *Moses* aquas Ægyptiorum convertisset in Sanguinem, *idem fecerunt Magi Incantationibus suis*; & postquam *Moses* per Potentiam Dei in terras Ægyptiorum induxisset ranas, *simile fecerunt Magi*; Nonne *Miracula* efficaciam habere à sono verborum, & ab his locis satis probari existimabimus? Attamen nullus Scripturæ locus docet, quid sit Incantatio. Itaque si Incantatio non sit (ut multi esse putant) effectio Mirabilium per Verba & Sonos, sed Impostura, & modis naturalibus facta illusio, adeoque procul ab operatione supernaturali, ut Impostores ipsi scientia nulla causarum naturalium, ut ea faciant nec alia re indigeant, quam ignorantia, stupore, & superstitione communi generis humani; loca illa, quæ opinioni de Magica & Incantationibus favere videri possunt; alium sensum habere debent, quam primo intuitu habere videantur.

Satis enim manifestum est Verba effectum, nisi in eos qui intelligunt, habere nullum. Neque effectum in ipsos intelligentes ullum, præter declarationem quid cogitant illi qui loquuntur. Itaque quando Virga videtur Serpens, aut Aqua sanguis, aut aliud *Miraculum* factum videtur per Incantationem; nisi fiat ad populi Dei ædificationem, neque Virga neque Aqua, neque aliud Incantatur præter Spectatorem, totumque *Miraculum* Incantatoris in eo consistit ut Impostor hominem deceperit; quod *Miraculum* non est.

Tanta enim est humani generis ignorantia, & ad errandum proclivitas, sed maxima eorum qui causarum naturalium, & consiliorum humanorum imperiti sunt, ut infinito numero fallaciarum obnoxii perpetuò vivant. Sed Thaumaturgorum genera persequi longum esset; hi tamen quicquid fecerunt, sua singuli agilitate fecerunt. Sed si Imposturas eorum consideremus, qui fœderati faciunt, nihil factu impossibile videbitur, quod possibile est credi. Homines enim improbi si duo tantum conspirarent, unus ut simularet se claudum esse, alter ut Incantatione illum sanet, multos deciperent: sed si conspirent multi, ut unus simularet se claudum esse, alter ut eum sanet, & reliqui omnes, ut testimonium dicant, decipient multo plures.

In tali generis humani proclivitate, fidem *Miraculis* temerè adhibendi, cautela melior esse non potest, quam quæ à Deo per Mosem (ut ante dictum est) docetur in Cap. 18. Deuteronomii initio, & fine; nempe, ne pro Prophetis habeamus illos, qui Religionem aliam

aliam docent, quàm quæ ab eo, qui personam Dei in Civitate gerit, Legibus permittitur; neque etiam illos, si novum aliquem articulum obtrudere conentur, pro Prophetis habeamus, sine *Miraculo* indubitato. Itaque ut *Moses* suo tempore, & *Aaron* Successoresque ejus temporibus suis; ita Summi Imperantes in populo Christiano, id est Ecclesiarum Summi rectores omnibus temporibus consulendi sunt, quas doctrinas doceri permiserunt, antequam *Miraculis* aut Prophetis ignotis fidem habeamus. Etiam *Miracula*, quæ prætenduntur doctrinis novis, debemus videre ipsi, & quantum possumus excutere, & examinare, & secundum Rationem publicam, id est secundum rationem ejus qui Summam habet in Civitate Potestatem, de veritate *Miraculi* judicare. Exempli gratiâ, si quis dicat, quod post certa verba ab ipso prolata super buccam Panis, non sit amplius Panis, sed Deus, vel Homo, etsi oculis, ut ante, Panis videatur; causa nulla est, cur quis ita factum realiter esse putet, neque illum timeat, donec à Deo per illum, qui locum ejus in Civitate tenet, utrum realiter factum sit necne, inquisierit; & siquidem ille negat, tunc sequitur id, quod à *Mose* dictum est Deut. 18. 22. *temere loquutus est, non timebis illum*; sin factum esse realiter dicat, acquiescendum est. Item in *Miraculis* quæ non vidimus facta, sed fama tantum audivimus, consulenda est Ecclesia Civitatis, id est is, qui Summam in ea habet Potestatem, quousque famæ Authoribus credendum sit. Atque hæc illis præcipuè dico, qui vivunt in Civitatibus Christianis. Hodie enim ne unum quidem hominem cognosco, qui per Incantationem, vel ad vocem, aut ad Orationem hominis, opus ita mirabile factum vidit, ut homini mediocriter cauto videri posset supernaturale. Quæstio ergo hodie non est, utrum *Miraculum*, quod vidimus, vel legimus, vel fama audivimus realiter factum sit; sed utrum *Miracula* quæ legimus, aut fama accipimus, non sint linguæ aut calami solius opera. In qua quæstione, non Rationis vel Conscientiæ privatæ Iudicium est, sed Rationis (ut dixi) publicæ, id est Rationis illius Hominis vel Cœtus, quem in omni quæstione Iudicem antè constitueramus. Privato autem homini (quia cogitatio omnis libera est) credere vel non credere quæ pro *Miraculis* approbata sunt, liberum semper est, atque de illis judicare intra pectus suum, prout narrantibus bonum inde proventurum vel non proventurum est, licitum est. Verùm quando ad fidei Confessionem ventum erit, Privato Iudicio amplius locus nullus est; sed adeundus est is, qui Summam sub Deo in Ecclesia habet Potestatem. Quis autem ille est, suo loco infra considerabitur. Nam Præstigiatori, aut Ventriloquo Artifici,

Fictori

Fictori callido, & narratori Mirabilium impudenti, Perjuro strenuo, Simulatori sanctitatis Histrionico, vel (maximè) multis simul nebulonibus fœderatis, quis non credat homo malarum artium imperitus?

CAPUT XXXVIII.

De significatione quam habent in Scripturis Sacris Vocabula Vita æterna, Infernum, Salvatio, Mundus venturus, & Redemptio.

QUoniam Societatis Civilis conservatio dependet à Iustitia; & Iustitia à Potestate Vitæ & Necis, aliarumque Pœnarum leviorum (quam Potestatem habet is, qui Summam in Civitate Potestatem possidet) impossibile esset conservari Civitatem illam, in quâ Persona alia sit, quæ Potestatem habeat majoris infligendi pœnas quam est mors, vel majora præmia tribuendi, quam est vita. Cum ergo *Vita æterna* præmium majus est quam Vita præsens, & *Cruciatus æterni* pœna gravior, quam mors naturalis; res diligentia multa digna est, illis, qui per obedientiam civilem, confusionem calamitatesque belli civilis vitare cupiunt, quid sit quod in Sacris Scripturis per *Vitam æternam*, & *Cruciatus æternos* intelligendum est perscrutari; & propter quæ crimina, & contra quos commissa, cruciandi in Æternum sunt; & propter quæ facta *Vita æterna* fruituri sunt.

Adamum ea conditione creatum esse legimus, ut nisi mandatum Dei violâsset, potuisset in æternum vixisse in Paradiso, ubi à Deo ab initio collocatus erat. In Paradiso enim erat *Arbor Vitæ*; cujus esus illi tamdiu permissus erat, quamdiu ab esu fructus Arboris Scientiæ Boni & Mali se abstinuisset. Itaque quam primum ex fructu Arboris hujus vetito comedisset, Deus illum è Paradiso expulit, *ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno Vitæ & comedat & vivat in æternum.* Constat ergo *Adamum* non creatum esse immortalem virtute naturæ suæ, sed per gratiam Dei adventitiam, nempe, virtute *Arboris Vitæ*, cujus comedendi dum copiam haberet, non potuit mori. Videtur ergo *Adamus* nisi peccâsset victurus fuisse in terrestri Paradiso in æternum; Mortalitatem autem in se & posteros suos intrasse per hoc peccatum ejus primum; Mortalitatem, inquam, tunc statim intrasse, non Mortem ipsam. Vixit enim longo post tempore, suamque vidit antequam moreretur posteritatem numerosam. Vbi autem dicitur, *in quocunque die comederis ex eo, morte morieris.* Intelligen-

ligendum est, non de morte in illo die, sed de certitudine mortis, id est de Mortalitate. Quod autem non dicitur simpliciter *morieris*, sed *morte morieris*, ita intelligendum est (ut interpretatur *Athanasius*) quando morieris, non reviviſces. Cum ergo Vita æterna per peccatum amissum esset, manifestum est, quod quicunque peccatum illud aboleret, Vitam illi æternam, quàm perdiderat, restiturus esset. Sed *Iesus Christus* peccatum illius, & omnium in ipsum credentium abolevit, & proinde omnibus credentibus *Vitam illam æternam*, quam perdidit *Adamus* recuperavit, nempe Vitam in Paradiso futuram. In quo sensu S. Pauli rectè stat comparatio Rom. 5. 18, 19. *Igitur sicut per unius delictum in omnes homines Condemnatio; sic & per unius Iustitiam in omnes homines Iustificatio vitæ.* 1 Cor. 15. 21, 22. *Cum quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Quod attinet ad locum in quo Vita illa æterna homines fruituri sunt, duo illi Scripturæ Textus significare videntur fore locum illum in Terra. Siquidem enim perdidit *Adamus* Paradisum, & Vitam illic æternam; Paradisum & Vitam illic æternam, credentibus in ipsum *Christus* recuperavit, nec aliam. Cui doctrinæ congruere videtur quod dicit Psalmista (Psal. 133. 3.) *Dominus, qui fecit Cœlos & Terram, benedicat tibi è Zion.* Alioqui dixisset *benedicat tibi è Cœlo*; item Iohannes Apoc. 2. 7. *Illi, qui vincit dabo comedere ex fructu Arboris Vitæ, quæ est in medio Paradisi Dei*, quæ Arbor, Adamo Arbor Vitæ erat, sed in Terra. Idem confirmari videtur à Iohanne Apoc. 21. 2. *Et ego Iohannes vidi sanctam Civitatem Ierusalem novam descendentem de Cœlo, à Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo, & audivi vocem magnam de Throno dicentem; Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus.* Id est Ierusalem nova (in quo est Mons Zion) nempe locus Electorum descendit in Terram. Item Angeli duo in vestimentis albis dicunt (Actor. 1. 11.) *Hic idem Iesus qui assumptus est in Cœlum, ita veniet sicut vidistis ipsum ascendere.* Quæ verba ita sonant ac si dixissent venturum esse ad populum Dei Patris sui regendum hic; non quasi illos in Cœlo regendos, in Cœlum sublaturus esset; quod etiam Regni Dei sub *Mose* instituti restitutioni consentaneum est. Regnum autem illud erat Civitas Iudæorum in Terra. Porrò, id quod dicit Servator noster Matth. 22. 30. *In resurrectione neque nubent neque nubentur; sed erunt sicut Angeli Dei in Cœlo*, descriptio est *Vitæ æternæ*, similis ejus, quam perdidimus in *Adamo*, quatenus attinet ad Matrimonia. Nisi enim peccâssent *Adamus* & *Eva*, vixissent in Paradiso terrestri ipsi sine prole in perpetuum. Nam si sicut homines nunc, ita immortales generarent,

nerarent, deesset non magno tempore locus hominibus, ubi pedes ponerent. Iudæi qui *Christum* interrogaverant, cujus Vxor futura esset fœmina illa in resurrectione, de consequentiis *Vitæ æternæ* non cogitaverant; itaque docet illos *Christus* generationem hominum non magis futuram esse in Resurrectione quam Angelorum. Comparatio hæc inter *Vitam æternam* ab *Adamo* amissam, & à *Christo* morte sua restitutam, etiam in hoc congrua est, quod sicut *Adamus*, etsi *Vitam æternam* peccato suo perdidit, vixit tamen postea aliquamdiu; ita Christiani fideles *Vitam æternam* morte Christi receperunt, & tamen moriuntur morte naturali, & mortui aliquamdiu manent, nimirum usque ad Resurrectionem. Sicut enim Mors computata est in *Adamo*, non à Condemnatione, sed ab ipsa Morte; ita etiam Electorum Vita ab Absolutione sive remissione peccatorum, non à Resurrectione computatur.

Quod locus, in quo in æternum post Resurrectionem habitaturi sunt Electi, sit Cœlum, id est partes illæ quæ à Terra remotissimæ sunt, ut ubi sunt Stellæ, aut adhuc altius in Cœlo quod vocatur (non in Scriptura Sacra) *Empyreum*, non confirmatur ab ullo, quod sciam textu Scripturæ Sacræ. Regnum quidem Dei Cœlum inhabitantis, Regnum cœleste propriè dicitur, Cives autem Regni illius in Terra degebant, regebanturque à Dei Vice gerentibus, nempe *Mose*, *Eleazaro*, cæterisque summis Iudæorum Sacerdotibus, usque ad tempora Samuelis. Postquam etiam Servator noster per prædicationem Ministrorum suorum Iudæos ad obedientiam Dei revocaverit, & vocaverit Gentes, Regnum erit Cœleste novum, sine ulla necessitate in Scripturis apparente, ascensurum esse hominem ad felicitatem suam altiùs, quam ad scamnum pedum Regis sui cœlestis. In contrarium, scriptum invenimus (Iohan. 3. 13.) Quod *nemo in Cœlum ascendit præter eum, qui à Cœlo descendit, nempe Filium hominis, qui est in Cœlo.* Item (Actor. 2. 24.) ad probandam Christi ascensionem, utens verbis Psalmistæ (Psal. 16. 10.) *Non relinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*, dicit Petrus, non ea de *Davide* sed de *Christo* dicta esse; probans ex eo, quod *David* non ascendit in Cœlum. Sed huic loco respondere aliquis poterit, quod etsi corpora eorum non ascensura erant in Cœlum ante diem Iudicii ultimi; animæ tamen eorum ascenderunt simul atque ex corporibus eorum excesserant; quod confirmari videtur ex verbis Servatoris nostri Luc. 20. 37, 38, qui probans Resurrectionem ex verbis *Mosis*, sic dicit, *Mortuos resurrecturos esse, etiam ostendit Moses, qui ad rubum Dominum invocans, appellat Deum Abrahami, Deum Isaaci, & Deum Iacobi.*

Iacobi. Non est enim Deus mortuorum, sed viventium. Sed si verba illa intelligenda sunt de Immortalitate animæ, non id probant, quod probatum voluit *Christus*, nempe, Resurrectionem Corporis, quæ est Immortalitas Hominis. Dicit ergo Servator noster; Patriarchas illos Immortales quidem esse, at non per proprietatem aliquam humanæ Essentiæ consequentem, sed per voluntatem Dei, qui ex mera *gratia* Electos donavit *Vita æterna*. Quod autem Patriarchæ illi, aliique multi fideles homines tunc mortui essent, vivere tamen eos dixit *Christus*. Causa erat, quod nomina eorum scripta erant in Libro Vitæ; & propterea addidit verba hæc, ut in textu videre est, quod *vivent Deo*. Quid autem est, propter quod animæ Iustorum in Cœlum irent ante corpora, cum mercedem operum suorum recepturi non sint homines ante Iudicium, ut manifestum est ex Luc. 14. 14. *Cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi, retribuetur enim tibi in Resurrectione Iustorum.* Itaque ante Resurrectionem, nil habet in cœlo quod faciat anima etsi per se existeret. Verbum hoc *Anima Immortalis* in Scriptura Sacra nusquam, *Vita æterna* passim invenitur. Caput Iobi decimum quartum (ubi non aliquis amicorum suorum loquitur, sed ipse) totum quærimonia est de mortalitate hominum, sine tamen negatione Immortalitatis post Resurrectionem. *Lignum habet spem. Si præcisum fuerit, rursum virescit, & rami ejus pullulant. Si senuerit in terra radix ejus, & in pulvere emortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam, quasi cum primum plantatum est: homo verò, cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, ubi quæso est?* Et paulo post, *Homo cum dormierit, non resurget donec atteretur cœlum.* Sed quando erit quod cœlum atteretur; respondet S. Petrus, futurum esse in Resurrectione. Dicit enim 2 Epist. 3. 7. *Cœli autem qui nunc sunt, & Terra eodem verbo repositi sunt igni, reservati in diem Iudicii, & perditionis hominum impiorum*, & vers. 12. *Adveniet autem dies Domini, ut fur, in quo Cœli magno impetu transient, elementa verò calore solventur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur, novos vero cœlos & novam terram, & promissa ipsius expectamus, in quibus Iustitia habitat.* Vbi ergo dicit Iob hominem non amplius surrecturum, idem est, ac si dixisset vitam immortalem in Resurrectione incipere, & pro causa habere, non naturam humanam sed *Promissionem.*

Postremò, cum Capite 35. ostensum sit Regnum Dei Civitatem esse propriè dictam (quæ Civitas erat in Terra) in qua Virtute pacti tum Veteris tum Novi Summam habet Potestatem Deus; & eam per

 Vice-

Vice-gerentem regit; etiam quando Servator noster adveniet in Gloria & Majestate regnaturus, Regnum ejus erit in Terra.

Sicut *Regnum Dei*, & *Vita æterna*; ita etiam Hostes Dei post Iudicium ultimum, & cruciatus eorum, locum in Scripturis videntur habituri in Terra. Loci, ubi homines qui sepulti vel absorpti à Terra erant, mansuri sunt usque ad resurrectionem, Nomen vocatur plerumque in Scripturis *Infernus*, & *Inferi*, Græcis ᾅδης, id est locus ubi nihil videri potest, continetque tam Sepulchrum, quam locum alium omnem inferiorem. Sed reproborum post Resurrectionem locus quis sit, ex situ ejus, non definitur, neque in veteri neque in novo Testamento. Indicatur tantum per nomina hominum qui in eo loco esse supponuntur, extraordinaria, & quasi miraculosa morte à Deo deleti. Exempli causa, dicuntur in *Inferno*, in *Tartaro* esse, propter *Corah*, *Dathan*, & *Abiram* vivos à terra absorptos, non enim voluere Scriptores Sacri, ut crederemus Globum Telluris (qui non modo finitus est, sed etiam cœli Stellarum fixarum altitudini comparatus, insensibilis magnitudinis) puteum habere in se infinitæ profunditatis, qualem finxerunt nomine Tartari, Poëtæ; sed ut eos ibi esse crederemus, ubi erant illi qui à Terra absorpti esse dicuntur. Rursus, quia homines illi, qui tempore *Noæ* vixerunt, paulò ante diluvium, in Scripturis *Gigantes* dicti (à Græcis fortassè Heroes, geniti, ut dicunt Poëtæ, ex copulatione Deorum & Hominum) in diluvio generali deleti erant; locus reproborum à Iudæis significabatur per locum Gigantum, ut Prov. 21. 16. *Vir qui erraverit à via doctrinæ, in cœtu Gigantum commorabitur.* Et Iob. 26. 5. *Ecce Gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis.* Locus Reproborum hic sub aquis esse significatur. Et Isaiah 14. 9. *Infernus conturbatus est in occursum adventus tui suscitavit tibi Gigantes.* Dictum hoc ab Isaiah est contra Regem Babylonis, locum Reproborum rursus innuens sub aquis esse.

Tertiò, quia Vrbes *Sodoma* & *Gomorra* propter impietatem incolarum Igne & Sulphure è cœlo consumptæ erant, & regio vicina in lacum bituminis fœtentis conversa; locus Reproborum sæpe in Scripturis Sacris significatur per *Ignem* & *Lacum ignis*, ut Apoc. 21. 8. *Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure; quod est mors secunda.* Manifestum ergo videtur locum Reproborum non esse certum aliquem locum in quo torquentur Impii, sed nomen cujuscunque perditionis appellativum.

Etiam

Etiam Cap. 20. verſ. 14. Ipſe *infernus & mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis. Hæc eſt mors ſecunda.* Adeo ut ſenſiſſe videtur Euangeliſta impios omnes Iudicio ultimo damnatos, & in lacu ignis denuo morituros eſſe, & propterea *mortem* hanc *ſecundam* appellaviſſe.

Quartò, à plaga Ægyptiaca, *Tenebrarum* (Exod. 10. 23.) de quibus Tenebris dicitur, *Nemo vidit fratrem ſuum tribus diebus, nec movit ſe de loco in quo erat; ubicunque autem habitabant Filii Iſraël lux erat*, locus Reproborum à Iudæis appellabatur *Tenebræ exteriores*, σκότ☉ ἐξωτερόν.

Poſtremò, quoniam locus, quidam erat prope Ieruſalem qui appellabatur *Vallis filiorum Hinnon*, in cujus parte, dicta *Tophet*, ſacrificaverant Iſraëlitæ Idolo *Molech*; ubi etiam Deus hoſtes eorum perdiderat, & ubi *Ioſias* Sacerdotes *Molech* ſuper ipſorum Altaria combuſſerat (ut legitur 2 Reg. 23.) locus ille à Iudæis pro loco ubi cruciandi erant Dei hoſtes appellatus eſt *Gehenna*; & propter ignes illic perpetuò ardentes (nimirum tollendi cauſa fetorem perpetuum rerum putridarum iſtuc projectarum) *Ignis perpetuus*.

Quoniam autem nemo hodie eſt, qui ita Scripturas interpretatur, quaſi Reprobi in æternum cruciandi eſſent in *Valle Hinnon*; aut quaſi ſub aquas, aut in Tartaro detrudendi; aut quaſi moturi ſe non eſſent præ Tenebris; ſequitur (ut puto) neceſſariò, quæ dicuntur in Scripturis de loco Reproborum, dicta eſſe metaphoricè; ac proinde ſenſum verborum circa locum illum & cruciatus illos *propriorem* quærendum eſſe.

Quod attinet ad Tortores, naturam & proprietates eorum propriè traditas habemus, in nominibus *Satan, Diabolus, Abaddon*. Quæ Nomina *Satan, Diabolus, Abaddon* perſonam individuam nullam (ut Nomina ſolent Propria) deſignant; ſed officium, vel qualitatem aliquam; & propterea ſunt Appellativa. Sumpta autem pro Propriis imperitos fallunt, faciuntque ut Spectra & Dæmonas totidem eſſe putent, quales adorabant Gentes. Quoniam autem verba illa ſignificant *Hoſtem, Accuſatorem*, & *Exterminatorem*, intelligenda ſunt, de Hoſte Eccleſiæ Dei. Si ergo Regnum Dei poſt Reſurrectionem futurum ſit in Terra, etiam Hoſtes & Regnum eorum in Terra eſſe debent. Quando enim Regnum Dei in Iſraëlitis erat. Regna Gentium vicina, pro Regnis *Satanæ* habebantur.

Cruciatus inferni ſignificantur interdum per *fletum & ſtridorem dentium*, ut Matth. 8. 12 Interdum per *vermen Conſcientiæ*, ut Iſa. 66. 24. Marc. 9. 44, 46, 48. Interdum per *ignem inextinguibilem*. Interdum per *opprobrium*, ut Dan. 12. 2. Quæ loca omnia dolorem ſignificant metapho-

metaphoricè, ab eo oriundum, quod felicitatem illam æternam ab aliis acquisitam esse vident, quam ipsi per incredulitatem & contumaciam suam perdiderunt. Cum autem fœlicitati aliorum non invideatur, nisi ab illis qui dolores & calamitates patiuntur; consequens est, ut pœnas luant corporales; inter quas numeranda etiam est *Mors secunda.* Quanquam enim Scriptura Sacra Resurrectionem affirmet, quod tamen Reprobis *Vita æterna* promissa sit, nusquam legimus. S. Paulus (1 Cor. 15, 42, 43.) quæstionem tractans, quibus corporibus resurgendum sit, *Corpus* (inquit) *seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget Corpus spirituale. Gloria* autem & *Virtus*, & *Spiritualitas* Corporibus Reproborum attribui non potest; neque *Mors secunda* illis qui semel tantum possunt. Scio Metaphoricè dici posse mortem, vitam illam quam comitantur perpetuæ calamitates & miseriæ; sed *Mors secunda* dici non potest. Ignis paratus hominibus impiis, perpetuus esse potest, nimirum pœna illa, post Resurrectionem qualiscunque sit, & vocari inextinguibilis; atqui inde inferri non potest, quod illi qui in ignem illum conjicientur, in eo æternùm ardebunt aut cruciabuntur, nec tamen consumentur. Contrarium enim dicitur Apoc. 20, 13, 14. *Et dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos qui in ipsis erant. Et judicabuntur unusquisque secundum opera eorum. Et Mors & Infernus conjecti sunt in stagnum ignis. Et hæc est Mors secunda.*

Vitæ autem æternæ gaudia comprehenduntur à Scriptoribus Sacris sub nomine Salutis sive Salvationis. *Salvari* autem *Servari* est, sive specialiter à Malis certis, sive universaliter à malis omnibus, nempe Indigentia, ægritudine & morte ipsa, à quibus omnibus, nisi peccasset Adamus, incolumis virtute arboris Vitæ, vixisset in æternum. Servari ergo ab his malis omnibus idem est ac servari à Peccato. Et in Scripturis Sacris eadem res est, Peccata remitti, & à morte & miseriis servari, ut constat ex verbis Servatoris nostri Matth. 9, 2. *Confide fili, remittuntur peccata tua.* Et vers. 5. *Utrum est facilius dicere, dimittuntur tibi peccata tua, an dicere, Surge & ambula.* Etiam Rationis naturalis est, cum Mors & Miseria, punitio fuerit peccatorum, ut remissio peccatorum abolitio esset mortis & miseriarum, & proinde *Salvari*, & *peccata sibi remitti* eadem res sit; & ab hac remissione peccatorum per mortem *Christi* est, quod *Christum* appellemus *Servatorem* nostrum.

De Salvationibus specialibus, quales sunt intelligendæ, 1 Sam. 14,

14, ubi Deus salvasse dicitur Israelitas ab hostibus suis Philistæis, & 2 Sam. 22, 4, *Dominus petra mea & robur meum, & Salvator meus.* Et 2 Reg. 13, 5, *& dedit Dominus Salvatorem Israeli, & liberatus est de manu Regis Syriæ*; & de similibus, ut loquar non est opus. Nam loca hæc, neque habent difficultatem, neque spectant ad institutum nostrum.

Sed de loco Salvationis universalis fidelium hominum, in Regno Cœlesti, difficultas magna est; cum enim Regnum Cœleste, Civitas sit, ab hominibus securitatis causa contra hostes, instituta videtur Salvatio contra hostes debere esse in Terra. Per Salvationem enim innuitur Regnum illius Regis cœlestis per Victoriam, non incolumitas per fugam. Ubi ergo salutem illam expectamus, expectamus Triumphum; & ante Triumphum, Victoriam; & ante Victoriam, Prælium; quæ non facile supponi possunt futura esse in Cœlo. Videamus autem, de hac re quid dicant Scripturæ Sacræ Isaias 33, vers. 20, 21, 22, 23, 24: *Respice Zion Civitatem solennitatis nostræ: oculi tui videbunt Ierusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur: quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: locus fluviorum rivi latissimi, & patentes: non transibit per eum navis remigum, neque trieris magna transgredietur eum. Dominus enim Iudex noster, Dominus Legifer noster, Dominus Rex noster: ipse salvabit nos. Laxati sunt funiculi tui, sed non prævalebunt, sic erit malus tuus, ut dilatare signum non queas. Tunc dividentur spolia prædarum multarum: claudi diripient rapinam. Nec dicet vicinus, Elangui. Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.*

Quibus verbis designatur primo, locus Salutis, *Ierusalem habitatio opulenta*; secundò, duratio ejus, *Tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit*; tertiò, Salvator quis sit, *Dominus Iudex noster, Legifer noster, Rex noster*; quartò, ipsa Salvatio qualis est, *locus fluviorum, rivi latissimi*; quintò, conditio eorum qui salvabuntur, *non dicet vicinus, Elangui*; sextò, conditio hostium, *Laxati sunt funiculi, sed non prævalebunt* &c. postremò, continentur hæc omnia Civium prospera, nomine Remissionis peccatorum, *populo dimittetur iniquitas ejus.* Quibus verbis perspicuum videtur esse. Salvationem in Terra tunc futuram esse quando regnabit Deus (in adventu Christi) in Ierusalem; & à Ierusalem procedere debere Salutem Gentium: id quod apertius etiam declaratur ab eodem Propheta, cap. 66, 20, 21. *Et adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus, donum Domino, in equis, & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis, ad montem sanctum*

sanctum meum Ierusalem, *dicit Dominus*, *quomodo si inferant filii Israelis, munus in vase mundo in domum Domini. Et assumam ex eis in Sacerdotes, & Levitas*, *dicit Dominus.* Intelligi hinc potest Civitatis Cœlestis arcem, unde Salus gentibus dirivanda sit, futuram esse, in Terra, urbem Ierusalem. Idem etiam confirmari videtur à Servatore nostro, in colloquio cum muliere Samaritana, circa locum divini cultus futuri Ioh. 4, 22, *ubi mulieri dicit Christus Salvationem esse ex Iudæis*, id est Salvatorem non à Samaria futurum esse, sed à Iudæa. Cui Respondens dicit Mulier, *scimus venturum esse Messiam.* Quod ergo dicit Christus *Salvationem esse ex Iudæis*, idem est, quod dicit Paulus Rom. 1, 16, 17. *Non enim erubesco Euangelium*, *Virtus enim Dei est in salutem omni credenti*, *Iudæo primum*, *& Græco. Iustitia enim in eo revelatur ex fide in fidem*, id est ex fide Iudæi in fidem Græci. Eodem sensu Propheta *Ioel* describens diem Iudicii, (cap. 2. 30, 31.) *Dabo prodigia in cœlo & in terra*, *sanguinem*, *& ignem*, *& vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras*, *& Luna in sanguinem*, *antequam veniat dies magnus & horribilis*, *& erit ut omnis qui invocaverit nomen Domini*, *salvus erit*, *quia in monte Zion & in Ierusalem erit Salvatio*, *sicut dixit Dominus.* Et Obad. vers. 17. *In monte Sion erit Salvatio*, *& erit sanctus*, *& possidebit domus Iacob eos qui se possederant*; quas possessiones versibus sequentibus nominat, nempe montem *Esau*, terram *Philistæorum*, agros *Ephraim*, & *Samariæ*, & *Gilead*, & Vrbes ad Meridiem, concluditque his verbis, Et *Domino erit regnum.*

Quid autem, Regnum Dei eo tempore, nonne erat Domino? Non erat tunc Domino Regnum illud, quod per Pactum habuit initum in monte *Sinai.* Quando ergo erit Domino, Regnum illud per Pactum? Domino tunc erit Regnum illud, quando veniet Servator noster cum Majestate & Gloria, ad judicandum vivos & mortuos. Quod autem attinet ad Regnum aliquod in *Cælo Empiræo*, aliave regione Ætherea, nihil reperitur in Scripturis Sacris. Regnum tamen Cœleste erit propter Thronum in Cœlo Regis Cœlestis. Ex his quæ dicta sunt de Regno Dei, & Salvatione, facile intelligitur quid sit *Mundus venturus.* Invenitur in Sacris Scripturis mentio facta trium *Mundorum*, nimirum, *Mundi Veteris*, *Mundi Præsentis*, & *Mundi Venturi.* De primo loquitur S. Petrus (2 Petr. 2, 5.) *Si originali Mundo non pepercit Deus*, *sed octavum Noem justitiæ præconem custodivit*, *diluvium Mundo impiorum inducens &c.* Mundus ergo Vetus ab Adamo computatur usque ad diluvium. De Mundo Præsente loquitur Christus (Ioh. 18, 36.) *Regnum meum non est ex hoc Mundo.* Venit enim Christus ad Pactum Vetus renovandum; ad regnandum autem

veniet

veniet in die Iudicii. De Mundo venturo loquitur S. Petrus (2 Pet. 3, 13.) *Novos vero Cœlos & novam Terram & promissa ipsius expectamus.* Atque hic est Mundus ille, in quo Christus è Cœlo in nubibus descendens in potentia & gloria magna, Angelos suos mittens congregabit Electos suos, à quatuor ventis, & ab extremis Terræ, & regnabit super eos in æternum.

Salvatio peccatoris supponit *Redemptionem* præcedentem; nam qui semel peccati reus est, pœnas debet, quas ipse vel alius pro ipso solvere obligatur, pro pretio Redemptionis; quod pretium tantum est, quantum is qui læsus est postulabit. Læsus autem Deus est; pretium ergo Redemptionis est quicquid Deo imponere visum erit. Damnum quod alii fit tolli potest per Restitutionem, vel compensationem, quarum neutra tollit peccatum. Ignosci tamen peccatori à læso aut *gratis*, aut pœna quantulacunque, peccatum ejus redimi, potest. Id autem quod Deus plerumque à peccatore (sub vetere Testamento) pro peccati Redemptione exigere solitus est, Sacrificium erat vel Oblatio. Peccatori enim ignoscere is qui injuriam passus est, quanquam illum punire minatus erat, jure potest; cum etiam apud homines etsi Promissio Boni Promissorem obliget; minæ tamen, id est Promissio Mali, neminem obligat; Multo minus obligabunt Deum, cujus misericordia est infinita. Servator ergo noster, ut nos redimeret, non ita pro peccatis hominum patri suo satisfecit, ut punitio peccatorum propter eam rem injusta esset; sed Sacrificium tantum erat mors ejus, quam placuit Deo acceptare pro peccatis pœnitentium, & in Redemptorem suum credentium. Et propterea *Redemptio* in Scripturis Sacris, & *Sacrificium*, & *Oblatio*, & *Pretium* sæpenumero idem significant.

CAPUT XXXIX.

De significatione quam habet in Scripturis Sacris Vocabulum Ecclesia.

Ecclesia in Scripturis Sacris variè accipitur. Interdum pro *Domo Dei*, id est pro Templo in quo populus Dei publicè congregari consuevit ad cultum Divinum; ut 1 Cor. 14, 34. *Mulieres in Ecclesiis taceant.* In hoc sensu à Patribus Græcis dicitur Ecclesia Κυριακή, id est Domus Domini. Frequentissime autem sumitur, juxta ἔτυμον. Græca enim vox est, significatque Cœtum hominum evocatorum, nempe

nempe Cives congregatos, & evocatos ad concionem publicam, à Magistratu, secundum Leges; atque hæc *Ecclesia* erat *legitima*. Etiam Cives per tumultum & seditionem in unum locum multi convenientes, vocantur interdum *Ecclesia*, sed *Ecclesia confusa*, ut Act. 19, 39. Manifestum autem hinc est, Ecclesiam nullam legitimam esse posse, quæ Authoritate illius non sit convocata, qui Summam habet in Civitate Potestatem. Sumitur etiam interdum pro hominibus, qui in Cœtum jure intrare possunt, etiamsi non sint actu congregati, ut Act. 8, 3. Ubi dicitur *Saulus autem devastabat Ecclesiam*. Interdum etiam pro solis Electis ut Eph. 5, 27. *Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam.* Id quod intelligi non potest nisi de Ecclesia Triumphante. Cæteris significationibus omissis, loquemur hoc loco de Ecclesia in sensu proprio, nempe quatenus legitima est, habetque authoritatem legitimam, sicut sumitur Matth. 18, 17, ubi dicitur *Dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.* In hoc enim sensu est, quod *Ecclesia* est Persona, quod *velle*, *pronuntiare*, *imperare*, *audiri*, *Leges ferre*, aut quicquam agere potest. Nam quod in congregatione hominum Authoritatem non habentium factum est, singulorum quidem factum est, si consenserunt, non autem Congregationis, totius, ut corporis unius, neque illorum, qui non consenserunt. *Ecclesiam* itaque *Christianam* sic definio, *Ecclesia Christiana est Cœtus hominum Religionem Christianam profitentium, unitorum in persona una summam habente Potestatem; cujus jussu convenire debent, & cujus injussu convenire non debent.* Quoniam autem in omni Civitate conventiones illæ, quæ sine Authoritate habentur Imperantis summi, illegitimæ sunt; etiam *Ecclesia* illa, quæ habetur in illa Civitate, quæ conventiones tales Lege vetuit, illegitima est.

Manifestum etiam hinc est nullam in terra esse *Ecclesiam universalem* quam audire obligantur Christiani universi; cum nulla sit in terra Civitas aliarum Civitatum omnium Domina. In Civitatibus singulis, Christiani Legibus Civitatis suæ obedire obligantur: & per consequens, Legibus Civitatis aliæ teneri non debent. *Ecclesia* ergo cui Potestas est Iudicandi, Absolvendi, Condemnandi, aut actionem quamcunque Agendi, eadem res est cum Civitate: & Civitas ideo quidem est, quia Cives sunt *Homines*: Ecclesia autem, quia Cives sunt Christiani. Quare regimen *Temporale*, & *Spirituale*, verba inania sunt introducta eo fine, ut propter duos Status apparentes minùs cognoscerent homines, utri eorum obedientiam præstarent. In Cœlo quidem corpora hominum post Resurrectionem æterna & Spiritualia erunt:

erunt: sed in vita præsente, homines & caduci, & crassi sunt, neque patiuntur Statum neque Religionem ullam, præter eam quam statuit Potestas Temporalis: neque Doctrina ulla à Cive doceri jure potest, quam Civitas Temporalis doceri prohibet. Unus denique Rector tum Spiritualis, tum Temporalis esse debet, aut utraque simul Potestas interibit, nimirum per contentiones inter *Ecclesiam* & *Civitatem*, inter *Spiritualistas* & *Temporalistas*, inter *gladium Iustitiæ* & *Scutum Fidei* : & (quod majus est) in uniuscujusque Christiani pectore, inter *Christianum*, & *Hominem*. Doctores quidem Ecclesiæ, Pastores vocantur: sed ita etiam vocantur Reges: sed nisi Pastor unus alii subordinatus sit, ita ut unus sit Pastor Summus, Doctrinæ docebuntur inter se contrariæ: quarum utraque esse potest, sed altera necessariò falsa est. Quis autem Summus ille Pastor sit juxta Leges Naturæ, ostensum est superius, nempe, illum cui Summa est Potestas in Civitate: quis autem sit juxta Scripturas Sacras, videbimus in Capitibus sequentibus.

CAPVT XL.

De Iure Regni Dei in Abrahamo, Mose, Summis Sacerdotibus, & Regibus Iudææ.

PAter Fidelium, & per Pactum primus in Regno Dei erat *Abrahamus*. Cum illo primo Pactum initum fuit: per quod Pactum seipsum & semen suum post se obedire mandatis Dei obligavit, non solum naturalibus, sed etiam illis mandatis, quæ Deus supernaturaliter manifesta faceret, per Somnia & Visiones. Legibus enim Naturalibus, ante tenebatur: ut de illis pacisci opus non esset. Pactus ergo est cum Deo *Abrahamus*, pro mandato divino habere, quicquid in Dei nomine, per Somnium, vel Visionem illi imperaretur, & idem familiæ suæ præcipere, & facere ut observarent. In Pacto hoc tria veniunt consideranda, maximi momenti in populi Dei gubernatione. Primum, quod in Pacti hujus institutione, solum alloquutus est Deus *Abrahamum*: neque omnino cum familia quicquam Pactus est, neque adhuc cum semine, nisi quatenus voluntates eorum intelligantur in voluntate *Abrahami* comprehensæ esse: habuit enim jus *Abrahamus* familiam suam cogendi, ut quæ pro illis promiserat, illi præstarent: juxta id quod legitur Gen. 18, 18, 19, ubi dicit Deus de *Abrahamo*: *Benedicendæ sunt in illo omnes nationes terræ. Scio enim quod præcepturus*

cepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant Iudicium & Iustitiam. Manifestum hinc est, illos quibus Deus immediatè loquutus non est, accipere pro Legibus Dei eas debere, quas dictaverit is, qui Summam in eos habet Potestatem; sicut & Familia & semen *Abrahami*, eas accepit ab *Abrahamo* Patre & Domino suo. In omni ergo Civitate, qui Revelationem supernaturalem non habent in contrarium, Legibus ejus, qui Summam habet in Civitate Potestatem, in omnibus actionibus externis circa Religionem obedire obligantur. In externis (inquam) actionibus; quia *cogitationes* & fides hominum interna, ab humanis rectoribus cognosci non possunt; neque voluntariæ sunt; neque Legum sed potentiæ tantum divinæ effectus sunt; & proinde sub obligatione cadere non possunt.

Atque hinc oritur notandum Secundum, *Abrahamo* licitum fuisse, si subditorum suorum aliquis Visionem vel Spiritum vel Revelationem Divinam contumaciæ suæ, vel novis Doctrinis quas *Abrahamus* vetuerat prætenderet, hujusmodi homini iisque qui illi adhærebant, pœnas infligere; & per consequens Summis Imperantibus illos punire qui Legibus Civitatis opponunt Spiritum suum Privatum, etiam nunc licere. Habent enim in Civitate eandem Authoritatem nunc Summi Imperantes, quam tunc habuit in sua familia *Abrahamus*.

Deducitur inde tertiò, quod sicut solus Abrahamus in Familia sua, ita is solus, qui Summam habet in Civitate Christiana potestatem, scire supponatur, quid sit, quod Deus loquutus est; id est solus Divini Verbi interpres existimandus est.

Idem Pactum renovatum erat cum *Isaaco*, & deinde cum *Iacobo*. Postremò, cum *Mose* & Israelitis ad montem Sinai, ubi facti sunt Israelitæ in Regnum Dei peculiare, rexitque eos sub Deo (pro suo tempore) *Moses*, cui succedere debuerunt Summi Sacerdotes, nempe ut esset Regnum Sacerdotale in perpetuum.

Per hanc constitutionem, Regnum Israelitarum acquisitum est Deo peculiare. Quoniam autem Israelitis Imperandi, *Moses* jus ab *Abrahamo* nullum habuit, unde obligari potuit populus, ut illum pro Vicegerente Dei diutius haberent, quam colloquiis inter illum & Deum fidem haberent. Authoritas autem *Mosis* (etsi cum Deo pro illis Pactus esset) dependeret à sola, quam habebant de sanctitate ejus, & de realitate colloquiorum ejus cum Deo, & de veritate Miraculorum, quæ operatus est, existimatione: Quæ existimatio si mutari contingeret, causa nulla apparebat, propter quam, quicquam ab illo in nomine Dei proponeretur pro Lege Divina obedire obligarentur, Fundamen-

damentum obligationis populi Israelitici ad obediendum *Mosi*, aliud quærendum est. Non enim ut obedirent jussit Deus: nec enim illos alloquutus est, nisi mediante *Mose* ipso. Dicit autem Christus (Ioh. 5. 31.) *Si testimonium dico de meipso, testimonium meum non est verum.* Authoritas ergo *Mosis*, sicut Authoritas cæterorum Principum omnium, fundari debuit, in Consensu populi promittentis obedientiam. Atque ita erat. *Populus* enim (Exod. 20. 18.) *Videbat vocem & lampades, & sonitum buccinæ, montemque fumantem, & perterriti ac pavore concussi, steterunt procul, dicentes Mosi, loquere tu nobis, & audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.* Hæc sunt verba promittentium obedientiam, & quibus obligavêrunt se imperata facere omnia, quæ à Deo ipsis imperaret *Moses*.

Quanquam autem Regnum Pacto constitutum Sacerdotale esset, id est Regnum *Aaroni* hæreditarium; ipse tamen Constitutor ejus Moses, summum Imperium pro suo tempore habuisse intelligendus est: quia Civitatis cujuscunque Constitutor dum eam constituit, Potestatem Summam, ut necessariam habere debet. Quod autem *Moses* Potestatem illam retinuit, manifestum est ex Scripturis Sacris: nam illi, non *Aaroni* obedire populus promiserat. Præterea Exod. 24. 1, 2. *Mosi dixit* Deus; *ascende ad Dominum tu & Aaron, Nadab, & Abiu, & septuaginta Senes ex Israel, & adorabitis procul. Solusque Moses ascendet ad Dominum, & illi non appropinquabunt, nec populus ascendet cum eo.* Manifestum ergo est, Mosem solum personam Dei gessisse, sine septuaginta illis Senibus: illumque solum eo tempore Summam habuisse, sub Deo, Potestatem. Et (vers. 9.) *ascenderuntque Moses, & Aaron, Nadab, & Abiu, & septuaginta de Senioribus Israel, & viderunt Deum Israel, & sub pedibus ejus quasi opus lapidis Saphirini, & quasi Cœlum cum serenum est.* Factum autem est hoc, postquam *Moses* cum Deo loquutus esset, & postquam populo verba Dei renuntiaverat. De populi rebus Deum consuluit solus *Moses*; qui cum eo erant, honoris tantùm causâ admissi sunt. Præterea quòd *Deus Mosem alloquutus est* passim legitur, *Aaroni* rariùs. Etiam Religionis Ceremonias, quæ continentur Capp. 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, & per totum librum Leviticum, solus ordinavit *Moses*. Vitulum, quem fecerat *Aaron*, in ignem conjecit *Moses*. Postremò, in controversia de Authoritate *Aaronis* mota ab ejus & *Mariæ* contra *Mosem* rebellione, Deus ipse (Num. 12) jus imperandi adjudicavit *Mosi*. Etiam in quæstione de Iure Imperii, inter *Mosem* & Congregationem, quo tempore *Corah, Dathan* & *Abiron*, cum ducentis quinquaginta populi Principibus (Num. 16. 3) contra *Mosem* & *Aaronem* conspiravêrunt,

runt, dixeruntque, *Sufficiat nobis, quia omnis multitudo Sanctorum est, & in ipsis est Dominus, cur elevamini super populum Domini*, fecit Deus, ut terra *Coram*, *Dathan*, & *Abirom*, cum uxoribus & filiis vivos absorberet; ducentos autem & quinquaginta illos Proceres consumpsit igne. Neque ergo *Aaron*, neque Populus, neque ex Proceribus Aristocratia, Imperium Summum tunc habuere, sed solus *Moses*, idque non solùm in rebus Civilibus, sed etiam in rebus Divinis. Notandum etiam est, quod illis, qui præsumerent, in Montem Sinai, in quo Deus cum *Mose* colloquutus est ascendere, pœnam statuerat Deus mortem. *Constitues* (dicit Deus Exod. 19. 12.) *terminos populo per circuitum, & dices ad eos, Cavete, ne ascendatis in montem, nec tangatis fines illius; omnis, qui tetigerit montem, morte morietur.* Et rursùs vers. 21, *Descende, & contestare populum, ne fortè velit transcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo.* Ex quibus verbis concludi potest, illum, qui in Civitate Christianâ locum habet *Mosis*, solum esse Nuncium à Deo, & mandatorum ejus solum Interpretem; neque in Interpretatione Scripturæ Sacræ cuiquam licere terminos transcendere à summo Imperante constitutos. Scripturæ enim Sacræ, in quibus hodie loquitur Deus, sunt instar Montis Sinai, in quibus termini sunt positi, nempe Leges eorum, qui Personam Dei in terra repræsentant. Illas aspicere, & inde discere Deum timere, permissum est; sed interpretari, id est curiosè inquirere, & scrutari, quid illis, quos Deus Rectores nostros fecit, dixerit, & Iudices nosmetipsos facere, utrum nos ita regant, sicut illos jussit Deus, terminos positos à Deo transcendere est.

Dum vixit *Moses*, nullus erat in Castris Israelitarum Propheta, aut Spiritus Divini ostentator, nisi quos *Moses* approbaverat, & quibus Authoritatem dederat. Septuaginta tantum prophetâsse tunc dicuntur, sed per Spiritum *Mosis*; & quos *Moses* elegerat. Nam Num. 11, 16, dicit Deus ad *Mosem*, *Congrega mihi septuaginta viros de Senibus Israelis, quos tu nosti, quod Senes populi sint, ac Magistri.* His autem Spiritum dedit Deus Spiritui *Mosis* conformem, ut constat ex vers. 25, *Descenditque Dominus per nubem, & loquutus est ad eum, auferens de Spiritu, qui erat in Mose, & dans Septuaginta viris.* Hujus loci ergo sensus est, Septuaginta illos viros Spiritum habuisse ipsius *Mosis*, illique Prophetas fuisse subordinatos, in Administratione Regni Dei. Colligo hinc in Civitate Christiana, prophetare, aut docere contra doctrinam à Summo Imperante stabilitam, Civi licere nemini.

Mortuo *Aarone*, Regnum (ut quod erat Sacerdotale) virtute Pacti,

cti, ad *Eliazarum* pervenit, filium *Aaronis*, Summum Sacerdotem. Atque illum Summam habere Poteſtatem declaravit Deus, eo tempore, quo *Ioshuam* Ducem fecit Exercituum. Dicit enim Dominus (Num. 27, 21.) *Tolle Ioshuam filium Nun, virum, in quo eſt Spiritus Dei, & pone manum tuam ſuper eum. Qui ſtabit coram Eliazaro Sacerdote & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis Synogoga filiorum Iſraelis. Pro hoc ſi quid agendum erit, Eliazar Sacerdos conſulet Dominum. Ad verbum ejus egredietur & ingredietur ipſe, & omnes filii Iſrael cum eo, & cætera multitudo.* Belli ergo & Pacis in Sacerdote Poteſtas Summa erat. Etiam Iudiciorum Summa Poteſtas penes eundem erat, illi enim Libri Legis commiſſa eſt cuſtodia; Sacerdotes & Levitæ ſoli in rebus civilibus Iudices ſubordinati erant, conſtat ex Deut. 17, 8, 9, 10. Quod autem ad cultum Divinum attinet, quin à Summo Sacerdote ordinandus eſſet, nunquam dubitatum eſt. Poteſtas ergò Civilis & Eccleſiaſtica conjuncta hactenus fuit in unâ & eadem perſonâ, Summo Sacerdote.

Poſt mortem *Ioshuæ* uſque ad Regnum Sauli, tempori intercedenti nota inditur paſſim in Libro Iudicum, *quod illis diebus, non erat Rex in Iſrael*, addito quandoque quod *Vnuſquiſque faciebat, quod rectum erat in oculis ſuis.* Quod dicitur, quòd *non erat Rex*, idem eſt, ac ſi dictum eſſet, non erat in Iſraelitis Summa Poteſtas. Id quod, ſi pro exercitio Summæ Poteſtatis accipiamus manifeſtum eſt. Nam poſt mortem *Ioshuæ & Eliazari* (Iud. 2. 10.) *Surrexerunt alii qui non noverunt Dominum, & opera quæ fecerat cum Iſrael. Feceruntque filii Iſrael malum in conſpectu Domini, & ſervierunt Baalim.* Iudæorum enim, ut notat *S. Paulus*, ſingulare erat, *expectare ſignum*, id eſt miraculum; ut à *Moſe* expectârunt, non ſolùm antequam obedire voluerunt, ſed etiam poſtquam obedire ſe obligâſſent. Signa autem & Miracula, finem habent, *Fidem facere*, non *Fidem ſervare.* Nam Fidem ſervare obligantur homines Lege naturali. Verùm, ſi Summæ Poteſtatis non exercitium conſideraverimus, ſed Ius, manſit Summa Poteſtas etiam tunc in Summo Sacerdote. Quæcunque ergo obedientia Iudicibus illis (qui à Deo ad liberationem populi ſui è manu hoſtium extraordinariè electi erant) præſtita fuerit, in argumentum trahi contrà Summi Sacerdotis Summam Poteſtatem, non poteſt, neque in rebus Politicis, neque in Divinis. Neque enim *Iudices* illi, neque ipſe *Samuel* aliam Poteſtatem habuit, quam extraordinariam, & temporariam; obeditumque illis erat à populo, non ex debito, ſed ex reverentia, quam genuit in illis gratia Divina, in eorum prudentia, fortitudine,

titudine, vel fœlicitate, elucescens. Hactenus ergo Ius Civile & Ecclesiasticum extitêre inseparabilia.

Iudicibus successere *Reges*, & sicut antè in sacerdotibus, ita nunc Authoritas utraque in Regibus esse cœpit. Populus enim Iugum Dei jam excusserant; Sacerdos summus Vicem Dei non ampliùs sustinuit. Mutationi Regiminis Deus ipse (1 Sam. 8. 5.) consensit. Samueli populus dixerat, *fac nobis Regem qui nos judicet, more omnium gentium*; *Samueli* autem Deus dixit (vers. 7.) *Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abjecerunt, sed me, ne Regnem super eos.* Cum ergo Deum populus Israeliticus, sub quo Regnaverant Summi Sacerdotes, rejecissent; cessavit Authoritas Sacerdotum, nec ex eo tempore, aliam habuerunt, nisi à Rege permissam; quæ prout Reges boni aut mali erant, major erat vel minor. Quod autem spectat ad Potestatem Civilem, manifestum est, fuisse penes Regem totam. Nam eodem Capite vers. 20, dicit populus, velle se esse sicut omnes Gentes; & Regem habere, qui eos *judicabit*, & eorum Prælia pugnabit. Totam ergo illi dederunt Belli & Pacis Potestatem. In qua continebatur etiam judicare de cultu Dei; propterea quod nulla erat eo tempore regula Religionis, præter legem Mosaicam, quæ erat Israelitarum *Lex Civilis*. Præterea legimus 1 Reg. 2. 27, *Solomonem* abstulisse *Abiatharo* Summum Sacerdotium. Habuit ergo *Solomon* Ius in Sacerdotium; & subditi erant, sicut populus reliquus, Summi Sacerdotes; id quod Suprematûs Ecclesiastici Signum magnum est. Legimus etiam (1 Reg. 8.) Solomonem ipsum, Templum dedicâsse, populo benedixisse, atque orationem illam excellentem Orâsse, qua utuntur hodie omnes, qui Ecclesias consecrant; quæ nota alia magna est Suprematûs Ecclesiastici. Legimus etiam (2 Reg. 22.) cum quæstio erat de Libro Legis, in ruderibus Templi reperto, quæstionem illam non determinâsse Summum Sacerdotem, sed & ipsum & alios misit Rex *Iosias* de eâ re ad prophetissam *Huldam*; quæ alia nota est, Suprematum Ecclesiasticum fuisse in Rege. Postremò legimus (1 Chron. 26, 30.) Regem *Davidem Hashabiam*, & fratres ejus Hebronitas, ministros constituisse, in Israelitis versus Occidentem, *in rebus omnibus Domini, & in servitio Regis.* Similiter (vers. 32.) constituisse illum, *Hebronitas* alios Rectores *Rubenitarum, Gaditarum*, & dimidiæ Tribus *Manassæ*, (hi erant Israelitæ, qui habitârunt ultrâ Iordanem) *in omni re pertinente ad Deum, & de rebus Regis.* Nonne est Potestas hæc, tum *Temporalis*, tum (ut vocant, illi, qui potestatem summam vellent dividere) spiritualis plena? Ab ipso denique initio Regni Dei, usque ad Captivitatem, Suprematus in rebus Divinis, in eadem semper manu erat, in qua erat Summa Pote-

stas

stas Civilis. Sacerdotium autem post Electum *Saulum* in Regem, non erat Magisteriale, sed Ministeriale.

Quamquam autem Potestatem Summam Civilem & Ecclesiasticam hactenus semper conjunctas esse, quoad Ius, manifestum fecimus; non tamen sequitur neque ex Scriptura Sacra, neque ex ratione Naturali, Ius illud intellexisse populum. Vulgus enim, non nisi in rebus suis privatis ratione utitur; nec diutius obedire solet, quam aut miracula; aut (quod Miraculo ferè par est) in Rectoribus suis vim egregiam, aut in rebus gestis felicitatem extraordinariam aspiciunt. Iudæi ergo, postquam *Moses* & *Ioshua* mortui essent, neque famam, neque cum Deo colloquia Sacerdotum, magni æstimaverunt; sed quandoque Politiam, quandoque Religionem criminantes, Rectoribus suis obedientiam negaverunt. Atque inde turbæ, seditiones, & calamitates profectæ sunt, quæ Israelitarum Gentem tandem everterunt. Mortuis enim *Eleazaro*, & *Ioshua*, Iudæi, qui Miracula non viderant, neque se Sacerdotalis Regni Pacto obligatos esse intelligentes, Imperium Sacerdotis, & Leges Mosaicas parvi pendentes, fecerunt unusquisque, quod rectum videbatur sibi, illisque obediverunt, quos ipsi idoneos esse putaverunt qui se quoties à vicinis gentibus opprimerentur, liberarent. Itaque non ampliùs Deum consuluerunt, sed virum vel fœminam aliquam futurorum prædictorem, & huic obedientiam & honorem præstiterunt, ut Prophetæ à Deo. Etiam posteà, cum Regem sibi dari, more Gentium, postularent, id tamen non eo consilio fecerunt, ut cultum Dei pristinum desererent, sed quia Iustitiam à filiis Samuelis desperantes, voluerunt Iudicia Civilia à Rege administrari, non quod ceremonias Leviticas abolitas vellent. Itaque prætextum semper aliquem sibi reservârunt, vel à Iustitia vel à Religione, qua se obedientia Rectoribus suis debita expedirent. Succensuit populo Samuel quod Regem (rejecto Deo) postularent; Idem, quando *Saulus* consilium suum in occidendo *Agag*, juxta mandatum Dei neglexerat, alium Regem unxit, nempe *Davidem*, qui *Sauli* Hæredes Regno privaret. *Rehoboam Idololatra* quidem non erat, sed populus, quia videbatur sibi regnare duriusculè, ab eo defecit. Per totam denique historiam Regum Iudææ & Israelis, Prophetæ surrexerunt indies, qui Reges criminati sunt, aliquando quod religionem, aliquando quod statum Civilem malè administrarent. Sic Rex *Iehosaphat* reprehensus est à Propheta *Iehu*, quod Regem Israelis adjuvasset contra Syrios, & Rex *Hezekias* ab *Isaiah*, quod thesaurum Regium ostendisset Legatis Babilonicis. Constat ergò, etsi utrumque Ius rerum Civilium & Divinarum, esset in Regibus; neminem tamen ferè Regum illorum Ius suum sine reprehensionibus

sionibus populi potuisse exercere. Illi soli Reges, quorum vis terribilis, aut fœlicitas admiranda erat, vixerunt laudabiliter. Cum ergo & Ius Regum manifestum sit, & populus, atque etiam aliquando ipsi Prophetæ id non intelligant. Iura Regum, exemplis ductis ab ignorantiâ populi, vel à doctrina Prophetæ, oppugnari iniquum est. Iudæi durante captivitate, Civitatem omnino non habuêre. Post reditum autem, etsi Pactum cum Deo renovârunt, non tamen aut *Esdræ* aut alii cuiquam promiserunt obedientiam. Deinde, non multò post subditi facti sunt Græcorum; à quorum Dæmonologia, cum doctrina Cabalistarum mista, eorum Religio insigniter corrupta est. Ita, ut à confusione tum Politiæ, tum Religionis eorum, de Suprematu in utraque colligi nihil possit. Quantum ergo attinet ad Testamentum vetus, nihil impedit, quin concludamus, tum Summam Potestatem Civilem, tum Suprematum in rebus Divinis, semper in unâ & eâdem persona fuisse conjunctos.

CAPVT XLI.

De Servatoris nostri Benedicti Officio.

OFficii Servatoris nostri reperimus in Scripturis Sacris tres Partes; Primam *Redemptoris*, sive *Servatoris*: Secundam *Pastoris*, sive *Consiliarii*, id est Missi à Deo, ad Conversionem Electorum *Prophetæ*: Tertiam *Regis*, *Æterni Regis*; sed sicut *Moses*, & temporibus suis Summi Sacerdotes, sub Patre suo. Atque his tribus Partibus respondent tria Tempora. Nam in primo ejus adventu, per sui ipsius propter peccata nostra Oblationem in Cruce nos *Redemit* Conversionem nostram operatus est, partim ipse, dum erat in terris, docendo; partim operatur nunc usque per Ministros suos: Post Adventum ejus secundum regnabit super Electos suos, & Regnum ejus durabit in æternum.

Ad *Officium* Redemptoris, id est, illius, qui Redemptionis pretium solvit, pertinuit, ut Victima fieret, & iniquitates nostras ferret auferretque. Quod tamen ita intelligendum est, non ut pro peccatis omnium hominum unius hominis mors, quanquam justissimi, secundum Iustitiæ strictas regulas posset satisfacere; sed quia quod Deus summè misericors in pretium Redemptionis Lege postulaverat, illud *Christus* præstitit. In Lege Veteri (ut legimus Levit. 16.) jussit Deus, pro peccatis Israelis, tum Sacerdotum, tum populi, quotannis fieri reconciliationem hoc modo, *Aaron* pro se & Sacerdotibus sacrificare debebat

debebat Vitulum; acceptis autem à populo duobus Hircis alterum pro populo sacrificare, alterum *emittere*, qui vocabatur *Hircus Emissarius.* Super caput hujus antequam emittendus esset, imposuit manus suas Sacerdos Summus, & per Confessionem peccatorum Populi, peccata illa omnia in caput Hirci imposuit, & deinde per hominem aliquem opportunum, Hircum emittebat in desertum, ut peccata populi fugiens absportaret. Sicut autem Sacrificium alterius Hirci pretium Redemptionis Israel sufficiens erat, (quia majus non postulabatur) ita quoque mors *Christi* pro peccatis totius humani generis, ideò satisfecit, quia nihil ampliùs à Deo postulatum est. Atque Servatoris nostri Passio non minùs videtur his ceremoniis perspicuè præfigurata, quàm in Oblatione *Isaaci*, aut, quovis alio ejus typo in Testamento Vetere. Erat enim *Christus* non modo Victima, sed etiam Emissarius. Dicit Isaias 53. 7, *Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente obmutescet, & non aperiet os suum.* En Hircum Sacrificatum. Idem, Propheta (dicam an Euangelista) vers. 4, *Languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit.* Et vers. 6, *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrûm.* Ecce *Emissarium.* Deinde vers. 8, *Abscissus est de terra viventium: propter scelus populi mei percussi eum.* Hic rursùs est Hircus sacrificatus. Deinde vers. 11. *Et ipse peccata multorum tulit.* Vbi rursus *Emissarius.* Utrumque ergo Hircum unus valet Agnus Dei, sacrificatus in Cruce; mortem in resurrectione ejus superans, à Patre suo opportunè suscitatus; & à terra viventium remotus in Ascensione.

Quoniam autem *Redemptor* Ius in Redemptum, antequam pretium solutum sit, nullum habeat, manifestum est; *Servatorem* nostrum ante mortem suam, *Redemptorum* Regem non fuisse. Veruntamen per Pactum cum Deo in Baptismo renovatum, obligati sunt, quicunque baptizantur, *Christo* obedire, pro Rege (sub Patre ejus) tunc, quandocunque illi placuerit Officium Regis exercere. Itaque Servator noster ipse dissertis verbis Ioh. 18. 36: *Regnum meum* (inquit) *non est hujus mundi.* Quoniam ergo post hunc mundum, mundus futurus ille est, in quo Terra nova, & Cœli erunt novi, id est, post Resurrectionem, manifestum est, Regnum *Christi*, ante Resurrectionem incepturum non esse. Id quod intelligi etiam debet ex verbis Servatoris nostri (Matth. 16. 27.) *Filius hominis veniet in gloria Patris sui, cum Angelis suis: & tunc retribuet unicuique secundum opera sua.* Iam retribuere unicuique secundum opera sua, idem est, quod Regnum administrare; & propterea *Christus* Regnum exerciturus non est, antequam

veniat in gloria Patris, nempe post Resurrectionem universalem. Quando *Christus* dicit (Matth. 23. 2.) *Scribæ & Pharisæi sedent in Cathedra Mosis. Omnia ergo quæcunque facere jubent, ea observate & facite.* Nonne apertè pro eo tempore, non sibi Summam Potestatem, sed illis attribuit? Sic etiam facit (Luc. 12. 14.) *Quis me constituit Iudicem aut Divisorem super vos?* Item (Ioh. 12. 47.) *Non veni ad judicandum, sed ad salvandum mundum.* Attamen in hunc mundum venit *Christus*, ut regnaret, & judicaret, sed mundum futurum. Cum enim esset Messiah, id est Unctus Sacerdos, & Propheta Dei supremus, potestatem habere omnem oportebat illum, quam habuerat aut *Moses* Propheta, aut Summi Sacerdotes, aut qui Summis Sacerdotibus successerunt Reges. Item expressè dicit Sanctus Iohannes (Cap. 5. 22.) *Pater judicat neminem, sed judicium omne commisit Filio.* Neque tamen repugnat hoc cum textu illo: *non veni ad judicandum mundum.* Nam textus hic de mundo præsente, alter de mundo venturo loquitur; sicut etiam textus ille (Matth. 19. 28.) ubi *Christus* dicit *Vos qui sequuti estis me in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede Majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.*

Si *Christus* ergo, quando in terra versabatur, Regnum in hoc mundo non haberet, quæ causa erat (rogabit aliquis) adventus primi? Venisse, respondeo, ut Deo Patri per Pactum novum, restitueret Regnum, quod à populo in Electione *Sauli* rejectum fuerat. Quod ut faceret, oportebat illum manifestum facere prædicando & docendo, quod ipse Messias erat à Prophetis promissus; & pro peccatis hominum Victimam se offerre, & siquidem à populo Iudæo non reciperetur, vocare ad obedientiam ex gentibus, omnes qui in eum crederent. Itaque Officii Servatoris nostri dum versatus est in terra duæ erant partes: Altera, ut se *Christum* esse profiteretur; altera, ut per doctrinam suam & per operationem Miraculorum, populum persuaderet, pararetque ita vivere, ut digni essent immortalitatis; qua illi, qui in eum crederent, fruituri erant in adventu ejus secundo. Atque ob hanc causam est, quod tempus prædicationis ejus, ab ipso vocatur *Regeneratio. Regeneratio* autem Regnum non est, neque ergo causa inde adduci potest, quà minus Cives in quacunque Civitate Legibus Civilibus obedire tenerentur. Etiam in Cathedra *Mosis* eo tempore sedentibus, obedientiam præstari, & Cæsari tributum solvi jussit. Populus tunc sub Regnum Dei non actu erant; Arrhabonem introitus in Regnum Dei futurum habuerunt, qui crediderunt; & propterea status ille vocatur aliquando *Regnum Gratiæ*, id est Civitatis cœlestis, non possessio, sed jus.

Hactenus

Hactenus nil factum aut dictum est à *Christo*, quod ad diminutionem tendit juris Civilis Iudæorum, aut Cæsaris. Nam quod attinet ad Iudæos, *Christum* omnes expectabant, & renovationem Regni Dei; id quod non fecissent, si Legibus suis, ne cum advenerit manifestaret se illum esse, prohibitum fuisset. Cum ergò nihil fecit, nisi quod se prædicando, & operando Miracula, *Messiam* se esse probare conatus sit, nihil fecit contra Iudæorum Leges. Regnum quod postulavit sibi erat futurum in alio mundo: docuit intereà obedientiam illis, qui cathedram *Mosis* possederunt, præstandam esse: Cæsari tributum solvendum esse confirmavit: Officium Iudicis in se non suscepit. Quomodo igitur aut verba aut actiones ejus potuerunt esse seditiosæ, aut tendere ad regiminis Civilis subversionem? Sed Deus, qui illum propter reductionem Electorum ad obedientiam suam pristinam, ad Sacrificium destinaverat, ad eum finem malitiâ & ingratitudine hominum infidelium usus est. Quod autem Leges Cæsaris non violavit, in confesso erat. Quanquam enim Pilatus, ut gratiam iniret Iudæorum, crucifigendum illum tradiderit; ante tamen insontem illum palam pronuntiavit.

Quod attinet ad Officium ejus Regium, ostensum ante est Regnum ejus incepturum non esse ante diem Iudicii. Tunc vero Rex erit, non tantum ut Deus, sed etiam ut Homo, virtute Pacti novi, quod in Baptismo factum est; & propterea dicit Servator noster (Mat. 19, 28.) quod Apostoli ejus sedebunt super duodecim Thronos, & judicabunt duodecim tribus Israelis, tunc, *cum Filius hominis sedebit in Throno gloriæ suæ*; & (Matth. 16, 27.) *Filius hominis veniet in gloria Patris sui, cum Angelis; & tunc retribuet unicuique secundum opera sua.* Idem legimus Marc. 13, 26, & 14, 62, & expressius Luc. 22, 29, 30. *Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus Regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam, in Regno meo, & sedeatis super Thronos judicantes duodecim tribus Israelis.* Unde manifestum est, Regnum quod *Christo* disposuit Pater, non futurum esse antequam Filius hominis veniat in gloria, Apostolosque suos judicare faciat duodecim tribus Israelis. Sed quæri hic potest, cum in Regno cœlesti nulla futura sint Matrimonia, utrum homines edent & bibent; & quid per *edere & bibere* hoc loco intelligendum est. Explicat hoc (Ioh. 6, 27.) Servator noster, *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quam Filius hominis dabit vobis.* Itaque per *edere*, *& bibere* super mensam *Christi*, intelligitur vita æterna, sive arbor vitæ, quæ præbebitur in Regno Filii hominis. Atque hæc loca sufficiunt ad probandum Regnum *Christi* administrandum esse ab eo,

 in

in naturâ suâ humanâ post Resurrectionem. Etiam tunc, non aliter Rex erit, quam sub Patre suo, sicut *Moses* in deserto, & ut Sacerdotes Summi ante Regnum *Sauli*, & sicut Reges post illum. Sic enim dicit Deus (Deut. 18, 18.) *Mosem* alloquens, *suscitabo illis Prophetam, ex medio fratrum suorum similem tibi, & ponam verba mea in ore ejus.* Similitudo autem hæc cum *Mose*, apparet etiam in Servatoris nostri actionibus. Sicut enim *Moses* elegit duodecim Principes tribuum, qui sub se regerent; ita Servator duodecim elegit Apostolos, qui sedebunt super duodecim thronos, & judicabunt duodecim tribus Israelis. Et sicut *Moses* Authoritatem dedit Septuaginta Senioribus prophetandi ad populum; ita Servator noster Septuaginta ordinavit Discipulos ad prædicandum. Et sicut, coram *Mose* cum quereretur quidam, esse qui (præter Septuaginta Seniores) prophetarent in Castris, *Moses* factum eorum approbavit; ita Servator noster; conquerente Ioanne, quod essent, qui in nomine ejus ejiciebant Dæmonia, factum approbavit, dicens Luc. 9, 50, *Ne prohibe, nobiscum enim est qui non est contra nos.*

Etiam in Institutione *Sacramentorum*, tum *Admissionis* in Regnum Dei, tum *Commemorationis*, Servator noster *Mosem* & *Abrahamum* imitatus est. Sicut enim populus Israeliticus habuit pro Sacramento *Admissionis* in Regnum Dei ritum Circumcisionis, ita habent Christiani ritum Baptismi; quo usus est primo *Iohannes Baptista* in receptione eorum omnium, qui nomina dederunt *Christo*. Eodem ritu, Servatoris nostri jussu usi sunt Apostoli & Ministri *Christi* omnes usque hodie. Quam habuit ritus Baptizationis originem primam, in Scripturis Sacris non declaratur. Sed imitationem fuisse legis *Mosaicæ* circa Leprosos, conjectura est non improbabilis. Leprosos enim extrà castra Israelis custodiri jubebat Lex, donec à Sacerdote pronuntiarentur mundi, & tunc solenniter lavati in castra denuò recipiebantur. Potest ergo esse, ut typus hic fuerit lavacri Baptismalis; in quo, qui per fidem à peccati Lepra mundati erant, recipiebantur in Ecclesiam. Est etiam conjectura ducta à ceremoniis Ethnicorum, sed in casu quodam rarissimè contingente. Quando enim aliquis pro mortuo habitus, vitam recepisset, cæteri homines conversationem cum illo, tanquam cum Spectro, horruerunt, nisi ante in numerum hominum per lavationem reciperetur, eo modo, quo infantes recèns nati ab immunditia maternâ lavari consueverunt; atque hoc pro Regeneratione quadam habebatur. Ritus autem hic, in Iudæam videtur irrepsisse temporibus illis, quibus *Alexander* & Successores ejus in Iudæis dominabantur. Veruntamen quia ritum Gentilem Servatorem

rem nostrum tanto honore dignari voluisse, probabile non est, ritum Baptismi imitationem fuisse Legis *Mosaicæ*, mihi quidem videtur esse verisimile. Sacramentum autem Cœnæ Dominicæ, veteris Paschæ imitatio manifesta est. Sicut enim Agni Paschalis esus, commemoratio erat liberationis populi Israelitici à Servitute Ægyptiacâ; ita etiam in Cœna Dominica, fractio Panis Sacramentalis, & Vini effusio, commemoratio est liberationis per mortem *Christi* à Servitute peccati.

Quoniam ergo Authoritas Mosis subordinata erat, & ipse Dei Prorex, sequitur etiam *Christum*, cujus Authoritas, in quantum erat homo erat similis Authoritati *Mosis* sub Deo Patre suo Regnaturum esse. Id quod significatur etiam, in eo quod precari nos docuit, *Pater noster, adveniat regnum tuum*; *& tuum est Regnum, Potentia, & Gloria*; & ex eo quod dicitur, *veniet in gloria Patris sui*; & ex eo, quod dicit Sanctus *Paulus* (1 Cor. 15. 24.) *Deinde finis, cum tradiderit Regnum Deo & Patri*; & ex aliis locis nonnullis.

CAPVT XLII.

De Potestate Ecclesiastica.

VT intelligatur *Potestas Ecclesiastica*, quid sit, & quorum hominum, tempora nobis distinguenda sunt ab Ascensione *Christi*, in partes duas; alteram antè, alteram pòst, quam Reges ulli, vel Cœtus Summa Potestate præditi, *Christi* fidem amplexi essent. Spatium enim erat plùs, quam trecentorum annorum, à *Christi* assumptione, ad Regem, qui primus Christianam fidem amplexus, & publice doceri passus est.

De priori tempore in confesso est, Potestatem Ecclesiasticam totam fuisse in Apostolis; & ab his transiisse ad eos qui ab Apostolis, ad homines ad Christi fidem perducendos, perductosque in via Salutis retinendos Ministri Euangelii constituti fuerant. Quibus successere alii ab his itidem instituti, per manuum impositionem; quo ritu significare voluerunt Spiritus Sancti donum, in Ministros illos, ad Regnum Cœleste promovendum, collatum esse. *Manuum* autem Impositio, nil aliud erat, præter commissæ illis Potestatis prædicandi *Christum*, doctrinamque ejus docendi Sigillum; & imitatio quædam *Mosis*. Hic enim Impositione manuum usus est; cum Ministrum suum *Ioshuam* Ducem exercituum Dei constitueret, ut legere est Deut. 34. 9. *Ac Ioshua Filius Nun plenus erat Spiritus Sapientiæ; nam Moses manus super illum imposuerat*

imposuerat. Servator autem noster inter resurrectionem suam, & assumptionem, Spiritum suum contulit in Apostolos, primùm spirando in eos, dicendoque *Accipite Spiritum Sanctum*; & postea, cum jam assumptus esset in Cœlum, immittendo in illos *Flatum violentum, & dispertitas linguas instar ignis*: sed manus illis non imposuit, sicut nec *Mosi* Deus. Dum ergo nulla esset Civitas Christiana, quorum hominum erat Potestas Ecclesiastica manifestum est, nempe Apostolorum, illorumque quibus ab Apostolis per manuum successivam impositionem concessa erat; etiam ut tantæ Potestati idonei essent in eosdem Spiritus Sanctus (qui & *Paracletus* dicitur) simul collatus est.

Cardinalis Bellarminus, in controversia sua generali tertia, quæstiones multas tractat circa Potestatem Ecclesiasticam Pontificis Romani. Quarum prima est, an Potestas illa *Monarchica* sit, an *Aristocratica*, an *Democratica*: quæ Potestatum species, singulæ summæ sunt, continentque Potestatem Coërcivam. Si jam apparuerit, Potestatem Coërcivam illis à Servatore nostro relictam esse nullam, sed Potestatem tantum prædicandi *Christum* Regem; persuadendique ut Regno ejus homines submittere se vellent; præceptisque & Consilio recto, docendi eos, qui submitterent quid facerent, ut in Regnum Dei futurum reciperentur; Et Apostolos aliosque ab illis Euangelii Ministros Imperatores nobis non esse, nec eorum Præcepta Leges esse; sed Ludimagistros illos esse quorum Præcepta Monita tantùm sunt; hæc Bellarmini disputatio tota periit.

Ostensum autem est Capite proximè superiore, Regnum *Christi* non esse ex hoc mundo; neque ergo Ministri ejus (nisi Reges sint) obedientiam præstari sibi in nomine ejus postulare jure possunt. Nam si, is, cujus jure postulant jus Regium, in hoc mundo Regnum non habuit, quo jure imperium habebunt Ministri ejus? Sicut Pater (dicit *Christus*) *misit me, ita ego mitto vos.* Sed *Christus* missus est ad Iudæos revocandos ad Regnum Dei, & vocandas Gentes; non autem ut regnaret in Majestate, ante diem Iudicii.

Tempus autem inter Assumptionem *Christi* & Resurrectionem universalem, nusquam vocatur Regnum, sed *Regeneratio*, id est Præparatio & Aptatio hominum ad adventum *Christi* secundum, cum gloria; nempe ad diem Iudicii, ut apparet ex verbis *Christi* Matth. 19. 28. *Vos qui sequuti me estis in Regeneratione, Cum sederit filius hominis in throno, vos quoque sedebitis super duodecim thronos.* Et ex verbi Sancti Pauli, *State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam Iustitiæ, & calceati pedes in Præparationem Euangelii.*

Etiam officium Ministrorum *Piscationi*, id est hominum ad obedientiam,

tiam, non per coactionem & pœnas, sed per consilium *conductioni*, non venationi comparat. Ministrorum *Christi* opus Euangelizatio est, id est, prædicatio *Christi*, hominumque ad secundum ejus adventum præparatio; sicut Euangelizatio *Iohannis Baptistæ* erat Præparatio hominum ad adventum ejus primum.

Porrò Ministrorum *Christi* officium in hoc mundo erat, ut homines credere in *Christum* persuaderent. Credere autem cogi nemo potest, neque jussu neque vi, sed Ratione tantum, argumentisque ductis vel à Ratione vel ab aliqua re, quam jam antè crediderint. Ministri ergo *Christi* in hoc mundo, eo nomine, quod illorum Doctrinæ non sit creditum, vel quod sit contradictum, Potestatem non habent quemquam puniendi. Eo nomine (inquam) quod Ministri *Christi* sunt, Potestatem Coërcivam nullam habent. Veruntamen si quis Potestatem Civilem summam habeat, sitque idem Minister *Christi*, punire illos, qui Doctrinæ suæ Legibus explicatæ contradicunt, jure ille poterit. Etiam Sanctus Paulus de seipso cæterisque sui temporis Prædicatoribus (2 Cor. 1. 24.) *Non habemus* (inquit) *dominium in fidem vestram, sed gaudii vestri adjutores sumus.*

Quod Ministri *Christi* in hoc mundo jus imperandi non habeant, deduci potest argumentum etiam ab Authoritate legitimâ, quam reliquit *Christus* Principibus omnibus, tum Christianis, tum Ethnicis. Coloss. 3. 20. dicit Sanctus *Paulus*: *Filii, obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est Domino*: & vers. 22, *Servi, obedite Dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum.* Dicta autem hæc sunt ad eos, quorum Domini erant Ethnici; jubentur tamen obedire *in omnibus*. Rursùs de obedientia Principibus debita dicit Rom. 13. 6. *Dei enim Minister est* Princeps, *vindex in iram ei, qui malum agit. Ideoque necessitate subditi estote; non solùm propter iram, sed etiam propter Conscientiam.* Et Sanctus *Petrus* Epist. 1, cap. 2, vers. 13, 14, 15. *Subjecti estote omni humanæ constitutioni propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei, &c.* Tit. 3. 1. *Admone illos Principibus & Potestatibus subditos esse, & dicto obedire.* Principes autem & Potestates, de quibus *Petrus* & *Paulus* hic loquuntur, omnes erant Ethnici. Quanto ergo magis Christiani Principibus suis Christianis obedire debent? Quo jure Ministro *Christi* si quid facere contra mandata Regis aliusve summæ Potestatis juberet vel doceret, illi obedire obligamur? Perspicuum ergo est, *Christum* Ministris suis, in hoc mundo, nisi etiam Authoritate Civili præditi sint, jus Civibus imperandi nullum concessisse.

Quid autem (inquiet aliquis) si Rex, vel Senatus, aut quicunque summam in Civitate habet Potestatem, credere in *Christum* prohiberet? Respondeo prohibitionem talem frustraneam ideò esse, quia *Credere*, & *non Credere* non sequuntur imperata hominum, qui an credamus necne scire non possunt, nec si scirent, mutare. Fides est donum Dei, quam promissis præmiis aut pœnarum comminatione neque dare neque tollere potest Homo. Si porrò quæratur, Quid si jubeamur à Principe nostro legitimo dicere, quod non *credamus*, obediendumne est? Respondeo, Vocem hominis rem externam esse, neque significare obedientiam proferentis posse, magis quam alius quicunque gestus corporeus; & Christianum hominem in rebus hujusmodi, si corde in *Christum* credat, eandem habere Libertatem, quam concessit *Naamano* Syro Propheta *Elisha*. Conversus erat Deo Israelis in corde suo *Naamanus*; dixitque (2 Reg. 5. 17.) *Non faciet ultro servus tuus holocaustum aut victimam Diis alienis, nisi Domino. Hoc autem solum est, de quo depreceris Dominum pro servo tuo. Quando ingredietur Dominus meus in templum Remmon, ut adoret, & illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re.* Hoc illi Propheta concessit, respondens, *vade in Pace*. *Naamanus* hic credidit in corde Deum verum; adorando autem videri voluit non credidisse, ne offenderet Regem suum. Quid ergo respondebimus ad verba Servatoris nostri, *Quicunque negat me coram hominibus, Ego negabo illum coram Patre meo, qui est in Cœlis?* Respondebimus, illum qui subditus est, ut erat *Naamanus*, & à Rege suo ad aliquid quodcunque id sit, facere coactus est, ita ut non sponte sua, sed in ordine ad obedientiam Legibus Patriis faciat, factum illius non esse, nec illi imputandum, sed Regis, id est Civitatis factum esse, & Legibus imputandum; neque illum esse, sed Regem suum qui negavit *Christum*. Si quis doctrinam hanc cum Christianitate sincerâ non satis consentire dicat, libenter ab illo doceri velim. Si in Civitate Christiana contingeret habitare Mahometanum aliquem eundem Civem illumque Civitatis illius Rex adorare Deum ritu Christiano in Ecclesia juberet, sub mortis pœna; utrum is, Mahometanum illum in Conscientia, mortem pati obligatum esse diceret, potius quam Legi Patriæ suæ obedire. Si dicat debere mori, privatis Civibus omnibus libertatem concedit, Principibus suis, pro Religione sua privata, sive vera sive falsa, obedientiam Regibus suis legitimis denegare. Si dicat debere adorando obedire, tunc sibi permittit, & jus postulat quod aliis negat; quod est verbis Servatoris nostri contrarium, dicentis, *quicquid vultis ut faciant vobis homines, id facite illis*, & contra

Legem

Legem Naturæ (quæ est Lex Dei æterna & indubitata) *ne facias alteri, quod tibi fieri non vis.*

Quid ergo dicemus de Martyribus illis omnibus, de quibus legimus in Historiis aliisque Legendis? An quod vitas suas sine necessitate projecerunt? Respondebimus, homines qui Religionis causa occisi sunt, distinguendos esse. Eorum enim alii ad prædicandum vocati, & missi fuerant, & Regnum *Christi* palam profiteri, in se receperant. Alii rursus vocati non erant, neque ab iis requirebatur amplius, quam sua cujusque Fides propria. Priores, si mortem passi sunt eo nomine quod huic articulo *Iesum* à morte resuscitatum esse testimonium præbuerunt, Martyres propriè dicti erant. *Martyr* enim *Christi* propriè est ille, qui Resurrectionis *Iesu Christi* testis est; id quod testari nemo potuit, nisi qui versatus cum eo erat in terra, aut post Resurrectionem ejus, illum viderat. Testem enim vidisse oportet quod testatur, alioqui testimonium ejus idoneum non est. Quod autem alii Martyres *Christi* propriè non sint, manifestum est ex verbis Sancti *Petri*, Act. 1. 21, 22. *Oportet ergò ex his viris, qui nobiscum sunt congregati, in omni tempore quo intravit, & exivit inter nos Dominus Iesus, incipiens à Baptismate Iohannis usque in diem qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri, unum ex istis.* Ubi perspicuè significatur; qui *Christi* Resurrectionis testis est, eundem oportere *Christum* vidisse, & per consequens, quod resurrexerit certò scisse. Alioqui amplius testari non potest, quam quod ex antecessoribus suis id audierit; neque Martyr est nisi Martyrum, id est Martyr Secundarius.

Qui autem ad unamquamque doctrinam, quam ipse ab Historia vitæ *Christi*, vel ab Actis, aut Epistolis Apostolorum deduxerit; & qui Privati hominis Authoritati confisus Leges Civiles violare ausus fuerit, is ab honore Martyris *Christi* tum Primarii, tum Secundarii longè abest. Vnicus articulus Fidei est, pro quo mori Martyris nomen honorificum meretur. Est autem articulus ille, *Iesum esse Christum*, id est illum qui nos morte suâ redemit, & venturus iterum est & nos in Regno Cœlesti vitam æternam procuraturus est. Pro omni doctrina quæ lucro vel ambitioni inservit Ministrorum, non requiritur ut moriamur; neque Mors est, quæ Martyrem (id est testem) facit, sed Testimonium; neque in verbo *Martyr* amplius continetur, quam in verbo Testis.

Præterea si quis ad Articulum illum prædicandum missus non fuerit, sed consilio suo facit, etsi Testis sit *Christi* primarius, vel Apostolorum, Discipulorum, vel Successorum suorum; non tamen ob eam rem, mortem pati obligatur; quia, nec vocatus, nec missus

fecit; nec, si forte præmium expectatùm non acceperit conqueri jure potest. Martyr enim neque primi neque secundi gradus esse potest, nisi ad prædicandum *Christum*, Authoritatem Potestatemque legitimam habeat, ut habent qui ad convertendas gentes Infideles mitti solent. Nam iis qui jam crediderint teste opus non est, sed illis solis qui negant, dubitant, vel non audierunt. Apostolos, Discipulosque suos ad prædicandum Euangelium misit *Christus* ad non credentes, *mitto vos* (inquit) *quasi oves ad lupos*; non dicit quasi ad alias oves.

Videamus jam Ministrorum *Christi* Mandata, ut reperiuntur in Euangelio, an jus aliquod contineant in populum Imperandi.

Legimus primo (Matth. 10.) missos esse Apostolos *ad Oves quæ perierunt domus Israel*; quid autem prædicaturos? Regnum Dei *appropinquat*. Prædicare autem actus Preconis est, Regem aliquem proclamantis. Neque jus Imperandi in quemquam habet Præco. Et (Luc. 10, 2.) Septuaginta Discipuli, ut Operarii, non ut Domini ad messem emissi sunt, & jussi prædicare *appropinquat Regnum Dei*, & (Matth. 20, 28.) Discipulos suos, qui inter se de dignitate contendebant, admonet Servator noster, officium eorum Ministeriale esse, sicut ipse venit, non ut sibi Ministraretur, sed ut Ministraret. Itaque Prædicatores Euangelii potestatem Magisterialem non habent, sed Ministerialem tantùm. Et (Matth. 23. 10.) *Ne vocamini*, dicit *Christus*, *Magistri*, *unicus enim vobis est Magister*.

Secundò, in Mandatis eorum est, *docere omnes Nationes*. Docere autem & Prædicare conjuncta sunt. Nam qui Regem prædicant sive proclamant, eodem tempore docent, quo jure Regnum habet. Vt *S. Paulus* fecit apud Iudæos, qui erant in Thessalonica, nempe tribus Sabbatis, cum illis ex Scripturis disseruit explicans illas, & probans ex illis *Christum* mori oportuisse, & resurrexisse, & Iesum esse *Christum*. Sed docere ex veteri Testamento Iesum esse *Christum*, & à mortuis resuscitatum, non est docere illos, qui crederent, docentibus sibi obediendum esse, contra Civitatis suæ Leges, & Mandata Regum, sed admonere eos, ut adventum *Christi*, cum Patientia & Fide & cum obedientia Legibus Civitatis debita, vellent expectare.

Mandatum illis datum est à *Christo* tertium, *Baptizare in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Quid autem est Baptizari? In aquam immergi. Sed in aquam in nomine aliquo immergi, quid est? Sensus verborum horum est, immergi fideles, ut signum Regenerationis; & quod qui sic immerguntur fideles se in Civitate Dei Cives futuros

futuros esse, nempe in Civitate Dei *Patris*, Ecclesiæ fundatoris; Dei *Filii* ejusdem Ecclesiæ Redemptoris; Dei *Spiritus*, Ecclesiæ ejusdem Sanctificatoris. Hoc est Pactum nostrum. Quoniam tamen Regum terrenorum Authoritas ante diem Iudicii deponenda non est (sic enim expressis verbis à *S. Paulo* affirmatur 1 Cor. 15, 22, 23, 24.) *Sicut in Adamo omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine; primitiæ Christus, deinde ii, qui sunt Christi, qui in adventum ejus crediderunt. Deinde finis, cum tradiderit Regnum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem Principatum & Potestatem.* Manifestum est, in Baptismo nostro non constituere nos in nosmetipsos Authoritatem aliam, qua vitæ nostræ actiones externæ regendæ sunt; sed promittimus tantum pro directione nostra in via Salutis æternæ, doctrinam sequi Apostolicam.

Quartò, in Mandatis, Potestatem habent peccata *Remittendi & Retinendi*, id est *Ligandi & Solvendi*; quæ Potestas dicitur etiam Regni cœlestis *Claves*, cohæretque cum Authoritate Baptizandi. Est enim Baptismus Fidelitatis, illis qui in Regnum Dei recipiendi sunt, Sacramentum. Sicut enim vita æterna per peccati commissionem, amissa erat; ita per peccatorum remissionem recuperanda est. Finis ergo Baptismi est peccatorum Remissio. Itaque *S. Petrus*, illis qui die Pentecostes ab illo conversi erant, quid facerent ad vitam æternam adipiscendam quærentibus respondit, *Pœnitemini, & Baptizamini in nomine Iesu ad Remissionem peccatorum.* Ex eo, quod Baptizare est declarare receptum esse Baptizatum in Regnum Dei, & Baptismum negare, est declarare è Regno Dei exclusionem, sequitur Potestatem Receptionis & Exclusionis datam esse Apostolis & Successoribus suis. Itaque Servator noster postquam in illos spirâsset, addidit (Ioh. 20, 22.) *Accipite Spiritum Sanctum*, & versu proximo: *Quorumcunque peccata remiseritis, remittuntur illis, & quorumcunque peccata retinueritis, retinentur.* Quibus verbis conceditur Authoritas peccata remittendi & retinendi, non simpliciter & absolutè, sicut peccata remittit & retinet, qui cordis humani intima, & pœnitentiæ sinceritatem videt Deus; sed conditionaliter, nempe si verè pœnituerint.

Atque hæc Absolutio illis, qui pœnitentiam Simulant, sine omni Absolventis sententia, irrita est, neque ad salutem omnino valet, sed contra ad peccati Aggravationem. Apostoli ergo & eorum Successores pœnitentiæ notas exteriores tantum sequi debebant; & illis apparentibus, Potestatem non Absolvendi nullam habuerunt; non apparentibus absolvere non potuerunt. Idem etiam dicendum est de Ba-

 ptismo:

ptismo; Nam Iudæo aut Græco ad Fidem converso Baptismum negandi, Potestatem, ne Apostoli quidem habuerunt, nec pœnitentem non Baptizandi. Quoniam autem pœnitentiam alterius, an sincera sit necne, homo nemo scire potest, nisi per conjecturam ex notis externis, altera orietur quæstio, notarum externarum pœnitentiæ quis Iudex constitutus est. Quæstionem autem hanc determinat *Christus* ipse dicens Matth. 18, 15, 16, 17,) *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum; si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Constat hinc, Iudicium circa pœnitentiæ sinceritatem, non penes unum hominem, sed penes Ecclesiam fuisse, id est, penes Fidelium congregationem, vel penes illos qui congregationis gesserint Personam. Præter quæstionis hujus Iudicium, etiam Sententiæ pronuntiatio necessaria erat; atque hæc pronuntiatio Sententiæ, Apostoli, vel Pastoris alicujus erat, ut congregationis Prolocutoris; & de illis dici intelligitur à *Christo* vers. 18, *Quodcunque ligaveritis in terra, ligabitur in cœlo; & quodcunque solveritis in terra, solvetur in cœlo.* Et (1 Cor. 5. 3, 4, 5,) dicit Sanctus *Paulus*, *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, eum qui sic operatus est in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini Iesu, tradere hujusmodi hominem Satanæ.* Tradere Satanæ, idem est, quod ex Ecclesia ejicere hominem cujus non essent peccata remissa. Sententiam ergo pronuntiavit *Paulus*, sed postquam causam cognovisset congregatio. Eodem Capite (vers. 11, 12) *Scripsi vobis in Epistola, Ne commisceamini fornicariis: non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Sed scripsi vobis non commisceri, si is, qui frater nominatur inter vos est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de iis qui foris sunt judicare? Nonne de iis, qui intus sunt vos judicatis?* Videmus hic Sententiam quidem à *Paulo* pronuntiatam; judicasse autem congregationem. Atque ita quidem res se habuit ante conversionem Regum, & eorum, qui summam habuere in Civitatibus suis Potestatem.

Pars hæc Potestatis Ecclesiasticæ Excommunicatio dicitur & ἀποσυνάγωγον ποιεῖν; & ritus erat etiam à Iudæis usitatus; sed ut videtur, post captivitatem Babylonicam; nam non legimus quenquam ante id tempus doctrinæ causa ejectum esse è Synagoga, neque etiam in Testa-

Testamento Novo, sed tantummodo pro malis moribus, in Scandalum Ecclesiæ.

Excommunicationis Usus & Effectus, antequam a Potestate Civili vim acceperat, alius non erat, quàm ut Excommunicatus à non Excommunicatis fugiendus esset. Ut pro Ethnico haberetur, qui Christianus nunquam fuerat, non suffecit; cum his enim cibum sumere licuit; cum Christiano non licuit, ut paulo ante ostensum est ex 1. Cor. 5. 9, 10, &c.

Ut autem illos ex Cœtibus suis, aut Synagogis excluderent, Ius, nisi à Domino loci concessum, sive ille Christianus, sive Ethnicus esset, nullum habuere. Ius autem in Civitatis loca omnia, est illius, qui Summam habet in Civitate Potestatem; & propterea, non modo illi, qui Excommunicati erant, sed etiam illi, qui nunquam Baptizati erant, in Synagogas (data à Summo Imperante Potestate) intrare potuerunt; sicut Paulus, ante conversionem suam, ingressus est Synagogam Christianorum in Damasco, ut eos comprehenderet, vinctosque ad Ierusalem, jussu Summi Sacerdotis duceret.

Constat ergò Excommunicationem in homines Christianos, qui à Religione Christiana deficerent, in eo loco ubi Potestas Civilis Ecclesiam aut persequebatur, aut non protegebat, nullam vim habuisse, neque ad damnum, neque ad terrorem; quia huic mundo favorabiliores inde futuri essent; neque in mundo futuro, pejore conditione fore expectabant, quam quia usuri erant illi, qui nunquam crediderant. Imò ad Ecclesiam pertinuit quicquid erat in hoc mundo damni, quæ illum Excommunicando, inimicos contra se irritabat.

Effectum ergò in eos solos habuit Excommunicatio, qui credebant *Iesum Christum* rediturum esse in Gloria, Regnaturumque vivos & mortuos, & è Regno suo, illos qui Excommunicati ab Ecclesia erant, exclusurum. Hoc est, quod metuerunt in Excommunicatione Christiani veri. Dixerat enim Sanctus Paulus, hominem Excommunicatum traditum esse Satanæ. Nam extrà Regnum *Christi*, post diem Iudicii, Regna alia omnia Regnum erant Satanæ. Intelligitur, hinc Excommunicationem, quo tempore Religio Christiana à Potestate Civili nondum protegebatur, in usu fuisse pro Morum tantùm correctione, non Opinionum: genus enim illud punitionis, tale erat, ut sentiri à nemine poterat nisi à Fidelibus, & Servatoris nostri adventum secundum expectantibus. Hi autem cum jam veri Christiani essent, Doctrina nulla ad Salutem, sed sanctitate vitæ solâ indigebant.

Excommunicari potuit Christianus illis temporibus, propter *Injustitiam*

justitiam; ut (Matth. 18.) Si frater tuus te læserit, admone solus illum solum; deinde coram testibus; postremo, dic Ecclesiæ; sin Ecclesiam non audierit, *sit tibi ut Ethnicus*, *& Publicanus*.

Excommunicari potuit pro dato Scandalo; ut (1 Cor. 5. 11) *Si quis, qui vocatur frater, Fornicarius, vel Avarus, vel Idololatra, vel Ebriosus, vel Oppressor, cum tali cibum simul sumere non oportet.* Sed Excommunicandi illum, qui fundamentum hoc *Iesum esse Christum* firmiter teneret, propter hoc, quod ab Ecclesia in opinione aliqua dissentiret, quæ fundamentum illud non destruebat, neque Scripturis, neque ab Apostolorum exemplis, ulla omnino Authoritas derivari potest. Dicit quidem Sanctus Paulus (Tit. 3. 10,) *hominem Hæreticum post primam & secundam admonitionem rejice. Hæreticus* enim is est, qui cum Ecclesiæ membrum sit, doctrinam tamen docet, quam Ecclesia doceri vetuerat; *rejicere* autem, non est hominem Excommunicare, sed desinere illum admonere, & cum illo non amplius disputare. Apostolus idem (2 Tim. 2. 23.) *Stultas & indoctas quæstiones rejicere.* Rejici autem possunt sine Excommunicatione, & Tit. 3. 9. *Stultas quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas circa Legem rejice: nam inutiles sunt & vanæ.* Locus autem alius, qui Excommunicationi Fidelium favere videri potest, eorum, qui Fundamentum tenuerunt, propter Opinionem aliquam eorum singularem, fortasse à bona & pia intentione procedentem nullus est. Monita autem illa de vanis & stultis disputationibus fugiendis, Pastoribus (quales erant Timotheus & Titus) solis scripta & eo consilio Scripta erant, ne controversias omnes, etiam parvi momenti definientes, novos cuderent Articulos fidei, neve Conscientias hominum sine necessitate onerarent, eosque ad fugiendam Ecclesiæ communionem provocarent. Sancti *Petrus* & *Paulus*, etsi magna esset inter eos controversia, non tamen alter alterum Excommunicavit.

Ut si quis Excommunicationi obnoxius sit, multa requiruntur; primo, ut sit alicujus Cœtus legitimi membrum, alicujus dico Ecclesiæ Christianæ legitimæ Potestatem cognoscendi causam habentis, propter quam Excommunicandus aliquis sit. Ubi enim non est Communitas, ibi neque esse potest Excommunicatio. Neque ubi cognoscendi causam Potestas non est, neque ferendi sententiam esse potest.

Sequitur hinc, Ecclesiam unam ab alia Excommunicari non posse. Siquidem enim Excommunicandi se mutuò Potestatem æqualem habeant, non Disciplina Excommunicatio est, sed Schisma. Sin Ecclesia una alteri subordinata sit; unica tantum sunt Eccle-

Ecclesia, & qui Excommunicantur, homines privati sunt, sed non Ecclesia.

Quoniam autem Excommunicationis sententia admonitionem continet congressum & convictum cum Excommunicato fugiendi; si is, qui Summam habet in Civitate Potestatem Excommunicatus fuerit, Sententia invalida est. Cives enim adesse summo Imperanti, quoties jusserit, Lege Naturæ obligantur; neque illum à loco quocunque dominii sui, sive prophano, sive sacro prohibere jure possunt; neque exire ex ejus dominio, Civium quisquam, nisi illo permittente debet; multo minus cum illo (si ad tantum honorem evocentur) cibum una capere recusare. Quod autem ad Reges aliosque Summam habentes Potestatem attinet; cum non sint ejusdem Ecclesiæ, nec ejusdem Civitatis partes, non opus est sententia Excommunicationis, ut alter alterius congressum vitet: ipsa enim Civitatis Institutio, sicut homines privatos in una Communitate conjungit; ita Communitates ipsas alteram ab altera disjungit. Neque in Civem Christianum, si Legibus Civitatis suæ obediat vim ullam habet. Nam si credat *Iesum esse Christum*, *Spiritum habet Dei*, 1 Ioh. 4, 1. *Et Deus in illo habitat*, *& ille in Deo*, 1 Ioh. 4, 15. Sed is, *qui Spiritum habet Dei*, is *qui in Deo habitat*, is *in quo habitat Deus* nihil pati potest mali, ab Excommunicationibus hominum. Quicunque ergo credit *Iesum esse Christum*, damnum ab Excommunicatione nullum habet. Qui vero articulum illum non credit, non est Christianus.

Si quis Patrem, vel Matrem habeat Excommunicatum, à congressu & convictu cum illo vel illa prohiberi non potest. Esset enim hujusmodi prohibitio sæpenumero, prohibitio ne Cibum omnino sumeret, ut qui à parentibus plerumque alitur; eadem esset prohibitio Parentibus, & dominis suis obediendi; quod est contra Præceptum Apostolorum.

Summatim, Excommunicationis Potestas extendi ulterius non potest, quam ad Finem in Apostolorum & Pastorum à *Christo* acceptis Mandatis definitum. Regere autem Imperando & cogendo in mandatis non est, sed docendo, & in via ad salutem in mundo futuro, conducendo. Et sicut in Scientia qualibet, Magister Discipulum suum regulas ejus negligentem deserere quidem potest, Injustitiæ autem accusare non potest; ut qui nunquam Magistro obedire teneretur: ita Doctrinæ Christianæ Doctor, Discipulum suum, qui vitam agere Christiano homine indignam persititerit, relinquere quidem potest, sed accusare non potest. Doctori enim, qui de contumacia Discipuli sui conquereretur, responderi posset, sicut *Samueli* in querela simili respondit Deus, *non te rejecerunt*, *sed me*. Excommunicatio ergo si careat Po-

testate Civili, ut revera caret, quoties unus Princeps alterum excommunicat, inutilis est; neque igitur metuenda. Vocabulum illud, *Fulmen Excommunicationis* ab alicujus Episcopi Romani imaginatione falsâ profectum est, qui Regum Regem se esse putans, Poëtas Ethnicorum, qui Iovi Fulmen attribuerunt, imitatus est. Imaginatio autem illa ex duplici errore nata est; altero, quod Regnum *Christi* hujus mundi fuisse putaverint, contra ipsa *Christi* verba, *Regnum meum non est ex hoc mundo*; altero, quod ipse Episcopus Romanus Vicarius *Christi* sit non modo in Subditis suis Romanis, sed etiam in omnibus Christianis cæteris; quæ Opinio nec in Scripturis fundata, neque vera est, ut suo loco ostendetur.

Ut veniamus ad Scripturarum interpretem, Legimus, S. *Paulum*, cum esset *Thessalonicæ*, Iudæorum Synagogam, quæ ibi erat adiisse, & (Act. 17, 2, 3.) *more suo introivit, & per tria Sabbata disputavit cum illis ex Scripturis, aperiens & proponens, quod Christum oportebat pati, & ex mortuis resurgere, & quod hic Iesus, quem ego vobis prædico, est Christus* Scripturæ quas citabat, erant Iudæorum, nempe Testamentum vetus. Illi ad quos probaturus erat *Iesum esse Christum & à mortuis resuscitatum*, Iudæi quoque erant, & Scripturas illas Verbum Dei esse crediderunt, & (vers. 4.) aliqui eorum crediderunt, alii non crediderunt. Caussa ergò, cum Scripturis omnes pariter crediderint, Paulo tamen pariter non crediderint, quænam erat, nisi quod de Interpretatione Scripturarum dissenserint; & alius Interpretationem approbaverit S. *Pauli*, alius sibimet ipsi illas interpretatus fuerit? Quare autem hoc? Quia scilicet ad eos accessit S. *Paulus* sine omni mandato Civitatis, ut qui non ad Imperandum, sed ad persuadendum venisset; & quia persuadere voluit, necesse illi erat, vel per Miracula id facere, ut *Moses* Israelitis in Ægypto, ut Authoritatem suam ostenderet, per opera Divina, vel per disputationem in Synagoga, ex Scripturis quas receperant, ut veritas Doctrinæ suæ per Verbum Divinum apparere posset. Quicunque autem à Principiis scriptis ratiocinatur, interpretem Principiorum illum facit, quem alloquitur. Siquidem autem eorum, quæ citavit S. *Paulus* ex Scriptura Sacra, Iudæi Thessalonicenses Iudices non erant, quis erat alius? Si S. *Paulus*, quid opus erat, quicquam citare? Dixisse sufecisset, ita est scriptum in Lege vestra, cujus ego Interpres sum, à *Christo* missus. Manifestum ergò est Interpretem Scripturarum, in cujus Interpretatione Iudæi Thessalonicenses acquiescere obligabantur, fuisse nullum: credere vel non credere unicuique prout quæ dicta erant, probata vel non probata videbantur, licitum erat. Etiam univer-

universaliter verum est, illum qui probare aliquid promittit, probationis Iudicem illum facit, quem alloquitur.

Ad conversionem Ethnicorum, tum Iudæos tum Scripta eorum omnia contemnentium, ex Scripturis Sacris disputare, frustra fuisset. Apostoli ergo Idololatriam eorum rationibus à natura sumptis aggressi sunt; deinde confutata illorum Religione falsa, ad Fidem *Christi* adducere illos conati sunt per testimonium Vitæ & Resurrectionis *Christi* præbitum. De Authoritate ergò Scripturas interpretandi, nulla hic controversia esse potuit, propterea, quod cum Infideles essent, Scripturæ nullius interpretationem sequi obligarentur, præter Legum suarum Civilium interpretationem, Lege Civitatis comprobatam.

Videamus jam Conversionem ipsam an, ab ea obligari aliquis potuit. Convertebantur enim ad nullam aliam rem, quam ad Fidem habendam Doctrinæ, quam Apostoli prædicaverant. Apostoli autem nihil prædicaverant, nisi quod *Iesus erat Christus*, id est Rex à quo salvandi essent, & qui super eos in mundo futuro regnaturus esset; & per consequens, quod non mortuus esset, sed à mortuis resuscitatus, quodque rediturus esset ad mundum judicandum, & cuique secundum opera ejus tributurus. Nemo eorum Scripturæ Sacræ interpretem se aut alium Apostolum talem esse prædicavit, ut omnes, qui Christiani esse voluere interpretationi ejus obligarentur acquiescere. Nam Leges interpretari illorum est, qui actu regnant; id quod Apostoli non fecerunt. *Precabantur* tunc illi, & ab illis Pastores omnes, *Adveniat Regnum tuum*, Ethnicosque à se Conversos Principibus suis hortabantur obedire. Testamentum novum nondum totum publicatum erat. Euangelista quisque Euangelium suum interpretatus est, & unusquisque Apostolus suam Epistolam. De Testamento autem veteri dicit *Christus* ad Iudæos (Ioh. 5. 39.) *Scrutamini Scripturas: nam in illis expectatis Vitam æternam: illæ autem de me testantur.* Quorsum hoc, nisi quod Scripturarum illarum interpretes esse voluit ipsos?

Ad omnem, quæ oriebatur difficultatem, Apostoli & Presbyteri solebant convenire, & quidem quid prædicarent, & docerent, & quomodo ad populum Scripturas interpretarentur, determinârunt; libertatem autem illas legendi, & interpretandi sibi, nemini ademerunt. Apostoli Ecclesiis Epistolas, aliasque scripta miserunt instructionis causa; id quod frustra fuisset, nisi illa interpretari permissum illis esset. Sicut autem permissum hoc erat tempore Apostolorum, ita permittendum est, quamdiu non sint Reges Doctores, vel Do-

ctores Reges, qui Interpretationem, aut interpretem Legibus constituant.

Scriptura aliqua duobus modis *Canonica* dici potest; *Canon* enim Regula est, & Regula Præceptum, quo in actione quacunque aliquis regitur Quæ Præcepta etsi data sint à Magistro Discipulo suo vel à Consiliario ad Consulentem, absque potestate cogendi ut observentur, *Canones* tamen sunt, quia Regulæ. Sed quando ab eo data sunt, cui is, qui illas accipit tenetur obedire, tunc non modo *Canones* sunt, sed etiam Leges. Quæstio ergò est hoc loco de Potestate faciendi, ut Scripturæ Leges sint, cujus est.

Pars illa Scripturæ Sacræ, quæ prima Lex facta est, est Decalogus. Ante tempus illud, Lex Dei Scripta nulla erat; nondum enim populum suum ullum peculiarem sibi elegerat, nec aliam hominibus dederat Legem præter Leges Naturales. Decalogi autem duæ erant tabulæ, quarum prima jus Regium continet; nempe primò, ne populus adoraret aut serviret Diis Gentium, his verbis, *non habebis Deos alienos coram me*. Quibus verbis prohibentur obedire vel honorem dare Regi vel Rectori alii, quàm illi qui per Mosem ad eos locutus est. Secundò, *ne Imaginem ejus facerent*, id est ne sibi Personam sui repræsentativam facerent juxta Phantasias suas; sed ut Mosi obedirent. Tertiò, *ne sumerent nomen Dei in vanum*, id est, ne de Rege suo temerè loquerentur, neque jus regnandi aut ea, quæ à Mose imperarentur, disputarent. Quartò, unoquoque die septimo à laboribus suis jubentur requiescere, diemque illum in Deo publicè honorando collocare. Tabula secunda Officia continet Civium in concives; ut honora parentes; ne occidas: non mœchabere: non furabere: Indicium falso testimonio non corrumpes: denique injuriam quamcunque proximo faciendi ne corde quidem consilium sumes. Quæritur jam, quis fuit, qui Tabulis hisce vim dedit obligatoriam. Dubium non est, quin Leges factæ fuerint ab ipso Deo. Quoniam autem Lege obligari potest nemo, qui nescit an à Rege lata sit necne: quomodo obligari potuit populus Israeliticus ad præstandam omnibus Legibus *Mosaicis* obedientiam, qui ne ad Montem Sinai accederent, & quid *Mosi* Deus locutus est audire prohibiti fuerant? Ad quod respondeo Legum illarum aliquas, nempe, Tabulam secundam Leges naturales divinas, æternas esse & per se obligare. De Tabula prima, difficilis fortasse fuisset responsio, nisi populus seipsos ad obediendum Mosi obligâsset, his verbis (Exod. 20. 19.) *Loquere tu nobis & audiemus: sed ne loquatur nobis Deus, ne moriamur.* Potestas ergo per quam Decalogus factus est in Legem Civitati Israeliticæ, erat penes *Mosem*, & post illum, penes Sacerdo-

Sacerdotem summum, qui erat Civitatis Summus Imperans. Hactenus ergo Scripturæ Sacræ Canonizatio ad eum pertinuit, qui Summam in Civitate Potestatem habuit Civilem.

Etiam Leges Iudiciales, id est Leges Magistratibus Israelis à Deo præscriptæ de Administratione Iustitiæ ferendisque inter litigantes Sententiis: item Lex Levitica, id est Regulæ à Deo præscriptæ de Ritibus & Ceremoniis cultus divini, traditæ omnes fuerunt à *Mose* solo: ideoque Leges erant, quia obedientiam Mosi promiserant Summam habenti Potestatem Civilem.

Postquam venerint Israelitæ in Campestria Moabitarum è Regione Iericuntis, intraturi jam in Terram Promissam, Legibus prioribus addidit etiam alias *Moses*, quæ vocantur Deuteronomium, id est Leges Secundæ quæ (Deut. 29. 1.) vocantur *verba Pacti quod facere Dominus jussit Mosem cum Filiis Israelis, præter Pactum, quod fecerat cum illis in Horeb.* Cum enim priores illas Leges, sub initium Libri Deuteronomii explicâsset, alias illas quæ incipiunt Cap. 12. desinuntque Cap. 26. superaddidit Moses. Atque hæc est Lex illa, quam populus lapidibus in transitu Iordanis insculpere jussus erat: hæc eadem ab ipso Mose in volumine scripta Sacerdotibus, & Senioribus Israelis tradita erat, collocanda in Arcæ latere: hac eadem erat cujus exempla apud se habere jubebantur Reges Israelis: hæc denique est, quæ postquam diu perdita fuisset, reperta tandem in Templo erat, Regnante Iosia, cujus Authoritate pro Lege Dei denuò recepta est. Sed tum *Moses* à quo scripta est, & *Iosias* à quo recuperata est, ambo Summam habuere Potestatem Civilem. Hactenus ergo Ius Scripturas Canonizandi penes eos erat qui Summam Potestatem Civilem habuerunt.

Præter hunc, nullum alium habuere Librum Legis, ante reditum populi è Captivitate. Prophetæ enim (paucis exceptis) in Captivitate ipsâ vixerunt; adeoque procul aberat, ut Prophetiæ eorum pro Legibus haberentur, ut etiam ipsi vexarentur, & ad supplicium, partim à falsis prophetis, partim à Regibus quærerentur. Etiam Liber Legis hic, qui receptus pro Lege Dei & confirmatus fuerat à *Iosiah*, una cum Divinorum operum Historia tota, tempore Captivitatis, cum caperetur Ierusalem, perditus erat, ut constat 2 Esdr. 14. 21. *Lex tua arsa est; nemo est, qui cognoscit opera, quæ fecisti, neque opera quæ facturus es.* Ante Captivitatem, à tempore, in quo Liber Legis amissus est, (quod tempus in Scripturis Sacris non signatur, sed videtur fuisse tempore *Rehoboami*, quando *Shishac* Rex Ægypti Templum spoliavit) usque ad tempus *Iosiæ*, quando recuperatus erat, nullum habuere Iudæi Verbum Dei scriptum, sed suo

ſuo arbitrio regnaverunt Reges vel conſilio eorum, quos habuere pro Prophetis.

Scriptura ergo Veteris Teſtamenti quam habemus hodie, Canonica Iudæis non erat; neque Lex antequam renovâſſent Pactum ſub *Eſdra*, poſt quàm à Captivitate rediiſſent in Iudæam; ab eo autem tempore, pro Lege Iudæorum ſemper habita eſt; etiam converſa in linguam Græcam à Septuaginta Senioribus Iudææ, repoſita eſt in Bibliotheca Alexandrina. Erat autem Eſdras Sacerdos Summus, & proinde is, qui Summam in Iudæis habuit Poteſtatem Civilem. Itaque Scripturæ nunquam hactenus Leges factæ erant, niſi à Summo Civitatis Imperante. De Teſtamento Novo ſatis apparet ex antiquis Patribus qui fuerunt ante tempora Imperatoris *Conſtantini Magni*, quod à Chriſtianis omnibus pro dictamine Spiritus Sancti, & proinde pro Regula fidei receptum erat; tanta erat illis Doctorum ſuorum reverentia. Dubium ergo non eſt, quin ea, quæ Eccleſiis quas condiderant, ſcripſerat Sanctus Paulus, aliuſve Apoſtolus vel Diſcipulus Chriſti, ab illis Eccleſiis, hominibuſque quos ad Chriſtianiſmum ipſi converterant, pro vera Doctrina Chriſtiana recepta fuerint. Veruntamen eo tempore, quando, non Poteſtas & Authoritas Doctoris, ſed audientium Fides fecit, ut reciperentur, manifeſtum eſt, novum Teſtamentum Legem factum eſſe, non ab ipſis Apoſtolis, ſed Scripturam illam Legem ſibi ipſi factam eſſe ab unoquoque Proſelytarum.

Sed non quæritur hoc loco, quid Chriſtianus Legem vel Canonem ſibimet ipſi fecerit (qui eodem jure, quo fecerit, rejicere etiam potuit) ſed quid ita ipſi Lex facta ſit, ut illam tranſgredi ſine Injuſtitia non potuerit Teſtamentum novum ante *Conſtantinum Magnum* hoc ſenſu, nemini potuit eſſe Lex; repugnat enim naturæ Legis. Lex enim (ut ſupra ſæpe dictum eſt) Mandatum eſt illius ſive Hominis, ſive Cœtus, qui Summam habet in Civitate Authoritatem, Legumque ferendarum Ius, transgreſſorumque puniendorum ſolus habet. Quando ergo alius quicunque præter illum Regulas vivendi Civibus præſcribit, Regulæ illæ Leges non ſunt, ſed Conſilium, quale ſive bonum ſive Malum, is cui Conſilium datur, obſervare vel negligere poteſt abſque Injuſtitia, & ſiquidem Legibus jam conſtitutis contrarium ſit, ſive bonum, ſive malum ſit, obſervare ſine Injuſtitia non poteſt: obſervare inquam in actionibus & ſermonibus ſine Injuſtitia non poteſt, etſi Doctoribus privatis credere, & ut doctrina eorum Legibus permiſſa eſſet, ſine peccato optare poteſt. Fides enim interna per naturam ſuam inviſibilis eſt, ideoque ab omni Iurisdictione humana exempta.

empta. Quoniam ergò Servator noster Regnum suum in hoc mundo esse negavit, & non ad judicandum, sed ad salvandum mundum venisse se affirmavit, non aliis Legibus nos subjecit, quàm Legibus Civitatis, nempe Iudæos quidem Legibus *Mosaicis* (ad quas non evertendas, sed ad implendas venisse se dicit Matth. 5.) Gentes autem alias Civitatum suarum Legibus Civilibus: & genus humanum universum Legibus Naturalibus. Manifestum ergo est, *Christum* & Apostolos ejus, nullam novam Legem, quæ nos in hoc mundo obligaret, sed novam tantùm Doctrinam attulisse, qua ad mundum venturum præpararemur: & proinde Testamentum novum, in quo Doctrina illa continetur, quamdiu non essent Principes & Legislatores, qui observationem ejus imperarent, non erat Lex, sed ad perducendos homines ad salutem, Consilium tutum, quod unusquisque accipere, vel rejicere suo periculo potuit sine Injustitia.

Porrò, Servator noster Apostolis & Discipulis mandatum dedit, ut prædicarent Regnum Dei appropinquare; ut nationes omnes docerent, & credentes Baptizarent; ut ubi non reciperentur, pulverem ejus Civitatis pedibus suis excuterent; sed non, ut ignem ex cœlo ad destructionem eorum postularent; neque ut eos ad Fidem *Christi* gladio cogerent. Nihil hic est Imperii, sed Consilii tantùm. Emisit illos *Christus* sicut Oves ad Lupos, non ut Reges ad subditos. Non habuerunt in Mandatis, ut Leges ferrent, sed ut Legibus obedirent latis, & obedientiam alios docerent. Non potuere ergò Apostoli ipsi facere, ut Doctrina eorum vim haberet Legum, sine voluntate eorum, qui in Civitatibus suis summam habuere Potestatem. Testamentum ergo Novum in iis locis tantùm Lex est, in quibus ita à summa Potestate Civili facta est. In illis autem Reges ipsi eidem Legi se subtmittunt, non autem Doctori, vel Apostolo à quo conversi erant, sed ipsi Deo, & Filio suo Iesu Christo, immediatè.

Id quod Testamentum Novum, quo tempore Ecclesia à potestate Civili non protegebatur, Legem videri fecit, erant decreta in suis ipsorum Synodis facta. Legimus enim (Act. 15.28.) Concilii titulum, *Visum est Spiritui Sancto & nobis, non imponere vobis onus majus quam necessaria hæc, &c.* quo Titulo Potestas aliqua videtur significari, in illos qui Fidem amplexi erant imponendi onera, id est, ut aliquibus videri potest, obligandi; unde inferunt illius Concilii acta fuisse Leges. Leges tamen non magis sunt, quam præcepta hæc, *pœnitemini*; *Baptizamini*; *custodite Mandata*; *credite Euangelium*; *venite ad me*; *vende omnia, quæ habes, & da Pauperibus*; & *sequere me*; quæ Imperia non sunt, sed hominum ad Christianismum invitationes, sicut illa Isaiæ 55.1.

Vnusquis-

Vnusquisque qui sitit, venite ad aquas; venite & emite vinum & lac sine pecunia. Apostoli enim Potestatem majorem non habuêre, quam ipse *Christus*, nempe invitandi homines ad Regnum Dei, quod non *præsens*, sed futurum esse prædicaverunt ipsi; qui autem Regnum non habent Præsens, Leges ferre non possunt. Præterea si Conciliorum tunc temporis actæ fuissent Leges, obedientiam illis negare peccatum fuisset. Eos autem, qui Doctrinam *Christi* recipere noluerunt, eo nomine peccavisse nusquam legimus, sed hoc tantum, in peccatis suis mortuos fuisse, i.e. peccata eorum contra Leges quibus obedire debuerunt, remissa non fuisse, nimirum peccata eorum contra Leges Naturæ & contra Leges Civiles suæ cujusque Civitatis retenta fuisse. Constat ergo Onera quæ in Fideles imposuisse dicuntur Apostoli, non fuisse Leges, sed illis, qui Salutem quæsiverunt, propositæ conditiones, quas accipere vel rejicere suo quisque periculo, sine peccato novo potuit, quanquam non sine periculo exclusionis propter peccata eorum præterita, è Regno Dei. Itaque de Infidelibus dicit Sanctus *Iohannes*, non quod ira Dei *veniet* super eos, sed quod *ira Dei manet super eos*, nec quod *damnabuntur*, sed quod jam *condemnati sunt*. Neque intelligi potest Fidei fructum esse *peccatorum Remissionem*, nisi simul intelligatur damnum ab Infidelitate esse *peccatorum Retentionem*.

Quorsum autem (quæret forte aliquis) Apostoli aliique Ecclesiæ Pastores convenerunt, determinandi causa quæ Doctrina tum Fidei tum Morum doceretur, si decreta eorum observare teneretur nemo? Ad quod responderi potest, Apostolos, Presbyterosque præsentes in Concilio, eo ipso quod præsentes esse voluerunt, Doctrinam illam, quæ doceri decernebatur docere obligatos fuisse, quatenus nulla Lege Civili ad contrarium tenerentur. Neque enim eo fine convenerunt, ut quid reciperetur, sed ut quid doceretur deliberarent. Nam quid reciperetur, nisi Potestatem habuissent Legislativam, determinare non potuerunt. Verbum quidem Dei pro Lege habere obligantur homines universi; ut autem pro verbo Dei reciperent, quicquid in Dei nomine ab homine mortali pronuntiaretur, aut quod Legibus Civilibus quas custodiendas esse Deus jussit, contrarium docere obligati non erant.

Quoniam autem conciliorum Apostolorum Acta non erant Leges, multominus pro Legibus habenda sunt Conciliorum eorum Pastorum Acta, quæ postea sine Authoritate Civili habita fuêrunt. Constat ergo Scripturas Sacras, etsi Doctrinæ Christianæ Regulæ erant perfectissimæ, Leges tamen fieri non potuisse, sine consensu Regum aliorumque summam habentium Potestatem Civilem.

In quo

In quo primùm Concilio Scripturæ Sacræ factæ erant Canonicæ, non constat. Nam Canonum Apostolicorum Collectio quæ *Clementi* attribuitur Episcopo Romano post S. *Petrum* primo, etiam nunc disputatur: & quanquam Libri Canonici ibi numerantur; verba tamen hæc, *Sint vobis omnibus Clericis & Laicis libri venerandi*, &c. distinctionem habent Clericorum & Laicorum, quæ tam propè ad tempora Apostolorum usurpata non videtur. Itaque Concilium, quod Scripturas Canonicas primùm fecit, Laodicense erat quod Can. 59. Librorum aliorum Lectionem in Ecclesiis prohibet. Atque hæc de Canone Scripturarum dicta sufficiant.

Officiorum Ecclesiasticorum, tempore Apostolorum alia erant Magisterialia, alia ministerialia. Magisteriale munus erat Euangelium Infidelibus prædicare; Sacramenta & omnem cultum divinum administrare; & Regulas fidei & Morum eos docere, quos ad Fidem converterent. Ministeriale munus erat Diaconorum, id est, eorum, qui Ecclesiæ secularia administrabant, quo tempore Christiani à contributionibus Fidelium voluntariis, in commune collatis alebantur. Inter Munera Magisterialia, primum & maximum erat Apostolatus; Apostoli autem primo duodecem erant, omnes ab ipso *Christo* electi & constituti; quorum officium erat, non solum Prædicare, Docere, & Baptizare, sed etiam resurrectionem Christi (quanquam periculo vitæ) attestari. Testimonium autem hoc Apostolatus nota specifica essentialisque erat. Itaque quando in locum Iudæ Iscariotæ Apostolus elgendus erat, præfatus est Petrus (Act. 1.21,22.) *Oportet ergo eorum virorum qui nobiscum erant per omne tempus in quo introivit ad nos & exivit Dominus Iesus, à Baptismo Iohannis, usque ad diem in quo assumptus est, aliquem constitui Resurrectionis ejus, nobiscum Testem.* Necessarium ergo Apostolo erat, ut *Christi* Resurrectionem testaretur.

Eorum, qui Apostoli constituti ab ipso *Christo* non erant, fuit *Matthias*. Electus fuit sic: convenerunt in Ierusalem (Act. 1.15.) circiter 120. Christiani; atque hi constituerunt duos, *Iosephum* & *Matthiam* electionemque Sortibus permiserunt, & sic Apostolatum Sortitus *Matthias*, inter Apostolos numeratus est. Ex quo constat, electionem Apostoli penes Ecclesiam fuisse, non autem penes *Petrum* neque Apostolos undecim reliquos.

Post hunc Electi sunt in Apostolos, *Paulus* & *Barnabas*, de quorum electione legitur Act. 13.1,2,3: *Erant autem Antiochiæ in Ecclesia, Prophetæ & Doctores, Barnabas & Simeon cognominatus Niger, & Lucius à Cyrene, & Manaen & Saulus. Precantibus autem illis Dominum, & jejunantibus, dixit Spiritus Sanctus, Separate mihi Barnabam & Saulum ad opus ad*

quod vocavi illos. Cumque jejunâssent, & precati essent, & manus illis impo-suissent, dimiserunt illos. Ex quo manifestum est, quanquam à Spiritu Sancto electi erant., vocatos tamen eos fuisse ab Ecclesia Antiochena. Munus autem ad quod vocati erant, fuisse Apostolatum, manifestum est ex eo quod (Act. 14. 14.) vocati sunt ambo Apostoli. Et quod in virtute hujus vocationis fuit, quod Apostoli erant, Sanctus *Paulus* manifestè indicat (Rom. 1. 1.) Apostolum se *separatum* vocans, ad Euangelium Dei, alludensque ad verba Spiritus Sancti dicentis, *Separate mihi Barnabam & Saulum, &c.* Quoniam autem Apostolo opus erat, testem esse Resurrectionis *Christi*, quæret fortasse aliquis, quomodo testari id potuit S. *Paulus*, qui cum Servatore nostro ante mortem ejus, nunquam conversatus erat. Cui facile respondetur, *Christum* ipsum *Paulo* apparuisse è cœlo, postquam assumptus esset, illumque elegisse, ut nomen ejus ad Gentes portaret, & ad Reges, & ad Filios Israelis. Cum ergò Dominum vidisset resuscitatum, Resurrectionis testis erat non inidoneus. *Barnabas* autem fuerat *Christi* Discipulus.

Episcopus (*Inspector*) erat is qui cuicunque negotio erat Præpositus speciatim autem Pastor sive Custos ovium; & inde Metaphoricè vox illa usurpata est, ad significandum Regem, aliumve Rectorem populi, sive ille Legibus, sive Doctrina regeret. Qui Apostolus erat, Episcopus erat; itaque Apostolatus Iudæ (Act. 1. 20.) vocatus est *Episcopatus*. Etiam post constitutionem Presbyterorum, hi quoque Episcopi vocabuntur. Presbyter (quod nomen non solum ætatis sed etiam officii erat) erat Timotheus, idemque Episcopus. Et S. *Iohannes*, qui non modo Episcopus, sed etiam Apostolus erat, Presbyterum se appellat. Constat ergo nomina illa *Episcopi, Pastoris, Presbyteri, Doctoris*, nomina fuisse tempore Apostolorum, Officii ejusdem. Nam eo tempore non Imperio, sed Doctrina, & suasione Ecclesiam gubernabant. Regnum Dei futurum tunc erat in alio mundo; adeò ut cogere neminem Pastores potuere; quia nondum Civitas ulla Fidem Christianam amplexa esset.

Præter Apostolos, Pastores, Episcopos, Presbyteros, & Doctores, Magisterii nomen nullum erat. Nomina *Euangelistæ* & *Prophetæ*, non officiorum Nomen sed Gratiarum erat, quibus Discipuli *Christi* Ecclesiis erant utiles: ut Euangelistæ, scribendo Servatoris nostris vitam & actiones, quales erant S. *Mattheus* & *Iohannes* Apostoli, & S. *Marcus* & *Lucas*, Discipuli, & ut aliqui putaverunt *Thomas* & *Barnabas*, quorum Libri in Canonem recepti non sunt. Etiam in Ecclesiis eo tempore, Prophetæ erant, quibus Testamentum vetus interpretandi & quandoque prophetandi gratiam Deus dederat. Neque enim dona hæc, neque do-

num

num linguarum, neq; ejiciendi Demonia, neque morbos sanandi, sed vocatio tantum, & Electio Doctorem, aut Magistrum in Ecclesia faciebat.

Sicut ab Ecclesia constituebantur Apostoli, *Matthias, Paulus* & *Barnabas*, nempe *Matthias* ab Ecclesia Ierosolymitana, & *Paulus* cum *Barnaba* ab Ecclesia Antiochena; ita etiam in aliis Civitatibus, Presbyteri & Pastores ab Ecclesiis, quæ erant in Civitatibus illis, eligebantur. Legimus (Act. 14, 23.) *Paulum* & *Barnabam* Presbyteros in Ecclesiis ordinâsse, id quod accipi fortè ita potest, ac si Presbyteris Authoritatem dedissent ipsi: Intuentibus autem textum Græcum aliter videbitur. Nam electio eorum fiebat per Χειροτόνησιν, id est, per manuum elevationem; qui modus etiam tunc in eligendo Magistratus Civiles, in omnibus ferè Civitatibus eo tempore in usu erat. Presbyteros ergo suos unaquæque eligebat Ecclesia. Apostoli conventus Christianorum convocabant in illis præsidebant, suffragia colligebant, Electum pronuntiabant, & benedicebant, vel (ut nunc loquuntur) Consecrabant, sed non eligebant. Quoniam ergo in omnibus Ecclesiis Pastores hoc modo eligebantur, ubi legimus (Tit. 1, 5.) Apostolos constituisse Pastores aliquos, idem significat *constituisse* quod Χειροτονήσαι, vel eligere, per suffragia manibus elevatis data, vel Fabis, vel Lapillis in urnam conjectis. In urbibus autem, ubi modus Electionum alius numquam visus fuerat Electionem aliusmodi Cives omnes sive Ethnici sive Christiani, admirati essent. Neque temporibus sequentibus Episcopi ipsi aliter electi erant, quam ab Ecclesiis singularum Vrbium, donec de Electionibus cœptum est pugnari.

Confirmatur idem à diuturnâ in Episcopis ipsius Romæ eligendis consuetudine. Nam si in ullâ Civitate Episcopus in aliam sedem migraturus, vel moriturus Successorem suum constituendi jus habuisset, multo magis Episcopus Romanus illud jus habuisset: Successorem tamen suum Episcopus Romanus nunquam elegit, sed Civitatis Romanæ Christiani; ut manifestum est ex Seditione ortâ in electione *Damasi* præ *Vrsino*, quæ tanta erat, ut Præfectus Vrbis, cum Pacem inter illos conservare conatus frustra esset, exire è Civitate coactus est, occisis in illa Seditione plusquam centum hominibus, in Ecclesia ipsa. Et postea, quanquam Episcopi Romani eligerentur, primo, à Clero Romano, deinde à Cardinalibus, ab Antecessoribus tamen Episcopis nunquam electi erant. Quoniam ergo Successores suos, Pontifices Romani eligere non potuerunt, multo minùs potuere Successores aliorum Episcoporum constituere, sine Authoritate ab illo derivata, qui in Ecclesiam jus habuit Imperandi, id est sine Authoritate Civili.

Minister (Græcè Διάκονος) illum significat, qui res agit hominis alterius; differt autem à Servo, in hoc quod servi imperata Dominorum facere obligantur ipsa servitutis conditione; Ministri autem eo solo obligantur, quod susceperint, neque aliud facere quam quod susceperunt, obligantur. Itaque & illi qui Verbum Dei prædicant, & illi qui Ecclesiæ secularia administrant, ambo Ministri sunt, sed diversarum personarum Ministri. Pastores enim qui vocantur (Act. 6, 4.) *Ministri Verbi*, *Christi* Ministri sunt, cujus Verbum prædicant: sed Diaconus Minister est Ecclesiæ, & Ministerium ejus (Act. 6, 2.) est *ministrare mensis*. Itaque de Pastore suo nemo, neque Ecclesia ipsa, dicere potuit, quod Minister suus esset; sed de Diacono tantùm qui ministrare mensis, vel Christianis (cum viverent, in unaquaque Civitate; de re communi) alimenta distribueret, vel Domus Dominicæ, vel Ecclesiæ possessionum curam susciperet; hunc Ecclesia Ministrum appellare suum rectè potuit.

Diaconi tamen Euangelium prædicare, & doctrinam Christianam propugnare unusquisque secundum gratiam, quàm à Deo acceperat, non omisit, ut *S. Stephanus*; neque Baptizare, ut *Philippus*. *Philippus* enim ille qui (Act. 8, 5.) Euangelium prædicavit in Samaria, idemque Eunuchum baptizavit, non erat *Philippus* Apostolus, sed *Philippus* Diaconus. Quando enim *Philippus* prædicabat Samariæ, Apostoli Hierosolymis erant; *qui cum audissent Samariam recepisse Verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Iohannem*, ut manus imponerent illis, qui à *Philippo* Baptizati fuerant, & sic acciperent Spiritum Sanctum. Necessarium enim erat ad Spiritus Sancti receptionem, ut Baptismus administraretur, vel confirmaretur per Ministrum Verbi, non per Ministrum Ecclesiæ. Baptismus enim Pastoris, temporibus illis in illos, qui verè crediderunt Spiritus Sancti dona conferebat; quæ dona (Marc. 16, 17.) erant; *Per nomen meum Dæmonia ejicient; linguis loquentur novis; serpentes tollent; & si quid lethale biberint, nequaquam nocebit eis; ægrotis manus imponent, & bene se habebunt*. Hæc conferre *Philippus* non potuit, sed potuere Apostoli, & reipsa (ut ex hoc loco apparet) verè credentibus contulerunt; id quod Pastores hodierni non faciunt.

Eligebantur ab Ecclesia etiam, non ab Apostolo Diaconi, ut patet Act. 6, ubi legimus duodecem Apostolos Discipulos convocasse jam multiplicatos, & dixisse illis, *non est æquum nos derelicto verbo Dei Ministrare mensis. Deligite ergò, ô fratres, ex vobis viros septem, testimonio ornatos, plenos Spiritu Sancto & Sapientia, quos huic usui præficiamus.* Unde manifestum est, etsi declarati essent ab Apostolis, Cœtus

Cœtus tamen illos elegit; quod etiam manifestius fit vers. 5, ubi dicitur, *Placuit autem hic sermo toti præsenti multitudini, & elegerunt Stephanum virum plenum fide ac Spiritu Sancto, & Philippum &c.*

Videamus proximo loco, Ecclesiastici unde alebantur. Sub Testamento Veteri Sacerdotii munerumque aliorum in Ecclesia capax erat sola Tribus *Levi*. Terra promissa inter cæteras Tribus (Levitica exclusa) divisa erat. Quæ Tribus duodecem tamen erant, divisa scilicet Tribu *Ioseph* in duas Tribus *Ephraim* & *Manassen*; adeò, ut Tribus Levi nullam inter fratres sortem habuerint, præterquam habitandi causa quasdam urbes, cum suburbiis earum. Sortem igitur Levitis dedit Deus illam, quæ ipsius Dei erat, nempe ut haberent fructuum omnium partem decimam; Rursus Sacerdotibus in alimentum assignata est illius Decimæ Decima, una cum Oblationibus & Sacrificiis. Dixerat enim Deus *Aaroni* (Num. 18, 20.) *In terra eorum hæreditatem non habebis, neque sortem inter illos, ego sum sors tua, & hæreditas tua, in Filiis Israelis.* Deus enim cum in illos regnaret, & Tribum *Levi* ad Ministeria publica elegisset, concessit illis in alimentum proventum publicum quem sibi ipsi reservaverat, nempe Decimas & Oblationes, quas significavit dicendo, *ego sum sors tua, & hæreditas tua.* Levitis igitur non impropriè attribuebatur nomen *Cleri*, quod significat Sortem & Hæreditatem. Non tamen, ut essent Regni cœlestis hæredes præ cæteris Israelitis; sed quod de hæreditate Dei alebantur. Quoniam ergò eo tempore Rex eorum erat Deus, cujus Vicem-gerentes erant *Moses* & Sacerdotes Summi, suis singuli temporibus, jus Decimarum Oblationumque habendarum à Potestate Civili profectum esse manifestum est.

Deinde de alimentis *Christi* & Apostolorum, hoc tantùm legimus, peram habuisse (quam Iudas Iscariota portabat.) Apostolos autem, qui Artem habuerunt, illam exercuisse. Etiam Servator noster cum duodecem Apostolos prædicaturos mitteret, comparare aurum & argentum (Matth. 10, 9,) vetuit, eo quod operarius dignus esset alimento suo. Ex quo verisimile est parandi alimenta viam fuisse illis missioni suæ congruam, nempe, gratis dare, quia gratis acceperant. Sustentabantur enim partim benevolentia Fidelium, propterea quod adventum Messiæ annuntiarent; partim etiam à contributionibus eorum quos Servator noster à morbis liberaverat; ex quibus nominantur (Luc. 8, 2, 3.) *Mulieres quædam quas sanaverat à Spiritibus improbis, & morbis, nempe Maria quæ vocabatur Magdalene, ex qua septem Dæmonia exierant, & Iohanna uxor Chazæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei ex iis quæ sibi suppetebant.*

Post Servatoris ascensum, Christiani in unaquaque Civitate, de pecuniis alebantur communibus, ex venditione agrorum suorum rerumque aliarum confectis, collatisque ad pedes Apostolorum; voluntariè, non ex debito. Dixit enim *Ananiæ Petrus* (Act. 5. 4.) *nonne, si servâsses agrum tuum, manebat tibi, & venditus nonne in tua erat Potestate?* Constat autem inde *Ananiæ*, ut agrum suum aut pecuniam retineret, necesse non fuisse ut mentiretur; ut qui ad contributionem nullam teneretur. Nec Apostolorum tantum tempore, sed etiam posteà, usque ad tempora Imperatorum Christianorum, Episcopi Pastoresque alimenta sua habuerunt à contributionibus Fidelium voluntariis. De Decimis autem mentio hactenus nulla. Et quanquam *Constantini* filiorumque ejus temporibus Fidelium erga Pastores suos benevolentia tanta esset, ut *Ammianus Marcellinus* (seditionem Christianorum circa electionem *Damasi* describens) dignum esse dixerit Episcopatum illum, de quo contenderetur; propterea quod Episcopi eo tempore per liberalitatem sui quisque Gregis, præcipuè per benignitatem Matronarum vixerint splendidè, Curribus circumferrentur, & sumptuosè cœnarent, & amicirentur, de Decimis tamen contributis nusquam legitur.

Quæret hic fortasse aliquis, an Pastores vivere tunc ex contributionibus, & Eleëmosynis voluntariis, obligarentur; *quis* enim (dicit Sanctus *Paulus*, 1 Cor. 9. 7. *militat propriis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Aut quis pascit Gregem, & de lacte Gregis non edit.* Et rursus 1 Cor. 9. 13. *An nescitis eos, qui sacris operantur, ea quæ ex sacrario, sunt, edere? & qui Altari assident, cum Altari participare? Ita etiam Dominus constituit iis qui Euangelium annuntiant, ut ex Euangelio vivant.* Ex quo quidem loco Pastores Ecclesiæ, à Gregibus suis alendos esse inferri rectè potest; Non autem ut quantitatem aut genus alimentorum ipsi definirent, aut suo arbitrio quicquam sumerent. Necessarium ergò est, ut aut à singulorum contributionibus, aut ab Ecclesia, ut persona una nutrirentur. Ab Ecclesia fieri hoc non potuit, quia Acta eorum Leges non erant. Sequitur ergò Pastorum alimenta, antè quàm Imperatores Summique Imperantes de alimentis eorum Leges aliquas tulissent, alia non fuisse quàm Fidelium contributiones voluntarias. Qui Altari operam dederunt, de Oblatis vixerunt sub Testamento Veteri: ita etiam Ministris Euangelii licitum est, quod ab eorum Gregibus Oblatum est accipere; sed nihil (nisi per Actionem Civilem) exigere potuerunt. Ad quod Tribunal (quæ nulla præter Civilia erant) peterent? Constat ergò alimenta Pastoribus certa assignari potuisse nulla, nisi per Ecclesiam,

siam, ut unam personam, & tunc solum, quando Ecclesiæ decreta, non tantum Canones, sed etiam Leges essent. Leges autem fieri nullæ potuerunt, nisi ab Imperatoribus, Regibus, aliisque summam habentibus Potestatem Civilem. Lex Mosaica de Decimis ad Ministros Euangelii applicari non potest; quia *Moses* & Summi Sacerdotes, sub Deo Summam habuere Potestatem Civilem. Regnabat enim in Judæis Deus, sed in Christianis Regnaturus est, Regnaturus, inquam, ex Pacto; nam per naturam nunc regnat æquè in totum humanum genus.

Hactenus ostensum est, Pastores quid sint; & quæ habeant Mandata à *Christo* Servatore (nempe Prædicare, Docere, Baptizare, & in Ecclesiis Præsidere;) Censura Ecclesiastica in locis ubi Fides Christiana prohibetur, quam vim habeat, nempe ut congressum & convictum Excommunicatorum fugiant, & in locis ubi Fides Christiana Lege armatur Civitatis, ut Excommunicatum fugent; etiam Pastores & Ministri, à quibus eligerentur (nempe ab Ecclesiis) quis consecraverit eos (nempe Ecclesiæ Antistes) unde alerentur, nempe à suis ipsorum possessionibus, labore suo, contributionibusque Fidelium voluntariis. Proximo autem loco considerabimus quodnam in Ecclesia Officium habeant illi, qui Summam habent Potestatem Civilem, iidemque Fidem Christianam amplexi sunt.

Imprimis meminisse oportet demonstratum suprà esse, jus judicandi, quæ doctrinæ conservandæ paci utiles sint & docendæ publicè, inseparabiliter Summæ Potestati Civili, annexum esse. Manifestum enim est, etiam tardissimis ingeniis, Actiones hominum ab opinionibus nasci, quas habent de Bono & Malo ab actionibus ipsis, sibi redundaturo; & per consequens, eos, qui obedientiam Potestati Civili præstare damnosum sibi futurum credunt ad Leges violandas facile impelli, ad status Civilis eversionem, & belli Civilis renovationem; cujus fugiendi causâ, Civitates omnes institutæ sunt. Itaque in Civitatibus etiam Ethnicis, Pastores passim vocati sunt, qui Summam in illis habuere Potestatem: populum enim docere Civis nullus potuit, nisi per illorum Authoritatem.

Quod jus hoc Regnum Ethnicorum, simul ac converterentur Reges illi ad Fidem *Christi*, sublatum esset, non potest credi. *Christus* enim spoliari Imperio Reges eo nomine non voluit, quod in ipsum crederent: neque ut cuiquam alii subjicerentur: neque ut Potestate pacem inter Cives suos conservandi, & contra hostes defendendi, privarentur. Sunt ergo Reges Christiani, etiam nunc Subditorum suorum Pastores supremi, & jus habent Pastores sub-

se-

se constituendi, quos ipsi idoneos ad populum instruendum judicabunt.

Præterea, etsi jus Pastores eligendi penes Ecclesiam esset, sicut erat tempore Apostolorum; sic quoque jus illud penes Regem esset, qui personam Civitatis gerit, id est personam Ecclesiæ, & proinde sine illo Ecclesia muta esset. Quando autem Cœtus aliquis in Civitate Christiana, Pastorem suum eligit, is eligit, qui Summam habet in Civitate Potestatem; eodem planè modo quo, quando Oppidi alicujus populus, Prætorem sibi eligunt, eligit is, qui Summam habet Potestatem; omnis enim Actio illius est, sine cujus consensu valida non est. Itaque quæcunque ex Historiis, de Pastoribus à populo vel à Clero electis exempla adducuntur, pro præjudicio contra jus ejus qui Civitatem repræsentat, haberi non possunt; quia per illius Authoritatem eligebantur.

Quoniam igitur in omni Civitate Christiana, is qui summè Imperat, Pastor etiam Summus est, cæterique Pastores illius Authoritate fiunt, sequitur Pastores cæteros illius Ministros tantum esse, non aliter, quam qui Urbibus, Provinciis, vel Oppidis præficiuntur; non quia subditi illius sunt, qui docent, sed qui docentur. Fieri potest, ut Rex aliquis Subditorum suorum Pastorem constituat Regem alium (ut multi Reges Christiani Pastorem fecerunt Subditorum suorum Papam Romanum (non tamen Pastorem suum illum facit, neque Subditorum suorum Summum; nisi Potestate Civili seipsum spoliare vellet. In qua Civitate igitur Pastores constituit Persona externa, non id facit jure suo, sed jure ejus qui Civitati illi imperat. Admittuntur autem tales quasi Ludimagistri in Civitate aliena, cujus Rex est Paterfamilias, Ludimagistros autem filiis suis, ab externo homine commendatos recipere quidem potest, sed non Imperatos; præsertim si doctrinas quas docuerint non ad suum, sed ad illorum emolumentum tendere perspexerit.

Si quis ergò Pastorem prædicantem vel Baptizantem videns interrogaret, sicut Servatorem nostrum interrogaverunt Sacerdotes & Seniores (Matth. 21, 23.) *qua Authoritate facis ista? Et quis tibi dedit istam Authoritatem?* Respondere aliter non potest, nisi quod facit ista Authoritate Civitatis, ab eo data, qui Civitatis est Persona. Pastores omnes præter Supremum *jure Civili* ista faciunt; sed Rex, & quicunque Summam habet Potestatem, eadem faciunt Authoritate Dei, sive (ut loquuntur) *jure Divino*. Regum ergo & summè Imperantium solorum est, in Titulis habere, *Dei gratiâ Rex &c.* Episcoporum est, *per gratiam Regis Episcopus &c.* Nam *Divina providentia* & *Dei gratia* idem significant.

Atqui,

Atqui, si unusquisque Rex Christianus Subditorum suorum Summus quoque Pastor sit, etiam non solùm prædicandi (quod forte non negabitur) sed etiam Baptizandi, Sacramentum cœnæ Dominicæ administrandi, & Templa Sacerdotesque Consecrandi jus habere videri potest, quod non facile concedetur. Neque enim id facere solent; neque sine Impositione manuum Episcopi vel Presbyteri fieri consuevit. Vt probemus ergo Reges Christianos Ministeriis illis uti posse, ratio reddenda est, tum quare id non faciant, & quomodo sine Ceremonia illa usitata Impositionis manuum, id si voluerint facere jure possint.

Si quis Rex Scientiæ alicujus humanæ peritus esset, quin doceret eam publicè eodem jure posset, quò eam docent qui ab illo jus accipiunt, dubium nullum est. Quoniam autem totius Civitatis in illum incumbit cura, ut ipse, in res illas momenti minoris, tempus suum contereret, incommodum publicum esset. Potest etiam Rex, si voluerit, lites Civiles publicè cognoscere, & decidere, non minore jure, quàm qui id per ipsius faciunt Authoritatem; nisi quod cura reipublicæ cogeret gubernaculo indesinenter illum assidere, cura rerum exiguarum aliis commissa. Similiter Servator noster (qui certè Baptizare potuit) neminem (Ioh. 4, 2.) baptizavit, sed Apostoli ejus & Discipuli, illius Authoritate baptizârunt. Ita etiam *S. Paulum* in diversis & multùm dissitis locis Prædicandi necessitas à Baptizatione frequenti excusavit. Cura enim major, nempe Ecclesiæ gubernatio, à curis minoribus vacationem postulat. Causa ergo reddita est, quamobrem Baptizare non soleant Reges Christiani, nimirum eadem, propter quàm hodie paucos Baptizant Episcopi, & Papa pauciores.

De manuum Impositione, quatenus ea Regibus ut Baptizent, Consecrentque necessaria sit, sic considerabimus.

Ceremonia antiquissima apud Iudæos erat, tum publicè, tum privatim, Impositio manuum; per quam designabatur, ostendebaturque Persona, vel alia res quæcunque, inter Precandum, Benedicendum, sacrificandum, condemnandum vel alloquendum intelligenda. Ita *Iacob* benedixit filiis *Ioseph*, Gen. 48, 14, *extendens dextram suam ut imponeret capiti Ephraimi*, (quamvis esset minor) *& sinistram suam capiti Manassis.* Atque hoc sciens fecit, ut benedictionem majorem designare se minori, astantibus ostenderet. Ita etiam *Aaronem* jubet Deus (Exod. 29, 10,) *manus suas imponere capiti juvenci*; & rursus (vers. 15.) *Manum imponere capiti arietis.* Etiam *Moses* cum Ducem Israelitarum constitueret (Num. 27, 23.) *Imponens manus*

suas illi, *Mandatis instruxit*, populo ostendens quis esset, cui in bello obedire debuerunt. Item in Consecratione Levitarum Num. 8, 10. *Admovebis Levitas coram Iehovah*, *& filii Israelis manus suas super ipsos Levitas imponent*; & in condemnatione blasphemi (Leviticus 24, 14.) *Educito blasphemum istum extra castra, ut quicunque audiverunt illum, manus suas super caput ejus ponant*; *deinde lapidabunt eum totus Cœtus.* Quare autem manus illi imponere soli jubebantur, qui illum audierant, ac non potius Sacerdos, vel Levita, vel Iustitiæ Minister aliquis, nisi quod illorum nemo congregationi designare, vel indicare, potuit quis fuerit, qui blasphemaverat, & commeruerat mori? Hominem autem vel rem aliam quamcunque, per manum ad oculos ostendere errori minus obnoxium est, quam ad aures nomine designare.

In tantum autem placuit eo tempore Ceremonia hæc, ut in benedicenda tota simul congregatione, quia per manuum Impositionem fieri non potuit, manus tamen versus populum in benedicendo elevarunt; ut legere & Levit. 9, 22.

Eadem Ceremonia usus etiam est *Christus*, manus in illos imponens, quos sanabat, aut quibus benedicebat. Iuxta ritum hunc Apostoli & Presbyteri, ipsumque Presbyterium, in illos quos Pastores constituebant, manus imposuerunt, & pro illis precati sunt, ut reciperent Spiritum Sanctum. Etiam eidem Pastori manus impositæ fuere aliquando sæpius nempe cum ad Ministerium novum mitteretur. Finis autem Impositionis manuum semper idem fuit, personæ ad munus Pastorale electæ designatio exacta & Religiosa. Apostoli manus imposuerunt (Act. *6*, *6.*) Septem Diaconis, non ut reciperent Spiritum Sanctum; nam Spiritu Sancto pleni erant, antequam eligerentur, ut constat ex vers. 3, sed ut ad munus Diaconorum designarentur.

Qui manus imponebant, aut Episcopi, aut Presbyteri erant; Diaconi munus illud non fuit. Quos *Philippus* Diaconus Samariæ converterat, in illos *Petrus* & *Ioannes* Apostoli manus imposuerunt, (Act. 8, 17) *ut acciperent Spiritum Sanctum*. Etiam *Timotheus* Presbyter manus imposuit; illum enim admonet Sanctus *Paulus* (1 Tim. 5, 22.) *Ne cuiquam subito manus imponeret.* In *Timotheum* manus imposuit Presbyterium ipsum 1 Tim. 4, 14. Quomodo autem Presbyterium manus imposuit? Quando Presbyterium id facit, intelligendum est, per manus Antistitis, sive Presbyterii præsidis factum esse; is autem videtur fuisse ipse *Paulus* qui 2 Tim. 1, *6.* jubet illum exuscitare donum Dei, quod in eo erat per impositionem manuum suarum; ubi obiter notandum est, per donum Dei, non intelligi *Spiritum Sanctum* tertiam in

Trini-

Trinitate personam, sed in *Timotheum* Divina dona collata, à Sancto *Paulo* manus impositas bis fuisse legimus: semel Damasci, per *Ananiam* (Act. 9, 17, 18.) cum baptizaretur: & iterum *Antiochiæ*, cum mitteretur Prædicatum. Unus ergo hujus in Pastoribus ordinandis ceremoniæ, is erat ut personam ejus cui Potestatem talem concesserunt, designarent.

Homini ergo, qui Docendi & Baptizandi Potestatem ante habuisset, quam manus illi imponerentur, Impositio manuum nihil contribuere potuit nisi ut fidem doceret Christianam. Illi verò, qui antequam Christiani fierent Summam habuerunt Potestatem in Civitatibus suis, Potestatem novam ab Impositione manuum nullam acceperunt. Etiam sub Testamento Veteri, etsi dum Potestas Summa in Sacerdote erat jus consecrandi ille solus haberet; aliter tamen erat postquam populus sub Regibus esse cœpissent. Nam (1 Reg. 8,) Populo benedixit, Templum Consecravit, & publicas Preces pronuntiavit Salomon Constat ergò, habuisse illum non solum regendi Ecclesiam, sed etiam functiones omnes Ecclesiasticas exercendi Potestatem plenam.

Sed quid (inquiet aliquis) si Potestas Summa sit penes fœminam, habetne in Ecclesiis prædicandi, & Sacramenta administrandi Potestatem fœmina? Scio fœminis in Ecclesia prohibitum esse loqui. Id verò non impedit, quin fœmina, quæ Summa Potestate prædita est constituere viros possit, qui in Ecclesiis, & loqui & cœtera administrare omnia Authoritate Civitatis, id est sua possint. Authoritas enim Masculinum & Fœmininum non recipit. Fœminæ igitur, etsi officia omnia exercere non possunt, illos tamen, qui ea exerceant, possunt constituere. Regina Elizabetha Anno primo regni sui, cum Suprematum Ecclesiæ Anglicanæ sibi vindicâsset, Legem tulit vt Ministri omnes Ecclesiarum (si Beneficia sua retinere vellent) Suprematum ejus Ecclesiasticum cum Iuramento agnoscerent. Iuraverunt ergo multi; multi etiam aliquamdiu recusaverunt, ob hoc tantum, quod videbatur illis si jurassent, fore ut Regina per illos videretur posse Sacramenta in Ecclesia administrare, & functiones cœteras Pastorales ipsa exercere. Postquam autem Regina scripto publico promiserat se id non facturam esse tum demum juraverunt. Quo scrupulo manifestum erat, Ministros illos in opinione illa, omnes fuisse, Authoritatem quidem functiones Pastorales exercendi cum Suprematu Ecclesiæ conjunctam semper esse, exercitium autem solis viris convenire. Regina ergò non modo ab exercitio talium Functionum se abstinuit, sed etiam rerum Ecclesiasticarum curam diplomate suo Episcoporum Convocationi una cum paucis Consiliariis suis, tutam commisit.

Ab hac juris Civilis & Ecclesiastici consolidatione Potestatem habent Reges Christiani in subditos suos, tam in rebus ad Religionem, quàm ad Politiam pertinentibus, quantam homo homini super seipsum dare potest. Potest ergo is, sive Homo, sive Cœtus, qui Summam habet Potestatem rerum Ecclesiasticarum curæ præficere, in Dominiis suis, si voluerit, (ut in plurimis locis hodie fieri cernimus) hominem externum. Sed is, qui sic præficitur, *Iure Civili* non *jure Divino* Officio suo fungitur; & proinde quoties bono publico expedibit, eodem jure, quo præfectus erat, deponi rursus potest. Potest etiam, qui Summam habet Potestatem, Religionis procurationem, uni ex Civibus vel Civium Cœtui committere, si voluerit; Potestatemque illi dare, vel Titulis Pastores quibus vult, ornare, & circà eorum mercedem & alimenta, Leges constituere, quas ipsi videbitur; modò quod facit, ex sincerâ Conscientia (de qua judicat solus Deus) proficiscatur, ejusdem etiam est, Scripturarum Sacrarum Interpretes constituere, ut cujus Authoritate fiunt Leges. Ejusdem etiam est Excommunicationibus viri præstare per Leges suas Pœnales; quibus Libertini obstinati humiliari, & ad unionem cum Ecclesiâ reduci possint. Potestatem denique in rebus omnibus, tum Civilibus, tum Ecclesiasticis, quatenus ad Actiones & Verba attinet, Summam habet. Actiones enim & Verba tantùm, cognosci, & ab hominibus accusari possunt. Eorum autem, quæ accusari ab homine non possunt, Iudex omnino, præter Deum, nullus est.

Quanquam, quæ hactenus dicta sunt, satis perspicua, videantur, & Potestati Ecclesiasticæ Regibus Christianis asserendæ sufficiunt; quia tamen Potestatem illam, in omnibus Civitatibus Pontifices Romani sibi arrogant, & Cardinalis Bellarminus in Controversia *de Summo Pontifice*, Ius Pontificium, quantum possibile est, propugnavit; Fundamenta & Argumentorum ejus Robur breviter examinare necessarium esse duxi.

Librorum quinque quos de hac re scripsit, primus tres continet Quæstiones: unam, specierum Regiminis trium, *Monarchiæ*, *Aristocratiæ*, *Democratiæ* quænam sit optima. Concludit autem nullam harum optimam esse, sed quartam ab his mixtam. Secundam, quænam harum regendæ Ecclesiæ sit optima, & sententiam fert pro Mixta, sed quæ magis participaret de Monarchia. Tertiam, utrum in hac Monarchia Mixta, Monarchæ locum haberet *Sanctus Petrus*. Quod ad primam Conclusionem attinet, satis (Cap. 18) supra demonstratum est, quod in omni forma Civitatis, cui obedire homines obligari possunt, Imperium Summum Simplex, & Absolutum, non Mixtum sit.

sit. In Monarchia enim unus Homo totius Civitatis Potestatem habet, & proinde quamcunque alius Potestatem adeptus sit, eam adeptus est Iure illius, & quamdiu illi videbitur, possidebit, & in illius nomine Potestate sua uti debet. Etiam in Aristocratia & Democratia unicum esse Cœtum Supremum, eumque eandem habere Potestatem, quam habet in Monarchia Monarcha; & proinde non mixtum Imperium, sed Absolutum. Præterea manifestum est, si Monarchia aliqua Mixta dici posset, etiam Monarcha aliquis dici posset Mixtus. Hoc autem absurdum est. De tribus autem speciebus Simplicibus antedictis, quænam sit optima, in eo loco in quo earum una constituta jam sit, disputare nefas est; propterea quòd ea, quæ constituta est, cæteris omnibus anteferri, defendi, & optima appellari debet; quia is Civis, qui aliquid faceret, quod ad subversionem ejus tenderet, tum Leges Naturæ, tum Leges Divinas positivas violaret. Præterea ad Potestatem Pastoris, Imperium non habentis, quæ forma Civitatis optima sit, non pertinet inquirere; cum vocentur Pastores, non ut homines regerent Imperio, sed doctrina, & argumentis. Monarchia enim, Aristocratia, & Democratia, Imperantium, non Pastorum species denotant; vel tres Dominos, non tres Ludimagistros.

Secunda ergò Conclusio, de optima specie Regiminis Ecclesiæ, ad quæstionem de Potestate Pontificis Romani, extra Dominium ejus temporale, nihil omnino attinet. In Dominiis enim Civitatum aliarum, merè Pastoritium est.

Ad tertiam Conclusionem probandam nempè Sanctum *Petrum* Ecclesiæ fuisse Monarcham, adducit inprimis locum S. Matth. 16. 18, 19: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo meam Ecclesiam: & portæ inferorum non superabunt eam. Et tibi dabo Claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris in terra, erit ligatum in cœlis: & quicquid solveris in terra, erit solutum in cœlis.* Qui locus rectè intellectus, nihil aliud probat, nisi Ecclesiam *Christi* pro fundamento unicum habere Articulum Fidei, quem Sanctus *Petrus*, nomine Apostolorum hic professus est, nempe *Iesum esse Christum*; quæ professio Servatori nostro ea verba dicendi occasionem præbuit. Quod ut clarius intelligatur, sciendum est, Servatorem nostrum per seipsum, per *Iohannem Baptistam*, & per Apostolos, nihil aliud de Fide prædicasse, præterquam quod ipse esse *Christus. Iohannes* (Matth. 3. 2,) hoc solùm prædicavit *Regnum Dei appropinquat*. Idem Servator noster prædicavit ipse, Matth. 4. 17; & duodecem Apostolis in Mandatis dedit Matth. 10. 7 Servator noster; ut idem prædicarent. Articulus ille Fidei Christianæ fundamentalis erat. Postquam igitur Apostoli à Prædicatione Articuli hujus ad *Christum* reversi

versi essent interrogavit illos *Christus* cunctos simul, (Matth. 16. 13) non *Petrum* solum, *quemnam esse me dicunt homines, Filium Hominis?* Illi vero dixerunt, *Alii quidem Iohannem Baptistam, alii vero Eliam, alii vero Ieremiam, aut unum ex Prophetis.* Tunc autem vers. 15 interrogavit illos simul omnes, non *Petrum* solum, *Vos autem quem me dicitis esse?* Itaque Sanctus *Petrus* pro omnibus respondit, *Tu es Christus, Filius Dei viventis.* Qui Articulus, ut dixi, Fidei totius Ecclesiæ fundamentum est. Atque hinc occasionem cœpit dicendi: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo meam Ecclesiam &c.* Manifestum ergo est petram Ecclesiæ fundamentalem aliam intellectam non esse eo loco, præter Fidei Articulum illum fundamentalem. Sed quare (dicet aliquis) interponit *Christus* verba illa *Tu es Petrus*? Considerandum ergò est Apostolum cognominatum fuisse à Christo *Cepham*, id est, Græcè, petram, vel petrum, Latine Lapidem. Postquam igitur Articulum hunc Petrus confessus esset, Servator noster, ad nomen ejus alludens, dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo &c.* tanquam diceret Articulum illum, *Iesum esse Christum*: Fidei per quam Ecclesia erat Christiana essentialem sive fundamentalem esse. Quod si *Petrum* tunc Ecclesiæ Regem constituere voluisset, quam facilè fuisset verbis disertis id dixisse?

Proximis autem verbis, *dabo tibi Claves cœlorum &c.* nil amplius *Petro* quam cæteris Discipulis datum est, Matth. 18. 18 *Quicquid ligaveritis in terra, ligabitur in cœlo, & quicquid solveritis in terra, solvetur in cœlo.* Sed utcunque locum hunc interpretetur, dubium nullum est, quin Potestas hoc loco data pertineat ad eos omnes, qui Summam in Civitatibus suis Potestatem habent modo Christiani sint. Adeo ut Sanctus *Petrus*, vel etiam Servator noster ipse, si aliquem eorum ad Fidem Christianam convertisset; quia tamen Regnum *Christi* non est hujus mundi, convertendi subditos proprios illi soli reliquisset; alioqui Regno illum privâsset, cui Docendi jus adhæret inseparabiliter. Hæc ergo sufficiant ad refutationem libri hujus primi, in quo probare conatus est Monarcham Ecclesiæ universalis, id est, Christianorum fuisse Sanctum *Petrum*.

Liber secundus duas habet conclusiones: Alteram Sanctum *Petrum* Romæ fuisse Episcopum, atque ibi mortuum esse: Alteram, Successores illius esse Pontifices Romanos. Quarum utraque quasi dubia hodie disputatur. Sed si utramque veram esse, concesserimus; si tamen per *Episcopum Romanum*, *Monarcham Ecclesiæ*, sive Pastorem omnium Supremum intelligat, non *Sylvester*, sed *Constantinus* Magnus Monarcha ille erat; & ut Constantinus, ita etiam Imperatores Christiani

ſtiani omnes, Imperii Romani Epiſcopi Iure erant; Romani (inquam) Imperii, non totius orbis Chriſtiani. Erant enim temporibus illis Gentes Chriſtianæ nonnullæ, quæ Imperio Romano non continebantur. Atque hoc reſponſum eſto Libro ſecundo.

In Libro tertio Quæſtionem tractat, an Papa ſit Antichriſtus. Quod Papa ſit Antichriſtus, equidem probatum nuſquam vidi. Manifeſtum autem eſt, Prophetas Veteris Teſtamenti prædixiſſe, Iudæoſque Meſſiam, id eſt *Chriſtum*, venturum eſſe, ut Regnum Dei (quod rejectum fuerat) reſtitueret, expectâſſe. Expectatio autem illa, Impoſturis ambitioſorum hominum, qui regnare conarentur, quique populum per Miracula falſa, per vitam hypocriticam vel per orationes & doctrinas blandas, decipiendi artem calluerunt, eos obnoxios reddidit. Propter hanc cauſam Servator noſter & Apoſtoli populum monuerunt ne Prophetis & *Chriſtis* falſis, temerè crederent. Falſus autem *Chriſtus* intelligebatur is qui ſe *Chriſtum* eſſe, cum non eſſet profitebatur; & vulgo *appellabantur* tales *Antichriſti*, ea ſignificatione, quâ in Schiſmatibus, alter de Papatu contendentium, vocari ſolet *Antipapa*. Antichriſtus autem duas habet Notas Eſſentiales; alteram, quod *Ieſum eſſe Chriſtum* neget; alteram, quod ſeipſum *Chriſtum* eſſe dicat. Nota prima (1 Ioh. 4, 3.) eſt hæc, *quicunque Spiritus non profitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo non eſt; & Antichriſti eſt.* Altera habetur (Matth. 24, 5.) in verbis Servatoris noſtri, *multi venient ſub nomine meo dicentes, ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent.* Et alio loco, *Si quis vobis dicat, ecce hic eſt Chriſtus, illic eſt Chriſtus, ne credatis.* Antichriſtus ergo erit *Chriſtus* Falſus, id eſt, aliquis qui ſe *Chriſtum* eſſe profitebitur, nec eſt. Ex duabus his Notis nempe *Ieſum eſſe Chriſtum negare*, & *ſeipſum eſſe Chriſtum affirmare*, ſequitur, Antichriſtum debere eſſe veri *Chriſti* hoſtem. Ex multis autem Antichriſtis, unus præcipuus eſt ὁ Ἀντίχριστος. Iam cum Pontifex Romanus, neque *Chriſtum* ſe eſſe dicat, neque *Ieſum eſſe Chriſtum* neget, quo ſenſu Antichriſtus dici poſſit non intelligo. Nam Antichriſtus non eſt qui *Chriſti* Vicarium, ſed ipſum *Chriſtum* ſe eſſe dicit. Temporis etiam, quando Antichriſtus hic præcipuus venturus eſt, Notam aliquam, etſi non valdè perſpicuam habemus (Matth. 24, 15, &c.) nempe, *Cum videritis abominationem illam vaſtatricem quæ dicta eſt per Danielem Prophetam, poſitam in loco ſancto. Et erit tunc afflictio magna, qualis facta non fuit à Principio mundi ad hoc uſq; ue tempus, neque unquam fiet. Et niſi decurtati fuiſſent dies illi, periret omnis caro.* Sed afflictio illa nondum venit. Sequutura enim ſtatim eſt obſcuratio ſolis, *& Stellæ cadent, & Poteſtates cœlorum concutientur. Et tunc*

apparebit

apparebit signum Filii hominis in cœlo, &c. & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potentia & gloria multa. Nondum ergo venit ille Antichristus; Pontifices autem multi & venerunt & abierunt. Potestatem quidem in Dominiis alienis Legislativam sibi assumunt, & regnum quoddam usurpant; sed in hoc mundo, nec *ut Christus*, sed ut *pro Christo* usurpant; id quod nihil habet in se de Antichristo.

In Libro quarto, ut probet Pontificem Romanum in Controversiis omnibus tum Fidei, tum Morum Supremum esse Iudicem (quod tantundem est ac si illum Christianorum omnium Monarcham absolutissimum esse dixisset) tres adducit Propositiones. Primam, Iudicia ejus infallibilia esse: Secundam, quod in Christianis Dominiis Potestatem habet Leges condendi, illosque Puniendi qui illas transgrediuntur: Tertiam, Servatorem nostrum Iurisdictionem Ecclesiasticam omnem, in Pontificem Romanum contulisse.

Pro Iudiciorum Papalium Infallibitate, multa adducit Scripturæ loca: primum, Luc. 22, 31, *Simon, Simon, ecce, Satanas petit vos, ut ventilet sicut triticum; sed ego precatus sum pro te, ne deficiat Fides tua: tu igitur aliquando conversus stabili fratres.* Ex quo loco Bellarminus concludit *Christum Simoni Petro* duo concessisse Privilegia, unum, quod nec ipse, nec Successores ejus quicquam, neque in fide, neque in moribus falsum aut alicujus Papæ Definitioni contrarium, definirent. Sed locus ille totus attentiùs considerandus est, qui, ut mihi videtur, contrarium probat ejus, quod probatum ille vellet. Sacerdotes & Scribæ, Servatoris nostri in festo Paschæ occidendi, consilium inierant, quem Iudas etiam jam illis prodere deliberârat. Venit autem ad festum *Christus*, & cum Pascha unà cum Apostolis, celebraret, dixit illis festum illud se iterum celebraturum non esse, antequam venisset Regnum Dei; dixit etiam, ut ab uno eorum proderetur. Cum igitur Apostoli *Christum*, ante Pascha proximum, regnaturum esse crederent, inter se, *Quis esset tunc maximus in illo Regno*, contendebant. Quapropter Servator noster illis dixit, Reges quidem Ethnicos Dominium exercere in Subditos suos, & Benefactores appellari; vos autem non sic; sed unus vestrum alteri debet ministrare. Regnum quidem vobis dabo, sed quale mihi dedit Pater meus, sed non habendum, ante adventum meum; tum demum comedetis & bibetis ad Mensam meam, & sedebitis super Thronos judicantes tribus Israelis. Regnum autem hoc sanguine *Christi* & Martyrum ejus redimendum erat. Tum *Christus* ad *S. Petrum* conversus, verba illa supra citata pronuntiavit *Simon, Simon, &c.* Quibus significabat Satanam Apostolis præsentis Dominationis (quo Fidem eorum de Regno venturo

venturo debilitaret) Spem illis suggessisse; precatum autem esse se pro *Petro*, ne illius fides deficeret; illumque qui sciret Regnum Dei non esse ex hoc mundo, ut fratres suos in eâdem Fide confirmaret, jussisse. Atque eò etiam pertinet responsum *Petri*, Domine paratus sum tecum ire in carcerem, & ad mortem. Manifestum ergò ex hoc loco est, non solum *S. Petro* nullam datam esse, sed etiam in Mandatis habuisse, ut cæteros Apostolos doceret, Iurisdictionem illis debitam non esse. Neque pro *S. Petri*, in sententia ferenda de Articulis Fidei, Infallibilitate operatur quicquam adductus Textus; multo minùs pro Infallibilitate Successorum ejus, sed potius contra, propterea quod dicitur in plurali cribrare petiit *Vos*, sed singulariter precatus sum pro te.

Locus secundus est Matth. 16: *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo meam Ecclesiam: & portæ inferorum non prævalebunt contra eam.* Unde amplius inferri nihil potest (ut superius ostensum est) quàm quod contra Petri confessionem illam, *Iesus est Christus Filius Dei*, portæ inferorum non prævalebunt.

Textus tertius est ex Ioh. 21, 16, 17: *Pasce oves meas.* Hoc autem non Imperandi, sed docendi Mandatum est, idque tamdiu tantùm, quamdiu Rex Christianus non esset, qui Potestatem illam Potestati Civili adjunctam haberet. Sicut enim ab Abrahamo, non à Mercenario poscit Deus rationem administrationis Dominii sui Paterni, & Despotici, ita etiam à Regibus & Summis Imperantibus, idem rationem Administrationis Civitatum suarum exiget, non à Mercenariis; sed ab ipsis.

Locus quartus est Exod. 28, 30: *Pones in sacro illo Pectorali juris, Vrim & Thummim, quæ sint supra cor Aaronis*: quem locum à Septuaginta redditum esse dicit, per δήλωσιν καὶ ἀλήθειαν, id est, *Evidentiam* & *Veritatem*, Inde autem concludit Sacerdoti Summo datam esse Lucem & Veritatem. Quicquid autem significant Vrim & Thummim, manifestum tamen est ex eo Textu, data ea esse Sacerdoti Summo, id est illi, qui Summam in Civitate Israelitarum habuit Potestatem. Militat ergò Textus hic Summo Imperanti Civili contra Suprematum Ecclesiasticum Pontificis Romani.

Ut probet Iudicia Pontificis circa Mores Infallibilia esse, locum citat Ioh. 16, 13: *Cum autem venerit ille Spiritus Veritatis, Dux viæ vobis erit in omnem veritatem.* Cum Iudicio omnia tum Fidei, tum Morum Regibus sustulerit, quid habent omninò, quod faciant Reges? Quas Leges ferent, cum Lex nulla sit, quæ non sit aut Regula Morum, ut ne quis sit Homicida, vel Fur, vel Mœchus, vel Mendax,

vel Avarus, & similia, aut Regula Fidei, & cultus Divini. Sed verba Textus consideremus: *Spiritus Veritatis Dux vobis erit in omnem Veritatem*; an rectè infertur inde solius Pontificis esse judicare de Moribus Civium in Civitate aliena? Quid habent commune *Veritas* & *Mores*. Veritas verborum est tantùm, Mores autem hominum sunt sub Legibus viventium. Mores doceri quidem possunt à Summo Pontifice, sed an Boni, an Mali sint; nisi in suo ipsius Dominio, judicare non debet. Etiamsi verum esset, non posse omnino errare Papam, id tamen jus Iudicandi in Civitatibus alienis nullum contribueret. Deinde à ratione naturali pro Infallibilitate Papæ arguit sic: Si Papa in rebus ad salutem necessariis errare posset, tunc ad Salutem Ecclesiæ non satis à *Christo* provisum est; propterea quod doctrinam Papæ sequi nobis imperavit. Ubi autem *Christus* id jusserit, aut omnino de Papa locutus sit, non ostendit. Etiam concesso, Papæ datum esse, quicquid *S. Petro* datum est; quia tamen in Scripturâ Sacra nusquam jubemur obedire *Petro*, injustus esset, qui, si facere aliquid Petrus juberet, & quod Legibus patriis contrarium esset, illi obediret.

Postremò, Papam Potestatem habere Summam per totum orbem Christianum in rebus Civilibus, neque Papa, neque Ecclesia definivit. Non ergo obligantur Iurisdictionem ejus, in rebus Moralibus agnoscere omnes Christiani. Imperium enim Civile Summum, & suprema de controversiis Moralibus Iudicatio eadem est res: imo Reges non modò, quid sit Iustum & Injustum in Actionibus definiunt, sed etiam Iustitiam ipsam per Leges suas faciunt; Iustitia autem & Injustitia ad Moralia pertinent. Neque Iustum, aut Injustum in Moribus quicquam est, nisi id quod ita factum est per Leges Civiles.

Ut Papam Potestatem habere in Civitatibus alienis Legislativam probet, adducit locum Deut. 17. 12: *Vir autem ille, qui fecit superbè, ut non auscultet Sacerdoti constanter Ministranti Iehova Deo tuo aut Iudici; utique morietur vir ille, & tolles malum illud*; ex Israele oblitus, quod Summus Sacerdos Summam tunc haberet Potestatem Civilem, Iudicesque sub se constitueret. Nihil aliud ergò probant verba illa, nisi, quod Vir ille, qui Summo Imperanti Civili obedire recusaverit, morietur &c. Id quod conclusioni Bellarmini directè contrarium est.

Secundò, adducit Textum Matth. 16. 21. *Quicquid ligaveris in terra &c.* & ita interpretatur, ac si Potestas illa ligandi, esset Potestas Legislativa; quam Potestatem locus hic attribuit Potestati Civili. Scribæ enim & Pharisæi sedebant tunc, non Petrus, in Cathedra Mosis, & propterea *ligare*, idem erat quod legem condere.

Locus

Locus tertius eſt Ioh. 21. 16: *Paſce oves meas*, id quod non eſt Legibus cogere, ſed docere.

Locus quartus eſt Ioh. 20, 21: Qui locus probat contrarium. Verba enim ſunt, *Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto vos*. Chriſtum autem miſit Deus, ut morte ſua credentes in illum redimeret; & ut per prædicationem ipſius & Apoſtolorum ſuorum, ad Regnum ſuum futurum in mundo venturo illos præpararet. Cum ergo Deus Pater filium ſuum Leges in hoc mundo laturum non miſerit, multo minùs Poteſtatem illam dedit Sancto *Petro*. Locus ergò hic Suprematum Eccleſiaſticum & Imperium Civile conjungit, contra id, quod ex eo Bellarminus inferre voluit.

Locus quintus eſt Act. 15. 28: *Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis, ne quod amplius imponeremus onus præter neceſſaria iſta, ut abſtineatis ab iis quæ ſunt immolata ſimulacris, & ſanguine, & ſuffocato & fornicatione.* Ubi per *onus imponere* intelligit Poteſtatem Legiſlativam. Sed locum hunc Bellarminus, etſi Latinè ſcribere ſatis ſciret, non ſatis intellexit, vel ſi intellexit, verbis illis ad Poteſtatem Pontificiam ſciens abuſus eſt. Quod Lege imponitur, ſi quidem grave ſit, vocari etiam Onus poteſt per metaphoram. Etiam quod à Medico imponitur, ægrotanti bibendum Pharmacum, ſi grave ſit, etiam Onus appellari poteſt. Quod Lex imponit, ad Bonum Imperantis, id eſt ad Bonum publicum imponitur; ideoque is, cui imponitur onus illud, perferre quatenus poteſt, obligatur. Sed quod à Medico imponitur, ad Bonum ſolius ægrotantis imponitur, neque aliud eſt, quam convaleſcentiæ adipiſcendæ appoſita Conditio, quæ ſi duriuſcula ſit, appellatur onus. Et ſicut præcepta Medicorum, ita quoque præcepta Paſtorum, ſine Authoritate Civili, Leges non ſunt, ſed conſilia; quæ ſequi, vel negligere ſuo cujuſque periculo permiſſum eſt. Tale autem erat Onus, de quo in hoc textu ſermo eſt, nempe, quod Gentibus converſis ab eſu eorum animalium, quæ ſimulachris immolata erant, & ab eſu ſuffocati, & ſanguinis abſtinendum erat. Sed ſi prohibeatur eſus ſanguinis, & prohibitio illa ſit Lex, quam obligamur omnes Chriſtiani cuſtodire; quare hodie Chriſtiani, ubique etiam in Roma ipſa, ſanguinem vulgo comedunt. Apoſtolorum ergo Acta Concilii Leges eſſe, ex hoc textu Bellarminus non probavit.

Locus ſextus eſt Rom. 13. 1: *Omnis anima Poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta eſto: non enim eſt Poteſtas, niſi à Deo.* Id quod intelligendum eſſe vult non ſolum de Principibus Secularibus, ſed etiam de Eccleſiaſticis. Ad quod pro reſponſo, id quod ſæpe ante dictum eſt, referam, nimirum Principes Eccleſiaſticos, præter Principes Civitatum

nullos esse, nec fuisse unquam. Nam si Apostolus voluisset subditos nos, non solùm Principibus nostris esse, sed etiam Papæ, qui est Princeps externus, imposuisset nobis Onus non solùm grave, sed etiam, quod Christus ipse pronuntiavit esse impossibile, nempe *duobus Dominis simul servire.* Quanquam autem Sanctus *Paulus* alicubi dicat, Scribo hæc absens, ne præsens uterer acrimoniâ, juxta Potestatem quam mihi *Christus* dedit; non tamen intellexit Sanctus *Paulus*, Potestatem sibi datam esse, occidendi quenquam, aut incarcerandi, aut mittendi in exilium, aut flagellandi, aut pecuniâ mulctandi, sed tantùm excommunicandi, id est (sine Potestate Civili) Excommunicatum fugiendi; id quod sæpenumerò Excommunicanti, quam Excommunicato gravius est.

Septimus locus, 1 Cor. 4, 2, *Quid vultis? Cum virga veniam ad vos, an cum charitate, & spiritu lenitatis?* Hic rursus loquitur Sanctus *Paulus* non de punitione, sed de Censura Ecclesiastica, quæ sua natura pœna non est, sed pœnæ in seculo venturo denuntiatio. Nondum ergò Potestatem Episcopi Romani probavit esse Legislativam.

Locus octavus est 1 Tim. 3. 2, *Oportet autem Episcopum unius Vxoris virum esse*, quam dicit esse Legem. Credideram quidem, Legislativam in Ecclesia Potestatem, soli Ecclesiæ Monarchæ Sancto *Petro* concessam esse. Contrarium autem apparet ex hoc Textu, cum *Paulus* etiam Potestatem eandem habuerit. Dicent fortè, *Paulo* à *Petro* Præceptum hoc datum esse. Neque tamen sic Lex erit, cum *Timotheus* neque *Petri*, neque *Pauli* subditus esset sed Discipulus.

Textus nonus est 1 Tim. 5. 19. *Adversùs Presbyterum accusationem ne recipito, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Respondeo (ut sæpe ante) Præceptum hoc, consilium quidem sanum esse, sed Legem non esse.

Locus decimus est Luc. 10. 16, *Qui vos audit, me audit; & qui vos aspernatur, me aspernatur.* Dubium quidem non est, quin *Christum* aspernetur, quicunque aspernatur eos, quos *Christus* misit. Sed à *Christo* missi qui sunt, præter eos, qui Pastores constituti sunt per Authoritatem legitimam? Et quis est qui Legitimè ordinatus est à Pastore suo supremo? Quis denique in Civitate Christianâ Pastor ritè ordinatus est, nisi à Potestate Civitatis Summa? Inferri ergò ex hoc Textu potest, illum, qui Regem suum Christianum audit, audire *Christum*; illumque, qui doctrinam Regis sui Legibus confirmatam aspernatur, ipsum *Christum* aspernari. Imò, Rex Christianus, quatenus Pastor tantùm est, & Doctor Civium, non facit ut Doctrinæ ejus Leges sint. Leges obligant; ad credendum verò nemo obligari potest, sed ad actiones tantùm & verba, si opus sit. Ex quo sequitur rursùs, Leges, quas

fecerit Rex in sua Civitate, Ecclesiasticas, easdem esse Leges Civiles.

Locus undecimus est Textus, in quocunque Apostolus pro *Consilio* verbo utitur aliquo, quod Consilio cum Imperio sit commune; ut in quo Obedientiam vocat, Consilium alicujus sequi, ut 1 Cor. 11,2, *Laudo verò vos, fratres, quod omnia meministis, & sicut tradidi vobis traditiones retinetis.* Quod ut significet, traditiones *Pauli*, Leges fuisse, aut aliud præter Consilium, longè abest; & ut locus ille, 1 Thes. 4, 2, *Nostis enim, quæ Mandata dederimus vobis*, ubi vox Græca significat Traditiones; quæ non Leges, sed Consilia sunt: & locus 2. Thes. 3, 14, *Quod si quis non auscultet nostro per Epistolam sermoni, hunc notate: & ne commercium habete cum eo, ut erubescat. Neque ut inimicum ducite, sed admonete ut fratrem.* Ubi à voce ὑπακούει probatum vellet, Thessalonicensibus Epistolam hanc fuisse Legem. Imperatorum sanè Epistolæ Leges erant. Si ergo Lex etiam esset Epistola *S. Pauli*, obligaremur obedire duobus Dominis. Sed vox illa Græca significat non modo imperata facere illius, qui potestatem habet puniendi, si non faciamus, sed etiam Consilium sequi illius, qui nobis ad bonum nostrum rectè consulit. *Paulus* ergo illum, qui non auscultaverit, pro inimico haberi prohibet, sed admoneri tantùm, ut fratrem jubet; id est verberari, incarcerari, mulctari (quod Legislatoribus licitum est) prohibet. Ex quo manifestum est, id quod Christianos metuere Pastores suos fecit, non Apostoli Imperium, sed Existimationem ejus fuisse.

Locus ultimus est Heb. 13, 17, *Obedite ductoribus vestris & obsecundate: excubant enim ipsi pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri.* Atque hoc rursùs loco *Obedire* idem est, quod Consilium sequi. Ratio enim, quare Pastoribus nostris obediendum sit, non ducitur à voluntate & Imperio Pastorum, sed à beneficio, quod ipsi inde accepturi sumus, nempe ab animarum nostrarum Salute. Præterea, qui Legibus obedire obligantur, Leges ipsas examinare non debent; sed *S. Iohannes* 1 Epist. 4, 1, *Ne credatis* (inquit) *omni Spiritui, sed probate Spiritus, an ex Deo sint: nam multi Pseudoprophetæ venêrunt in mundum.* Constat ergò, Pastorum suorum Doctrinas posse à Christianis hominibus disputari. Sed Leges eorum, qui Potestatem Civilem Summam habent, disputari sine peccato, à subditis suis non posse. Alioqui enim Civitatum omnium institutiones frustra essent, & proinde Pax & Iustitia cessarent contra Leges omnes tum Humanas tum Divinas. Nihil ergò ex citatis locis, neque ex ullis Scripturæ aliis, probari potest, Pontificum Romanorum decreta, extra Dominia sua temporalia, esse Leges.

Conclusio ejus ultima, nempe *Servatorem nostrum Iurisdictionem Ecclesiasticam nemini commisisse immediatè, præterquam Papæ*, ad Quæstionem de Suprematu Ecclesiastico inter Papam & Reges Christianos non pertinet, sed tantum ad Quæstionem inter Papam & Episcopos cæteros. Dicit autem primò, Iurisdictionem Episcoporum esse, saltem universaliter, *de Iure Divino*, id est Iure derivato à Deo ipso; ad quod probandum adducit *S. Paulum*, dicentem Ephes. 4. 11: *Is igitur dedit alios quidem Apostolos, alios vero Prophetas, alios autem Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores*, infertque inde Episcopos omnes, Iurisdictiones suas habere, à Iure Dei; idque non *immidiatè*, sed per derivationem à *Iure Divino*, quod habet Papa. Concesso autem hoc, Iurisdictio quænam alia, etsi merè Civilis, legitima existit in Civitate Christianâ, quæ non sit etiam de *Iure Divino?* Habent enim Potestatem suam Civilem Christiani Reges, non minùs immediatè à Deo, quam Papa Iurisdictionem suam Ecclesiasticam ob eodem Deo habere profitetur. Itaque id, quod Ministri per Authoritatem ejus faciunt, non minus *Iure Divino immediato*, faciunt, quàm quod faciunt per Ordinationem Papalem, Episcopi cæteri. Potestas enim legitima omnis à Deo est; in Supremo quidem Imperante, immediatè; in illis autem, qui Iurisdictionem suam à Rege agnoscunt, mediatè. Concedendum ergo est, aut Ministrum quemlibet exiguum in Civitate, Iurisdictionem suam Iure Divino exercere, vel Episcopis, ut Iurisdictiones suas ita teneant (Papâ excepto) concedendum non est.

Sed Disputatio, an Iurisdictionem talem dederit *Christus* soli Papæ, an cæteris etiam Episcopis, extrà Dominium Papæ temporale tota contentio est de lana Caprina; neque enim ille, nec hi Iurisdictionem omninò ullam habent. Iurisdictio enim nihil aliud est, præter Potestatem legitimam, lites inter Civem & Civem cognoscendi & decidendi; & ad neminem pertinere potest, præter illum, qui Potestatem habet Iusti & Injusti Regulas præscribendi, id est, Leges condendi, & eos, qui Sententiæ ejus stare recusaverint, vel Iudicum, quos ille constituerit, gladio publico cogendi; Quam Potestatem habet nemo, præter Civitatem, id est præter eum, qui Civitatis personam gerit.

Quando ergò adducit Bellarminus ex Luc. 6. Servatorem nostrum convocâsse Discipulos suos, & ex illis duodecem, Apostolos nominâsse, probat quidem Potestatem illis dedisse *Christum*, Prædicandi, non autem lites inter concives determinandi. Potestatem enim illam ipse *Christus* recusavit, cum diceret, *quis me Iudicem aut Divisorem*

inter

inter vos constituit? Et alio loco *Regnum meum non est hujus mundi.* Atqui Potestatem cognoscendi & decidendi inter Cives controversias, omnino nullam habet. Quod tamen non impedit, quin Servator noster Potestatem illis Prædicandi, & Baptizandi in loco quocunque concedere potuerit, ubi sine transgressione Legum Civilium, id fieri potuerit. Nam Legibus Civilibus, tum Apostoli, tum *Christus* ipse obediendum esse, passim docuerunt.

Argumenta autem, quibus probare conatur Iurisdictionem suam accipere Episcopos à Pontifice Romano, cum Pontifex ipse in Dominiis alienis Iurisdictionem nullam habeat, omnia frustranea sunt. Veruntamen, quia probant, Iurisdictionem Episcoporum derivari à Potestate Summa Civili, digna puto, ut ea recitem. Primum est à Num. 11. ubi *Moses*, cum administrationi Reipublicæ Israëliticæ non sufficeret, jussus est, à Deo eligere sibi Septuaginta viros ex Senioribus Israëlis, ut Deus partem Spiritus *Mosis* illis daret. Intelligitur autem inde, non Spiritum *Mosis* à Deo debilitatum fuisse; sic enim Deus illum non omnino sublevasset; sed quod Deus Authoritatem illorum ab Authoritate *Mosis* derivatam esse ostenderet, quemadmodum Bellarminus ipse rectè & ingenuè locum hunc interpretatur. Quoniam ergo Potestatem Civilem in Israëlitis integram tunc habebat *Moses*, habebant etiam Authoritatem suam Septuaginta Viri à summa Potestate Civili. Locus ergò ille probat in omni Civitate Christiana, Iurisdictionem Episcoporum dependere à Summa Potestate Civili, quemadmodum à Potestate Papæ in Dominio suo temporali.

Argumentum secundum sumitur à natura Monarchiæ; in Monarchia autem Authoritas omnis originaliter in uno tantum homine est; in cæteris per derivationem ab illo. Sed Regimen Ecclesiæ Monarchicum esse assumit, & inde infert Episcopos alios Iurisdictionem suam accipere ab Episcopo Romano. Sed Ecclesiæ Rector sive Monarcha sit, sive (ut ante dixit) partim Monarcha sive Monarcha mixtus, argumentum ipsum pro Regibus militat. Sunt enim illi subditorum suorum, id est Ecclesiarum, quæ in suis ipsorum Dominiis existunt (Ecclesia enim & populus Christianus eadem res est) Monarchæ pleni & integri. Neque in Civitate non Romana quicquam est Potestatis concessum homini externo neque Archicum, neque Craticum; sed tantum Didacticum. Obedientiam enim non coactam, sed voluntariam accipit Deus.

Tertium est sumptum ex *Cypriano*, qui sedem *S. Petri Caput*, *Fontem*, *Radicem*, & *Solem*, appellat, unde Episcoporum Authoritas derivatur.

rivatur. Videtur Bellarminus quæstiones Iuris testibus determinari non debere, ignorasse. Leges Naturæ (quæ Iuris & Injuriæ distinguendæ principia meliora sunt, quam Doctorum verba) *Caput, Fontem, Radicem, & Solem* unde Iurisdictio omnis derivatur, in iis qui Summam in Civitatibus suis habent Potestatem, collocant; & proinde Iurisdictio Episcopalis derivatur omnis à Potestate Civili.

Argumentum quartum ab Inæqualitate sumit Iurisdictionum. Inquit enim, si Iurisdictionem Episcopis aliis, Deus dedisset immediatè, dedisset etiam Iurisdictionem æqualem; videmus autem, alios Oppidi unius tantùm, alios Oppidorum centum, alios integrarum Provinciarum Episcopos esse; quas differentias non determinat Verbum Dei. Non sunt ergo Iurisdictiones eorum à Deo datæ immediatè. Argumentum hoc validius fuisset, si probatum fuisset antè Iurisdictionem in Christianos omnes universalem habuisse Episcopum Romanum. Sed neque probatum est antè, neque post probari poterit. Cognitum enim est Iurisdictionem amplam illam, quam habuere Pontifices Romani, datam illis fuisse ab illo, qui verè habuit, nempe à Romano Imperatore, qui Sedem Imperii & Religionis Principalem, eandem esse voluit. Habent ergò Episcopi singuli Iurisdictionem suam, ab Authoritate illius, in cujus Dominio illam exercebant: & proinde ipsum Papam Authoritatem suam extra Dominia sua temporalia, debere illis, qui sunt Civitatum, ubi illam exercet, Summi Imperantes.

Argumentum quintum tale est; *Si Iurisdictionem suam Episcopi à Deo haberent immediatè, neminem ex Episcopis illis Episcopatu suo deprivare posset, nihil enim facere potest contra ordinationem Divinam*; & consequentia quidem bona est; *sed Papa* (inquit) *hoc facere potest & fecit sæpe.* Conceditur etiam hoc, subaudito, quod ita fecerit in suo ipsius Dominio, vel etiam in alieno, si consentiat Dominus loci. Sed ut hoc facere possit universaliter, & Iure ipsius Episcopatus Romani, concedendum non est. Potestas enim illa ad Potestatem pertinet Civitatum singularium, & Summæ Potestati Civili essentialis est. Ante regnum *Saulis* in Israële, cum Summa Potestas Civilis in Summo Sacerdote resideret, ille solus Sacerdotem potuit deponere. Rursùs cum Potestas illa esset in Regibus Israëlis, Sacerdotem deponere potuit Rex, & Sacerdotem Summum *Abiatharum* deposuit Rex *Solomon* (nec ob eam rem à Deo reprehensum esse legimus) & in ejus locum constituit *Zadochum*. Episcopos ergò Ordinandi, & Deprivandi, prout ad Salutem populi visum erit, in suis Dominiis, Potestas solorum Regum est.

Argu-

Argumentum sextum est, Si Iurisdictionem suam *Iure Divino Immediato* habeant Episcopi, debent id probare ex verbo Dei. Sed hoc non possunt. Argumentum quidem bonum est, nec quicquam dicam in contrarium. Sed argumentum idem similiter probat, Papæ ipsi in Dominio alieno Iurisdictionem nullam esse; neque enim id probare ex verbo Dei possunt Pontificii.

Postremò testimonium adducit duorum Paparum *Innocentii* & *Leonis*; neque dubito quin potuerit, eodem Iure testimonia adduxisse Paparum fere omnium post *S. Petrum.* Quis enim (cum Potestatis cupido humano generi tam firmiter infixa sit à natura) non ad idem testandum adduceretur? Sed tamen in propria causa testaretur; & proinde testimonium ejus bonum non esset.

Liber quintus quatuor habet Conclusiones; Primam, *Papam non esse Dominum totius orbis.* Secundam, *Papam non esse Dominum totius orbis Christiani.* Tertiam, *Papam in Dominiis alienis Iurisdictionem Temporalem nullam habere Directè.* Tria hæc facilè conceduntur. Quarta est, *Papam in Dominiis alienis Potestatem habere Temporalem Summam Indirectè*; quæ negatur; nisi per *Indirectè* intelligat Potestatem illam viis Indirectis acquisitam esse; tunc enim id quoque concedi potest. Sed, ut ego Sententiam ejus intelligo Potestatem illam Pontificis Romani esse dicit, Iure quodam quod Authoritati ejus Pastorali per consequentiam necessariam adhæret; quia Potestatem Pastoralem (quam Spiritualem vocat) exercere sine illâ non potest. Per hanc autem Authoritatem consequutivam, Pontifici Romano Regna mutandi, modo in unum, modo in alium transferendi, prout ad salutem animarum, ipsi conducere videbitur, Ius attribuit.

Antequam Argumenta ejus considerem, abs re non erit si breviter ostendero, Conclusionis hujus momentum, quantum à Regibus & ab iis, qui Summam habent Potestatem Civilem pensitari debeat, & ut cogitent, an Subditorum suorum bono (cujus rationem redituri sunt) utile sit; & an tuto concedi possit.

Quando Papam in Dominio alieno Potestatem Summam *Directè* habere negat; ita intelligendum est, ac si diceret Potestatem illam non venire ad Pontificem Romanum, eâ viâ, qua Reges Potestatem suam obtinuêre, nimirum ab eorum, qui regendi sunt submissione originali. Potestatem tamen eandem viâ aliâ sibi vendicat, etiam sine consensu populi, nempe ut dono Dei factam suam esse in Assumptione sua ad Papatum. Quacunque tamen via illam habuerit, eadem tamen semper est Potestas; & per eam (si concedatur) Principes & Civitates Dominio suo spoliare Iure potest, quoties saluti animarum videbitur

bitur conducere; id est, quoties vult. Nam judicandi, utrum ad salutem Animarum conducat necne, solum se Iudicem esse postulat. Doctrinam autem hanc, non solum in libro hoc Bellarminus sustinet, Doctoresque alii multi in Scriptis & Concionibus suis docuerunt, sed etiam Concilia aliqua Decreverunt; atque etiam aliquando datâ occasione in praxim intulere. Concilium enim Lateranense habitum sub Papa Innocentio tertio, (cap. 3. *De Hæreticis*) hunc habet Canonem: *Si Rex à Papa admonitus, Regnum suum ab Hæreticis non purget, & ob eam rem Excommunicatus, intra spatium Anni non satisfaciat, Subditi ejus ab Obedientia absolvantur.* Et doctrina hæc facto, tum ante, tum post Decretum hoc, confirmata est; ut cum *Chilpericus* Rex Galliæ multò ante Concilium hoc depositus erat à Papa *Zacharia*; & cum Imperium Romanum translatum esset in *Carolum Magnum*; & cum opprimeretur in Anglia *Iohannes* Rex per instigationem Papæ circa tempora illius Concilii; & posteà cum Regnum Navarræ translatum esset in Regem Hispaniæ; & nuper in conspiratione cum proceribus Galliæ contra Regem eorum *Henricum tertium*. Paucos puto esse Principes, qui Injusta & Incommoda hæc esse non sentiant; sed illud non sufficit. Debent enim decernere tandem an Reges, an Subditi esse velint. Pluribus Dominis servire populus non potest. Sublevandum ergò est à Regibus suis Imperium in manibus propriis integrum retinentibus, vel in manus Papæ integrum tradentibus; ut illi, qui obedire parati sunt, in obedientia sua protegantur. Distinctio enim Imperii *Temporalis*, & *Spiritualis*, verba mera sunt, & dividitur Imperium non minus periculosè, per admissionem Potestatis alterius *indirectæ*, quàm *directæ*. Sed veniamus jam ad Argumenta Bellarmini.

Quorum primum est, *Potestas Civilis subjicitur Potestati Spirituali. Ergò is, qui Supremam Potestatem habet Spiritualem, jus habet Imperandi in Principes Temporales, & disponendi de eorum Temporalibus in ordine ad Spiritualia.* Quod ad distinctionem attinet Temporalium & Spiritualium, videamus, in quo sensu fieri possit, ut dici possit sine absurditate, Potestatem Temporalem Potestati Spirituali subjectam esse. Cum dicimus enim Potestatem Potestati subditam esse, intelligendum est, aut illum, qui unam habet, illi, qui habet alteram, subditum esse, vel Potestatem unam esse ad alteram, ut Medium ad Finem. Intelligere enim non possumus, Potestatem unam, sive Ius unum in Potestatem aliam, id est Ius aliud, Potestatem vel Ius habere Imperandi. Nam *Subjectio*, *Imperium*, *Ius*, & *Potestas* Accidentia sunt non Potestatum, sed Personarum. Potestas quidem una alteri sub-

ordi-

ordinata esse potest, quemadmodum Ars faciendi Ephippia arti Equitandi subordinata esse potest. Etsi ergo concedatur Potestatem Civilem subordinatam esse Potestati Papali tanquam medium ad Fœlicitatem Spiritualem; non tamen sequitur, si Potestas Civilis sit in Rege, & Potestas Spiritualis in Papa, ideo obligari Regem obedire Papæ, magis quàm unusquisque, qui artem habet faciendi Ephippia, obligatur obedire omni Equiti. Sicut ergò à Subordinatione Artium, inferri non potest Subjectio Artificum; ita neque à subordinatione Regiminum inferri potest subjectio Regentium. Quando ergò Potestatem Civilem Spirituali dicit esse subditam, intelligit ipsum Civitatis Imperatorem, subditum esse Imperatori Spirituali. Argumentum itaque hujusmodi est: *Qui habet Potestatem Summam Civilem, subditus est illius, qui habet Potestatem Summam Spiritualem; ergo Princeps Spiritualis Ius habet Imperandi in Principes Temporales.* In quo argumento assumit Reges Papæ esse subditos, id quod debuit demonstrâsse; de consequentia enim, quin bona sit, nulla est controversia. Deinde procedit Argumentum suum confirmans hoc modo, *Reges & Papæ, Clerus & Populus, unicam faciunt Civitatem, id est unicam Ecclesiam: In omnibus autem Corporibus, membra à se mutuò dependent. Sed Spiritualia non dependent à Temporalibus: ergo Temporalia dependent à Spiritualibus. Et per consequens illis sunt Subjecta.* In quâ ratiocinatione duo sunt errores satis crassi: alter quod dicit, Reges, Papas, Clerum, omnesque alios Christianos, unicam constituere Rempublicam. Manifestum enim est, Rempublicam unam esse Galliam, alteram esse Hispaniam, & aliam esse Venetias, &c. Hæ autem componuntur ex hominibus Christianis, & sunt per consequens totidem Ecclesiæ: & Summi Imperantes earum, diversæ sunt Personæ, quibus loqui, agere, consulere, &c. possunt, sicut homines singulares; id quod Ecclesia Vniversalis facere non potest, quia Personam Repræsentativam in terra nullam habet; nam si haberet, dubium nullum esset, quin illa Potestatem haberet per totum orbem Christianum Summam, tum Spiritualem tum Temporalem. Papa autem, ut sit Persona hæc, tribus caret rebus, quas illi Servator noster non dedit, nempe *Ius Imperandi*, *Ius Iudicandi*, & *Ius Puniendi*. Etiam dato, quod Papa solus esset *Christi* in terra Vicarius, non tamen Vicariatum illum exequi Iure posset, antequam Servator noster in die ultimo Regnaturus venerit. Etiam tunc non Papa, sed ipse *S. Petrus* cum cæteris Apostolis mundum judicaturus est.

Argumenti hujus Error alter est, quod dicat Membra Reipublicæ, sicut Corporis Naturalis, unum ab altero dependere. Quod quidem inter

inter se cohæreant, non negabitur. Sed dependent ab eo solo, qui Summam habet Potestatem, id est ab Anima Reipublicæ, qua deficiente deficiunt; ita ut ne unus quidem homo, cum altero cohæreat propter defectum Summi Imperantis, à quo cuncti simul dependerent; non aliter, quàm membra Corporis Naturalis resolvuntur in terram, defectu Animæ, quæ illa contineret. In hac ergo Similitudine nihil est, unde inferretur Populi dependentia à Clero vel Ministrorum Temporalium à Spiritualibus, sed amborum à Summo Imperante. Qui quidem Leges quas facit, ad salutem Animarum debet dirigere, sed non ideo, cuiquam Subditus est, præterquam ipsi Deo. Evanescit ergo Parallogismus hic Bellarmini, elaboratus ad decipiendum illos, qui distinguere nesciunt inter subordinationem artium ad finem, & subjectionem personarum in administratione Mediorum. Vnicuique enim Fini Media determinantur vel per Naturam, vel per Deum ipsum supernaturaliter: sed potestas cogendi homines Mediis certis uti in omni gente per Leges Naturæ est, in Summo Imperante Civili.

Argumentum ejus secundum est, *Respublica omnis omni non sibi Subditæ, Imperare potest, & cogere eam administrationem publicam mutare, & quod majus est, Principem deponere, & in illius locum alium constituere, si contra injurias, quas parat sibi facere alio modo seipsam defendere non possit: multo magis Respublica Spiritualis Temporali Imperare potest, administrationem publicam mutare, Principes deponere, alios instituere, quoties Bonum Spirituale aliter tueri nequit.*

Quod Civitas hæc omnia facere possit, ut se defendat ab Injuriis, negari non potest, & à me supra demonstratum est. Verum quoque est, si qua esset in hoc mundo Civitas Spiritualis, distincta ab omni Civitate Temporali, Principem Civitatis illius Potestatem habiturum, si aliter se reparare aut tutari non posset, Bellum in illos, qui Injuriam facerent, nec repararent, inferendi, id est deponendi, occidendi, subjugandi, aliudve hostile faciendi. Sed per eandem rationem non minùs Principi Temporali licitum erit, acceptis, aut expectatis injuriis similibus, Bellum inferri in illum, qui habet Suprematum Spiritualem. Sed hoc amplius, puto, est, quàm quod ab argumento suo illatum voluit Cardinalis.

Cæterum Civitas Spiritualis in hoc mundo nulla est; cum res eadem sit cum Regno *Christi*, quod adhuc venturum est, nempe quo tempore resurgent mortui; & qui crediderunt in *Christo*, quanquam mortui sunt, quoad Corpora naturalia, resurgent Corpora Spiritualia; & Servator noster victis Adversariis Civitatem constituet Spiri-

tualem

tualem & Æternam. Intereà autem, quia homines in hoc mundo non habebunt Corpora Spiritualia, nulla esse potest Civitas Spiritualis, Civium existentium in carne.

Tertium argumentum est, *Regem Infidelem vel hæreticum, Christianis si modo illos conetur à Fide abducere, tolerare licitum non est. Iudicare autem utrum Rex Subditos suos ad hæresim adducere conetur necne, pertinet ad Papam. Ius ergo habet Papa determinandi utrum Princeps deponendus, an retinendus sit, judicandi.*

Respondeo utrumque esse falsum, nempe primum Christiano Regem suum in quocunque casu non esse tolerandum; nam Legibus Divinis, tum *Naturalibus* tum *Positivis* contrarium est: & secundum, nempe Iudicem Hæresium quemquam alium esse præter eum, qui Summam habet Potestatem Civilem. Hæresis enim alia res non est, præter opinionem privatam, contra Leges Civitatis obstinatè propugnatam. Impossibile ergò est, opinionem ullam Hæreticam esse, quam publicè doceri jubent vel permittunt Leges Civitatis.

Vt autem Regem Infidelem vel Hæreticum tolerare, Christianis illicitum esse probet, locum citat ex Deut. 17, ubi Deus Iudæos prohibuit, ne Regem electuri Imperium extraneo darent; atque inde infert, Christiano non licere. Regem sibi eligere non Christianum. Sane Christianus, id est is, qui Servatorem nostrum agnoscere, & illi servire se semel obligavit, si Regem eligeret, quem certo sciret conaturum esse à Fide illum abducere, Deum nimium tentaturus esset. Sed idem (inquit) periculum est, eligere in Regem, hominem non Christianum, quod electum deponere. Ad quod respondeo, quæstionem hic non esse de non deponendi periculo, sed de deponendi Iure. Christiano, Regem eligere non Christianum, potest fortasse aliquando peccatum esse; sed electum deponere, cum sit contra Fidem datam, Injustum semper est. Neque Doctrinam hujusmodi pro Christiana habitam esse legimus tempore Apostolorum, neque Temporibus Imperatorum Romanorum, antequam Potestas Papæ culminaret. Sed ad hoc responsum est à Bellarmino, Christianos veteres ob eam tantùm causam non deposuisse *Neronem*, neque *Diocletianum*, neque *Iulianum*, neque *Valentem* Arrianum, quod viribus carerent. Ita fortè est. Sed ad deponendum *Cæsarem*, vel saltem *Pilatum*, qui *Christum* sine causâ Iudæis crucifigendum tradidit, viribusne caruit *Christus*? Vel si Apostoli ad deponendum *Neronem* viribus caruere, ideone necessarium illis erat, in Epistolis ad Proselytas, illos docere Potestatibus (nempe *Neroni* & aliis Regibus) obedientiam esse debitam, idque non propter metum tantum, sed etiam

propter Conſcientiam? Apoſtolosne docuiſſe dicemus contra Conſcientias ſuas; quia carebant viribus? Non ergò, quia caruerunt viribus, Principes ſuos Ethnicos vel Chriſtianos doctrinam aliquam erroneam doceri paſſos, tolerârunt, ſed quia peccatum fuiſſet, ſi non tolerâſſent. Quod autem pro Poteſtate Papæ Temporali citat etiam *S. Paulum* (1 Cor. 6.) Iudices commendantem ſub Principibus Ethnicis alios; quam ipſi, conſtituerant; non eſt verum. Nam *S. Paulus* Corinthios admonet tantùm, ad componendas eorum lites Arbitros ex fratribus ſumere; potiùs quàm coram Iudicibus Ethnicis litigare, id quod ſanum, & charitatis plenum eſt præceptum, & in optimis Civitatibus Chriſtianis imitatione dignum. De periculo autem, ne Religio inde corrumperetur, non erat Subditi Iudicare; vel ſi judicare illius ſit, etiam in Dominio Papæ ipſius Temporali, de Doctrina Papæ Iure judicabunt illius Subditi.

Argumentum quartum, à Regum ſumitur Baptizatione, in qua Sceptra ſua, ut dicit Bellarminus, ſubmittunt *Chriſto*; promittuntque cuſtodire & tueri Fidem Chriſtianam. Et rectè quidem hoc. Reges enim Chriſtiani ipſi, *Chriſti* ſunt ſubditi. Quod tamen non impedit, quin Pontificibus Romanis ſint æquales.

Argumentum quintum ſumitur ab eo, quod dixit Chriſtus, *Paſce oves meas*; quibus verbis Pontifici Romano Poteſtatem omnem datam eſſe dicit Paſtori neceſſariam; qualis eſt Poteſtas abigendi lupos, id eſt Hæreticos; & Poteſtas clauſos tenendi arietes furentes, qui gregem cornibus petere conſueverunt, id eſt malos (licet Chriſtianos) Reges; & Poteſtas præbendi gregi alimentum ſuum debitum. Atque has Poteſtates *S. Petro* à *Chriſto* datas eſſe dicit. Reſpondeo Poteſtatem hanc, de alimentis nihil aliud eſſe præter Poteſtatem prædicandi. Pro primâ de abigendis Hæreticis, citat Matth. 7. 15. *Cavete vobis à Pſeudoprophetis, qui veniunt ad vos, cum veſtimentis ovium; ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces.* Sed Hæretici Pſeudoprophetæ non ſunt; neque Apoſtoli Hæreticos, quanquam lupi eſſent, jubentur interficere, vel ſi iidem Reges fuerint, deponere; ſed cavere, fugere, & evitare. Neque *S. Petro* neque Apoſtolis à *Chriſto* hæc dicta ſunt, ſed multitudini Iudæorum, qui eum ſequuti ſunt in montem, homines, magnâ ex parte nondum converſi ad Fidem. Quod autem attinet ad Poteſtatem arietes furentes coërcendi, & à grege reliquo ſeparandi, Servator noſter Poteſtatem illam in hoc mundo ipſe recuſavit, triticum & zizania ſimul jubens creſcere uſque ad diem Iudicii; multo minùs Poteſtatem tantam dedit *S. Petro*, aut *S. Petrus* Succeſſoribus ſuis. Tum ille, tum Paſtores cæteri jubebantur Chriſtianos

illos,

illos, qui Ecclesiam audire nolunt, tanquam Ethnicos & Publicanos ducere. Cum ergò Papæ in Ethnicos Potestas nulla sit, in eos etiam, qui pro Ethnicis haberi debent, nulla est.

Præterea ab ipsa Potestate prædicandi, Potestatem in Regis coërcivam concludit Bellarminus. *Pastoris*, inquit, *est gregem pascere*: potest ergo Papa, ut Officium suum faciant, Reges cogere. Vnde sequitur Papam, quatenus hominum Christianorum Pastor est, Regum esse Regem. Quod an concedendum sit, Reges ipsi viderint.

Sextum & ultimum Argumentum ab Exemplis sumitur. Sed exempla nihil probant. Secundò exempla, quæ ille adducit, speciem Iuris nullam habent. Id quod fecit *Iehoiadas*, qui *Athaliam* interfecit (2 Reg. 11.) aut factum est Authoritate Regis *Iehosci*, aut Summi Sacerdotis ingens crimen erat. Nam Sacerdos Summus eo tempore Regi erat subditus. Quod *Ambrosius* Imperatorem *Theodosium* excommunicaverit, crimen erat læsæ Majestatis. Quod ad Iudicia attinet *Gregorii* primi, *Gregorii* secundi, *Zachariæ*, & *Leonis* tertii, in suis ipsorum causis nihil valent; & facta, quæ huic Doctrinæ conformia perpetrati sunt (præcipuè vero factum *Zachariæ*) criminum quæ cadere possunt in Naturam humanam, maxima fuerunt. Hactenus de Potestate Ecclesiastica; ubi brevior fuissem, Argumentisque Bellarmini pepercissem, nisi fuissent Bellarmini, id est Pontificatus Romani contra Reges Christianos Pugilis.

CAPVT XLIII.

De iis quæ ad Receptionem in Regnum Cælorum sunt Necessaria.

SEditionum & Belli Civilis in Rebuspublicis Christianis prætextus frequentissimus jamdudum fuit, difficultas, nondum satis sublata, Deo & Homini simul obediendi, quando pugnare inter se videntur eorum Imperata. Non quod sit, qui nesciat Deo obediendum potiùs esse, quam homini cuicunque; sed quod nesciant aliquando, an id, quod in Dei nomine Imperatum est ab homine, sit revera Imperatum à Deo, an qui imperat, ad proprium emolumentum, nomine Dei abutatur. Sicut enim olim in Ecclesia Iudæorum, multi surrexêre Pseudoprophetæ, qui populi favorem Somniis & Visionibus fictis captaverunt, ita etiam in Ecclesia *Christi*, falsi quidam per omnia tempora, extitêre Doctores, qui existimationem apud populum per

Doctrinas falsas, & phantasticas obtinere studuerunt, eo fine, ut cum lucro proprio eos regerent.

Verùm illis, qui distinguere possunt inter ea, quæ ad receptionem in Regnum Dei necessaria sunt, & quæ necessaria non sunt, difficultas hæc simul obediendi Deo, & Summæ Potestati Civili, nulla est. Siquidem enim, quod imperatur à Summo Imperante Civili tale sit, ut obediri possit sine jactura Vitæ æternæ; tunc non obedire injustum est; & locum habet Præceptum Apostoli, *Servi obedite Dominis vestris in omnibus*; &, *Filii obedite Parentibus vestris in omnibus*; & locum habet Præceptum Servatoris nostri, *Scribæ & Pharisæi sedent in cathedra Mosis; omnia ergò quæ dicent, observate & facite.* Sin quod imperatur tale sit, ut sine damnatione ad mortem æternam obedire non possimus, tunc obedire furor esset. Consilium ergo Servatoris nostri (Matth. 10. 28.) locum habet, *ne timete eos, qui occidunt corpus, sed animam occidere non possunt.* Quicunque ergò tùm pœnas hujus mundi propter violationem Legum Civilium, tùm pœnas mundi venturi propter contumaciam erga Deum debitas effugere cupiunt, opus habent, ut distinguere quæ sint necessaria, & quæ non sint necessaria ad introitum in regnum cœlorum doceantur.

Quæ ad salutem æternam necessaria sunt, duabus virtutibus continentur, *Fide in Christum*, & *Obedientia* Legibus præstita. Posterior harum, si perfecta esset, sola sufficeret. Cæterum quoniam Rei sumus omnes contumaciæ in Deum, non solùm originaliter ab Adamo, sed etiam actu propter transgressiones proprias, opus nunc habemus non solùm, ut pro reliquo tempore *Obedientes* simus, sed etiam ut peccata præterita nobis *Remittantur*. Quod autem ad Salutem nihil aliud necessarium sit, ex eo perspicuum est, quod Regnum Dei nemini clausum sit, præterquam Legum Transgressoribus; neque illis, si Resipiscant, & Christianæ Fidei Articulos ad salutem necessarios omnes credant.

Quod ad Obedientiam attinet, amplius à Deo (qui Voluntatem pro opere accipere promisit) non postulatur, quam obediendi conatus serius. Et propterea Obedientia sæpenumerò sub nomine *Charitatis*, & *Dilectionis* commendatur. Significat enim Obediendi voluntatem. Et Servator noster Dilectionem Dei & proximi, totius Legis impletionem vocat. Aliquando etiam pro *Obedientia*, *Iustitia* ponitur. Iustitia enim voluntas est suum cuique tribuendi, id est Obediendi Legibus. Sæpe etiam pro *Obedientia*, ponitur *Resipiscentia*, sive *Pœnitentia*, quæ significat aversionem à peccato, id est voluntatem ad Obedientiam revertendi. Quicunque ergo sincerè & toto corde Man-

data

data Dei implere cupit, item quemcunque peccatorum verè pœnitet, & quicunque Deum toto corde diligit, & proximum sicut seipsum, omnem habet Obedientiam Saluti æternæ necessariam. Nam si postularet Deus Innocentiam, servari nemo posset. Accipit Deus Iustitiam Hominis, id est Voluntatem Deo subactam, non exigit Innocentiam ipsam ultrà conatum nostrum.

Sed quænam sunt Mandata illa Dei, quibus obedire necessarium est? Leges Mosaicæ suntne omnes Leges Dei? Si sint, cur non docemur Christiani illis obedire? Si non sint, quænam aliæ sunt præter Leges Naturæ? Nam Servator noster non nobis novas tulit Leges, sed custodire docuit, quas habuimus, id est Leges Naturales & Civiles. Lex autem Dei, quæ jubet Obedientiam Legibus Civilibus, jubet per consequens Obedientiam præstandam esse Præceptis omnibus Scripturæ Sacræ; quæ Scripturæ Sacræ (ut Capite præcedente ostensum est) ibi tantum Leges sunt, ubi à Potestate Civili in Leges sunt receptæ. In locis aliis Consilia sunt, quæ suo quisque periculo sine Injustitia sequi vel non sequi potest.

Cum explicatum jam sit, quænam obedientia ea sit, & cui præstanda, quæ necessaria est ad salutem æternam; consideremus nunc Fidem; nempe quibus, & cur credimus, & quinam sunt Articuli creditu necessarii illis, qui sunt salvandi. Primò autem, is, cui credimus, aliquis est, quem loquentem audivimus; quia credere impossibile est illi, qui quid dixerit, ignoramus. *Abrahamus*, *Isaacus*, *Iacobus*, *Moses*, & Prophetæ Deo crediderunt, qui ipsos alloquutus est supernaturaliter. Similiter *Christus* erat is, cui crediderunt Apostoli & Discipuli, & quem loquentem audiverunt. Sed de illis, quibus neque Deus, neque *Christus* unquam loquutus est, dici non potest, quod Deo crediderint; sed tantum quod Apostolis, & post eos, Pastoribus & Doctoribus Ecclesiæ Fidem habuerint, qui Historiam Veteris & Novi Testamenti illis commendaverant. Fides itaque Christianorum, (ex quo *Christus* assumptus est) pro fundamento habuit, Pastorum primò suorum existimationem, deinde Authoritatem eorum, qui fecerunt, ut Scripturæ Sacræ Fidei essent Regula; id quod soli facere potuêrunt Reges Christiani, aliique qui Summam habuere Potestatem. Illi ergò Pastores Supremi sunt, solique per quos hodiè loquentem Deum audiunt Christiani; nisi fortè excipere velimus eos, ad quos (si qui sunt) Deus hodiè loquitur supernaturaliter. Sed hi, quia multi Pseudoprophetæ in mundum venêrunt, examinandi sunt ab omni Christiano, an ex Deo sint necne. Quoniam ergo Doctrinarum Examen ad Pastorem Supremum, inprimis pertinet, Pastor Su-

premus solus est, in quo ultimo Fides subditorum suorum determinari debet.

Causæ propter quas Doctrinam Christianam credimus, variæ sunt. Est enim Fides donum Dei, quam in diversis hominibus, viis diversis, pro ut sibi ipsi visum est, operatur. Causa propter quam Articulum aliquem Fidei credimus, frequentissima, & proxima est, quod Scripturas Sacras priùs crediderimus esse Verbum Dei. Quare autem Scripturas Sacras Verbum Dei esse credimus disputari solet, quemadmodum necessarium est multum disputari, quæstiones illas, quæ non rectè proponuntur. Non enim quærunt, *cur credimus*, sed, *unde scimus*; quasi idem esset *credere*, & *scire*. Dum ergo pars altera scientiam suam deducere conatur ab Infallibilitate Ecclesiæ, altera à testimonio Spiritus sui privati, pars neutra id quod vult probat. Infallibilitas enim Ecclesiæ, nisi Scripturarum Infallibilitate priùs cognitâ, sciri non potest. Spiritum autem suum privatum quis dignoscit, à Spiritu Doctorum Morum, quorum Authoritate ducitur, vel à Spiritu arrogantiæ? Præterea in Scripturis, unde Ecclesiæ Infallibilitas inferri possit, nihil invenitur; multo minus Infallibilitas Ecclesiæ cujusquam particularis; & minimè omnium hominis privati.

Manifestum ergò est, homines Christianos, non *scire*, Scripturas esse Verbum Dei, sed tantum *credere* ita esse; & causam illis credendi frequentissimam esse Doctores suos. Hoc dicit S. Paulus universaliter de Fide Christiana, (Rom. 10. 17.) *Fides est ex auditu*; & (vers. 14, 15.) *Quomodo autem credent, de quo non audierunt? Quomodo autem audient sine Prædicante? Quomodo autem prædicabunt nisi sint missi?* Ex quo perspicuum est, causam credendi Scripturas, esse Verbum Dei, eandem esse, propter quam credimus, Articulos alios omnes, nempe quod eos audimus, qui Lege constituti sunt (id est domi Parentes, in Ecclesiis Pastores) ut nos doceant. Quænam enim causa alia reddi potest, quare in Civitatibus Christianis, Scripturas esse Verbum Dei, omnes credant, vel saltem credere se profiteantur, in Civitatibus cæteris, vix unus aut alter; nisi quod in Civitatibus Christianis, ab infantiâ id credere doceantur, in Civitatibus non Christianis doceantur contrarium.

At si Fidei causa sit, doceri; cur non credunt omnes; nisi quod Fides sit donum Dei, quod cui vult dat, & negat? Sed tamen quando dat, per Doctores dat; & proinde causâ Fidei immediata est auditus. Quemadmodum in ludo literarum, ubi docentur multi, quidam proficiunt, quidam non proficiunt, differentia non semper à Magistro est. Bona omnia à Deo quidem proficiscuntur, sed per media plerum-

plerumque naturalia. Non est ergo temerè credendum illis, qui Doctrinis suis donum Dei prætendunt, supernaturale, doctrina enim eorum examinanda prius est ab Ecclesia.

Sed Scripturas esse Verbum Dei sive *sciamus*, sive *credamus*, sive *concedamus*; si ex illarum locis apertis, quinam Fidei Articuli ad Salutem æternam sint necessarii & soli necessarii, ostendero; eos nec alios, necessarios esse *Sciendum*, *Credendum* vel *Concedendum* est.

Vnum necessarium, nempe unicus articulus Fidei, quem ad Salutem æternam necessarium, faciunt Scripturæ Sacræ, hic est, *Quod Iesus est Christus*. Per nomen autem *Christi*, intelligitur Rex ille quem Deus per Prophetas Veteris Testamenti, missurum se esse in mundum, promiserat, ut regnaret in Iudæos, & gentes alias in illum credituros; & qui vitam æternam, quam perdideramus in Adamo, restitueret. Quod cum probavero, ostendam, quatenus necessarii sunt etiam Articuli alii nonnulli.

Ad probandum, quod tota Fides ad Salutem necessaria continetur in uno hoc Articulo, *Iesus est Christus*; argumentum primum sumetur ab Euangelistarum Scopo. Scopus autem eorum is erat ut in Servatoris nostri vita describenda illum unum Articulum stabilirent. Euangelii *S. Matthæi* Summa hæc est, *Iesum* fuisse ex stirpe *Davidis*; natum ex Virgine; venisse Magos ut eum pro Rege Iudæorum agnoscerent & adorarent; *Herodem*, eum, ne regnaret, conatum esse interficere; *Iohannem Baptistam* illum Regem proclamasse; *Christum* ipsum Apostolosque ejus Regem illum esse prædicâsse; Legem docuisse non ut Scribæ, sed ut qui haberet Authoritatem; morbos solo verbo sanâsse, aliaque Miracula fecisse, quæ *Christum* facturum esse prædixerant Prophetæ; monuisse Discipulos, ne aliis qui se *Christos* profiterentur, crederent; captum, accusatum & occisum, quod se Regem esse dixerit; titulum Cruci inscriptum fuisse *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.* Quæ omnia eo spectaverunt ut crederent homines *Iesum esse Christum.* Summa hæc est Euangelii scripti à *Matthæo*. Euangelistarum autem reliquorum scopus idem erat. *Iohannes* autem de Euangelio suo in fine expressè dicit, (Ioh. 20. 31.) *Hæc scripta sunt, ut credatis Iesum esse Christum illum Filium Dei.*

Argumentum secundum est à Subjecto Concionum Apostolicarum, tùm ante, tùm post Ascensionem *Christi*. Ante Ascensionem suam misit Apostolos suos Luc. 9. 2. Regnum Dei prædicaturos; & (Matth. 10. 7.) mandavit illis hoc solum, *Iter facientes proclamate dicentes, Appropinquavit*, Regnum Dei, id est, *Iesum* esse *Messiam*, *Christum*, *Regem*, qui venturus erat. Item post Ascensionem *Christi* idem

prædicaverunt, ut patet ex Act. 17. 6. *Traxerunt Iasonem, & quosdam fratres ad Civitatis Magistratus, vociferando, Isti qui Orbis terrarum statum subverterunt, etiam hic adsunt: Quos excepit Iason: qui omnes contra Edicta Cæsaris faciunt Regem alium dicentes esse, nempe Iesum.* Et (vers. 2. 3. capitis ejusdem,) *Paulus vero sicut consueverat introivit ad eos, & per Sabbatha tria disseruit cum iis ex Scripturis; explicans, & ob oculos ponens oportuisse Christum pati, & resurgere ex mortuis; & hunc Iesum, quem ego, inquit, annuncio vobis esse Christum illum.*

Argumentum tertium sumitur ab iis locis Scripturæ, quæ Fidem omnem ad Salutem necessariam, dicunt esse facilem. Si enim ascensus animi internus, ad omnes doctrinas Fidei, quæ nunc docentur (quarum magna pars hodie disputatur) ut necessarius requireretur, nihil difficilius esse posset, quam esse Christianum. Latro in cruce propter verba hæc, *Domine memento mei cum veneris in Regnum tuum*, quibus alium Articulum confessus non est, præter hunc *Iesum esse Christum*, salvari potuerat. Nec potuerat dixisse *Christus* (Matth. cap. 11. vers. 30.) *Iugum meum facile est, & onus meum leve est.* Neque (Matth. 18. 6.) Parvos pueros in illum credere; nec potuerat dixisse *Paulus* (1 Cor. 1. 21.) *Lubuit Deo per stultitiam prædicationis servare credentes*; Neque denique Paulus ipse tam subito Christianus multo minus Doctor Ecclesiæ adeo eminens fieri potuerat, qui de Transubstantiatione, Purgatorio, aliisque Articulis multis quæ nunc obtruduntur, nunquam quicquam audierat.

Argumentum quartum sumitur à locis quibusdam, de quorum interpretatione nunquam extitit controversia, ut (Ioh. 5. 39.) *Scrutamini Scripturas, quia videmini vobis in ipsis vitam æternam habere; & illæ sunt quæ testantur de me.* Scripturæ autem illæ, aliæ non erant præter Testamentum Vetus; Novum enim nondum scriptum erat. Sed in Testamento Vetere de *Christo* nihil invenitur, præter Notas & signa per quæ, cum veniret, agnosci posset; nimirum, quod esset ex stirpe *Davidis*; nasciturus in *Bethlehem*, ex Virgine, faceretque magna Miracula. Credere ergo *Iesum* esse illum, satis erat ad vitam æternam; plusquam autem satis necessarium non est Et per consequens Articulus ille solus necessarius est. Item *Iohannes* dicit (cap. 11. 26.) *Quisquis vivit, & credit in me, non morietur in æternum.* Sed credere in Iesum, idem est quod credere *Iesum esse Christum*; ut apparet ex vers. 27, ubi *Marthæ* dicit *Christus, Credis hoc? Et illa respondet, Etiam Domine, ego credo te esse Christum illum Filium Dei, qui in mundum venturus erat.* Solus ergo ad salutem sufficit Articulus ille unus. Item (Ioh. 20. 31.) *Hæc scripta sunt ut credatis Iesum esse Christum, Filium Dei, & ut credentes vitam habeatis*

per

per nomen ejus. Vbi rursus credere *Iesum esse Christum* sufficere significatur ad vitam æternam obtinendam. Rursus (1 Ioh. 4. 2.) *Omnis Spiritus, qui confitetur Iesum Christum venisse in carne, ex Deo est*, & (1 Ioh. 5. vers. 1.) *Quicunque crededit Iesum esse Christum, ex Deo natus est.* Et (vers. 5,) *Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit Iesum esse Filium Dei.* Et (Act. 8. 36, 37.) Eunuchus dixit Philippo, *En aquam; quid prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus, si credis ex toto corde, licet. Respondens autem ille dixit, Credo Iesum Christum esse Filium Dei.* Articulus ergo hic *Iesus est Christus* sufficit ad Baptismum, id est ad Receptionem in Regnum Dei, & per consequens, solus necessarius est. Etiam universaliter in locis omnibus ubi dicit cuiquam *Christus, Fides tua te salvum facit*, causa dicti est confessio aliqua per quam directè vel ex consequentia intelligitur, *Iesum esse Christum.*

Argumentum ultimum sumitur à locis illis Scripturæ, ubi Articulus hic dicitur esse Fundamentum Fidei; salvabitur enim, qui tenet Fundamentum. Locus primus est Matth. 24. 23. *Si quis vobis dixerit, Ecce, hic est Christus, aut hic: ne credite. Excitabuntur enim Pseudochristi, & Pseudoprohetæ, & edent signa magna & miracula*, &c. Videmus hic Articulum illum *Iesum esse Christum* tenendum esse, etsi Miracula magna fecerint qui docent contrarium. Locus secundus est Gal. 1. 8. *Etiam si nos, aut Angelus è Cœlo Euangelizet vobis præter id, quòd vobis Euangelizavimus, Anathema sit.* Id autem quod Paulus & Apostoli reliqui euangelizaverunt, Articulus erat hic, *Iesus est Christus.* Authoritas ergo Angeli è Cœlo, multò magis hominis mortalis, si contrarium doceant negligenda est. Est ergo Articulus ille Fidei Christianæ Fundamentum. Tertius locus est 1 Ioh. 4. 1. *Dilecti, ne cuivis Spiritui credite. Ex hoc cognoscite Dei Spiritum: quicunque Spiritus profitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est.* Perspicuum hinc est Articulum illum mensuram & regulam esse, per quam omnes alii Articuli examinandi & judicandi sunt, & per consequens solum esse Fundamentalem. Locus quartus est Matth. 16. 18. Vbi postquam *S. Petrus Christo* dixisset, *tu es Christus, Filius Dei viventis*, respondit *Christus, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo meam Ecclesiam.* Articulus ergo ille Fundamentum est, cui innituntur reliqui omnes Ecclesiæ Articuli. Locus quintus est, 1 Cor. 3. vers. 11, 12, &c. *Fundamentum aliud nemo potest statuere præter id quod positum est, quod Iesus est Christus. Quod si quis superædificet super Fundamentum hoc, aurum, argentum, Lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, cujusque opus manifestum fiet: dies enim id declarabit; nam per ignem revelabitur: & cujusque opus quale sit, ignis probabit: si cujus opus manserit quod superædificaverit, mercedem accipiet. Si cujus opus exustum fuerit, damnum faciet. Ipse*

vero servabitur: ita tamen ut per ignem. Quæ verba cum sint partim perspicua, & intellectu facilia, & partim allegorica & difficilia; concludo ex perspicuis, Pastores, si fundamentum doceant, nempe *Iesum esse Christum*, quanquam falsas inde consequentias aliquas deducant (ut hominibus quibuscunque pronum est errare) salvandos tamen esse; multo magis salvari posse illos qui ea credunt, quæ à Pastoribus suis legitimis didicere. Sufficit ergo Articulus hic ad salutem, & per consequens solus necessarius est. Quod attinet ad verba illa Allegorica, *uniuscujusque opus per ignem probandum esse*, & *salvandos esse, ita tamen ut per ignem*, videntur alludere ad verba Prophetæ Zachariæ cap. 13. 8, 9. *Dictum Iehovæ, ut partibus duabus in terra excisis & expirantibus, tertia relinquatur in ea: & inducam tertiam istam in ignem, conflansque eos, ut conflatur argentum, probabo eos, quemadmodum probatur aurum: & invocabunt nomen meum, & ego exaudiam eos.* Dies Iudicii est dies restitutionis Regni Dei; & illo die futuram esse mundi conflagrationem dicit *S. Petrus* (2 Pet. 3. 7, &c.) In qua conflagratione peribunt quidem improbi, reliqui autem, quos Deus salvos esse vult, transibunt per ignem illæsi, & in eo igne (sicut aurum & argentum) probabuntur, & purgati ab Idololatria, nomen invocabunt Dei veri. Ad hæc verba alludens *S. Paulus Diem* (inquit) id est diem Iudicii, diem Magnum restitutionis Regni Dei, Pastorum doctrinas probaturum esse, an sint puræ, ut aurum, argentum &c. an inutiles ut lignum, fœnum, &c. tunc autem, qui super fundamentum verum falsa aut nugatoria ædificaverunt, ea videbunt condemnata; ipsi tamen salvabuntur, & transibunt per ignem hunc illæsi ad vitam æternam, nomen veri Dei invocaturi. In qua interpretatione nihil est, quod Fidei Christianæ sit contrarium; sed ne scintilla quidem Purgatorii.

Quæret fortasse aliquis an æquè necessarium ad salutem non sit, credere *Deum esse Omnipotentem*; *Creatorem mundi*; *Iesum Christum resurrexisse*; *& homines in die ultimo resurrecturos esse omnes*; ac credere *Iesum esse Christum.* Respondeo hos omnes multosque alios Articulos necessarios quidem æquè esse, sed ideò, quia in illo uno continentur. Quis enim est, qui non vidit, credentes Iesum esse Filium Dei Omnipotentis, necessariò simul credere Deum esse rerum omnium Creatorem Omnipotentem? Aut quomodo credi potest Iesum Regem esse in æternum regnaturum, ab eo qui illum non credit resurrexisse à mortuis. Mortuus enim regnare non potest. Quicunque autem Fundamentum tenet, *Iesum esse Christum*, omnia tenet quæ inde inferri possunt, sive illationis vim ipse intelligit sive non intelligit. Firmum ergo restat unum hunc Articulum creditum, Pœnitentibus ad remissionem peccatorum, Fidei satis esse, & proinde solum necessarium.

Often-

Ostensum antè est, Obedientiam, quanta ad salutem æternam requiritur, consistere in voluntate implendi Legem Dei, quatenus possumus, id est in Pœnitentia peccantium. Ostensum item est Fidem, quanta ad salutem necessaria est, contineri in hoc Articulo, *Iesus est Christus*. Loca Scripturæ nunc proferam aliqua quibus probatur, omnia simpliciter ad vitam æternam necessaria contineri in illis simul conjunctis. Homines illi, quos Sanctus *Petrus*, die Pentecostes, post Ascensionem Servatoris nostri proximo, prædicatione sua, ad Fidem Christianam converterat, *Petrum* cæterosque Apostolos interrogaverunt (Act. 2. 37.) *Quid faciemus viri fratres?* Quibus (proximo versu) respondit Petrus, *Resipiscite, & Baptizetur unusquisque vestrûm in nomen Iesu Christi, in remissionem peccatorum: & accipietis donum Spiritus Sancti.* Baptizari ergo in nomen *Iesu Christi*, una cum pœnitentia, omnia continet ad salutem necessaria. Rursùs cum à quodam ex primoribus interrogaretur *Christus* (Luc. 18. 18.) *Magister bone, quid faciendo vitam æternam possidebo?* Respondit illi Servator noster (vers. 20.) *Præcepta nosti, Ne mœchare, Ne occidito, Ne furare, Ne falsum testimonium dicito: Honora Patrem tuum & Matrem tuam.* Quæ cum observâsse se dixisset, adjecit *Christus*, *Omnia quæ habes vende, & distribue pauperibus, & habebis Thesaurum in cœlo: & sequere me*, id est, confide in me, qui sum Rex. Itaque Legem implere, & credere Iesum esse Regem, totum est quod requiritur ad vitam æternam. Præterea, Sanctus *Paulus* dicit (Rom. 1. 17.) *Iustus ex Fide vivit*; non dicit *unusquisque*, sed *Iustus*. Fides ergo & Iustitia conjunctim, omnia continent ad salutem necessaria. Postremò (Marc. 1. 15.) *Appropinquavit Regnum Dei; resipiscite, & credite Euangelio.* Itaque resipiscere & credere Iesum esse Regem, sufficiunt ad Salutem.

Cum ergo Fides & Obedientia utraque necessaria sit ad salutem, quæstio, utra earum justificet, frustra disputatur. Quo autem sensu justificare dicatur una & altera, explicare non inutile erit. Si per Iustitiam intelligatur Iustitia operum; Iustificari qui Legem Dei semel transgressus est, potest nemo. Intelligenda ergo est Iustitia hominis, Legem Dei observare conantis. Voluntatem enim accipit Deus pro ipso opere. Atque hoc sensu solo est, quod homo aliquis dici potest *Iustus*; & quod per Iustitiam suam justificatus sit. Iustitia ergo justificat, quatenus *Iustum* denominat, non quatenus Legem ita impleverit, ut puniri justè non possit.

Sed justificari etiam dicitur is, cujus Defensio, quanquam non sufficiens, recipitur tamen, & approbatur; ut cum pro defensione allegamus, quod Voluimus, quod conati sumus Legem implere, & quod peccata nostra ipsi condemnavimus. Quoniam ergo Deus voluntatem

tem pro ipso opere eorum tantum accipit, qui credunt in *Iesum Christum*; Fides sola, in hac verbi acceptatione justificare dici potest; adeo ut *Fides* & *Obedientia* utraque justificent; sed in diversa significatione vocis *Iustificare*.

Cum ostensum jam sit, quænam ea sint quæ necessariò requiruntur ad Salutem; Obedientiam erga Deum, cum Obedientia erga Reges reconciliare difficile non est. Rex enim aut Christianus est, aut Infidelis. Si Christianus, Articulum hunc *Iesum esse Christum*, neminem negare cogit. Legibus autem Civilibus, in quibus continentur Leges omnes Naturales, rectè & jurè obedire cogit. Qui ergo Regi suo Christiano, obedientiam præstat, obedire Deo non impeditur. Sed si Rex Christianus qui Fundamentum tenet *Iesum esse Christum*, Doctrinas aliquas per imperitiam inde deducens, doceri & teneri imperet, imperato obediendum est. Obediri enim sine animæ periculo potest. Iudicare autem, in Quæstione de sua ipsius obedientia Civili, jure nemo potest. Iudicat enim de doctrinis Fidei nemo præter Ecclesiam, id est præter illum, qui personam gerit Ecclesiæ, id est præter Regem, si sit Christianus.

Sed etsi Rex Infidelis sit, suorum tamen subditorum quicunque illi restiterit, peccat contra Deum, quia contra Leges Naturæ peccat, quæ sunt Divinæ. Peccat etiam contra Consilium Apostolorum, Christianos omnes Principibus suis, Filios omnes Parentibus suis, & Servos omnes Dominis suis obedire præcipientium, idque in Omnibus. Quod autem attinet ad Conscientiam hominum, quæ interna & invisibilis est, Potestatem habent omnes eandem, quam habuit *Naaman*; neque ad pericula se offerre opus habent. Cæterum si id faciant, præmium suum in regno Dei expectare debent, nec Regem suum legitimum accusare, multo minus occidere, aut bello persequi. Sed quis, etsi Infidelis Rex, subditum suum sciens Regem alterum non nunc, sed post finem mundi expectare, ita stupidus est, ut ob illam causam, eum occisum velit.

Atque hæc de Regno Dei, & Politica Ecclesiastica dicta sufficiant; cum sint omnia à Scripturis Sacris derivata, atque ex iis locis quæ minimè obscura & controversa sunt, & Scopo totius Scripturæ Sacræ (quæ scripta est pro regni Dei in *Christo* restitutione) consentanea. Non enim Verba nuda, sed Scriptorum scopus, Scripturis explicandis verum lumen præfert; qui autem Textibus singularibus utuntur, consilio operis ipsius non adhibito, nihil fere perspicuè explicabunt, sed Scripturæ atomis, quasi sparso pulvere, omnia obscuriora facient quam sunt; id quod eorum artificium esse solet, qui non veritatem, sed suum ipsorum emolumentum quærunt.

DE REGNO TENEBRARVM.

CAPVT XLIV.

De Tenebris Spiritualibus ab Interpretatione non recta Scripturarum.

PRæter Summas Poteſtates, *Divinam*, & *Humanam*, de quibus hactenus diſſeruimus, legimus in Scripturis Sacris de Poteſtate adhuc alia, nempe ea quàm dicit *Sanctus Paulus* Eph. 6. 12, *Quoniam non eſt nobis luctà adverſus ſanguinem & carnem, ſed adverſus Imperia, adverſus Poteſtates, adverſus Mundi hujus Principes Tenebrarum, adverſus Spirituales improbitates in rebus cœleſtibus*; & Matth. 12. 26, *Sed ſi Satanas Satanam ejicit, adversùs ſeipſum diſſidet: quomodo ergò ſtabit regnum ejus*; & Matth. 9. 34, *Per Principem Dæmoniorum ejicit Dæmonia*, id eſt Phantaſmata, quæ apparent in Aëre; unde Satanas dicitur Eph. 2. 2, *Princeps Poteſtatis Aëris*; & (quia regnat in mundi hujus tenebris) *Princeps hujus mundi*, Ioh. 16. 11. Et propterea, qui Principatui ejus Subjecti ſunt *filii* vocantur *Tenebrarum*; nimirum, ut diſtinguantur à fidelibus, qui *Filii Lucis* appellantur. Cum enim Beelzebub ſit Rex Phantaſmatum, quæ Aërem & Tenebras incolunt; *Filii Tenebrarum*, Phantaſmata, & Spiritus Illuſionis idem ſignificant. Regnum ergo Tenebrarum (prout in locis ſupra citatis, aliiſque Sacræ Scripturæ textibus intelligitur) definiri poteſt, *Impoſtorum confœderatio, qui ut in alios in præſenti mundo dominentur, Lumen tùm Rationis naturalis, tùm Euangelii per doctrinas erroneas & obſcuras extinguere, & in viam ſalutis æternæ Tenebras inducere conantur Spirituales.*

Quemadmodum homines, qui à Nativitate ſua Luce oculorum penitus deſtituuntur, luminis omninò Ideam nullam habent; neque imaginari quiſquam lumen majus poteſt, quàm aliquando antè viderit: ita etiam luminis Euangelii, & luminis Rationis gradum majorem exiſtere non putant homines, quam quem ipſi jam aſſequuti ſunt. Atque hinc eſt, quòd homines Tenebras in quibus verſantur, alia via agnoſcere non poſſunt, præterquam ex ſuis ipſorum offenſionibus, & infortuniis. Regni Satanæ obſcuriſſima quidem pars eſt, ea quæ

extra Ecclesiam Dei est, id est in qua ambulant Infideles; dicere tamen non possumus, quod Ecclesia (quasi *Gosben*) tanta omnino luce fruatur, quanta opus est, ad omne opus faciendum, quod imperavit fieri Deus. Vnde enim oriri potuit, quod Christiani, à tempore penè Apostolorum, se mutuò alter alterum ex statu dejecerint, bello, aut Externo, aut Civili? Quod ad omnem propriarum rerum asperitatem, & ad omnem prosperitatis alienæ eminentiam, toties offendant? Et quod ad eandem metam (fœlicitatem) tam diversis viis curratur, nisi illis nox etiam nunc esset, aut saltem spissa nebula. Sumus ergo etiam nunc in Tenebris.

In Ignorantiæ nostræ naturalis obscurâ nocte, errorum Spiritualium Zizania seminavit Inimicus; Primo, lumen Scripturarum extinguendo; erramus enim nesciendo sensum Scripturarum. Secundo, Ethnicorum Poëtarum Dæmonologiam, id est doctrinam de dæmoniis; nempe doctrinam de Idolis, Phantasmatibus, mortuorum umbris, similibusque fabulis anilibus, admittendo. Tertio, reliquias quasdam Religionis & Philosophiam Græcorum, præsertim Aristotelis, cum Scripturis sacris commiscendo. Quarto, per falsas, fictas vel incertas traditiones, & historias; atque ita erramus *attenti Spiritibus deceptoribus & doctrinis Dæmoniorum. Per Hypocrisin falsiloquorum, quorum conscientia est cauterisata*, id est eorum, qui falsa loquuntur contra suam ipsorum conscientiam. De Tenebris autem ab interpretatione non rectâ Scripturæ Sacræ, in præsenti capite dicturus sum.

Scripturarum abusus maximus, & cui cæteri subserviunt aut adhærent, earum detorsio est, ad probandum, quod Regnum Dei, (de quo toties in illis fit mentio) sit Ecclesia, quæ nunc est Christianorum hominum in terra viventium. Manifestum autem est, in contrarium, Regnum Dei, institutum fuisse à Deo, (*ministrante Mose*) super Iudæos solos, qui eam ob causam appellantur in Scripturis, populus Dei peculiaris; idemque regnum in electione Sauli Regis, desiisse. Post id tempus regnum Dei per Pactum in terris nullum fuisse. Promisisse tamen per Prophetas Deum, in Regnum suum Iudæos iterum admittere, (tempore quod ipse secum determinaverat) cum per pœnitentiam ad Deum se converterent. Invitâsse etiam sub iisdem conditionibus conversionis omnes gentes; & Filium suum peccata mundi morte suâ expiaturum, in mundum missurum se esse; & doctrina sua, ad regnum Dei præparaturum, quod in die Iudicii incepturum est.

Errori huic, Quod Ecclesia, quæ est in terra, est Regnum *Christi*, quodque unum esse oportet vel Hominem vel Cœtum, per quem Servator noster, qui nunc est in cœlis, homines alloquitur, Leges condit,

dit, & qui personam *Christi* Christianis omnibus repræsentat, consequens est, quod Potestatem Regalem sub *Christo* universaliter poscat Pontifex Romanus; & quod eandem Potestatem in Civitatibus nonnullis poscant Pastorum Conventus. Sunt autem hi qui per vehementiam disputandi lumen naturæ extinguunt, tantasque in hominum mentibus efficiunt tenebras, ut quis sit, cui obedientiam promiserant subditi videre nequeant.

Doctrinæ autem huic, Papam in præsenti Ecclesiâ Vicarium *Christi* universalem esse, consequens est Doctrina alia, nempe Regi Christiano necessarium esse coronari ab Episcopo aliquo; quasi ab illa ceremonia esset, quod jure Divino imperet, & in Titulo clausulam hanc habeat, *Dei gratia Rex*; quodque Regnum suum, non à Deo accipiat, nisi datum sit per Dei Vicarium Papam; quodque omnis Episcopus Romanæ Diœceseos, (quando consecratur) Pontifici Romano absolutè obediturum se esse juret. Eidem doctrinæ consequens est Concilii Lateranensis decretum sub *Innocentio* tertio, cap. 3. de Hæreticis, *Si Rex à Papa admonitus, Regnum suum ab Hæresibus non purget, & ob eam rem excommunicatus, non satisfaciat intra annum, Subditi ejus ab obedientiæ vinculo absolvantur.* Quoties itaque inter Papæ & aliorum Principum Christianorum consilia, repugnantiam esse contingit, (contingit autem sæpe) tantæ oriuntur inter subditos Regum Tenebræ, ut hominem externum, in Thronum Regium sese intrudentem, ab eo distinguere nesciunt, quem ipsi in eo collocaverant; & præ intellectus cæcitate pugnant inter seipsos, amicos ab inimicis non distinguentes. Ab eâdem doctrina, nempe quod Ecclesia præsens est Regnum Dei, nascitur quod Pastores & Ministri Ecclesiarum, nomen sibi assumant *Cleri*, cæteros Christianos appellantes *Laicos*, id est simpliciter *Populum*. Clerus enim primò & propriè significat *Sortem*, deinde *hæreditatem*, & postremò eos, qui regnante Deo in Israële, alebantur ex reditibus publicis, quos Deus sibi reservaverat, nempe ex Sacrificiis & Oblationibus, quas Deus in alimentum Ministrorum suorum publicorum, (qui erant Levitæ) separaverat. Papa ergò, qui in Ecclesia idem esse vult, quod erat in Regno Dei, id est in Israële, Summus Sacerdos, reditus similes à Christianis postulat sibi, & Sacerdotibus suis à Christianis; ad quam rem expediebat, ut Sacerdotes appellarentur *Clerus*. Decimæ itaque quæ Levitis *jure Divino* debebantur, in regno Dei requiruntur & sumuntur jam diu ab Ecclesiasticis, non *jure Civili*, sed *Divino*; & populus ubique per Ecclesiam Romanam pensiones publicas duplas solvunt, alteras Civitati suæ, alteras Clero Romano.

 Ab

Ab eodem errore, quod Ecclesia præsens est Regnum Dei, introducta est distinctio inter Leges *Civiles* & *Canonicas*: sunt autem Leges Civiles Acta Imperantium in Dominiis propriis; & Leges Canonicæ acta Pontificis in Dominiis iisdem; sed hæ ante Imperii translationem in *Carolum Magnum*, Leges non erant, quanquam posteà, procedentibus indies Tenebris, Imperatores ipsi eas pro Legibus (metu majoris mali à cæcitate populi) admittere coacti sunt.

Hinc etiam est, quod in pluribus Dominiis, ubi Papæ potestas Ecclesiastica integra recipitur, quod Iudæi, & Turci suo modo Deum colere (quatenus contra Potestatem Civilem non offendunt) permittantur, Christiani autem, Civitatum aliarum Cives, in Roma nisi Romano modo, Deum colere non permittantur. Quare autem? Quia Papa Christianos omnes sibi subditos esse postulat. Quod tamen iniquum est. Nam si Christiano duriorem se præbeat Princeps Christianus, quam Infideli, iniquè facit; pro *Christo* enim sunt, qui non sunt contra *Christum*.

Præterea, hinc est, quod in omni Civitate Christianâ Potestatem Papæ Ecclesiasticam admittente, sint homines quidam à Tributis & Tribunalibus Potestatis Civilis exempti; ut Ecclesiastici omnes, & Monachi, & Fratres, quorum numerus in multis locis ad numerum reliqui populi, adeò magnam habent proportionem, ut ex illis solis, si opus esset, conscribi exercitus posset, qui Ecclesiæ Militanti sufficere valeret contra quemcunque Principem Christianum, qui Papæ adversaretur.

Scripturarum abusus alius est, eorum qui *Consecrationem* covertunt in *Conjurationem* sive *Incantationem*. *Consecrare*, in Scripturis Sacris significat rem quamcunque Deo Offerre, Dare sive Dedicare, id est ab usu communi, piis & decoris verbis, ad cultus Divini usum, separare, id quod est sanctificare, ita ut Dei, eorumque sit quos Deus sibi fecit Ministros publicos; ut supra Capite 35 fusiùs dictum est. Consecratione autem illa, non rei consecratæ natura, sed solus usus mutatus est, nempe, ut qui prophanus & communis fuerat, jam Sanctus sit, & cultui Divino proprius. Sed quando naturam qualitatemque ipsius rei mutatam esse dicunt, non Consecratio dicenda est, sed vel opus Dei supernaturale, vel vana & impia Incantatio. Quoniam autem mutationem hujusmodi naturæ rerum quam profitentur, quotidianam esse dicunt, pro opere Divino supernaturali haberi non potest. Restat ergò, ut alia non sit, quam *Conjuratio* sive *Incantatio*; per quam, mutationem naturæ ubi non est, credi esse volunt, contra oculorum, cæterorumque omnium Sensuum testimonium. Exempli causâ,

causâ, in Consecratione Panis & Vini in Cœna Dominica, (quæ commemoratio tantùm est *Christi* in Cruce ad Redemptionem nostram Passionis) quando Sacerdos verba Servatoris nostri pronuntiat, *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis meus*, naturam Panis & Vini abire dicit, & in ejus locum succedere *Christi* corpus verum, & verum sanguinem. Quanquam neque oculis, neque ulli sensui recipientis appareat quicquam quod non apparuerat, antequam verba illa pronuntiarentur. Incantatores Ægyptii, cum Virgas suas in Serpentes, & Aquam in Sanguinem convertissent, spectatorum Sensibus falsa rerum specie illusisse tantùm existimantur, vocantur tamen in Scriptura Sacra Incantatores. Sed quo nomine appellandi fuissent, si in Virgis suis ne species quidem Serpentium, neque in aquis illis species sanguinis, ulla apparuisset, sed coram Rege impudenter asseruissent Virgas quæ Regi ut Virgæ apparuerunt Serpentes esse, & Sanguinem esse, quæ Regi Aqua videbatur? Appellandi certè erant non modo Incantatores, sed etiam impudenter Mendaces. Hoc tamen in Consecrationibus quotidianis faciunt Ecclesiæ Romanæ Sacerdotes, verba sacra in Incantamentum mutantes, quod nihil ad sensum producit novi; impudenter tamen Panem in Hominem, & quod magis est in Deum convertisse se affirmantes, & proinde adorandum esse jubentes tanquam esset Servator noster ipse Deus & Homo; quæ Idololatria est crassissima. Siquidem enim dicere sufficeret, non amplius Panem, sed Deum esse, quare similiter excusare se non potuissent Ægyptii affirmando, Porrum & Cepe quæ adorabant, Porrum & Cepe amplius non esse post Incantationem, sed Deum ipsum sub olerum illorum specie. Verba illa, *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis meus*, æquivalent his, *hoc significat*, *sive repræsentat*, *Corpus & Sanguinem meum*; & Figura quidem sermonis est usitatissima; quem secundum literam interpretari Scripturæ abusus esset. Quanquam autem Interpretatio talis admitteretur, applicari tamen Pani vel Sanguini præterquam illi quem *Christus* manibus propriis consecravit nulli potest. Non enim de Pane quocunque, & de Sacerdote omni qui pronuntiaret illa verba, *Hoc est corpus meum*, Transsubstantiatum iri, dixit *Christus*. Neque Ecclesia Romana ipsa Doctrinam talem stabilivit ante *Innocentium tertium*, id est annis ab hinc circiter quingentis, quando Potestas Papalis maxima erat, & Tenebræ profundissimæ.

Simili Incantatione usi sunt Sacerdotes Ecclesiæ Romanæ in Sacramento Baptismi, ut videre est in Rituali Romano, ubi nomine Dei, Trinitatis, & trium Personarum, & signo Crucis ad Incantamentum abutuntur. Ut primo, in aqua consecranda Sacerdos dicit,

conjuro te creatura Aquæ, in nomine Dei Patris Omnipotentis, & in nomine Jesu Christi Filii sui unici Domini nostri, & in virtute Spiritus Sancti, ut fias Aqua conjurata, ad Potestates inimici abigendas & eradicandas, &c. Secundo in Salis cum Aqua miscendi benedictione; *Ut fias sal conjuratum, quo Phantasmata omnia, & fraudum Diaboli improbitas fugiat abeatque à loco in quo spargeris; utque Spiritus omnis immundus conjuratus sit per eum, qui veniet ad judicandum vivos & mortuos.* Tertiò in benedictione Olei, *ut Potestas omnis Inimici, exercitus omnis Diaboli, & Phantasmata Satanæ per Creaturam hanc Olei abigantur.* Quarto, Baptizandus Infans, multifariam Incantatur; primo, ad Ecclesiæ portam, in faciem Infantis sufflat ter Sacerdos, dicens, *Exi ab eo Spiritus immunde, & cede Spiritui Sancto Paracleto*, quasi Infantes omnes, antequàm à Sacerdote insufflentur, essent Demoniaci. Rursus, antequam in Ecclesiam intret, dicit, *conjuro te &c. exire, & decedere ab hoc servo Dei.* Idem quoque Exorcismus repetitur antequam Infans baptizetur. Neque ritus alii, circa Matrimonium, Extremam Unctionem, Visitationem ægrotantium, Consecrationem Ecclesiarum & Cœmeteriorum sine Incantationibus peraguntur, ut in quibus Oleo & Aqua utuntur incantatis, & signo Crucis abutuntur sicut & verbis Scripturæ, *Asperges me Domine hyssopo*; Rebus enim hujusmodi efficaciam Phantasmata & Spiritus Imaginarios abigendi tribuendam esse putant aut dicunt.

In Exorcismis antedictis notandum etiam est, Spiritus immundos, id est Dæmonia, appellari Phantasmata; ex quo sequitur Spiritus immundos sive Dæmonia à Romanâ Ecclesia non habita esse pro *Entibus* (ut loquuntur) *Realibus*; & proinde Substantias non esse, sed Idola tantum, id est *Nihil*.

Error generalis alius est, à non intellectis vocabulis illis, *Vita æterna, Mors æterna, & Mors secunda.* Quanquam enim perspicuè dicatur in Scriptura Sacra, Deum Adamum in eo statu posuisse, ut vivere potuisset in æternum, nempe si Mandatum Dei observâsset; quæ immortalitas humanæ Naturæ Essentialis non erat, sed ab esu Arboris Vitæ dependebat; Doctrina tamen hodiè alia est, & jamdiu fuit, nimirum, unumquemque hominem *Vitam æternam* habere sua natura, ex eo, quod Animâ præditus sit immortali; adeò ut gladius ille in aditu Paradisi, quanquam impediit Adamum, ne ex fructu Arboris Vitæ comederet, impedire illum, ne esset immortalis, non potuit, neque facere, ut Redemptione per *Christum* indigeret; & proinde non modò Fideles, sed etiam Reprobi, & Ethnici Vita Æterna fruituri sint. Verùm, ut incommodum hoc excusent, per *mortem æternam* intelli-

intelligendam esse dicunt *Vitam æternam*, sed in cruciatibus, quæ est figurata loquutio, præterquam in hac occasione nunquam usurpata.

Doctrina autem hæc fundatur in quibusdam locis obscurioribus Testamenti Novi; quæ tamen loca totius Scripturæ Scopum considerantibus, in sensu diverso facile explicari possunt. Vtrovis autem modo intelligantur, quatenus ad salutem Christiani hominis attinet, non multum interest. Supposito enim morientis hominis restare nihil præter cadaver ejus, nonne Deus qui hominem ex terra, verbo suo fecit vivere, eadem facilitate facere poterit ut cadaver mortuum reviviscat, & vivat in æternum, eodem verbo? *Anima* in Scripturis Sacris, semper significat aut vitam, aut creaturam viventem. Corpus autem & anima conjunctim idem significat quod corpus vivens. Creationis die quinto, dixit Deus, *producant aquæ reptile animæ viventis. Et creavit Deus cetos maximos & omnem Animam viventem.* Item de homine, creavit eum Deus *de pulvere terræ*, *sufflavitque in nares ipsius spiraculum vitæ: sic factus est homo anima vivens.* Et postquam *Noah* exiisset ex Arca, promisit Deus non amplius percutere *omnem animam viventem.* Et Deut. 12. 23. *Sanguis cujusque est ejus anima.* Etiam immundus habebatur Lege Mosaica qui tetigerat *animam mortuam*, id est cadaver mortuum. Nihil hic neque in aliis locis Scripturarum, aliud significat Anima, præter *ipsum Animal*, aut *Vitam* ejus; Anima immortalis nusquam legitur, neque Substantia Incorporea, à corpore separata. *Spiritus autem* & *Vita æterna* passim leguntur. Quod animæ Fidelium, non sua natura, sed gratia Dei speciali unà cum corporibus à Resurrectione mansuræ sunt in æternum, ex Scripturis Sacris ostensum est Cap. 38. Vbi autem legitur in Testamento Novo, esse qui conjicientur, corpus & anima, in Gehennam ignis, *Corpus & Anima*, idem significat quod *corpus animatum.*

Per hanc fenestram est, quod doctrina illa Tenebrosa intravit, de *Cruciatibus æternis*, & de *pœnis Purgatorii*, & consequenter de *mortuorum Spiritibus* in locis Consecratis, Solitariis, & Tenebrosis ambulantibus; & proinde etiam de *Exorcismo* & *Conjuratione* Phantasmatum; item de Invocatione mortuorum; & de *Indulgentiis*, id est, de exemptione ex igne Purgatorii, ubi Substantiæ Incorporeæ illæ purgari, & cœlo præparari igne supponuntur. Nam ante tempus in quo versatus est in terris Servator noster, maxima pars hominum, ad quos pervenerat doctrina Dæmoniorum sive Dæmonologia Græca, in ea opinione erat, Animas humanas, substantias à corporibus distinctas esse & separabiles; & per consequens, mortuo homine; sive bono

bono sive malo; animam ejus per virtutem naturæ propriæ (sine recognitione ulla divinæ Gratiæ) debere subsistere alicubi. Itaque Doctores Ecclesiæ primitivæ aliquamdiu dubitarunt, quo loco, antequam cum corporibus in resurrectione denuo unirentur, mansuræ essent; putaruntque aliqui quod requiescebant sub Altaribus. Sed Ecclesiæ Romanæ utilius tandem visum est, mansionem illis hanc ædificare Purgatorii.

Consideremus jam loca Scripturæ illa quibus maximè innituntur errores, illi tres proximè superiores. Argumentis enim Bellarmini, quibus probare conatus est Regnum Dei esse Ecclesiam administratam à Pontifice Romano in hoc mundo, responsum est ante; & demonstratum, Regnum Dei institutum sub *Mose*, desiisse in electione Regis *Sauli*; & post illud tempus Sacerdotem Summum, Authoritate propriâ Regem Israëlis nullum deposuisse. Id enim quod *Athaliæ* fecit Sacerdos Summus, non Iure suo fecit, sed Iure Regis *Ioashi*, *Athaliæ* filii. Sed Rex *Solomon* Iure suo *Abiatharum* deposuit Sacerdotem Summum, & in locum ejus collocavit alium. Locus autem difficillimus eorum, quæ adducuntur ad probandum quod Regnum Dei in hoc mundo nunc existit, adducitur à Beza, qui Regnum Dei incepisse dicit à Resurrectione *Christi*, atque inde Potestatem Supremam Ecclesiasticam in Civitatibus Christianis, Civitatum illarum Presbyteriis asserens. Et notum est Presbyteria illa in aliquibus locis Reges suos excommunicâsse; & Suprematum in Religione non minus in illis locis sibi arrogasse quam eandem Potestatem sibi attribuit universaliter Pontifex Romanus.

Verba quibus innititur sunt Marc. 8. 39: *Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Regnum Dei veniens in virtute.* Quibus verbis Grammaticè acceptis, significatur, vel aliquem ex iis, qui *Christo* adstiterunt, etiam nunc vivere super terram, vel Regnum Dei esse in hoc mundo. Sed locus alius est in contrarium non minùs difficilis. Cum enim Apostoli post Resurrectionem *Christi*, cum jam in cœlum ascensurus esset, *Christum* interrogaverunt Actor. 1. 6, dicentes, *Domine, si in tempore hoc restitues Regnum Israël?* Respondit illis Servator noster, *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua Potestate: sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ*; id est, Regnum meum nondum venit, nec præscietis vos quando veniet; veniet enim sicut fur noctu; sed superveniet vobis Spiritus Sancti virtus, per quam prædicatione vestra Testimonium dicetis de Resurrectione

rectione mea, & de operibus meis, & de doctrina quam docui; ut credant in me homines, & vitam æternam expectent, cum rediero. Quomodo hæc cum adventu Regni *Christi* in *Christi* Resurrectione congruant non video, neque cum eo, quod dicit *S. Paulus* 1 Thess. 1, vs. 9, 10: *Conversi estis ad Deum à simulachris, servire Deo vivo, & vero, & expectare Filium ejus de cœlis*; ubi expectare *Christum* de Cœlis, idem est quod expectare adventum ejus in Majestate regnaturi; quod necessarium, si Regnum ejus jam ante aderat, non fuisset. Rursus, si Regnum Dei incepisset in Resurrectione *Christi*, quàm caussam habent Christiani precandi hodie (ut faciunt) *adveniat Regnum tuum?* Manifestum ergò est, verba illa Sancti *Pauli* aliquem alium habere sensum. *Sunt* (inquit *Christus*) *de astantibus, qui non gustabunt mortem antequam venire viderint Regnum Dei in virtute.* Nam si Regnum Dei venturum erat in Resurrectione *Christi*, cur dixit, eorum *aliqui*, potius quam *omnes* id videbunt. Vixerunt enim post *Christi* Resurrectionem *omnes.*

Sed ad explicationem hujus loci non parum conferunt verba Servatoris nostri de Sancto *Iohanne* ad Sanctum *Petrum* Iohan. 21. 22: *Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia Discipulus ille non moritur.* Sermo autem ille à nemine confirmatus, neque refutatus, sed relictus est, ut qui non intelligeretur. Veruntamen si sensum illius loci conjicere liceat ex eo, quod immediatè sequitur, locum similem Sancti *Lucæ*, verisimile est, verba illa dicta esse de *Christi* Transfiguratione, quæ describitur in versibus immediatè sequentibus Luc. 9. 29: *Factum est autem post hæc verba fere dies octo, & assumpsit Petrum, Iacobum, & Iohannem, & ascendit in montem ut oraret. Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera: & vestitus ejus albus, & refulgens. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moses & Elias, Visi in Majestate.* Viderunt ergo *Christum* in gloria & Majestate, quemadmodum venturus est. Eadem historia etiam à S. Mattheo recitatur cap. 17, vers. 1, *Et post dies sex assumit Iesus Petrum, & Iacobum, & Iohannem, &c.* ubi Apostoli illi dicuntur *timuisse valdè.* Atque hoc modo completum est, nempe per modum *visionis*, quod *Christus* promiserat. Fuisse enim *visionem*, inferri potest ex eo quod dicit *Lucas* cap. 9. 28, nempe, *Petrum* & qui cum eo erant gravatos esse somno; & ex Matth. 17. 9, ubi præcepit eis *Iesus*, dicens: *Nemini dixeritis Visionem.* Quicunque autem loci à Beza recitati sensus sit, argumentum inde certum sumi non potest, ad probandum, quòd Regnum Dei ante diem Iudicii incepturum sit.

Sunt etiam textus quidam alii, quos citant Pontificii pro Supre-

matu Papæ; ut quod duo gladii quos habuerunt Apostoli, significant gladium Spiritualem & gladium Temporalem, quos ambos Petro dedisse *Christum* dicunt; &, quod duorum Luminarium majus Papam, minus Regem significat; quibus respondere operæ pretium non est. Potuerunt ex primo versu Biblii Sacri æquè inferre, quod per cœlum Papa, per terram Rex intelligendus sit. Non est enim hoc ratiocinari, ex Scripturis Sacris, sed lascivire, & in Principes insultare, sicut facere cœperunt tunc, quando Pontifices Romani magnitudinis suæ, ut putabant, in perpetuum certi, Christianos Reges contemptui habuerunt, & in colla Imperatorum insultantes, illos & Scripturas ipsas irridere ausi sunt verbis Psalmi 91, *Super Aspidem & Basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonem & Draconem.*

Quod ad Consecrandi ritus attinet, etsi magna ex parte, non à Scripturis, sed à Rectorum Ecclesiæ Iudicio dependeant; debent tamen Rectores illi tales ritus ordinare, quales Actionis ipsius natura postulat; nempe ut Ceremoniæ, Verba, Gestus, non modo sint decentes, sed etiam significantes, vel saltem Consecrationi conformes. Quando *Moses* Tabernaculum, Altare, & utensilia illis pertinentia (Exod. 40.) consecravit, oleo quod Deus in hunc usum fieri jusserat, illa unxit; & sancta facta sunt: nihil consecrationi huic, ad fuganda Phantasmata conjuratum erat. Idem *Moses* (qui summam in Israële habebat Potestatem) fratrem suum *Aaronem* (Sacerdotem summum & Filios ejus) Consecrans, lavit illos Aqua (non aqua conjurata) illosque amicivit, & Oleo unxit; & consecrati sunt administrandum coram Domino ut Sacerdotes; quæ decora & simplex erat mundatio, & ornatio, antequam eos Domino præsentaret. Quando Rex *Solomon* (qui summam in Israële habebat Potestatem) Templum consecrabat (1 Reg. 8.) consistebat coram toto cœtu Israëlis; cui cum benedixisset, Deo gratias reddidit, quod in animum patris sui, ut Templum illud ædificaret, posuisset, quodque sibi ut perficeret, dedisset; deinde Deo precabatur, primo, ut domum illam, quanquam Magnitudini Dei infinitæ incongruam, acceptaret; & orationes Servorum suorum, qui in ea, vel (si absentes essent) conversi versus eam, precarentur, exaudiret; postremo Sacrificium obtulit; & Domus dedicata est. Nulla hic erat Pompa; Rex ubi ante erat, ibi constitit, nulla aqua conjurata, neque *Asperges me*, neque alia verborum alio sensu dictorum inepta applicatio; sed sermo decens & rationalis, rei quam agebat consentaneus. Quod *S. Iohannes* Aquam Iordanis, aut *Philippus* Aquam fluminis in quo Eunuchum baptizavit, conjuravit, nusquam legimus. Neque quod Pastor quisquam tempore

pore Apostolorum, salivam suam naribus personæ baptizandæ, apposuit dicens, *In odorem suavitatis*; ubi neque Ceremonia illa Salivæ, propter immunditiem, neque applicatio verborum Sacrorum, propter levitatem, Authoritate ulla defendi potest.

Ad probandum, quod Animæ à Corporibus separatæ vivant in æternum, non solum Animæ Electorum, gratia speciali, sed etiam reproborum proprietate essentiæ humanæ adhærente, sunt Textus quidam, qui primo intuitu sufficere videri possunt.

Vt primò, verba *Solomonis*, Ecclesi.12. 7, *Spiritus redit ad Deum, qui dedit illum.* Quæ verba interpretationem hanc pati possunt, nempe scire neminem, sed Deum solum Spiritus hominis, quid devenit, & quo fertur; Neque credendum est animas Reproborum redire ad Deum, qui illas dedit. Etiam idem *Solomon* eodem libro cap. 3, ℣. 20, 21, *Idcirco unus interitus est Hominis & Bestiæ, & æqua utriusque conditio: sicut moritur homo, & illæ moriuntur; quis novit si Spiritus filiorum Adam ascendant sursum; & si Spiritus jumentorum descendant deorsum?* Locus alius est Genes. 5. 24, ubi de *Enocho* dicitur, *ambulavit cum Deo, & non apparuit; quia tulit eum Deus.* Et Hebr. 11. 5, *Fide Enochus translatus est, ne videret mortem, & non inveniebatur, quia transtulit illum Deus.* Qui locus immortalitatem Corporis non minus probat quam animæ, & probat quoque translationem talem peculiarem esse placentibus Deo, dependentemque non à Natura, sed à Gratia. Sed contrà, quid respondebimus verbis *Solomonis*, Ecclesi. 3, ℣. 19, *Dixit in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus & ostenderet similes esse bestiis. Idcircò unus interitus est hominis & jumentorum, &c. Similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius, &c.* Quibus verbis immortalitas animæ per Naturam negatur, per Gratiam non negatur. *Laudavi magis mortuos, quam viventes: & fœliciorem utroque judicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala, quæ sub sole fiunt.* Sermo hic, si fœlicior sit, qui non est natus, quam qui æternâ fœlicitate fruitur, durus esset. Rursus cap. 9. 5, *Viventes sciunt se esse morituros, mortui vero nihil noverunt amplius, nec habent ultra mercedem.* Id quod de hominibus mortuis, ante resurrectionem corporum suorum, manifestum est; verum si intelligatur de immortalitate Electorum post Diem Iudicii, verum non est.

Locus alius, qui videtur facere pro Immortalitate Animæ naturali, ille est, ubi Servator noster *Abrahamum*, *Isaacum*, & *Iacobum* vivere affirmat. Ad quod respondeo; vivere quidem, non tamen actu, sed quatenus promissione Dei, vitæ æternæ & resurgendi certi sunt; id est scripti sunt libro Vitæ, vivuntque eo sensu, quo *Adamus* eo die

mortuus erat, quo de fructu vetito gustavit. A quibusdam etiam pro Immortalitate animæ adducitur, id quod in Novo Testamento narratur de Divite & Lazaro, sed narratio illa, quia parabola est, nihil probat. Præterea addo, quod neque in Scriptura Sacra, neque in Liturgia nostra vox illa *Anima Immortalis* omnino invenitur.

Sunt autem Testamenti Novi loca quædam alia, quæ videntur Immortalitatem attribuere etiam Reprobis. Manifestè enim dicitur, quod resurgent ad Iudicium ultimum, atque inde ibunt in *Ignem æternum*, *cruciatus æternos*, *pœnas æternas*, quodque in illis *Vermis Conscientiæ nunquam morietur*; quæ omnia intelligi volunt plurimi, per *æternam mortem*. Mihi vero nimis durum videtur de Deo dicere (qui Pater est misericordiarum, qui facit in cœlo & in terra quicquid vult, in cujus manibus sunt corda hominum omnium, qui in hominibus operatur tum facere, tum velle, & sine cujus gratia libera nemo habet neque inclinationem ad Bonum, neque resipiscentiam à malo) quod peccata hominum cruciatibus extremis, majoribus quam quisquam imaginari potest, & sine fine temporis punire velit. Videamus ergò, per ignem æternum quid aliud significari possit. Quanquam enim legimus resurrecturos esse Fideles cum corporibus spiritualibus, & gloriosis, & victuros in æternum, nec comedentes, neque bibentes, & sine Matrimonio; non tamen idem legimus de reprobis, sed legimus quod morientur iterum & *morte secunda*, quæ æterna erit; cui morti secundæ, id quod dicitur de igne & cruciatibus æternis, & de Verme Conscientiæ non contradicit. Itaque æternum, in illis locis idem videtur significare, quod *usque ad finem seculi*. Seculum autem Latinis idem non est, quod Græcis ἄιων. Neque seculum putabant Iudæi spatium, ut Romani *centum annorum*, quod est hominis Ævum in quo nemo sit qui vixerat in seculo antecedente; sed Ævum æstimabant ætatem mundi; nimirum ut esset Ævum unum à Creatione ad Diluvium, alterum à Diluvio usque ad Conflagrationem mundi, in adventu Messiæ; tertium ab adventu Messiæ in æternum, ita ut Ævum hoc tertium dicendum sit *Ævum Ævorum* ἄιων αἰώνων. Et sic reprobi, usque ad finem hujus Ævi, id est, hujus mundi puniri possunt usque ad mortem secundam, quæ pœna propter eam causam αἰώνιος dici potest. Nam *S. Paulus* de Resurrectione loquens 1 Cor. 15, intelligit solam Resurrectionem ad vitam æternam, non ad æternam pœnam. *Corpus*, inquit, *seminatur in corruptione, surget in incorruptione; Seminatur in ignobilitate, surget in gloria; Seminatur in infirmitate, surget in virtute; Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.* Nihil horum de reprobis dici potest.

Simi-

Similiter cum de resurrectione loquitur *Christus*, solam intelligit Resurrectionem ad Vitam æternam; Luc. 20. 34, 35, 36: *Filii hujus seculi nubent, & traduntur ad nuptias: illi verò qui digni habebuntur seculo illo, & Resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores, neque enim ultra mori poterunt; æquales enim Angelis sunt, & Filii sunt Dei, cum sint Filii Resurrectionis.* In quibus verbis notanda tria sunt, primum, quod tempus usque ad Resurrectionem appellat seculum unum, tempus autem post Resurrectionem appellat seculum alterum. Secundum, quod distinguit inter filios mundi hujus, & filios mundi venturi, eo quod filii mundi venturi, mori iterum non possent, innuens reprobos iterum morituros esse. Tertium, quod filios hujus mundi, dignos non dicat esse Resurrectione à mortuis, & quod filii Dei ideò æquales erunt Angelis, quia sunt filii Resurrectionis; ex quo sequitur reprobos resurrecturos omnino non esse præterquam ad mortem secundam. Filii enim Resurrectionis Filii Dei soli sunt.

Doctrinæ huic de Animarum separatarum Æternitate naturali, superstruitur, ut ante dictum est, Doctrina Purgatorii. Supposito enim, quod vita æterna Fidelium solorum sit, & per gratiam, sequitur Immortalitatem nullam esse posse ante Resurrectionem. Loca Scripturæ Canonicæ quæ citat pro Purgatorio Bellarminus, sunt primò, quod *David* pro *Saulo & Ionathano* jejunaret 2 Reg. 1. 12. & rursus 2 Reg. 3. 35, quod jejunaret propter mortem *Abneri*. Iejunium hoc *Davidis* pro fine habuisse dicit, bonum aliquod illis post mortem eorum à Deo impetrandum. Cur autem? Quia cum pro suo ipsius Filio ægrotante jejunabat, postquam intellexit mortuum illum esse, cibum sumpsit. Deinde arguit sic, Quoniam Anima existit separata à corpore, neque per Iejunium impetrari quicquam potest animis quæ jam sunt in Cœlo, vel in Inferno; sequitur quasdam esse animas quæ neque in Cœlo sunt, neque in Inferno; & proinde debere eas esse in tertio aliquo loco, id est in Purgatorio. Sed negandum est, quod assumit Davidem ideò jejunâsse, ut aliquid *Saulo* & *Ionathano* impetraret. Manifestum enim est, Ceremonias usitatas Plangendi & jejunandi in morte quidem eorum, quorum vita plangentibus damnosa aut inutilis erat, honoris tantum causa adhiberi, in morte autem amicorum & necessariorum Luctum esse non Litaniam. Itaque *David*, *Saulum* & *Ionathanum* jejunio suo honoravit: in morbo autem proprii filii jejunio & precibus conatus est impetrare à Deo ut convalesceret. Quod cum impetrare non potuit, jejunare desiit.

In cæteris locis quæ citat Testamenti veteris, ne color quidem

probationis ullus est. Vbicunque dicitur *Ignis*, *Furor*, *Vstio*, *Purgatio*, *Mundatio*, si modo Patrum aliquis verba illa ad Doctrinam Purgatorii in Concione applicavit, utuntur illis Pontificii, ut totidem argumentis pro Purgatorio. Quod dicit *David* Psal. 37. 1, *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Quid hoc ad Purgatorium, nisi Augustinus *Furorem* comparâsset prædicans, Igni Gehennæ, & Iram Igni Purgatorii? Et quid ad Purgatorium attinet quod dicitur Psal. 64. 12, *Transivimus per ignem & aquam: & eduxisti nos in refrigerium?* Textibus hujusmodi utuntur Doctores non Logicè in Sermonibus, & Expositionibus, sed Rhetoricè.

Citat etiam loca aliqua Testamenti Novi explicatu difficiliora, ut Matth. 12. 32: *Quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Vnde infert Bellarminus Purgatorium esse seculum futurum. Seculum autem futurum illud est quod incepturum est à die Iudicii. Tunc autem Purgatorium nullum fore consentiunt omnes. Quid ergo significant verba illa Servatoris nostri? Nescio quidem; scio autem quod non significant Purgatorium. Manifestum est Spiritum Sanctum, tertiam Personam Trinitatis, missum esse Paracletum, eo fine, ut Ecclesiæ usque ad finem mundi assisteret; & proinde blasphemare in Spiritum Sanctum non impropriè dici posse blasphemare in Ecclesiam. Videtur ergo hoc loco Servator noster suam ipsius in peccatis condonandis lenitatem & facilitatem comparare cum severitate Pastorum Ecclesiæ erga illos qui Authoritatem eorum Spiritualem parvi facerent: tanquam dixisset, Vos qui Potestatem meam aspernamini; vos qui me crucifixistis, quoties vos pœnitebit, & ad me per Recipiscentiam convertemini, misericordiam meam sentietis: quod si Potestatem eorum qui vos posthæc docebunt, in virtute Spiritus Sancti negabitis, erunt illi inexorabiles, neque in hoc mundo vobis ignoscent, sed sine Absolutione puniendos relinquent (quantum in illis est) in seculo futuro. Atque ita verba illa Servatoris nostri pro Prædictione sive Prophetia sumi possunt Severitatis hominum Ecclesiasticorum in regno Pontificis Romani. Citat præterea verba *S. Pauli* (1 Cor. 15. 29.) *Alioqui quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgant? Vt quid baptizantur etiam pro illis?* Sed nihil dicitur de Purgatorio. Inferri quidem hinc potest, fuisse tempore *S. Pauli* consuetudinem baptizandi pro mortuis homines Fideles pro seipsis ante baptizatos; sicut hodie Fideles quasi Fidejussores in Baptismo se faciunt pro Fide futura Infantum, qui nondum Fidei sunt capaces. Sic enim Fideles

tunc

tunc pro mortuis baptizati in se susceperunt, quod in Resurrectione *Christum* sequerentur. Sed nihil inde inferri potest ad probandum Purgatorium, neque ad probandum quod Animis à corporibus separatis, aut animæ Lazari per quatuor illos dies quibus mortuus mansit, locus aliquis debeatur. Deus enim qui vitam pulvisculo dare potuit, etiam mortuo potest reddere.

Locus alter est 1 Cor. 3, ubi dicitur de iis qui super fundamentum ligna, fœnum, stipulam, superædificant, quod opus eorum peribit, ipsi tamen salvabuntur, sed quasi per ignem. Ignem hunc, Ignem Purgatorii esse vult Bellarminus. Sed responsum ante est, verba hæc alludere ad verba Zachariæ 13. 9, *Ducam tertiam partem per Ignem, & uram eos sicut uritur argentum, & probabo eos sicut probatur aurum*, & dicta esse de adventu *Christi* in Potestate & Gloria, id est de die Iudicii, & præsentis mundi conflagratione.

Ex loco citato 1 Cor. 15 de Baptismo pro mortuis, infert etiam Orationem pro mortuis non inutilem esse, & inde rursus esse infert ignem aliquem Purgatorii. Sed neutrum recte. De multis enim vocis *Baptismi* significationibus, illam inprimis comprobat, ubi sumitur pro Pœnitentia; & sic Baptizari homines quando Iejunant, Orant, & faciunt Eleemosynam. Sed significatio illa Baptismi neque in Scriptura usquam apparet, neque in usu communi cujuscunque linguæ. Vox Baptismus usurpata est (Marc. 10. 38. & Luc. 12. ℣. 50.) pro immersione in sanguinem, ut *Christus* in cruce Baptizatus est, & Apostoli ejus Martyres. Sed Oratio, Iejunium, & Eleemosyna, quid commune habent cum Immersione. Quod *Iohannes Baptista* dicit Matth. 3. 11 de Christo, *Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto & Igne*, non ad Purgatorium pertinet, sed ad ea qui dicuntur Actor. 2. ℣. 3: *Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis.* Nimirum quod prophetavit *Iohannes Baptista* Matth. 3. 11, completum erat Actor. 2. 3.

Baptismi pro mortuis interpretationem aliam adfert, nempe, eandem quam ego supra adduxi, ut verisimillimam: & concludit inde Precationis pro mortuis utilitatem. Siquidem enim in Regnum *Christi* recipi post Resurrectionem possunt illi, qui nomen *Christi* non audierunt, aut in eum non crediderunt; inutile non esset, ut eorum amici pro illis precarentur. Atqui concesso fieri posse, ut ad preces Fidelium, aliquos eorum convertat Deus, quibus Euangelium inauditum fuerat, quique proinde *Christum* rejecisse non potuerunt; quodque charitas Orantium pro illis reprehendi non possit; nihil tamen facit hoc pro Purgatorio. Aliud enim est resurgere à morte ad vitam, aliud

aliud resurgere à Purgatorio ad vitam. Est enim hoc resurgere à vita ad vitam, nempe à vita misera ad vitam fœlicem.

Locus quartus est Matth. 5. 25, *Esto consentiens adversario tuo citò, dum es in via cum eo: ne forte tradat te adversarius Iudici, & Iudex tradat te Ministro: & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.* In qua Allegoria, qui proximum læsit, est *Peccator*; *Iudex* idemque Adversarius, est Deus; Via est Vita præsens; Carcer est Sepulchrum, unde ad vitam æternam non resurget Peccator, sed ad secundam mortem, nisi prius reddiderit ultimum quadrantem, vel pro eo Passione sua reddiderit *Christus*. Itaque verba hæc ad Purgatorium nihil pertinent.

Locus quintus est Matth. 5. 22, *Ego autem dico vobis: quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit Iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit Concilio. Qui autem dixerit fatue: reus erit Gehennæ ignis.* A quibus verbis tria esse infert genera Peccatorum, & tria genera Pœnarum. Peccati genus ultimum tantum in Gehenna puniendum esse dicens; & proinde Peccatorum minorum pœnas dari debere in Purgatorio. Cujus argumenti vim nullam video. Num curiæ erunt diversæ post mortem ad criminum diversas species distinguendas, sicut erant in Iudæa, *Tribunal Iudicum*, & *Consistorium Seniorum*? Nonne Iudicium omne erit *Christi* & Apostolorum? Itaque ad explicationem hujus loci debemus illum, non solitariè considerare, sed conjunctim cum verbis quæ antecedunt, & subsequuntur. Servator noster in hoc Capite interpretatur Legem Mosaicam; quam Iudæi tunc implêsse se existimabant, si sensum verborum Grammaticum non transgressi erant, quanquam contra sententiam Legis fecissent, & intentionem Legislatoris. Itaque cum Præceptum Sextum violari non putarent, nisi hominem quis interfecisset, neque Septimum, nisi quando quis cum muliere non uxore sua concubuisset, Servator noster illos docet, etiam fratri irasci sine causa justa homicidium esse. Audivistis (inquit) in Lege Mosaica, *Non occides*, & quicunque occidet condemnabitur coram Iudicibus; sed ego dico vobis, fratri sine causa irasci, vel dicere ei *Raca*, vel *Fatue*, Homicidium esse, puniendumque in die Iudicii, & Sessione *Christi* Apostolorumque igne Gehennæ. Non ergo utitur illis verbis *Christus*, ad distinctionem Curiarum, aut Criminum, aut Pœnarum; sed ut ostenderet damnandum esse quicunque fratrem suum lædendi consilium iniret, aut voluntatem id faciendi haberet. Neque ergo locus hic ad Purgatorium transduci potest.

Locus sextus est Luc. 16. 9, *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis; ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna Tabernacula.* Ex quo Textu

Textu probari putat posse *Invocationem Sanctorum.* Sensus tamen Loci manifestus hic est, ut divitiarum nostrarum usu in distribuendo pauperibus, acquiramus illorum preces pro nobis dum in terra vivimus.

Septimus est Luc. 23. 42, *Memento mei Domine, cum veneris in Regnum tuum.* Ex quo sequi dicit, esse Peccatorum Remissionem, etiam post vitam hanc. Sed consequentia bona non est. Nam Servator noster peccata ejus tunc illi remisit cum loqueretur, resuscitaturus illum ad vitam æternam in die Iudicii.

Locus octavus est Act. 2, 24, ubi de *Christo* dicit S. Petrus, quod *Deus* illum *suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.* Ex quo loco inferri posse putat descendisse *Christum* in Purgatorium, ut animas in eo existentes à Cruciatibus suis solveret; cum tamen verba manifestissimè significent, illum qui solutus dicitur, quique à morte vel sepulchro teneri non potuit, fuisse ipsum *Christum*, non animas quæ erant in Purgatorio.

C A P V T XLV.

De Dæmonologia, & Reliquiis aliis Religionum Ethnicarum.

QUomodo ab Objectis Visibilibus, tum in Linea Directa, tum in reflexa & refracta producantur in hominibus Phantasmata, sive ipsorum Objectorum Imagines, dictum supra est cap. 1, & 2. Quod cum ignorarent Philosophi Veteres, & multo magis illorum temporum homines alii, qui neglectis scientiis, studebant tantum divitiis vel acquirendis vel fruendis, sententias eorum, qui vocabantur Philosophi necessario sequebantur; non pensitantes rationes, sed verba tantùm accipientes, more eorum, qui ad oscitationem aliorum oscitant & ipsi. Philosophorum autem alii Phantasmata illa, quia non permanebant, sed evanescebant, Immaterialia, Incorporea, Formas sine Materia, Colorem & Figuram sine Corpore colorato & figurato esse existimabant; & quæ Corpora Aërea induere quasi vestem possent, quoties oculis humanis videri vellent. Alii autem Corpora ea esse, & Animata, sed facta ex Aëre, aliave subtiliore Materia quam, cum videri vellent, condensabant. In hoc autem consenserunt omnes quod essent *Dæmones*; non minus ineptè quam si quos vident in Somniis homines defunctos, Animas eorum hominum esse dicerent quos ante vivos viderant; vel quam si Formas suas in speculo visas animas suas, vel stellas in aqua visas Stellarum animas appellarent.

rent. Item (quod necessariò sequebatur) Phantasmata quædam ita metuerunt, quasi quæ juvandi & nocendi potentiam sine limite haberent. Potentia enim incognita pro infinita haberi solet vulgo imperito. Metus autem hic Imperitorum hominum, Rectoribus Civitatum occasionem præbuit constituendi Artem quandam *Dæmonologiæ*, quam dixerunt Religionem, ut ea via metum Civium regerent ad Pacem publicam. *Dæmonia* itaque distinxerunt in bona & mala, ut illis ad legum observationem stimularentur cives, his ab earum violatione retinerentur.

Dæmones autem, quæ res essent, satis constat tum ex Theogonia *Hesiodi*, tum ex aliis Græcorum Poëtis antiquissimis, tum etiam ex Historiis.

Scripta autem sua simul cum Lingua Græca per Victorias, & Colonias suas communicarunt Græci Asiæ, Ægypti, & Italiæ populis; atque inde *Dæmonologiam*, sive (ut loquitur S. Paulus) *Doctrinas de Dæmoniis*, Iudæorum non pauci, tum qui in ipsa Iudæa, tum qui in Alexandria aliisque locis quo dispersi erant, imbiberunt. Nomen tamen *Dæmonii* non (ut Græci) Spiritibus omnibus bonis & malis promiscuè tribuerunt, sed malis tantum; *Dæmonem* bonum, Spiritum Dei appellantes, & eos qui Spiritum bonum habebant Prophetas nominaverunt. Bonum denique singulare & excellens omne pro Spiritu Dei, & malum omne egregium, *Dæmonium, & Cacodæmonem* vocaverunt. *Dæmoniacos* ergò dixerunt illos, quos nos Furiosos, Insanos, Lunaticos, vel Epilepticos; atque etiam illos, qui ea loquebantur, quæ intelligi non poterant. Etiam hominem immundum habere dicebant, Spiritum immundum; & hominem mutum habere in se *Dæmonium* mutum. Itaque de *Iohanne Baptista* quia singulari modo jejunabat, dixerunt, quòd habebat *Dæmonium*; & de Servatore nostro, quia dixit, *qui mea dicta custodiet, non videbit mortem in æternum*; dixerunt, *nunc scimus te Dæmonium habere. Abrahamus mortuus est & tu dicis, si quis Sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum.* Rursus cum dixisset (Ioh. 7. 20.) *Quod studerent illum interimere*, respondit turba, dicens: *Dæmonium habes; quis te studet interimere?* Manifestum hinc est, Iudæos in eâdem, eo tempore, opinione fuisse cum Græcis, nempe Phantasmata non esse Idola cerebri, sed res per se existentes, nec dependere ab Imaginatione.

Doctrina hæc (objicient aliqui) si vera non sit, quare contrariam non docuit *Christus*? Imo quare ipse formis loquendi hujusmodi utitur, quæ doctrinam illam videntur confirmare? Ad quod respondeo, primò ubi *Christus* dicit *Spiritum non habere carnem & ossa*, etsi Spiritus esse

esse affirmet, illos tamen Corporeos esse non negat. Item ubi S. *Paulus* dicit de Electis, quod *resurgent Corpora Spiritualia*, naturam Spirituum agnoscit, sed Corpoream. Aër enim aliæque res multæ etsi non sint neque caro neque ossa, neque res ulla crassa oculis discernenda, corpora tamen sunt. Cæterum cum Servator noster *Dæmonio* imperat ex homine exire, si per *Dæmonium* intelligendus sit morbus aliquis, ut Phrenesis, & Epilepsis, vel Spiritus Corporeus, nonne sermo ille improprius est? Morbine audiunt? Aut potest esse in carne vel esse repleto jam ante Spiritibus vitalibus & animalibus, Spiritus alius Corporeus? Nonne ergò Spiritus quidam sunt, qui neque Corpora sunt neque Phantasmata? Respondeo, sermonem Servatoris nostri Phrenesim vel Morbum alium alloquentis, non magis improprium fuisse, quam fuit ejusdem sermo Febrem, vel Ventum, vel Mare increpantis; neque enim audiunt hæc. Neque magis improprius, quam sermo Dei cum fieri jussit Lumen Firmamentum, Solem, & Stellas; audire enim antequam essent non potuere. Sed sermo ille mundum in principio condentis, ideo improprius non erat, quia significabat potentiam divini Verbi. Neque igitur Phrenesi & Morbis, Vento, & Mari imperare, sermo improprius erat, quippe qui *Christi* ostendebat Divinitatem.

De Servatore nostro dicitur (Matth. 4. 1.) quod *ductus est à Spiritu in Desertum, ut tentaretur à Diabolo*; (Luc. 4. 1.) quod *Iesus plenus Spiritu Sancto ductus est in Spiritu in Desertum*, ubi Spiritus intelligitur Sanctus. Nulla hic à Spiritu intelligitur Obsessio, neque Possessio. Neque ex eo, quod dicitur *Diabolum posuisse illum super montem excelsum, & ostendisse illi omnia regna mundi, & gloriam eorum*, inferri potest Diabolum coëgisse *Christum*, & vi circumduxisse quo libuit, aut montem quempiam satis altum fuisse, ut inde conspici omnia mundi regna possent. Quid ergo significant loca hæc aliud quam Visionem? Sic Paulus raptus est in tertium cœlum, ubi vidit mirabilia, raptus, inquam, non in Corpore, sed in Spiritu.

Rursus quod dicit S. Lucas de Iuda Iscariota, quod *intravit in illum Satanas. Et exiens colloquium habuit cum summis Sacerdotibus, & Ducibus de tradendo Christo*; Intelligi potest sic intrâsse in Iudam consilium illud hostile & perfidum de Deo & Domino suo prodendo & vendendo hostibus. Sicut enim per Spiritum Sanctum in Scripturis Sacris, intelliguntur Gratiæ & virtutes à Spiritu Sancto impertitæ; ita etiam per ingressum Satanæ in hominem, intelligi possunt cogitationes impiæ, & consilia scelerata inimicorum *Christi*. Nam quod Diabolus in Iudam intrâsset antequam consilium illud, de vendendo

Christo inierat, dictu durum est. Per Satanam ergò illo loco intelligi videtur ipsius Iudæ consilium illud Diabolicum.

Postremò, si Spiritus aliquis esset Incorporeus, sive Immaterialis, dubitandum non est, quin vox illa *Incorporeum* vel *Immateriale* alicubi vel in Novo, vel in Veteri Testamento inveniretur. Sed non invenitur.

Verùm si Spiritus Immaterialis nullus sit, quæstio alia orietur, cur neque Servator noster neque Apostoli ejus id docuerunt verbis manifestis ne dubitari amplius posset? Respondeo, quæstiones hujusmodi Christiano homine indignas esse, nec ad Salutem necessarias. Eodem jure quæri etiam potest, quare *Christus* qui Fidem, Pietatem & Virtutes omnes omnibus dare potuit, nec tamen dedit: & quare Scientias omnes naturales non omnibus concessit, sed illas ab industria hominum reliquit comparandas; multæ etiam aliæ hujusmodi quæstiones excitari possunt. Harum tamen ratio & pia & probabilis reddi potest.

Nam sicut Deus cum Israëlitas in terram Promissam induxisset, gentes tamen vicinas non illis superavit omnes, quo terram illam securi possiderent, sed nonnullas earum reliquit quasi spinas in lateribus eorum, ut ad Pietatem & Industriam populum suum excitarent: ita Servator noster conducturus electos suos ad regnum Dei, difficultates naturalium quæstionum, non omnes sustulit, sed Rationis & Industriæ humanæ exercendæ causâ, plurimas reliquit. Hunc enim habuit scopum unicum Servator noster, ut viam ad Salutem æternam, rectam & planam hominibus commonstraret, nempe ut crederent, *ipsum esse Christum; Filium Dei viventis missum, ut se pro peccatis nostris Sacrificium faceret; ut in adventu secundo in Majestate regnaret; & electos suos ab Inimico servaret in æternum*; Ad quem finem disputatio de Spirituum Corporeitate nihil attinebat. Si à Scripturis rationem postulemus, quæstionum omnium, quæ Christianum, ne mandata Dei exequatur, impedire possunt, conqueri etiam de Mose possumus, quòd, cum creationem Cœli, Terræ, Hominum & rerum cæterarum, explicâsset, de creatione Spirituum ne verbum quidem locutus est. Invenimus in Scripturis Angelos quidem esse, & Spiritus, tum bonos, tum malos, sed non Incorporeos; & esse apparitiones, Somnia, Spectra, Idola, sed non esse ea substantias.

Doctrina tamen contraria, nempe Spiritus aliquos esse Incorporeos in Ecclesia ita diu prævaluit ut Doctores, Dæmoniorum ejiciendorum causa, Exorcismum sibi necessarium esse, aut existimaverint, aut finxerint. Quod in Ecclesia quidem Primitiva multi erant Dæmoniaci, pauci Phrenetici aut Lunatici; hodie autem Phrenetici & Lunatici

Lunatici multi, Dæmoniaci nulli; non à Natura rerum, sed à nominum mutatione profectum est. Unde autem fit, ut tempore Apostolorum Morbos illos, Ecclesiæ Pastores sæpe sanaverint, hodie autem minimè? Etiam qui fit, ut hodie illi, qui verè Fideles sunt, facere non possint quod Fideles fecisse dicuntur (Marc. 16. 17.) nempe, in nomine *Christi Dæmonia ejicere: linguis loqui novis: Serpentes tollere: & quod lethale est sine noxa bibere: ægrotos manuum impositione sanare?* De quæstione hac difficillimâ, nihil habeo certi quod respondeam. Sed fieri potest, dona hac Spiritualia Ecclesiæ concessa fuisse tamdiu, nec diutius, quam Doctrinam Euangelicam non haberent Christiani scriptam. Posteà verò (ut piè credi potest) Scripturam illam pro Lege perpetua haberi voluit Deus, neque amplius miraculis æstimandam, à quibus diligenter ab Electis cavendum esse, & *Christus* ipse & Apostoli ejus docuerunt, ne à falsis Christis & Prophetis deciperentur.

Inter reliquias Ethnicismi numeranda etiam est *Adoratio Imaginum*, quæ prohibita à *Mose* in Testamento veteri, & à *Christo* & Apostolis in Testamento novo, non à Gentibus in Ecclesiam illata, sed relicta est, nimirum, in illis qui nomina sua *Christo* dederant, non penitus extincta. Antequam enim Servator noster Fidem veram prædicâsset, Religionum omnium Ethnicarum Summa & quasi Religionis essentia, Cultus erat Dæmonum, id est Idolorum, sive Phantasmatum adoratio; quæ Idola Gentes quidem putaverunt esse Aliquid, Paulus autem Nihil esse docuerat. Paulus tamen Imaginem ex Auro, Argento, Lapide, vel Ligno nihil esse non putavit; sed quod in Imagine coluerunt Gentes, id affirmavit merum figmentum esse, sine loco, habitatione, motu & existentia. Illi autem qui ea adorant, id est divino honore colunt, appellantur in Scripturis *Idololatri*, & in Deum Rebelles. Regnante enim in Iudæis Deo, & locum ejus tenentibus Mose & Sacerdote Summo, si populo Imagines, id est Phantasmata sua colere permissum fuisset, non amplius obligatos se esse credidissent Deo suo, & Ministris ejus *Mosi* Summisque Sacerdotibus obedire; atque ita unusquisque suo arbitrio vixisset in perniciem Civitatis. Prima ergo divinarum Legum erat hæc, ne Deos Gentium colerent, sed unum illum Deum verum, qui ministrante *Mose* Leges illis condidit, regulasque, quibus inter se concorditer viverent, & ab hostibus se tutari possent. Secunda autem Lex erat, ne ipsi facerent sibi *Imaginem*, quam colerent. Idem enim crimen est Rege deserto proprio, alium constituere, sive suo, sive aliorum arbitrio.

Loca Scripturæ Sacræ quæ adducuntur pro adoratione Imaginum,

num, vel pro erectione Imaginis, five pictæ, five fculptæ, duo funt; unum quod Cherubini erecti fuerunt fuper Arcam Dei in Sancto Sanctorum. Alterum quod Serpens Æneus Dei juffu erectus erat, ut in eum afpicientes precarentur. Præterea textus quidam allegantur, ubi creaturas quafdam, propter relationem ad Deum, colere jubemur; ut Res Sacras. Sed antequam vim argumentorum talium examinem, explicandum eft, quid fignificat vox *Cultus*, & quid *Imago* & *Idolum*.

Oftenfum eft cap. 20, quod *Honor*, nihil aliud eft quam potentiæ alicujus æftimatio magna; quodque æftimatio magna per comparationem cognofcatur. Sed quia potentia nulla cum Divina comparari poteft, afcribere Deo potentiam finitam, injurium eft. *Cultus* autem, honor non eft, fed honoris qui internus in corde eft *fignum externum*. Itaque Precari alicui, Iurare per aliquem, Obedire alicui, vel fedulo fervire, denique verba & facta omnia quæ fignificant aut Metum difplicendi, aut voluntatem placendi, *Cultus* eft, five verba illa & facta fincera, five ficta fint.

Cultus quem exhibemus hominibus, ut Regibus vel Miniftris Regum, Cultus civilis eft. Sed Cultus quem Deo exhibemus, qualiacunque figna fuerint, eft *Cultus divinus*. Profterni coram Rege, in illo qui hominem effe, non Deum putat, Cultus civilis eft. Is autem qui quantulumcunque reverentiæ in Ecclefia, fignum oftendit, ob eam rem quod domum Dei illam putet, *Cultum divinum* exhibet. Qui diftinctionem Cultus Divini & Civilis extra Colentis animum, in Verbis *δȣλέια* & *λατρέια* inveniri putant, decipiuntur. Sunt enim Servorum duo genera; alterum eorum, qui funt abfolutè in potentia Dominorum fuorum, quales funt bello capti, & illorum foboles, quorum corpora fua, non funt, fed Dominorum, quique venales funt, ut animalia bruta. Hi vocati funt à Græcis Δȣ̃λοι, & Minifterium eorum Δȣλέια. Alterum eorum eft, qui ferviunt quidem, faciuntque eadem quod illi, fed voluntariè, & mercede tantum obligati, & vocabantur à Græcis Θῆτες; neque ulterius obligabantur, quàm ad id quod pacti fuerint. Vtriusque autem generis nomen commune eft λάτρις, & nomen minifterii commune λατρεία. In Scripturis Sacris diftinctio illa, præfertim quando fermo eft de fervis Dei, non invenitur. Deo enim debetur minifterii genus omne.

Imago (in propria & ftrictiffima fignificatione) eft alicujus rei vifibilis Similitudo ipfa, id eft, Phantafma, Spectrum, five Corporis fpecies apparens, five directè, five per reflectionem, aut refractionem, five poft Senfum in fomniis, quas Subftantias reales non effe,

fatis

ſatis ſupra oſtenſum eſt. Vocantur autem, *Ideæ*, & *Idola* à voce Græca Εἴδω, quæ ſignificat *videre*.

Conſtat ergo rei Infinitæ Imaginem nullam eſſe poſſe. Phantaſmata enim rerum viſibilium Figurata ſunt: Figura autem quantitas eſt, undequaque determinata. Itaque Dei Imago fieri nulla poteſt, qui eſt Infinitus; neque Animæ neque Spirituum, qui ſunt inviſibiles.

Imago tamen eſſe poteſt rei nunquam viſæ, à partibus diverſarum creaturarum, quas vidimus, compoſita, ut Chimæræ, Centauri, &c.

Imago autem (in largiore ſignificatione) Materiam ſignificat formatam juxta Phantaſma vel Imaginem viſam; vocantur autem imagines aliquando etiam ſi rei cujus Imago dicitur, ſimilis non ſit.

Transfertur etiam vox Imago ad quamlibet rei diverſæ Repræſentationem. Quo ſenſu Reges vocari poſſunt Imagines Dei; & Magiſtratus Imagines Regum; & *Chriſtus* vocatur *Character* Hypoſtaſeos Dei. Neque Idololatræ Ethnici ipſi in Idolis ſuis, ad ſimilitudinem ſemper reſpexerunt, ſed coluerunt non ut ſimilia, ſed ut Repræſentantia.

Idolum autem latius adhuc ſumitur in Scripturis Sacris, ad ſignificandum Solem vel Stellam, vel quamlibet aliam Creaturam viſibilem, vel inviſibilem, ſi Cultu divino coleretur.

Oſtenſum eſt, quid ſit *Cultus*, & quid ſit *Imago*; videamus jam, quid ſignificet vox compoſita, *Idololatria* ſive *Imaginum Cultus*.

Imaginem colimus, quando voluntariè ea dicimus vel facimus, quæ ſigna ſunt Honoris interni, attributi materiæ Imaginis, quæ eſt Lignum, aut Lapis, aut Metallum, aliave creatura viſibilis; vel ipſi Imagini ad cujus Similitudinem vel Repræſentationem Materia formata erat.

Coram homine potentia & Authoritate Civili prædito, vel ante thronum Regis, conſiſtere detecto capite, eſt Hominem vel Principem illum Cultu civili colere; ut, quod non locum aut thronum honorandi, ſed perſonam hominis, ſignum eſt; neque eſt Idololatria. Sed ſi quis id faciens throno Supplicationem offerret, Cultus divinus eſſet, & *Idololatria*.

Precari Regem, & erogare, quod facere humanæ potentiæ eſt, etſi proſtrati in terra id facimus, Cultus civilis tantum eſt, quia potentiam illi nullam attribuimus, præter Humanam. Quod ſi precemur illum, ut Pluviam aut Serenitatem nobis concedat, vel aliud quicquam eorum, quæ præſtare ſolus Deus poteſt, Cultus divinus eſt, & *Idololatria*. Sin Rex terrore mortis, vel alterius pœnæ gravis, ad hujuſmodi Cultum compellat, *Idololatria* non eſt. Cultus enim qui cogi-

tur

tur per vim Imperii, signum non est Honorantis internè, sed metuentis mortem. Neque ergo *Idololatria* est, neque omnino Cultus. Neque vero Scandalum est; nam ab eo quod coactus fecit, inferri non potest, quod factum placuit.

Deum colere in Loco certo & definito, vel facie ad Locum aliquem, vel Imaginem Conversa, non est Locum ipsum, vel Imaginem colere, sed tantum, si Locus aut Imago consecrata sit, sanctitatem agnoscere; id quod non qualitatem aliquam in Loco, vel in Imagine novam significat, sed Relationem tantùm novam ad Deum, factam per Dedicationem; & proinde *Idololatria* non est; non magis quam *Idololatria* erat, Deum colere spectantes ad Serpentem Æneum; aut quod fecerunt Iudæi, qui extra patriam constituti facies suas, quando precabantur, converterunt versùs Templum, quod erat in Ierusalem. Sed Deum colere, quasi in Loco vel Imagine habitantem, Deum Infinitum, Loco finito alligantes, *Idololatria* est: Finiti enim Dei nulli sunt præter Idola cerebri, sive Phantasmata. Etiam Deum colere in Imagine vel Loco, non ut speciali modo ibi præsentem; sed ut eo modo operum Dei memoriam conservare possint, nisi Locus ille aut Imago Authoritate publica dedicatus & consecratus sit, *Idololatria* est. Mandatum enim est, *non facies tibi Imaginem sculptilem &c.* Serpentem Æneum statui jussit Deus; non sibi nec suo arbitrio statuit *Moses*; itaque Præceptum secundum transgressus non est. Quod autem *Aaron*, & populus fecerunt sibi Vitulum Aureum injussu Dei, Idololatria erat; non tantum quia Vitulum illum Deum esse crediderunt, sed etiam quia Religionis causa id fecerunt, nulla authoritate freti, neque à Deo Rege, neque à *Mose* Dei vicem tunc gerente.

Verum de Cultu Sanctis exhibito Reliquiisque & Imaginibus eorum; etiam hodiè in Ecclesia Romana usitato, an Cultus ille (cum nulla in illis prætendatur repræsentatio Dei) pro Idololatria habenda est; præsertim cum exempla extent in Scripturis Sacris Imaginum Dei jussu erectarum? Idololatria certè est. Non enim à Deo erigi illas justum est eo fine ut eas colerent. Neque enim Cherubinos, aut Serpentem Æneum coluerunt Sacerdotes; imò contra, Hezekias (2 Reg. 18. 4.) Æneum Serpentem confregit ob eam rem, quod à populo colebatur. Distinxit enim inter Imagines, quas fieri jussit Deus, & eas, quæ homines suo arbitratu faciunt sibi.

Ex aliis autem Scripturæ locis Doctores Romani hoc saltem licitum esse volunt, Angelos vel Deum ipsum pingere: nempe ab eo, quod Deus in horto Paradisi dicitur ambulâsse; & ab eo, quod à Iacobo visus

visus sit Deus, vel saltem Angeli in scala à cœlo descendentes, & ascendentes; & à Somniis & Visionibus. Sed neque Deus Infinitus ambulat, neque Ambulatio pingitur; & Visiones & Somnia, sive naturalia sint, sive supernaturalia Phantasmata mera sunt. Qui autem Phantasma suum pingit, non Deum pingit, sed Idolum. Non tamen dico universaliter, peccatum esse, si quis Phantasma suum pingat, sed tunc tantum quando ut colat, pingit. Idem dico de Imaginibus Angelorum atque etiam (nisi ut monumenta tantum sint) de Imaginibus hominum defunctorum. Quando verò Sancti hominis defuncti, quem nunquam viderunt Imaginem faciunt, ideo ut præsumi potest, faciunt, ut colant, & precentur quasi audientem; & proinde potentiam plusquam humanam homini tribuunt; quæ est Idololatria. Cum igitur Cultus Imaginum, tum in Veteri, tum in Novo Testamento vetitus sit, credendum non est, introductum esse in Ecclesiam à Scripturis non rectè intellectis. Restat ergo ut in Ecclesia relictus sit eò quod Imagines, quas ii haberent, qui ab Idololatria ad Fidem Christianam conversi erant, non aboluerunt.

Causa autem hujus rei Imaginum & simulachrorum pretium insanum erat, Operum enim hujusmodi Domini, etsi colere ea desierunt, retinuerunt tamen sub prætextu Honorandi *Christum*, Virginem *Mariam*, Apostolos aliosque Pastores Ecclesiæ primitivæ. Facile enim erat, mutatis tantum nominibus, facere ut quod Simulachrum antè erat *Veneris* & *Cupidinis*, postea Simulachrum esset Sanctæ Virginis, & Filii sui Servatoris nostri; & similiter ex *Jove* facile erat facere *Barnabam*; & ex *Mercurio*, *Paulum*. Itaque Pastores, (per ambitionem) populo novo Christianorum placere cupientes, paulatim & ipsi ad Cultum Imaginum *Christi* & Sanctorum perducti sunt. Fuerunt tamen post *Constantinum*: Imperatores aliqui, & Episcopi, & Concilia Generalia, qui Imagines tollere conati sunt, sed serò.

Etiam *Canonizatio Sanctorum* è reliquiis erat Ethnicismi, non à Scripturis male intellectis nata, neque Romanæ Ecclesiæ Inventum novum, sed consuetudo non minùs antiqua, quam erat ipsa Romana Civitas. Primus omnium, qui Romæ Canonizatus est, erat *Romulus*; quem *Iulius Proculus* coram Senatu juravit vidisse se, & convenisse postquam esset mortuus, affirmantem quod in cœlo habitaret, & vocaretur ibi *Quirinus*, promittentemque propitium se Civitati futurum esse; & propterea à Senatu Deus declaratus est. Post illum *Iulius Cæsar*, & alii quidam Imperatores Canonizati erant, & appellati Divi.

A Romanis Ethnicis etiam est, quod Papæ sibi sumserunt nomen

Pontificis Maximi. Non tamen nomen illud ante sumserunt, quam vim suam Imperium in Italia perdiderat, nam Pontificatus, magna Summæ Potestatis pars erat. *Augustus Cæsar*, cum Statum Romanum à Democratia in Monarchiam converteret, Titulos duos solos sibi cepit, Tribuni plebis, & *Pontificis Maximi*, quibus Imperium integrum, tum rerum Civilium, tum Religionis, continebatur; quam potestatem etiam Imperatores, qui subsequuti sunt, dum stetit Imperium, retinuerunt. Quod autem Episcopus Romanus à *Constantino* Magno, Episcopis cæteris prælatus fuerit, causa non erat, quod *Petro* quasi Principi Apostolorum in cathedra Romana succederet, sed quia Imperii sedes erat Vrbs Romana; ut ex eo manifestum est, quod cum urbs Constantinopolis etiam Sedes Imperii facta esset, Episcopus Constantinopolitanus, de eodem honore cum Papa contentionem habuit.

Inter Reliquias etiam Ethnicismi est *Pompa*, sive *Processio*, in qua Imagines *Christi* & Sanctorum circumferri per urbem Solitæ sunt. Nam in Pompis etiam Ethnicorum videre erat in curru quem *Thensam* & *Vehiculum Deorum* appellabant simili modo circumlata Idola sua. Quem honorem etiam *Iulius Cæsar* postquam in Divos translatus est, & nonnulli alii Imperatores Romani obtinuerunt. Usus etiam (inter honores divinos) *Cereorum* in Ecclesiis, introductus est à simili ritu Ethnicorum. Etiam ab Ethnicorum *Aqua Lustrali* derivata est, qua utuntur in Ecclesiis *Aqua Benedicta.* Item Libertas illa Servorum, quæ permittitur diebus quibusdam ante jejunium quadragesimale, imitatio erat Romæ antiquæ in *Saturnalibus*; etiam *Perambulatio* illa, per Parochiarum fines post Pascham, imitatio est festi, qui Romanis appellabatur *Ambarvalia.* Neque dubito, quin aliæ Ceremoniæ non paucæ à gentium conversione primâ, in Ecclesia relictæ fuerint, quas tanquam Vtres veteres, Doctores Romani, vel per negligentiam vel ambitionem, Christianismi vino novo impleverunt, quo tandem aliquando dirumpentur.

CAPVT XLVI.

De Tenebris ab inani Philosophiâ.

NOli (Lector) expectare hoc loco, contra Philosophiam aut Philosophos orationem invectivam. Quid ergo agis? Distinguo inter Philosophos & non Philosophos; & inter Philosophiam veram, vitæ humanæ Magistram sapientissimam humanæ naturæ decus

cus singulare, & illam, quæ jam diu pro Philosophia habita est, fucatam & garrulam meritriculam. Philosophia enim (sive studium Sapientiæ) quanta est, Sapientia est; id est, *Effectuum ex conceptis eorum causis, seu Generationibus; & rursus Generationum quæ esse possunt, ex cognitis Effectibus per rectam ratiocinationem acquisita Scientia*; quam nec Scriptura prohibet, nec hominum quisquam aspernatur.

Per quam Definitionem distinguitur Philosophia primo ab Experientia, & Prudentia hominum & cæterorum animalium communi ut quæ non Ratione, sed Memoria tantùm comparatur.

Deinde distinguitur à Fide & Revelatione Supernaturali, quæ non ratione acquiruntur, sed dono dantur.

Philosophandi autem Origo prima, Sermoni coæva ferè est. Fuere enim inter primorum temporum homines rudissimos, qui Opera Dei admirati sunt. Admiratio autem ad causas quærendas earum rerum quas admirantur ingenia excitat. Sed id quod Philosophiam aluit auxitque maximè Otium erat, quam *Scholam* Græci vocant. Otium autem genuit Pax; quæ nisi in magnis Civitatibus inveniri non solet. Itaque Professores Sapientiæ primi erant Gymnosophistæ Indiæ, Magi Persiæ, & Chaldæorum & Ægyptiorum sacerdotes. Græcis & populis Occidentis Philosophia nondum orta erat. Postquam autem Respublica Atheniensium victis Persiæ florere cœpit, tunc primùm ii, qui neque domi neque foris quicquam haberent aliud quod facerent, convenire in loca publica confabulandi gratia incœperunt, neque *alii rei* (ut dicit Sanctus Lucas Act. 17. 21.) *vacabant*, *nisi ad dicendum aut audiendum aliquid novi*. Itaque qui sibi videbantur in Philosophia profecisse, docere alios cœperunt, Plato in *Academia*, Aristoteles in *Lyceo*, alii in *Stoâ*; quæ loca, *Scholæ*; & disputationes eorum *Diatribæ* appellabantur. Ipsi autem eorum Sectatores nominibus suis distinguebantur. Nam qui Platonem sequuti sunt, *Academici*; qui Aristotelem, *Peripatetici*; & qui Zenonem, *Stoici* vocati sunt; quæ distinctio, una cum differentiis doctrinarum, permansit usque ad tempora Servatoris nostri, & (per totam Europam & Asiam fere cognita) etiam illorum temporum Philosophos inter se distinxit.

Etiam in Iudæa Scholæ erant publicæ, sed in Synagogis, ubi Leges Iudæorum publicè explicatæ & disputatæ erant; ut Scholæ *Libertinorum*, *Cyrenæorum*, *Alexandrinorum*, & *Cilicum*.

Quid autem humano generi scholæ Græcorum profuere? *Plato* quidem ipse Philosophus & Geometra insignis erat; sed nulli id debuit Scholæ. Commoda, quæ à Physica & Geometria habemus hodie, *Archimedi* debemus, homini Scholæ nullius. Schola Peripatetica quæ

cæteras omnes sua loquacitate fecit conticescere, quid habet præter Dialecticæ & Rhetoricæ argutias? Cujus Phenomeni naturalis causam (non omnibus obviam) reddidit intelligibilem? Sed, etsi inutiles Scholæ innocuæ tamen hactenus fuerunt; Philosophia (Sectis inter se usque ad pugnam dissentientibus) libera tamen hactenus erat; jurare in verba *Aristotelis* nemo cogebatur, quanquam illius dogmata latius recepta erant, quàm Sectarum reliquarum.

Neque Iudæis profuere Scholæ suæ; in quibus, etsi Lex & Prophetæ assiduè exponerentur, Messiam tamen, quem expectabant, agnoscere præsentem non didicerunt.

Ad Iudæos tamen, quibus pro omni Philosophia erat Testamenti Veteris Scriptura sacra Græcorum Doctrinæ non pertinuerunt.

In maximo autem honore apud Græcos erat Philosophia Græca, præsertim Aristotelica tempore Ecclesiæ primitivæ, quando ad Fidem Christianam magno numero quotidiè Græci accedebant; etiam inter illos Philosophi, sed hi Fidem ita amplexi sunt, ut tamen Magistrorum suorum dogmata (semicocti Christiani) non deseruerint, sed quæ cum doctrina Christiana quocunque modo conciliare potuerunt, retinuere. Atque hæc Sectarum (Græcè *Hæresium*) in Ecclesia *Christi* origo prima fuit; dissentientibus scilicet inter se Pastoribus illis Proselytis de Natura *Christi*, quem Deum esse per miracula ostenderant Apostoli. Attamen quia ex Principiis Philosophiæ suæ demonstrari posse non videbatur, non crediderunt verum esse. Itaque alii *Valentinum* quendam sequuti, Historiam generationis *Christi* totam converterunt in Allegoriam; cui se opposuit ex Orthodoxis *Irenæus*. Post hunc *Appelles*, aliique *Christum* verum hominem esse negaverunt, Phantasma sine corpore esse affirmantes; contra quos disputavit *Tertullianus*, eo præcipuè argumento; quod *Incorporeum Nihil est.* Alii qui vocabantur *Anthropomorphitæ* Deo corpus organicum tribuerunt. Alii *Christum* non totum, sed Dei partem esse voluerunt. Interea in Synodis suis Episcopi Presbyterique Doctrinas has novas examinaverunt; & quas damnaverunt, *Hæreses*; quas confirmaverunt Fidem *Catholicam* vocaverunt; & tunc primum inter Catholicos & Hæreticos distinctum est. Orta deinde est *Arrii* Hæresis, negantis *Christum* esse Deum; quæ Niceni Concilii convocandi causa erat.

Synodus autem illa non modo Arrianam, sed etiam omnes præteriti temporis à *Christo* nato Hæreses condemnavit, Fidem Orthodoxam Symbolo quod Nicenum dicitur, breviter complectens ex Scripturis ipsis, nulla omnino Philosophiæ Græcæ habita ratione; nempe *Christum Deum verum esse*, & *Filium Dei genitum*, *ejusdem cum*

Deo

Deo substantiæ, quam Fidem confirmârunt etiam tria sequentia Concilia generalia, additâ Sententiâ de Fide in Spiritum sanctum. Etiam Hæresim Africanorum sub *Cypriano* ortam, de Rebaptizatione eorum, qui ad Ethnicismum redierant, condemnaverunt, & Symbolo Articulum illum addiderunt *Credo unum Baptisma in remissionem peccatorum.* Atque hæc, Nicenæ Synodo ex Scripturis Sacris agnita, (Philosophiâ Ethnicâ nondum advocatâ) placuêre & confirmata erant. Non enim Philosophi erant eo tempore pars Patrum major.

Sed in Niceni Symboli expositionibus (nemo enim ferè Doctorum Ecclesiæ, ab eo Concilio in quingentos annos erat, cujus Scripta extant, qui in Symbolum illud Expositionem aliquam non ediderit) non habita est de sententia Scripturarum tanta sollicitudo. Ubi enim in Scriptura Sacra, aut in ipso Symbolo Niceno invenitur, id quod in Symbolo dicitur Athanasii, ita *Deum & Hominem esse Vnum Christum, quemadmodum Anima Rationalis & Caro est Vnus homo?* Constitutio hominis ex Carne & Anima nunquam pro Mysterio habebatur; sed *Christus in Carne* Mysterium maximum est. Quod homo sit Anima sua, aut Corpus suum seorsim, nemo dicit; de *Christo* utrumque rectè dicitur quod est Homo, & quod est Deus. Ubi legitur in Scripturis hominem Christianum, nisi comparatione hac Incarnationis, cum Anima & Carne hominis contentus sit, damnandum esse? Vbi legitur in Scripturis Sacris, aut in Symbolo Niceno, tres esse. *Hypostases*, id est, tres *Substantias*, id est, tres *Deos*, aut aliud quod tantundem valet? Si legatur, cur ea voce Ecclesia Latina recusavit uti? Cur excusat Græcos Augustinus, ab eo quod vocem commodiorem non habuere? Verum quidem est Vocabulum in lingua Græca nullum esse quod respondeat *Personæ* Vocabulo Latinorum. Necesse tamen non erat, ut Vocabulo Hypostasis uterentur, cum necesse non esset ut mysterium explicaretur. Deinde, quod est in Symbolo Athanasii *Filius est ex Patre solo*, illud *solo* in Symbolo Niceno non est; & præterea dicitur (Matth. 1, 20.) *quod* in Virgine Maria *genitum est, ex Spiritu Sancto est.* Sed dicet fortasse aliquis generationem æternam differre à generatione illa, quæ facta est in utero Virginis. Ubi autem Scriptura sacra, aut Synodus, ita distinguit? Nonne Deus erat Filius ex eo, quod Virgo illum ex Spiritu Sancto, id est, ex Deo conceperat? Imo Deus ab æterno erat, etsi nondum Carnem induisset. Nam de eo quod ab æterno decreverat, cui omnia sunt præsentia; loquitur Deus sæpenumero tanquam de præsente. *Verbum Dei*, nempe *Christus promissus*, à principio, & ab æterno erat; Verba tamen illa, quæ faciunt actum promittendi

non erant Deus, nec Substantia, sed *Vox*. Per Filium Dei *facta sunt secula*, (Heb. 1, 2.) sed non per alium Deum ea fecit Deus. Per Verbum Dei *facta sunt omnia, quæ facta sunt*; dixit enim Deus *Fiat*, & factum est. Non tamen jubemur credere Verbum illud *Fiat* esse Substantiam divinam, & Dei Filium. Citant etiam Doctores pro generatione Filii æternâ, verba Solomonis dicentis in persona sapientiæ Prov. 3, 19, *Iehovah sapientiâ fundavit terram, statuit cœlos intelligentiâ*; volentes eo loco intelligi Sapientiam Dei pro Dei Filio; si *Sapientia* sumatur pro ipso Sapiente Deo, argumentum procedit; sed si sumatur *Sapientia* quatenus distinguitur, (ut plerumque fit) à Voce concreta *Sapiens*, non potest intelligi pro Substantia, neque ergo pro Filio Dei, non magis quam Iustus Iustitia, aut Virtus Vir appellari proprie potest. Etiam inter Deum & Deitatem distinguit rectè Damascenus, dicens, Deum quidem, sed non Deitatem hominem factum esse. Hæc, & hujusmodi doctrinæ, hominum singularium Opiniones sunt, non Decreta Ecclesiæ; & proinde (etsi impiæ non sint) conscientias tamen non debent obligare.

Temporibus subsequentibus Philosophiam Aristotelicam in Scriptis suis liberius aliquantò sequuti sunt; etiam eorum nonnulli Tractatibus Logicis, & Physicis in Aristotelis Sententiam editis, Aristotelismum ambitiosè ostentarunt. Dæmonologiam autem, eandem ferè, quàm in Homero & Hesiodo legimus animis jamdiu infixam, plerique eorum tenuerunt, quibus doctrina Aristotelis de *Formis separatis* magis, quàm reliquarum sectarum Philosophia congruere videbatur.

Distracto interea Imperio Romano, & in Italia jam penitus extincto, cura Vrbis Romanæ, id est Potestas Romæ regia Episcopo Romano commissa est; Papatus jam res digna esse visa est, de quâ pugnaretur. Itaque de eo pugnatum est; & quo tempore Carolus Magnus Rex Galliæ Romanorum hostes Lombardos superavit, eodem Leo tertius Schismate Româ expulsus est. Leonem autem reduxit Carolus, & in Papatu confirmavit; & Leo Imperii Occidentalis Imperatorem fecit Carolum, quem publicè in Dei nomine corona Imperiali donavit, populo acclamante, *Deus dedit*. Regibus hinc Galliæ titulus perpetuus fuit, *Dei gratia Rex Galliæ*, & *in Reges Faparum Dominatus*. Quem Dominatum ut conservaret Ecclesiæ, senex Leo, mundanarum rerum peritus, Problema nobile excogitavit, *Regna Christianorum, Regum ipsorum armis omnia in se transferre*; & perfecit.

Post unum enim aut alterum annum, Leo Pontifex Carolum Imperatorem

peratorem ad *Vniversitates* per Dominia sua instituendas, ubi Literæ & Scientiæ universæ docerentur, per Literas suas hortatus est. Itaque Parisiis ille Vniversitatem erexit primam; & postea alias alii Reges in Dominio quisque suo, structis instructisque ad studia Collegiis, legibus ad arbitrium Pontificis Romani gubernandas. Tum demum à Magistris Lombardo, Scoto, Thoma, ex Philosophia Aristotelis & Scripturis sacris commista, nata est Theologia, quæ dicitur Scholastica. Docebantur autem in *Vniversitatibus Logica, Physica, Metaphysica, Ethica, Politica Aristotelis*, quasi Vniversitas Scientiarum in uno esset (maximo tunc Ecclesiæ Patre) *Aristotele*. Præcipuè vero ad verecundæ adolescentiæ frontem confirmandum in Disputationibus, & Declamationibus publicis Adolescentes exercebantur, quo Romanæ Ecclesiæ dogmata, & sustinere & prædicare possent. Itaque per Ecclesiasticorum ex Vniversitatibus in omnes fere Christiani orbis Vrbes, Oppida, Parochias emissorum Conciones & Scripta edita, animis Christianorum omnium indelebiliter infixum est, *Regulam Iusti & Injusti aliam nullam esse præter Ecclesiæ Romanæ dictamina. Regibus ulterius obediendum non esse, quam ab Ecclesia Romana permissum fuerit. Reges ipsos Pontifici Romano debere tanquam Oves obedire*; factumque est, quod erat faciendum.

Locus in Vniversitatibus erat etiam studio Iuris Romani antiqui, & Medicinæ; solæ Scientiæ Mathematicæ, non quod Doctrinæ Christianæ contrarium aliquid continerent, sed propter Ignorantiæ & artium inconciliabile dissidium prætermissæ sunt. Nam & antea, ut quis ab honore Episcopatus arceretur, satis causæ erat, didicisse artes Mathematicas, vel terram credere rotundam esse, aut esse terræ incolas quos Antipodas appellamus.

Quomodo autem, & à quibus Opinionibus Aristotelicis derivata est doctrina Romana, vel Theologia Scholastica quam reprehendis? Dicam. Græci & Latini & Europæi plerique, quoties affirmant aliquid, conjungunt duo nomina per verbum *est*; eo modo significantes Nomen utrumque ejusdem *rei* nomen esse; ut qui dicit *Homo est Animal*, intelligi ita vult ac si dixisset, si quem rectè *Hominem* dicimus, eundem etiam *Animal* recte dicimus. Aliquando etiam Verbum illud *Est* nomini unico apponimus; ut quando dicit aliquis *Deus est*. Tunc autem ita intelligi vult, ac si dixisset, *Deus est aliquid Reale, non figmentum animi*; *Hypostasin, non Phantasma*; sic enim distinguunt Græci inter *Res veras*, & *apparentes* tantum. Exempli causa, Hominem spectantem se in speculo *Hypostasin* vocabant, sive *Substantiam*; Imaginem autem sui in speculo visam, *Phantasma*. Verbum

hoc

hoc, *Est*, priore modo acceptum, nempe quando conjungit duo Nomina, vocatur *Copula*; posteriore modo sumptum vocatur *Verbum Substantivum*; *Verbo Substantivo* utebantur etiam Hebræi, & passim; ut ubi nomen suum Deus simpliciter dicit esse *Sum*; sed ut *Copula* nunquam utebantur. Nam vice Copulæ, utebantur Hebræi duorum Nominum *Appositione*; ut ubi dicitur (Gen. 1, 2.) *Terra res informis*, quod nos necessariò vertimus, *Terra erat Informis* &c.

Aristoteles, qui non tam ad *res* respexit quam ad *voces*, cum intelligeret (exempli causa) sub duobus nominibus *Homo* & *Animal* quæ res intelligendæ erant, non contentus eo, Homo diligens quæsivit ulterius, quænam res concipienda erat sub Copula *Est*, vel saltem sub voce Infinitiva *Esse*; nec dubitavit, quin nomen illud *Esse*, alicujus *Rei* nomen fuerit; quasi esset in Natura rerum aliquid, cujus nomen esset *Esse* vel *Essentia*. Ab hoc absurdo in aliud lapsus est adhuc pejus, nempe, *Essentias quasdam* esse ab *Entibus* suis separatas, quas Cœli Orbibus Assistentes circumagere illos affirmabat. Etiam Animam humanam, ab homine separatam & diffitam, per se subsistere; quæ quidem doctrina cum Theologia Homerica fortasse congruit, sed cum Scriptura sacra non congruit. Neque enim vox illa *Essentia* in Scripturis aut Ecclesiæ Anglicanæ Liturgia, Articulis, vel Canonibus invenitur; neque vox Græca οὐσία, nisi pro divitiis, quas Latini etiam vocant *Rem*; neque *Essentiale*, *Essentialitas*, *Entitas*, *Entitativum*, neque quicquam quod sit ex *Copula*. Non enim lingua Hebræorum id patiebatur. Essentia ergo res non est neque *Creata*, neque *Increata*; sed nomen Artis causa fictum. *Entia* hujusmodi nova, notha, inania (verbis & vocibus implicitus) per copulationem Nominum solus genuit *Aristoteles*, Philosophiæ quam fraudem vanam appellat *S. Paulus*, principia prima.

Ab hac doctrina de *Essentiis* & *Formis Substantialibus separatis* Dæmonologia Græcorum in Ecclesia (ut dixi) relicta est; & Superstitio illa, quàm δεισιδαιμονίαν vocant Græci, sive metum Phantasmatum. Inde Exorcismorum usus ortus est, & Signi Crucis, & Aquæ Benedictæ, quibus Excantarentur aut abigerentur: deinde nata est opinio de Substantiis Incorporeis, id est nullam habentibus omnino magnitudinem, & quod Deus ipse optimus maximus magnitudinem non haberet, quanquam neque *Substantia Incorporea*, neque *Substantia Immaterialis* in Scriptura sacra inveniatur. Item quod *Anima est tota in toto, & tota in qualibet parte corporis.* Ex eodem fonte orta est Doctrina tota de Purgatorio, & de Apparitione nocturna Animarum, & Legenda Miraculorum, & quæstiones de Animis Reproborum, ubi, &

& (cum ſint impatibiles) quomodo puniuntur ; aliaque multa quæ non reperiuntur in Scriptura Sacra.

Quod Corpus idem in pluribus ſimul locis, & plura corpora in eodem ſimul loco eſſe dicunt, neque *Ariſtotelis*, neque Philoſophi, neque hominis cujuſquam ſani eſt, putare. Sed dici expediebat ad ſuſtentandam Præſentiam Realem Carnis *Chriſti* in omni Pane conſecrato.

Quod *Volendi* cauſa ſit *Voluntas*, id eſt, Potentia cauſa Actus, Ariſtotelicum eſt, & receptum à Scholaſticis ; nimirum ut Dominio Dei in Voluntatem humanam ſublato, liberum ſtatueretur Arbitrium hominis.

Præterea, quas in Phyſicis rerum cauſas reddiderunt abſurdas ; ut, quod deſcenſionis Gravium cauſa ſit Gravitas ; Gravitatis autem cauſam eſſe, quod ad centrum Terræ venire conſervationis ſuæ cauſa appetant. Quod idem corpus (nihil addito neque adempto) modo majus modo minus ſit ; ſcilicet per Condenſationem & Rarefactionem. Quod anima creatur *infundendo* & infunditur *creando*; quanquam Scriptura dicat omnia creata eſſe per Verbum Dei. Quod pro Cauſis aſſignant Qualitates *occultas*, Sympathiam, Antipathiam, Antiperiſtaſin, *Qualitates Specificas*, item *Caſum* ſive *Fortunam*, id eſt, ſuam ipſorum ignorantiam ; ſublata enim Ignorantia, quid eſt aut *Fortuna* aut *Qualitas occulta?* Quod omnis tum Senſio, tum Intellectio ſit per motum quendam ſpecierum. Quid eſt Species ? Species eſt (ut ſciunt omnes, qui Latinè ſciunt) Forma rei aſpectu cognita, conſtans ex Figura & Colore ; qualis eſt Species faciei humanæ quam Vultum & Aſpectum dicimus. Species ergo ſive Vultus rerum aut intromitti dicunt in oculos, & ſic videri, aut Species quaſdam ſeu Vultus rerum emitti ad objectum, & ſic videri objectum. Nondum enim inter Scholaſticos conſenſum eſt, an *extramittendo* an *intromittendo* Species, fiat Viſio. Etiam Audire, Olfacere, Guſtare, Intelligere per Species dicunt, per Aures, Nares, & Organa Intellectus tranſeuntes. Quod Æternitas non ſit Temporis ſine Fine aut Principio ſucceſſio, ſed *Nunc ſtans*, id eſt, idem, *nunc* nobis eſſe, quod erat *nunc* Adamo, id eſt, inter *nunc* & *tunc* nullam eſſe differentiam. Hæc (inquam) quia non miſcentur (quod ſciam) cum doctrina Fidei Chriſtianæ, ſed Reſponſa ſunt, tantum Phyſica, eo fine data, ne non videretur Sapientia omnis pendere ab ore Sacerdotis, prætereunda cenſui.

Quod negato Libero Arbitrio ſequi dicant, Deum eſſe Peccati Authorem, nec debere ideo Peccatorem puniri, concedant tamen

Rerum & Actionum causam primam esse Deum, conciliationem petunt ex *Aristotele* vocante Peccatum ἀνομίαν, id est ipsam cum Lege Incongruitatem, Privationem meram, non Factum aut Actionem quampiam. Facti ergo omnis, & Legis causam Deum esse agnoscentes, Incongruitatis causam esse negant; quasi quis cum duas duxisset lineas rectam & curvam, ambas se fecisse diceret, sed ab alio factam esse illarum Incongruitatem. Sed Aristoteles per Incongruitatem, ipsum Factum, aut saltem Deliberatum, vel Consultum Legi incongruum intellexit. Itaque Scolastici ubi videri voluerunt subtilissimi, ibi hebetudinem indicarunt maximè. Si subtiles fuissent, differentiam inter Causam Facti & Authorem facilè invenissent. Author facti is est, qui fieri jubet; Causa est is, per cujus vires factum est. Deus neminem jubet quicquam contra Leges facere aut conari; atqui quæ facimus, viribus à Deo datis omnia facimus. Cur autem, si Deus in causa est, condemnamur nos? Responde mihi, qui sic rogas, cur Deus ab æterno alios Elegit, alios Reprobavit, & quomodo ad pœnas æternas maximasque condemnavit eos, qui malum nondum aut fecerant aut cogitaverant, nec nisi Deo volente, & vim præbente, facere aut cogitare potuerunt. Responde etiam an Figulo de Vase quod finxit, non sit licitum statuere quicquid vult. Indica denique, ubi Scripturæ apertè dicant, omnes illos, qui à Regno Dei excludentur, victuros esse sine morte secunda cruciandos in æternum.

Accedamus jam ad Ethicam, & Politicam. Docent Scripturæ sacræ Regibus, & Potestatibus Summis eorumque Ministris, etiam Ethnicis, à subditis suis Christianis, non ob metum tantum, sed Conscientiæ causa, ut à Deo ad bonum nostrum ordinatis, obediendum esse. Unde igitur nata sunt de Religione, in Germania, Gallia, & Anglia Bella Civilia, nisi à Philosophia, Ethica & Politica *Aristotelis*, & eorum qui *Aristotelem* sequuti sunt Romanorum? Mensura Boni & Mali in omni Civitate est Lex. *Aristoteles* autem Virtutem & Vitium non Legibus definivit, sed Laude & Vituperio apud Cives; Regum omnium Imperium *Tyrannidem* vocat; in Democratia sola Libertatem esse dicit, & ipse & post illum Scriptores Romani plerique ab unius *Tarquinii* Regis odio, Hominis vitium in Formam Regiminis transferentes, nullo quidem argumento, sed exemplo Civibus rerum novarum cupidis grato quidem, sed pernitioso. Hos Authores Græcæ & Latinæ Philosophiæ & Eloquentiæ causa, juvenes cum in Vniversitatibus docerentur, doctrinam eorum venenosam simul imbiberunt, & de Bono, Malo, Iusto, Injusto, Legibus,

bus, & Religione, suo quisque arbitrio statuebat. Hinc initium erat mali nostri. Nam & Prædicatorum magna pars, qui de doctrina sua egregiè sentiebant; & alii Lectione Politicæ Græcæ & Latinæ, videbantur sibi magni Politici; alteri quia in Ecclesia, alteri quia in Statu, pro ambitione sua non procedebant, Bellum civile accenderunt; in quo Bello multi Civium Myriades occisi sunt, & Rex indigna morte trucidatus.

Tanti constitit didicisse Eloquentiam & Philosophiam Græcam & Latinam; nisi autem Prædicatores populum, & Vniversitates nostræ Prædicatores ipsos melius doceant, forte *Iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.*

CAPVT XLVII.

De Quibus quæstui fuerunt ante dicta Tenebræ.

DE Prætore quodam Romano Cassio, honorificè loquitur alicubi Marcus Cicero, quod in Criminibus cognoscendis, ubi Testimonium non erat satis plenum, Accusatorem interrogare solitus esset, Cui bono fecit Reus; id est, quod lucrum, quam Potentiam, aut quam aliam rem cupitam, inde obtinuerit aut conservaverit aut expectaverit. Sentiebat enim homo prudens Malum gratis esse neminem, sed unumquemque facere, quæ volens facit propter aliquod Bonum sibi. Nam inter Præsumpta nullum majus est, neque quod Authorem Criminis ita manifestè arguit, ut à Crimine Vtilitas. Itaque Authores doctrinarum quæ Christianarum Civitatum tranquillitatem jam diu turbaverunt eodem illo Criterio, *Cui bono*, investigabimus.

Post resurrectionem Servatoris nostri, cum jamjam assensurus esset in cœlum, rogaverunt illum Apostoli dicentes, *Domine, num hoc tempore restitues regnum Israeli? Dixit autem ad illos, Non est vestrum nosse tempora, sive oportunitates quas Pater in sua ipsius Authoritate statuit.* Qui Regnum Dei restitutum dicunt, tunc cum *Christus* à mortuis resurrexit, Cui bono doctrinam hanc doctrinæ illæ adeo repugnantem, tum Ecclesia Romana, tum nonnulli alii vulgò docent? Regnum Dei institutum erat in Iudæis à Deo ipso. In eo Potestatem in Terra summam habebat post *Mosem Aaron*, & post *Aaronem* cæteri Sacerdotes summi, suo quisque tempore. Iam quoniam regnum illud à *Christo* restituendum erat, sequebatur, ut in restituto Rex esset *Christus*. Itaque Ascendente *Christo* in cœlum sequebatur ut alicui, regni sui administrationem in terra reliquerit, vel Homini vel Cœtui. Ma-

nifestum ergò erat illum, qui administrationem hanc obtineret, eandem habiturum esse quam habuerant Sacerdotes Summi *Aaron* & Successores ejus in populo Israelitico, id est, Potestatem Regiam & Summam. Atque hoc bonum illud est, propter quod doctrina illa Ecclesiæ Romanæ inventa est; bonum quo nullum in terris majus esse dicitur. Tenebrosam ergo hanc doctrinam primi infuderunt Ecclesiæ Pontifices Romanæ, quæ docerentur Cives Christiani, quoties inter Reges & Papam oriretur controversia, neglectis suorum Regum Imperatis, Papæ obedire.

Quod eidem doceant *Papam in Articulis Fidei definiendis non posse errare*, eodem tendit.

Quod Episcopus Romanus solus Potestatem suam Iure Divino immediato exerceat, cæteri Iure ab illo derivato, eodem tendit. Eodem etiam tendit quod Clericorum, Monachorum, & Fratrum in omni loco à pœnis Legum Civilium eximantur.

Ex eadem doctrina, nimirum quod *Sacerdotes* sint eodem Iure quo *Aaron*, poscunt sibi & Levitis suis in Civitatibus Christianis Iure Divino Decimas.

Quod Matrimonium Sacramentum esse dicant, eo tendit, ut Iudices sint in quæstione de Matrimonio legitimo, & per consequens de Successione ad Regna hæreditaria.

A Confessione Auriculari Consilia Regum & Magnatum explorare possunt, & aliquando explorant.

A Canonizatione eorum hominum, quorum opera in Potestate sua augenda vel conservanda egregia usi sunt, animos imperitorum Christianorum in Reges suos usque ad necem aliquando acuunt.

Per doctrinam Purgatorii & Iustificationis per Opera externa, & Indulgentiarum, Clerici, id est, Pontificis Romani subditi sumptu Regum nutriuntur.

Per Exorcismos & cæteram Demonologiam populos terrent.

Postremò, per doctrinas humanas, Metaphysicam, Ethicam & Politicam *Aristotelis*, per distinctiones frivolas, Sermonem obscurum, & voces barbaras, tenebras jam inductas reddunt spessiores, & ipsis Principibus quando volunt palpabiles. Palparunt autem primi Germani, deinde Angli.

Postquam enim communiter creditum esset, eandem esse Potestatem Papæ in populo Christiano, quam habuerunt *Aaron* & cæteri Sacerdotes Summi in populo Israelitico, Ambitio de Functionibus Ecclesiasticis (præcipuè de Papatu) obtinendis, & eorum qui obtinuerunt Fastus, eousque paulatim crevit, & conspicuus factus est,

ut omnem ferè ſui reverentiam veram & Paſtorali Functioni debitam perdiderint.

Nam à quo tempore Epiſcopus Romanus pro Epiſcopo Univerſali habitus eſſet, Hierarchia Romana non ineptè comparari potuit Fabulæ, quæ in Anglia inter Mulieres vetulas, ut pueros, & viros ex plebe rudiores pervagabatur, de *Lemuribus*, id eſt, de Umbris ſive Spectris, & nocturnis eorum facinoribus.

Cogitantibus enim Dominii tanti Eccleſiaſtici originem, quid aliud videri potuit Papatus niſi Imperii illius Romani ingentis, ingens ſpectrum, Sepulchro Imperii defuncti coronatum inſidens?

Etiam Sermo quo utuntur in Cultu Dei publico, qui nullius tunc Gentis proprius erat, quid aliud erat, quam linguæ Latinæ veteris Imago?

Lemures per omnes Gentes unicum & univerſalem habuiſſe dicuntur Regem, cui nomen dederunt (ex hiſtoria ficta de geſtis Hugonis Burdegalenſis) *Oberonem*. Eccleſiaſtici etiam cujuſcunque Civitatis Cives ſunt, unum & univerſalem Regem agnoſcunt Papam Romanum.

Lemures Spiritus ſunt; Eccleſiaſtici etiam appellant ſeſe Spirituales. *Lemures*, Tenebras, Solitudines, Sepulchreta incolunt. Similiter Eccleſiaſtici, in Obſcuritate Doctrinarum, in Monaſteriis, Eccleſiis, & Cœmiteriis ambulabant.

Eccleſiaſtici virtute Aquæ Benedictæ in quocunque loco poſuiſſent Eccleſias ſuas, locum illum fecerunt ut eſſet *Urbs*, id eſt, Imperii Sedes. Ita quoque in fabula eſt habuiſſe *Lemures* Caſtella ſua quædam Incantata, & Spiritus quoſdam Gigantæos qui in Regionibus circumvicinis dominabantur.

Lemures, ſi quid mali feciſſent, comprehendi & ſiſti ad Tribunalia Civilia non potuerunt. Ita etiam Eccleſiaſtici criminum Rei à Tribunalibus Civilibus ſublati evaneſcebant.

Eccleſiaſtici per Incantationes quaſdam, ex Metaphyſicis & Miraculis confectas; uſum Rationis naturalis Adoleſcentibus adimere conſueverunt, eo fine, ut juſſis ſuis cœci obtemperarent. Ita etiam dicuntur in Fabula *Lemures*, Pueris ex cunabulis ſublatis, alios illorum vice ſupponere, Fatuos quidem, ſed promptos ad nequitiam.

In qua Officina ſive Operatorio Incantamenta ſua conficiunt *Lemures* non eſt dictum in Fabula. Eccleſiaſticis autem Operatoria fuerunt, quas ipſi ſua Authoritate ſibi erexerunt Univerſitates.

Lemures quoties alicui iraſcerentur, mittere dicebantur ex ſuo numero aliquem qui illum ſuggillaret. Eccleſiaſtici item ſi Civitati vel

Regi alicui ſuccenſeant, ſubditos ſuos Superſtitioſos, & Incantatos immittebant qui Seditione illum ſuggillarent, etiam aliquando Principes faciebant ut alter ſuggillaret alterum.

Neque *Lemures* neque *Clerici* uxores ducunt.

Eccleſiaſtici de Decimis, & Imperitorum hominum quibus terrori ſunt Donationibus Cremorem terræ accipiunt; quemadmodum in fabula dicuntur *Lemures* Cremorem Lactis ligurire.

In Regno *Lemurum*, qualis ſit Moneta, non reperitur in Hiſtoria; Eccleſiaſticorum autem Moneta quam accipiunt, eadem quidem eſt cum Moneta Laicorum; ſed quam ſolvunt, *Canonizationes*, *Indulgentiæ*, & *Miſſæ* ſunt.

Lemures, præterquam in metu, & Phantaſia hominum Imperitorum exiſtentiam nullam habent. Sic quoque Poteſtas Papæ Spiritualis, (extra ſuum ipſius Dominium Temporale) in ſolo metu conſiſtit Excommunicationum.

Neque ergo Henrico 8, & Reginæ Elizabethæ Poteſtatem illam ex Anglia ejicere difficile erat. Ejecti autem, & per Miſſiones Papales, Chinæ, Iapanæ, & Indiæ loca arida peragrantes, quis ſcit an non redituri ſint Spiritus illi, vel alii numero plures, & pejores? Non enim Romani ſoli ſunt, qui ad Eccleſiæ aſpirant regimen, prætendentes jus Divinum.

Tractatum hunc de Poteſtate Civili & Eccleſiaſtica ad finem jam perductum cum recognoſcerem, nihil in eo inveni neque contra Senſum Scripturæ Sacræ, neque contra Leges Patriæ meæ Civiles, aut Eccleſiaſticas. Nam quî potui, cum totius Operis ſcopus eſſet unicus, ut demonſtrarem, prætextum nullum eſſe poſſe, quo Legum violatio excuſari poſſit? A ſententiis autem Theologorum ſingularium multis in locis abiiſſe me confiteor.

Si cordibus ſcripſiſſem (inſtar Tabularum raſarum) puris, brevior eſſe potuiſſem. Suffeciſſent enim ea pauca, quæ ſequuntur; Homines ſine Lege, propter jus omnium in omnia, mutuis cædibus ſe ipſos interimere. Leges ſine Pœnis, & Pœnas ſine Poteſtate Summa inutiles eſſe. Poteſtatem ſine Armis & Opibus in unius Perſonæ manum collatis, Vocem meram neque ad Pacem, neque ad Defenſionem Civium, momenti ullius eſſe; & proinde, Cives omnes, ſui (non Imperantium) boni causâ ad Rempublicam opibus ſuis tuendam & confirmandam, quantum poſſunt, obligari; idque arbitrio illius cui Summam dederint Poteſtatem. Quæ Summa eſt partis primæ & ſecundæ. Deinde, Quoniam in Scripturis Sacris (quarum Lectionem Eccleſia noſtra omnibus & permiſit & commendavit) Vita æterna & ſalus

ſalus ſingulorum continetur ; & unuſquiſque periculo animæ propriæ illas legit & ſibimet ipſi interpretatur ; & propterea æquum eſt, ut Conſcientiæ eorum non pluribus Fidei Articulis onerentur, quam qui ſunt ad Salutem neceſſarii, Articulos illos, quinam ſint, in parte tertia explicavi. Poſtremò in quarta parte, ne populus à falſis Doctoribus ſeducerentur, conſilia ambitioſa & aſtuta Adverſariorum Eccleſiæ Anglicanæ patefeci. Hæc, inquam, ingeniis Candidis ſuffeciſſent. Sed cum doctrinis contrariis hominum animos jam dudum ſcribillatos eſſe ſcirem, omnia fuſiùs explicanda eſſe exiſtimavi, & explicui (ſed Sermone Anglico) quantum potui, eo tempore, quo Bellum Civile de Diſciplina Eccleſiaſtica natum in Scotia, per Angliam etiam & Hiberniam ferociſſimè gerebatur, quando non Epiſcopis tantum, ſed etiam Rege, Lege, Religione à & Honeſtate ſublatis, Perfidia, Cædes, fœdiſſima ſcelera omnia, ſed larvata dominabantur; adeò ut ſi quis ex mundi partibus remotioribus huc appulſus, eorum quæ tunc perpatrabantur flagitiorum ſpectator fuiſſet, Iuſtitiæ Divinæ ſenſum in his locis nullum omnino tunc fuiſſe, pro certo habuiſſet. Doctrina ergo hæc mea parum tunc profuit, parum inquam, ſed tamen aliquid. Sperabam autem Bello extincto profuturam eſſe poſtea. Vicerunt Democratici, & Democratiam conſtituerunt ; ſed eandem (tantorum ſuorum ſcelerum mercedem (ſubito amiſerunt. Angliam Scotiam, Hiberniam unus Tyrannus occupavit, & prudentiam eorum Democraticam tam Laicorum quam Eccleſiaſticorum confutavit. Populus Bello fatigatus ipſos contempſit, non minus quam ante admiratus eſt. Reſtituto denique Rege legitimo, Veniam petierunt (id eſt ſtultitiam ſuam agnoverunt.) Venia data eſt, idque (ne ſceleribus ſuis à bonis diſtinguerentur) per Amneſtiam univerſalem. Quis credat Principia illa Seditioſa non jam deleta eſſe omnia, aut, præter Democraticos eſſe quemquam, qui doctrinam tam Pacificam quam hæc eſt abolitam eſſe cuperet? Quod ne accidat, eandem Latinè extare volui. Video enim diſſenſiones hominum de Opinionibus & præſtantiâ ingenii tolli armis non poſſe. Mala hujuſmodi, quo modo nata, eodem extinguenda ſunt. Animi Civium à Politicæ, & Philoſophiæ Ethnicæ Scriptoribus infecti paulatim fuerant. Itaque atramentum illud Democraticum, prædicando, ſcribendo diſputando eluendum eſt Id quî aliter fieri poſſit, niſi ab Vniverſitatibus, non intelligo. Quantam ergo operam olim Poteſtati Pontificiæ præſtiterunt, tantam poſt hac impendant Poteſtati Regiæ vindicandæ. Omnes interea operam demus, ne per diſcordias inteſtinas nos opprimi ab externo hoſte patiamur univerſos.

APPEN-

APPENDIX AD LEVIATHAN.

CAPUT I.

De Symbolo Niceno.

A. EXplica mihi quæso Symbolum Nicenum, non dico, ut res ipsas animo comprehendam, sed ut verba Fidei ita intelligam ut consentanea sint Scripturis Sacris, & primo hæc verba [Credo in unum Deum Patrem Omnipotentem Factorem Cœli & Terræ, atque visibilium omnium & invisibilium.] Et primò quid est illud, *Credo in*, vel Græcum πιςέυω ἐις? Nam apud authores Græcos non memini me alibi illam phrasim reperisse. Lego *Credo alicui* πιςέυω τινὶ, *Credo ita esse*, vel πιςέυω ὅυτως ἐιναι.

B. Propria est illa vox consentientium in articulos. Nam præpositio ἐις significat inter alia *hactenus*, ut quando dicitur πιςέυω ἐις θεὸν πατέρα &c. si pro θεὸν &c. ponetur τȣτὸ, idem esset quod credo *huc usque* sive *hactenus*. Significat ergo præpositio ἐις determinationem articulorum credendorum, nempe quousque cum Concilio consentiunt subscriptores. Mirum igitur videri non debet, si extra confessionem Fidei phrasim illam non legisti. Eadem enim est ac si te credere diceres: Deum esse, eundemque Vnum esse, Patrem esse, Omnipotentem esse, & sic de cæteris. Legitur etiam credo in Euangelio, id est credo Euangelio, id est prædicatoribus Euangelii; sed ibi Græcum non est ἐις, sed ἐν.

A. Deus est Pater, Deus est Omnipotens &c. sunt (ut loquuntur Dialectici) propositiones. Habent enim sua Subjecta & Prædicata, & apertè in illis Deo nomen aliquod attribuitur, sed in affirmatione hac *Deus est*, quod nomen Deo attributum sit, non intelligo. Non enim puto dici posse, quod Deus est, est, & frustra dicitur, Deus est Deus.

B. Cum dicitur *Deus est*, vox *est* est verbum Substantiale, includens tum copulam tum prædicatum, tum apud Græcos tum apud Latinos.

Ita

Itaque illud *Deus est*, significat idem quod Deus existit, id est(resoluto verbo substantivo) *Deus est ens*, sive ὁ ὢν, id est reale aliquid, non merum Phantasma, quale est, quod vocatur Spectrum, vel quales colebantur à gentibus Dæmones, & ab Apostolo S. Paulo, *Nihil.*

A. Memini quidem ab Apostolo Idola vocari Nihil, non autem Dæmonia sic vocari.

B. Putasne ea Simulachra aurea, eburnea, lignea, an non potius Dæmonia, quæ sub illis colebantur, vocata esse *Nihil?* Præterea Idolum propriè est Phantasma, nimirum Idea, Imago rei, non res ipsa; ad quas Ideas Simulachra sua faciebant Græci. Nam Deorum suorum Ideas sive Imagines raro sumpserunt à Simulachris. Distinguitur etiam Deus per vocem illam Ens, à nominibus. Aliud enim est res homo, aliud nomen homo. Præterea sciendum est, quod vox *est*, ut usurpatur à Latinis, & Græcis ad copulam in propositionibus, Hebræis omninò ignota erat. Itaque utebantur semper verbo substantivo, & vice copulæ in omni affirmatione ad significandam (quam dialectici vocant) Prædicationem, nomen nomini solummodò adjungebant. Latinis autem, & Græcis copula *est*, non est Verbum, sed Conjunctio; & ut & significat nomina, inter quæ interponitur esse nomina diversarum rerum, ita conjunctio *est*, significat nomina inter quæ interponitur esse nomina rei ejusdem. Itaque ea nomina quæ à copula *est* derivantur, ut *essentia, entitas, esse*, Hebræi habere non potuerunt, nec illis æquivalentia. Latinè dicitur *Terra erat vacua*; Hebraicè *Terra existens vacua*, ubi ab homine Latino non audiebatur *erat*, sed [*erat*] *aliquid existens.*

A. Quid credendum est per vocem hanc [Creator] ? Anne Mundum hunc è nihilo factum esse ?

B. Certè ex nihilo; non ut, Aristoteles ex materia præexistente. Expressè enim dictum est in Scripturis Sacris, omnia facta esse ex nihilo. Etiam Aristoteles, qui Mundum dicit esse Æternum, sibimetipsi contradicit. Materia enim non dicitur, nisi de qua aliquid factum est. Symbolum ergo hoc dicit, Deum factorem esse omnium rerum ex nihilo; &, quod sequitur, sua vi habet ut existat, non ab alio; & proinde etiam existit ab æterno; & quia non fit, qui Deo dedit ut existeret, nihil etiam erit quod ipsum faciet non existere. Est ergo Deus ab æterno & in æternum. Quæ vero creata sunt, non sunt ab æterno, quia creata, in æternum autem erunt, qua forma & specie vult Deus, nam cœlum & terra renovabuntur, & quanquam mundus conflagrabit, non tamen annihilabitur, sed permanebunt entia, Realia. Deus autem qui neque ab alio, neque à se factus est, non potest mutari neque Metamorphosem pati, neque à se, neque ab alio,

ſed eſt Immutabilis & (ſine mixtione illa Ariſtotelica) Simpliciſſimus. Quæ omnia attributa Simplex, Immutabilis, Æternus, ſicut ex verbis Symboli deducuntur, ita de Deo in Scripturis Sacris expreſſis verbis prædicantur.

A. [Et in unum Dominum Ieſum Chriſtum Filium Dei unigentum.] Cur neceſſe erat dicere *Vnigenitum?*

B. Quia erant eo tempore Hæretici, qui docebant Chriſtum non eſſe Filium Dei genitum, ſed adoptivum; alii etiam erant, qui docebant Chriſtum alio ſenſu in Scripturis Sacris vocari Filium Dei, quam quo fideles omnes ita appellantur. Cum tamen in Scripturis Sacris expreſsè & paſſim dicitur tum genitus, tum Deus à Patre natus ante omnia ſecula, & propterea credi debet Chriſtum eſſe Deum de Deo, Lumen de Lumine, verum Deum de vero Deo, genitum non factum.

A. Quænam eſt differentia inter *genitum* & *factum?*

B. Per *factum* intelligimus *factum à Deo* ex nihilo, id eſt *Creaturam.* Quanquam enim animalia dicantur & creata & genita, quando dicuntur creata, intelligitur illud cum relatione ad Deum creatorem, qui in omni genere primum marem & fœminam creavit ex creata terra. Sed quando dicitur animal eſſe genitum naturali modo intelligi debet, cum relatione ad prima creata ut materiam; at quando dicitur Chriſtum eſſe genitum, intelligitur genitum ab ipſo Deo Patre de materia Virginis.

A. Quid eſt [Lumen de Lumine]? Lumen enim, ut mihi videtur, Phantaſma eſt, non res exiſtens. Exempli cauſa, ſi inter oculum & candelam vitrum ſtatuas cujus ſuperficies ex multis planis conſtat certo modo diſpoſitis, multæ tibi videbuntur candelæ. Scimus tamen unicam ibi eſſe veram candelam, & proinde cæteras omnes mera eſſe Phantaſmata, Idola, hoc eſt, ut dicit Sanctus Paulus, Nihil. Neque tamen earum una verior eſt candela, quàm reliquæ quatenus apparent; ſed vera candela, quæ principio poſita erat, candelarum apparentium tantùm nulla eſt, ſed res ipſa, eademque cauſa illarum omnium imaginum, & propterea ab Ariſtotele diſtinguitur à Phantaſmate per vocem *hypoſtaſis*, quaſi ſub imagine ſtaret res ipſa latitans; quam Græcam vocem Latini ad ſyllabam verterunt *ſubſtantiam.* Et ſic diſtinguunt tum Græci tum Latini rem veram in ſe ſubſiſtentem, à Phantaſmate, quæ videtur ſubſiſtere, nec ſubſiſtit, neque eſt ens. Nonne hæc eſt vera diſtinctio inter rem ipſam & ſuam apparentiam?

B. Ita eſt. Sed Patres Eccleſiæ illis temporibus, tum ante tum

post Concilium Nicenum in scriptis suis vocem *Hypostasis* videntur alio modo interpretari, mysterium Trinitatis Christianis omnibus intelligibile reddere cupientes, & illud optimè fieri posse existimabant per similitudinem ignis, luminis, & caloris, quæ tria unum esse putaverunt, & ignem quidem ad Patrem, lumen ad Filium, & calorem ad Spiritum Sanctum retulerunt. In qua similitudine congruitas esset fortasse accurata, nisi quod ignis splendor, & calor, substantiæ nec sint, nec ipsis Patribus esse visæ sint, præsertim Aristotelicis, nisi forte ipse ignis ponatur pro ignito. Homo enim & ignem, & lumen, & calorem extinguit quoties libet; sed ut Agens tam infirmum quàm est homo, creaturam veram substantialem à Deo omnipotente creatam extinguere possit, & in nihilum redigere, nec jubemur credere, nec credibile est. Itaque quoties comparationem illam adducebant in scriptis propriis Patres ipsi, adjecerunt continuò, non eam ita accipiendam, quasi esset mysterii tanti idonea explicatio; Sed ut, qua nullam potuere invenire meliorem; omnes enim in eo consenserunt incomprehensibilem esse naturam Dei, & Trinitatis, & Angelorum, & (ut addit Athanasius) animæ rationalis.

A. Mihi quidem non rectè videntur voluisse mysterium illud explicare. Quid enim aliud est mysterium explicare quam destruere, sive ex mysterio facere non mysterium? Fides enim conversa in Scientiam interit, manentibus sola Spe & Charitate.

B. Lumen ergo de Lumine in Symbolo ponitur, tantum pro adjutorio Fidei cæteris articulis adhibendæ.

A. Sequitur deinceps articulus ille magnus, qui in Ecclesiam antiquam tot turbas intulit, exilia & homicidia [*Consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.*]

B. Et quidem verissimus est, verbis apertis declaratus à S. Iohanne cap. 1: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Verbum erat Deus.* Et *omnia per ipsum facta sunt.*

A. Quid intellexerunt Patres per Verbum?

B. Filium Dei naturalem, sive genitum à Deo, à principio, id est ab æterno.

A. Numquid eo loco Verbum significat vocem aliquam, ut sonum à Deo prolatum?

B. Absit, Patres id passim negant.

A. Quid ergo? Vocem internam, quale est Dei Decretum æternum de condendo mundo & redimendo homine?

B. Nescio de hac re quid senserint Patres, sed puto illos aliter

ſenſiſſe, ne nimium accederent ad doctrinam Stoïcorum, quorum (apud Græcos) εἱμαρμένη, & (apud Latinos) Fatum idem ſignificat quod Decretum æternum.

A. Quid ergo inquam intelligitur per *Verbum* apud Patres?

B. Neſcio, niſi quod in lingua Sacra *Verbum* ſæpe accipiatur pro ipſa re quæ Decreta eſt, vel promiſſa. Legitur enim ſæpe in veteri Teſtamento pro *factum* eſt quod Deus promiſit, *factum eſt Verbum Dei quod locutus eſt.* Ego vero nemini Scripturam Sacram præterquam mihi interpretari ſoleo. Veruntamen ſi locus S. Iohannis ita intelligendus ſit, nihil circa myſterium incarnationis quærere amplius vellem. Nam ſi Verbum hoc loco ſit illud ipſum, quod decreverat Deus venturum in mundum ad noſtram redemptionem, & quod promiſerat Deus in Paradiſo, Verbum illud non eſt mera vox, ſed vera res, eadem cum Chriſto. Quomodo autem *Factus homo eſt*, inquirere non eſt meum. Sufficit mihi quod Redemptor meus factus eſt. Quid enim? Si credam creâſſe terram & cætera omnia ex nihilo, & hominem ex terra, non credam potuiſſe naturam aſſumere humanam, niſi ſciam quo modo?

A. [*Qui propter nos homines & noſtram ſalutem deſcendit de cœlo; & Incarnatus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus eſt, crucifixus etiam pro nobis ſub Pontio Pilato; paſſus & ſepultus eſt.*] Duæ hic ſunt difficultates, quarum prima eſt, quod dictum ſit unde deſcendit, nempe de cœlo; non autem dictum eſt quouſque deſcendit. Scio in Symbolo Apoſtolorum eſſe, *deſcendit ad inferos.* Sed verba illa locum non definiunt; quia homines etiam reſpectu cœlicolarum propriè dicuntur Inferi. Etiam in Scripturis, locus ubi hoſtes Eccleſiæ dicuntur futuri variè vocatur; quandoque Gehenna, aliquando Tenebræ externæ, id eſt extra Eccleſiam Dei, propter lucem Eccleſiæ in Goshen, quia una de plagis Ægyptiorum erat Tenebræ; aliquando lacus ignis, cum reſpectu, puto, ad pœnam Sodomitarum & Gomorrhæorum, & lacum bituminis. Sed de his nondum, quod ſciam, quicquam Eccleſia definivit. Doctores aliqui locum damnatorum ſtatuerunt cum Bellarmino eſſe circa centrum terræ, ut ſcilicet longiſſimè diſtaret à cœlo beatorum; reſpicientes forte ad vocem S. Petri Græcam ταρταρώσας. Et quidem cœlum diſtat à centro terræ longiùs quam à ſuperficie terræ quantum eſt totum punctum. Sed non credo crediſſe Apoſtolos Poëtis Ethnicis de loco Tartari; quem Heſiodus tantundem à terra diſtare facit quantum terra à cœlo. Incus (inquit) novem dies & totidem noctes perpetuò de cœlo cadens, decimo die attinget terram; totidem autem noctes &

& dies perpetuos è terra cadens perveniet ad Tartarum die decimo. Virgilius autem distantiam à terra ad Tartarum bis tantum facit, quanta est à cœlo ad terram. Cæterum vocem illam ab Apostolo Petro positam esse puto figuratè, quod solet fieri de multis dictionibus Scripturæ Sacræ.

B. Utcunque id sit, de loco damnatorum nihil ab Ecclesia congregata, saltem à nostra hactenus definitum est.

A. Secunda difficultas est, de eo quod dicitur [*Incarnatus est de Spiritu Sancto.*] Nam Matth. 1, 20, dicit Angelus ad Iosephum, *Quod in illa genitum est, à Spiritu Sancto est.* Quod ita sonat ac si Spiritus Sanctus esset Filii genitor, id est Pater.

B. Quid? Nonne Spiritus Dei est Deus, & idem Deus cum Filio & Patre?

A. Quomodo ergo distinguuntur Hypostases?

B. Neque in Symbolo, neque in Scriptura Sacra distinguuntur aut nominantur tres Hypostases.

A. Sed inveniuntur tres Hypostases in Symbolo Athanasii, quæ pars est Liturgiæ Anglicanæ.

B. In Græco quidem *Hypostasis*, in Latino autem & Anglicano *Persona* est.

A. De vocibus *Hypostasis, persona, subsistentia*, aliisque multis vocibus tunc interrogabo te cum Symbolum totum explicaveris [*& resurrexit tertia die, secundum Scripturas, & ascendit in cœlum, sedet ad dextram Dei. Et iterum venturus est cum gloria judicare vivos & mortuos, cujus regni non est finis.*] Hæc omnia (fateor) in Scripturis sunt, & quidem eodem sensu quo sunt in Symbolo, [*ubi sedet ad Dexteram Dei*] non intelligo ut de comparatione honoris, sed ut de honore maximo. [*Et in Spiritum Sanctum Dominum & vivificatorem, qui ex Patre Filioque procedit.*] Ostende ex Scripturis Sacris, Spiritum Sanctum esse Dominum & vivificatorem, id est Deum, & quod procedat etiam à Filio.

B. Primo idem Filius Dei dicitur genitus (Matth. 1, 20.) à Spiritu Dei. Deinde dicit Iob. 33, vers. 4, *Spiritus Dei fecit me*, & (26, vers. 13.) *Spiritus Dei creavit cœlos.* Quod autem procedat tam à Filio, quàm à Patre, manifestum est ex eo, quod Christus dicit: *ego vobis mittam Paracletum*, & ex eo quod cum spiraret in Apostolos dixit, *accipite Spiritum Sanctum.* Nota illud *ex Filio* non esse in Symbolo Niceno, quanquam sunt in Symbolo Athanasii, sed addita esse, ut putat Bellarminus, in Concilio Constantinopolitano generali secundo.

A. [*Qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas.*] Quare positum est illud *conglorificatur?*

B. Nescio, sed propter hoc verbum *conglorificatur* adducor ad credendum Formulam glorificandi Trinitatem, ubi dicitur vel cantatur *Gloria Patri & Filio & Spiritui Sancto* in Ecclesiis Dei receptas fuisse aut in tempore illo aut ante.

A. Fortasse. [*Et unam Sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum. Expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi seculi.*] Cur in Symbolo Apostolico deest illud *Unum Baptisma?*

B. Sanctus Cyprianus circiter septuaginta annis ante Concilium Nicenum, Concilium tenuerat Provinciale in Africa Carthaginense, ubi decretum est Hæreticos non debere recipi ab Ecclesia, nisi iterum Baptizarentur, quod decretum puto tunc condemnatum esse, cum inserta essent illa verba confiteor *unum Baptisma.*.

A. In Symbolo Apostolico non dicitur *Resurrectio mortuorum*, sed resurrectio carnis. Quænam est differentia? Habebuntne mortui, quando resurgent, carnem, ossa, sanguinem, manus, pedes, & cætera humani corporis membra?

B. Respondeat tibi S. Paulus 1 Cor. 15, 23, *Resurgent unusquisque in proprio corpore.* Deinde vers. 44, *Seminatur corpus animale*, id est (ut ego opinor) quale est corpus humanum quando est mortuum; *resurget corpus spirituale.* Itaque mutatur; ut vers. 51, *mysterium vobis dico. Non omnes quidem moriemur, omnes autem mutabimur in momento, & ictu oculi in tuba ultima. Sonabit enim tuba & resurgent mortui incorruptibiles, & nos mutabimur.*

A. Sed mihi videntur hic duæ difficultates; altera, quia resurgere est reviviscere, quomodo homo reviviscet in sepulchro, nisi anima ejus accedat ad corpus, nimirum de cœlo vel aliquo cœli Limbo descendens; vel ab Inferno, vel Purgatorio ascendens?

B. Quid? Deusne qui fecit hominem ex terra in animal vivens non poterit eundem resolutum in terram ad vitam resuscitare?

A. Videtur ergo homo post Resurrectionem habiturus duas animas rationales, nimirum illam qua resurgit, alteram quæ in morte à corpore separata, migravit in Cœlum, vel Limbum, vel Purgatorium, vel Infernum. Dicunt enim omnes animam humanam nunquam interire postquam semel creata est, ne minimo quidem momento, ut rem in se subsistentem, desinere esse.

B. Ego vero nihil super hac re tibi dicam, nisi quod reperio dictum disertè, & sine omni ambiguitate in Scripturis, nulloque alio textu apertè

apertè contradicente. Tu quidem una cum cæteris ferè omnibus, quod anima humana interire non poteſt, habes à Philoſophis, quos ego poſt Scripturas Sacras Magiſtros mihi non deſidero. Veruntamen ſi locum aliquem mihi attuleris ex Scripturis Sacris ubi alia attribuitur animæ humanæ immortalitas, præter illam quæ hominibus ſub nomine æternæ vitæ data eſt, ego etiam ſentiam cum Philoſophis. Verum ſi attuleris loca illa quibus comminatur Deus reprobis æternos cruciatus, non inde poteris colligere animas eorum inter diem mortis, & diem judicii, ſed tantum poſt diem judicii extitiſſe. Præterea à Iuſtitia Dei qui cruciatus æternos peccatoribus comminatus eſt, arguere æternitatem ipſorum cruciatuum non potes. Etſi enim qui bona, quæ debentur, non præſtat, injuſtus ſit, is tamen qui mala vel damna debita non præſtat injuſtus non eſt, ſed miſericors. Quanto minus Deus, qui eſt infinitè miſericors non poterit ſine juſtiitæ ſuæ violatione mitigare tum diuturnitatem tum acerbitatem meritarum pœnarum? Deinde Scriptura dicit (Apocal. cap. 20.) *Ipſum Infernum conjectum iri in lacum ignis, quæ eſt ſecunda mors.* Reſurgent ergo reprobi, ut videtur, ad ſecundam mortem. Denique ſi anima non ſit idem, quod Vita, ſed ſubſtantia in ſe exiſtens diſtincta à corpore, eademque hominis eſſentia, ſive natura, ſequi videtur addita natura divina tres eſſe in Chriſto naturas, quod eſt contra Fidem.

A. Etſi ex Scriptura demonſtrari non poſſit Animam humanam ſubſtantiam eſſe ſeparatam à corpore, non videtur tamen ex Scriptura demonſtrari poſſe contrarium.

B. Videamus ergo quid Scriptura dicit tum in veteri tum in novo Teſtamento de natura animæ humanæ, Harmonicè. Ut enim articuli præcedentes præcipui ſint apud Theologos, articulus tamen hic de Reſurrectione ad vitam æternam præcipuus eſt apud Chriſtianos univerſos, quia in illo omnis eorum poſt præſentis vitæ afflictiones collocatur ſpes, & præſumptum gaudium. Dixit Deus ad Adamum in Paradiſo (ubi erant duæ præ cæteris arbores excellentes, nempe Arbor Vitæ, & Arbor Cognitionis Boni & Mali) *quo die comederis de fructu Arboris Cognitionis Boni & Mali, moriendo morieris.* Diabolus autem ad Evam dixit, Prohibetur vobis ne comedatis de fructu Arboris Cognitionis Boni & Mali, ne fiatis ſicut Dii. Ambo autem Adamus & Eva ambitione ducti, Serpenti crediderunt, Deo non crediderunt, & de fructu vetito comederunt, itaque Deus utrumque à Paradiſo expulit, ne manum ad Arborem Vitæ extenderent, & viverent in æternum.

A. In-

A. Intelligo hinc Adamum ex usu fructus Arboris vitæ vivere potuisse in æternum, ac fuisse creatum non sua natura, sed tantummodo virtute Arboris Vitæ immortalem. Præterea, pœnam violati Præcepti Divini Adamo inflictam fuisse mortalitatem, quæ necessario consequebatur ab eo quod illud perdiderit sine quo vivere in æternum non potuit. Hæc manifesta inesse in Sacro textu video. Sed non video, quare Adamus (secundum verba comminationis divinæ) non statim ac comedisset mortuus sit, sed vixit plusquam nonaginta annos.

B. Deus non dixit simpliciter *Morieris*, sed *Moriendo Morieris*, id est, cum Morieris Morieris, id est, non revivisces, sed mortuus perpetuò eris. Sic explicat locum Athanasius, & rectè; nam Idioma est Hebræorum. Ex quo intelligitur comminationem illam pertinere etiam ad Adami posteritatem, id est, ad genus humanum. Atque hinc est quod dicit Apostolus Paulus *per peccatum unius hominis mors intravit in mundum*, unde sequitur non modo cæteros homines, verùm etiam Adamum ipsum necessitatem habuisse utendi beneficio mortis Iesu Christi ad vitam æternam quam perdiderat sua culpa.

A. Quid ita?

B. Quia dicit S. Paulus 1 Cor. 15, 22, (quæ est harmonia veteris & novi Testamenti) *Sicut in Adamo omnes mortui sunt, ita in Christo omnes vivificamur. Vnusquisque in proprio corpore. Primitiæ Christus. Deinde illi qui sunt Christi, in adventu Christi. Deinde finis &c.*

A. Adventus Christi erit idem cum die Iudicii. Nemo ergo reviviscet ante diem Iudicii, sed in illo ipso die. Adamum ergo certè salvandum esse puto, nec tamen vitam recipiet ante diem ultimum. Intereà quomodo dicetur vivere? Si per animam in cœlo vivet Adamus antequàm est animatus, & anima ejus (si modo sit substantia vivens) vivet in non animato corpore, quod valde durum est dicere. Animæ autem hominum eorum,qui in die Iudicii in terra viventes,eædem animæ, elevabuntur ad nubes & inde ad cœlum, corpora habebunt spiritualia eademque animata animis (si quidem animæ sint substantiæ in se existentes) spiritualibus. Quænam ergo erit differentia illa inter duo illa Entia Spiritualia Corpus & Animam.

B. Mihi quidem differentia illa inexplicabilis est nisi concedatur vitam æternam hominibus non incipere nisi à resurrectione, & vitam & animam eandem esse rem, cum in Scripturis Sacris nusquam apertè distinguantur. Verba autem illa Christi in Cruce ad latronem, *Hodie mecum eris in Paradiso*, & illa ad Discipulos, *ego sum Arbor Vitæ*, quor-

quorſum ſpectant, niſi ut ſciant fideles amotum eſſe à porta Paradiſi gladium illum flammantem, & per Sacrificium Chriſti patefactam viam eſſe ad Arborem Vitæ, id eſt, ad Vitam æternam. Quid ergò opus eſt pio homini immortalitatem ſuam Creationi, id eſt naturæ potius quam redemptioni attribuere?

A. Sed commoveor conſenſu omnium, qui fuere & ſunt credentium animam rationalem immortalem eſſe, ſua natura ſimul atque eſt creata, quamvis ignari doctrinæ Sacræ.

B. Equidem illos, qui ſic ſentiunt, non vitupero. Nam qui præclarè ſentit de anima propria, cavet plerumque ne illam per vitæ turpitudinem dedecoret. Cæterum non concedo, illum minùs cavere idem, qui conſtanter credit animam ſuam redemptam eſſe per *ſanguinem* Chriſti, & factam æternam. Neque id concedendum tibi eſt, ſententiam illam fuiſſe & eſſe omnium in univerſum hominum. Illi enim qui dixerunt in cordibus ſuis, Edamus, Bibamus, cras Moriemur, non ita ſentiebant, qui tamen pauci non ſunt. Præterea ſententiæ eorum omnium, qui ſine propria ratiocinatione ſequuntur dictamina Magiſtrorum, non ſunt propriè ſuæ. Non ergò ita ſentire dici debent agricolæ, artifices, aliique homines qui circa vitam communem occupati, numquam fere de natura animæ ſuæ, ſed de divitiis & honoribus comparandis, vel de neceſſitatibus ſuorum corporum cogitare ſolent. Itaque conſenſus ille omnium hominum reductus eſt ad conſenſum ſolorum Philoſophorum. Deinde fuere inter Philoſophos Sadducæi, qui nullos omnino credebant eſſe Spiritus creatos, & proinde animæ exiſtentiam aliter, quam ut appellatur vita, non agnoſcebant. Etiam ſectatores Ariſtotelis & Platonis, non perſpectis rationibus, ſed ſola authoritate Magiſtrorum id crediderunt; non ſunt ergo numerandi tanquam authores opinionis quam profitentur. Adeo ut quos dicis omnes homines reducuntur ad Platonem, Ariſtotelem alioſque paucos Philoſophiæ Principes. Denique conſideremus verba Eccleſiaſtis quæ ſunt in Capite tertio, verſus finem. In Bibliis Polygloſſis verſio interlinearis eſt, *Dixi ego in corde meo ſuper verba filiorum Adam, (Ad purgandos eos Deus, & ad videndum quid ipſi animal ipſi ſibi) Quod eventus filiorum Adam, & eventus Animalis, unus eſt. Sicut mori illud, ita mori illum. Et Spiritus unus in omnibus. Et præſtantia hominis præ animali nulla. Quia omnia Vanitas, omne vadens ad locum unum. Quis ſciens Spiritus filiorum hominum aſcendens ipſe ſurſum, & Spiritus beſtiæ deſcendens ipſe ſubtus terram?* Vbi pro, *ad purgandos eos,* verſio ſeptuaginta virorum habet διακρινεῖ, & pro, *ſuper verba,* περὶ λαλιᾶς. Senſus ergo verborum eſt, Dixi ego de eo quod homines dicant

Deum facturum differentiam essentialem inter vitam hominis & bruti vitam, cum eventus hominis & bruti idem sit, neque homo per essentiam suam bruto præstet, quomodo probabitur animam hominis ascensuram, aut animam bruti descensuram esse. Sed idem Ecclesiastes Iudicium diei ultimi in eodem libro sæpe asserit. Magnum hoc argumentum est contra consensum illum, quem dicis omnium hominum. Præterea (ne obstinatus tibi videar) demonstrationem ex Aristotele, aut Platone profer vel ex alio quocunque Philosopho, quâ naturalem animæ immortalitatem, tam apertè concludit ex principiis naturalibus, quam apertè ego ex Scripturis Sacris demonstravi futuram Electis æternitatem vitæ per Christum acquisitam, acquiescam. Anima (inquiunt) cogitat, meminit, ratiocinatur. Quid si hoc negans, dixero esse ipsum animal quod cogitat, & meminit? Quomodo refutabunt? Ratiocinari quid est, nisi rebus imponere nomina, nomina connectere in Dicta, Dicta conjungere in Syllogismos? Ab his fit Dialectica. Quomodo erat in Paradiso Adam, ante nomina ab ipso imposita, rationalis magis quam cætera animalia, nisi potentia tantùm? Non videntur ergo mihi homines distingui substantialiter à brutis, eo quod illi disputant, bruta non disputant. Expectent alii immortalitatem qualem velint, ego illam expecto, quam victâ morte, nobis suo sanguine acquisivit Christus.

A. Quid sentis de voce Deipara quam sanctæ Virgini attribuunt plurimi?

B. Id mulier (ut mihi videtur) rectè dici potest *Parere* quod in partu producit. Sed produxit illa Christum Deum & Hominem, quia assumptio naturæ humanæ peracta fuit in utero. Peperit ergo Deum & Hominem. Genuit autem Hominem tantum, sine semine viri, cujus seminis vim supplevit Deus.

A. Sed nova hic oritur difficultas, nempe, Quomodo Filius Mariæ, id est Caro Christi, non sit de substantia Divina.

B. Ne hominis quidem ex homine geniti Caro est de substantia genitoris sui, nisi credas id quod nascitur fieri ex semine ut ex materia. Fœminæ sanguis sola est materia fœtus, per alimentum quotidianum crescens usque ad parturitionis maturitatem. Semen in utero causa efficiens est fœcunditatis, non materia fœtus. Si credas ergo fœminam gravidam fieri posse virtute seminis humani, cur dubitas an idem fieri possit virtute Dei omnipotentis?

A. Nonne tua hac ratione, cum Dei substantia in omni carne æqualiter existat, probabitur etiam omnes alios homines habere utramque naturam humanam & divinam sicut Christus?

B. Mi-

B. Minimè. Etsi enim Deus sit ubique omnipotens, faciens ubique omnia quæ vult in omni creatura, non tamen ubique facit quicquid potest. In generatione hominis ab homine voluit ab æterno produci tantùm hominem, qui omnia facere quæ vult non potest; at in generatione hominis supernaturali modo, per Spiritum Sanctum, voluit ab æterno producere hominem qui facere posset omnia quæ vellet, id est Hominem & Deum. Neque locus hîc ullus est quærendi Quomodo; quia non modo Christiani, sed etiam Gentes omnes quem credunt esse Deum, eundem credunt esse omnipotentem; nec requirunt, quomodo gignat, quem genuisse dicunt.

A. Hactenus doctrinam Symboli Niceni ita explicasti ut Fidem Christianam nullo modo labefactasse sed potius confirmasse mihi videare, sed tuo modo.

Ostende nunc quid sit quod Græci appellant Hypostasin.

B. Quando aliquid intueris quod vocas *album*; nomen illud imponis substantiæ, sive subjecto corpori, puta marmori, etsi oculorum tuorum acies non potest penetrare in substantiam marmoris, aut cujuscunque alius Entis. *Album* igitur corporis per se subsistentis, non coloris nomen est, & impositum propter quandam certam apparentiam, sive, ut loquuntur Græci, ἔμφασιν vel φαντάσμα, quod videtur quidem esse aliquid, revera autem nihil est; quam apparitionem sine aliqua causa & fundamento esse non posse satis intelligimus, nimirum album esse non posse, nisi revera subsistat ipsi apparitioni substantia aliqua, quæ ejus causa sit, & (ut dicunt Logici) Subjectum. Subjectum hoc Græci appellant τὸ ὄν, ὑφιστάμενον, vel ὑποστὰν, & ὑπόστασιν; Latini *Ens*, Subjectum, Suppositum, Substantiam, Basem & Fundamentum. Quod autem de cognitione per Visum dixi, de cæteris etiam sensibus intelligendum est. Opponitur ergo Hypostasis Phantasmati ut causa effectui, nempe relativè. Similiter si sint tria relativa, ut Pater, Filius, & nepos, ubi Filius per diversam relationem, etsi unum Ens reale, habet duo nomina, alterum Patris, quia genuit; alterum Filii, quia genitus est. Filius ergo ut medius, quanquam unum tantum sit Ens, habet duo nomina quæ ipsi dicuntur *Imposita*, ipsum autem Ens est duorum nominum *Suppositum*, sive ὑφιστάμενον, Hypostasis, Fundamentum Relationis. Itaque Hypostasis non modo ad Phantasmata referri potest, sed etiam ad Nomina.

A. Quænam est differentia inter ὑφιστάμενον & ὑποστὰν & ὑποστασιν?

B. Inter duo priora differentia alia nulla est, nisi quod hoc *Subsistens*, *illud nunc Subsistens* significet. Pro iisdem autem utuntur Græci plerumque voce Hypostasis, & Latini voce Substantia vel Essentia,

 inter

inter quas Patres Latini non diſtinguunt, ut conſtat ex Petro Lombardo.

A. Quomodo accipitur vox Hypoſtaſis in Teſtamento novo?

B. Eodem modo, quo accipitur à Scriptoribus cæteris. Ut Heb. I. 3, ubi Chriſtus dicitur *Character Hypoſtaſeos Dei.* Nam Hypoſtaſis ibi opponitur characteri, id eſt Subſtantia imagini ejuſdem Subſtantiæ. Dicitur etiam eodem loco *ſplendor gloriæ divinæ*, ſive (quod idem eſt) lumen de lucido, nam lucidum eſt Subſtantia ſive Subjectum luminis. Deinde Heb. II. I. Fides vocatur *Hypoſtaſis earum rerum quas ſperamus*, id eſt (nam dictio metaphorica eſt) Fides eſt Fundamentum Spei. Tertio 2 Cor. 9. 4. ubi Paulus Apoſtolus, qui benevolentiam Corinthiorum promiſſam apud Macedonas jactaverat, promiſſionem illam appellat *jactationis ſuæ Hypoſtaſin*, id eſt, Fundamentum.

A. Quid ſignificat *Eſſentia*?

B. Patres (ut dixi) non diſtinguunt *Eſſentiam* à *Subſtantia.*

A. Quid ergo eſt *Subſtantia*?

B. Idem quod *Ens*, id eſt quicquid eſt verè *Exiſtens*, diſtinctum à *Phantaſmate*, & *Nomine.*

A. Quid ergo opus erat Græcis & Latinis detorquere Nomina ſatis cognita & intellecta in nomina incerta, quorum æquivalentia in lingua Hebræa non inveniuntur, neque in ulla lingua ſunt neceſſaria?

B. Quando Nomina detorquentur, ut cum fit à voce ὄν, ἐσία; ab ὑφιςάμενον, ὑπόςασις, ab *Ente*, Eſſentia; à *Subſtans*, Subſtantia; ab *Album*, Albedo; Detorſio illa à Philoſophis dicitur Abſtractio, propterea nomen ὄν *Concretum* ἐσία *Abſtractum*; Ens *Concretum*, Eſſentia *Abſtractum*; Album *Concretum*, Albedo *Abſtractum* appellatur. Aliquando autem pro voce Abſtracta utuntur verbo infinitivo; & cum pro ἐσία Græci dicunt τό ἐιναι; Latini pro Eſſentia, *Eſſe*; Græci pro λευκότης, τό ἐιναι λευκόν, vel etiam τό λευκόν, articulum τό referentes non ad λευκόν, ſed ad ſubauditum ὄνομα. Item Latini à Concreto *Vivens*, Abſtractum faciunt non modo *Vita*, ſed etiam *Vivere.* Quæ voces Abſtractæ dici poſſunt, nec abſurdè. Cum enim Rei verè exiſtenti nomina (propter apparitiones diverſas) diverſa impoſuerint, vocantes eandem rem *magnam*, *coloratam*, *duram*, *gravem*, conſiderant in illa re aliquandò quod *tanta* eſt (quæ eſt conſideratio Geometrarum) aliquando quod *colorata*, vel *dura*, vel *gravis* eſt, (quæ conſideratio eſt Phyſicorum.) Et propterea ad diſtinctionem Phantaſmatis cujus cauſam in Concreto eſſe intelligunt, ab omnibus aliis Phantaſmatibus ejuſdem rei, detorſione aliqua nominum ita rem ſignant, ut non jam *Magnam*, *coloratam*, *duram*, *gravem* dicant,

ſed

sed *magnitudinem*, *colorem*, *duritiem*, *gravitatem* dicant. Quæ vocum abstractio (cum nihil aliud sit quam Phantasmatis vel Nominis, ab aliis omnibus ejusdem concreti considerationibus, & nominibus separata consideratio) ad doctrinam causarum ferè necessaria est. Hæc si rectè intelligas, intelligis etiam impossibile esse, ut Essentia ullius Entis separata existat ab ipso Ente, nempe ut ibi sit Album ubi non est Albedo, aut Albedo ubi non est Album, aut Homo ubi non est Humanitas, falsumque esse quod asserit Aristoteles, *Essentias aliquas existere ab illis rebus separatas, quarum illæ sunt Essentiæ*, & proinde Animam vel non esse (ut ille dicit) Essentiam animalis, aut mortuo animali non existere; & per consequens erràsse Aristotelem eò quod non distinxerit inter separatas res, & separatas ejusdem rei considerationes.

A. Intelligo voces abstractas ad causas rerum apparentium, nec nisi in imaginatione nostra existentium indagandas, necessarias ferè esse; sed nomen *Essentia* simpliciter, non impositum erat propter Phantasma nostrum, sicut *magnitudo*, *color*, &c. quæ causam habent in quinque organis sensuum. Nam (ut dixisti supra) non ipsa Substantia sive ipsum Ens, sed tantummodo effectus ejus apparent, & appellantur Phantasmata; Essentia autem *Entis simpliciter*, Phantasma non est. Quid ergo est *Essentia* vel *Esse* (quoties usurpatur ut nomen) cujus rei nomen est?

B. Essentia Entis *in concreto*, puta Entis *Albi*, est nomen ipsius Albi, sed considerati quatenus Albi. Eadem ratione *Essentia* Entis simpliciter est nomen Entis, sed considerati simpliciter quatenus Ens; & in universum, *abstracta* sunt nomina *concretorum*, quando considerantur seorsim à cæteris nominibus ejusdem *concreti*. Album (verbi gratia) est Ens Album. Si jam in Ente Albo consideremus Album seorsim ab Ente, dicimus pro Albo (doctrinæ causâ) Albedinem, vel esse Album.

A. Quando ergo pro Ente simpliciter dicimus Essentiam, erunt Essentia & Ens Synonima, & per consequens vox *Essentia* superflua est.

B. Imò verò inconsistens cum veritate Fidei. Teste Iohanne Damasceno Cap. 11. de Expositione Fidei. Qui cum dixisset *Verbum factum esse hominem*, adjecit, *Quod tamen Deitas aut incarnata aut humanata esset, nullo pacto audivimus.* Manifestum ergò est, in Ente simpliciter differre inter se Ens & Essentiam, & multo magis in concretis.

A. Quæ causa erat Doctoribus affirmandi, quod nisi Ens & Es-

ſentia in Deo idem eſſent , ſubſtantia divina eſſet compoſita ?

B. Quia Definitio , quæ eſt explicatio Eſſentiæ Definiti vocatur vulgo à Philoſophis ipſa Eſſentia. Ut , ſi definitio hominis ſit animal rationale , Eſſentiam vocant animal rationale , & compoſitam eſſe dicunt ab *animali* & *rationali*, ut à ſuis partibus ; non diſtinguentes inter Definitionem hominis(quæ eſt *Oratio* habens pro partibus nomina *animal* , & *rationale*) & hominem ipſum (cujus partes ſunt caput , buſtum , crura , & reliqua membra.) Sed quoniam durum eſt animal rationale in *concreto* appellare Eſſentiam , nonnulli formulam illam loquendi mollire cupientes , non animal rationale ſed animam rationalem, Eſſentiam hominis eſſe dicunt; eandemque Subſtantiam eſſe ſeorſim ab humano corpore exiſtentem. Atque ita Eſſentiam faciunt partem ipſius hominis integrantem ſimulque Eſſentialem.

A. O , mirabiles inanis Philoſophiæ præſtigias ! Dic quid jam verè & propriè ſignificat *Perſona ?*

B. Vox Latina eſt, ſignificans rem quamcunque ſingularem Agentem utcunque ſua vel alterius voluntate. Sic Cicero , *Unus ſuſtineo tres perſonas , mei , Iudicis , & Adverſarii.* Quid hoc eſt , niſi quod ipſe Cicero partes ageret & ſuas , & Iudicis , & Adverſarii ? Quid etiam eſt id quod invenitur in Catechiſmo Anglicano, ubi Miniſter rogat, *Quid ex Fidei tuæ Articulis præcipuè diſcis* ? Catechumenus reſpondet : *Diſco primò , credere in Deum Patrem , qui creavit me & univerſum mundum. Secundò , in Filium ejus Ieſum Chriſtum , qui redemit me & univerſum genus humanum. Tertiò, in Spiritum Sanctum, qui ſanctificavit me omnemque electum populum Dei.* Niſi quod Deus in Perſona propria creavit omnia ; in Perſona Filii ſui redemit genus humanum ; in Perſona Spiritus Sancti Eccleſiam ſanctificavit. Quid hoc de Perſonis divinis clariùs, aut Fidei congruentiùs dici poteſt ? Quod ſi pro Perſona utamur voce Hypoſtaſi cum patribus Græcis(cum Hypoſtaſis & ſubſtantia idem ſignificent) facimus pro tribus Perſonis tres Subſtantias divinas,id eſt tres Deos. Bellarminus & Doctores cæteri ferè omnes Perſonam definiunt eſſe Subſtantiam primam intelligentem,id eſt ſubſtantiam individuam,id eſt ſingularem,ſed intelligentem, ut Deum, Chriſtum, Spiritum Sanctum,Gabrielem, Petrum. Quid autem ſunt tres illæ Subſtantiæ primæ Pater, Filius, & Spiritus Sanctus , niſi tres Subſtantiæ divinæ ? Quod tamen eſt contra Fidem. Non intellexit Bellarminus vim Latinæ vocis *Perſonæ*.Quæ vox ſi ſignificet primam Subſtantiam,nonne πϱόσωπον ſignificaret idem Græcè ? Quod non eſt verum ; nam ſignificat propriè faciem hominis , tum naturalem , tum artificialem ſive larvam , tum etiam faciem repreſentativam , idque non modo in Thea-

Theatro, ſed etiam in Foro, & Eccleſia. Facies autem repreſentativa, quid aliud eſt quam Imago vel Character repræſentati? Atque eo ſenſu à Sancto Paulo Servator noſter, Heb. 1, 4, appellatur Character Subſtantiæ Dei.

A. Quid autem in Scriptura Sacra ſignificat πρόσωπον?

B. Nihil propriè præter faciem ſeu vultum. Synecdochicè autem aliquando ponitur pro ipſo homine, ut in voce προσωποληψία. Sed in Symbolo Fidei, mentio nulla eſt, neque Perſonæ, neque Hypoſtaſeos, neque Trinitatatis;etſi Hypoſtaſis ponatur in Symbolo Athanaſii Græco, quod Symbolum Athanaſii(ſed ſine voce Hypoſtaſi)recipit Eccleſia non aliter, quam pro Fidei Nicenæ paraphraſi. Nam neque Symbolum, neque Fidei articulus unus quicunque, authoritate Doctorum ſingularium, neque (niſi per modum interpretandi Scripturas Sacras) ab Eccleſia univerſa conſtitui potuit.

A. Cur ergò Patres veteres, & multi alii Doctores recentiores vocibus illis uſi ſunt?

B. Quia verba Scripturæ Sacræ, nempe, *Euntes Baptizate omnes gentes in nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti*, item verba Sancti Iohannis, *Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlis, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus*, & loca ſimilia de divinitate Chriſti aliter explicare non potuerunt.

A. At cur omnino neceſſe erat ea explicare, quæ ſciebant ipſi incomprehenſibilia, id eſt inexplicabilia eſſe?

B. Profitentur quidem Patres Eccleſiæ, tum ante tum poſt Concilium Nicenum, incarnationem Filii Dei incomprehenſibilem eſſe; ſed excuſant ſe eo, quod de illa diſputare ab Hæreticis compellerentur. Sic Epiphanius de Trinitate, initio lib. 7. Sufficiebat quidem credentibus Dei ſermo, dicentis, *Euntes nunc docete omnes Gentes, Baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, &c.* Sed compellimur Hæreticorum & Blaſphemantium vitiis illicitum agere, & ineffabilia eloqui —, & in vitium incidere vitio contrarium alieno. Etiam Bellarminus lib. 1 de Chriſto: *Noſtri Doctores non diſputant Philoſophicè ut oſtendant Trinitatem, ſed ut ſolvant Sophiſmata Philoſophorum.* Et Lombardus lib. 1. Diſtinct. 23. D. Ex Auguſtino lib. 7 de Trinitate: *Aliter Græci accipiunt Subſtantiam, quam Latini. A Latinis autem dictum eſt una Eſſentia vel Subſtantia, & tres Perſonæ. Aliter enim in noſtro ſermone Eſſentia quam Subſtantia intelligi debet. Vt autem intelligatur ſaltem in ænigmate, placuit ita dici, ut cum quæreretur quid ſint tria, aliquid diceretur. Cum ergo quæreretur quid ſunt tria, vel quid tres, conferimus nos ad inveniendum aliquod nomen quo complecterentur illa tria,*

ſed

sed non occurrit animo; quia supereminentia Divinitatis usitati eloquii facultatem excedit.

A. Non rectè se excusat Epiphanius. Alieno enim vitio compelli ad faciendum id, quod est illicitum sine vi aut minis nemo potest. Et quod Bellarminus doctores suos Philosophicè disputare negat, ut ostendant Trinitatem, sed ut solvant Sophismata Philosophorum, non est verum. Utuntur enim Theologi illi qui Expositiones Symboli Niceni ediderunt, omnes ferè definitionibus desumptis ex Logica, & Metaphysica Aristotelis; cum Sanctam Trinitatem ex sola Scriptura Sacra ostendere debuerint. Miror etiam Nicenos Patres, cum tot essent inter illos Philosophi, verba illa artis quibus in explicationibus usi sunt in ipsum Symbolum non intulisse.

B. Mihi vero illud mirum non est, consideranti, Quod in Synodis magnis, qui audacter perorare & disputare possunt, pauci sint. Reliqui ergò, qui sola illa argumenta approbàrunt, quæ ex Sacra Scriptura allata erant (cum numero Disputatores superarent) facile suffragiis suis evicerunt, ut nihil in Symbolum admitteretur præterea, quæ ex Scripturis apertè inferebantur.

A. Quid est *Corpus*, quid *incorporeum*, quid *Spiritus?*

B. Nomina illa ita eruditis omnibus cognita & intellecta visa sunt, ut nesciam an ullus aut Theologus aut Philosophus Definitionibus ea explicare dignatus sit. Tu ergò, cujus rei Ideam in animo habes, quando profers vel prolatum audis vocabulum illud *Corpus?*

A. Ego per *Corpus* intelligo nunc id de quo verè dici potest, quod existit realiter in seipso, habetque etiam aliquam magnitudinem, habet (inquam) magnitudinem, non quod sit magnitudo ipsa. Memini tamen quod *Corpus* putarem aliquando id solum esse, quod Tactui meo vel Visui obstaret. Itaque speciem quoque corporis in speculo, aut somno, aut tenebris apparentem, quanquam miratus, corpus tamen esse arbitrabar. Sed consideranti posteà Species illas evanescere, ut quarum existentia dependeret non à seipsis, sed à natura animata, non amplius mihi visæ sunt reales, sed Phantasmata & effectus rerum in organa sensuum, agentium; & proinde esse *incorporeas*. De Spiritibus autem judicabam ex aëre qui Spiritus est, & vento quem Tactu sentiebam, & propterea Spiritum existimavi corpus quidem sed tenue esse, & Spiritus alios aliis esse posse tenuiores, puriores, & alios ab aliis differre posse etiam virtute, non minùs quàm liquores, qui quanquam sint transparentes æquè, virtutibus tamen inter se immanè discrepant. Naturam au-

tem

tem mediam inter Corpus & Spiritum, aut Spiritum & Phantasma (id est inter Spiritum & Nihil) concipere non potui. Quærendum ergo est, an in Scriptura Sacra reperiatur vox *substantia incorporea*, vel *substantia immaterialis*, vel *essentiæ separatæ*.

B. Voces illæ in Scriptura Sacra non sunt. Cæterùm in primo ex 39 Articulis Religionis editis ab Ecclesia Anglicana Anno Domini 1562 expresse dicitur, *Deum esse sine corpore & sine partibus*. Itaque negandum non est. Pœna etiam in negantes constituitur excommunicatio.

A. Non negabitur. In Articulo tamen vicesimo dicitur, quod nihil ab Ecclesia credendum injungi debet, quod non è Scripturis Sacris deduci possit. Sed utinam deductum fuisset. Nondum enim scio quo sensu aliquid Maximum vel Magnum dici possit, quod non sit Corpus. Sed dic mihi, quænam est differentia inter *gigni & procedere?*

B. Vide Matth. 1, 20, ubi Angelus Iosephum alloquitur dicens, *Ne metuas accipere Mariam uxorem tuam. Quod enim in illa* genitum *est, ex Spiritu Sancto est.*

A. At illud, *ex Spiritu Sancto est*, nescio an significat ex *Spiritu Sancto genitum est*, an ex *Spiritu Sancto procedit.*

B. Locus hic Matthei pars est Euangelii ad Festum Circumcisionis, ubi legitur in Liturgia sub Edwardo Sexto Latinè edita, *Quod in illa genitum est, à Spiritu Sancto profectum est*; & ab Ecclesia nostra ita vertitur ac si scriptum esset, *à Spiritu Sancto venit.* Vides ergo quomodo locum illum interpretata est Ecclesia Anglicana (& opinor) rectè.

A. Quid igitur, cum Spiritus Sanctus à Filio procedat (ut est in Symbolo) & Filius (ut in hoc textu) procedat à Spiritu Sancto, & uterque *genitus* dicatur, *gigni & procedere*, omnino differre non videntur. Quorsum verba illa distinxit Ecclesia Romana?

B. Nescio. Scis autem Sphingem ænigmate quondam fuisse populo formidabilem.

A. Quam distinctionem harum vocum faciunt Patres?

B. Nullam quam ego vidi. Cyrillus dicit, *ita se habere Filium ad Spiritum Sanctum, ut Pater ad Filium.*

A. Videtur ergo Cyrillo Filium genuisse Spiritum Sanctum, & sic rursus idem esse *gigni & procedere*. Mihi vero satis perspicuum est Filium Dei genitum esse à Deo qui totam comprehendit Trinitatem. Verùm non mihi videtur in tantillis verborum argutiis versari Salus hominum. Qui credit in Iesum Christum, quemque suorum peccatorum pœnitet, quin is (etsi Theologus non sit) salvandus tamen

ſit, nullus dubito. Neque vero à doctrina diſcedo Symboli Niceni, quam video è Sacra Scriptura manifeſtiſſimè derivatam eſſe; & tres, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum unum eſſe Deum, idque in tribus Perſonis, ſumpta ſcilicet *Perſona* in ſua ſignificatione vera & propria, pro eo qui partes ſuas vel alterius agit. Cæterum ſi vox *Perſona* ſumatur ſimpliciter pro ſubſtantia intelligente ſingulari (quemadmodum ſumitur à Bellarmino) ut Petrus, Paulus, Iohannes, vel (quod idem eſt) pro *Hypoſtaſi*, quomodo Pater, Filius, & Spiritus Sanctus non ſint tres Subſtantiæ individuæ, id eſt, tres numero Dei, non intelligo; neque quomodo è Scripturis probari poſſit, video, ubi neque *Hypoſtaſes*, neque *Perſonæ* in Deo diſtinguuntur. Solummodo dicuntur eſſe tres qui teſtimonium perhibent in cœlo, nempe Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, & tres illi eſſe unum. Illa quæ Patres dicunt extra Scripturam Sacram in ſuis Fidei explicationibus particularibus Chriſtianos non obligant, quorum unuſquiſque non alieno periculo, ſed ſuo & ſummo, ſalutem ſuam in Scripturis Sacris ſcrutari debet. Tranſeo nunc ad alia.

C A P V T II.

De Hæreſi.

A. Quid eſt *Hæreſis*?

B. Vox Græca eſt, ſignificans cujuſcunque Sectæ Dogma.

A. Quid eſt Secta?

B. Secta eſt numerus hominum ſequentium unum eundemque in ſcientiis Magiſtrum, quem pro ſuo arbitrio ſibi elegerunt. Ut autem Secta à ſequendo, ita Hæreſis ab eligendo dicitur. Lucianus Librum ſuum de magiſtro eligendo (homo quidem Blaſphemus, ſed bonus author linguæ Græcæ) inſcripſit περὶ αἱρέσεως.

A. Sectæ quænam erant, & quorum hominum?

B. Philoſophorum; nimirum Platonis, Ariſtotelis, Zenonis, Epicuri, & aliorum. Nominabantur autem Academici, Peripatetici, Stoici, Epicurei; quæ Sectæ erant principales Philoſophorum Græcorum, vel eorum, qui ſe Philoſophos videri poſtulabant. Etſi enim Hæreſiarchas ipſos Platonem, Ariſtotelem, Zenonem, Epicurum, pro captu Ethnicorum verè Philoſophos fuiſſe puto, id eſt, veritatis & virtutis ſtudioſos, & propter eam rem nomina eorum fere per totum orbem Sapientiæ gloria meritò floruiſſe; Sectatores tamen eorum Philoſophos dicendos eſſe non puto; qui præterquam quod ſcirent, quænam fuerint magi-

magiſtrorum ſuorum ſententiæ, nihil intelligebant. Principia enim & ratiocinationes, quibus eorum dogmata innitebantur neſciebant; neque quicquam ad Philoſophiæ ſpeciem in vita habuerunt, præterquam quod triſtes incederent, barbam promitterent, & pallium tritum amicirentur; homines alioqui avari, faſtuoſi, iracundi, & amore civili alieni.

A. Nihilne ad Definitionem Hæreſeos pertinent voces (quas omiſiſti) Veritas, & Error, quorum alter omni dogmati adhæret neceſſariò?

B. Nihil omnino; Hæreſis enim ſolam denotat ſententiam declaratam, ſive vera ea ſit, ſive falſa; ſive juxta, ſive contra legem.

A. Videtur ergo ſi homines mutuò ſe Hæreticos appellent, convicium non eſſe.

B. Sectæ illæ Philoſophorum Græcorum non appellabant alter alterum Hæreticum; ſed ſceleſtum, ſacrilegum, furem, parricidam, μίαρον, κατάρατον, aliiſque nominibus quibus utuntur infimi ordinis homines, quando ferè ad pugnam excandeſcunt. Poſtquam autem in Eccleſia Hæreſes ortæ eſſent, maximum omnium convicium erat *Hæreticus.*

A. Nullæne erant Hæreſes præterquam Philoſophorum Græcorum?

B. Etiam in Iudæa, Phariſæorum, Sadduceorum, Eſſenorum ſectæ dicebantur Hæreſes, ut ex Novo Teſtamento manifeſtum eſt. Græciſmus, item Iudaiſmus, Chriſtianiſmus, habebantur eo tempore pro totidem *Hæreſibus.* Hæreſis item Gal. 5. inter crimina ponitur. Et Gal. 1, doctrinam ſignificat doctrinæ ipſius Sancti Pauli contrariam, id eſt contrariam Euangelio Chriſti, verſ. 8, *Si nos aut Angelus de cœlo Euangelium aliud prædicaverit præter illud quod vobis prædicavimus,* ἀνάθεμα ἔςω.

A. Quid eſt ἀνάθεμα?

B. Ἀνάθημα (per H) ſignificat quamlibet rem dedicatam, conſecratam, vel ab uſu communi ſeparatam. Sed ἀνάθεμα (per ε) ſignificat aliquando perſonam Diis Manibus devotam.

A. Quomodo Diis Manibus devoveri poteſt Angelus?

B. Comburi quidem non poteſt, neque occidi; ſed haberi pro non Angelo, ſed pro ſpectro tantum potuit, & ut deceptor execrabilis declarari, id eſt, in verbis Scripturæ Sacræ, tradi Satanæ.

A. Quænam erat in Eccleſia primitiva (cum rectæ fidei regulam haberet Euangelium ſcriptum) Hæreſium cauſa?

B. Philoſophorum, quos dixi ſupra, hominum imperitorum (Apo-

ſtolorum tempore vigentium) arrogantia ; qui cæteris hominibus argutiùs diſputare , & potentiùs perorare didicerant. Hi ad diſciplinam Chriſti accedentes in Presbyteros & Epiſcopos , ad defendendam & propagandam fidem , penè neceſſariò eligebantur ; & magiſtrorum ſuorum Ethnicorum,quantum poterant,etiam facti Chriſtiani dogmata retinuerunt ; & propterea Scripturas Sacras ad Philoſophiam ſuam & fidem Chriſtianam (tanquam eandem rem) ſimul conſervandam , interpretari conabantur.

A. Quid erat Hæreſis in Philoſophia ſatis explicaſti. Quid vero in Eccleſia dicebatur Hæreſis , nondum intelligo.

B. In Eccleſia primitiva uſque ad tempus Concilii Niceni,dogmata quibus inter ſe diſcrepabant Chriſtiani eo tempore erant pleraque circa doctrinam Trinitatis, cujus Myſterium, quanquam ab omnibus teneretur incomprehenſibile , freti tamen ſuorum Magiſtrorum Philoſophia , explicare alius alio modo auſus eſt. Unde primò ortæ ſunt diſputationes , deinde jurgia , & deinde, ad ſcandalum evitandum , & pacem in Eccleſia conſtituendam , Synodi adhibitæ ſunt , convocatæ nulla juſſione Imperantium , ſed coitione Epiſcoporum & Paſtorum voluntaria , quando ceſſante perſecutione potuerunt. In quibus Conciliis quid de Fide in re controversâ tenendum eſſet definierunt. Quod autem definitum erat, Fides Catholica ; quod damnatum, Hæreſis dicebatur. Erat enim Concilium reſpectu Epiſcopi vel Paſtoris ſingularis , Eccleſia Catholica , ſive tota, ſive univerſalis ; ſicut & eorum opinio, Catholica; ſingulare autem cujuſcunque Paſtoris dogma, Hæreſis. Atque hinc , quatenus in Hiſtoriis explorare potui , origo nominis Eccleſiæ Catholicæ , & in omni Eccleſia *Catholicus* & *Hæreticus* voces ſunt relativæ.

A. Si nihil aliud ſignificet Eccleſia Catholica , multæ ſanè ſunt in orbe Chriſtiano Eccleſiæ Catholicæ.

B. Tot ſunt Eccleſiæ Catholicæ , quot ſunt Eccleſiarum Capita. Sunt autem tot capita quot ſunt Regna & Reſpublicæ Chriſtianæ. In omni enim Regione , Chriſtianorum in ea regione Princeps ſubditorum ſuorum Caput eſt , nec ab alio in terris Capite dependet. Itaque quot ſunt Eccleſiæ viſibiles , tot ſunt Eccleſiarum Capita. Quoniam autem electorum à Deo numerus per totum orbem terrarum diſſeminatus Caput habens in cœlis ipſum Ieſum Chriſtum dicitur , & eſt vera Eccleſia Catholiciſſima , & unica ; illa quoque eſt, in quam credere profitemur in Fidei Symbolo. Nulla enim alia eſt aut eſſe poteſt Eccleſia Catholica , ſi modo Catholica ſumatur pro omnibus ſimul Chriſtianis. In Chriſtianis enim Civitatibus Regnum & Eccle-

ſia populus idem eſt. Itaque ſi alicui in terris concederetur, ut eſſet totius Eccleſiæ Chriſtianæ Caput, eidem ſimul concederetur ut eſſet Regnorum & Rerumpublicarum omnium Rex.

A. Quænam erant illa Dogmata ab Eccleſiis Primitivis appellatæ *Hæreſes?*

B. Inter multas alias præcipuæ fuerunt, quæ pertinebant ad doctrinam Trinitatis, quæ continetur in Fidei Symbolo Niceno. Quod quidem Symbolum conſtitui cœpit in Concilio OEcumenico Niceno, abſolutum autem eſt à tribus Conciliis OEcumenicis ſequentibus, nempe Conſtantinopolitano, Epheſino, Chalcedonenſi, & ab Imperatoribus Romanis illorum temporum (qui illa Concilia indixerunt) confirmatum. Cauſa Concilii Niceni convocandi fuit Arrius Presbyter Alexandriæ, cui cum Alexander ejuſdem urbis Epiſcopus dixiſſet Filium Dei eſſe Patri ὁμόσιον, id eſt *ejuſdem ſubſtantiæ* cum Patre, Arrius contradixit; cumque, multis preſentibus Presbyteris, ferveſceret diſputatio, negavit quoque Ieſu Chriſti Divinitatem; unde nata eſt paulò pòſt in urbe Alexandrina ſeditio & cædes. Conſervandæ autem pacis cauſa Imperator Conſtantinus Magnus Concilium illud Nicenum convocavit, in quo Symbolum uſque ad hæc verba *Credo in Spiritum Sanctum*, Patres conſtabiliverunt, & damnata ſententia Arrianorum, ipſum cum ſociis ejus quibuſdam Epiſcopis & Presbyteris excommunicaverunt, & ab Eccleſiis depoſuerunt; quanquam (propter ſequentes Imperatores aliquot Arrianos) Hæreſis illa extingui non potuit. Concilium aliud generale poſt annos 50 habitum eſt Conſtantinopoli, ubi damnata eſt Hæreſis Macedonii negantis Divinitatem Spiritus Sancti. Deinde, poſt annos alios 50 in Concilio Generali Epheſino damnata eſt doctrina Neſtorii negantis, ſicut Arrius, Divinitatem Chriſti. Poſtremò, in Concilio generali Chalcedonenſi damnata eſt Hæreſis Eutichetis & Dioſcori, qui negaverunt duarum naturarum in Chriſto, Divinæ & Humanæ, Vnionem; & ita Symbolum quod vocatur Nicenum tandem perfectum fuit, & cum dictis Hæreſibus etiam aliæ his affines condemnatæ ſunt.

A. Poſt Hæreſes illas damnatas, nullæne poſtea ſubortæ ſunt novæ?

B. Etiam multæ, neſcio quot. Poſtquam enim Eccleſia Romana decretis ſuis arrogâſſet ſibi, circà Articulos Fidei errare ſe non poſſe; & Primatum ſuper omnes Epiſcopos conceſſiſſet Papæ Imperator Phocas; & Imperii (in Italia) vis langueſceret, & metus Saracenorum Principes Chriſtianos occupâſſet, Papa jam ante divitiis & potentia multum auctus Concilia generalia propria authoritate convo-

cabat, neglecta Imperatorum, & Italiæ Regulorum authoritate, quorum etiam aliquos Reges & Imperatores, ut Hæreticos excommunicare ausus est. Itaque progressu temporis omnes doctrinas, quæ potentiam Ecclesiasticam aut surgentem impedire, aut consummatæ detrahere videbantur, pro Hæresibus condemnabant. Atque inde ortæ sunt Hæreses illæ numerosæ, propter quas (post edita Lutheri scripta) tot Christiani in hoc Regno Angliæ, aliisque in locis combusti sunt, donec evigilantibus tandem illorum locorum Principibus, à tam gravi persecutione & servitute Romana liberati fuerunt.

A. Ecclesia Romana quos comburi jussit Lutheranos, Anabaptistas, aliosque, habuitne pro Christianis, an pro Ethnicis?

B. Pro Christianis sine dubio; nec hos tantùm, verum etiam Arrianos, & eos omnes quos damnavit Synodus Nicena. Neque eos aliter vocavit quam Hæreticos. Nam etsi Philosophicis rationibus usi de Natura Salvatoris, & de Sancta Trinitate aliter senserunt quam oportuit, contra Scripturas sacras; Christum tamen pro vero Messiah habuerunt, & Filium Dei Iesum Christum, & nomen ejus invocarunt.

A. Si ita est, Ecclesia Romana de Imperatorum Ethnicorum antiquis persecutionibus (ut mihi quidem videtur) iniquè conqueruntur. Christiani enim temporum illorum Sectæ quædam erant, eandem habentes rationem ad Religionem in Romano Imperio stabilitam, quam Hæresis hodie ad Ecclesiam Catholicam. Gravius autem aliquanto est Christianos à Christianis quam ab infidelibus cruciari.

B. Idem videtur & mihi. Sed tamen in Regnis & Rebuspublicis, ut cautio adhibeatur ne seditiones & bella civilia oriantur, omnimodo necessarium est. Quæ cum sæpissimè nascantur à diversitate doctrinarum, & concertationibus de ingenio, pœnâ certè aliquâ illi coërcendi sunt, qui in Concionibus, vel Libris contraria docent iis, quæ doceri, Principum & Rerumpublicarum Legibus prohibentur. Itaque Angliæ Regina Elizabetha, sorori Mariæ succedens, sub qua multi Hæretici combusti sunt (nec ipsa Elizabetha sine periculo erat) accepto regno, jus regendæ Ecclesiæ Anglicanæ (jure naturali omnibus Regibus in suis Dominiis debitum) ante omnia, consensu Procerum & populi, omnibus Potestatibus extraneis Ecclesiæ Anglicanæ Suprematum abstulit; & administrationem ejusdem sub seipsa Episcopis suis unà cum paucis ex consilio suo privato, Diplomate sub Sigillo Magno Angliæ commisit & confirmavit. In quo Diplo-

mate provisum erat ne quam doctrinam Hæreticam esse pronuntiarent, quæ Hæretica declarata non fuisset, in aliquo eorum, quæ dixi, Conciliorum quatuor primorum generalium. Itaque quod attinet ad Hæreses, status Ecclesiæ Anglicanæ similis erat ejus qui erat Ecclesiæ Romanæ sub Constantino Magno; & sic remansit usque ad annum decimum septimum Regis Caroli primi, qui subditorum suorum (tantam potestatem Episcoporum non ferentium) precibus ferè coactus Diploma illud Elizabethæ revocavit, relictâ Episcopis potestate tantùm ordinariâ, nimirum faciendi Canones, qui consentiente Rege Leges fierent Ecclesiasticæ.

A. Ecclesiæ ergo Anglicanæ conditio qualis hodie cernitur, tum puritate Doctrinæ conditioni Ecclesiæ quæ erat tempore Constantini, æqualis est; tum æquitate Legum Ecclesiasticarum superior. Iniquum enim videtur, ut homo cujus Fides suo solius periculo sumitur, eo nomine puniatur quod sit erronea, præsertim ab illis, quibus alienus error damnosus non est.

B. Errare, decipi, malè sentire natura sua crimen non est, nec, dum intra pectus continetur, error fieri crimen potest. Nam quo Indice accusabitur, quo teste convincetur? Quomodo ergo judicabitur? At Verba crimen esse possunt, & quibus Legislatores volunt pœnis puniri sine injuria, & quidem supplicio ultimo. Si blasphemia in Regem morte puniri potest, multo magis blasphemia in Deum. Veruntamen æquitatis est, ut in tali Lege apertè definitum sit, tum quid sit crimen quod condemnatur, tum quis sit modus puniendi, eo fine ut expectatione pœnæ malus à malefaciendo absterreatur. Legitimæ enim pœnæ finis non est, iræ contra hominem satiatio, sed ad commodum humani generis, injuriarum quantum fieri potest preventio; & iniqua est Lex omnis, quæ non antè comminatur, quam ferit; & quantumvis Summarum Potestatum in Legibus condendis jus arbitrarium sit, arbitrarium tamen non est, in sumendis pœnis, quæ non sint antè Legibus definitæ. Præterea Lex nisi declarata sit, & promulgata, ita ut ignorationis excusatio omnis probabilis auferatur, ne id quidem, quod contra Legem factum est rectè puniri, aut crimen appellari potest.

A. Quod factum est contra Legem Naturalem, nonne crimen est, & puniri potest, etiamsi nullus Legi adscriptus sit puniendi modus?

B. Lex naturalis æterna, divina, & cordibus solummodò inscripta est. Pauci autem sunt, qui in sua ipsorum corda inspicere, & quæ illic scripta sunt sciunt legere. Itaque quæ facienda, quæ fugienda

sint

ſint, à Legibus ſcriptis diſcunt; faciuntque & fugiunt prout præviſis pœnis videbitur ſibimet ipſis utile vel damnoſum. Præterea ſi quid factum ſit contra Legem Naturalem, non id crimen vocari ſolet, ſed peccatum, idque ſibi pœnitentibus ſtatim condonandum exiſtimant, niſi cum aliquo damno civitatis vel proximi conjunctum ſit; neque tunc ulteriùs puniri ſe poſſe putant, quam ut pro damno illato ſatisfaciant. Malitiam autem ſoli Deo puniendam relinqui. Nam ſi peccator peccatorem puniat peccati ſolius nomine, poſtquam Legi ſatisfactum ſit, ſimile eſt Belli civilis.

A. Quid, ſi quis Atheus ſit, nec ſit Lex ſcripta quæ modum pœnæ definiat, nonne punietur?

B. Punietur profectò, & graviſſimè. Sed priùs accuſandus, audiendus & damnandus eſt. Accuſari autem præter Dictum & Factum nihil poteſt. Quibus autem Factis arguetur Atheiſmus? Quodnam enim Factum audiviſti unquam tam ſceleratum aut impium, cujus ſimile non commiſſum ſit aliquando ab illis, qui non modò non putantur Athei, ſed etiam profeſſione tenus ſunt Chriſtiani? Non ergo ex factis judicatur Atheus. Dicto igitur aliquo ſive prolato ſive ſcripto reus fieri, neque ullo alio modo poteſt, nempe ſi directè negaverit Deum eſſe.

A. Nonne Atheus dicetur etiam is, qui dixerit ſcripſeritve id, ex quo Deum non eſſe neceſſariò ſequitur?

B. Ita ſane, ſi ipſe quando id dixit, vel ſcripſit, conſequentiæ talis neceſſitatem vidit. Nam ſi Dictum vel Factum ſit, id quod Lege prohibetur, & proinde puniri poſſit, illud definiri ita debet, ut illi omnes qui Lege illa obligandi ſunt, cognoſcant hoc & illud Factum, prout Lege cum circumſtantiis definitum eſt, vel hæc vel illa Verba, quæ in Lege ipſa ſcribuntur, punienda eſſe. Nam Verborum conſequentiæ difficillimæ judicatu ſunt. Itaque ſi reus, ignoratione benè ratiocinandi, contra literam Legis loquutus ſit (nullo cuiquam damno facto) excuſabit illum ignorantia. Sin Iudex per ignorantiam alicujus conſequentiæ, hominem innocentem pœnæ tradiderit, excuſari non poteſt. Quod ſi Verba ipſa ſciat contra Legem eſſe, puniri poteſt. Quare qui Deum eſſe negat, vel apertè profitetur dubitare ſe an ſit vel non ſit, etſi modus puniendi adſcriptus Legi non ſit, puniri poteſt, ſed exilio, etiam æquitate Naturali. Nam Religio & Agnitio potentiæ Divinæ in omni civitate Lege imperatur. Et eſt Civitati omni eſſentiale, ut in pactis ſervetur fides, & præcipuè, ſi ſit jurejurando confirmata. Quia ergo Atheus jure-jurando obligari non poteſt, à Republica ablegari debet, non ut contumax, ſed ut nocu-

mentum

mentum publicum. Cur autem, cessante damno publico, occidendus sit, non video, cum ab impietate converti possit aliquando; nam à longanimitate divina quid est quod sperare homo non potest antequam moriatur? Similiter dicendum est de Blasphemia, quæ est oratio in Deum contumeliosa, &, consentiente animo cum oratione, Atheismus.

A. Quare autem non relegati potiùs erant Blasphemi, per Legem Mosaicam quàm occisi?

B. Quia quo jure Rex terrenus blasphemum (Lege lata) regno suo potest expellere, eodem jure Rex populi Israëlitici (qui tempore Mosis erat Deus ipse per pactum constitutus, idemque Rex per naturam totius orbis terræ) blasphemum, Lege lata, expellere potuit ex universa terra, id est, occidere. Sed ad quæstionem tuam responsum hoc meum ita accipe, non ut consilii divini in Lege condenda causam explicans, sed ut conditæ æquitatem defendens.

A. Intelligo jam quid sit *Heresis*; nempe, Quod primò erat opinio tantùm Sectæ. Deinde opinio Sectæ Christianæ. Tertio opinio Sectæ Christianæ ab Ecclesia Catholica damnatæ. Vellem & hoc scire, à qua Potestate, & quo Modo ab origine usque hodie, puniri consuevit.

B. Ante Constantinum Magnum, Imperatorem Christianum primum, neque Pastores neque ipsi Apostoli Potestatem habuerunt Hæreticis à se condemnatis pœnam ullam infligendi, neque illos in exilium mittendi, neque libertate corporis privandi, neque quomodocunque molestandi; quippe quod soli summo Imperanti ad conservationem pacis competebat. Excommunicare potuerunt, id est, eorum societatem, convictum, congressum declinare & fugere, tanquam Ethnicorum vel Publicanorum; quæ pœna non est, & sæpenumero excommunicanti magis, quàm excommunicato incommoda erat. In Concilio Niceno pœna (damnatis Hæreticis) in Clericos tantum constituta est, eaque erat ut Ecclesiis suis privarentur. Sed contra Discipulos illorum statutum est nihil, quia Laici fortè de Pastorum suorum doctrinis judicare minimè tenebantur; vel forte, quia plerique eorum milites erant, qui sub Imperatore ipso meruerant, nec irritandi sine periculo erant. Etiam Doctores Hæresium ipsi citabantur ad Concilium, eorum rationes audiebantur, disputabantur, & ex Scripturis Sacris refutabantur. Ad extremum si Ecclesiæ judicio subscribere recusarent, tùm demum privabantur Ecclesiis. Et siquidem posteà populum Hæresi sua pergerent inficere, in exilium quandoque mittebantur. Cæterùm illi iidem si positâ contumaciâ

postea subscriberent, ab Imperatore restituebantur; sicut ipse Arrius postquam Fidei suæ confessionem Imperatori scriptam dedisset, quæ à Iudicio patrum reliquorum (ut Imperatori videbatur) non discrepabat, restitutus fuit; & Athanasius qui eum recipere noluit, ob eam rem in exilium missus est.

A. Athanasius ille Magnus summi Imperatoris mandato obedientiam negare, peccatum esse non putavit?

B. Ita videtur; loca tamen Testamenti Novi illa, quibus obedientia Potestatibus etiam Ethnicis à Christo & Apostolis præcipitur, obscura non sunt. Sed Athanasius quo zelo Hæresim Arrianam in Concilio Niceno paulò antè oppugnaverat, eodem postea de Arrio restituendo ipsi Imperatori se opposuit. Neque mirum id videri debet, cum Theologiæ Doctores dum in loca illa Scripturæ Sacræ, quæ pertinent ad præsentem controversiam, intentissimè inspiciunt, loca alia quæ spectant ad jura Principum aut negligentia, aut aliquando etiam studio, spretisque Legibus humanis, prætereunt. Sed (ut redeamus ad Hæreticorum pœnas) sciendum est inter Ecclesiastica supplicia, ultimum esse quod vocatur Anathematizatio sive Excommunicatio, & propterea aliam omnem pœnam dependere à Potestate Civili. Causa autem, quare Constantinus, & cæteri Imperatores Romani multas pœnas in Hæreticos constituerunt, ut exilium, publicationem bonorum, librorum combustionem (etiam mortem sed non in Scriptores Hæreticos ipsos, sed in eos qui libros illos damnatos ad ignem non protulerint) causa erat ne Christiani & præcipuè milites secederent in partes, & mutuò se occiderent. Nullam tamen Legem Imperatoriam invenire possum, qua Hæretici necandi sunt, exceptis Manichæis, quos ego non tam pro Hæreticis, quam pro fictis Christianis & sceleratis habeo. Legem quidem invenio, quâ homo Ethnicus vel Iudæus si gentilem suum factum Christianum tentaverit à Fide Christiana revocare, comburendus esset. Sed hoc nihil attinet ad supplicium Hæreticorum. Audivi quidem Imperatorem Fredericum Ænobarbum de comburendo Hæretico Legem tulisse, sed, etsi in codice Iustiniani, Constitutionem reperio Frederici illius, confirmantem Imperatorum præcedentium Constitutiones de pœnis Hæreticorum, nulla tamen extat de combustione Hæreticorum. Itaque quantum conjectura assequi possum, modus ille puniendi Hæreticos paulò pòst tempora Papæ Alexandri tertii cœpit, qui primus unà cum Imperatore illo Imperium ipsum & Principum omnium Leges conculcavit. Vtcunque id sit, certum est, in Anglia nostra ab illo ferè tempore, usque ad tempora Reginæ

Elizabethæ consuetudine quadam in Legem transeunte, Hæreticos comburi solitos esse.

A. Definitioni ergò Hæreseos ab hoc tempore voculæ aliquot adjiciendæ sunt. Nimirum, ut Hæresis sit Doctrina contra Fidem Catholicam vindicanda igne.

B. Ita est.

A. Quo Iudice, qua Iudicandi Forma, condemnandi erant Hæretici?

B. Antequam imperium in Imperatores exercerent Papæ, Iudices plerumque erant illi, ad quos Rescripta Imperatorum de pœnis Hæreticorum missa erant, nempe Prætores Vrbis, Provinciarum Præfecti. Sed de forma Hæretici convincendi nihil scio. Cæterum postquam viguerat authoritas Pontificia, Cognitio causæ ad Episcopum unum vel plures attinebat; & siquidem Reus, doctrinæ quam docuerat; publicè bis (si opus esset) requisitus, renuntiaret, pœnitentiamque ageret ea forma, quam præscriberet curia, absolvebatur. Quod si in eandem Hæresim pòst relaberetur, vel in aliam (nam innumeræ erant) Potestati seculari comburendus tradebatur. Neque omnino Veniæ locus erat (propter Potestatis Ecclesiasticæ & Civilis distinctionem) sine consensu Papæ.

A. Ab anno primo Elizabethæ ad annum decimum septimum Caroli primi, quomodo convincendi & puniendi erant?

B. Per totum illud tempus apparuerunt quidem valdè pauci Hæretici, propterea quod illis, quibus Regina commiserat Regimen (sub se ipsa) Ecclesiasticum, prohibitum lege erat, ne quam doctrinam Hæreticam esse judicarent, quæ non antè pro Hæresi condemnata fuisset in aliquo quatuor Conciliorum generalium primorum, id est (ut ex illis ipsis Conciliis manifestum est) quæ non erat contra Fidem in Symbolo Niceno declaratam. Sed qui convicti erant comburebantur.

A. Quomodo cognosci potest, quid sit Symbolo contrarium vel non contrarium, nisi ipsa verba Symboli ea formula, qua scripta sunt negentur esse vera, vel dicantur esse falsa?

B. Neque Lege puniendus est Hæreticus, nisi ipsis Symboli verbis contradicat. Nam ut quis dicat negari Fidem per consequentiam, utque ea de causa aliquis puniendus sit, iniquum est. Æquum ne est ut hominis vita argutiis petatur consequentiarum? vel in adversariorum, aut etiam Iudicis peritia in arte Logica periclitetur? An Lex, quæ nihil exigit præter Obedientiam, ulciscetur Paralogismum? Patres ipsi in Concilio Niceno aliter censuerunt. Cum enim essent in-

ter illos aliqui, ſed pauci, qui propter vocem ὁμόσιον, ſubſcribere Symbolo dubitarent, & explicationem illius vocis pleniorem poſcerent, illis morem gerentes Patres cæteri, vocem ὁμόσιον ita intelligendam eſſe declararunt, ut Filius Dei ex ſubſtantia quidem Patris eſſet, ut non tamen eſſet Patris pars. Ex illis qui explicationem hanc à Patribus impetraverunt, erat Euſebius Epiſcopus Cæſarienſis, idemque ad Clerum per omnes Diœceſes Epiſtolam ſcripſit, quæ vocatur Epiſtola Circularis, in qua certiores facit, quid decretum erat in Synodo de Fide circa ſanctam Trinitatem, & de Cauſa quare ipſe & cæteri, qui prius ſubſcribere recuſaverant, nunc ſubſcriberent; ubi pro cauſa ſubſcriptionis ſuæ poſuit hanc, *quod formula à Patribus præſcripta eſſet, per quam cautio adhibebatur, ne à rectæ Fidei ſententia excideret, & quod ob eam cauſam vocem ὁμόσιον non rejiceret, nempe quia Pax nobis tanquam ſcopus ante oculos verſabatur.* Ex quo intelligitur, quoties Verba fiunt crimen, juxta Concilii Niceni ſententiam, Vèrba illa in Formulam debere redigi, ut unuſquiſque quæ verba crimen habent, quæ non habent, ſine pluribus Syllogiſmis certus eſſe poſſit. Eodem planè modo, quo id quod in factis crimen eſt, ab eo quod crimen non eſt, diſtinguitur per Legis Formulam. Idem ſenſerunt & Papæ omnes. Nam ubi in Conciliis generalibus doctrinam aliquam damnant, ut Hæreticam, ejuſdem doctrinæ conſequentias quotquot naſci poſſe prævident, totidem Formulas expreſſas in Decreto ipſo perſcribunt.

A. Dixiſti modò prohibitum Lege fuiſſe anno primo Reginæ Elizabethæ, ne qui ſub illa regimen Eccleſiaſticum exercerent, quicquam pronuntiarent eſſe Hæreſim, quod non eſſet ab aliquo primorum quatuor Conciliorum generalium condemnatum. Quæro igitur an Rectores illi Eccleſiaſtici à Regina tunc conſtituti, promulgaverint per omnes Eccleſias Parochiales, quæ nam doctrinæ illæ erant, & Formulæ verborum quibus contradicere capitale eſſet? Non enim credo homines imperitos, & quibus nihil ad Salutem ſuam legendum præſcriptum erat præter Biblia Sacra, obligatos fuiſſe habere apud ſe exemplar Conciliorum (quod neſcio an extet) verum. Sunt enim qui extare illa negant, ut ab Arrianis corrupta, & ob eam cauſam ſuppreſſa à Catholicis.

B. Dubitari non poteſt de ea parte Conciliorum, qua Symbolum ſtabilitur, quin pura extet. Quod autem ad diſputationes inter Catholicos & Hæreticos attinet, utrùm ea pars periit necne haud magni intereſt. Cæterùm quod quæris utrum promulgatæ erant per Eccleſias Formulæ verborum illæ, quibus ſub Elizabetha continetur Hæreſis,

resis, nullæ promulgatæ erant, ne ipsæ quidem Literæ Regiæ publicatæ fuerunt, nisi longo post tempore; adeo ut quid esset Hæresis, quid non, sciri à Reo non poterat antequam citaretur. Etsi enim propter Literas illas Regias, Hæresis declarari potuit, quicquid erat ita declaratum à prædictis Conciliis; potuit tamen per easdem non declarari. Negligentiam hanc Rectorum Ecclesiasticorum sub Elizabetha quod Literas illas Regias non citiùs publicaverint, reprehendit clarissimus ille Iurisconsultus Eduardus Cocus in tertio Libro Institutorum.

A. Nonne ipsum Symbolum in Liturgia Anglicana publicatum, Legis de Hæresi sufficiens erat promulgatio?

B. Ita, si in Lege id scriptum fuisset. Sed nulla ibi facta est mentio Symboli Niceni; neque indocti (neque aliqui fortasse Clerici) quid Symbolum illud cum Conciliis commune haberet, aut quomodo Decretum Constantini Lex Anglicana facta esset intellexerunt.

A. Quum Rectorum illorum, penes quos erat de Hæresi judicare, authoritas Lege sublata erat, anno (ut dicis) Caroli Primi decimo septimo, quomodo fieri potuit, ut authoritas Legibus de Hæresi quæ extiterunt tempore Reginæ Mariæ non rediret?

B. Quia Lex de omni alia potestate Ecclesiastica, præter Regiam abolenda, antè lata erat, quam potestas illa Rectorum Ecclesiasticorum erigeretur, itaque sublata illa Lege, Rectores illi authoritatem (præter ordinariam illam excommunicandi) in puniendis Hæreticis nullam habuere, neque habent hodie.

A. Hæreticus ergo hodie alia pœna præter excommunicationem puniri non potest?

B. Etiam pœnis iis, quæ excommunicationem (virtute Legum Civilium) consequuntur. Citabitur enim ad Curiam Ecclesiasticam, ubi, nisi errorem suum ipse damnet, tradetur potestati seculari in carcerem conjiciendus, ibi mansurus, donec Hæresi suæ renuntiet, penitentiamque egerit Legibus constitutam.

A. Quî sciri potest an verè renuntiaverit necne?

B. Omnino sciri non potest, præterquam à Deo solo.

A. Nonne cogi potest Hæresim suam abjurare?

B. Non potest. Solebant quidem stante authoritate dictorum Rectorum Ecclesiasticorum examinari aliquando cum juramento de sententia ipsorum interna. Sed ea potestas una cum ipsa authoritate ablata est, ut iniqua; propterea, quod cogitationum vindicta ad solum videtur pertinere Deum, cogitationum inspectorem. Leges enim humanæ in contumaciam tantum animadvertunt.

A. Nullane Hæreticorum pœna constituitur in Euangelio ?

B. Nulla, nisi quod fugiendi sunt; & communione Sanctorum (qui illo tempore de divitiis communibus alebantur) prohibendi. Nullam pœnam sancitam invenio secularem. Neque excommunicationem reperio propter Hæresim, sed propter vitam, & scelera quibus Religio dedecorabatur. Contra autem, si ad doctrinam Christianam parabolæ Novi Testamenti adhibendæ sunt, puniri Hæreticum à Christiano homine pœna civili prohibitum puto. Matth. 13. vs. 27, *unde hæc Zizania ?* 28. dixit illis (Iesus) *Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt illi, Vis colligamus ea.* 29. *Ille autem dixit, Non, ne fortè colligentes Zizania eradicetis unà granum.* 30. *sinite ambo simul crescere usque ad messem.* Nonne manifestum hinc est, Zizania, id est Hæreses reservandas esse ad Iudicium ultimum ? Quomodo ergo revellendæ sunt in hoc mundo morte vel exilio ? Item 1 Cor. 3. 11, *Fundamentum aliud ponere nemo potest, præterquam quod Iesus est Christus.* 12. *Sin quis huic fundamento superædificaverit aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, culmum.* 13. *Vniuscujusque opus manifestum fiet.* 15. *Si alicujus opus comburetur, damnum sustinebit, ipse autem salvabitur, ita tamen ut per ignem.* Quid hoc, nisi quod qui fundamentum tenet hoc, *Iesum esse Christum*, id est, is, qui verè Christianus est, etsi superædificaverit lignum, fœnum, culmum, id est, dogmata falsa, operam perdet, ipse tamen salvabitur. Sed quasi per ignem, id est, animo erroribus expurgatis. Etiam 2 Tim. 2.25, *Ministrum Domini docere oportet eos qui se opponunt, in mititia, si forte Deus ipsis det resipiscentiam ut agnoscant veritatem.* Nonne hoc contra eos est, qui Hæreticum bis citatum, nisi renunciet doctrinæ suæ, statim comburi faciunt, aditumque homini Christiano ad misericordiam divinam, quantum in ipsis est, occludunt ? Quibus locis Scripturæ Sacræ sententiam adde Theologorum omnium, neminem à Christo recipi, qui metu mortis ad illum cogitur.

A. Quomodo puniri solet Blasphemia ?

B. Blasphemia si procedat ab animi sensu Atheismus est. Quis enim blasphemare Deum auderet quem esse, & curam rerum humanarum gerere existimaret. Sed id quod vulgo Blasphemia dicitur, nihil aliud est, præter affectatum divinitatis in juramentis non necessariis abusum. Quod crimen definitur à Iustiniano Novella 77, hoc modo: Blasphema sunt *per Dei capillos, & caput, & his proxima, verba.* Deinde pœna constituitur supplicium ultimum.

A. Ejusmodi juramenta nullane Lege puniuntur apud nos ?

B. Nescio. Quin tamen puniri ea posse censuris Ecclesiasticis

non

non dubito. Nam & ſcandalum eſt Eccleſiæ, & tertii præcepti Decalogi transgreſſio in primis audax. Iuramentum quodlibet non neceſſarium, Peccatum eſt non parvum, ortum habens ab eo, quod ſoleant homines mentiri. Itaque qui verum dixerit, videtque ſibi creditum non eſſe, ne non ſeriò dixiſſe videatur, jurat per quem, ſi jurare omnino neceſſe eſſet, jurare debet, Deum. Horum impunitatem cum videant ingenia quædam luxuriantia, Deum in membra dividentes more Anthropomorphitarum, per ſingula jurare cœperunt, nonnullam ex novitate juramentorum laudem aucupantes, atque inde verba illa, per Corpus, per Vngues, per Capillos, Blaſphema ſimul & Hæretica. Quomodo punienda ſint viderit Eccleſia.

C A P V T III.

De quibuſdam Objectionibus contra Leviathan.

A. PRodiit anno Domini 1651 Liber quidam Anglico Sermone ſcriptus, cui Titulus eſt Leviathan, cujus quatuor ſunt partes, Prima de *Natura hominis*, & *Legibus Naturalibus*. Secunda de *Natura Civitatis*, & *Iure Poteſtatis ſummæ*. Tertia de *Republica Chriſtiana*. Quarta de *Regno Tenebrarum*. Inſunt in ſingulis partibus Paradoxa quædam tum Philoſophica, tum Theologica; & ita multa contra Poteſtatem Romanorum Pontificum in alios Principes, ut facile appareat Authorem exiſtimaſſe cauſam Belli Civilis quod eo tempore per Angliam, Scotiam, & Hyberniam gerebatur aliam non fuiſſe quam diſſenſionem, primò inter Eccleſiam Romanam & Anglicanam, deinde in Eccleſia Anglicana inter Paſtores Epiſcopales & Presbyterianos, circa quæſtiones Theologicas. Bellum illud Civile incepit in Scotia anno 1639, ſed conceſſionibus quibuſdam Regiis (quarum una erat ſublatio poteſtatis Epiſcopalis è Regno Scotiæ) illico ſopitum eſt; ſed citò, inſtigantibus Presbyterianis Anglicis anno 1640 reſuſcitatum. Erat eo tempore Regimen Eccleſiaſticum adminiſtratum virtute Literarum Regiarum per Epiſcopos. Sedebat etiam Parlamentum, totum ferè Presbyterianum. Factio enim Presbyteriana Factionem Epiſcopalem potentia & favore populi longè ſuperabat. Itaque anno proximo coactus eſt Rex, quo Parlamentum placaret, Epiſcopos etiam à Regimine omni Eccleſiaſtico extraordinario removere. Quo facto, nulla amplius poteſtas remanſit inter Anglos cognoſcendi Hæreſes, ſed omnimodæ Sectæ apparuerunt ſcribentium & publicantium qualem quiſque voluit Theologiam.

Iam Parisiis degebat Author dicti libri, vulgata jam libertate scribendi utens. Et jura quidem Regis tum in Temporalibus tum in Spiritualibus egregiè vindicavit. Cæterùm dum hoc ex Scripturis Sacris conatur facere, in dogmata lapsus est inaudita, quæ à plerisque Theologis Hæreseos & Atheismi accusata sunt.

B. Quænam sunt illa Dogmata?

A. Quid tibi videtur oratio hæc cap. 2. versus finem; *Opinionem hominum de Spiritibus mortuorum ambulantibus, de industria (puto) traditam fuisse, aut non confutatam, ad sustentandam existimationem Exorcismorum, Signi Crucis, Aquæ benedictæ, aliarumque artium Cleri.*

B. Mihi quidem vera, prudens, & Christiana videbitur, nisi contrarium evincas ex Scriptura Sacra. Equidem lego Matth. 27. vs. 52. Christo in Cruce moriente corpora mortua è Sepulchris excitata esse, non autem animas.

A. Deinde, cap. 4. sub initium negat *substantias* ullas esse *incorporeas*. Quid aliud est hoc quam negare Deum esse, vel affirmare Deum esse Corpus?

B. Affirmat quidem Deum esse Corpus. Sed ante eum idem affirmavit Tertullianus. Disputans enim contra Apellem, aliosque sui temporis hæreticos, qui Salvatorem nostrum Iesum Christum non Corpus, sed Phantasma esse docuerunt, dictum hoc universale pronuntiavit, *Quicquid Corpus non est, non est Ens.* Item contra Praxeam, *Omnis Substantia est Corpus sui generis.* Neque in ullo ex quatuor Conciliis primis generalibus doctrina hæc condemnata est. Ostende si potes vocem *incorporeum* vel *immateriale* in Scripturis. Ego vero ostendam tibi *plenitudinem divinitatis habitare in Christo corporaliter*, id est (ut exponit Athanasius) *Dealiter. Omnes sumus & movemur in Deo.* Sunt verba Apostoli. Quantitatem autem habemus omnes. An *quantum* in esse potest *in non quanto? Magnus est Deus*, sed magnitudinem intelligere sine corpore impossibile est. Ne à Concilio Niceno quidem definitum est Deum esse incorporeum. Patres autem qui aderant (nescio an omnes) ita senserunt; & ipse Constantinus vocem illam Ομόυσιον, id est, coëssentialem ideo comprobavit, quod ex ea voce videretur illi sequi *Deum esse incorporeum.* Nihilominus vocem illam *incorporeum*, quæ non est in Scriptura Sacra, in Symbolum inferre noluerunt. Neque vero ex voce *coëssentialis* (quanquam Essentia corpus non sit) inferri potest Dei incorporeitas. Pater Davidis, & Filius Obedi, cum fuerit unus & idem Iesseus, erant *coëssentiales*; sequiturne inde Patrem Davidis & Iesseum fuisse *incorporeos*? Præterea Patribus Concilii Niceni in animo erat condemnare per illud Symbolum non

modo

modo Arrianiſmum, ſed etiam Hæreſes omnes, quæ poſt mortem Domini in Eccleſiam irrepſerant, quarum una erat Anthropomorphitarum; qui Deo corporis humani membra attribuerant, non autem condemnare eos, qui verum, realem & purum Spiritum, Corporeum eſſe cum Tertulliano ſcripſerant. Illi quidem, qui Deo puritatem tribuunt rectè faciunt; eſt enim honorificum. Sed tenuitatem attribuere, quæ gradus quidam eſt ad nihilitatem, periculoſum eſt. Iohannes Damaſcenus exponens Fidem Nicenam lib. 1, cap. 13: *Divinorum nominum* (inquit) *alia negativa ſunt; ſignificantiâ id quod eſt ſupra ſubſtantiam, ut ἀνούσιος (id eſt ſine Eſſentia) ἄχρονος, ſine tempore, ἄναρχος, ſine principio, non quod his inferior ſit; ſed quod ſupra hæc omnia elatus ſit. Deus enim in numero Entium non eſt, ſed ſupra ea omnia.* Vides J. Damaſcenum Philoſophum Ariſtotelicum (ut videre eſt ex opere ejus Dialectico) eundemque Patrem Eccleſiæ & Doctorem pium, dum metuit dicere cum Tertulliano Deum eſſe Corpus, & ſtudet craſſitudinem corpoream attenuando, quam (neſcio quare) Deo indignam putat, in verba Athea incidit, dicens Deum ἀνούσιον eſſe, & nihil eorum quæ ſunt.

A. Per ἀνούσιον nihil ille (credo) ſignificare voluit præter Increatum.

B. Fortaſſe. Quid autem opus erat, poſtquam paucis antè verſibus de Attributo illo *Increatum* ſatis locutus eſſet, rurſus idem dicere per nomen illud non ferendum ἀνούσιος. Cum denique ſciret Spiritum omnem utcunque tenuem, eſſe tamen Corpus. Quam Subſtantiam ſive Ens reale potuit ille ſibi fingere, quod Subſtantia videretur eſſe Incorporea, præter Idola ſeu Phantaſmata qualia videmus in ſpeculis, in ſomno, in tenebris, & quæ Paulus Apoſtolus dicit eſſe Nihil?

A. Tertiò. Cap. 6, verſus finem, *Timor* (inquit) *Potentiarum Inviſibilium, ſive Potentiæ illæ fictæ ſint à timente, ſive conceptæ à Fabulis publicè permiſſis, Religio eſt. A non publicè permiſſis Superſtitio eſt. Quando verò potentiæ quæ timentur veræ ſunt, vera Religio.*

B. Idem hoc dicitur ab Eccleſiaſte, *Timor Domini eſt initium ſapientiæ*; & à Pſalmiſta, *Stultus in corde ſuo dixit, Non eſt Deus.*

A. Quartò. Cap. 16, *Etiam Dei veri perſonam gerebat primo Moſes cum regeret populum non ſuum, ſed Dei, dicendo hoc dicit Dominus. Secundo Filius, qui venit in mundum ad reducendos Iudæos, & inducendos omnes populos in regnum cœleſte. Tertio Spiritus Sanctus qui miſſus eſt ad ſanctificandum Dei populum.*

B. Videtur Author voluiſſe hoc loco doctrinam explicare Trinitatis,

tis, quanquam Trinitatem non nominat. Pia voluntas, ſed erronea eſt explicatio. Nam Moſem, quoniam is quoque aliquo modo geſſit Perſonam Dei (ut faciunt omnes Reges Chriſtiani) unam videtur facere Perſonam in Trinitate. Valdè hoc negligenter. Si dixiſſet Deum in Perſona propria creâſſe mundum; in Perſona Filii redemiſſe genus humanum; in Perſona Spiritus Sancti ſanctificaſſe Eccleſiam, nihil aliud dixiſſet niſi quod eſt in Catechiſmo ab Eccleſia edito.

A. Sed idem repetit in pluribus locis.

B. Sed in unoquoque loco facile emendari poteſt. Vel ſi dixiſſet Deum in Perſona propria conſtituiſſe ſibi (miniſtrante Moſe) Eccleſiam; in Perſona Filii eandem redemiſſe; in Perſona Spiritus Sancti eandem ſanctificâſſe, non erraſſet.

A. Cap. 34. Negat probari poſſe ex Canone Veteris Teſtamenti, Angelos reales & permanentes ſubſtantias eſſe, ſed Phantaſmata ſupernaturalia; quæ (quia illis Deus utitur ad voluntatem ſuam declarandam) appellantur Angeli.

B. Certum eſt *Angelum* nomen eſſe Officii, Spirituſque omnes propter diaphanitatem ſubſtantiæ ſpiritalis inviſibiles eſſe, niſi eo ſenſu, quo videri dicuntur Phantaſmata in Speculo, Somno, vel Tenebris. Itaque quoties aliquis dicitur in Scripturis Sacris vidiſſe Angelum, Viſio illa non eſt Senſio humana quæ fit per oculos, ſed qualem habuit Iacob, cum videret Angelos aſcendentes & deſcendentes per ſcalam, cum dormiret. Sadducæi negabant Angelos eſſe Subſtantias. Quare? Non quod non crederent Teſtamento Veteri, ſed quia creationis Angelorum in Veteri Teſtamento nulla eſt mentio. Neque tamen à Iudæis excommunicati ſunt. An etiam negat probari poſſe Angelos Subſtantias eſſe ex Teſtamento Novo?

A. Non negat; ſed ſi ſunt, probari inde poſſe dicit Subſtantias corporeas eſſe.

B. Hoc neque antiquis Patribus omnibus, neque Doctoribus omnibus Eccleſiarum Reformatarum Paradoxum eſt, neque ab Eccleſia Anglicana condemnatur.

A. Cap. 38. Animam humanam ſua natura, id eſt ab ipſa creatione immortalem eſſe negat, ſed gratia Dei præbentis Adamo & Evæ fructum Arboris Vitæ, dum non guſtarent de fructu Arboris Scientiæ Boni & Mali. Quando autem præceptum Dei de eſu fructus Arboris Scientiæ Boni & Mali transgreſſi erant, tunc excluſi aditu ad Arborem Vitæ, facti ſunt mortales, & ipſi & eorum poſteritas; morienteſque mortui manſerunt, donec per mortem Chriſti remiſſis peccatis,

PARS TERTIA.

DE CIVITATE CHRISTIANA.

PARS QUARTA.

DE REGNO TENEBRARUM.

XLVI. *De*

A P P E N D I X.

Continens tria Capita.

F I N I S.

E R R A T A.

Pag. 35 lin. 8 animadvertunt, 39 l. 22 Passione *antepenult.* Morbi & Sanitas, 49 l. 8 tempora 55 *finali* Motorem, 58 l. 8 cognominem; 63 *ultima* ipsi 65 l. 20 suum 70 *antepenult.* naturale 72 *antepenult. dele*, *post* voluntas 76 l. 7 molestus l. 8 vicino 77 l. 5 Natura 84 l. 6 & tam 86 l. 8 appellantur. 90 l. 19 coërcitione 91 l. 11 nullam esse, 93 l. 2 absolutè 114 l. 15 contracta 122 *ultima* certorum 128 *penult.* Civilis 139 l. 19 definita, pœnæ l. 34 metu 143 l. 27 incertitudine, 144 l. 26 quovis 145 l. 11 fraudibus 159 l. 5 *à fine* convenire debeant 164 l. 21 lacessiri, l. 26 præsertim si partim Civitati 168 l. 31 sententia 170 *antepenult.* sensu, 172 *antepenult.* Civibus 181 l. 7 Testamenti, 194 *lin.* 4 *à fine* Actor. 13. 199 l. 9 *à fine* apportaret 201 l. 8 quas l. 4 *à fine* Testamento, 205 l. 11 Pharaonis, 209 l. 6 restituturus 214 l. 22 judicabantur 235 l. 32 nobis 239 l. 23 quam qua l. 27 Regnaturum, judicaturumque 240 l. 30 *dele* si 243 l. 4 *à fine* aliaque 245 l. 7 *à fine* 4 Esdr. 250 l. 23 vocabantur. 255 l. 7 *à fine* Regum 259 *ultima* totam 260 l. 17 vim 261 l. 6 *à fine* esset 262 l. 22 Discipulis 264 l. 15 Infallibilitate, 275 l. 16 demonstrasse; 279 l. 18 perpetrata 312 l. 8 *à fine* jussum 315 l. 21 Persis 319 l. 4. *à fine* Hypostasis, 324 l. 8 *à fine* spissiores, 325 l. 5 *dele* ut 327 l. 13 Religione & Honestate l. 16 perpetrabantur 329 l. 8 *à fine* non fuit, 336 l. 8 nongentos 344 l. 18 præter ea,

Reliqua minora Lector facile corriget.

tis, reviviſcant ad vitam æternam in Reſurrectione mortuorum generali. Sed juxta hanc doctrinam animæ mortuorum nullæ omnino exiſtent immortales impiorum, nec piorum ante diem Iudicii.

B. De hac re ſententiam meam ſatis ampliter modo explicavi. Addo autem, quod non intelligo, quomodo contra Fidem Chriſtianam peccare dicatur, is qui Vitam æternam confitetur, ſive eam Creationi, ſive Redemptioni acceptam ferat. Neque quomodo contra doctrinam vel cultum Chriſtianum eſſe poſſit, cum neque in Scriptura Sacra (quæ doctrinam) neque in Liturgia (quæ cultum Chriſtianum continet) inveniatur uſquam vox illa *immortalis anima*; ſed *vita æterna per Chriſtum* frequentiſſimè.

A. Eodem Capite, Regnum Dei poſt Reſurrectionem futurum eſſe dicit in terra.

B. Ex ſuane Philoſophia hoc dicit, an ex Scriptura Sacra?

A. Loca aliquot adducit ex Prophetis Iſaia, Obadia, Ioële, mihi quidem non ſatis intellecta, & præterea id quod à S. Petro dicitur de conflagratione & renovatione hujus mundi.

B. Adde ergo illis, locum ex Apocalypſi manifeſtiorem, cap. 5. verſ. 9, 10, 11. *Animalia quatuor & centum & viginti quatuor Presbyteri coram Agno prociderunt habentes ſinguli Citharas & Phialas aureas plenas Thuris, quæ ſunt Sanctorum Preces, & cantaverunt cantilenam novam, dicentes, Dignus es accipere Librum, & aperire ſigilla ejus, quia occiſus fuiſti, & Redemiſti nos Deo per ſanguinem tuum, ab omni Tribu, & Lingua, & Populo, & Gente; & feciſti nos Deo noſtro Reges & Sacerdotes, & Regnabimus in Terra.* Quid hoc clarius?

A. Eodem capite, punitionem Reproborum in Terra quoque fore dicit, nec æternam.

B. Dubitandum non eſt, quin ſi Reprobi à Sanctis Militantibus deſtruendi ſint, deſtruentur ſuper terram; neque quidem æternè, ſi verum ſit morituros eſſe mortem ſecundam.

A. Cap. 39. Definit Eccleſiam hoc modo, *Eccleſia eſt hominum numerus profitentium Religionem Chriſtianam, unitorum in Perſona una Suprema, cujus juſſu convenire debent, & ſine cujus Authoritate convenire non debent.* Ex qua Definitione ſequitur, quod tempore Imperatorum Ethnicorum, neque Concilium Apoſtolorum, neque aliud Chriſtianorum Concilium ante Nicenum, erat licitum.

B. Conventiones, id eſt Synodi fuere aliquot Chriſtianorum ſub Imperatoribus Ethnicis. Sed per Eccleſiam intelligit Synodum cum Authoritate decernendi, & cujus Decretis non obtemperare injuſtum erat. Tales autem Synodi ſine ſumma Poteſtate exiſtere non poſſunt.

A. Cap. 43. Ubi dicitur (Iohan. 1, 1. & 14.) *Verbum erat apud Deum*, & *Verbum factum est Caro*; Verbum dicit idem significare quod Promissio, & Promissionem idem quod Res promissa, id est Iesum Christum, ut Psalm. 105. 19, & Genes. 40. 13. aliisque locis similibus.

B. Quidni? Nam vocem hanc *Verbum*, an rem Verbo significatam, Carnem factam esse putas? Quid significant illa verba ejusdem Apostoli Apocal. 13. 8: *Agnus occisus à fundatione mundi?* Potuitne occidi antequam incarnaretur? Nonne sequitur inde, tum Incarnationem tum Passionem Domini, quæ in tempore erant, fuisse tamen à fundatione mundi? Qui potest hoc esse aliter, quam in Decreto æterno Patris? Quod Decretum, quid aliud est, quam res Decreta? Nonne eodem modo etiam Spiritus Sanctus dicitur (Luc. 24. 43.) Promissio Patris? *Ego* (dicit Christus) *mittam in vos Promissionem Patris mei.*

A. Cap. 42. Ad quæstionem, Quid si quis Fidelis à Principe suo legitimo jubeatur negare Christum? Respondet licitum esse obedire, exemplo Naamani Syri, cui dictum est à Propheta, *Vade in Pace.* Quæ verba non mihi videntur Permissio, sed formula valedictionis.

B. Ita fortasse, si aliquid aliud illi vel approbando vel improbando respondisset; at in hoc loco aliter quam pro Permissione intelligi non possunt. Scis permultos fuisse Christianos, paulò ante Synodum Nicenam, bonos quidem, sed non fortissimos, qui morte & tormentis ostentatis, Fidei Christianæ renuntiaverunt. Quas putas pœnas in tales statuisse Nicenam illam Synodum generalem? In Canonibus illius Synodi decimus nonus est, quo statuitur *eos*, *qui citra tormenta & periculum id facerent*, redire debere ad Catechumenos. At de illis, qui negarent intentata morte nihil statuitur. Non tamen nego quin in Apostolo vel in Discipulo, qui doctrinam Christi prædicare inter Christi hostes in se receperat, Peccatum id esset, & in Petro magnum, sed infirmitatis, & à Christo facile condonatum.

A. Eodem capite affirmat licitum esse Regibus Christianis administrare Sacramenta.

B. Omnes ferè Ministri Ecclesiæ Anglicanæ anno primo Reginæ Elizabethæ idem senserunt cum illo. Simul enim ac Regina Suprematum Ecclesiæ sibi vendicasset, emisit Mandata quædam, per omnes Diœceses, quæ Mandata appellavit Injunctiones. Quarum una erat, ut Clerici omnes cum Iuramento recognoscerent Ecclesiæ Suprematum jure pertinere ad Reginam & Successores suos. Multi autem erant,

erant, qui jurare noluerunt, hanc (ut ipsi dicebant) ob causam, quod eo concesso, unà conceditur Reginam si velit posse administrare Sacramenta. Manifestum hinc est, Clerum illum credidisse, in quocunque resideret Ecclesiæ Suprematus, eidem quoque licere quoties vult, ea omnia administrare, quæ à Sacerdotibus administrari solent. Cæterum ad tollendum scrupulum hunc rescripsit Regina, nunquam sibi in animo fuisse aliam sibi administrationem aut Potestatem assumere, quàm qua usi sunt Pater ejus Henricus & frater Eduardus. Atque hoc rescripto nec Successoribus suis Masculis Potestatem illam derogavit, nec sibi arrogavit; sciens prohibitum esse fœminis loqui in Ecclesiis.

A. Caput 43 totum in eo consumitur, ut probet peccatori pœnitenti Fidem aliam ad Salutem necessariam non esse quam quæ continetur in hoc uno Articulo *Iesum esse Christum*.

B. In illo Articulo multa continentur, ut Iesum esse Filium Dei, Regem Iudæorum, Restauratorem Regni Dei. Etiam Scopus Euangelii alius non est, ut testatur Iohannes Apostolus Cap. 20, vers. 31, quàm ut sciamus *Iesum esse Christum Filium Dei viventis*. Præterea dicit idem Apostolus 1 Iohan. 4. 2, *Omnis Spiritus qui confitetur Iesum esse Christum & venisse in Carne, ex Deo est*. Multa item alia loca sunt in Testamento novo hujus similia.

A. Sed contra est quod legitur in fine Symboli Athanasii, nempe hoc, *Hæc est Fides Catholica, quam nisi quis pro certo credat salvari non potest*.

B. Tune Sacræ Scripturæ, & verbis Apostoli oppones verba Athanasii? Cujus Symbolum recipitur quidem ab Ecclesia, ut Expositio vel Paraphrasis Symboli Niceni, sed hæc verba Athanasii nulla est pars illius Symboli.

A. Sunt & alia Paradoxa non pauca in eodem libro, sed quia minoris sunt quam ut illis nunc immoraremur non proferam.

B. Ut libet. Sed in his quæ protulisti nihil invenio contra Fidem Ecclesiæ nostræ, quamquam non pauca doctrinam Theologorum privatorum superantia.

FINIS.

INDEX CAPITUM.

PARS PRIMA.

DE HOMINE.

PARS SECUNDA.

DE CIVITATE.

XXIV. *De*

INDEX

IN

LEVIATHANEM,

SIVE

De Materia, Forma, & Poteſtate Civitatis Eccleſiaſticæ, & Civilis.

D.

G.

H.

I.

Mono-

N.

O.

P.

Philo-

T.

V.

Z.

SCRIPTVRÆ SACRÆ

Insigniora loca annotata, in Leviathane explicata aut adducta, quorum indicia multa alia se ultro oculis offerent.

FINIS.